

fit ratione activitatis, aut resistentiæ: sed potest natura valere ad coctionem alicujus materiæ per quatuor dies, pro nunc, & postea, per sex; ergo contingens est hac vel illa die crîsim perfectam fieri; siquidem contingens est facultatem sufficere pro coctione faciendâ per quatuor dies, quæ postea sex indigeat. Quod confirmat; quia si materia quæ ad septimum non erat cocta, in octavo perfectè coqueretur cum eadem facultate non est, cur talis expulsio infeliciter fiat, ergo dierum criticorum diversitas sine fundamento est.

Huic difficultati communis est solutio, virtutem diei non conducere ad coctionem, sed excitare ad pugnam, & ad expulsionem juvare. Tamen contra est, quia eo ipso quod natura coctionem perficit, à retentione cessat, quæ propter coctionem erat; sed cessante naturâ à retentione, operatur expultrix, ut dictum est ex Galen. ergo ut expultrix expellat, & ad id excitetur sine necessitate ponitur virtus diei, præcipuè cum constet in tertio & quinto fieri crîsim, etiam si quartus, & non ipsi decretorij sunt, ex eo quod ratione accessionis excitatur ad crîsim, seu expulsionem, & pugnam natura, ut Galenus 3. de crîs. c. 5. ergo ut excitetur natura ad pugnam, & fiat expulsio, frustra ponitur virtus diei.

Quintò: quod si dies haberet aliquam virtutem facientem pro crîsis perfectione, sequeretur quod signum malum in die decretorio apparens esset minus malum quàm si alio die apparet, cujus contrarium docet Hippocrat. *text. 1. prorrh.* sic ait. *Stillatio è naribus perniciofa, tum aliàs, tum si quarto die caperit.* Galen. in *comment.* sic ait. *Cum itaque stillatio è naribus semper malum signum sit, absolutissima morbi malitia significatur, si quarto fiat die:* Ergo non est concedenda virtus aliqua in die critico. Sequela probatur, quia crîsis in die decretorio est bona, ex eo quod virtus diei conducit pro perfectione ejus; sed melior esse debet evacuatio, seu minus mala quando est aliquid adjuvans, & conducens pro bonitate ejus, quàm quando non est, ergo minus mala erit evacuatio prava in die critico quàm in aliis.

Hoc non obstante dicendum nobis est veram esse Hippocrat. & Galeni, & Avicenn. sententiam, asserentium aliquos dies dari in quibus crîsis omni perfectione, & securitate fiunt, alios secus. Totum quod experientiâ compertum est, sed in arte Medica nullum efficacius desumitur argumentum quàm quod ab experientia procedit; ergo dicendum est criticos dies esse conducendos: non alia ratione 3. *method. cap. 1.* ait Galen. sic. *Ejus rei duplex cognitio est, nec potest addi tertia, altera per experientiam, cui longo usu est opus; altera per ipsius rei naturam.* Et *cap. 2.* sic. *Hoc igitur, aut per experientiam, aut rationis ope dignosci omnino oportebit.* Docet ergo experientiam esse viam dignoscendi, ea, quæ à nobis dignoscenda sunt, ac per consequens cum longa experientia dierum criticorum diversitatem invenisset Hippocrat. ut constat per *libros epid.* & docet Galen. 2. de *diebus decret.* *cap. 3. & 5.* dies critici concedendi sunt, id est, dies aliquos esse in quibus crîses securiores & perfectiores fiunt, alios verò in quibus pravae sunt, & infidæ, & sic solum per experientiam id esse deducendum ostendit: sic ait *cap. 5. S. Hemiquez Laurea Medica Tom. III.*

enim quispiam, quæ egris accidunt observare velit & ab Hippocrat. dictis credere, is nil adhuc nostrâ experientiâ indigebit: at si sophismata evidentè apparentibus digniora esse existimet, & Hippocrat. dictorum nullam rationem habet, hujus modi frequenter dixi esse despiciendos: si verò veritatis studiosus, quæ existat, sophistarum nugis relictis ad experientiam veniens, cum octoginta vel mille agros conspexit, hunc indubiè novi non alia de diebus decretorij pronunciaturum quàm Hippocrat. indicavit. Ergo per experientiam hæc veritas est deducenda, aut qui contrarium tuentur, rationem reddant diversitatis expertæ.

Ad opposita respondetur ad primum doctrinam Hippocrat. potius ostendere dies aliquos criticos esse, cum asserat eisdem diebus terminari morbos ad bonum, & ad malum; nam cum ratio specialis terminationis ad unum, aut ad alterum pendeat ex virtute naturæ supra morbum, aut ex contrario, qualis hæc fuerit, erit terminatio; & cum dies criticus unus sit in quolibet morbo ad bonum, aut ad malum, eodem die fiet terminatio. Quid dies faciat, dicemus infra.

Ad secundum respondetur quod licet verum sit expultricem operari factâ coctione, nihilominus crîsis bona diei juvamen requirit, & sine ipso non fit perfecta, cujus concursus fundamentum est, quod tali die melior, & cum melioribus accidentibus fiat ferè semper crîsis, in septimo scilicet, in sexto verò deterior, & deterioribus accidentibus, & quod dierum determinatione compertum sit naturam ad expulsionem criticam moveri, & aliis secus: ergo credendum est has experientias non nisi speciali die virtute evenire, eveniunt enim crîses septimo, vel undecimo, vel decimo-quarto die, ut dicemus, non duodecimo, aut decimo quinto, aut decimo sexto, & similibus; ergo quia aliquid est pro motu materiæ in illis diebus, quod non est in aliis; quod tam probat de bona quàm de mala crîsi, quatenus ad motum diei faciendum virtus juvat, & movet uno die & non in altero, evenit, ut diximus, malitia, aut bonitas crîsis ex virtute naturæ, & licet irritatio aliqua pro crîsi conducat faciendâ; quâ ratione tempore accessionis crîses fieri docuit Hippocrat. 1. *epid. parte 3. textu 12.* irritatio tamen quæ crîsim antecedere facit, vehementer irritatio est, & quæ diei virtutem non expectat, nec coctionem requisitam, & sic talis crîsis prava est, ut 3. de *crîs. cap. 6.* Galenus docet.

Tertium argumentum petit causam constituentem dies criticos; siquidem ex ejus examine pendet argumenti solutio, dicemus *questione 5.* interim dicimus ipsum argumentum probare dies criticos esse in morbis; nam cum asserat per pares terminari morbos qui moventur per pares, & terminari per impares qui per impares moventur, & aliter pravè docet dies criticos esse pares in aliis morbis, & impares in aliis; ergo dies criticos concedit determinatos respectu cujuslibet morbi, & etsi accessiones, quotidie fieri possint.

Ad quartum resp. quod etiam si coctio possit retardari, aut accelerari ratione facultatis, nihilominus crîsis determinato die fiet perfectiùs ratione virtutis diei conducentis, & commoventis ad expulsionem, quæ virtus dum concurrat coctio, & robur naturæ sufficiens est ut perfectè operetur

expultrix ; dum verò materiæ , aut facultatis aliquid deficit , aut non movet sufficienter , aut imperfecta crisis fit , & sic pluries , ut docet Galenus 3. *decif.* 4. crisis futura septima die ob aliquem errorem fit nono , aut undecimo , quia illis diebus jam sufficienter materia cocta fuit , & virtus diei , quæ non valuit movere in septimo , valet in aliis diebus.

Ad replicam dictum est constare convenientiam concursus diei per experientias plures an in quinto , & in tertio virtus detur , dicemus infra juxta doctrinam Galeni ; interim dicimus virtutem quarti operari tertio aut quinto die ratione accessionis ad expulsionem excitantis in morbis acutis , qui per ternarios moventur , quæ excitatio in quarto deficit , & sic in ipso non fit crisis nisi raro , quia raro morbus est in quarto accessionem habens. Pro quinto argumento sit quæstio sequens.

QUÆSTIO II.

Utrum crisis , vel signum criticum pravam die critico deterius sit.

NON facile soluti videtur dies concedere criticos per virtutem juvantem , & commoventem naturam ad crism , & pravam crism , seu ejus pravum signum deterius esse die critico factum quàm aliis diebus , primum à nobis resolutum est ex Hip. & Gal. secundum ferè communiter receptum est ex doctrina Hipp. & Gal. tamen etiam à rationibus est deductum : ergo apparet manifesta implicatio : nam ubi virtus adjuvans est , minus molesta debet esse alteratio mala , quàm ubi juvamen deficit : sed in die critico juvamen conceditur , ergo crisis minus mala debet esse in die critico , & minus malum erit in ipso signum pravum quàm alio die : cum verò deterior crisis prava , aut pravum signum die critico appareat , quàm alio die , nullum juvamen nullamque virtutem esse concedendam in die critico quàm in alio videtur necessum ac per consequens dies critici non sunt admittendi.

Quod crisis prava , seu pravum signum deterius sit die critico factum quàm aliis diebus , docet Hip. *text.* 1. *prorrh.* sic ait , *Stillatio de naribus perniciosa , tum alias , tum si quarto coeperit die.* Gal. in *comment.* sic : *Cum stillatio è naribus semper malum signum sit , absolutissima morbi malitia significatur , si quarto fiat die.* Universaliter verò de quolibet die judicatorio loquitur Gal. 1. *prorrh.* p. 3. *comment.* 56. nam super illa verba Hip. *Undecimo die sanguinis stillicidium instar fluores difficiles* , sic ait Gal. *Cum autem omnes è naribus stillationes difficiles sint ; si verò tale quiddam diebus quibusdam , vel indicatoriis , vel judicatoriis contingat , certius præostendisse licet.* Eandem doctrinam docet Hip. 2. *prog.* *text.* 54. ubi sic ait. *Ex suppurationibus quacumque pus effundunt valde lethales sunt , maxime si septimo die morbi incipiat separari suppuratio.* Gal. in *comment.* sic. *Id commune est cuiusvis per diem decretorium excretionis.* Et *prog.* 3. *comment.* 19. sic ait , *Materia si diebus transeat decretoriis in pulmonem , non solum bonum non est , sed etiam malum maximum , propterea qui ex diei fide firmiorem assu-*

mat pravitatem. Ergo crisis mala , seu pravum signum die critico factum deterius est , quàm aliis diebus.

Ratione etiam probatur : nam crisis bona è perfectior fit in die critico , & ejus indicatio melior est in sua quaternario facta , quia juxta ordinem naturæ legem servat ; sed etiam pravum signum in suo quaternario factum , & crisis prava in suo die judicatorio etiam ordinem , & legem naturæ servant ; ergo sicut illa perfectior & securior est , etiam crisis prava dicto ordine facta deterior , & firmior debet esse quàm aliis diebus , in quibus tanta certitudo non significat. Quod docuit Gal. 2. *prog.* *comm.* 54. per hæc verba : *Si enim sudor fiat septimo die , vel dejectio , vel sanguinis fluxio , meliorem si reddiderit agrum in dictum bonum ; si deteriozem , malum est , & alterutrum firmum esse ostendi non quemadmodum si alio die existat.* Ergo ratione diei deterius est signum , & crisis mala.

Secundò probatur : nam fieri crism die judicatorio fortitudinem significat , quia juxta naturæ leges , & mutationes fixas fit ; sed mutationes fieri fixæ , ita ut firmitudinem arguant , sicut in bonum factæ meliores sunt , in malum factæ deteriores esse debent ; ergo crisis die critico facta prava deterior est. Major est certa juxta Gal. min. probatur : idè meliores sunt in bonum mutationes , quia arguunt causam non facile vincibilem , & mutabilem , sed etiam ad malum factæ idem arguunt ; ergo deteriores fiunt tales mutationes , ac per consequens crisis die critico facta , prava , & indicationes pravæ deteriores sunt.

Confirmatur hoc ; tunc deterior est prava crisis , cum majus robur morbi significat ; sed majus significat in die critico quàm in alio ; ergo deterior est in ipso prava crisis , & signum pravum. Major est certa. Minor probatur : tunc significat majus morbi robur cum plura vincenda sunt victa , quia significatur materia & virtus diei superata , quæ non existit in aliis diebus : ergo significatur majus morbi robur crisi pravæ die critico factæ , quàm aliis diebus , ac per consequens deterior erit in ipso prava crisis , seu pravum signum. Quod constabit magis si crism seu signum malum esse dicamus , dum dies pro malitia ejus facit , sicut bonus pro bonitate ejus , quæ ratione crisis die septimo , melior est , quia diei bonitas ad id facit , & quæ die sexto deterior , quia diei malitia ad hoc conducit ; sed si die critico prava sit crisis , significatur prava virtus diei , quando bona debeat esse ; ergo significatur majus malum , quàm si die , in quo nulla virtus diei aufertur.

Mihi tamen videtur dicendum crism pravam , seu pravum signum minus tale esse , & minori molestia die critico , quàm aliis diebus , ex Gal. 1. *de die.* *decret.* cap. 4. in quo expressè docet , crism in septimo factam ferè semper bonam esse , & quando malam mitioribus accidentibus , è contrà verò , quæ in sexto fit , ferè semper mala est , & quando bona pravissimis accidentibus , ergo crisis , seu signum malum , in die judicatorio minus malum est , quàm aliis diebus : ad quod ostendendum sic ait. *Mihi autem frequenter in mentem venit septimi diei naturam regi assimilare , sexti verò tyranno. Ille si quidem providet tanquam bonus aliquis Princeps iis , quos indicat , vel supplici partem admittit , vel illustrat vi-*

Qu. II. An sign. Critic. prav. deter. die crit. 271

vel pernicie illius, quem judicandum accepit gaudet, vel salute dolet, queritque ubi animum expleat, & malè agrum, qui in ipsum incidit trañet. Docet ergo malam crifim in feptimo minùs malam eñe; bonam tamen in fepto minùs talem, malam verò deteriore, feptimum námque decretorium eñe, non feptum expreffum eñt in ipfo.

Probatur ratione. Illa eñt melior crifis, quæ cum minori ægotantium moleñtia fit, & tale debet judicari fignum eam oftendens: fed quæ in die critico fiunt, cum minori moleñtiã fiunt, ergo minùs mala erit in ipfo crifis. Major eñt certa. Minor probatur: Illa crifis fiet cum minori moleñtia, quæ fit majori juvamine quàm quæ majori refiftentia, & minori juvamine fit; propter quod evacuationes à medicamento materiã existente crudã, damnat Gal. 2. aphor. comment. 22. fed quæ die critico fiunt, fiunt juvante virtute diei, & naturã, propter ipfum juvamen ad expellendum commotã, quæ verò in aliis diebus fiunt, fine tali juvamine fiunt: ergo majori moleñtiã fiunt in die non critico, quàm in critico, ac per confequens minùs talis eñt evacuatio prava die critico, quàm aliis diebus. Constat hoc; nam crifis bona, bonitate aliquã caret, præciñe penes hoc quod fiat die non decretorio, ut docet Galen. 3. de crif. c. 3. ergo aliquam accepit bonitatem à die, ac per confequens crifis prava in die decretorio facta, aliquam participavit bonitatem à die, ratione cujus cum minori moleñtiã fiet, quàm aliis diebus.

Secundò; evacuatio, feu crifis extra diem decretorium facta, fit ob irritationem, & moleñtiam naturæ, cauñe malitiam oftendens, è contrã verò dum in die decretorio fit: fed deterior eñt crifis, in qua natura irritatur violenter; ergo crifis prava deterior erit in die non decretorio quàm in decretorio. Antecedens conftat, quia dum natura ad expellendum movetur ante tempus requifitum, ob irritationem moveatur, ut docet Galen. 3. de crif. cap. 10. fic ait. *Determinati, ac ordinati funt nature motus cum valida fuerit, & materia dominatur, & fuis propriis rebus operatur: indeterminati verò, atque inordinati, atque incogniti, quando succumbit: cauñe verò hujus intempetivi affultus eñt morbi violentia irritatrix, quedam exiftens:* Ergo patitur magis natura, & ejus debilitas demonftratur dum ob irritationem ad crifim faciendam movetur quàm dum virtute diei, & ex propria natura ipfa ad nocivi expulfionem movetur, ac per confequens minùs mala erit crifis prava die critico quàm aliis.

Pro difficultatis folutione advertendum eñt, aliud eñe crifim, & fignum pravum in die critico factum, minus malum eñe quàm alio die, aliud verò certius, mortem eñe prædicendam figno pravo, aut prava crifi in die critico quàm aliis. Primum dicimus, & probatum habemus, cum quo non negamus fecundum, imò probatur etiam, nam motus naturæ ordinati, & determinati funt, ut docet Gal. c. 10. cit. fed motus naturæ ordinati, & determinati funt mutationibus factis in cauñis per dies criticos: ergo mutatio prava in die critico determinatam, & ordinatam, & fixam mortem fignificat, & oftendit, ficut mutatio bona falutem. Minor conftat in ipfo c. 10. & in 4. ejufdem lib. & pluries alibi, propter quod Hipp. 2. aphor. text. 24. ait. *Septenorum*

quartus eñt index. Et 2. aph. text. 71. *Quibus crifis feptima die futura eñt, quarta die in urina nebucula apparet rubra.* Ergo certius terminationem dignofcemus, five bonam, five malam figno apparente in die critico quàm in alio in quo ob irritationem operetur facultas non juxta ejus naturalem motum.

Totam noñram conclusionem oftendit Galenus ipfis in loc. pro contraria parte pofitis; nam text. 59. prorrh. fuper illa verba. *Vndecimo fanguinis ftillidum difficile, ad oftendendum malitiam evacuationis prava figna adducit, & ad oftendendum certitudinem eventus fieri in die critico, fic ait. Cum omnibus ex naribus ftillationibus difficiles funt, quoties craffe, & nigra fuerint, maxime perniciofas has reperies; fi verò diebus quibusdam judicatorijs, vel indicatorijs contingat, certius præoftendiffe licet.* Oftendit ergo ex crassitie, & nigredine perniciofas dignofci evacuationes, ex eo tamen quod die critico fiant, certius dignofci. Et 2. prog. text. 34. fuper illa verba. *Suppurationis ruptio lethalis, maxime fi feptimo die incipiat, fic ait, Id commune eñt cujufvis per diem decretorium excretionis; decretorius enim ad judicationis firmitudinem conducit. Virum verò bonum, aut malum fit, alijs cognofcitur fignis.* Docet ergo expreffè ex die firmitudinem feu certitudinem prognofticum deduci, malitiam verò, aut bonitatem ex alijs fignis, ex hoc fcilicet, quòd fignis coñtionis fiat, vel fecus.

Hoc fundamento fuppoñto 4. acut. text. 63. fic fcripfit Hippocrat. *Signorum autem multa funt in numero impari, potius quàm pari, utro tamen horum fiant perniciofe fuperveniunt.* Quafi diceret, multa accidunt in die judicatorio, at ex dietis quotiefcunque appareant perniciofum; id eñt, mala figna femper mala funt. Dicit tamen text. 68. meliora eñe in diebus paribus, id eñt, in diebus judicatorijs, ut voluit Galen. in comment. quia minùs certam oftendunt malitiam. Propter quod 3. progn. comment. 19. ait Galen. *Si materia diebus tranfeat decretorijs in pulmonem, non folum bonum non eñt, fed malum maximum, propterea quod ex diei fide firmiorem affumat pravitatem:* Ergo mala funt figna, & crifes pravae in die critico, quia certiore mortem prænuntiant, non quia deteriora funt, & propter firmitudinem hanc abfolutiffimam malitiam habere, fignum pravum in die critico, docuit comment. 1. prorrh. quo manet explanatum verum eñe figna prava in die critico, ex Hippocr. & Galen. firmiora eñe ad prædicendum, non tamen deteriora.

Ad primum argumentum refpondetur, motum naturæ in die critico certitudinem eventus oftendere, non malitiam, aut bonitatem.

Ad fecundum refpondetur, quod die critico fieri evacuationem criticam bonam, addit fupra bonitatem certitudinem eventus, & omni commoditate fieri, totum quod in crifi mala non reddit ipfam deteriorem: nam bonum eñt crifim pravam commodè, & fine moleñtia fieri, licèt firmam eñe malitiam, pravum fit, non tamen itã pravum, ac eñt fieri deterrimis accidentibus, ut fieret die non judicatorio; & licèt in die non judicatorio firmitudinem non oftendat, non itã dubius relinquatur eventus, ut etiam mors non fit prædicenda; nam prava figna femper prava funt, ut docuit textu 63. citato Hippocrates.

Ad confirmationem dicimus esse falsum majus morbi robor significari, dum crisis, seu signum pravum apparet die critico, nam non significatur victoria supra virtutem diei, potius diem prævalere constat, cum juvamine ejus expulsio fiat, quæ forsan poterit utiliter fieri, ut pluries accidit, & in Telone visum fuit, quia diei virtus facit, ut sine molestia expulsio fiat, quod non invenitur extra diem criticum. Dicitur enim est dies criticos ad perfectius & ad commodius fieri evacuationes conducere, sicut defectus talis concursus ut non fiant, ita commodè facit.

✠

QUÆSTIO III.

Quæ dierum diversitas in morbis sit attendenda.

U A S I T I resolutio magis ex relatione pendet, quam ex difficultatis alicujus solutione, historia nimirum eorum, quæ scripta sunt ab Hippocrate & Galeno deducenda est, non illatione; nam ut Galen. docuit 2. de dieb. decret. cap. 2. non ratione, sed experientia dierum efficacia querenda est, etsi ratione experientia sit examinanda: sic ait, *Ni quispiam experimento decretorios dies disquisiverit, vehementer errabit, & quidem in experientia ipsa judicium tale est, ratione verò quemadmodum judicari experientiam convenit, post enarrabo.* Docet ergo dies decretorios non aliter quam experientia posse dignosci, ac per consequens dierum diversitas cum in morbis invenitur, experientia est deducenda, non argumentorum solutione; ad quod cum tot reperiantur experientia factæ apud Hippocr. & Galenum, dierum diversitas solum ex dictis deducenda est: fuit enim ab ipsis in hoc omnis adhibita cura, & idem ab utroque fuit expertum eorum; ergo doctrina statuenda est. Nos scribentes non possumus per experientiam tot deducere solutiones, ac ipsi Hippoc. & Gal. deduxerunt; nec est credendum diversum posse deduci: sic ait Gal. *Si veritatis studiosus quis existat ad experientiam veniens, cum octoginta vel mille agros conspexerit, hunc indubiè novi, non alia de diebus decretorios pronunciatum, quam Hippocr. judicavit,* ergo ex ejus doctrina diversitas dierum in morbis est deducenda.

Dierum ergo diversitas ab Hippoc. & Galen. deducta, quos sequitur Avic. fen 2. l. 4. tract. 2. ex eo quod dies habent facere deducitur, aut ex eo quod fieri permittunt; quâ ratione debent alij dies diei omni rigore critici sive judicantes, alij verò indicantes, seu speculatorij, alij intercalares, seu intercidentes, alij tandem Medicinales, seu non critici, hi sunt, qui Medicum operari permittunt, alij tamen, non ita eâ efficacia, & intentione qua aliquid habent facere, operari impediunt. Sic scripsit Avic. fen 2. lib. 4. cap. 10. *Et oportet ut in die crisis, & qui ei proximus est, regatur ager regimine proprio, non ergo moveantur omnino cum Medicina.* Quod docuerat Hipp. 1. aphor. text. 10. sic. *Quæ judicantur, & judicata sunt, nec novare, nec movere, &c.* Dicuntur igitur omni rigore dies critici, illi in quibus crises, seu judicia ferè semper adveniunt; indicantes verò illi in quibus signa aliqua crisis demonstrantia futuram

conspiciuntur, judicantque valent: intercalares, qui licet non ita efficaces sint ad crisis in ipsis faciendam, morbos judicare habent pluries; Medicinales verò, nec significant crisis, nec judicant morbos. De quibus ex professo Gal. 1. de dieb. decret. cap. 5. & 10. & Avic. fen 2. lib. 4. à cap. 3. ad 8. Circa determinationem dierum criticorum dictorum (inquam) advertendum est Hippoc. & Gal. per septimanos, & quaterniones ipsos dividisse, ita ut omnes septimos criticos, & judicantes appellent, quartos judicantes, medios verò intercalares alios, alios Medicinales, hac ratione Hippoc. 2. aphor. text. 24. sic scripsit, *Septenorum quartus est index. Alterius septimana octavus principium. Est autem & undecimus contemplabilis: ipse enim quartus est alterius septimana. Rursus verò, & decimus septimus contemplabilis, ipse quidem quartus est à decimo quarto, septimus verò ab undecimo:* In quo docet per quartos & septimos dies indicantes, & judicantes inveniri, ut etiam voluit Gal. in comm. non tamen intelligendum est judicantes dies ita esse tales, ut judicantes non sint, & è contrâ: docet enim Hippoc. decimumseptimum esse contemplabilem, quia quartus est à decimo quarto, & septimus ab undecimo. Docet ergo eundem diem indicantem, & judicantem esse, quod inveniemus manifestum magis 3. prog. text. 3. ubi numerans dies in quibus terminantur morbi, per quaternarios eos dividit. Sic ait; *Primum itaque febrim insultus in quarto finitur, alter in septimum diem producit; tertius in undecimum, quartus in decimumquartum, quintus in decimumseptimum, sextus in vigesimum;* numerat ergo dies ipsos judicantes, quos indicantes dixerat.

Cum tamen experientia compertum fuisset ab Hippoc. alios dies præter quartos, & septimos pluries terminasse morbos, alij dies intercalares concessi sunt ab Autoribus, medij inter septimos & quartos quales sunt tertius, quintus, & nonus, de quibus Hippoc. 4. aphor. text. 36. sic scripsit. *Sudores febricitanti si inceperint boni tertio die, & quinto, & septimo, & nono.* Ergo præter dictos dies decretorios judicantes, & indicantes, alij dantur intercalares judicantes etiam, cum dicat sudores in ipsis diebus factis in febribus bonos esse, non ita in aliis diebus. Quod repetit etiam Gal. 1. de dieb. decret. cap. 5. additque decimumtertium medium esse inter judicantes, & non judicantes, quia non ita efficax, ut illi, efficacior tamen reliquis est, & sic ut alius intercalaris ponendus est.

Si attendamus omnia quæ ab Hippoc. & Gal. scripta sunt, inveniemus etiam sextum & decimum, & octavum, & decimum octavum diem inter judicantes esse ponendos, non consideratione septimorum, nec quaternionum, quia nullam harum mutationem sequuntur, sed ut intercalares in quibus crises visæ sunt. De sexto egit ex professo 1. de cris. c. 4. Gal. & c. 5. ipsum, & decimum octavum magis judicatorios quam decimum tertium, appellat: quod fatentur omnes qui vigesimum primum magis decretorium, quam vigesimum cognoscunt, quorum fuit Archigenes decimum & octavum aliquantulum naturam sexti sapere docuit Gal. in ipso c. 5. & sic rarè in eis crisis venire. Propter quod Hippoc. 1. epid. dies judicatorios adducens pro morbis motum habentibus per pares, aut impares dies, omnes dictos enumerat, etsi Gal. decimum esse auferendum

dum velit, docet in comment. totum quod intelligendum est, usque ad vigesimum diem seu vigesimum primum, ut omnes voluerunt: nam à vigesimo usque ad centesimum, seu vigesimum supra centesimum ea proportione esse procedendum docet hoc ordine, usque ad quadragesimum per quaternarios & septenarios à quadragesimo verò per vigesimos, quia cum crisis imetus langueat tempore, ita ut asserat Gal. 1. de dieb. decret. cap. 10. potius coctione & abscessu, quam excretionem morbos terminari post quadragesimum, idè post ipsum non ita conspiciuntur dies per quattos aut septimos, quam per vigesimos; ratione cujus post quadragesimum Hippocrat. enumerat sexagesimum & octogesimum usque ad centesimum vigesimum; quæ nuncatio jam mensuram, seu numerum quitur, quæ etiam per quaternarios aut septenarios fit, sicut etiam per annos fieri voluit Gal. 3. de dieb. decret. cap. 7. & Avic. f. 2. lib. 4. p. 4.

Exactis patet omnes dies primæ septimanæ judicantes, aut indicantes esse præter secundum: in secunda & tertia septimana pluries privari tali ratione: nam primus ut Galenus 1. de crif. c. 16. & de crif. cap. 4. dum signa coctionis habet, terminationem ostendit in primo quaternario, & hoc modo loquitur Hippoc. 3. prog. text. 2. dum iquit, *Mitissima febres, & quæ primo die signis curissimis sunt, quarto die finiuntur in salutem; in mortem verò malignissima, & cum signis gravissimis.* Et cum ex alia parte 1. de dieb. decret. c. 5. Galen. tertium & quartum, quintum & sextum, & septimum, decretorios enumeret omnes dies optimæ septimanæ præter secundum, indicantes, aut judicantes appellat, in secunda verò septimana excluduntur octavus, decimus, & duodecimus, si Gal. attendamus cap. 5. citato, & 1. epid. p. 3. comment. 14. juxta versionem Ianij, est juxta versionem aliorum octavus & decimus decretorij sunt, rarò tamen: in tertia quoque septimana decimus quintus, decimus sextus, & decimus nonus decretorij non sunt, aut rarissime decimus quintus decernit juxta eandem doctrinam.

A vigesimo die usque ad quadragesimum nullus datur dies intercalaris, id est, nullus datur dies in quo crisis, aut indicatio inveniatur præter illos qui per septimanas, & quaterniones deducuntur, quia solum in illis mutationes visæ sunt sensibiles, & sic solum facta diversitate diei, tertiam terminantis septimanam jam vigesimum primum appellasse, nam text. citato 14. 1. epid. dies decretorios numerans pro morbo impari, vigesimum primum adducit; juxta quam considerationem, ut voluit Archigenes, vigesimus octavus plus est quam vigesimus septimus decretorius; at ut verius habetur, & ut pluries experientia confirmatur ab Hippoc. & Gal. ut constat 4. aphor. text. 24. & 3. prog. text. 4. & in comment. & 1. de dieb. decret. c. 5. & 10. vigesimus dies decretorius est magis quam vigesimus primus, tertiam septimanam terminans, & sic post ipsum numerandus vigesimus quartus, & vigesimus septimus, & trigesimus primus & trigesimus quartus, & trigesimus septimus, & quadragesimus: deinde verò considerabiles solum sunt qui additione rium septimanarum resultat ut sexagesimus & octogesimus usque ad centum vigesimum: totum quod docuit per modum epilogi Galen. 2. de

diebus decretorij capite 8. & Hippocrat. 1. epid.

Restat tamen ut solvamus aliqua, quæ videntur contrarium in Hipp. demonstrare; nam in primis si quartus dies decretorius est, & adhuc in opinione Galeni motum lunæ sequitur à qua virtus dierum judicantium provenit, quo modo 4. aphor. dum dies optimos pro sudore adducit, alios nominat, qui motum lunæ non sequuntur, & ex se, & propriè critici non sunt, sed intercalares, & quartum omittit.

Eodem fundamento etiam si sextus decretorius sit, eum omittit dum alios intercalares comprehendit; 3. tamen prog. enumerans post vigesimum dies criticos, primum ponit trigesimum quartum, postea quadragesimum, deinde sexagesimum: ergo reliqui intermedij critici non sunt: præterea, quidquid sit de causa dierum criticorum dies intercalares ex communiore placito virtutem diei critici non habent, sed ratione accessionis sunt tales: sed post decimum quartum sunt dies accessiones habentes, & etiam ante ipsum, sive morbi moveantur per pares, sive non; ergo omnes alij debent dici decretorij intercalares, ac per consequens plures alij enumerandi sunt dies critici, quam ab Hippocrate & Gal. enumerantur. Patet: nam accessionum instigatio propter quam 3. acut. text. 5. fiunt crises, non minus potest esse in aliis diebus imò magis, quia quò morbus intendit in augmentum, accessiones majores debet habere, ergo in morbo terminaturò in vigesimo post decimum quartum debent esse dies intercalares.

Pro quæsti resolutione advertendum est quòd licet non alia reperitur diversitas præter dictam inter positos dies, Avic. fen 2. lib. 4. tract. 2. cap. 3. talem posuit differentiam ut eos differat per fortitudinem aut imbecillitatem quam in judicando habent. Sic ait, *Dierum criticorum alij sunt fortes in ultimo, alij sunt debiles valde, alij medij.* Fortes in ultimo appellat quattos & septimos, scilicet qui per quaterniones, & septenos, tales sunt ut si septimo, & undecimo, & decimo-quarto, & decimo-septimo, & vigesimo, & quarto, qui sex sunt tres septeni trium septimanarum, & tres quarti ipsarum indices, & ex se indicantes, scilicet ex propria virtute tales, idè de ipsis sic scribit Avic. cap. 5. *Dies isti, quos diximus sunt dies critici radicales:* Sed hi sunt dies critici ob virtutem aliquam ipsis propriam, & consequenter de intercalaribus agens eodem cap. 5. sic ait. *Verum quandoque accidit diebus criticis propter aliquam causarum evenientium extrinsecus,* quod dies intercalares sunt tales ob aliquod accidens externum magis quam ex diei virtute; in cujus contrapositione dies medicinales seu debiles valde sunt, quod nec virtute propria diei, nec ratione alicujus accidentis critici sunt.

Totam hanc doctrinam adduxit Avic. f. 2. l. 4. cap. 8. dicens, *Dies sunt qui nec intentione prima, nec secunda critici sunt:* Numerat tamen inter verè decretorios, qui per quaterniones & septenos sunt, tales inter medios quintus & tertius, nonus, sextus, & decimus-tertius. Inter Medicinales, primus, secundus, decimus, duodecimus, decimus nonus, & decimus sextus, & decimus-quintus. In nullo tamen capite diem octavum adduxit, quia nulla ratione criticus est, sextum verò ut malum intercalarem numerat. Totum quod juxta Galen. doctrinam scripsit 2. de dieb. decret. cap. 8. qui expressè septimum primum

decretorium enumerat, sic ait, *Decretorius itaque fortissimus est dies septimus: & lib. 1. cap. 4. sic, Primum itaque omnium dierum decretorium septimum dicimus, non numero, & ordine primum, sed potentia & dignitate.* Postquam omnes qui per septimos eveniunt enumerat, & omnes qui per quartos usque ad vigesimum; dictum enim est à vigesimo dies criticos virtute minui post septimum, etsi malè terminantem esse sextum, septimi tamen naturam habere decimum quartum, hos sequitur nonus & undecimus & vigesimus, post hos decimus septimus, & quintus, quos tertius & decimus-octavus sequuntur, omnes tamen dictos 13. ut videre est, *cap. 9. lib. 1. de dieb. decret.* quos Hip. comprehendit *1. epid. p. 3. text. 14.* Omnium morborum dies criticos enumerans, dummodò sub vigesimo intelligamus vigesimum-primum, & ejus indicem.

Præterea advertendum est, quod intercalares dies dictos nullà additâ diversitate præter positam in esse criticorum, alij sunt pares, alij impares quibus ratio criticorum dierum indicantium, judicantium, intercalarium, & medicinalium convenit juxta motum ipsius morbi, ut ipse Hip. docet *1. epid. citato* ita ut dum morbi moventur per pares dies, judicantes per pares accidunt, indicantes, intercalares, & medicinales, sic ait, Hip. *Morbi, qui moventur per impares, judicantur per pares, qui verò per impares moventur, per impares judicantur.* Et diebus enumeratis sic ait, *Si aliter indicatio extra hos præscriptos dies fiat, recidivas fore significant, & fuerit sanè perniciofa.* Docet ergo ità esse judicandos morbos per pares, qui per pares moventur quàm alij per impares, & consequenter quoties Hip. & Gal. dies impares superiores appellant, in aliorum contrapositione per impares intelligunt, illos qui judicatorij sunt, ut videre est *4. acut. text. 63.* ubi sic ait Hip. *Signa hæc diebus imparibus potius quàm paribus deprehenduntur, in omnibus tamen perniciofa:* Quasi diceret, signa hæc tam in diebus judicatoriis quàm aliis sunt, in omnibus tamè perniciofa. Quod explicat *infra* sic, *Id verò salubrius est si paribus eveniat diebus, quippe in decretoriis perniciosum est.* Hujus rationem deducemus ex eo quod communiter morbi acuti, quibus crises accidunt per impares moventur, & sic communiter impares dies decretorij sunt, non quia aliter esse non possint. Idèd *4. aphor. text. 61.* inquit, *Febricitantem in diebus imparibus si febris reliquerit, solet recidivare:* Idèst nō diebus judicatoriis, juxta id quod *3. prog. text. 24.* ostendit, sic ait, *Quibus febres nec salutaribus notis apparentibus, nec in diebus decretoriis conquiescunt, hi reversionem timere debent.*

Respondetur ergo ad opposita, ad primum quod licèt quartus dies ex se decretorius sit, meritò eum omisit, quia cùm de morbis acutis ageret, & isti per impares moveantur, & per impares terminentur, non bene terminarentur in quarto, moventur enim morbi acuti per impares, ut dicemus, & qui per impares moventur, non bene terminantur per pares; morbi tamen qui in primo quaternario terminantur, acutissimi sunt, & sic non in quarto, sed ante ipsum terminantur, aut si longiores sunt, in quinto; ob quod rarò in quarto visa est crisis, quia rarò morbus, qui movetur per pares invenitur, de quo *infra*.

Ad secundum Resp. sextum diem non numerari ab Hip. inter alios intercalares *aphor. 36.* quia

agebat de bonis diebus, & bonis terminationibus, cùm verò in sexto, communiter non sit bona crisis, præcipuè in morbis acutis de quibus agebat, idèd sextum non adduxit.

Ad tertium dicimus *3. prog.* post vigesimum enumerasse trigesimalum-quartum, quia cùm jam de variatione per septenos, & quaternos egisset, à vigesimo incipit determinatio facta variatione per quatuordecim dies, cetera notæ erant, & illam tribus septimanis completitque ad quadragesimalum, postquam variatione facta per tres septimanas enumerat terminationes, ut omnes constent.

Quartum argumentum petit questionem de causis dierum criticorum, interim dicimus, quod cum eo passu, quo morbus prolongatur, crises cessent, seu virtus ad ipsas minuatur, ut *1. de diebus decret. c. 10. & lib. 2. cap. 8.* docet Galenus, Hinc est quod non sit tanta dispositio, ut crises eveniant in tertia, & reliquis septimanis, ac in primis, & consequenter dies intercalare in primis septimanis esset, non in reliquis.

§§§§ + §§§§ §§§§ §§§§ §§§§ · §§§§ §§§§ §§§§ · §§§§

QUÆSTIO IV

Utrum sint numerandi dies integri ad Crisim.

VID Quid sit de dierum criticorum causa, quæstio præsens examinanda venit, nam Hip. qui dierum criticorum causam non adduxit; sed solùm experienciâ eos investigavit *3. prog. text. 5.* postquam dies criticos per quaterniones, & septimanas in vigesimo terminavit, veluti probans vigesimum, & non vigesimum primum esse decretorium, sic ait, *Hujusmodi computatio per dies integros nimirum fieri non potest, quippe quum neque annus, nec mensis integris numerantur diebus:* Quasi diceret menses, & anni non habent integros dies, ergo nec septimana, & consequenter nec dies qui septimanas constituunt integri numerandi sunt ad crisis terminum adducendum, ità ut, & tres septimanae constent viginti duobus diebus, cùm à quolibet die saltem unica tollenda sit hora, tertia septimanae terminatus vigesimus erit dies, non vigesimus primus. Quam doctrinam recipit Gal. *3. de die. decret. c. 9.* ad eundem intentum comprobandum, & consequenter dies integri non erunt attendendi, & sic vigesimus magis decretorius, est quàm vigesimus primus, ut experienciâ fuit comprobatum. Quod videtur docuisse Hip. *2. aph. text. 24.* dicentem, *Septenorum quartus est index. Alterius septimana octavus principium.* Rursus & *decimus septimus contemplabilis, ipse quidem quartus est à decimo quarto, & septimus ab undecimo:* docet ergo secundam septimanam ab octavo incipere die, & tertiam à decimo-quarto, quod non esset si dies integri essent numerandi.

Non minùs constat dies integros non esse numerandos, si plurium Autorum Theologorum, nec non Astrologorum, & doctrinam Galeni adducamus quam proponunt, ad reddendam rationem dierum criticorum: docent enim ferè omnes Lunam moveri taliter ut dum ad dimidium cursus pervenit, oppositionem aliquam habeat cum aspectu, in quo morbus fuit factus, & in ipso crisis adveniat, hoc est in decimo-quarto: dum verò

verò ad quadraturam cursûs majorem oppositionem habeat, hoc est in septimo, & consequenter dum ad quadraturam post oppositionem advenit Luna, vigesimum constituunt, quatenus Lunaris mensis, vel illuminationis intelligatur, vel peragrationalis, vel medicinalis, non ex integris componitur diebus, & sic nec medietas, nec quadratura motûs, ac per consequens, cum integri dies motus non sint, quibus Luna movetur, & per quos crisis causa deducitur, ut dicemus, nec integri dies numerandi sunt, id à quolibet aliquid auferendum est, ut sic vigesimus decretorius relinquatur, non vigesimus primus, ut cum experientia Hip. & Gal. voluerunt.

Verius tamen mihi videtur dies integros esse numerandos ad crism, prout viginti-quatuor horis constat, ita ut septimus verè talis existat, & deinde decimus-quartus, quia secundæ septimane fuit octavus principiû, postea verò vigesimus, non ita vigesimus primus, quia tertiæ septimane decimus quartus principium fuit, ut voluit Hip. 2. aphor. text. 24. cum quo consentit Gal. ex quo probatur 1. de crisc. 16. ubi sic ait, *In primo quidem die (sic verò me ubique intelligas, totum ex die & nocte tempus in viginti quatuor horas partitam accipientem) docet ergo dies integros esse accipiendos, cum asserat tempus viginti-quatuor horarum esse considerandum, & agat de computatione ad crism faciendam.*

Probatur etiam ratione, nam licet doctrina Gal. & Autorum vera sit circa motum Lunæ conducentem ad constituendos dies criticos, integri sunt numerandi; ergo sine fundamento dicitur oppositum. Antecedens patet: nam etiamsi dies motus Lunæ integri non sint, & consequenter dies motus oppositionis, seu medietatis, & dies quadraturæ integri ex hac partitione non resulcent, recta fiet computatio diebus integris numeratis; ergo integri numerandi sunt. Patet: nam quod ultimus dies ad consociendum motum, non omnes ejus horas comprehendat, non tollit antecedentes ad ultimum integros esse, imò integri debent esse & enumerari; siquidem illis totis diebus, & horis ultimi diei totus motus perficitur, & medietas medietate dierum, & horis ultimi diei, & sic quadratura, ergo integri dies numerandi sunt, ac per consequens quamvis dies critici numerari debeant, per motum Lunæ, integri sunt accipiendi, ultimo secluso, præcipue cum per tam parvam horarum mutationem in qualibet die non tollatur dari influxum ad crism in die illa quartum, aut septimum, aut vigesimum sextum constituente.

Hunc modum dicendi tenet Vallesius 1. contr. c. 2. & tenentur defendere Amatus, & Carta. & omnes qui Pythagoricum placitum sustinent citra dierum criticorum causas Lunam rejicientes, cur autè vigesimum plusquam vigesimum primum decretorium appellemus ex nostra resolutione difficile manet, constabit tamen *questione sequenti*. Hip. verò non negat quamlibet diem integram debere sumi, & numerari, sed affirmat omnes integros non esse, quatenus, nec menses, nec annos dies integri habent, quod ut constat in ultimo die est attendendum, reliquis integris manentibus, quod intelligendum est juxta tribuentes causam dierum criticorum morui alicujus astri, ut voluit Gal. & credendum est voluisse etiam aliquos tempore Hip. loqui, non quia ita esse affirmet, aut neget, sed quia ita significetur,

attamen adhuc juxta dictum placitum dies integri numerandi sunt, ut numerantur etiam in anno, & mense, etsi ultimus non ita esset.

QVÆSTIO V.

De causa dierum criticorum.

NIL difficilius inter omnia, quæ hucusque scripta sunt invenitur, & si tot numero prædicta tangant difficultatem. Iam dum hæc ago præter affectum, & curationum essentialia omnia pro viribus enodare, & commentari conatus sum, & feci jus Universitatis disputationem pro actibus ad Lauream Doctoratûs requisitis: inveni igitur plura difficilia examinata, & dubia, soluta tamen aut efficaciter, aut probabiliter saltem, dubium tamen præsens cognosco semper, etsi enodare ipsum tot, quot alia conentur, unum tamen cognosco, cognovique semper, quod ea, quæ parentes difficilia omiserunt, semper manent difficilia. Fugit solutionem dubij propositi Hip. solum experientia doctrinam in medio protulit, quid mirum quod alij dubij solutionem fugiant, cum experientia ad ipsum fieri fateatur pluries, præcipue 2. de dieb. decret. c. 5. ita ut cum rationem eventûs reddere vidimus, non tam ex se quam amicorum suavis fuisse dicat, quasi non bene fecisset, ut constat etiam 3. de die. decret. c. 1. in quo recognoscens assumpti difficultatem, quod ab ipso abstineant, commendat in omni conatu; ideo Avic. fen 2. lib. 4. tractatu 2. c. 2. non solum id fugit, verum inquit Medicos non debere causam dierum criticorum adducere, sic ait, *Et Medico quidem non inest, nisi ut cognoscat quod egreditur, cum crisis pluribus: & non pertinet ei, ut sciat qua sit causa ejus, cum declaratio illius causæ extrahat eum ad artem aliam, imò oportet, ut sit sermo de diebus crisis, sermo quem loquimur secundum semitam experientia, aut secundum viam positionis & axiomatum.* Quasi diceret per experientiam dies criticos deducendos, causas tamen eorum non ad Medicum pertinere: quid mirum ergo quod reliqui post ipsos Scriptores insolutam difficultatem relinquunt, seu non bene solvant, quod idem est.

Galenus ergo, ut ab ejus autoritate incipiamus, 3. lib. de die. decret. scripsit, ut causam dierum criticorum reduceret non ex proprio conatu, sed instanti cum conatu, quasi significaret ipsum à tali determinatione ob difficultatem obtinuisse, nâ amici ad id faciendum concitarent: sic ait c. 10. *Nos siquidem hac paucis planè iisque invito scripsisse affirmamus. Vos ò dii immortales noveritis, hæc me amicorum quorundam precibus vehementer adactum scriptis mandasse.* Totâ difficultas stat in assignanda causa cur alij dies decernat, alij secus, cur alij bene, & secure, & cum commoditate, seu sine molestia, etiamsi mortem, ut quartus & decimus quartus; alij verò, & molestè, etiamsi in salutem & sine securitate, ut sextus; & tandem cur alij magis, alij minus judicantes inter verè tales: id est alij ferè semper judicantes, alij verò ita ut ex eadem doctrina, aut ex alia cum ipsa connexa etiam deducatur; cur tertia septimana, cum secunda conjungatur, non secunda cum prima, & secundus quaternio cum
secunda

secunda jungatur, n̄ tertia cum secunda, et si resultet vigesimus potius quàm vigesimus primus esset decretorius terminans tertiam septimanam juxta doctrinam per experientiam ab Hip. deductam, nam causa hæc solvens omnia, recta dierum criticorum causa debet dici.

Hanc difficultatem cognoscens Gal. & oppressus ab amicis, ut responsum præberet, nullam aliam rationem inveni præter concursum causæ cœlestis, & superioris simul cum dispositione subjecti, seu materiæ, dixitque, quod cum dies critici alij sunt aliis fortiores, & verè critici, alij verò non ita; sed intercalares, alij tamen neutriquam judicantes, illos judicat verè omnino, & primo loco decretorios, qui virtute Astri tales sunt, ut septimus & decimus quartus, & vigesimus, & eos judicantes quartus, quintus, undecimus, & decimus septimus: coincidentes, seu intercalares, qui non astri virtute, sed vehementiæ motus morbi tales sunt; id est illi in quibus crises fiunt ratione accessionis; fatetur enim *cap. 28. ex doctrina Hip. 1. epid.* ratione accessionis ad expellendum concitare naturam, & sic dies illos in quibus crisis vi accessiones adveniunt criticos intercalares appellat, ut sunt tertius & quintus, & sextus & nonus, & decimus tertius, non tamen tales, ut qui astri jvantur virtute, cæteri autem, quibus nec astra jvantur, nec accessio viget, decretorij non sunt; & cum ex communi Astrologiæ consensu Luna in corporibus inferioribus sensibiliter validè influat, ita ut juxta ejus immutationem etiam, & terrena immutentur, pluviam adveniant, & sterilitates, ossa vacua, aut medullæ plena appareant, & similia, hos effectus Luna causare valet in nobis, quatenus immediatum Astrum magis pro nostris immutationibus facit juxta diversos motus.

Ut tandem vigesimum diem decretorium magis quàm vigesimū primū habeamus, & determinatos dies consequenter magis criticos, inquit Lunam considerari debere aut tantum motum quem facit, & tempus, quod consumitur ab una conjunctione in alteram, ratione cujus mensis conjunctionis constituitur, constituiturque mensis quilibet per Lunæ motum; aut consideretur tantum motus, quem fecit, & tempus quod consumitur ab uno puncto ad idem punctum, qui dicitur mensis peragratiōis; aut tantum tempus quo illuminat inferiora, & dicitur mensis illuminationis; aut tantum quandam compositionem, quam ex his duobus mensibus facit, & dicitur mensis medicinalis, & asserit mensis conjunctionis non esse ad rem; siquidem cum talis motus vigintinovem diebus, & dimidio, aut triginta fiat, non rectè proportionatur, quod dimidium motum ejus constituat decimum quartum diem; & tres ejus partes vigesimum vel vigesimum primum, quod erat necessum, ut dies critici talem motum sequerentur relicto mensis conjunctionis, mensis peragratiōis esset, constituitur per motum Lunæ ab uno puncto ad idem punctum, quia motus conficitur juxta communem Astrologorum doctrinam viginti septem diebus horis octo, & cum tempore quo hic motus fit Sol recedat à puncto in quo conjunctus erat cum Luna, ut iterum Luna cum Sole jungatur eget duobus diebus, & quatuor horis cum quibus viginti novem dies, & dimidium integrantur mensis conjunctionis constituentem, qui mensis cum divisus per septimas,

quatuor constituat, tertiam septimanam compleri viginti diebus, & duodecim horis, ratione cujus non magis vigesimus quàm vigesimus primus decretorius resultet, etiam rejicitur à Gal. vult ad motum Lunæ sequi dies decretorios, taliter ut vigesimus, non vigesimus primus, decretorius sit juxta doctrinam expertam ab Hipp. ob quam etiam rationem mensis illuminationis rejicit Gal. etiam quia ille viginti sex diebus & duodecim horis constat quatenus per tres dies ferè adjuncti Luna nondum illuminat hæc inferiora, & sic nec crisis illum motum potest sequi, & consequenter tribus his diebus ablatis à mense conjunctionis mensis illuminationis viginti sex diebus constabit, & horis duodecim, cujus tres partes nondum complent vigesimum diem.

Rejctis igitur his duobus mensibus ut suum consequatur intentum, mensis quendam finxit medicinalem dictum compositum ex mense peragratiōis, & illuminationis, ita ut ex viginti septem & octo horis, & ex viginti sex, & duodecim horis resultant, quinquaginta & tres dies, & viginti horæ, cujus medietas est vigesimus dies; & duodecim horæ, quibus vult constitui mensis medicinalem, cujus tres partes viginti diebus & horis quatuor constat, & duæ partes tredecim diebus & undecim horis, & quarta pars diebus sex & septem decim horis, & dimidia, per quas septimus dies resultat, & decretorius per septemdecim horas & dimidiam, decimus quartus per undecim horas, & vigesimus dies per integrum, ita ut in vigesimo primo, solum relinquatur quatuor horæ: cum ergo constet Lunam hæc inferiora immutare, & effectus criticos fixos esse, causam fixam esse querendam, judicavit necessum Gal. hanc esse Lunam, quatenus fixè id habet facere; & cum hoc inveniat manifesta causa cur primi decretorij septimus, decimus quartus, & vigesimus, & non vigesimus primus, cur judicantes quartus, & decimus septimus, & cum decimus quatenus diversis aspectibus Luna diversum valet facere, dum aspectu sextili à puncto in quo morbus incipit Luna est, constituitur quartus dies dum quadraturam habet septimi, & sic deinceps, ita ut dies judicantes, & indicantes per Lunæ motus constituentur coincidentes, non ita supposita materiæ dispositione, coctione scilicet, quatenus non habeat pro expulsiōe facere in materia disposita, idèd alij pro aliis morbis decretorij sunt coincidentes etiam materiam dispositam requirunt, aliàs potius irritationem facerent, ut symptomata.

Astrologorum sententia parum à Gal. placito recedit: nam solum quatenus mensis finxit medicinalem separat, quatenus ipsi mensi peragratiōis tribuunt, quod Gal. mensi medicinali vidistis tribuere, quare ipsi rejicit Gal. asserunt tamen Astrologi cum motus Lunæ ab uno puncto ad idem punctum sit per omnia duodecim signa Zodiaci, & juxta diversum signum diversimodè Luna influat, quia quodlibet diversas habet qualitates taliter fieri motum, ut tempore duorum dierum, & sex horarum percurrat quodlibet signum, & sic in aspectu sextili est in quarto die, in septimo verò in quadratura, hoc est in quarta signorum parte, quæ oppositas omnino habet qualitates in decimo quarto in oppositiōe & medietate non in oppositiōe absolvi qualitarum, quia per unam tantum est oppositiō, est

est tamen in majori oppositione possibili, cum ab illo accedat ad punctum à quo recessit, quod ipsum constituitur per finem sexti signi, deinde in vigesimo cum duodecim horis in qua natura post oppositionem est Luna, ut tandem vigesimo septimo die cum horis octo ad idem punctum perveniat Luna cum incepit moveri, & mensē peragratiōis compleat, & consequenter diem septimum, & duodecimum, & vigesimum, & vigesimum primum, criticos numerant Astrologi, quatenus ultimus tertiæ septimanæ medietatem habet in vigesimo, & medietatem in vigesimo primo: ex quo etiam resultat septimanas aliquas coincidere, aliàs secus, aliòsque dies decretorios esse, alios minimè, necnon dies esse indicantes per aspectum sextili.

Recentior alius postquam sententiam Gal. & Astrologorum impugnat, alium finxit diem, parum, aut nil à dictis diversum; asserit enim dies criticos ex dispositione materiæ pendere, si quæ naturâ expulsionem operante, Lunâ juvante tanquam causa universali ipsam per proprium motum peragratiōis tantum aspectum quadraturæ ad punctum cœli venire naturæ auxiliatrix, deinde moveri donec ad medietatem cœli ad punctum etiam auxilians perveniat, ita ut per omnes quadraturas oppositiones, & octavas ad punctum faciens deveniat ut natura roboretur, & expulsio fiat, materiâ existente dispositâ, ratione cujus concludit, quod cum omnes Lunæ aspectus auxiliantes sint, solum inspicere debemus materiæ dispositionem, ut juxta ipsam de malitia, aut bonitate crisis, & eventus judicemus, non tamen in qualibet die esset in quadraturis, & oppositione & in medietatibus quadraturæ cujuslibet, quia in illis, & non in aliis aspectus benevolus cognoscitur respectu dispositionis materiæ, respectu cujus operatur, & determinatur causa æquivoça ad operandum, qualis est Luna, hoc ordine, ut celeritas, aut tarditas crisis non tam ex aspectu, quam ex proportione facultatis ad materiâ adveniat celeritas, si facultas valeat, & humor facilis motus, tarditas, si è contrâ, & sic fortiores erunt crises in primo septenario, quia pendent ab humore tenuiori, & calidiori, & fortiori facultate, & eadem ratione & proportione quâ repentiniæ accidunt pares, aut impares, etiam & crises per pares, aut secus fiunt, perfectiùs tamen per quartos, aut septimos fieri, à Luna pendere modo dicto.

Tota hæc doctrina, nec secundum peculiare quod habet, nec secundum particulare dubio satisfaciunt; nam in primis medicinalis Gal. factus est, & ad intentum nullum, agimus enim de influxu physico reali, ratione cujus Luna facit hunc diem & non alterum verè & physicè decretorium; sed quia fit ex nihilo, non potest in fluere reale, & physicum: ergo talis mensis nihil facit ad dubij solutionem. Patet: nam talis mensis non influit prout Luna movetur motu peragratiōis & ad hoc, aut illud punctum pervenit; non prout movetur motu illuminationis, ut ipse Gal. vult, sed aliter non movetur, nec diversimodè se habet in ordine ad partes cœli: ergo aliter non influit. Minor probatur: nam mensis medicinalis nullum alium motum dicit præter dictos, nec conjunctio utriusque motus aliquid facit, nam influxus realis septimo die factus, aut est quatenus Luna in tali loco est & illuminat; & hoc non, quia per illuminationem, & punctum per quod movetur noluit Gal. fieri, sed alia considera-

tionem non est, quia non est alius motus physicus & realis, ergo mensis medicinalis non reddit causam dierum criticorum.

Secundò, quia mensis non constat diebus in quibus illuminatio non est, aut in quibus Luna non apparet: sed in his diebus etiam morbus est, & crisis pluries: ergo sine concursu Lunæ. Quod argumentum etiam probat adversus illos, qui motum illuminationis sequuntur, ut insinuat Avic. f. 2. lib. 4. c. & tract. 2. ad quod respondet Vega 3. prog. comment. 1. non interesse mensis illuminationis semper esse præsentem, quæ solutio non comprehenditur, cum ex utroque mediam componat, nisi dicat sequi mensē peragratiōis, tum quia semper est verum Lunam moveri ab uno puncto ad idem punctum; quod si verum, etiam fatetur juxta mensē peragratiōis dies criticos evenire, quod negat.

Tertiò, quia sequeretur ex Gal. doctrina decimum tertium diem magis decretorium esse quam decimum quartum: si quidem medietas, per quam secunda septimana constituitur tredecim diebus & undecim horis fit, ubi plus habet decimus dies, quam decimus quartus, propter quod vigesimum magis judicatorium quam vigesimum primum appellavit ipse Gal. Nec satisfaciunt Vega dicens etiam, Gal. concedere decimum tertium judicantem; nam ut constat 2. de dieb. decret. cap. 5. minus judicatorium esse docet quam judicantes, & coincidentes; sed si vera esset ejus doctrina, mensis medicinalis magis judicatorius esset, quam decimus quartus: ergo talis doctrina non est sustinenda: Tandem ex Gal. sexagesimus non esset decretorius, sed sexagesimus primus; siquidem novem septimanæ sexaginta diebus & tredecim horis, & dimidia completur, ergo sexagesimus primus esset decretorius, cujus contrarium refert ipse, & Hipp. propter hæc, & alia plura quæ dicemus vim habere contra Gal. opinionem Astrologorum recipiunt plures, qui mensē peragratiōis Lunæ dies criticos causare volunt, ut sunt Ugofe. 2. aph. comment. 24. Planerium 3. de dieb. decret. & Vall. 10. contro. at non minus hoc placitum difficile est, siquidem finxit tali dispositione Astra esse, ut necessariò à quolibet puncto in quo incipit morbus ad oppositum signum Luna perveniat in octava parte totius peragratiōis, & in quadratura, & in oppositione seu medietate: totum quod non constat illa esse, quamvis verum sit quod impugnat, rectè & ex professo Carthag. lib. 2. tract. 4. de sig. dier. crit. c. 1. in fine, potius apparet resultare aspectum in prædictis positionibus symbolo signo pro morbo facienti, sicut & alios contrarios. Argumentor tamen in forma: si existente Lunâ in principio unius signi, advenit morbus, & ad principium quarti signi, stat oppositio contra morbum in septima die, quia tria signa percurrit Luna sex diebus, & novemdecim horis, sequitur, non minus esse octavum decretorium quam septimū, quia toto die sequenti etiam in tali signo est, & etiam si existente lunâ in fine primi signi morbus advenit, & ad finem quarti septimus constituitur, sextus eadem oppositionem habebit contra morbum, & æqualiter erit cum septimo judicatorius, quod est contra Gal. ergo talis doctrina non est neganda; Nec valet dicere nil interesse contra Gal. quia certum est Gal. motum peragratiōis rejecisse: contra tamen est, quod dicit nil intersit esse contra Gal. id quod experienciæ non convenit, accipiendum non est, sed experienciæ constat crisin in septima

commodè, securè, & sine molestia fieri, non ità in sexto: ergo doctrina ex qua sextus, & septimus æqualis virtutis sunt, non est recipienda. Quod argumentum etiam fieri potest de aliis diebus judicantibus; resultarent enim plures dies judicantes contra Hippocr. & experientiam.

Ferè easdem difficultates patitur modus dicendi Recentioris, cum non sit fundamentum utrum constet Lunam in puncto quadraturæ, & oppositionis habet influere in auxilium naturæ præter ejus liberum arbitrium, proloquium, inquam; militant tamen contra hunc modum dicendi plura ex positis, & ponendis. Primò quia si motum Lunæ sequuntur dies critici juxta partes quas Luna tangit, sequitur motum peragratiōnis ipsius Lunæ, & consequenter militant contra hoc placitum, ea quæ contra motum peragratiōnis sunt, scilicet dies alios resultare criticos præter assignatos ab experientia, quatenus viginti diebus, & duodecim horis tres septimanas constituentibus aliis tribus additis septimanis, dies quadragesimus primus resultat decretorius, non quadragesimus, quod est contra Gal. præterea: nam vel Luna in qualibet parte cæli est in auxilium naturæ, & contra morbum, aut solum in quadraturis & oppositione: si primum, ergo omnes dies sunt judicantes, & optimi; si alterum, talis debet esse determinata positio, & consequenter si Lunâ stante in dimidia cursûs quadraturæ morbus adveniat, erit in quadratura ante diem septimum, & sic dies decretorij non oriuntur à motu Lunæ.

Nec valet dicere, quadraturam esse considerandam respectu proprii morbi, ubicunque Luna inveniatur; hoc non valet; nam hoc quod est dicere in qualibet parte cæli Lunam in auxilium naturæ influere, cum in diversis locis ipsâ existente diem criticum causare affirmant, quod est concedere omnibus diebus eandem virtutem. Præterquam quod si negat hic Author ratione qualitatum signorum dictum auxilium, aut contrarietatem, cur hoc quod negat concedit partibus cæli in quibus Luna in quadraturis, & oppositione existit; quod minus receptum est, præcipuè cum pro arbitrio dicat Lunam auxiliari naturæ dum in hac parte cæli est dies suæ quadraturæ, & in parte ipsâ dum suæ quadraturæ non est dies respectu alterius morbi non auxiliari, cujus non est fundamentum, cum Luna idem influat physicè ex se in una, & eadem parte, & eodem tempore. Nec valet dicere eundem influxum respectu diversæ dispositionis subjecti auxiliari, aut non auxiliari, & sic die septimo morbi auxiliari, & altera minimè; non valet, nam difficultas est de influxu cæli dies criticos faciente, hunc dicimus eundem esse: ergo ex se æqualiter constituit dies criticos in altera die, ut in septimo per accidens tali die esse materiam, vel secus, ac per consequens, non magis criticus constituitur septimus quàm alij dies.

Præterea contra omnes modos dictos argumentor: Primò: nam influxus hic auxiliariis, aut est per qualitates manifestas, aut occultas: si primum, cum Luna in una parte cæli in eodem tempore unum locum habeat facere, hoc est unas solas qualitates producere, calorem aut frigus, dum morbus per similes qualitates, illis quas valet Luna producere fuerit, factus potius nocebit quàm auxiliabitur, non ergo dies septimus bonus decretorius erit, etiam si forsan coctâ materiâ existat: si secundum, ergo in qualibet idem

produceretur, & ex parte cæli æqualis erit virtus in omnibus diebus, ac per consequens solum erit bona dies coctâ materiâ, & è contrà.

Secundò, quia si influxus quadraturæ diem septimum constituit bonum decretorium, ipsam facit, est quia producit aliquid auxilians; hoc autem est contrarium influxui producto in die principij morbi, aut simile, aut ab hoc abstrahit; simile non potest, quia potius augetur morbus: si autem contrarium sit, aut ab utroque abstrahens; sequitur quod quando Luna recedit ad idem punctum quod facit pro morbo, dies decretorius non sit, quia in illo puncto non producit aliquid connexum cum illo quod naturæ auxiliabatur in aliis diebus, hoc est contra Hip. & Gal. & experientiam, diem vigesimum septimum criticum constituentes, sicut & reliquos, ut constat 1. *epid.* & 4. *aph.* & quoties de ipsis agunt Autores, ergo talis modus dicendi non est sustinendus.

Confirmatur; nam sequeretur virtutem dierum criticorum non esse minùs efficacem post vigesimum quàm ante siquidem Luna per easdem partes movetur cæli in secundo circulo quàm in primo, ergo si per motum in primo circulo in suis quadraturis, & oppositionem virtutem dedit efficaciter auxiliantem, per se dum circum idem debet facere, ac per consequens ex se æqualiter faciat omnes dies criticos efficaces; & non implicat eandem dispositionem materiæ esse in trigiesimo quarto, quæ in vigesimo potuit esse, quod est contra Gal. 1. *de dieb. decret. c. 10. & lib. 2. c. 8.* expressè docentem à vigesimo dies criticos fieri efficaces.

Tertiò: tota difficultas dierum criticorum stat in assignanda ratione ipsorum, ità ut ex se assequatur illos dies esse criticos, qui per experientiam tales fuerunt cogniti ab Hip. & Gal. eo modo, ac ab illis fuerunt cogniti: sed ex doctrina dicta à Gal. Astrologis, & aliis, non est ratio talis, ut experientia conveniat, ergo talis doctrina non est tenenda. Major est certa. Minor probatur: nam unum ex receptis per experientiam est, diem septimum, taliter esse decretorium, ut efficaciter, clementissimè, & ferè semper in bonum decernat; diem verò sextum omnino contrarium: sed ex nullo modorum talis eventus ratio deducitur; ergo nullus modus ex dictis sufficienter solvit difficultatem. Major docet Gal. 1. *de dieb. decret. c. 4. & 11.* sequens Hip. 1. *epid. p. 2. text. 57.* in quo ex eo quod morbus moveretur per pares, & prava haberet in quarto signo, mortem in sexto dixit, & in ipso esse prædicenda docet Gal. *c. 11. citato*, etsi non moveatur per pares si morbus est celeris motus, qualis debet esse qui tam brevem habet terminationem: Minor probatur: nam ex motu Lunæ per quadraturas, & oppositiones auxiliante, & ex eo quod crisis die accessionis adveniat, non redditur ratio cur deterior expectanda sit crisis in sexto quàm in septimo, etiam si ad salutem terminetur, cum in sexto etiam accessiones fieri possint, ut sit dum morbus movetur per pares, de influxu Lunæ, dictum est; ergo doctrina posita non solvit dubium.

Cum ità difficilem solutionem prævideret Pythagoras, causam dierum criticorum ad numeri perfectionem reduxit: asserit enim numerum impariorem perfectiorem esse ex propria natura, ratione cujus talibus diebus potius, & principalius fiunt crises, præcipuè in septimo, quia septenarius numerus omnium perfectissimus est; totum quod seorsum fiet manifestum; nam in pri-

nis de perfectione numeri imparis convenit Maro, dum dixit, *Numero Deus impare gaudet*, & ad rem Hippocr. 4. *acut. text. 63.* sic scripsit. *Horum signorum plura diebus imparibus magis quam paribus deprehenduntur*, agebat de criticis, & consequenter 4. *aphor. text. 61.* ait *Febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidivare.* Quod etiam scripsit 1. *epid. p. 5.* nil mirum ergo quod propter numeri perfectionem crises adveniant diebus imparibus, ita ut perfectiores fiant, & in bonum magis in illis diebus quam in aliis. Quod verò per septenarios hoc accidat, ex ipsa numeri perfectione procedit: siquidem propter hoc in septimo quievit Deum dicitur, & talis naturæ est, ut Hipp. *text. 24.* de septimis in partu sic ait, *Dies maxime insignis in plurimis, primi, & septimi existunt, multum quidem potentes in morbis, & embryonibus*; asseritque consequenter septimo die conceptionem fieri: & alibi sic scripsit, *Vita hominis septem dierum est*, quid mirum ergo quod ob numeri perfectionem crises in diebus imparibus adveniant, & maxime per septenarios quatenus septimi sunt perfectiores.

Alij tamen quorum fuit Amatus, & Carthagera, non ad numeri perfectionem hoc reducunt, sed ad assonantiam, & dissonantiam ipsorum numerorum inter se, ita ut dies ille cuius dissonantiam cum primo dicit, numerus ipse, ad crism aptus sit, quatenus propter dissonantiam excitabat ad pugnam, per quam crisis resultabat, ratione cuius die sequenti in somno salus resultabat, dicebatque numeros dissonantes secundum, & quartum, & septimum & duodecimum, & decimum sextum, & decimum octavum. Ad primum reliquos consonantes usque ad vigesimum, eo modo, ac in Musica voces, & chordæ eadem proportione dissonant, aliæ verò consonantes seu uniformes censentur, si & numerus ipse talis est, ut crisis in diebus fiant dissonantes ad primum, in aliis secus, aut non ita. Cujus eventus rationem querere stultum judicant hîc Autores, sed solum experientiâ id esse consequendum fatentur, quatenus, talibus diebus crism fieri compertum est.

Hî etiam modi dicendi non minus inutiles sunt quam præcedentes, imò magis; quia præterquam quod non solvunt difficultatem; rationem quam reddere conantur non adducunt, & sic à tali assensu excusare debebant: est enim difficultas unde adveniat crisis talibus fieri & non aliis, assequunturque propter perfectionem numeri & dissonantiam, unde hoc non tangunt, ergo nec tangunt verè crises talibus diebus nam impugno hunc modum dicendi auctoritate Galen, 2. *de dier. decret. capit. 5.* & *libr. 3. cap. 8.* quia cum nec ejus placitum admittant, nec ejus auctoritas est admittenda. Arguuntur tamen sic, in quarto die, & diebus aliis paribus crises eveniunt, ergo non ob numeri perfectionem, aliàs quando in die impari advenit bona, non ob perfectionem numeri evenire est dicendum. Præterea quia neque tales modi dicendi respondent cur in vigesimo potius quam in vigesimo primo, crisis adveniat, potius contra experientiam vigesimum primum præstantiorem ad crism ostendunt, cum ipse impar, & dissonus juxta utrumque placitum; & quod magis, non solvitur cur in

sexto deteriores adveniant crises quam in reliquis diebus, quod si propter paritatem, par etiam quartus & decimus, & eodem modo etiam assonantes plures; ergo tales modi dicendi sustineri non possunt.

Rejectis igitur aliis dicendi modis, aut quia nullum circa causam dierum criticorum sequuntur, aut quia aliud ita difficile affirmant, quorum fuit Miran. & plures alij, ut Fracastorius qui ex professo libellum constituit *de causa dierum criticorum*, illamque reduxit in humorem melancholicum ad quod supponit ferè semper humore uno putrido, reliquos putrescieri, præcipuè melancholicum; & consequenter affirmat febrem omninò simplicem non dari ex uno humore pendente, docetque humores hos pluries reduci ad unam formam, seu ad unam dispositionem, ita ut uno motu moveantur; quâ ratione febres nothas concedimus quotidie, & hoc modo affirmat idem esse, ac si à simplici humore penderet, & tunc dies critici non sunt determinandi aliqui, nisi illi qui ratione accessionis sunt tales, quatenus materiâ existente costâ, & accessione instanti natura ad expellendum movetur, & fit crisis, de quibus non intelligit, ea quæ de diebus decretoriis loquuntur Autores.

Affirmat deinde quod si humores omnes non reducuntur ad unam formam, seu ad unam dispositionem, ita ut uno motu moveantur, sed diverso, ut ferè semper contingit de humore melancholico, quia minus aptus ut reliquis permisceatur, cum crisis fiat quando natura vi accessionis molestat magis, ille dies erit criticus, in quo plures conjunguntur accessiones, quia tunc molestat magis natura, & consequenter cum continuè repetitiones morbi conjungantur, & copulenter diebus in quibus melancholicus est circuitus, causam constituentem dies criticos in melancholiam reduxit: quâ ratione incipiente morbo per ternarios cum in quarto, repetat melancholiæ portio parva, insensibilis fit circuitus ejus, aut parum immutans, qui ulterius ad septimum transit in eum accessione per ternarios conjunguntur, & dies criticus constituitur ipse, & sic de reliquis; fatetur tamen parvam, & subtilissimam esse portionem melancholiæ, quæ ad morbum terminandum quarto aut septimo movetur, ut facile etiam corrigatur, & putrescat, majorem verò ad morbum terminandum deinceps, quia quotidie alteratur magis humor melancholicus.

Cum motus humoris melancholici talis, & complicatio talis non constituat dies criticos undecimum & decimum-quartum, & decimum-septimum, & vigesimum, & plures alios quos Autores per experientiam cognoverunt, quia motus per quartos proprius melancholiæ dictis diebus non correspondet, affirmat dies criticos ab Autoribus assignatos non concedi omnes in quolibet morbo, sed alios pro aliquibus morbis, & alios pro aliis juxta diem in quo primò putrescit melancholia, ita ut in illis morbis in quibus primò melancholia putrescit, quartus erit judicatorius pro morbo pari, & septimus pro impari, quia in illis complicantur accessiones propriæ morbi cujuslibet cum melancholia in illis: tamen quod secundo die primò putrescit melancholia, quintus erit pro morbo impari, & octavus pro pari; in illis tamen

men tertio die melancholia primò putrescit, sextus erit pro pari, & nonus pro impari, & sic de aliis; ità ut juxta diversitatem putredinis melancholiæ, diversis diebus complicentur melancholiæ circuitus cum circuitibus propriis humorum, & sic resultent dies critici diversi pro diversis morbis: pares pro morbo pari, & impares pro impari, juxta cujuslibet morbi motum accessiones propriæ adveniunt, & in suis diebus debet fieri complicatio: ergo sunt crises juxta motum morbi ad melancholiæ motum.

Hanc melancholiæ necessariam permixtionem dicit hic Autor constare ex eo quod plures accessiones inspiciantur præter mensem, & motum proprium morbi, quod non aliter evenire est credendum, nisi ob dictam complicationem, & ex eo quod per quartos dies indicantes constituantur juxta mentem Hippocrat. & Galen. dicentium *Septenorum quartus est index*. Ergo dicendum est melancholiæ circuitus per complicationem cum circuitibus morbi intigare naturam, ut illo die potius quàm altero ad expellendum moveatur, & crisis fiat, ità ut dies criticus à melancholia constituatur diversus pro diversis morbis juxta diversitatem motus ipsius morbi, & putredinis melancholiæ, contra mentem Autorum, & experientiam.

Hunc modum dicendi impugnat Planerius, *de dieb. decret.* agens, primò ex eo quod neget febres simplices dari; siquidem, ut docet Galen. *cap. 2. de differentiis feb.* simplices & compositas febres agnoscit; ergo sunt concedendæ febres exquisitæ ex simplici humore putrido.

Secundò quia non apparet necessum uno humore putrido, melancholiam putrescere, præcipuè cum constet adhuc unius humoris corruptione, totam massam non corrumpi, excitabitur ergo magis humor ab illo diversus.

Tertiò quia negare crism, & criticos dies in simplici febre est contra Hippoc. *4. aphor. text. 59.* sic dicentem, *Tertianæ exquisitæ septem circuitibus terminatur*. Ad quod facit quod rationi magis consonum apparet, commodius, & fortiùs se habere naturam contra morbum ab unico humore pendentem quàm à pluribus, cæteris paribus; ergo meliùs movebitur ad expellendum, & crism faciet, ac per consequens in morbo simplici, crises etiam in diebus determinatis sunt concedendæ.

Quartò quia ex hac doctrina sequitur melancholiam faciliùs putrescere reliquis humoribus, aut ità faciliè, ut asserat ferè semper peccare humore alio peccante: sed hoc est alienum valdè à natura melancholiæ, quæ frigida, & sicca est; ergo non est concedendum; frigida enim & sicca magis putredini opponitur, quàm reliqui, novit quisque ex Philolopho *4. meteor. cap. 1.* & ex Galen. *8. meth. cap. 8.* de corporibus ad febrem paratis: ergo non corrumpitur ità citò melancholia, ac reliqui humores, & consequenter, nec ità citò coquitur: nam quod propter naturalem dispositionem resistit magis alterationi, tam coctioni, quàm putredini erit oppositum; ergo non coquetur ità citò, ac reliqui humores, ac per consequens, non erit causa ut crisis fiat.

Propter hæc quæ à Planerio objiciuntur non erat rejicienda sententia Fracastorij: nam ad primum dicendum simplices dici febres, etiamsi ferè semper alij humores corrumpantur, quia non est necessum, & quia solum indicatione unius

humoris sit earum curatio, quando accessiones, seu accidentia non sunt manifesta, aut sensibilibiter compositionem & complicationem alterius humoris ostendentia.

Ad secundum dicimus quòd licet non sit necessum uno humore corrupto alterum putrescere, ità ferè semper contingit: quod si non accidat, dies critici non erunt extra illos quia per accessiones resultant tales.

Ad tertium respondetur non negari crises in febre simplici, negat tamen Fracastorius dies criticos ordine ab Autoribus assignatos, quia tunc solum erunt tales, illi in quibus accessiones sunt materià coctâ.

Ad quartum respondetur humorem melancholicum non putrescere ita faciliè, ac alij humores putrescunt, etsi prima die putrescat, quia humor febres causans putrescit vi caloris alicujus externi & dispositionis materiæ, melancholia verò ab alio humore putrido, est tam efficacior ad agendum, quod putridum est, approximatum quam fuit causa putrefactionis non putrida: præterquam quod ad causam morbi putrescendam fuit calor violentus cum dispositione materiæ ad humores melancholicos, facit ipse calor, & humor putridus: quid mirum ergo, ità citò putrescat melancholia, ac alij humores, cum agens fortius sit pro melancholia quàm pro humore morbum principaliter faciente.

Quoad correctionem dicimus non esse necessum coqui portionem facientem melancholicum circuitum, sicut in opinione non coquitur portio faciens accessionem die crisis; coctio namque requiritur in tota & communi massa in qua materia morbi, seu in cineritio ejus, non in portione accessiones particulares faciente, cum hæc resolvatur in accessione ipsa, aliàs non ità breviter cessaret, cum non possit, ità breviter coqui humor ille; nec in principio morborum cessarent accessiones, cum nulla in eo coctio adfit, idè particularis dicitur crisis accessio quælibet, quia natura ad expellendum movetur, ut Galen. *6. epid. part. 2. comment. 23.* sic ait. *Indicationem verò, aliqui eam intellexerunt in qua repentina quedam, atque insignis mutatio fit, aliqui simpliciter accessionem significare voluerunt*: Ergo expellitur, & solvitur portio accessionem particularem faciens, & siccius cineritium relinquatur in foro donec natura per crism ad expulsionem per accessionem excitata coctum expellat, & simul illud, quod motum est, & accessionem faciebat; nam cum causa principalis illius morbi, una sit, illius requiritur correctio, illius verò quod veluti causabiliter conjungitur, & morbum per se non facit, propter quod complicata quartana non dicitur, sed simplex febris, nil existit putridum præter quod accessionem particularem facit, nec ad putredinem dispositum, & sic non est illius necessaria coctio dum morbus complicatus est verè suos circuitus habens, cum proprio foco pro quolibet humore cujuslibet coctio requiritur ad diversam crism, aut unus cessabit, altero manente morbo; ut Galen. *2. de diff. febr. cap. 7.* dicens cessasse tertianam per crism quotidianam manente, quod non est necessum quando complicatio non tam sequitur vitiosum humorem, & focum determinatum, quàm alterationem venientem ab humore putrido permixto.

His positis constat opinionem Fracastorij probabilitatem

habilitatem habere, & quantum ego assequor, plura continet vera, etsi in omnibus non constet: in primis crises fieri ratione accessionis, ita verum iudico, ut solum hoc dies criticos facere infra ostendere conabor, non tamen explicuit ipse quomodo hoc verum habeat, cum doctrinam in aliquo verum hoc habere ostendam, & manifestum faciam circuitus per quartos, quia die undecimo adducuntur ab Autoribus usque ad quadragesimum, non tamen necessarium iudico, nec modo à Fracastorio adducto esset accipiendum, & sic aliter quæstio est solvenda: Primum quia non est unde constet talis complicationis necessitas, nec auctoritas alicujus magni viri hoc docuit, dicitur ergo gratis.

Secundò, quia si fatis melancholicus circuitus concederetur, deberent reperiri duæ accessiones sensibiles pluries, præcipuè die crisis, aliam à morbo, aliam à melancholia, hoc nullus est expertus; ergo non est dicendum talem complicationem requiri. Si dicas insensibilem esse; contra est, quia si crisis sit ex eo quod molesteretur natura à duplici accessione, sensibilis debet esse; nam ab eo quod insensibile est nequit molestari, nec potest dici occultari cum accessione propria morbi; nam cum quælibet diversa sit, & à diverso humore, necessum est ut quælibet sua tempora & accidentia præstet distincta, quod non experitur.

Tertio: quia cum hac doctrina debet salvari sextum diem deterrimum, decretorium esse septimum, sed non salvatur; ergo non est sustinenda. Minor probatur: nam rationi consonum est melancholiam secundo aut tertio die corrumpi quam primo, quia id quod resistit magis secundum rationem tardius debet putrefieri: sed ex tali proportione non magis complicatur circuitus melancholicus sexto quam septimo, ergo non erit deterior iudicans sextus quam septimus, quod est contra experientiam.

Quarto, quia sequeretur omnia remedia, quæ exercentur in morbo acuto cum periculo exerceri; siquidem periculosum est quartanos circuitus habentes non tractari leviter in principio, ut docet Gal. 1. ad Glauco. sed constat sine periculo operari, ergo non est complicatio circuitus melancholici.

Quinto argumentor sic: experientiam quam adduxit Galen. 3. de crifibus cap. 4. ubi docet quod æger iudicandus septimo, si nullus accidat error, septimo iudicabitur; at verò si error accidat, in noveno crisis fiet, sic ait. *Si aliquis error, non magnus tamen, circa agrotantem factus fuerit, sperandam esse crifim in septimo venturam, quod si non multum velociter moveatur, aliquis verò error circa hominem fiat, ad nonum diem crifis transfertur.* Hoc quidem docet de ægroto iudicando undecimo aut decimo quarto. Et 3. de dieb. decret. cap. 8. ait de die nono. *Rarius quidem septimi, sæpè undecimi crifim assumit. Est enim peculiare septimo diei crifis non ad nonum, modò pauci errores commiffi sint, unquam pervenerit.* Docet ergo ratione erroris in morbo in quo crisis futura erat in septimo, resultare in nonum; sed dies critici si fierent per complicationem circuitus melancholici, non poterat ita fieri, quia in nulla proportione quando ad septimum fecit circuitus, complicatio ad nonum poterat transferre; ergo non sunt dies critici propter circuitus melancholicos; nec valet si dicas tum crifim in

nono non fieri propter humorem melancholicum, sed vi accessionis, ut docet Galen. contra est, quia si vi accessionis sit, frustra ponitur complicatus circuitus melancholici, cujus complicatio non est necessaria, cum sine illa fiat ordine experto, ut dicemus.

Quæstionis resolutio.

Ita difficilis visa fuit solutio præsens, ut delirium potius quam actio docta iudicetur à Doctore Cartagena id attingere, & ut suam resolutionem adducat, sic ait lib. 3. cap. 18. *Omni-bus post delirandi licentia conceditur, quid mirum quod mihi concedatur;* Habet ergo pro delirio quæsitum solvere, eadem tamen licentiâ utens, mihi videtur idem esse in resolutionibus Physico-Medicis ad astra currere, ac causam eventus ignorare; siquidem, illius quod tangimus manifestam causam quam non cognoscimus ipsi tribuentes, prout nostra fuit indigentia, illo fundati, quod universalis sit causa plura virtute continens, forsitan quia nos ita volumus, non quia verè ita sit, non est nostram in præsentis disquirere, sufficit scire non posse non facere ignorantiam, tribuentes id causæ cujus nullum est indicium: fateor inferiora à superioribus Astris immutari, nego tamen quod constet criticas immutationes ab Astro pendere; siquidem diversitas, quæ in crifibus invenitur in Astro, in luna scilicet, non apparet fundamentum, non nego posse Astrologum concursum juvare, aut nocere, pro immutatione aliqua in corpore sano, aut ægro faciendâ; juvabit namque cum qualitatibus subiecto similibus, lædet tamen cum contrariis corpus immutat, nego verò tot mutationes in astris inveniri, ac pro crisi requiruntur, illas quæ proportione dicta esse, & crises ab eis pendere.

Ad rem tamen mihi videtur dicendum crises diebus evenire, in quibus fiunt accessiones tali proportione, ut quando materia cocta est facultate valente crisis adveniat, naturâ ad expulsiorem per accessionem irritatâ, ita ut dies criticus pro tali morbo, ille sit, in quo immediata accessio advenit, materiâ existente coctâ, nullo alio concurrente, & consequenter omnes dies in quibus accessiones adveniunt, dummodò tempus pro coctione præcedat, critici sunt, quia in quolibet illorum coctio est possibilis, & instigatio pro crisi invenitur, alij secus. Hanc iudico esse mentem Hippocr. siquidem 1. epid. part. 3. text. 13. solum ratione accessionis dies determinat criticos, & enumerat, ita ut crises, quæ aliis diebus fiunt, infidas, & periculosas appellet; ergo Hippocr. per accessiones constituit dies criticos, sic ait, *Quæ verò paribus diebus exacerbantur, paribus indicantur,* & consequenter numerat dies criticos pro quolibet morbo: sic ait; *Circuituum autem qui diebus paribus iudicant primus est decretorius quartus, sextus, decimus, decimus-quartus, vigesimus-octavus, trigessimus, quadragesimus-octavus, sexagesimus, octogessimus, & centesimus, centesimus-vigesimus:* Circuituum verò qui diebus imparibus iudicant, primus est tertius, quintus, septimus, nonus, undecimus, decimus-septimus, vigesimus-primus, vigesimus-septimus, & trigessimus-primus. Post quorum numeratione immediate ait: *At verò nos expedit scire quod si aliter iudicatio fiat extra præscriptos dies, recidivas*

facere significat, & fuerit sanè perniciosè. Ergo ex mente Hipp. solum ratione accessionis dies criticos evenire est dicendum, ità ut ipsi sint decretorij in quolibet morbo, & ille determinatur in quolibet, in quo materia cocta jam est, & accessio fit.

Hanc eandem doctrinam non renuit concedere Galenus, etsi aliam rationem dierum criticorum adducat: nam 3. de cris. cap. 4. etsi diem quartum judicatorium appellet, per motum Lunæ ratione accessionis fieri docet, ut tertio, aut quinto die adveniat crisis in morbis acutis, non in quarto, ità ut si in ipsis morbis in quarto crisis adveniat, ratione accessionis tertio dici & convenire dicat: sic ait. *Continua autem, quæ in accessionibus crism habent, tertio die, seu quinto rationabiliter finiuntur. Nam si quandoque etiam quarto die judicantur, ratione ejus accessiones, quæ tertio die fit, id patiuntur: ergo accessiones sunt, quæ dies criticos constituunt, non Luna, cum ipsa potius per retrogradum influat in quartum, & in ipso adhuc die ratione accessionis tertio die crism evenire dicat in acutis morbis (de Synochis dicemus infra.) Quod specialis dies criticus pro quolibet morbo determinetur ex coctione, & accessione docet in ipso cap. infra, in quo solum propter diversitatem apparendi coctionis signa determinare diem criticum scripsit, sic ait. *Nam si magnitudo seu velocitas morbi motus in eisdem diebus intendatur ac coctionis signis effatu digna accessio facta fuerit, hujusmodi agrotus die undecimo crism patietur: sicui si contra se habuerit, in decimo quarto. Docet Galen. accessiones cum signis coctionis diem criticum determinare.**

Uterius cap. 10. ejusdem lib. ut fecerat cap. 4. motus celeritate diem crisis determinat, ità ut quando crisis indicata fuit in quarto ratione celeritatis motus in sexto aut septimo esse futura cognosceretur: docet etiam celeritatem ex accessionibus ipsis dignosci: sic dixit cap. 4. *Contingit enim in tertio seu in quinto die fieri crism: In tertio quidem si morbus sit magnus, ac motum velocem habeat: In quinto autem, si nec valde magnus sit, nec velociter moveatur. Oportet enim crism in idem tempus concurrere cum accessione. Et cap. 10. sic. Age enim in quarto die visa sit primum nubes in urinis nigra, vel suspensio nigra, vel tale aliquid hujusmodi, sint verò & omnino alia signa & accidentia perniciosæ: morietur quidem omnino hic agrotus. Sed, si in imparibus quidem accessio facta fuerit, septimo die crisis accidet: si verò in diebus paribus, in sexto. Certiorem verò tibi expectationem faciet morbi motus: si enim acutè moveatur, crism accelerantem significat, hoc est, in sexta venturam: si verò tardè, ad septimam differetur. Et quod magis est 3. de dieb. decret. cap. 8. agens de crisisbus evenientibus tertio, & septimo, & quinto, & aliis diebus coincidentibus, seu intercalaribus, quos ab una non pendere dixit, expressè docet ratione accessionis ad pugnam moventis evenire. Sic ait: *Vnum jam ex illis, quæ naturam stimulant, & veluti provocant, accessio est: unde acutorum morborum in diebus imparibus judicium contingit, in his enim & accessiones sunt. Docet ergo crises perfectas quales sunt quæ dictis diebus eveniunt, vi accessionis provenire; quam doctrinam sequitur Avic. & Medici communiter.**

Ex dictis sic formo argumentum. Talis est

accessionis vis ad crism faciendam, ut quavis concedatur virtus Lunæ in quarto, in ipso crisis non fiat, nisi ità raro, ut cum visa fuerit ab Archigene, & semel tantum à Galen. ut refertur e. 4. lib. 3. & sæpè accidat in tertio aut quinto, quamvis in his Luna non influat ratione accessionis, tali proportionem, ut quando apparet in quarto ratio accessionis tertij sit; ergo majus stat fundamentum ut dicamus dies criticos ab accessione constitui ipsos, quàm determinari ab accessione & coctione, quàm à motu Lunæ, aut alicujus alterius astri. Quod confirmat doctrina etiam, quam adducit de diebus intercalaribus: concedit enim ipsos judicantes nullatenus virtute Lunæ concurrente, sed ratione accessionis, ità ut plures ex coincidentibus fortiores judicantes & efficaciores apellet quàm alios, in quibus virtus Lunæ conceditur: ergo non à Luna judicantes dicuntur, sed ab accessione. Patet: nam 1. de diebus decret. cap. 5. post septimum, & decimum quartum, & sextum, sic ait. *Proximi his sunt nonus, undecimus, & vigesimus. Prope hos verò septimus decimus, & quintus, post hos quartus, hunc sequuntur tertius, & decimus octavus.* Ergo judicantes magis docet esse sextum & nonum, quamvis tales à Luna non sunt, quàm undecimum & vigesimum sunt à Luna, & sic non à Luna tales sunt concedendi.

Secundò argumentor sic ratione quæ utitur Gal. ad probandum non virtute propria dici, id est, non à numero dierum crism fieri, vel criticum diem resultare, quia si à Lunæ motu dies criticus fieret, esset talis quàm qui virtutem Lunæ participat, sed sic est quod alij tales sunt præter participantes virtute Lunæ; ergo non à Luna dies critici resultant. Patet: nam id quod à Lunæ virtute penderet, semper fieret ab ea; sed non ità fit, ut constat ex doctrina posita & de diebus intercalaribus; ergo non fit virtute Lunæ: at ex alia parte constat semper crises in accessionibus fieri: ergo per accessiones dies constituuntur critici, ac per consequens, illi critici erunt, in quibus adveniunt accessiones determinari tales in quibus accessio & coctio coincidunt.

Hujus conclusionis veritas constabit si ex ipsa aperta faciamus omnia, quæ diximus debere solvi ex solutione dierum criticorum. Primum est, cur vigesimus dies potius magis criticus dicatur quàm vigesimus primus, si accessiones dies criticos constituunt magis uno die quàm altero, accessio advenire possit.

Secundum est, cur sextus dies malus decretorius dicatur, si ratione accessionis talis constituitur, septimus verò bonus, cum non magis unus quàm alter accessionem habeat, & consequenter cur rariùs quarto quàm tertio & quinto fiat crisis, cum non apparet accessiones rariùs per pares, quàm per impares evenire.

Tertium est, cur fortiùs judicet septimus quàm alij dies, cum seclusa virtute superaddirà, non valeat plusquàm alij.

Quartum est, cur per septenos, & quaterniones crises, & indicationes fiant; nam ratione accessionis dies constuerentur critici, tales motiones sine fundamento essent, & sic nec per annos, neque per menses.

Quintum est, sequeretur omnes dies impares esse decretorios, in morbo impari, & omnes pares in morbo pari, cum in omnibus talibus diebus accessiones sint, cujus contrarium docent Gal.

Avic. & Hipp. cum experientia, & consequenter decimus tertius, decimus nonus, & decimus quintus, & plures alij essent decretorij pro morbo impari sicut & octavus, & decimus, & duodecimus, & plures alij pro morbo pari, & sic non per vigesimos à die quadagesimo esset procedendum, sed per pares, aut impares. Tandem videtur nostram solutionem non esse juxta mentem Hippoc. nam ipse ut constat 3. prog. & lib. de cris. docet dies integros non esse numerandos, sed dies non numerari integros pendet à motu lunæ, cum compleatur ejus motus à diebus non integris, ergo Hippocr. per motum lunæ voluit dies criticos esse constituendos; nam si per accessiones eos constitueret, integri deberent numerari dies, & potius vigesimus primus quam vigesimus decretorius deberet dici.

Satisfaciamus omnibus propositis dubiis complete, nec dubitari causam potest dierum criticorum adæquatè adduxisse, cum nulla alia esse possit quam quæ eorum experiuntur rationem reddit: dicemus tamen pro omnibus. Ad primum respondetur in opinione Hippocr. ita decretorium esse vigesimum ac vigesimum primum, quod constat; nam diversis in locis jam unum, jam alterum adducit, & adhuc in eodem loco tantum diversitas versionis ponitur vigesimus dies & vigesimus primus, nam 3. prog. text. 3. sic ait Hipp. *Primus itaque insultus sic definitur secundus verò ad septimum deducitur, tertius ad undecimum, quartus ad quartum decimum, quintus ad decimum septimum, sextus ad vigesimum:* ubi vigesimum decretorium nominat: at 4. aph. 36. sic ait, *Sudores febricitanti si fiant tertio die & quinto, & septimo, & nono, & undecimo, & decimo-quarto, & vigesimo-primo, & trigesimo primo, hi sudores morbos judicant, qui verò non sic sunt, dolores significant.* Docet ergo in eodem lib. jam vigesimum, jam vigesimum primum, decretorium esse, idem fecit 1. epid. part. 3. text. 14. in quo, & vigesimum, & vigesimum primum decretorios posuit pro diversis morbis, & quod magis, 4. aphor. text. 36. & lib. de diebus judicato. in fine, ubi Janus, & alij posuerunt 21. judicatorium pro sudoribus bonis, Laurentius & alij posuerunt 20. Galen. verò eandem doctrinam recipit, etsi decretorium magis judicet 20. quam 21. ut constat 3. de dieb. decret. cap. 9. & lib. 2. cap. 3. in quo adhuc juxta mentem Hippocr. vigesimum magis judicatorium colligit, quia ipse decimum septimum magis judicatorium quam decimum octavum nominavit, cum plures in ipso judicatos perfectè adducat 1. epid. part. 2. text. 82. & 83. & decimus septimus judicet sicut vigesimus, & decimus octavus sicut vigesimus primus.

Ratio tamen propter quam magis judicatorius vigesimus, & in ipso plures quam in vigesimo primo judicentur, ut experientià compertum est, ex duplici capite pendet, ut voluit Gal. & quia morbi ad 20. venientes jam diuturni sunt, & morbi diuturni moventur per pares, & quia septimanæ non constant integris diebus, & sic tres septimanæ viginti complentur diebus, quarum rationum ultimam non esse ad nos, quia dies esse integros, aut secus pendet à motu lunæ; nos verò motum lunæ ad hoc concurrere negamus. Alteram impugnat Planerius 3. de diebus decret. cap. 6. sic, dies magis decretorius vigesimus est, quia experientià constat pluries crises in eo fieri: sed morbi acuti terminantur magis crisi, raro tamen diu-

turni: ergo ex eo quod morbi diuturni moventur per pares, non erunt pluries crises in vigesimo, sed potius in vigesimo primo, cum morbi acuti qui per impares moventur, magis crisi terminantur: idè Gal. 3. de cris. cap. 3. dicens cur non adduxit terminationes morborum diuturnorum, sic ait, *Sed nondum de diuturnis morbis dicere proposuimus, nam repentina mutationes acutorum sunt:* Quasi diceret non ago de terminationibus morbi diuturni, quia subitæ mutationes quales sunt crises, solum acutis conveniant; ergo ex eo quod vigesimus morbis conveniat diuturnis potius, minus decernere debebat.

Secundò argumentatur à Planerio: si vigesimus est terminus morbi diuturni, sequitur brevius terminari morbum longum quam breve, quod est absurdum: nam asserit in vigesimo diuturnum, in vigesimo primo acutum terminari.

Tertiò poterat objici, quia ex eo quod morbus diuturnus moveatur per pares, & vigesimo terminetur, non sequitur plures crises in eo fieri, quia si terminus acutorum est vigesimus primus, ita poterunt dari crises in vigesimo primo ex morbo moto per impares, sicut in vigesimo ex morbo moto per pares. Ergo non inde probatur magis decretorium vigesimum.

Nobis tamen videtur non posse negari vigesimum magis decretorium esse quam vigesimum primum, ut experientià est compertum: non quod efficacius decernat, nec in melius, non docuit experientia, ita enim efficaciter, & bene fit crisis in vigesimo primo quam in vigesimo, propter quod utrumque diem decretorium concedimus cum Hippoc. quod ostendit falsum esse à motu lunæ pendere, ut voluit Gal. cum motus unum, aut alterum efficaciorum faceret: dicimus tamen magis decretorium vigesimum, quia in ipso plures crises quam in alio adveniunt; tum quia morbi qui moventur per pares in ipso terminantur; tum quia morbi acuti qui per impares moventur ab undecimo die per quartos incipiunt moveri, ita ut ab illo primus decretorius sit decimus quartus, rarissime namque decimus tertius indicat, secundò decimus-septimus, tertio vigesimus. Cur ab undecimo die jam incipiat moveri per quartos morbus acutus, qui per impares movebatur, est quia acutus quatuordecim diebus terminatur, ut dicemus, & ab hoc termino jam naturam diuturni comparat, saltem in modo motus, ac per consequens in die vigesimo cum fiant crises, quæ adveniunt in morbis qui moventur per pares, & in pluribus illorum qui per impares movebantur, hinc est quod plures crises in vigesimo sint quam in vigesimo primo.

Quod ab undecimo incipiat morbus, qui movetur per impares, moveri per quaternarios probatur, & ex Hippocr. 3. prog. & lib. de indi. & expressè post undecimum ponente decimum quartum, & postea decimum septimum, & postea vigesimum. Et quamvis in his locis videatur loqui de terminationibus advenientibus mutatione facta per quartos; non solum post undecimum, sed ante ipsum lib. 1. epid. & 2. aphor. & in ipso de judic. post undecimum non adducit alios dies judicantes nisi per quartos, ante undecimum verò plures adducit, tertium scilicet, quartum & quintum, & sextum, & septimum, & nonum; ergo ab undecimo morbi qui per impares movebantur incipiunt moveri per quartos, non verò antea. Quod idem colligitur ex Gal. eandem doctrinam

Strinam de dieb. decret. adducente, præcipuè 3. de illis cap. 5. agente de diebus usque ad vigesimum & cap. 10. de ipsis usque ad quartum judicantibus: Quod etiam repetit lib. 2. cap. 8. ergo solum per quartos ab undecimo moventur morbi, etiam si antea per tertios moverentur. Hanc eandem doctrinam docet Avic. eodem dies decretorios recipiens *fen 2. lib. 4. tract. 2.* clarius tamen cap. 3. agens de proportione, & efficacia dierum criticorum inter se, sic ait, *Et dies undecimus non est in virtute quatuordecimi, verumtamen in agritudinibus in quibus paroxysmi earum incipiunt in imparibus, ut tertiana, est fortis valde, & fortior quatuordecimo.* Et in eodem cap. infra, sic, *Et scias quòd agritudines, quæ paroxysmum faciunt in imparibus, sicut tertiana, & plures acute sunt velocioris crisis, & earum crisis fit in imparibus, quapropter expectatur in tertiana undecimus & non expectatur decimus quartus nisi parùm.* Quasi diceret undecimum esse verum, & proprium terminum eorum qui moventur per tertios, non decimus quartus, ut inde constet in vigesimo fieri crises illorum qui moventur ex propria natura per pares, & crises illorum acutorum qui post undecimum habent per quartos moveri, & consequenter plures crises in eo quàm in vigesimo primo: juxta quam doctrinam Carthagenæ de hoc agens circuitus per tertios usque, undecimum dicit habere solum, ad vigesimum per quaternarios, ad quadragesimum per septenos.

Dices primò: vel circuitus per quartos est per pares, vel per impares: si per pares, debet terminari morbus per pares, si per impares, debet terminari per impares juxta Hippoc. sed isti morbi, qui moventur per quartos ab undecimo neque moventur per pares nec impares absolute: ergo nullo modo terminarentur. Patet: nam moventur per decimum quartum, & decimum septimum, & vigesimum, & vigesimum quartum, & vigesimum septimum, & trigiesimum & trigiesimum quartum, & trigiesimum septimum. Qui dies pares & impares sunt, ut ex ipso Hippoc. constat; ergo morbus qui unico motu movetur, per omnes dies terminatur.

Dices secundò: in vigesimo primo nullum morbum terminari, non par, quia vigesimus habet terminari, non impar quia ab undecimo movetur per quartos, & terminatur vigesimo: ergo nullus terminatur in vigesimo primo.

Respondetur ad primum moveri per impares, morbum incipientem per impares, etsi postea per quaternarios moveatur, quia motus ille cum dies pares, & impares comprehendat, sub motu ex propria natura morbi debet computari, & consequenter per impares terminabitur magis, quàm per pares, juxta Avic. doctrinam cap. 3. citato, dicentis fortiozem esse undecimum diem decimo quarto die in morbis qui exacerbantur per impares, etsi tales morbi in decimo septimo magis quàm in vigesimo terminabuntur. Quà ratione Hippoc. *1. epid. part. 2. text. 24.* quem sequitur Gal. *2. de dieb. decret. cap. 3.* diem decimum septimū ex firmiter & efficaciter judicantibus appellat, cum quo non est negandum etiam in aliis diebus paribus per quos movetur, terminari aliquando. Nam Hippoc. solum docet morbos judicari per dies per quos moventur, & sic morbi pares terminantur per pares, & morbi impares per impares, morbi qui per impares, & pares moventur, per omnes terminari debent,

etsi fortius per proprios.

Ad secundum dicimus adhuc plures morbos esse, qui per tertios moventur solum, & etiam in suis decretoriis sic judicantur, ut tertianæ plures continuæ, quod non tollit in morbis acutis alterum accidere.

Non minùs difficilem solutionem habet secundum quæsitum quàm primum: dicimus tamen verum esse in sexto deteriores crises quàm in septimo & aliis diebus evenire, & rariùs in quarto, etsi verum sit accessiones omnibus diebus fieri posse: Ratio tamen hujus est, quia cum crises propriæ sint communes magis acutorum morborum, ut docuit Gal. *3. de cris. cap. 3.* sic. *Repentinæ mutationes acutorum sunt, & morbi acuti à bile dependent, ut Hippoc. de diebus judic. & Gal. 3. prog. comment. 34.* frequentiores sunt crises, & propriæ magis in morbis à bile dependentibus, qui cum per tertios habeant moveri ex propria natura per tertios crises ipsis eveniunt, ut Galen. *4. aphor. comment. 36.* & *3. de diebus decret. cap. 8.* sic ait. *Vnde acutorum morborum in diebus imparibus iudicium contingit, in his enim & accessiones sunt.* Et cum ex alia parte Hippoc. demonstret crism alio die factam periculosam esse, duo necessariò sequuntur; aliud est communiter crises in diebus imparibus securiores esse, & minùs molestas, propter quod Hippoc. *4. aphor. text. 62.* recidivam prædicit quando febris diebus imparibus non terminatur, non quia ita necessum sit, sed quia ita ferè semper contingit ob morborum acutorum materiam, & sic in sexto parum secuta est crisis communiter, & in quarto rarò fit, secùs in aliis diebus, etsi aliquando in sexto securissima adveniat crisis, & in quarto etiam, ut quando morbus sanguineus est, seu per pares movetur, ut Hippoc. *3. epid. part. 3. aegrot. 12.* de Larissa sexto die optimè iudicata.

Hanc veritatem docuit Gal. *3. de cris. cap. 4.* reddens rationem cur rarò in quarto crisis adveniat per hæc verba, *Nam causa est, ut crisis sapiùs ex quarto ad tertium & ad quintum terminans mutetur. Nam morbus qui tam subito crism habet, omninò peracutus est. In omnibus autem morbis peracutis necessarium est febres, seu synochos esse, vel continuas quidem, sed quæ per tertium exacerbantur, synochi quidem rarò eveniunt, & ubi nullus sit error, in quarto finiuntur per crism, naturâ propriis circuitibus ad crism perveniente. Rarò etiam est, ut nullus sit error. Continua autem febres, quæ in accessionibus crism habent tertio die, vel quinto rationabiliter finiuntur. Quasi diceret, synochi rarò sunt qui crism habent in quarto juxta sui circuitus naturam qui per pares est, & sic rarò in quarto est crisis, continuæ tamen, quæ per impares moventur, communes sunt magis, & sic crises in diebus imparibus magis accidunt; & cum crises aliàs extra dies accessionis periculosas iudicet Hippoc. sexto die periculosa est communiter, non ita in septimo. Quod idem intelligendum de alio die pari in morbis qui moventur per impares. Propter quod sic scripsit Galen. *1. de dieb. decret. cap. 5.* *Si aliquando in octavum diem, seu decimum, subita morbi solutio accidat, similis ferè est ei, quæ sexta accidat.* Et consequenter dicendum est in morbo qui movetur per pares, si crisis in die impari accidat, secuta non est. Sic ait Hippoc. *1. epid. Nosse expedit si iudicatio fiat extra præscriptos dies recidivas fore significat, & fuerit sanè perniciofa.* Dixerat antea iudicari per*

per pares morbos, qui per pares moventur, & è contra, & Avicenn. *fen 2. lib. 4. tract. 2. cap. 10. sic*, Tu scis quod dies par (alicui agritudini) inquam, est melior cuidam agritudini, & impar alicui agritudini est melior.

Dices: si crises fiunt ratione accessionis, sequebatur febres continentes non magis terminari crisi quarto die quàm tertio & quinto: Sed sic est quod terminantur crisi quarto die, ut Galen. *3. de cris. cap. 4.* ergo ratione accessionis non resultat dies criticus; sed ratione aspectus retrogradi lunæ: constat, cum febres continentes non habeant accessiones, sed eundem servent tenorem, & sic non magis excitaretur natura uno quàm altero die ad expulsionem materiæ faciendam; ergo ut potius quarto die fiat, aliud determinans est concedendum.

Respondetur quòd licet febres continentes non habeant accessiones, negandum non est terminari per pares non ratione lunæ, sed ratione molestiæ continuatæ, per quam excitatur ad expellendum natura. Propter quod Galen. *3. de diebus decret. capite 8.* adducens morbos qui in sexto, & aliis diebus paribus terminantur bene, continentes adducit febres, & illas, quæ etsi per tertios moveantur diebus intermediis, vehementes habent accessiones pro crisi irritantes: & sic Amatus Lusitanus morbos sanguineos per pares moveri docet, sequens Gordonij sententiam, quæ est in continetibus aliquantulum irritari magis: propter quod sic scripsit Galen. *3. de cris. cap. 4. Sinochi quidem raro eveniunt, & ubi nullus sit error in quarto finiuntur, natura propriis circuitibus ad crism perveniente.* Et *cap. 8. citato* non solum quarto, sed secundo & sexto terminari docet, ergo quia irritat specialiter diebus paribus, quod est per pares moveri non à luna, cum ipsa secundum & sextum non constituat decretorios; non dico irritationem ad crism bonam requiri, contrarium docuit Galenus *3. de cris. cap. 10.* sed naturam accessione irritari, seu excitari ad pugnam, in crisi tamen prava irritari.

Dices iterum: si morbi qui moventur per pares, debent per pares terminari, & illa est optima crisis, quæ in die accessionis fit, cum nulla crisis adveniat in accessione instante & instigante, sequitur optimam debere esse ex hac parte omnem crism in quolibet morbo. Siquidem omnes vi accessionis fiunt, at sic est quod ex ea solum quod accessiones sint per pares, & crisis in sexto accidat, prava judicatur ab Hippocr. *2. epid. part. 2. text. 75.* ergo non est prava dies iudicatoria sexta, quia extra diem accessionis fit crisis. Quod ostendit Galen. *in comment. & 1. de dieb. decret. cap. 4. & 11.* ubi signum malum in quarto, mortem in sexto, prælagire docet: ergo fieri crism diei accessionis, aut secus, non facit ipsum diem bonum, aut pravam: pro quo facit etiam quod Galen. *3. de cris. cap. 5. & 6.* crism pravam dicit esse quando ratione accessionis instigantis anticipatur: & *3. de dieb. decret. cap. 8.* idem repetens qui crism pravam in sexto dicit, dum accessiones per pares fiunt, sic ait. *Cum morbus ad septimum festinat, media verò accessionis magnitudo naturam ante sum tempus ad crism venire compellit: sic crisis sexto die prorumpit, quæ tanò peior est eaque septimo futura erat, quanto magis ipsam præ-*

vertit. Et paucis interpositis: *Invadit quidem morbi secundum diem primo graviores habentes, quantum tertio, & totas accessiones in diebus paribus, iudicium tamen prævertunt, ut acuti propter accessionis vehementiam, hi etiam secundo die interficiunt, & quarto, sed sexto plurimos:* ergo ratione accessionis fiunt in sexto crises, sicut in septimo, ac per consequens non est prava dies sextus, quia non fit crisis die accessionis; nec est optimus, quia die accessionis fiat crisis, scilicet motus morbi, cum illi qui adducuntur à Galen. moveantur per pares, & in eis prava prædicet iudicia in diebus solum qui per pares moventur.

Pro hujus difficultatis solutione advertendum est crisis securitatem, aut bonitatem non pendere ex die præcisè, sed ex materiæ coctione; nam ex tribus conditionibus optimæ crisis inferior est dies. Nam evacuati materiam juxta ideam morbi ad bonitatem simpliciter facit, quatenus pro morbo solum causæ ablatio solutio est; coctio verò materiæ ad celeritatem, & securitatem crisis; teste Hippoc. quatenus naturâ rectè operante fit, nullâ existente resistentiâ, dies enim juvans est, non simpliciter necessarius; etsi pro expulsionem completè faciendâ conducatur, sive astro juvante; ut voluit Galen. sive diei perfectione, ut Pythagoras, sive accessione instigante, & ad motum faciente, ut volumus, & sic non ita præcipuum requisitum est. Galen. *3. de cris. cap. 3.* conditiones optimæ crisis adducens, præcipuum dicit coctionem, sic ait; *Primum quidem, & maximum bona crisis iudicium sunt coctiones.* Quod desumpsit ex Hippoc. *1. epid. part. 2. text. 45.* dicente, *Coctiones celeritatem iudicij, & securitatem sanitatis ostendunt.* Quâ ratione nullo alio considerato sic scripsit Gal. *3. de cris. cap. 5.* *Neminem unquam interemptum vidi qui præcedentibus coctionibus crism habuisset:* Ergo securitas crisis magis ex coctione pendet, quàm ex die, etsi ad firmitudinem ejus dies ita faciat, ut si diebus iudicatoriis non fiat, recidivam prædicet Hip. *3. prog. text. 24.* & alibi pluries, ex eo quòd juvamine diei completa evacuatio fiat, non tamen hoc ita necessum est, ut salus sine tali juvamine esse non possit coctione existente, ut quando sine crisi terminatur morbus.

Ad objectionem respondetur quod morbus, qui movetur per pares ex propria natura est longus, ut constabit *infra*, & sic in sexto nequit bene terminari, hoc est coctâ materiâ; dum verò morbus acutus per pares movetur, morbo sanguineo secluso, fit propter multitudinem materiæ, aut alicujus crassæ permixtæ, ratione cuius accessiones ad pares extenduntur, aut etiam per pares repetunt; quo casu etiam coctio ad septimum fieri non potest, & consequenter in quolibet morbo pari crisis in sexto incoctâ materiâ fit, pravâque est ex propria natura ob irritationem facultatis. Quid mirum ergo quod etiam si ratione accessionis crisis fiat in sexto, prava sit communiter, non solum in chronico, sed etiam in acuto morbo, quia fit irritatâ naturâ, ut ostendunt ea quæ posita sunt, quod non tollit aliquando bene terminari, ut visum fuit in Metone materiâ crudâ existente, & in synochis materiâ coctâ; qui raro accidunt, ut docuit etiam Galen. *capite 8. lib. 3. de dieb. decret. & c. 4. lib. 3. de cris.* & sic ferè semper crisis, prava est in sexto, optima verò in septimo.

Ad tertium dicimus quod morbi quibus propriissima crises sunt intra quatuordecim dies terminentur ex Galen. & isti ab humore bilioso fiant; ut dictum est, facile, & celeriter moventur, facileque ad statum perveniunt, verè advenit quòd ferè semper in septimo jam materia cocta sit, ut in ejus accessione ad expulsionem moveatur natura: & cum ex alia parte ipsa non valde labefactata sit, hinc est quòd tali die ferè semper optimæ fiant crises, quia regulariter his diebus sufficienter disponitur materia ad eas; antecedunt tamen dum materia tenuis valde, morbum peracutum faciens propter ejus facilem coctionem, ut Galen. 3. de cris. cap. 4. & 3. progn. comment. 1. sequens Hippoc. in text. & de lib. de cris. dicentem, *Placidissima febres, & cum securissimis signis quarto die desinunt, & prius: letalissima verò, & cum signis horrendissimis quarto die, & prius occidunt*, juxta illam doctrinam 1. apher. text. 7. *Vbi morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & statim tenuissimo victu utendum est.* Quod ex eo est quia cum facile coquatur, primo die signa coctionis conspiciuntur, ut optima crisis in tertio, aut quarto, aut quinto evenire possit, ut 3. de cris. capite 4. docet Galen. & 3. progn. citato, quod non ita commune est, ut in septimo: dum verò morbus peracutus non est, sed acutus, jam materia non ita facile movetur, nec ita facile vincitur, & sic non coquitur ad septimum, sed ad alium transit diem, nonum scilicet, undecimum, aut decimum quartum & sic deinceps, juxta materiæ aptitudinem, & facultatis robur; & consequenter cum facultas debilitetur quotidie per morbum magis, & materia crassior sit, propter quod morbus est longior, necessum est, quod post septimum non ita perfecte & complete fiant crises, ut antea, idè Galenus hæc scripsit 1. de diebus decret. cap. 20. & lib. 2. cap. 8. *Decretorius itaque fortissimus omnium est dies septimus.* Et paucis interpositis: *Hæc cum vehementissima pugna sunt crises, quæ usque ad decimum quartum diem veniunt, cum minori, quæ ad vigesimum usque pertingunt, inde usque ad quadragesimum magis earum vehementia exsolvitur ab illo die perfecte exoluta redditur.* Quid mirum ergo quòd septimus dies fortior sit ad iudicium, quia sufficiens tempus est pro communi materia morborum acutorum coquenda, & facultas robustior ad expellendum.

Ad quartum dicimus juxta Hippocr. mentem dies judicatorios non magis fieri per septenos, & quartos, quam per tertios & vigesimos, solum est verum quartos esse judicantes septenorum, quia tres dies requiruntur ad coctionem perficiendam sufficienter pro crisi post apparitionem immutationis factæ in materia, dummodò signa antea coctionis manifestæ apparuerint, ut experientia compertum est: idè dixit Hippocr. 4. apher. text. 71. *Quibus septima die crisis futura est, nubecula rubra apparet quarto die in urina.* Et eodem fundamento 2. apher. text. 24. ait, *Septenorum quartus est index*, habet enim, ut diximus, septem diebus communiter materia morborum coqui, nî forsan valde tenuis sit, aut crassa, & facultas immutetur valde, & sic communiter in septimo fit crisis, non ita ante septimum, & pluries post ipsum, quia commune valde est ma-

teriam crassam misceri; & hæc proportione diximus ex Galen. *questione 9. de tempore crisis*, constitutionem legitimam morborum signis coctionis metiri; ita ut dum signa coctionis obscure apparent, usque ad manifestam coctionem tot dies debent esse, ac fuerunt à primo esse morbi ad illa signa, & à signis manifestæ coctionis morbi principium terminantibus usque ad statum, tot etiam, ac præcessere; talis enim est natura, ut duplo majori numero dierum perficiat materiæ coctionem, quam obscura coctione ad manifestam coctionem consumpsit, & consequenter, quid mirum quod tres dies ad ultimam mutationem perficiendam requirantur, ratione cujus, *Septenorum quartus est index*, sicut probabiliter tali numero dierum materia biliosa corrumpitur, & tali melancholia, de quo suo loco, & sic solum verum est indicationem fieri in quarto respectu septimi, non quia verum sit per septimos fieri mutationes: nam Hippocrat. 2. apher. text. 24. decimum septimum diem septimum appellat, etsi tertiæ septimanæ quartus sit, quod est non moveri per septimos verè, sed ita numerari factâ computatione à quolibet die, ut si undecimus septimus diceretur, à quarto potius apparet, per quattos fieri mutationes, juxta naturam humoris, qui vincitur, & alteratur. Propter quod Hippocrat. 3. progn. & lib. de judic. per quattos tantum dies criticos divisit, etsi verum sit sufficienter materiam acutorum morborum septem diebus communiter coqui; aliquando tamen tardius, aut citius ratione majoris, aut minoris multitudinis, aut resistentiæ materiæ commixtæ, & sic annuales, aut menstruales mutationes quoad hoc casuales judicandæ sunt, etsi negari non possit temporis mutationes pro his, aut illis humoribus facere, & consequenter pro his, aut illis morbis, & ipsorum terminationibus, non aliter.

Ad quintum dicendum est quod licet omnes dies critici possint dici quatenus in quolibet potest crisis advenire juxta varietatem motus morbi, propter quod Gal. 1. de dieb. decret. cap. 2. sic scripsit: *Judicia enim seu crises ipsa omnibus diebus accidunt, sed nec pares numero, nec ex equali fide.* Nihilominus pro quolibet morbo solus, ille dies judicatorius dicitur, in quo accessio ex propria natura sit tempore conducente pro coctione; & cum non fiat in instanti coctio, ferè semper septem requiruntur dies pro communi acutorum materia, & sic in ipso crisis ferè semper, etsi aliquando tardius aut citius juxta materiæ varietatem: dum verò materia cocta est, aut propter majus naturæ robur, aut propter materiæ parvitatem, seu dispositionem, non est in sexto crisis, donec adveniat in septimo accessio, & etiam quando parum de coctione deficit, sufficit accessio ipsa, ut natura ad expellendum moveatur. Ex quo patet in septimo fieri crisin ferè semper, non in sexto, aut octavo in morbo impari, & sic de aliis diebus, post undecimum verò jam materia aliquid includit crassitie, ratione cujus protrahitur ad quattanos circuitus; est enim proprium materiæ quæ ultra decimum quartum protrahit morbum naturam melancholiæ sapere, & sic per quattos moveri, nulli alteri humori hoc convenit: Et cum experientia constet ultra decimum octavum

fic moveri, etiam naturam dicti humoris sapere est dicendum. Idemque de septimo dico respectu morbi imparis, ita ut diebus intermediis etiam si materia cocta sit defectu accessionis non excitetur natura ad expellendum, ut fiat crisis: diximus tamen accessionem fieri illo die in quo humor proprium circuitum habet.

Contra hoc tamen est, quod licet verum sit moveri per quartos usque ad quadragesimum, non constat ex doctrina dicta cur post ipsum non constituentur dies critici per quartos, sed per vigesimos, ita ut primus iudicatorius post quadragesimum sit sexagesimus, & postea octogesima, & sic deinceps ex Hippoc. nam accessiones non ita fiunt, sed quotidie, aut per ternarios aut per quartos: præterea quia adhuc dierum criticorum à vigesimo quarto ad quadragesimum non datur sufficiens causa; non enim est necessum semper aliquid melancholicum esse permixtum, ut tales circuitus dentur; & quamvis sit, non sufficit accessio diebus intermediis; ergo non est cur quartis tantum tribuatur.

Secundò, quia licet usque ad vigesimum per quartos fieri appareat, à vigesimo non fiunt per quartanos circuitus: nam ab ipso ad vigesimum quartum quinque dies sunt, & quartanus circuitus solum duos dies habet medicos, quod idem constat à vigesimo septimo ad trigessimum primum: ergo non servat quartanos circuitus.

Ad primum dicendum hoc dubium locum habere etiam in opinione Gal. & Pythagoræ, quia non est cur virtus langueat in aliis diebus, & non post vigesimum: respondetur tamen quod morbi qui ultra quadragesimum procedunt crassam arguunt materiam, & debilem facultatem; & sic non sunt apti pro crisi, ut Gal. 3. progn. comment. 24. sic. *Sapè dictum est, ut morbi, quos humores committunt calidiores, cum aegri viribus valentioribus per excretionem judicentur, his contraria sunt affectiones in quibus facultas debilis est, & humor frigidus, qua nec excretionem; nec abscessu judicantur, sed aut corrumpunt agrum, aut perquam longo temporis spatio vix coquantur; porro inter has mediae incidunt, qua per abscessum finiuntur.* Ergo nil mirum ut post quadragesimum rarò sint crises, ut docet etiam 1. de dieb. decret. cap. 10. fiunt tamen in qualibet accessione naturà ad pugnam excitatà, & solum dum valida est, sufficienter reparatur, ut tertio aut quarto die pro expulsionem valeat, post quadragesimum languida est: Et cum materia crassa sit, non sufficienter roboratur ab illo, quod patitur in quadragesimo, & sic expulsionem non fecerit, nisi per multum tempus, hoc fit vigesimis diebus parum, magis, minusve: propter quod Galen. capite 10. citato alios dies decretorios prædictos, post quadragesimum inquit ab Autoribus adduci, quod est propter diversitatem reparationis facultatis, etsi communiter modo dicto fiat.

Ad secundum respondetur quod communis criticus circuitus ab undecimo per quartos fit ob rationem dictam, dum verò id melancholicum permixtum non est, non erunt tales circuitus, nec dies critici erunt, tamen tunc per tertios, adducuntur verò dies secundum id quod commune magis est; & quamvis diebus intermediis sint accessiones, non excitabunt ad pu-

gnam, ut illæ, quæ juxta naturalem motum humoris, & morbi sunt, nisi violentia aliqua fiat symptomatica evacuatio.

Ad ultimum dicimus quod licet verum sit à vigesimo ad vigesimum quartum, & ad vigesimum septimum, & ad trigessimum primum, tres mediare dies, hoc non evertit doctrinam positam, quia hoc procedit juxta diversitatem incipiendi circuitus per quartos: nam qui incipit in decimo quarto usque ad vigesimum terminatur, qui decimo quarto non incipit, tertianos circuitus servat usque ad vigesimum primum, quia per impares movetur, & per impares terminatur, aut incipit circuitus per quartos die vigesimo quarto, & terminatur in trigesimo: si verò non incipiat in vigesimo quarto, servat tertianos circuitus usque ad trigessimum primum, & incipit per quartos die trigesimo quarto; & sic procedit, ratione cujus Hippoc. 1. epid. & Auctores communiter dies criticos numerant ab undecimo diverso valde juxta varietatem inceptionis per quartos, jam decimum tertium, jam decimum quintum, & decimum septimum, & decimum octavum, & vigesimum, & vigesimum primum, & sic de aliis, & consequenter Hip. dies impares adducens ultimū posuit trigessimum primum, quia solum usque ad ipsum morbus movetur per tertios impares, pro paribus verò centesimum primum posuit, quia usque ad ipsum servatur motus per pares. Quid sit moveri per pares, aut impares, *infra* contabit.

Dices: coctione existente natura movetur ad expellendum, ut docet 3. de dieb. decret. cap. 8. sed non implicat sexto die materiam morbi coctam esse, aut propter robur facultatis, aut propter parvitatem materiæ; ergo in ipsa erit crisis optima, etiam si morbus moveatur per impares. Patet: quia non est, cur talis expulsio pravè fiat: nec valet respondere naturam sexto die non expellere, quia non est accessio excitans, non implicat etiam si morbus per impares moveatur quod adveniant accessiones aliæ diebus paribus per quas excitetur ad expellendum quod intelligendum est de quolibet die pari in morbo impari.

Respond. tamen quod etiam si coctio possit in qualibet die dari perfecta, non excitabitur natura ad expulsionem, nisi dum ipsa secundum naturalem motum movetur ad accessionem faciendam, & ab ipsa excitatur. Quod si forsan accidat excitari ad motum, vel vi alicujus accessionis additæ, vel alicujus alterius irritamenti, crisis fiet bona, non tamen omninò perfecta, & secuta, quia fit naturà ad expellendum vi irritationis commotà, non ex se.

Advertendum tamen est, quod cum accessiones adveniunt in die pari, quæ valeant excitari pro crisi, quando morbus est impar, aut fiet parva crisis ante tempus coctionis propter irritationem quam illum aditum causat, aut expectatà coctione fit in die motus proprii morbi, etsi aliquid immediatè perficiendum resultet, dummodò parvum sit, non enim quælibet accessio pro crisi movet, sed quæ irritat plusquam valet tollerare facultas, materià in summa coctione existente, ideò primæ accessiones, etsi validæ sint, cum naturam robustam inveniant, & indispositam materiam propter cruditatem crisis non movent, nisi molestè, & validæ sint, & tunc sym-

quoque die manifestas tantum habet, verum in ipsorum dierum quoque mediis. Et infra. Invadunt quidam morbi, secundum diem primo graviores habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus. Docet ergo morbos peracutos esse, sive moveantur per pares, sive per impares: quod idem dicendum est de longitudine, & periculo: ergo nil diversum est prædicendum in morbo pari in contrapositionem imparis, præter diversitatem diei, motus, & crisis.

Ex eo præcisè quod per pares, vel impares moveatur morbus, optimè judicari, vel secus, voluerunt plures, & sic ex motu morbi optimè, vel præve judicari prædicendum esse; quod deducitur ex Hip. 4. aphor. text. 61. sic dicente, *Febricitantem nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidivare*: Et consequenter text. sequenti, *sic morbos regius ante septimum malum*, si verò septimo, vel nono, vel undecimo, vel decimo quarto bonum: Intelligit tamen per decimum quartum, secundum septenarium: quâ ratione locutus fuit text. 36. dum dies sudoris optimos enumerat, & ideo text. 29. sic dixit: *Quibus in febribus sexto die rigores sunt, & difficile judicium sequitur*, in quo sensu locutus fuit 4. acutorum text. 63. dum de signis criticis sic scripsit, *Et hujusmodi signorum plura diebus imparibus, potius quam paribus deprehenduntur*. Et infra sic ait: *Id verò salubrius est si paribus eveniet diebus, quippe in decretoriis perniciosum est*, quasi diceret, in diebus paribus nulla est crisis, in diebus tamen imparibus, quippe judicatorij sunt, signa prava perniciosaque sunt: ergo de mente Hip. dies impares sunt considerandi in morbis tanquam judicatorij. Quod sequens Gal. 3. de dieb. critic. c. 8. sic scripsit, *Verè acutorum morborum in diebus imparibus judicium contingit, in his enim, & accessiones sunt*. Et consequenter 4. aphor. text. 36. ait, *dies impares multâ pollere virtute, non simpliciter, sed in acutis morbis est intelligendum super illa verba Maxime verò numerus impar est observandus*, idè Avic. f. 2. lib. 4. tract. 2. cap. 2. sic ait, *Et impares fortiores sunt secundum plurimum*: & cap. 10. sic, *dies impar melior est, ex eo quod moveatur de agritudinibus in die impari*: ergo attendendus est motus morbi, an per pares vel impares sit, ut inde cognoscamus an crisis judicandus felicitur, vel secus.

Nobis tamen videtur dicendum morbum parem duo habere, duoque esse prædicenda per eum, non dico ex eo pendere simpliciter, sed cum hoc quod esse moveri per pares ferè semper duo conjungi, vel esse morbum longum, vel esse periculosum magis, vel deterioris moris, quam morbus qui per impares moveatur. Primum docet Gal. 4. aphor. comment. 36. in quo postquam docuit morbos acutos per tertios moveri, accessioneque per impares habere communiter, sic ait, *Didicimus autem quod in vehementioribus accessibus judicia fiunt, & quod morbi, qui in diebus imparibus accessione habent, citius judicantur: qui verò paribus tardant. Atque ideo si etiam in principio aliquis morbus exacerbatur, hoc magis accidit in diebus imparibus: si tardare debeat, ad dies pares vehementiores incidunt accessiones*. Ergo ex eo quod moveatur per pares longiorem morbum prædicere debemus, quàm si per impares moveretur: Idem Avic. f. 2. lib. 4. tract. 2. c. 3. sic ait: *Et scias, quod agritudines, quæ paroxysmos faciunt in imparibus sicut tertiana, & plures acuta, sunt velocioris*

crisis, & illa quæ faciunt paroxysmum in paribus sunt tardiores: ergo solum ex eo quod morbus moveatur per pares, vel impares, longitudo, vel acuties est prælagienda.

Ratio autem propter quam morbus qui per pares moveatur longus est prædicendus si alia signa non adsint eum acutum ostendentia; est quia bilis motum proprium habet per tertios, quatenus ex propria natura tertio die sufficienter accumulatur, & putrescit, ut accessiones faciat: ergo morbus qui moveatur per pares, dum alia bilis excessum ostendentia non sunt, ab humore crasso dependet. Patet: nam si bilis per tertios habet moveri, & die primo accessionum causa, per impares debet causare circuitus, ut 3. de die. decret. cap. 8. ergo ut ad pares extendatur accessio, crassa debet esse materia, vel tanta multitudo, ut una die resolvi nequeat, ac per consequens morbus, qui per pares moveatur, longus debet esse, quia materia crassa vel multa non potest nisi longo tempore vinci. Idè Vall. 1. epid. p. 3. solum longitudine differe scripsit morbum parem ab impari, nec ob aliam rationem Hip. sudorem frigidum cum remissa febre longum morbum prædicere docet 4. aphor. text. 37. & 1. prog. text. 36. nisi quia à materia frigida & crassa pendet, quæ non nisi longo tempore vincitur, ut Gal. in comment. ergo morbus per pares longus est, quia à materia crassa procedit.

Dices: morbus longus, vel moveatur per pares, quia per quartos, seu quotidie moveatur, vel quia per tertios: sed neutrum est moveri per pares; ergo nullus moveatur per pares. Major patet, quia non aliter morbus omnis moveatur communiter (dixi communiter propter quintanam, sextanam, & septimanam) Minor probatur: nam quotidie fiunt accessiones non magis paribus quam imparibus; quæ verò quarto die tam die pari, quam impari fiunt, cum alia quarto, alia septimo eveniat, & sic deinceps; ergo per hos motus non magis pari quam impari fiunt accessiones. Quod verò accessiones per tertios non sint per pares, probatur: nam morbi acuti per tertios moventur, & per impares habent accessiones: ergo nullus motus est per pares. Antecedens ostendit Gal. 3. de dieb. decret. c. 8. sic *Vnde acutorum morborum in diebus imparibus judicium contingit, in his enim & accessiones sunt*. Hujus reddens rationem infra repetit, quod 4. aphor. comment. 36. dixerat, hoc est, *Morbi peracuti primam statim accessione vehementissimam habent, & ipsi proportionalem eam quæ die tertia fit*: ergo moveri per tertios est moveri per impares. Clarius cap. 8. postquam dixit morbos acutos moveri per tertios, sic ait: *Si enim ponamus, ut etiam apparent, secunda ab initio accessio ad tertium diem dilabatur, tertia ad quintum, quarta ad septimum, quinta ad nonum: Omnes autem in impares incidunt*: ergo morbus longus nullus est per pares.

Respondet aliquis, morbum longum moveri per pares, etiam si accessiones aliquas in diebus imparibus eveniant quando moveatur quotidie per quartos, quatenus circuitus per dies pares fiunt, à quarto ad quartum, vel singulis diebus, nullâ attentione ad impares existente. Quod videtur docuisse Gal. c. 8. citato explicans quid sit moveri per impares, sic ait, *Quæ igitur causa sit ut quàm in acutis morbis tertio quoque die plurimum accessiones fiant, in longis autem, vel quotidie, vel quarto, non promptum est invenire: nec*

in presentia disquirere necessarium. Quasi diceret: acuti per impares moventur, quæ sit causa, ut quam acuti per impares moveantur, & longi per pares, non est hujus loci: ergo moveri per tertios est moveri per impares, & moveri aliter est moveri per pares.

Hæc tamen responsio admittenda non est: nam si moveri per quartos, vel quotidie, esset moveri per pares, quia circuitus fiunt per pares dies, hoc est per quartos, & singulos talium circuituum dies, deberet numerari per pares; sed sic est, quod Hip. 1. *epid.* quem sequitur Gal. & communiter Medici solum numerant pares dies, qui verè sunt tales, ergo moveri per alios non est moveri per pares.

Respondet alius: moveri per tertios habere locum etiam si morbus per pares, vel impares moveatur, quatenus secunda accessio minor est primâ, & tertia primæ respondens; vel è contrâ quatenus secunda est major primâ, & quarta respondens secundæ. Quibus in casibus primus morbus erit per impares, quia imparibus majores adveniunt accessiones, & alius erit per pares, quia in diebus paribus accessiones majores sunt, quod docuit etiam Gal. *cap. 8. citato*, in quo ad probandum sextum diem decretorium esse, postquam dixerat morbos acutos moveri per tertios & impares, sic ait. *Invadunt quidam morbi secundum diem, primo graviores habentes, quartum tertio, & totas accessiones in diebus paribus:* ergo moveri per tertios & per pares potest coincidere ut coincidit etiam moveri per tertios & impares.

Hæc tamen solutio non videtur sufficiens: Nam moveri per tertios est quia, illi tres dies requiruntur ut humor sufficiens conjungatur & disponatur ad faciendam accessionem: tunc sic argumentor, vel moveri per tertios est proprium alicujus humoris, biliosi scilicet, vel cuilibet commune: si proprium, ergo non competit humori facienti morbum longum, ac per consequens, nec ipse movebitur per pares, quatenus moveri per tertios est moveri per pares, quia bilis morbum longum facere non potest, cum septem circuitibus exquisita terminetur tertiana, quæ à bile provenit, ex Gal. 1. *ad Glanc. c. de tertiana*: si autem commune sit moveri per tertios cuilibet humori, non magis conveniet morbo longo quàm brevi, & sic moveri per pares non ostendet morbum longum.

Nobis tamen videtur dicendum moveri per pares nil aliud esse quàm moveri per dies qui verè sint pares, quales enumerantur ab Hip. & hoc esse quatenus morbus movetur per tertios & accessio, seu deterior, & major ejus pars ad diem parem venit, id est quatenus accessionis primo die factæ plurimum, ad secundum devenit, & secundæ accessionis plurimum ferè semper ad quartum: dixi ferè semper, quia etiam contingere potest accessionem secundi diei deteriorem, & majorem esse primâ, & accessionem quarti majorem tertiâ, ut *cap. 8.* docuit Galenus: attamen communiter durante accessione prima ad secundum diem fit: Et cum hoc non possit esse nisi propter crassitiam, vel multitudinem humoris accessiones multiplicantis, vel durate facientis; hinc est quod morbus longus sit prædicendus quoad salutem saltem, quia non nisi longa duratione vinci potest: Idèd Vallesius 1. *epid. citato*, non aliter deteriorem judicat morbum parem impari, nisi quatenus morbum significat longiores

accessiones habentem: & cum ex alia parte morbus par dum accidentia non sunt, multam bilem ostendentia ab humore crasso dependeat, quia quando multitudo non adest, solam materiæ crassitiam significat, meritò dictum est longitudinem, vel periculum significare illud quando morbus acutus per alia non significatur signa, hoc quando significatur, quia morbus acutus à tanta multitudine proveniens quoad diem parem accessio protrahatur, vel secundo die altera adveniat, vinci non potest brevi tempore.

Totam hanc doctrinam docuit Galenus 3. *de die. c. 8.* sic, *Secunda peracutorum differentia, est per triduum magnas habeat accessiones, & veluti principia circuituum, medius ipsorum dies tantam in peracutis morbis affert accessionem, ut magnis aliorum morborum accessionibus, nihil sit inferior.* Quasi diceret etsi per tertios repetat morbus, & principium circuitus habeat dies medius accessiois, habebit partem tantam, ut alij magni morbi, quod significant illa verba, *Principia circuituum per tertios*: nam si tota accessio qualibet die consumeretur, cum nihil aliud sit circuitus, quàm accessio, non diceret principium circuitus: ergo cum dicat per tertios esse principia circuitus, & diem medium tantam accessionem habere, ac in aliis morbis ad diem parem accessionis devenire significat, seu majorem ejus partem, hoc est paroxysmus; vocatur enim à Gal. 1. *aphor. comment. 12.* paroxysmus deterior totius circuitus pars. Quod videtur significare in ipso *cap. 8.* ubi alio modo crism pravam in sexto concedit, sic ait: *Pessima verò crisis secundum aliam rationem sexto die accidit, invadunt quidam morbi secundum diem, primo graviores habentes, & totas accessiones in diebus paribus.* Quasi diceret, uno modo fit quando accessio incipit die impari, & ad parem durat deterior ejus pars: alio quando tota deterior accessio die pari fit. Ergo de mente Gal. utroque modo morbus movetur per pares, etiam si per tertios moveatur, & quia secunda accessio deterior est primâ, & quarta deterior tertiâ: Et quia accessio diei imparis ad parem ostenditur, quo modo crism fieri in quarto, etiam si rarè, docuit 3. *de cris. cap. 4.* sic ait. *Continua febres, qua in accessionibus crism habent tertio die, vel quinto rationabiliter finiuntur. Nam, si quandoque etiam quarto judicantur, ratione ejus accessionis, qua tertio die fit, id patiuntur.* Docet ergo accessionem diei imparis ad parem extendi, & sic per pares moveri tunc, cum asserat in quarto judicari ratione accessionis diei tertio, & crism in die accessionis fit, quid mirum ergo quod longitudo prædicetur ex motu per pares, cum vel crassitiam materiæ significet, vel multitudinem humoris per tertios accessiones facientis, quæ facile vincitur.

Ex dictis patet quod dum motus per pares conjunguntur cum signis morbum acutum ostendentibus, vel multitudinem bilis, periculum majus sit prædicendum quàm dum per impares est: tum quia periculosus magis est morbus ab humore calido dependens, quàm à frigido: siquidem ille celeriter movetur, & accidentia ejus molesta sunt magis, quia ab humore activo, & irritanti magis procedunt; morbus verò à frigido humore proveniens, minus activus est, lentèque agit, & moram habet, ut à natura vincatur: idèd Hip. 1. *prog.* sudorem frigidum cum acuta febre mortem significare docet, cum mitiore verò longitu

longitudinem morbi. Et de tumoribus agens *text. 33.* calidum, & ab humore calido pendentem periculosum appellat, non ita illum, qui ab humore frigidus pendet. Cum ergo morbus qui per pares movetur, dum accidentia sunt ipsum acutum ostendit ab humore calido procedat in magna quantitate, nil mirum quod periculum ostendat majus quam qui ab eodem humore accessiones habeat per impares, quia non tantam ostendit causam, cum secundum naturalem motum ejus ita fiat, & cum ex alia parte dum dicta signa non sunt, hoc procedat propter naturalem humoris crassitiam & frigiditatem, dictum est merito moveri per pares, ostendere, aut morbi longitudinem, vel periculum magis quam dum morbus per impares movetur. Et ob hanc rationem Vall. *comment. 13. & 1. epid.* sic ait: *Quo fit ut tanto deterius sit moveri acutum morbum per pares quanto deterius est, quamcumque exacerbationem esse longiorem.* Quasi diceret cæteris paribus, morbus par, deterius est impari, quia crassitiam majorem, vel multitudinem ostendit ejusdem causæ; est enim proprium cujuslibet humoris suos habere circuitus, & sic cum ad alios extenduntur, multitudinem ostendit intra eandem lineam.

Hanc doctrinam dedit Hip. *1. epid. p. 2. text. 75.* in quo adducens morbos illa tempestate venientes dicit, ipsos signa habere quibus mortales esse significabatur, & inter signa adducit moveri per pares; sic ait, *Cum igitur febres ardentes inciperent, significationem de se præbebant, quibus perniciæ immineret: statim enim ab initio febris acuta, parum in super rigebant, vigiles erant, exacerbationes in diebus paribus: plurimi quarta die dolores maximi, nec recidiva ulli horum advenit, sed sexta die cum sudore moriebantur.* Docet ergo moveri per pares esse signum ostendens morbum esse mortalem: in cujus *comment.* Galenus sic ait. *Iam accessiones cum diebus paribus sunt à principio statim, interim ad sextum diem pessimum iudicium fore pronuntiant: interim in longum producendum morbum.* Quasi diceret morbum per pares, vel mortem, vel longitudinem significare; illud cum prava signa sunt acutum ipsum ostendit; hoc cum non ita: quod significavit his verbis: *Si admodum moveantur quarto die pravam habente accessionem, ad diem sextum de vita recedunt, ut hi de quibus sermo habetur, id est si quarto die pravum signum sit, mors est prædicenda, ut in his, quos adduxit. Hip. ergo motus per pares in acutis, mortem, in aliis longitudinem significant.* Præterea Hip. *4. acut. text. 57.* sic ait, *Si febris exacerbetur in tertium diem, consideranda sunt tertiana, exacerbationes: dixerat 7. aphor. text. 66.* tales febres esse periculosas, & in hoc *textu 57.* addidit hæc, *Quin etiam, alia quadam inspicere oportet. Nam si dies quarta in aliquo ian ditorum fuerit similis tertio, scire vult infirmum in periculo versari.* Quasi diceret periculosa est febris continua per tertium repetens; at quarta similis tertie, infirmum in periculo significat: est enim motus per pares in tali casu, & significat in morbo acuto qualis est qui per tertios repetit multitudinem causæ, & sic periculum majus, idcirco dicit si movetur per tertios & quartos est tertio similis: nam ubi non est motus per tertios non significatur morbus acutus, & sic quarto incrementum, longitudinem, non periculum demonstrabit. Quod significavit Gal. in *comment.* dicens malum signum esse quia optimi est pravum signum, & quia novam ac-

cessionem significat præter debitum morbo, quod est multam esse causam, sic ait, *Nempe quartam diem, que septima est index, rem novam edere ex gravibus est notis. Rei autem nova editio, designatio, que patet omnibus: nam si prima die, & tertia accessio fiat, & secunda facta nequaquam fuerit, quod quinta accessionem habitura sit, par est, & non quarta. Quapropter, si quarta habuerit, mali cuiuspiam alterius generationem demonstrat.* Docet ergo malum esse motum illum per pares, quia morbus acutus ex propria natura solum per tertios debet habere accessiones, & sic dum quarto eam habet, novum est quid malum alterum ostendens.

Quartum diem pravum mortem in sexto significare dixit eodem fundamento Hip. *1. ep. text. 75.* & Galenus in *comment. & 3. de dieb. decret. c. 4. & 11.* non solum quando morbus movetur per pares, sed etiam per impares; quod ex eo debet esse quia talis motus jam per pares est, quæ ratione etiam Hipocrat. *1. coacarum in principio;* sic ait. *Febres tertiana naturam referentes erroneæ, in pares dies translapsæ, difficiles sunt.* Quasi diceret febres tertianæ, quæ per tertios moventur, si per pares accessiones habeant, difficiles sunt: difficile quidem idem significat, ac mortale, vel longum, & sic longas; vel mortales eas prædicat. Quod difficile mortem, vel longitudinem ostendat, docuit Galenus *4. aphor. comment. 29.* super illa verba, *Quibus in febribus sexto die rigores sunt, difficile iudicium sequitur;* sic ait: *Difficile habere iudicium, hoc est, vel malum afferre iudicium, vel non firmiter, vel longum tempus: cum Hip. de morbo impari in parem murato dicat difficilem esse, longitudo, aut malitia est prædicenda.*

Dices: videtur morbum parem non posse fieri à multitudine causæ facientis morbum acutum; & sic non esse prædicendum periculum majus. Patet: nam bilis, quæ morbos acutos ferè semper facit, per tertios repetit, quia per tertios habet commutari, & corrumpi sufficienter pro accessione, ideo per tertios repetere docet Galenus *comment. 36. lib. 4. aphor.* sed si quotidie repeteret, quotidie debebat corrumpi; ergo non est dicendum etiam per pares facere accessiones, aut non est dicendum per tertios corrumpi. Præterea: nam si moveri per pares, febres quæ per tertios repetunt, periculosum est, sequitur magis periculosum esse morbum dum ab undecimo per quartos ad vigesimum transit, quam antea dum per tertios, tantum movebatur: sed nemo dixit morbum eundem periculosiorem esse, post decimum quartum quam ante; siquidem desinit esse acutum, vel saltem ejus activitas languet: ergo non est dicendum morbum esse periculosiorem ex eo quod moveatur per pares. Tandem Hip. *4. acut. text. 56.* ait: *Maximè verò numerus impar est observandus: quod alij vertunt, Maximè verò impares dies metuendi sunt qui videlicet egros in diversas affectiones distrahere consueverunt.* Videtur ergo deteriorem esse motum per impares: quod significavit ipse Hip. *text. 68. sequenti;* nam postquam dixerat signa prava magis apparere in imparibus; ait sic, *Salubrius verò est si paribus eveniat diebus, quippe in decretoriis perniciosum est.* Quo fundamento videtur loqui *text. 62.* dum dicit, *Cum autem in febribus quinta die terrificum quidpiam fuerit, & animi defectus, paulo post in flatu moriuntur.* Docet ergo motum per impares deteriorem esse.

Ad primū resp. quidquid sit de motu februm per circuitus, humorem biliosum, qui ex se, & ferè semper movetur per tertios n̄ valida dispositio morbosa, aut quantitas ad hoc faciat, cum motus est per pares, periculum ostendere majus, quod multitudinem dicit propter quam, aut durant accessiones ab impari ad parem, vel die pari etiam eveniunt, vel quia quotidie propter intentum vitium morbosum corrumpitur, & propter multitudinem conjungitur, sive quia diversus est focus, ratione cujus per diversos tertios repetit circuitus, alius per pares, alius per impares, arguit tamen utrumque multitudinem, & vitium maximum, & consequenter periculum.

Ad secundum respondetur dies impares esse metuendos ex Hip. quia loquebatur de morbis acutis, qui ex se per impares moventur communiter; etsi alterum aliquando accidat, ex eo quod talis est motus proprius bilis, à qua morbus acutus procedit, quo sensu loquitur *locis sequentibus*, & 4. *aphor. text. 36. & 61.* dum febres in diebus imparibus terminari docet, ut constat *comment. 56.* in quo Galenus ait sic, *Dies impares multā pollere virtute non simpliciter, sed in acutis morbis est intelligendum*; quasi diceret dies impares non esse absolute considerandos, sed in morbis acutis quatenus ipsi communiter per impares moventur, quæ cum simpliciter necessarium non sit *comment. 61.* per dies impares judicatorios esse intelligendos docet.

Ad tertium dicimus quod dum Hip. dixit moveri per pares esse signum ostendens morbum mortalem, non dixit quomodolibet, sed cum aliis signis pravis acutum morbum ostendentibus, quod docuit Galenus, *comment. 75. 1. ep. p. 2. sic. Accessiones cum diebus paribus sunt à principio statim, Interim ad sextum diem pessimum judicium fore prænuuntiant; interim in longum producendum morbum. At si admodum moveatur quarto die pravam accessionem habente, ad diem sextum de vita decedunt.* Docet ergo morbum parem non ostendere mortem, n̄ quando à principio talis est & prava signa sunt; idè diximus unum, vel alterum significare; dum verò naturali motu per quartos movetur ab undecimo, nec à principio, nec absolute, est pravus circuitus per quartos in omnibus eveniat diebus: præterquam quod non tollit talis motus morbum suas habere accessiones, quales habebat antè, solum tamen habet illas manifestas esse magis, & molestiores, propter quod pro crisi faciunt.

Dices: contra hoc stat Hip. 1. *coac. sic scribens: Febres tertiana naturam referentes erroneæ, in pares dies translapsæ, difficiles sunt.* Quibus verbis videtur significare tales febres primò fuisse tertianas per impares repetentes, & postea ad pares mutari, cum dicat *in pares translapsæ.*

Resp. Hip. non significare prius fuisse tertianam, sed tantum docere febres tertianas ad pares translapsas erroneas difficiles esse, quasi diceret febres, quæ per tertios repetunt in diebus paribus sunt febres, naturam tertianæ erroneæ referentes, quæ difficiles sunt; est enim proprium tertianæ moveri per impares: cum ergo ad tertios pares transferri naturam inproprie habet tertianæ; quid mirum ergo quod dicat naturam tertianæ erroneæ habere, quia per tertios pares movetur, & ex alia parte difficilem esse.

Hic habet locum id quod Fracastorius de hu-

more melancholico dixit, non quod causa sit dierum criticorum, nec quod necessariò putrescat ad ipsos in omni morbo; sed quod pluries per pares circuitus efficiat, cum motus per quartos plures habeat per dies pares. Verum enim est pluries multum melancholia corrumpi in pluribus morbis acutis, ratione cujus deterioris moris resultant, periculosioresque sunt molestissimas accidentibus, in quibus etiam plures apparent circuitus inopinati per quartos, quod pessimum signum est, quia humor est valde nocivus nostræ naturæ temperie contrarius, prava inducens accidentia, propter quod dum ejus complicatur putredo, anxietas est major, difficile febres solvuntur, cor patitur, & cerebrum, spiritus corrumpuntur, & plura alia prævæ naturæ eveniunt, cum ejus corruptione connexa; idè Hip. 3. *aph. text. 9.* sic scripsit, *Autumno morbi acutissimi, atque exitiales maxima ex parte*, quod repetit 1. *epid. p. 1. text. 5.* & ex eo est, quia ipsorum materia prava est, & nostræ naturæ inimica valde; nam licet ob bilem ustam ab æstate resultantem evenire dicat Galenus *in comment.* etiam ob pravitatem humoris tunc excedentis procedere docet *comment. 21. eiusdem lib.* dum morbos autumnino proprios enumerat, quos procedere ab atrabile dixit: quid mirum ergo quod quando illius aliquid permiscetur, in morbis prava inveniantur accidentia, & morbus periculosus resuletur magis.

Vall. 2. *epid. comment. 5. citato*, ita verum iudicat morbos acutos à melancholico humore pendentes deteriores esse, ut reddens rationem cur exitiales sint autumnales morbi, sic dicat: *Væ astivales acutiores, ita autumnales magis lethales sunt, quia succi autumnales crassiores, sed deterioris speciei, arabiliary enim.* Et consequenter asserit perituros, perire citius autumnino, quam æstate, etsi tardius liberantur. Dicendum ergo est deteriores esse morbos in quibus aliquid melancholiæ conjungitur; & cum hæc motum habeat per pares, etsi non omnino ea ex parte, qua ad motum per pares facit, ad periculum majus conducit; ac per consequens dicendum est motum per pares periculum majus ostendere, vel longitudinem, dum morbus non est acutus; idè sic scripsit Vallesius *Sunt enim autumnales, mortales, vel difficilis judicij.*

Elucescere concursum melancholicum in pluribus morbis, præcipue in his, qui prolongantur, ostendit manifestè motus omnium morborum ab undecimo ad decimū quartum, in quibus per quartos dies critici constituuntur non solum ex Hip. 1. *ep. & lib. de indi.* verum & ex Gal. 1. *de dieb. decret. c. 5. & 10.* & ex omnibus Medicis: ergo quia aliquid speciale habet morbus in illis diebus ut magis pro crisi faciat, cum in omnibus accessiones habeat, habet enim melancholia specialiter pro duratione morbi facere, si antè non deficiant vires: idè Hip. 2. *aphor. text. 29.* autumnales quartanas longas appellat, & sic dum morbus prolongatur aliquid ejus videtur esse, melancholia scilicet. Quod docet 2. *de cris.* Galenus c. 6. sic ait. *Diuurna, sunt quotidiana intermittens, & illi adharens continua, sicuti quartana, & qua per quartum excrefcit.* Propter quod Vallesius loco citato de autumnalibus morbis sic scripsit, *Sunt difficilis judicij. vix unquam sine productione morbi, aut malis abscessibus, vel permutationibus, vel recidivis relinquens; quo fiet, ut etsi acutas*

habeat primas invasiones, tamen multi ex acutie decidunt, sunt enim autumnales, vel difficilis judicij. Docet ergo de ipsis esse prædicendum, quod de morbo pati docuit Hipp. ac per consequens in illis in quibus melancholiæ apparent accidentia, longitudo vel mors est prædicenda, quod motus per pares videtur significare qualis à melancholia caulatur.

Circa quod non solum non admittimus necessariam complicationem humoris melancholici ad dies criticos constituendos, verum negamus etiam hoc fieri ex eo quod melancholia suos faciat complicatos circuitus, & accessiones, ratione cujus duobus accessionibus cõplicatis, alia morbi, alia melancholiæ natura ad crism faciendam excitetur, hoc etiam negamus; dicimus tamen hoc fieri quatenus aliquid melancholiæ permixtum est, vel resultat vi uisionis per transmutationem crassi alterius humoris putridi in aliquibus morbis, præcipue in illis, qui protrahuntur ab undecimo, & dies criticos habent præter naturalem, & proprium motum eorum, quod permixtum simul cum proprio humore unam facit accessionem, naturam, & accidentia utrius humoris ostendentia, ut quando febris notha fit; quo casu humor melancholicus non putrescit, nec movetur extra quartos, sed etiam si ad focum fluat, & natura expellat putridum ad proprias accessiones, id permixtum relinquitur, ut suo quaternario accessione faciat simul cum humore propriam accessionem faciente.

Fiet hoc manifestum si attendamus in febre continua tertiana quotidie incrementum habente portionem v.g. pro die quarto à die secundo fluxisse ad focum, manereque in ipso usque ad quartum, etiam si die tertio expellatur, & moveatur, id quod à die primo ad focum fluxit, quia non expellitur, nec movetur à foco, quidquid est, sed quod propter putredinem ferret. Quod probat communis doctrina docens bilem per tertios moveri, propter quod & morbos acutos per tertios moveri dicimus: moventur ergo febres juxta præcipui humoris motum, manente, eo quod putridum non est, donec putrescat, juxta suam dispositionem, ut accessionem faciat, etiam si, id quod antea putridum est moveatur, & ejiciatur.

Dices, etsi verum sit bilem per tertios moveri, & corrumpi communiter, non implicat tale esse vitium in corpore, ut id, quod per tertios dies debebat corrumpi, per duos aut per unum corrumpatur, ratione cujus quotidie bilis repetat: ergo melancholia etiam si per quartos habeat corrumpi, poterit ob interiore intemperie corporis per tertios, vel quotidie corrumpi, ac per consequens non erit dicendum manere in foco, etiam si juxta proprium motum alia humoris portio moveatur, donec juxta ejus naturam corrumpatur, & expulsionem apta fiat melancholia; quod ostendit febris tertiana intermittens notha ex bile, & melancholia, quo casu si melancholia non moveretur nisi per quartos, debebat dari accessio in quarto illius melancholiæ, quæ in foco erat nondum putrida, ut expelleretur tertio die quando bilis accessionem fecit, quod est falsum, & contra experientiam; ergo non est dicendum manere in foco ut expellatur in quarto, sed febrem notham fieri ex eo quod à duplici humore quælibet accessio proveniat. Quod confirmat modus operandi communis facultatum naturalium, quæ in quantum possunt operantur, ergo si movetur ad expellendum, quod in foco est molestum, totum debebat expel-

lere facultas, ac per consequens non relinquetur portio aliqua, ut altero die fiet accessio.

Contra hoc tamen est quidquid sit de motu cujuslibet humoris suo loco dicendum; bilis ferè semper de 3. in 3. movetur, & putrescit, & sic dum in eodè foco fit putredo, relinquitur quod 3. die debet facere accessionem, etiam si moveatur, id quod 2. die accessionem, vel incrementum facit; loquor de febre tertiana continua quotidie incrementum habente, in qua certum est, unum esse focum, nõ dubito duplicem focum reperiri aliquando, ut duplex tertiana fiat, non quia simpliciter requiratur, sed quia plures accidit propter quod una aufertur pluries, altera manente: at verò in febre continua una debet judicari pars affecta, & unus focus, aliàs non unus morbus, sed morbus complicatus diceretur: cum ergo non semper debeat supponi ratum & tale vitium quod id quod per quartos habet corrumpi corrumpatur quotidie, rationabilis dicendum est per quartos corrumpi, & in foco manere, donec pro suo circuitu sit putredo, & cum humore, pro accessione propria moveatur, ipsaque notha fiat.

Ad argumentum resp. verum esse fieri tertianam notham ex melancholia, & bile intermittente; erit tamen in tali casu, aut quia vitium est tale quod antevertat corruptionem melancholiæ, vel quia sine ejus corruptione tertiana fiat utroque humore moto, altero corrupto, altero secus; non enim necessum est ut id quod per periodos movetur corruptum sit, ut docet Gal. *c. ult. de diff. febrium*, etsi in tanta quantitate ut excitet ad expulsionem requiratur, poterit ergo fieri febris notha ex duplici humore, altero corrupto, altero non, nothaque dicetur, quamvis ab uno solum dependeat febris, quia in causa utriusque accidentia inveniuntur, & in effectu quoque; si verò complicatio fiat ut supponebatur, erit casus positus, & potius complicata erit febris, non notha, cum illi circuitus non caulentur à duplici humore conjuncto, sed quilibet ab uno.

Ad confirmationem resp. rectè posse unum humorem in foco relinqui, altero expulso accessionem faciente, quia etsi facultas naturaliter pellat, id ejecit quod de objecto ejus est; & cum de objecto expultricis non judicetur, nõ id quod coctrix jam immutare non valet; hinc est ut etiam si in foco pellatur id quod putridum est non ejiciatur, quod adhuc talem dispositionem non acquisivit; manet enim adhuc sub objecto coctricis, id est, adhuc facultas coctrix habet erga id operari, ut accidit in cineritio, quod non expellitur à foco, etiam si tot adveniant accessiones, in quibus natura pellat, quia adhuc facultatis coctricis habetur objectum, & expultricis objectum non est nisi quod rejicit coctrix, ut docet Gal. *3. de dieb. decr. cap. 8.* aut quod ita irritat quod extra naturalem modum cogatur operari facultas, ut sit quando in crisi non solum coctum, sed etiam crudum faciens accessionem particularem; & in evacuationibus symptomaticis.

Videtur ergo ex dictis necessariam concedendam melancholiæ permixtionem in omni morbo, ut voluit Fracastorius. Cum non aliud dies criticos post undecimum inveniamus per quartos, quod supra compugnavimus. Respond. nos impugnasse Fracastorium, quatenus dixit dies criticos non aliter fieri quàm irritatâ naturâ propter cõplicationem accessionis melancholicæ cū propria morbi, & quatenus hoc judicabit necessariû, hoc nos negamus; dicimus enim dies criticos resultare juxta motum

cujuslibet morbi per pares, aut impares, nullo humore melancholico concurrente solum ratione accessionis. Quâ ratione Gal. *c. 2. de dieb. dec.* in omnibus diebus crises concessit, sic qui per impares moventur tantum ab undecimo crism habent decimus tertius, & decimus quintus, & decimus septimus, & decimus nonus, & vigesimus primus, &c. qui verò per pares in aliis, habent tamen inæqualitatem dicti dies in judicando, ut magis judicatorius sit decimus septimus & vigesimus primus, quàm decimus tertius, & decimus quintus, quia cum crassa materia sit quæ ultra undecimum protrahit morbum, non nisi post aliquot dies coquitur, & sic plures judicatorius dedit Gal. *2. de dieb. dec. c. 3.* ex Hip. *1. ep. p. 2.* quod est, quia qui per impares terminantur, aut undecimo, aut decimo septimo, vel vigesimo primo terminantur; etsi aliquando aliis diebus imparibus: dum verò extra proprium motum humoris morbum moveri dicimus, hoc est permurari saltem quoad crism, dicimus fieri propter alicujus alterius permixtionem quam ipse motus ostendat: & cum motus per quartos melancholiæ debeat, ipsam dicimus permisceri dum juxta talem motum sit crism quæ resultat, aut ipsâ denuò corruptâ, vel quod verius judico aliquo crasso humoris facientis morbum vi ustionis in melancholiam mutato, ut Gal. *2. de diff. fe. c. 9.* quod crassum dum morbus prolongatur, necessariò est concedendum, & vi ustionis non nisi in melancholiam rationabiliter mutatur.

Dices: ex Hip. morbi qui judicantur per dies per quos moventur, bene judicantur, quomodo ergo dicimus malas esse terminationes diebus paribus factas, & periculosiores esse morbos, præcipue cum morbus sanguineus per pares moveatur, & optimè judicetur per pares, ut Gal. *3. de cris. c. 4.* & ex alia parte morbos ex sanguine securiores judicet Hip. *6. aph. text. 53.* per hæc verba. *Disipientia cum risu securiores, quæ verò cum studio, periculosiores.* Ubi per disipientiam cum risu eam debemus intelligere, quæ à sanguine fit, ut Avic. *f. 1. l. 3. tract. 3. c. 2.* sic. *Dicemus ergo quod primum signorum sursum facti à sanguine est, quod accidit cum risu.* Et sic id licet non referat Gal. in comm. colligitur cum alias species ab aliis humoribus evenire dicat, & hanc securiorem omitrat: ergo si morbus sanguineus moveretur per pares, non debent dici periculosiores morbi, & dies pares.

Resp. rectè dixisse Hipp. benè terminari morbos, qui terminantur diebus sui motus, quod intelligendum est comparatione factâ ad terminationem extra dies sui motus, non quod absolute benè terminentur, terminantur enim melius propriis diebus accessionis morbi, benè tamen, aut malè juxta cujusque morbi naturam: & cum illi qui moventur per pares deterioris naturæ sint, quia multitudinem significant, aut humorem atrabilarium, hinc est ut terminationes per pares deteriores sint, meliores tamen quàm si diebus imparibus fierent, quia juxta proprium motum, ut voluit Hipp. & sic fallitur Vall. in comm. dum dixit meliores terminationes fieri diebus imparibus, quia sine fundamento opponitur Hippoc.

Ad id quod de morbo sanguineo dicimus (quidquid sentiat Valeriola) verum esse tutiorem morbum dici etiam si per pares moveatur, & benè judicari per pares, est tamen malum signum motus per pares, non absolute, sed juxta id quod communiter accidit: & cum rarè sint sanguinei morbi, ut Gal. *3. de cris. cap. 4.* & communes sint

magis morbi acuti qui per tertios impares moventur, hinc est, quod rectè scriptum sit, morbum parem periculosum esse, dum acuti sunt signa, quia morbus acutus communiter per impares movetur, nisi tanta sit materiæ multitudo, quod accessiones protrahat ad dies pares, vel ipsas multiplicet, totum quod deterius est, quàm per impares moveri, si verò morbus acutus non sit, multa materia, vel ejus crassities longitudinem significat.

Argumenta opposita ex dictis manent soluta, cum moveri per pares non veniat in acutis nisi ob multitudinem materiæ, & in non acutis ob crassitatem, totum quod aut periculum majus, vel longitudinem ostendit communiter, etsi aliquando moveri per pares securissimum sit acuto existente morbo à sanguine pendente, rarè tamen; dum verò diebus imparibus debere fieri judicationem docent Autores, loquuntur de eo, quod communiter accidit in morbis acutis, non quia in omnibus crises non fiant.

QVÆSTIO VII.

De diebus terminantibus quemcunque morbum.

DLURIBUS modis morbus accipi potest, ut attendamus ejus dies terminantes; est enim quæstio de diebus terminantibus morbum, qui sint. Ad quod advertendum est morbum materialem (illi enim tantum crisi terminantur) posse considerari prout terminantur in mortem, vel salutem, & posse considerari prout periculosus, vel sine periculo existit, & tandem prout longus, aut brevis est. Primo modo consideravit morbum Hipp. *3. prog. text. 1.* dum dixit eisdem diebus terminari morbos in salutem, vel mortem secundo & tertio. Galen. cum depinxit *2. de dieb. decr. cap. 13.* & *lib. 3. c. 12.* dum morbos acutos significare intendens alios celeris motus, alios tardi, alios cum periculo, alios sine illo supponit, ut tandem concludat morbum acutum esse, qui celeriter & cum periculo movetur, debet ergo morbus secundum omnes has terminationes considerari, ut ejus dies terminantes adducamus.

Videtur tamen nullo modo esse dies determinatos ostendentes morbum in mortem, aut salutem terminari, longum, aut brevem esse, cum periculo, vel sine illo, ac per consequens alios esse dies prout morbus in salutem terminatur, prout in mortem aliàs; alios prout longos, alios prout breves, alios prout cum periculo existunt, alios prout sine ipso. Hoc probatur primo nam Gal. *1. de dieb. decr. c. 4.* dum quartus pravè indicat, mortem in sexto cognoscit: si verò benè indicat, salutem in septimo: ergo dies terminantes morbum in salutem, aut mortem non sunt idem. Sic ait Gal. *Qui in quarto ad pejorem statum recidunt, plerique sexto moriuntur, è contrario verò si bona conversio contingat, septimo crism expectabit.* Idem docet capite 11. ergo diversi dies constituendi sunt pro terminatione in mortem, ac pro terminatione in salutem. Quod confirmat Hippoc. *2. progn. text. 23.* sic ait, *Variegata excrementa quamquam diutius mortem differunt, nihilominus sunt lethalia,* Gal. in comm. *c. 11. 1. de cris. id evenire docet quia multæ significantur affectiones, quæ non nisi per longum tempus corripiuntur*

guntur, si corrigi possunt, at periculum majus ostendunt: ergo docet in mortem citius terminari, tardiùs verò in salutem, ac per consequens diversi sunt constituendi dies prout morbus, in salutem, aut mortem terminatur.

Præterea: morbus salubris, qui per crism terminatur post coctionem materiæ in statu terminatur; sed morbus mortalis non pervenit ad statum: ergo diversis diebus morbus terminatur in salutem, ac in mortem. Antecedens ostendit Gal. pluries, præcipuè 3. de cris. cap. 10. in quo docens optimam crism in statu fieri; imperfectam verò ob irritationem anticipari, sic ait. *In exitialibus morbis eodem modo res se habet, necnon crisis statùs tempus expectat, aut admodum raro, sed maxima ex parte in augmentis interficit, vel in principis*: Ergo dies terminantes morbos pro salute non sunt illi, qui pro morte terminant, quod ratio ostendit; nam morbi terminantur per salutem materiâ coctâ; sive per crism expulsâ, vel paulatim evacuatâ, sed dum morbus terminatur in mortem, ad declinationem non pervenit; ergo non finiuntur æquali numero dierum. Major est certa, cum non nisi coctione peractâ crisis perfecta fiat. Minor constat, cum mors adveniat materiâ existente crudâ, ac per consequens in æquali dierum numero finietur morbus in salutem, ac in mortem.

De morbo longo, & brevi minor est dubitatio, cum ille constituatur talis per magnam ejus durationem, brevis verò per parvam, & sic diversis diebus debent terminari, qui si periculosi existant, eam durationem habebunt, qualem ex se morbus habebat si periculo careret, ut inde constet longi, & brevis morbi terminationem esse quærendam, cum sub hac differentia periculum esse, & abesse possit. Ad quod advertendum est, quod morbus brevis potest esse celeris aut tardi motùs; diaria enim febris brevis est morbus, & tardi motùs, synochus verò celeris motùs est, & brevis morbus, etsi longior sit diariâ, quia velociùs movetur humor calidus Synochum causans, quàm spiritus, irritat enim ille magis: Quæritio tamen solùm est de morbis crisi terminandis, & sic rectè potest dari accessio ab humore frigido, vel crasso pendens, quæ immèdiatè cesset tardisque erit motùs, etsi brevis sit morbus, in cujus contrapositionem synochus celeris est motùs, & longus, ut docet Gal. 3. de dieb. dec. c. ult. at verò si ad rem loquamur; morbus brevis est, qui celeris motus est: nam ut Gal. loco cit. quod celeriter movetur non potest morari, & sic morbus brevis, seu celeris motùs, aut est cum periculo, aut sine ipso; cum periculo autem constituit, non ita si periculo careat: difficile tamen est celeriter moveri, & periculum non habere, qui verò longus est, tardè movetur: potest tamen etiam cum periculo esse; aut sine illo, & sic ut dies terminantes morbù cognoscamus morbum acutù, aut longù respicere debemus, quatenus acutus brevis est, & celeris motùs, non ita longus.

Morbum acutum intra quadraginta dies terminari videtur docuisse Hip. 1. prog. text. 25. per hæc verba. *Facilis inspiratio in acutis morbis quibus febris copulatur, & intra quadraginta dies judicari solent, magnum habet ad salutem momentum.* Ergo terminus morborum acutorum quadagesimus, dies est assignandus. Quod videtur ostendere etiam 3. prog. text. 3. & seq. in quo postquam acutorum morborum per quartos, statuit vigesimum etiam

quadagesimum & sexagesimum adduxit, sic ait, *Igitur accessiones ex acutissimis morbis per quatuor in vigesimo aucta finiuntur, deinde eadem additione primus circuitus ad quatuor & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta dies perveniet.* Morbi ergo acuti saltem ad quadagesimum protrahuntur, & ab hoc termino debent censeri longi; manifestè tamen hoc docuit Hip. lib. de dieb. jud. in fine per hæc verba. *Judicantur autem febres quarto die, septimo, & undecimo, & decimo quarto, & decimo septimo, & vigesimo: Ex his vero acutis trigesimo, deinde quadagesimo, postea sexagesimo. Cum verò hos numeros exceperint, diuturna jam febrium constitutio fit.* Docet ergo manifestè morbum acutum ad sexagesimum protrahi ab illòquè termino longum fieri morbum.

Cùm Hipp. lib. de jud. dies ad vigesimum tantùm humerasset, vigesimum morbos acutos terminare voluerunt plures; nam postquam dies judicantes ad vigesimum per quartos adduxit ait, *Hæc in acutissimis morbis per quatuor ad viginti appositiones sunt*: Ergo post vigesimum morbus est longus. Quod videtur significare Gal. 2. de dieb. decret. cap. 12. sic ait, *Exactè peracutus morbus est, qui quartum diem attingit: non exactè qui ad septimum usque producitur. Eadem ratione inter acutos, alius exactè acutus qui usque ad decimum quartum porrigitur. Non exactè verò qui ad vigesimum usque durat, quamquam & ipse acutus sit.* Ergo morbus ultra vigesimum longus est, acutus verò ad ipsum protrahi habet: si tamen attendamus quæ 2. aphor. docet Hip. text. 23. videtur morbum acutum ad quadagesimum tantùm extendi, longum verò ab ipso incipere, sic ait. *Acuti morbi in quatuordecim diebus terminantur.* Ergo non est dicendum morbos acutos ad quadagesimum aut vigesimum extendi.

Quamquam ab Autoribus diversi assignentur dies morbos acutos terminantes, nihilominùs rationi consonum videtur morbum omninò acutum ferè semper intra quatuordecim dies terminari, aliquando ad vigesimum extendi à quo ad quadagesimum seu ad quemcumque alium diem, jam longus constituitur morbus, cum hac differentia, quod usque ad quadagesimum longus morbus ex decidentia vocatur, à quadagesimo verò longus absolutè dicitur; tamen morbus longus ex decidentia, cum non solùm per multum tempus morbus protrahitur, sed cum accidentia & circumstantiæ acutiei relucet in ipso, propter quod longus ex decidentia dicitur, scilicet morbus longus ex acuto decidens procedens, seu factus, & ob hanc rationem à decimo quarto ad quadagesimum diverso modo movetur morbus, quàm antea, & post, antea per tertios movetur acutorum morborum proprium; ut Gal. 2. aph. com. 36. & 3. de dieb. dec. c. 8. à 14. ad 40. per quartos & pares morborù longorum proprium, ut in ipso c. 8. docet Gal. post 40. verò per vigesimos constituitur dies critici, ut ex dictis constat: ergo morbus qui ultra 14. dies protrahitur, longus est non absolutè, sed ex decidentia, acutus verò qui non transiit decimum quartum, longus tamen absolutè, qui ultra quadagesimum procedit.

Hanc veritatem docuit Hip. l. de jud. sic. *Acuti morbi in 14. dieb. plerumque judicantur.* Quibus verbis significavit non terminari absolutè, & semper intrâ 14. diem, sed plerumque; & juxta hunc solum locutum fuisse 2. aph. & sic Gal. in com. & 2. de dieb. decr. c. 12. & 13. ex professo nostrù placitù

tuctur: nam postquam dixit acutum morbum exactè decimo quarto terminari, acutum absolute vigesimo sic ait. *Acuti ergo simpliciter non unquam ultra decimum quartum diem progrediuntur, non iudicari.* Quasi diceret qui ad vigesimum, aut quadragesimum protrahuntur, jam non simpliciter acuti, sed ex decidentia tales appellandi sunt: quod ita esse intelligendum ex Hippoc. docet in ipso cap. 12. infra per hæc verba. *Si non acutorum duplicem naturam cognovisset Hipp. aliam absolute acutorum, aliam ex decidentia, non saxe distinxisset appositione suam sententiam.* Ostendit ergo Galen. morbum alium dici absolute acutum, alium ex decidentia ab Hipp. quod videtur significare 1. prog. text. 25. dum dicit, *Facilis spiratio in morbis omnibus acutis, qui intra quadraginta dies iudicari solent, signum salutis putanda est.* Nam si acuti absolute essent intelligendi, non dixisset in acutis intra quadraginta dies terminandis: ergo alij sunt appellandi simpliciter acuti, alij non ita, sed cum additamento.

Probatur hoc ratione: nam morbus acutus, simpliciter ille est, qui à bile dependet, ut Hip. lib. de dieb. judic. circa principium, & Galenus 4. aphor. comment. 36. & 3. prog. comment. 32. idè celeris motus est, & cum periculo; est enim humor calidus, & tenuis; ergo breviter debet terminari: propterea Hippoc. 4. aphor. text. 59. sic ait. *Tertianæ exquisita septem circuitibus, quod longissimum est, terminatur:* ergo debet morbus acutus intra quatuordecim dies terminari, quia illis diebus sufficienter potest coqui materia: & cum illi inveniantur in septem circuitibus, rectè dictum est, quod longissimum est ipsis terminari tertianam exquisitam, ita ut eo gradu, quo ab esse exquisito deficit, jam decedat ab acutis morbus, & in longius protrahatur.

Probatur præterea: nam morbus acutus à bile fit per tertios, quæ movetur: sed à decimo quarto tam est motus per tertios, quam per quartos: ergo non fit ut antea à bile, ac per consequens non habet simplicem naturam, quam habebat. Patet minor: nam etsi per tertios dentur accessiones, ut antea, constat per quartos esse accessiones majores, cum ipsas sequantur crises, & per quartos constat dies criticos resultare: ergo diversam naturam habet morbus, ac habebat, ac per consequens ad decimum quartum simpliciter acutus erat morbus, à decimo quarto verò non ita; sed ex decidentia tales à quadragesimo absolute, & simpliciter longus. Quod confirmat Galen. cap. 8. citato per hæc verba: *Quanam causa sit ob quam in acutis morbis tertio quoque die plurimum accessiones fiant, in longis autem, vel quotidie, vel quarto quoque die, non promptum est invenire: quod verò si veniant, oculis usurpare licet.* Docet ergo motum per tertios proprium esse acutorum morborum, per quartos longorum, ac per consequens, cum à decimo quarto per quartos moveatur morbus, qui antea movebatur per tertios, acutum antea fore simpliciter est dicendum, postea verò non ita, sed acutum dicendum.

Neque est admittenda concordantia, quam adduxerunt plures circa Hip. verba: dicunt enim quod dum quatuordecim diebus morbum acutum terminari scripsit, sit intelligendum quatenus intra quadraginta dies quatuordecim inveniuntur iudicantes, & sic verum est morbum acutum ad quadraginta extendi, & quatuordecim diebus iudicari. Quam concordantiam im-

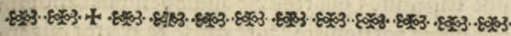
pugnat ex professo Galen. 2. aphor. comment. 23. & 2. de diebus decretorijs: nam, vel dies iudicatorij sunt per septimanas numerandi, & sunt sex, vel sunt numerandi per septimanas, & quadraturas, & sunt duodecim, quartus scilicet, & septimus, post undecimus, & decimus quartus, post decimus septimus & vigesimus, post vigesimus quartus & vigesimus septimus, post trigessimus primus & trigessimus quartus, post trigessimus septimus, & quadragesimus; & hoc modo non sunt quadraginta dies: vel sunt numerandi etiam intercalares, & plusquam quatuordecim sunt, cum ad minus addantur tertius & quintus & nonus, & apud plures, plures alij; ergo dicta concordantia non est admittenda, sed dicendum est locutum fuisse Hippoc. de exquisitè & verè acutis. Dum ipsos quatuordecim diebus terminari docuit, quia ita ferè semper fit, etsi aliquando ad vigesimum protrahantur eadem acutis; propter quod toties vigesimum terminum acutorum assignavit, dum verò ad quadraginta extendi docuit, locutus fuit de acutis ad longitudinem decidentibus, quatenus qui acuti erant in principio ob aliquem errorem ad longitudinem devenerunt, & sic acuti decidentes nominantur, seu longi ex decidentia, etsi verè longi ad illum terminum, & ulterius protrahantur, dicunturque tunc planè nocturni.

Ratio autem deceptionis propter quam plures morbi acuti, qui intra 14. dies terminantur tardius iudicamus terminari, adducitur à Galeno 2. aphor. comment. 23. & 2. dieb. critic. cap. 13. dicente, accidere pluries morbum aliquem remissè incipientem, & tardi motus quarto aut septimo, aut altero die acutum fieri, celeritèque moveri, ratione cujus decimo septimo, aut vigesimo, aut altero die iudicatur à principio, seu à primo esse morbi, etsi verè decimo quarto à permutatione iudicatur. Patet ultra decimum-quartum terminari à prima invasione, & decimum quartum à permutatione; nam illius morbi debet dici terminatio, & iudicatio, cujus est ablatio, illius iudicationis vi, & cujus motus sequitur iudicatio: sed terminatio vigesimo die facta sequitur motum inceptum, seu permutationem factam in septimo: ergo debemus dicere ab illo die incipere morbum acutum, ac per consequens die iudicatorio, juxta ejus motum sunt attendendi, non à primo esse morbi; nam antea, aut morbus non erit magnus, aut forsan non erit ex illis, qui tali crisi terminantur, & sic, nec ipsi est tribuenda crisis.

Dices: ab undecimo seu à vigesimo mutatur motus morbi quoad dies criticos: ergo ab illo die debebat fieri computatio: sed hoc est falsum; ergo non ex eo quod permutetur morbus à die permutationis est numeratio facienda.

Resp. non esse idem motum morbi permutati quoad dies criticos, ac permutari morbum: primum est verum ferè in omni morbo ob rationem dictam: secundum non est verum; nam permutatio quoad motum nascitur præcisè penes crassitatem aliquam repertam, aut resultantem in ipsamet causa morbi vi ipsius morbosæ dispositionis, quod omnino naturam morbi non variat, etsi aliquam immutationem intra eandem speciem causet: Dum verò dicimus morbum permutari, dicimus naturam mutari, ita ut si antea morbus erat intermittens, fiat continuus si; compositio-

nis, fiat interperiei, ut si ex somno profundo excitetur febris, aut ex putrida lenta, acuta resulet: in tali casu verè mutabitur morbus, & certum est, quod etiamsi à primo esse morbi vigesimo iudicetur, non erit vigesimus dies respectu morbi qui iudicatur, sed qualis à permutatione fuerit.

QVÆSTIO VLTIMA.

A quo die debeat fieri Computatio.

DU B I U M antecedens hujus quæstionis resolutionem desiderat, quæ propter pluram examinanda venit, & in primis habet locum, in cuiusvis morbi enumeratione in recidiva, & in partu; certum enim est quod cum dies morbi numerandi sint, à primo debet incipere computatio, ut voluit Galen. 1. de dieb. cit. cap. 6. nam etsi principium morbi sumatur, & pro tempore cruditatis, & pro primis diebus, & proxima ejus invasione, in duabus primis acceptionibus accipiendum non est: siquidem tempus cruditatis ad septimum usque diem extenditur pluries; & in secunda acceptione ad quartum diem, & dies critici constituuntur tertius, & quartus, & septimus: non ergo computatio habenda est à principio morbi prout principium tempus cruditatis significat, seu primos dies; sed prout primam invasionem ostendit: quo modo bene stat dies criticos constitui, vel per motum lunæ, quatenus ab uno puncto ad alterum hunc, vel illum aspectum habet, hunc, aut illum effectum facit, ut voluit Galen. vel per affonantiam unius diei ad alterum, ut voluit Pythagoras; vel per accessiones ipsas, ut cum Hipp. volumus.

Nec facit contra hoc, primum diem morbi pluries non cognosci, & sic nec computatio dierum criticorum certè posse fieri: ex quo deducitur dies criticos à prima invasione non esse numerandos, quia cum dies critici certi & determinati adducantur ab Autoribus, qui sine certa noticia primi diei non possunt cognosci, non poterit fieri computatio à primo die morbi. Hoc inquam, nil valet: nam, ut docet Galen. cap. 6. cit. dies criticos in morbis quorum est manifesta prima invasio cognoscimus: sic ait, *Morbis itaque alijs in quibus obscura principia sunt, omisis, de cretorios dies in manifestis experiamur.* Quod ut ostendat docet difficile esse morbum dari quin ejus primum esse constet, non solum Medico, verum etiam cuilibet hora, magis minusve, quod non esse ad rem iudicat: siquidem die critico cognito parum interest an hac, vel illa horâ futura sit crisis, præcipuè cum id ex hora accessionis sit deducendum, ut docet ipse Gal. 3. de cris. c. 4.

Etsi verum sit dierum criticorum computationem à die invasionis incipere, intelligendum est manente morbo intra eandem speciem, & naturam: nam ut docet Galen. 2. apbor. comment. 23. & 3. de dieb. crit. c. 13. dum morbus permutatur ab una natura in alteram à die permutationis computatio est faciend a, sic ait: *Qui namque ad decimum septimum diem vel vigesimum, exciderunt, acuti morbi planè inceperunt, tanquam submersi lento motu, graviq; deinde alij primo, alij secundo quaternione exactè acutorum motum recipientes ad 17. & 20. exciderunt, quamquam & hi intra*

decimum quartum suum iudicati sint: nam in die rum primo quaternione vehementiam incipientes, de inde decimo septimo iudicati decimum quartum suum diem non exceperunt. Docet ergo computationem faciendam esse à die permutationis, cum asserat intra suum decimum quartum terminari morbum acutum, etsi decimo septimo terminetur à prima invasione, quatenus vehemens factus fuit in primo quaternione, id est, quatenus à die permutationis, quæ facta fuit quarto, aut quinto die est faciend a mensuratio.

Secundo apbor. comm. 23. idem repetit, sic ait. *Nullus inventus est unquam, qui ab initio velociter moveretur, hunc transgredi terminum, ut quidam levis, ac parvi circa primos dies existentes 4. aut 5. die continui vehementes, & acuti fieri incipientes ad decimum septimum terminarunt; alij vero sexto aut septimo die exacti incipientes, ad vigesimum terminarunt, adeò ut morbi continui acuties nunquam possit plures quam quatuordecim obtinere dies.* Ergo à die permutationis computatio est faciend a.

Probatum ratione: nam cum dies critici continuantur, & nunrentur ratione dispositionis conducentis ad crism dum morbus est unus, una debet esse computatio; dum verò morbus diversus est, diversa computatio debet esse; nam diversi sunt assignandi dies dum morbus celeriter movetur, ac dum lentè, & tardè movetur, ut Gal. 3. de cris. cap. 4. sed potest incipere morbus lento motu, & post aliquot dies vehementer & celeriter moveri: ergo diversa computatio est, dum morbus permutatur, ac antea, ac per consequens à die permutationis dierum computatio est faciend a.

Dices: In tertiana intermittenti fit permutatio ab uno die in alterum: ergo quolibet die debet fieri diversa computatio; nam nulla potest esse major diversitas, quam illa quæ invenitur inter esse, & non esse febris, quæ datur in exquisita tertiana.

Respond. computationem debere fieri juxta dispositionem conducentem ad crism, & cum in febre intermittente una dispositio sit foci, sicut in continua; siquidem dispositionis vi illius repetit febris, & unus morbus dicitur; hinc est quod una computatio sit faciend a tam in febre intermittente, quam continua, unam naturam habente. Ideò Gal. 1. epid. part. 2. comm. 7. de septimana agens unum morbum inquit esse quando secunda accessio, sive quinto, sive septimo, sive octavo die accidat, non casu: sed ratione alicujus seminis derelicti ex prima accessione, seu dispositione evenit; tertianam exquisitam septem circuitibus, quod longissimum est terminari docuit Hipp. 4. apbor. text. 59; quia septem circuitibus intra quatuordecim dies sint, & intra ipsos terminentur morbi ex bile facti: tertiana quando longius protrahitur, si exquisita sit septem terminatur circuitibus: nam etiamsi in intermittentibus ijdem sint circuitus, ac dies in continuo, ut voluit Gal. in comm. cum major dispositio ad correctionem detur die intermissionis, id est, quando magis septem circuitus sunt expectandi; quia quatuordecim dies comprehenduntur in ipsis; ad quos morbus acutus extenditur, nî longitudo superveniat, quam impedit dispositio major ad correctionem in intermittenti; quod non tollit etiam paucioribus terminari posse; ut docet ipse Galen.

Difficultas major est de recidiva, & partu, an

computatio faciendā sit à die febris, an à die par-
tūs, & recidivæ, ad quod supponendum est re-
cidivam non quemlibet morbi regressum appel-
lari: sed dum morbus eiusdem rationis est ab ea-
dem foci dispositione, seu vitio procedens, aliàs
dum morbus in abscessus terminatur, recidiva
dicitur, ut dum febris erratica in quartanam
transit, quod potius permutatio est quàm recidi-
va; ut dum post unum morbum alius, etsi eju-
dem rationis, resultat, totum quod recidivæ ra-
tionem non habet: siquidem ita fit, ac si novus
affectus esset, aut nullo supposito resultaret: quo
casu à die regressus computatio est faciendā, quod
est notum; nam si diversus affectus est, cum pro-
pter diversam naturam, diversam arguat disposi-
tionem, diversa debet esse computatio, & adhuc,
quando morbus ejus naturæ est à diversa disposi-
tione seu vitio procedens, nil supponit anteces-
dens commune, ratione cujus non sit ab illo
seorsim computatio faciendā.

Neque ex hoc colligendum est diversam esse
habendam computationem à die suppurationis,
ac à primo die inflammationis, quatenus morbus
alius diversæ naturæ considerandus sit à suppu-
rationis die, ut voluit Vall. 10. *contr. c. 5.* nam li-
cèt diversum quid sit materiam suppurari, ac cru-
dam esse, non diversum morbum constituunt,
sed eundem in diversis temporibus; nam ut febris
non constituitur diversa ex eo quod nunc materia
cruda sit, & postea cocta juxta temporum diver-
sitate, sic tumoris idem considerandus est mor-
bus quando materia fluit, & cruda existit, & quan-
do coquitur, quatenus juxta has mutationes di-
versa constituuntur ejusdem morbi tempora: sed
per diversa tempora non est faciendā diversa
computatio in morbis: ergo nec in tumore di-
versa computatio est faciendā quando materia
fluit, ac quando suppuratur. Quod morbus non
constituatur diversus ratione temporum per co-
ctionem, & cruditate materię, est expressum in
Gal. *lib. de tot. morbi temp. & 1. aph.* & in Avic. *f. 1.*
l. 4. c. 3. quod per diversitatem temporum non sit
diversa computatio constat; cum à primo die mor-
bi usque ad crīsim computationem faciat Gal. 1.
de dieb. decr. c. 6. & crīsis in statu morborum de-
beat fieri materia quando cocta existit, ut docet
etiam 3. *de crīf. c. 5.* ergo ratione diversorum tem-
porum, aut ratione coctionis, aut cruditatis non
sit diversa morbum computatio.

Quod ratione suppurationis tumoris non sit
diversa computatio faciendā probatur: nam ra-
tione diversorum temporum non sit diversa com-
putatio: sed ratione suppurationis constituuntur
tempora tumorum diversa; ergo non est faciendā
diversa computatio, ratione suppurationis. Ma-
jor est certa: Minorem ostendit Gal. 1. *de feb. c. 6.*
ubi expressè docet actionem sedimentum facien-
tem ejusdem rationis esse, cum illa, quæ in tu-
moribus est puris generativa: sed puris generatio
dicitur suppuratio: ergo de suppuratione philoso-
phandum est, sicut de actione sedimentum facien-
te. Hanc constituere augmentum morbi, & sta-
tum, dictum est: ergo & suppuratio diversa mor-
bi tempora debet constituere. Quod ex professo
docuit Gal. *c. 3. de tot. morbi temp.* dicens, princi-
pium tumoris constitui toto tempore quo materia
fluit, augmentum quando materia putrescit, sta-
tus dum in pus vertitur: ergo per mutationem in
pus, seu per suppurationem non est faciendā di-
versa computatio in tumoribus: nam suppuratio

solum diversa tempora significat; comprehendit
enim suppuratio, ex Hip. materię putredinem, &
mutationem in pus: quæ ratione 6. *aph. tex. 20.* scri-
psit, *Si sanguis in ventrem fluxerit, necesse est suppu-
rari. In cujus comm.* Gal. per suppurationem muta-
tionem, quam recipit sanguis extra proprium lo-
cum intelligit, quod est corrumpi, ut tandem in
pus vertatur. Quæ ratione judico suppurationem
actionem participem coctionis & putredinis in-
telligunt plures, quatenus coctio, seu mutatio in
pus non datur absque putredine, sic augmentum,
& status per actionem transmutantem materiam
tumoris in pus constituuntur.

Dices: sequitur non esse dies tumoris nume-
randos à prima invasione, quod est contra Gal. 1.
de dieb. decr. c. 6. nam febris incipit dum materia
putrescit: sed in augmento incipit putrescere; ergo
incipit febris: at Gal. à die febris numerat dies 6.
6. cit. ergo non à principio tumoris. Quod ostendit
Hip. 2. *prog. text. 58. sic. Suppurationis initium
observare oportet, quod ab eo die putandum est quo
primo quis febricitavit.* Nec valet respondere,
quod etiam si febris incipiat in augmento, cum
tumor habeat esse à sui principio, ab illo numeratio
est faciendā: nam mutationes illæ sequuntur
tempora diversa morbi, ut quando morbus auge-
tur & viget, non præbet diversam considerationē
ad computationem dierum; & licèt sic febris in
augmento incipiat, à primo esse tumoris dies sunt
constituendi. Quod etiam constat in morbo signa
repugnantia coctionis habente in augmento sui,
ut Gal. 1. *aph. comm. 12. & c. 3. l. 4.* Avic. & dies à
primo sui esse numerantur, ergo etiam in tumo-
re. Hoc inquam nil valet, quia dum morbus diver-
sæ materię constituitur, ac antea diversa compu-
tatio est faciendā: sed dum advenit febris morbus
diversæ materię resultat, ac antea: ergo nova
computatio est faciendā à principio febris, ac per
consequens, non erit faciendā à primo esse tumo-
ris: dum verò morbus viget & augetur, etiam si
lethalia sint signa, non mutatur natura morbi,
quia intra propriam quam habebat antea viget,
& augetur, & dicta habet accidentia.

Et licèt hoc argumentum petat constitutum
temporum morborum suo loco explicandū, resp.
dies à primo esse sensibili tumoris esse numeran-
dos, quatenus propria quod durat toto tem-
pore fluxionis sine putredine brevissimum est, &
sic à primo esse febris, & tumoris computatio
sit: dum verò Galen. docuit in augmento inci-
pere putredinem, intelligit actionem ad opus
facientem, quæ suppuratio dicitur, quatenus
actio caloris elucet, quæ in statu perficitur:
idè dictum est à Galen. & Avic. *locis citat.* au-
gmentum constitui dum signa coctionis mani-
festæ sunt; statum dum perfectæ, & actionem
pus facientem assimilari actioni sedimentum ge-
neranti, quæ etiam per signa manifestæ coctionis
augumentum constituit, & per perfectiora statum:
ergo dum per putredinem incipere docet, quoad
correctionem intelligendū est, non in esse pu-
tredinis: impossibile enim est toto tempore flu-
xionis sine putredine humorem inculcatum ma-
nere. Dicitur tamen actio, quæ in augmento
incipit suppuratio, quam participem ex coctione,
& putredine voluerunt plures, de quo suo loco.
dum verò Hippoc. dixit suppurationem à febre
incipiente cognosci, intelligitur à febre vehe-
mentius incipienti, quàm antea, ut docet in *com.*
Galen. & ab illo die numerat ruptionem, non
quia

Qu. VIII. A quo die Comput. facienda. 299

quia computatio ab illo die fit, & non primo morbi, sed quatenus à die, in quo apparent signa coctionis tot sunt expectandi, quot præcesserunt antea, ut diximus.

Ad rem ergo est difficultas utrum dum recidiva datur, à die regressus computatio fiat, vel à primo die morbi antecedentis. Circa quod communis opinio est, quam sequitur Vallesius 10. *controv. cap. 5.* à primo esse morbi recidivam esse computandam, non à die recidivæ, primò quia Hippoc. 1. *epid. part. 2.* plures, & varias historias adducit ægotantium, qui sexto vel septimo die judicati fuerunt, duodecimo recidiva facta fuit, & quinto die à recidiva à morbo fuerunt liberati omninò die decimo septimo, quas historias adducit etiam Gal. 2. *de dieb. decr. c. 3.* ergo à die primo morbi est facienda computatio; & non à recidivæ, aliàs non affirmarent Hipp. & Gal. decimo septimo fuisse judicatos, qui quinto aut tertio recidivæ judicabantur. Quod probant etiam, quia tertiana intermittens unus dicitur morbus, etiam si diebus intermediis febris deficiat, quia una dispositio est in corpore pro omnibus accessionibus faciendis: ergo idem dicendum à recidivæ; quod ostendunt accidentia, quæ cognoscuntur in corpore dum morbus terminatus est, & recidivæ timetur, sitis scilicet, oris amaritudo, intemperies, & similia quæ adducit Hippoc. 6. *epid. part. 2. text. 19. & 20. & 22. sic. Si ex effusis intus relinquitur, paratus est abscessus.* Et ejus adducens signa, sic ait, *Sitis intus relicta, & oris ressecatio, & injunctitas, cibi fastidium eodem modo.* Et reddens rationem inquit, *Quæ relinquantur post judicationes recidivas facere solent.* Ergo dicendum est à primo esse morbi computationem esse faciendam, non à recidivæ, cum ab uno, & eodem vitio dependeant, seu ab eadem causa reducenda.

Mihi tamen videtur dicendum à die recidivæ esse computationem faciendam; nam dierum computatio debet fieri à tempore cruditatis usque ad coctionem materiæ, quæ supposita crisis fit: sed recidiva fit materiâ denuò in crudatâ coctione præcedente in ipsa prout morbum antecedentem faciebat: ergo diversa est habenda computatio à die recidivæ. Major est certa, quia computatio fit à primo esse morbi usque ad diem crisis, quæ fit coctâ materiâ. Minor probatur, quia solum penes hoc quod die critico non fiat crisis, recidivam prædicat Hippoc. 1. *ep. p. 3. text. 14. & 3. prog. & aphor. 4. text. 61.* dicens, *Nisi diebus imparibus febris reliquerit, solet recidivare,* Ubi per impares judicatorios intelligit Gal. in *comment.* sed hoc potest fieri materiâ coctâ; ergo in tali casu diversa cõputatio est faciendâ à die recidivæ, ac antea.

Probat ratione: nam omnis recidiva fit, vel quia aliquid materiæ expellendum relinquitur post primam judicationem, naturâ completam evacuationem facere non potente, aut quia benè cocta non fuit materiâ, aut quia dies non currebat; idè Hippoc. 3. *prog. text. 21.* sic ait: *Quibus febres, nec salutaribus notis apparentibus, nec diebus decretoriis conquiescunt, hi reversionem timere debent.* Sed quomodocumque accidat à die recidivæ, est faciendâ computatio; ergo non à primo esse morbi. Major est certa, Minor probatur: nam morbus qui cessat, & redit à quacunque causa ex dictis, aut ob intemperiem partis ad novam corruptionem faciendam, novam arguit alterationem: ergo sicut in quolibet morbo con-

tinuo à primo esse usque ad coctionem fit computatio, sic in recidivæ à primo esse debet fieri computatio diversa, ac antea fiebat. Probat antecedens: nam morbus qui cessavit expulsa, aut resolutâ materiâ, cessavit quia jam coctâ materiâ aut aliter disposita fuit sufficienter pro morbi terminatione. Ergo recidivæ facta fuit portio denuò corruptâ remanente ex materiâ antecedenti, seu denuò genita. Quod confirmat Gal. 1. *de dieb. dec. c. 6.* in quo docet à die febris faciendam esse computationem, non à die, quo caput dolet, vel accidentia neutra sunt, quæ tempore convalescentiæ reperiuntur: ergo à recidivæ est faciendâ computatio.

Præterea: nam unius morbi non debent dari duo principia: sed si à primo esse morbi fieret computatio, duplex principium, duplex augmentum, & status invenirentur: ergo à primo esse morbi non est computatio faciendâ. Major est certa. Minor probatur: nam essent tempora prioris morbi, & tempora recidivæ: siquidem dum recidiva fit, materiâ corrupta est, & ad judicationem corrigitur: ergo percurrit sua quatuor universalis tempora, ac per consequens duplex morbi constitutio invenitur, & sic duplex debet esse computatio.

Huic argumento respondet Mercatus, in recidivæ morbum antecedentem esse in augmento, quatenus aliquid coctum est, & aliquid crudum, quod manifestæ coctionis est signum, augmentum constituens, & sic unicum morbum esse computandum primum & recidivam: quod idem est ac dicere morbum esse in augmento, tantum radicem totalem, etsi quoad portiones particulares signa cruditatis sint in recidivæ; quia id à portione faciente accessiones provenit, quæ cruda est, etiam si radix totius morbi coctionis indicia præbeat, ut videre est dum in statu, aut declinatione morbi accessiones fiunt: ergo etiam si per recidivas cruditas appareat, non tollit augmentum dici totius morbi, quatenus signa coctionis præcedentia non perseverant, sed jam coctionis, jam cruditatis sunt.

Hæc tamen solutio nulla est, neque in præsentis locum habet; siquidem in præcedenti morbo signa coctionis præcesserunt, verè augmentum, & statum ostendentia, & etiam si crudâ materiâ facta fuisset crisis, morbus cessabit, ita ut regressus verè fiat, ut si novus morbus produceretur corruptâ novâ materiâ; ergo diversa debet esse computatio. Patet: nam prior morbus finitus fuit, aut materiâ expulsâ, sive coctâ, sive crudâ, aut materiâ correctâ, ita ut nova corruptio sit ad novam febrem inducendam, aliàs non cessaret prima: ergo diversa est attendenda computatio, præcipuè cum in recidivæ verè reperiantur signa cruditatis, nullo coctionis existente signo, quod ostendit cruditatem in totâ morbi materiâ esse, non in portione accessionem faciente; dum verò in hac sola est cruditas, coctio tamen, quoad universalem materiâ invenitur, ut fit in febribus, communiter signa coctionis apparent, non cruditatis, quod debebat esse in recidivæ si eodem modo esset philosophandum in febre intermittenti; etiam si febris cesset quoad universalem materiâ coctio, aut cruditas est, respectu ejus una dispositio judicatur, hujus fit una computatio; quo solvitur, quod de tertiana dicebatur: ubi fit materiâ, quæ coquitur in febre intermittente, nõ est hujus loci dicendû suo loco.

Pro solutione dubitationis advertendum est recidivam dupliciter dici, aliam propriam, aliam

impropriam, propriam quando vi alicujus dispositionis derelictæ in corpore, seu alicujus portio- nis materiæ antecedentis denuò resultat regres- sus, quia portio illa, seu dispositio antecedens ad novam fecit corruptionem materiæ morbum cau- santis: siquidem, aut correctæ derelicta fuit, aut putrida non sufficiens pro morbo faciendo sine nova corruptione, & de hac loquitur Hip. 6. ep. quæ relinquuntur in morbis recidivas facere: im- propria verò recidiva dicitur quando, materia morbum faciens, etiam in statu cruditatis, veluti delitescit, seu occultatur, ita ut febris, & acciden- tia morbosa cessent, & deficiant repente sexto, vel septimo die per tres aut sex dies, donec iterum sparsa materia, quæ forsan in aliquo membro ignobili detenta erat febrem faciat, & coquatur, & tandem in terminationem veniat, sive per cri- sim, sive secus, aut quia repente febris, & acci- dentia cessent sexto aut septimo die, plurimo ma- teriæ resoluta, crasso putrido manente, nondum pro morbo faciendo sufficienti, donec natura coctionem aggrediente febris redeat post aliquot dies, sine nova putredine, juxta mentem Hipp. 2. aph. text. 47. dicentis, *Dum pus conficitur &c.* ut docuit expressè Gal. 1. de cris. c. 18. quibus modis plures cognovi judicatos bene, & malè; & de hac recidiva loquitur Hip. 1. ep. part. 2. dum tot ægrotantes decimo septimo judicatos adducit à die primo morbi; & de hac etiam loquitur dum scripsit 2. aph. text. 27. *His quæ præter rationem le- vius se habent, non oportet sidera, neque multum formidare mala, quæ præter rationem eveniunt.* Quod non tollit plures etiam judicatos numeral- se Hipp. à die recidivæ, cum asserat in ipso 1. ep. *Indicati sunt quarto, aut tertio, aut 5. die à recidiva.* Ex dictis constat, etiam à die febris computa- tionem esse faciendam, febre veniente post par- tum, sive naturalem, sive violentum, non à die par- tûs: nam cum debeat fieri computatio quâdo mor- bus diversæ naturæ incipit ab illo initio, & fe- bris incipiat post partum, ita ut morbus alterius naturæ sit, si alius in partu supponitur, à die fe- bris est facienda computatio. Patet, quia à die fe- bris unus incipit morbus, & una dispositio cru- ditatis in causa, cujus motiones, & alterationes sequuntur dies critici: ergo ab ipsa computatio est facienda.

Præterea: si ratione agitationis, & commuta- tionis humorum factæ in partu, ab ipso computa- tionem esse faciendam dicamus, ut voluit Vega; contra stat Gal. nam 1. de dieb. dec. c. 6. expressè docet non à die accidentium computationem esse faciendam, sed à die febris: ergo etsi accidentia præcedant causæ alterationem ostendentia, à febre est computandum sic ait. *Non idè sunt capitis dol- lor, & febris, nec vigilia, & cibi fastidium, & cor- poris totius gravitas, seu lassitudo; verum singula hæc, diversa à febre existentia, febrem denuntiant.* Et infra: *Hippocrates, non ubi primum capite do- luit, sed cum primo febricitavit morbi initium consti- tuens.* Ergo non est à partu computatio facienda. Patet, nam motus humorum, seu agitatio facta in partu, nil facit ad crism, cum crisis non sequatur agitationem illam, sed coctionem materiæ pro sui expulsionem moventis: sed ad hanc dispositio- nem conducit materia prout alterata; non prout mota: ergo non sequitur commotionem factam per partem, sed alterationem conducentem pro-

febre, ac per consequens à die febris non à partu est computatio facienda.

Tandem si à partu computatio deberet fieri, in omni febre acuta aut intermittenti à die ante febrem, & non à febre computatio esset facienda: sed hoc est falsum & contra communem Medico- rum consensum: ergo non est à partu computa- tio facienda. Antecedens probatur: nam idè à partu computatio est facienda, quia ratione alte- rationis, & agitationis ab ipso factæ materia dis- ponitur ad febrem causandam: sed etiam in omni morbo, sive à causa extrinseca, sive intrinseca ante diem febris disponitur, movetur, & alteratur materia, ut febrem faciat, præcipuè si verum est bilem de tertio in tertium corrumpi: ergo à die ante febrium est computatio facienda. Patet: nam non aliter partus unus morbum facit, ut ab ipso computatio fiat, nisi quatenus altera- tur materia ad febrem: sed si bilis de tertio in tertium corrumpitur, aut quotidie propter causæ efficaciam, etiam à die ante febrem alteratur, agi- ratur, & disponitur ad febrem: ergo à die ante febrem est facienda computatio. Hoc nullus reci- pit, nec recipere debet: ergo nec à partu est facienda computatio febre postea veniente. Quam sententiam habet Avic. f. 2. l. 4. tr. 2. c. 1. ubi sic ait. *Si peperit mulier, deinde accidat ei febris, tunc fiat cõputatio ex febre, nõ ex partu, ex illo enim est error.*

Contra hoc stat Hip. 3. prog. tex. 10. sic scribens: *Pari modo in mulieribus morborum judicia à partu numeranda sunt.* Gal. in com. hoc placitum recipit, sic ait: *Principium numerationis tibi fiat, non quo die febricitare ceperint, sed quo pepererint.* Ergo à die partûs non à febre computatio est facienda. Et confirmatur: nam si febris præcedat à partu, & ejus accidentibus, aut saltem intendatur, & violentior fiat febris, quæ ante mitis erat, diversæ naturæ sit; ergo à partu, & non à febre est cõputatio faciendâ.

Resp. dubium non esse de febre ante partum existente: nam in hac à die febris est faciendâ computatio, nî per partem febris natura mutetur, ut ex dictis constat: de febre tamen potest partum veniente difficultas stat; circa quam dicimus Gal. historiam Hip. narrare, non suam profetæ sen- tentiam in com. posito: Hip. autem, etsi in loco dicto à partu computationem esse faciendam scribat, contrarium docet 1. ep. p. 5. *ægrotò 4.* in quo enu- merationem à febre fecit, & non à partu, & 3. ep. p. 3. *ægrotò 2.* etiam si febris ante partum præces- sisset à die permutationis febris in acutam, quæ fuit tertia post partum, computationem fecit: non ergo à die partûs est computatio faciendâ, de men- te Hip. perpetuò, sed quando ab ipso febris inci- pit: dixit tamen à die partûs, quia quando partus qui febrem facit violentus est, & eadem die ipsam accendit, quia tanta alteratio, & agitatio quanta in partu invenitur violento, eadem die febrem fa- cit, & idè à partu vult Hip. esse computationem faciendam: dum verò post partum advenit febris, jam partus non est, & sic à febre est faciendâ com- putatio, etiam si vi purgationis repente, aut aliter alterante procedat, quia tunc partus, tamquam causa procatartica se habet, quæ, etsi ad corrup- tionem conducatur, in ipsa non indicat, ut Gal. 8. meth. c. 1. quia præfuit, & non est ut sui ablatio- nem indicet, etsi ad curationem faciat, quatenus ejus cognitio ad cognitionem effectus producti febrim causantis conducatur.

TRACTATUS DE FACULTATIBVS.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Facultas, & quotuplex.

FACULTAS generali significatione accipitur, pro qualibet potentia ad operandum, sive effectum similem, sive dissimilem; quâ ratione qualitas quâlibet habet potentiam, seu facultatem operandi sui similem. Consonat Philosophus *cap. de qualit.* ubi secundam speciem qualitatis explicuit per naturalem potentiam, prout est qualitas principium operativum: sic Gal. *de simpl. medicament. facult. cap. 2.* Facultatem explicuit per sequentia verba: *At facultas causa quadam est effectrix.* Quam sequitur Princeps Avicen. *fen. 1. lib. 1. doctr. 6. cap. 1.* ubi docuit facultatem esse initium operationis: Ergo ex his hucusque constat, facultatem esse principium quoddam operationis elicitivum.

Cæterum, licet verum sit quamlibet qualitatem primam esse principium elicitivum sui similis, & in hac significatione habere rationem facultatis: nihilominus in præsentia agimus de facultatibus strictiori significatione quoad usum medicum, & quatenus à naturali temperamento distinguitur: facultas ergo proprie dicitur, principium elicitivum effectus diversæ rationis ab ipso principio; quippe de qualitibus; quæ similia sunt productivæ, nulla specialis se offert controversia, & si forsitan aliqua est, ad Philosophos potius, quàm ad Medicos spectat. Solum igitur de facultatibus agimus, quæ corpori humano, quatenus speciale vivens est, debetur, de quibus experientia nos docet, effectus diversos patrare à suo principio elicitivo, sive sint accidentia superaddita animæ, & ab ipsa distincta, ut Thomistarum opinio acriter tenet; sive identificentur realiter cum ipsa anima, ut altera Schola firmissimis fundamentis defendit. Utcumque tamen philosophari pro libito quis voluerit: Certum est, potentiam de qua agimus, esse principium operativum, effectus diversi à causa, à qua dimanat.

Circa secundum quod inquirimus, (relictis divisionibus facultatis naturalis, & supernaturalis, & aliis subdivisionibus, quæ nostri instituti non sunt) solum de illis facultatibus, & divisionibus in præsentia agemus, quæ competunt corpori humano, quatenus speciale vivens organicum est. De quibus Gal. *6. de usu partium, cap. 2.* dixit, tres esse facultates, quibus nostrum corpus gubernatur; quem sequitur Princeps noster Avic. *fen. 1. lib. 1. doctr. 6. cap. 1.* ubi specialius prædictas facultates numeravit: perpendite ver-

ba. *Virtutum autem genera, & operationum ex eis provenientia, apud Medicos sunt tria, quæ sunt, genus virtutum vitalium, & genus virtutum animalium, & genus virtutum naturalium.* Ex his planè constat, quòd eâ proportionem, quâ concessit Avic. tria principalia membra in ordine ad individuum. Quæ nostro *Tract. de partib.* diximus esse cor, cerebrum, & hepar, eâ ipsâ ratione fatetur tres facultates præcipuas; quæ in partibus principalibus relatis habent proprium domicilium. Vitalis quidem facultas, in corde, animalis in cerebro, & tandem naturalis in jecore; quæ quidem in corpore humano inveniuntur, & specialem considerationem Medico præbent, quatenus speciale vivens organicum est; non quidem quatenus corpus mixtum, & ens naturale est; nam juxta hanc considerationem competit ipsi gravitas, sicut competit lapidi: de his ergo suo ordine specialis erit sermo.

Facultas igitur vitalis, quæ sita est in corde, est illa, à qua opera vitæ ostendentia procedunt; sic Avic. *cap. 1. supra citato* per sequentia verba: *Vitalis facultas est, quæ cum in membris recepta fuerit preparabit ea ad recipiendum virtutem sensus, & motus, & operationes vitæ.* Ubi advertas, obsecro, quòd licet vitalis facultas, mediis speciebus vitalibus, quas producit, disponat, & præparet membra sentientia, ad sensum, & motum; eo quòd omnia membra à principio vitali dependeant, ut vivant; tamen certum est, virtutem sentiendi, & movendi, à cerebro communicari mediis spiritibus animalibus, ut postea dicemus: solum igitur à corde procedit virtus, seu facultas vitalis, à qua opera vitæ procedunt, & dependent: Et cum cor producat spiritus vitales, & qualitatem illustrantem, quam Galen. fatetur, & cum ipso communis Medicorum Schola; idèò dividitur facultas vitalis, in generativam spirituum vitalium, & productivam alterius qualitatis illustrantis, seu irradiantis. Ulterius etiam constat pulsum, seu motum cordis, & arteriarum à facultate vitali celebrari, Galeno auctore *4. de diff. puls. cap. 2.* quæ quidem valdè diversa est à generativa spirituum, & productiva qualitatis irradiantis, cum illa sit mortua, & reliquæ alterativæ sint facultates; hinc fit ut communiter dividatur facultas vitalis in tria membra. Cæterum cum Avic. *lib. 1. doctr. 6. c. 4.* non concedat qualitatem illustrantem, juxta illius opinionem, facultas vitalis solum dividitur in generativam spirituum, & motivam cordis, & arteriarum: Et cum nostro *Tract. de partib.* dictum sit, non esse necessariam aliam qualitatem præter illam, quæ ab spiritibus per continui alterationem producitur; consequenter cum Avicenna dicimus, solum in duo membra esse dividendam facultatem vitalem.

Animalis facultas secundo ordine numeratur,

quæ in cerebro refidet, tamquam in suo proprio domicilio, & ab ea, opera animalia dependent, quæ in sensu, & motu consistunt; non quidem in motu quolibet, sed, quæ à motu spontaneo procedunt, ad quem præcedit sensatio, quæ ostendit vivens esse sensibilis, & animal; ideoque opera animalia dicuntur, opera sensûs, & motûs voluntarij, seu spontanei, ut constet motum cordis, & arteriarum, necnon etiam, motum attrahentis, & expellentis facultatis minimè pertinere ad animalem facultatem; quippe fiunt quin præcedat sensatio, solum ab ipsa natura; ideoque motum pulchricum fieri à facultate media docuimus nostro *Tract. de Pulsibus*, quæ neque sit sensitiva, neque merè vegetativa; propterea quod motiones cordis, & arteriarum elaborantur à facultate vitali, quin præcedat aliqua sensatio; & prætereà quia altiori modo operatur facultas vitalis, quam reliqua agentia merè vegetabilia; utpote pro ratione urgentia, & finis operatur: ideo nobis visum fuit pertinere pulsum ad facultatem mediam, quæ nec sit merè vegetabilis, neque purè sensitiva, de quo plura *ibi* dicta sunt. Restat ergo, quod solum motiones spontaneæ, quæ in nobis inveniuntur, procedant à facultate animali, quæ est in cerebro.

Et juxta hanc considerationem noster Princeps Avicen. *fen 1. lib. 1. doct. 6. cap. 5.* dividit facultatem animale, in sensitivam, & motivam: illa dicitur, quæ producit virtutem ad sensum; hæc, quæ ad motum: differunt tamen secundum magis, & minus. Quippe *suprà* dictum est, eandem esse virtutem ad sensum, & motum; ità ut virtus, quæ valet ad motum, valeat ad sensum; non tamen, quæ valet, & sufficit ad sensum, est sufficiens pro motu; undè hæc divisio facultatis non est essentialis, sed accidentalis valdè, & secundum magis, & minus, licet opera sint valdè diversa. Uteriùs, facultas sensitiva dividitur in externam, & internam: illa dicitur, quæ ad extra facit sensationem, & subdividitur in visivam, auditivam, olfactivam, gustativam, & tactivam, facultatem; de quibus sensibus quinque externis Philosophi specialiter disputant in *lib. 6. de anima*, & in usu medico specialem etiam habent considerationem. Interna facultas sensitiva dicitur, quæ sensationem intra elicit, & dividitur in sensum communem, phantasiam, imaginativam, cogitativam, seu æstimatoriam, & memoriam: quarum potentiarum internarum quælibet, habet propria munera, per quæ ab aliis secernitur: nam officium sensûs communis, est percipere actuales sensationes sensuum externorum; phantasie verò munus, est percipere prædictas sensationes in absentia objectorum: ad imaginationem autem attinet, impropriè componere unum ex simplicibus distinctis. Cæterum cogitativa, seu æstimatoria potentia tota versatur in cognitione disconvenientiæ, aut convenientiæ; memoria de præteritis recordari, cum differentia temporis.

Demùm facultas naturalis, quæ in hepate refidet tamquam in membro principali dicato ad subministracionem, & elaboracionem sanguinis pro nutritione totius corporis: illa dicitur à qua dependent opera naturalia nutritionis, & augmenti; dividiturque in facultatem ministrantem, & ministratam; illa dicitur, quæ aliis servit, eò quod ejus actio ordinatur ad opus alterius facultatis: Ministrata facultas dicitur, cujus actus dependet ab actione alterius facultatis ministran-

tis; de quibus noster Princeps Avicen. agit *lib. 1. doct. 6. cap. 2. & 3.* ubi dividit facultatem ministratam, in nutritivam, augmentativam, & generativam: ex his nutritiva est, quæ convertit alimentum in substantiam propriam illius quod alitur; augmentativa, quæ in acquisitionem novæ quantitatis terminatur, per unionem quantitatis alimenti, cum quantitate viventis: tandem generativa potentia in productionem similis versatur.

Ministrans facultas, dividitur in coquentem, attrahentem, retinentem, & expellentem. Coquens facultas dicitur, quæ disponit alimentum, ut convertatur, de qua specialem instituimus tractatum. Trahens est cujus munus est appropinquare alimentum ad partem ubi celebrari debet coctio. Retinentis autem officium est, conservare alimentum in illa potentia acquisita per tractionem. Et ultimo expultrix est, quæ separat quidquid non est necessarium, & illud expellit.

✠ ✠

CAPUT II.

*Utrum facultas distinguatur ab anima,
& à temperamento?*

CIRCA primum, quod in controversia ponitur, communis opinio est Sancti Thomæ 1. *part. quest. 77. art. 1.* quæ tenet potentias realiter ab anima distinguui: hanc sententiam communiter defendunt omnes hujus doctrinæ Professores. Fundamentum præcipuum Divi Thomæ est, quod cum anima sit immediatum principium essendi, minimè potest esse immediatum principium operandi; atque aded, animam non esse immediatè operativam; sed potius indigere com- principio aliquo superaddito ad operandum, quod realiter ab anima distinguatur, & per consequens potentias realiter ab anima distinguui. Cæterum, hoc argumentum minimè videtur efficax, ut suadet assumptum; nam calor est principium immediatum principale essendi calidum, & etiam est principium immediatum essentiale producendi alterum calorem: ergo sicut in entitate accidentali optimè compatitur esse principium immediatum essendi, & esse principium immediatum operandi; ità in entitate substantiali, optimè potest inveniri esse principium essendi, & operandi, ac proinde anima poterit esse immediatè operativa. Fundamentum ergo Sancti Thomæ non convincit assumptum. Premittitur etiam ratio Sancti Thomæ, ex eo quod non implicet contradictionem, quod Deus faciat creaturam aliquam per suam essentiam potentem operari, absque alterius entis adminiculo: Ergo non reperitur repugnantia, ex eo quod anima de facto sit principium essendi, & operandi, absque superaddita potentia. Neque valet si respondeas talem creaturam habere summam simplicitatem soli Deo propriam. Nam contra instatur, quoniam, etsi illa creatura, & anima de facto esset principium essendi, & immediatum operandi, tamen in tali substantia posset esse compositio actûs, & potentie quæ repugnat Deo: ergo minimè haberet simplicitatem Deo soli debitam; ac proinde nullam involuit contradictionem si anima sit principium immediatum essendi, & operandi.

Videtur tamen favere sententiæ Thomistarum Aristoteles:

Aristoteles : nam 2. lib. de anima cap. 2. tenet animam esse actum corporis physici, & organici ; & inferius asserit intellectum non esse actum corporis : ergo sentit intellectum differre ab anima. Rationibus etiam suaderi potest Angelici Doctoris opinio ; nam formæ inanimatorum, quales sunt elementorum formæ, operantur, mediâ potentia superadditâ realiter distinctâ, ab ipsis formis : ergo etiam formæ animatorum debent operari mediis potentiis realiter distinctis. Antecedens patet in igne qui operatur medio calore realiter distincto à forma ignis. Cùm possit corrumpi calor, & remitti secundum aliquos gradus, quin aliqua pars substantialis ignis corrumpatur, neque remittatur ; quippe substantiales formæ non sunt insensibiles, neque remissibiles : ergo planè constat formas inanimatorum operari mediâ potentia realiter distincta ab ipsis formis, & perindè à simili de formis animatorum eadem ratio currit.

Vtteriùs fulcitur idem assumptum, quia potentia animæ sensitivæ tam internæ, quàm externæ, necnon etiam potentia animæ vegetativæ, nutritiva scilicet, & generativa, sunt potentia materiales, & corporeæ : ergo necessariò debêt distingui realiter ab anima rationali, quæ spiritualis est ; siquidem una entitas, nequit esse corporea, & incorporea, materialis, & spiritualis, ac proindè idem argumentum debet currere, de potentiis spiritualibus : etenim si anima indiget potentiis ab ipsa realiter distinctis ad opera vegetabilia, & ad internas, & externas sensationes ; poriori jure ad intellectiorem, & volitionem, cùm hujusmodi operationes longè perfectiores sint. Premitur etiam idem assumptum ; nam potentia omnes materiales, sunt vitales, ac proindè operantur vitaliter, & immanentur : ergo debent recipi in eodem principio à quo eliciuntur : sed si immediatè procederent ab anima rationali, in ipsa deberent recipi ; implicat autem materiale recipi in spirituali : ergo tales actiones materiales debent recipi in potentia materiali à qua eliciuntur, realiter distinctâ ab anima rationali.

Vtteriùs : omnis potentia creata immediatè operativa, est qualitas (ut constat ex Philosopho, qui inter species qualitatis numeravit potentiam, & impotentiam) : ergo nequit identificari realiter cum substantia animæ, ac proindè quando ipsa operatur, necessariò operatur mediis potentiis, seu qualitibus accidentalibus realiter à se distinctis.

Tandem fulcitur eadè opinio, ab inconvenienti : quonia si anima immediatè est operativa, immediatè debet elicere volitionem & intellectiorem : ergo posset anima rationalis velle absq; prævia cognitione, quod alienū à bona Philosophia est. Consequentia probatur ; quia voluntas, neque intellectus est quid realiter distinctū ab anima, ordine prioris, & posterioris potentia : ergo anima ipsa erit principium immediatum volendi, independenter ab intellectu ; pro libito ergo poterit elicere actum volitionis, sine actu intellectu, ac proindè poterit velle sine prævia cognitione ; sicut etiam poterit se determinare ad elicientiam actūs intellectūs, absque prævia volitione.

Probabilior sententia est, potentias non distingui realiter ab anima. Hanc opinionem communiter tenent Patres Iesuitanæ Familiæ, tum Antiqui, tum etiam Recentiores. Probant plures testimonio Philosophi 2. lib. de anima, cap. 2. ubi

Henriquet Laureæ Medica Tom. III.

fatetur animam esse, quâ vivimus, sentimus, & loco movemur : ergo non indiget potentiis realiter ab ipsa distinctis. Hoc tamen testimonium non convincit assumptum ; nam etiam in contraria opinione, conceditur animam esse, quâ vivimus, &c. Tamen intelligenda est Philosophi doctrina de principio radicali, quod est anima, non de immediato, quales sunt potentia. Clariùs tamen nostram assertionem tuetur Divus Augustinus 3. lib. de spiri. & anima cap. 4. per sequentia verba. *Dicitur namque sensus, imaginativa ratio, intellectus, intelligentia, & hæc in anima nihil sunt aliud, quam ipsa.* Si ergo nihil aliud est inter operationes dictas, & reliquas sensationes, quas latè describit loco citato, acutissimus Augustinus, signum est animam esse immediatè operativam, & fortiri varia nomina, propter varias operationes. Etenim si mediarent potentia inter animam, & operationes, falsò proferret, & hæc in anima nihil sunt quam ipsa.

Rationibus etiam validatur nostra conclusio. Prima sit ; nam sicut se habet agens in ordine ad actionem, sic passum in ordine ad receptionem ; sed passum ad receptionem nullâ indiget potentia passivâ superadditâ : ergo neque ut forma agat, & operetur indiget potentia activâ realiter ab ipsa distinctâ. Neque valet si respondeas pati esse imperfectionem, atque idè fieri absque aliquo superaddito ; at verò agere perfectionem esse, proindèque sine potentia superaddita non posse animam operari, secus autem accidere in passo (fatentur Contrarij) unde aiunt materiam primam minimè egere potentia superadditâ ad recipiendum ; formam verò substantialem neutiquam posse operari absque potentiis superadditis.

Instatur tamen solutio ; nam potiùs videtur perfectionem majorem esse, non indigere aliquo à se distincto ad operandum, ut constat in summo Opifice, qui propter suam immensam perfectionem operatur immediatè, & independenter : Ergo ex eo quod agere sit perfectiùs, quàm pati, non sequitur necessariò, animam egere potentiis distinctis ad operandum. Neque ex eo, quod anima operetur immediatè, sequitur operari, ut causam primam ; etenim hæc semper operatur independenter à concursu alterius, & altiori perfectione ; anima verò, licet immediatè influat in suas operationes ; tamen dependenter à concursu causæ primæ, necnon etiam imperfectiori, ac rudiori modo : Præterquam quòd nec perfectio, aut imperfectio in agenti arguit necessitatem multiplicandi potentias, seu entitates distinctas ab anima ; nam Deus est summa perfectio, & non indiget potentia diversâ à se ad operandum.

Rursus accidentia sunt agentia imperfecta, & tamen operantur immediatè, & independenter ab aliis accidentibus, ut patet in calore, & frigiditate : anima ergo neque ob perfectionem, neque ob imperfectionem indiget potentiis superadditis ad operandum, ac proindè sicut materia prima recipit absque potentia superaddita, sic forma poterit agere sine potentia superaddita ; unde ne multiplicentur entitates absque urgenti necessitate, probabilius purandum est animam non indigere potentiis superadditis ad operandum ; præcipuè, quando ex hoc nulla sequitur contradictio, nec repugnantia.

Uterius etiam fulcitur assertum nostrum: nam anima producit immediatè omnes suas potentias, necnon etiam temperamentum immediatè, absque altera entitate intermediâ (aliàs daretur processus in infinitum) ergo etiam poterit prorumpere in operationes diversas à se, & immediatè, quin sit necessarium adstruere, & multiplicare potentias diversas.

Respondent communiter Adversarij, huic argumento, potentias oriri immediatè ab anima, & similiter temperamentum, per emanationem, quoniam requiruntur pro complemento, & perfectione animæ, ad operandum, non autem per veram actionem realem, qualiter est illa per quam operantur potentia; hæc autem non invenitur in anima respectu suarum potentiarum, nec temperamenti, & sic non operatur immediatè actione vera, & reali, proindeque eget potentiis superadditis ad operandum.

Contra tamen potest instari hæc solutio. Primò, quia anima habet propriam entitatem completam à se, independentem ab accidentibus extrinsecis: ergo non indiget potentiis pro sua perfectione entitativa, & formali. Si ergo producit potentias diversas à se, & immediatè, etiam poterit operari diversas operationes à se. Præterquam quod non probant Adversarij, emanationem non esse actionem realem, etsi concedamus esse grammaticalem actionem; si hæc sufficit, ut anima prorumpat in entitatem realem accidentalem distinctam à se; qualis est potentia, quæ est species qualitatis, & terminus realis emanationis, eadem ratione poterit prorumpere anima immediatè in operationes diversas: Patet consequentia, quia non minùs est terminus, & entitas realis potentia, quàm operatio: sed anima per emanationem potest producere potentias immediatè: ergo eadem ratione, & per eandem actionem poterit operari, & prorumpere in omnes actiones quas producant potentia.

Demùm, quod emanatio sit actio vera, & realis ex eo probatur, quod habet pro termino entitatem realem, accidentalem, qualis est potentia, quæ ponitur à Philosopho inter species qualitatis: ergo est actio vera; si autem forsan actio non vera, poterit habere pro termino entitatem realem, poterit anima operari immediatè, & prorumpere in operationes reales diversas: ergo erit immediatè operativa.

Si ulterius respondeas animam indigere potentiis distinctis, ut per ipsas determinetur ad operandum, cum ipsa ex se sit indifferens, ad unam, aut alteram operationem. Contra instatur solutio; quippe organisatio diversa, & temperies diversa sufficit, ut anima operetur unam, aut alteram operationem. Constat, nam eadem potentia nutritiva quæ residet in toto, in una parte producit ros, in mammis producit lac, & in testibus semen fœcundum, & hoc solum ratione diversæ dispositionis, quæ ad diversa opera determinat ipsam nutritivam: ergo eadem ratione sufficit diversa dispositio, & organisatio, ut anima, quæ ex se indifferens est, ad unam, aut alteram operationem, determinetur ad hanc potentiam, quàm ad illam, absque multiplicatione potentiarum, solum propter diversam temperiem, aut organisationem.

Doctissimus Emanuel Martinez, Magister meus, conatur fulcire hanc nostram opinionem, suo Tomo de rebus naturalibus, nonnaturalibus, &

contra naturam, fol. 132. speciali argumento. Nam in effectu producto (exempli gratia) in intellectione, nihil speciale reperitur, quod correspondeat potentia intellectivæ, ratione cujus sit necessaria talis potentia diversa, ab anima: ergo absque necessitate ponitur talis potentia, & sic de reliquis currit argumentum. Antecedens probat: nam si aliquid correspondet potentia intellectivæ, maxime ratio talis vitalis, cum vitalitas absolutè tribuatur necessariò animæ: sed hoc minime probat necessitatem potentia: ergo non est adstruenda. Minorem probat, quia nulla est productio in rerum natura, quæ non sit individualis: ergo si in intellectione ratio vitalis correspondet animæ, etiam debet correspondere ipsi animæ, ratio talis vitalis, videlicet intellectio nis; quin sit necessariò ponenda potentia intellectiva distincta ab anima. De hoc argumento disputat Petrus Garcia Carrero in sua parte naturali, disp. 30. super Avicenn. & conatur satisfacere dicendo animam, & potentias subordinari in agendo, & sic non esse necessarium, quod correspondeat aliquid peculiare in effectu potentiis, quæ non correspondeat animæ; quod commune est in omni causa principali, quæ operatur medio aliquo instrumento, & unica actione, & indivisibili operatur; & hoc concedit Doctor Martinez citatus: tamen acerrimè negat potentias subordinari cum anima ad operandum, nam hoc videtur gratis dictum. Tamen mihi videtur etiam esse gratis dictum non subordinari, unde ex eo non invalidatur solutio nostri Petri Garcia; præterquam quod si anima est principium indifferens ad plures operationes, bene compatitur, quod cum in intellectione sit ratio vitalis, & peculiaritas intelligendi, possit correspondere potentia intellectivæ, versari in verum, & animæ possit correspondere ratio vitalis; nam etsi nulla sit productio quæ non sit individualis, non tamen tollit, quod individualitas non correspondeat concausæ: ergo non probat, nec urget ratio à Doctore Martinez adducta.

Deindè etiam contra ipsum insurgo ex his, quæ docet fol. 128. columna 2. ubi asserit, quod in visione ratio vitalis, est eadem realiter cum ratione talis visionis; diversa tamen formaliter, quæ diversitas sufficit ut colligamus necessitatem duarum causarum. Ex quo sic retorqueo argumentum contra ipsum; nam in anima dum operatur mediis potentiis, ratio vitalis, & ratio visionis, aut intellectio nis, aut volitionis, est eadem realiter; & formaliter diversificantur etiam si nulla sit productio vitalitatis in communi, sed in particulari; & tamen, etsi hoc sit verum, datur distinctio formalis inter rationem vitalis, & talis vitalis in effectu, quæ sufficit ad multiplicationem causarum (in opinione hujus Doctoris): ergo non cohæret cum suis assertis, dum format argumentum contra Thomistas de necessitate causarum, quæ ex aliquo reposito distincto in effectu debet constare. Cum ergo sit distinctum formaliter inter potentiam, & animam, dum operatur visionem; ex eo non convincitur non esse ponendam distinctionem inter animam, & potentias, sed ex aliis rationibus, quas adduximus.

Tandem contra Magistrum premo difficultatem; etenim non est necessarium semper, & absolutè, quod necessitas causarum constet ex aliquo distincto reposito in effectu pro qualibet; nam si

si posuimus duo luminosa nec penetrata, nec unita, sed separata in cubiculo, quæ agant diuersa actione, tamen sint applicata in eodem instanti, & sint eiusdem intensiõnis; tunc necessarium est, quod prædicta luminosa agant intra suam spheram. Quo præsupposito, formo argumentum; respectu indivisibilis, quod æqualiter dividit distantiam utriusque luminosi ex diametro applicati; nam tunc necessarium est, quod ab utroque luminoso æqualiter illuminetur, cum sit intra spheram utriusque, & illa luminosa sint eiusdem intensiõnis, seu activitatis, & sint applicata, & posita in eodem instanti temporis (neutrum enim involvit repugnantiam): sed talis illuminatio, æquè tribuitur cuilibet luminoso, quin correspondeat aliquid diversum in effectu uni, quod non correspondeat alteri: ergo absolute non est necessarium, quod sit peculiaris correspondentia, ad multiplicandam causam in effectu, etiamsi concausæ operentur diversa actione; (nam si operentur subordinatè, aut unica actione, non est dubium): Ruit ergo argumentum nostri Magistri. Tamen respondet in casu adducto de duobus luminosis, tale indivisibile non illuminari nec ab uno, nec ab altero, quia indivisibile separatum nequit produci, & daretur naturaliter, si fieret illuminatio. Solutio quidem indigna tanti Magistri: quippe adhuc ut indivisibile dividens distantiam inter utrumque luminosum illuminetur, minimè est necessarium, quod sit separatum, sed sufficit, quod sit capax illuminationis: sed etiamsi uniat duas partes extremas est capax illuminationis; nam supponimus totum medium esse illuminatum, & intra spheram activitatis utriusque luminosi; at tunc non potest illuminari partim ab uno, & partim ab alio, cum sit indivisibile, nec prius ab uno quàm ab altero, cum sint æquè applicata, & in eodem instanti, & eiusdem virtutis, & aliàs spatium est æquè dispositum, ut cætera sint paria: ergo in tali casu illuminatio, æquè correspondebit cuilibet luminoso, quin sit necessarium ex parte effectus diversa correspondentia pro qualibet causa: idem ergo poterit contingere quando anima operatur mediis potentiis realiter à se diversis. Et quidem hoc argumentum in publicis Disputationibus Complutensis Academiæ meoçegit afferere, posse eundem effectum procedere naturaliter à duplici causa totali, & adæquata non subordinata. Sed hæc pro Physicis sufficiant, & ad nostrum institutum redeamus.

Solum restat satisfacere argumentis pro contraria parte adductis. Ad primum desumptum ex autoritate Philosophi, dicimus cum ipso, intellectum non esse actum corporis, nec ipsum informare sub ratione formali talis, benè tamen sub ratione formæ substantialis, & hac eadem ratione dicimus, mentem esse in anima; hoc tamen solum arguit distinctionem formalem, minimè verò realem inter animam, & intellectum. Unde deducitur rationes formales constituentes potentias habere rationem accidentis, ut actus ad quos ordinantur, & constituunt secundam speciem qualitatis juxta Philosophi doctrinam; & hinc patet solutio, ad ultimam instantiam pro contraria parte adductam.

Ad primam rationem desumptam à paritate aliorum agentium naturalium, Respondeo ignem non operari mediis potentiis realiter à se distinctis, sed mediis aliquibus dispositionibus, seu qua-

litate; tamen propriam formam per propriam actionem ignis producit, quo etiam modo anima in actionibus transmutativis (ut in nutritione) mediis qualitativis à se distinctis operatur, & disponit; propriam tamen formam actione propria producit; at in actionibus non transmutativis, ut in reductione aquæ ad propriam frigiditatem, nullius qualitatis efficientia est necessaria, ut per se patet, & sic in anima accidere debet, nec proinde multiplicandæ sunt potentie, sed sufficit dispositio, aut temperamentum diversum, ut anima diversimodè operetur.

Ad secundum Respondeo materiales potentias, quas nominamus, in rigore materiales non esse, sed quia operantur mediis dispositionibus materialibus, quamvis verum sit realiter omnes esse spirituales, etsi differant per suas formalitates, secundum quas habent hoc, aut illo modo operari.

Ad instantiam, seu tertium argumentum dicimus actiones immanentes esse in duplici differentia; aliæ quidem, quæ dicuntur materiales, ut visio, & imaginatio, quia fiunt necessariò mediis aliquibus dispositionibus materialibus, & mediâ quantitate, in qua subiectantur, utpotè mediâ quantitate tali, anima illius partis operatur, necnon etiam medijs aliis dispositionibus; & hac ratione sufficienter salvatur immanentia in huiusmodi actionibus vitalibus, quoniam in parte elicente actiones subiectantur. Cæterum aliæ sunt actiones vitales, quæ non fiunt necessariò mediâ quantitate, ut volitio, & intellectio, quæ spirituales dicuntur, & subiectantur in ipsa anima, quia ipsa sola est principium volitionis, & intellectiõnis; unde constat animam prout hanc aut illam elicit actionem fortiri nomen diversæ potentie; cum nihil aliud sit potentia, quàm principium operationum, licet in re sit sola unica, realis entitas, cum diversis formalitatibus juxta diversas operationes in quas prorumpit; benè igitur in operationibus, quas vocamus materiales, comparitur vitalitas, quin in ipsa anima recipiantur immediatè, sed solum mediâ quantitate.

Ultimo argumento Respondeo, minimè sequi animam elicere actum volitionis absque prævia cognitione; nam sicut in opinione distinguente potentias realiter ab anima, est ordo, seu subordinatio inter tales potentias, ita ut minimè possit potentia volitiva operari, quin prius potentia intellectiva operetur; sic etiam etsi anima sit principium immediatum operandi, tamen est ordo à natura præscriptus inter actum volitionis & intellectiõnis, ita ut anima non possit elicere volitionem, quin prius antecedit actus intellectiõnis; Totum, quod in facultatibus naturalibus ministrantibus patet apud Medicos; nam prius ad nutritionem celebratur attractio, deinde retentio, ulterius coctio, & tandem nutritio, & excrementorum expulsio: talis autem ordo, & subordinatio in his facultatibus à natura est præscriptus, ut nutritio, & augmentatio, irritè non celebrentur: ergo eadem ratione in intellectiõne, & volitione credendum est accidere, quin ex hoc ullum absurdum in Philosophia sequatur.

Ex dictis constat temperamentum, valdè distinctum realiter esse à facultatibus; nam facultates non distinguuntur ab anima; temperamentum autem, nihil aliud est, quàm proportio primarum, & secundarum qualitatum conducen-

tium pro esse, & operati formæ: sed dispositiones, seu qualitates conducentes ad operationem formæ planè distinguuntur ab ipsa forma: ergo à facultatibus, quæ identificantur realiter cum formâ; & juxta hanc intelligentiam de actionibus animæ vegetativæ sermonem faciens Avicen. *fen 1. l. 1. doct. 6. c. 3.* ait, *His quatuor virtutibus quatuor primæ serviunt qualitates*: Si ergo temperamentum seu qualitates, serviunt quatuor virtutibus, seu potentiis vegetabilibus, sentit manifestè, realiter temperamentum seu primas qualitates differre à potentiis, quod ita clarum videtur, quod nullo alio indigeat scrutinio.

✠

CAPUT III.

De numero facultatis vitalis & animalis.

DX dictis in prima quæst. constat juxta Avic. doctrinam, quâ ratione dicatur facultas, vitalis nimirum, quia ad munera vitæ conduit; & per quid constituatur animalis facultas, nempe, quia ad opera sensûs, & motûs influat; quæ verò dicatur naturalis, etiam ibi explicatum est, videlicet, quia ad opera omnia vegetabilia necessaria sit. Constat etiam animalem facultatem residere in cerebro, vitalem in corde, & naturalem in jecore, ex his, quæ *Tract. de Part.* docuimus, & licet constet etiam de divisione talium facultatum in prima quæst. tamen, quia aliqua se offerunt dubiola, oportuit instituere speciale caput, de divisione prædictarum facultatum, ut specialius ipsarum naturam, & operationes agnoscamus.

Et quidem circa numerum facultatis vitalis, quæ residet in corde tamquam in proprio domicilio, si Principem nostrum Avic. consulamus *fen 1. l. 1. doct. 6. c. 1.* videtur geminam esse; alteram generativam spirituum vitalium, & alteram motivam cordis, quatenus mediis ipsis calor natus conservatur, à quo vita dependet, ideòque idem Avic. *loco cit.* dixit de facultate generativa spirituum præparare omnia membra, ad opera vitæ. Et ratione probatur duplicem esse facultatem vitalem; nam ea dicitur facultas vitalis, quæ ad opera vitæ specialiter conduit: sed non solum virtus generativa spirituum, quæ est in corde conduit ad opera vitæ, verum etiam virtus motiva cordis, & arteriarum, Gal. Autore 4. de *diff. puls.* (ut latius nostro opusculo de *Pulsibus* docuimus): ergo adstruendæ sunt geminæ facultates vitales, modo ab Avicenna explicato.

Contra hanc doctrinam aliqua se offerunt argumenta: nam potius generatio spirituum vitalium, videtur pertinere ad animam vegetativam, proindeque ad facultatem naturalem, potius quam ad vitalem; non ergo inter facultates vitales erit numeranda facultas generativa spirituum. Antecedens probatur, nam spiritus vitales generantur mediâ alteratione factâ à corde quam communiter Autores vocant coctionem; sed facultas alterativa, & coctrix, est omnino naturalis & ad gradum vegetandi attinet, cum sit una ex ministrantibus, & deservientibus ad nutritionem: ergo facultas generativa spirituum non est numeranda inter vitales.

Respond. quod licet spiritus generentur mediâ actione alterativâ, aut coquente disponente ad introductionem formæ spirituum, & actio talis alterativa, pertineat ad facultatem naturalem; tamen quia facultas formam inducens est propter opera

vitæ specialiter, ideò dicitur vitalis, etsi facultas alterativa, & coquens disponat pro forma spirituum; sicut etiam facultas coquens in testiculis disponit pro seminis formâ; & licet semen mediâ alteratione, & coctione producat, nihilominus ejus facultas est generativa, & instrumentum generationis dicitur, quoniam specialiter ratione suæ formæ conduit ad generationem: ergo sic similiter licet alteratio, & coctio, disponant pro forma spirituum, tamen ipsorum generatio pertinet ad facultatem vitalem, eò quod spirituum vitalium forma tota ordinata est ad opera vitæ, & specialiter influit in opera vitæ, merito ergo inter facultates vitales est reponenda.

De facultate motiva cordis, & arteriarum, videtur etiam non esse adscribendam in numero vitalium, præcipue in nostra opinione *Tom. 2.* ubi sermonem instituendo de facultate pulsfica, docuimus pertinere ad facultatem mediam inter vegetativam, & sensitivam: ergo cum talis facultas media sit inferioris ordinis, videtur minimè esse enumerandâ inter facultates vitales, quæ habet suâ sedem in corde tâquam in mēbro principali.

Resp. quod, etsi talis facultas pulsfica, sit media inter vegetativam, & sensitivam, si attendamus præcisè ad motum eordis, & arteriarum, tamen quia ex vi talis peculiaris motionis calor natus conservatur, à quo vita dependet, & regenerantur spiritus, & attrahitur materia ad regenerationem ipsorum, ideò merito facultas motiva cordis dicitur vitalis, quoniam simpliciter est necessaria, & principaliter pro custodia vitæ conduit, & propterea arripit nomen vitalis per antonomasiam; nam reliquæ facultates, quæ ad vegetativâ animâ, & sensitivam spectant, etiam sunt vitales; quia vitaliter, & immanenter operantur in contrapositionem agentium merè naturalium, qualis est ignis. Cæterum, quia opera, quæ à corde, & ab ejus facultatibus eliciuntur præter rationem cōmunem & generalè operandi vitaliter, habent illud speciale, quod est conducere specialiter, & simpliciter, atque immediatè pro custodia, & cōservatione vitæ; ideò dicuntur vitales in contrapositionem aliarum facultatum, quæ resident in cerebro, & hepate, in quibus adsunt animalis, & naturalis facultas, propter specialia opera sensûs, & motûs, nutritionis, & augmentationis, ad quæ specialiter concurrunt.

Videtur tamen diminutè processisse Avic. in enarratione facultatum vitalium; etenim nullam fecit mentionem de qualitate illustrante, seu irradiante necessaria ad opera vitalia, quam immediatè producit cor, ultra aliam qualitatem mediis spiritibus productam, ab Autoribus concessam, tum in facultate vitali, tum etiam in animali; de hac qualitate illustrante loquitur Gal. *l. an sanguis in arteriis contineatur. cap. ult.* & videtur reponendam esse inter facultates vitales: nam ideò facultas motiva cordis, & generativa vitalium spirituum, ponuntur inter facultates vitales, quia ab ipsis dependet vita in fieri, & conservari per sua specialia opera, sed similiter est necessaria in communi opinione qualitas irradians, seu illustrans à corde immediatè producta: ergo est facultas vitalis ultra duas ab Avicenna numeratas.

Neque valet effugium asserentium prædictam qualitatem illustrantem produci ab anima per emanationem, & non per veram actionem realem, ac proinde non constituere tertiam speciem facultatis vitalis. Nam contra hanc solutionem valide egimus 2. quæst. præcedenti dum latè hanc evasionem

evasionem irapugnativimus, dum potentias ab anima non distingui firmissimis fundamentis demonstravimus, quas facile poterit transferre in hunc locum. Ex his constat juxta Gal. mentem tres esse facultates vitales quas libenter concedit noster Doctor Martinez fol. 133. sui Operis, neque Avic. contrarium sensisse fatetur. Planè tamen fateor saltem accusandum esse Principem Arabem de peccato omissionis, quidquid dicat Doctor Martinez, pro excusatione Principis Avic. dum asserit non adduxisse tertiam speciem potentiae vitalis, quia solum loquutus fuit de potentiis non operantibus per modum emanationis. Frivola quidem solutio, quandoquidem ipse sentit emanationem esse veram, & realem actionem, & sine fundamento dici actionem Grammaticalem; non ergo debet exponere doctrinam Avic. contra proprium placitum, præcipue quando videtur gratis dictum, nam ex nullo verbo in littera Avic. potest deduci hujusmodi evasio.

Nos tamen facile effugimus prædictam difficultatem, cum in nostro Tract. de Part. acerrime accepimus defendendam opinionem negantem necessitatem talis qualitatis illustrantis, ex eo quod tam ad opera vitæ, quam ad opera animalia sufficiat qualitas illa producta ab spiritibus, & frustranea sit, atque omnino superflua, alia qualitas illustrans immediatè producta ab anima; quia tamen ibi hæc assertio sufficienter probata est, idè libenter in præsentiarum omitto probationem: Ergo juxta nostram opinionem doctrina Avic. inconcussa manet.

Forfan majori fundamento accusandus videtur Avic. dum loquitur de facultate animali; nam ratio suadet simili modo enarrandas esse facultatis animalis species, sicut, & vitalis; etenim in cerebro tanquam in proprio domicilio est virtus generandi spiritus animales, mediis quibus diffunditur in omnes partes per genus nervosum, virtus ad sensum, & motum, quæ animalis nuncupatur ab omnibus. Uterius: in cerebro, est motus compressionis & dilatationis similis motioni cordis, & arteriarum, medio quo attrahitur materia ad generationem spirituum animalium, & quo ventilatur calor natus cerebri & expelluntur fuliginosa excrementa: Ergo sicut duplicatur facultas vitalis, per motionem cordis, & per generationem spirituum vitalium, quia hæc omnia influunt in actiones attingentes ad vitam; similiter eodem modo debet multiplicari in duas species facultas animalis, ita ut alia sit motiva cerebri, & alia generativa spirituum animalium; & denique tertia in Gal. doctrina, quæ sicut fatetur qualitas alia illustrans, à corde producta, præter illam, quam producant spiritus vitales, sic etiam simili ratione, eam concedit in cerebro; cum ergo Avic. ipsas non narret, videtur dimittit procedere.

Respondetur Avicenam, cap. 4. lib. citat. in principio hujus capituli, postquam de motiva cordis, & generativa spirituum, vitalium mentionem fecit, de generativa spirituum animalium in cerebro, & motiva ipsius locutum fuisse, ubi sine dubio fatetur, concursum virtutum animalium pro sensu, & motu, quæ sunt animalia opera: Verba Avic. sunt sequentia, *Nisi postquam spiritus in cerebro ad aliam convertitur complexionem, non preparatur ad recipiendam virtutem; quæ est principium sensus, & motus.* Ex quibus verbis manifestè constat Avic. fateri generationem spirituum

animalium in cerebro, mediis quibus defertur virtus ad sensum, & motum, & diffunditur per totum corpus. Deindè de motu cordis, & cerebri loquitur etiam inferius Avic. per sequentia verba. *Præter hoc est etiam motus substantia spiritualis subtilis, & principium constrictionis, & dilatationis propter attractionem aeris & ejus expulsionem.* Clarè igitur constat ex verbis relatis, non solum fateri Principem Avic. in cerebro facultatem generativam spirituum animalium, sed motivam ipsius cerebri per dilatationem, & compressionem, quæ ad opera sensus, & motus concurrunt: Et cum sit certum facultates diversas, constitui per diversa opera in quæ influunt, & ob hanc rationem, in corde posuit duas facultates; simili etiam, & eodem jure debet concedere duas facultates animales in cerebro propter opera diversa ad quæ concurrunt specialiter; non ergo omnivè processit Avic. in enumeratione facultatum animalium.

Instatur Avicennæ doctrina: nam ipse cap. 4. citato expressè docet, (loquens de vitali facultate) *preparare membra omnia ad recipiendam virtutem sensus & motus, & operationes vitæ.* Si ergo ad omnia opera conducit, quippe deficiente vitali virtute, nullum opus patrari potest: ergo superflue ponuntur reliquæ facultates, cum sola vitalis ad omnia opera concurrat.

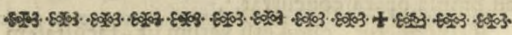
Respondetur, quod etsi verum sit, facultatem vitalem ad omnia opera disponere, non tamen dici animale, nec naturale, quia ipsa non præstat virtutem ad sensum, & motum specialiter, neque ad opera naturalia vegetandi; unde solum conceditur præparare, & disponere in suo genere, pro reliquis operibus, generali ratione, quatenus nullum est operari sine vita; & cum sola virtus vitalis ad vitam specialiter concurrat, idè specialiter, vitalis facultas nominatur per antonomasiam in contrapositionem reliquarum virtutum, animalium, & naturalium. In cujus confirmationem sic ait Avic. *In membro paralytico est virtus, quæ ejus custodiat vitam, donec cum remorum fuerit impedimentum, profuat ad ipsum, virtus sensus & motus.* En clarissimum experimentum ex quo constat non sufficere vitalem facultatem, & virtutem ad omnia opera, cum in membro paralyti affecto, opera vitæ reluceant; minimè verò opera animalia sensus, & motus, donec removeatur impedimentum pro communicatione virtutis animalis: ergo planè convincitur, diversam valde esse facultatem animale, à vitali, & hanc solam non sufficere ad omnia opera.

Sed quid dicendum de ira, & timore: nam videtur inter facultates vitales esse reponendas, si dictis Avic. stemus, constat autem iram, & timorem pertinere ad facultatem animale, quoniam mediâ cognitione sunt: ergo non videtur firma hæc doctrina. Cæterum ut veritas hujus dubioli clarescat, & Avic. mens examinetur, audiamus verba ipsius cap. 4. cit. ubi postquam loquitur de vitali virtute, sic ait; *Quibus etiam admiscuntur seu adduntur timores, & iræ motiones, propterea quod in eis reperiunt dilatationem, & constrictionem, quæ accidit spiritui, qui huic proportionatus est virtuti.* Ex quibus verbis constat Avic. minimè affirmasse timorem, & iram absolute pertinere ad facultatem vitalem, sed misceri virtuti vitali, quatenus in dictis passionibus spiritus vitales immutantur, unde ratione motionis talium spirituum dixit Avic. aliquo modo attingere ad vitalem facultatem, per accidens tamen; nam rigorosâ locutione, omnia animi pathemata,

pathemata, ad animalem facultatem reducuntur, cum fiat præsupposita sensatione, & similiter omnes actiones internæ, & externæ, de quibus specialiter Philosophi disputant, idè examen peculiare de ipsis non facimus, quia non sunt nostri instituti.

Rogabis, an ex dictis constet proprium temperamentum ab anima oriri, sicut, & potentias ipsas per emanationem (quidquid sentiant Auctores, de realitate talis actionis, de qua *suprà* egimus) quid dicendum de tali productione temperamenti; ad quam scilicet virtutem pertineat: nam reverà neque ad animalem, neque ad vitalem reduci potest; etenim minimè pullulatio temperamenti pendet neque à cerebro, neque à corde, ut per se patet. Rursus, neque ad facultatem naturalem spectat, cum nulla sit ex facultatibus ministratis, nec ministrantibus.

Respondetur in præsentī pro nostro instituto de facultatibus corporis humani agere spectat, minimè verò de illis, quæ mixtis debentur, quatenus mixta corpora sunt; temperamentum autem debetur corporibus sub ratione generali, quatenus mixta sunt, non sub ratione particulari corporis humani, de cujus facultatibus in præsentī agimus, & ipsarum numerum examinamus.

CAPUT IV.

De numero, & objecto facultatum naturalium.

INTER facultates naturales aliæ dicuntur ministratæ, aliæ verò ministrantes. Ministratæ dicuntur, quæ proprium exercent munus, suppositâ actione aliarum facultatum ministrantium, quæ operantur propter ministratas, idè quæ ministrantes nominantur, quoniam operationes ipsarum ordinantur ex propria natura ad operationes aliarum, quæ dicuntur ministratæ, & forsan servientes ab aliquibus appellantur facultates ministrantes, quorum dominium residet in ministratis.

Ex his deducitur facilè, inter facultates naturales, nutritivam, augmentativam, & generativam, esse ministratas. Ratio ex dictis constat: nam illæ dicuntur facultates ministratæ, quarum opera dependent ab aliis facultatibus operantibus præcisè propter illas: sed opera nutritivæ, augmentativæ, & generativæ facultatis per dependentiam attrahentis, retinentis, coquentis, & expellentis facultatis, quæ præcisè operantur, propter nutritivam, augmentativam & generativam: ergo meritò istæ dicuntur ministratæ, & illæ ministrantes. Constat ergo ex his facultates ministratas esse tres, & ministrantes esse quatuor.

Dices, nutritivam, & augmentativam potentiam, non esse ministratas, sed potiùs ministrantes; etenim videtur actiones ipsarum deservire pro generativa potentia: ergo potiùs dicuntur ministrantes. Antecedens probatur: nam per nutritionem disponitur alimentum, ut ex ipsa generetur semen, quod est instrumentum generationis; quippe testes pro sua nutritione fabricant semen actione ipsa nutritiva. Rursus per augmentationem ipsius viventis redditur semen fœcundum: Ergo huiusmodi facultates operantur propter generativam, ac per consequens inter ministrantes debent enumerari; ruit ergo doctrina nostra.

Respondeo facultatem generativam seminis, minimè differre à nutritiva testium, nam agit in materia seminale tanquam in proprium alimentum ex quo nutriuntur; licet instrumentum illud productum pro nutritione habeat aliam facultatem diversam generandi, undè non servit facultas nutritiva generativæ; nam licet per actionem nutritivam producatur instrumentum generationis, non est, quia ipsa nutritio ordinatur ex se ad generationem, sed potiùs ad nutritionem propriam testium; & cum testes aliàs sint constituti in ratione partis principalis, per se producunt instrumentum generationis propter dignitatem officij, ut latè *Tractatu de Humoribus* docuimus, loquendo de productione seu generatione diversorum humorum in jecore, & illam esse propter dignitatem officij insinuavimus: & proindè idem dicendum de facultate principe, quæ residet in testiculis, in ordine ad speciem. Itaque si consideretur facultas nutritiva in ipsis, ultimè producit suam formam in proprio alimento, sicut omnes partes in rore, & cambio, quod & gluten est, quæ humiditates secundæ nominantur, & disponuntur à facultate nutritiva partium pro sua assimilatione: hæc autem actio independens est à generativa, & minimè ordinatur ad generativam, licet supponatur, seu, ut melius loquar, sit simultanea, seu identificata cum generatione seminis, quod (aliàs habet facultatem generativam sibi insitam ad productionem similis viventis à quo deciditur): Cæteræ autem facultates quæ ministrantes dicuntur, solum valent præparare alimentum pro nutritione, augmentatione, & generatione, & sic totum suum esse est ordinabile ad alias, & sic meritò dicuntur servire, & ministrare aliis, quoniam non ultimè formam indicunt, sicut nutritiva, augmentativa, & generativa, & præcisè ob hanc formalitatem distinguuntur facultates ministrantes à ministratis: Etenim valdè diversum est, supponi unam facultatem ad alteram, ac ordinari ex propria natura ad alteram; hoc constituit facultatem in ratione ministrantis, & illud non tollit esse aliquam facultatem ministratam, & cum facultas augmentativa, ultimè etiam producat suam formam, quin sit ordinabilis ex se, & per se ad aliam, idè sicut nutritiva est ministrata, similiter & augmentativa.

Constat ex dictis facultates ministrantes, quaternario numero comprehendi, & denud probatur: nam tractio alimenti, ipsius retentio, coctio, & excrementorum expulsio, sunt à facultatibus ministrantibus superius numeratis: sed omnes istæ actiones, ex se sunt ordinabiles ad nutritionem, quin ultimè inducant formam: Ergo sunt facultates ministrantes ipsæ solæ; cum certum sit attracto alimento, retento, & cocto, necnon etiam, excrementis expulsis, nihil deficere de his, quæ attinent ad ministrationem, ut facultas nutritiva operetur: non ergo est adstruenda altera facultas ministrans diversa, ab his, quæ enumerata sunt.

Objicies, ut facultas nutritiva operetur in omnibus partibus, est necessaria distributio alimenti, per cuius defectum læsio reperitur in membris, Gal. autore 3. *de causis Symptomatum*: ergo erit addenda altera facultas distributiva, inter ministrantes. Ulteriùs defectu applicationis alimenti in hydropicis, tenet Gal. 1. *de facultatibus naturalibus*, deficere nutritionem: ergo alia facultas

tas operativa erit necessaria affigens alimentum in partibus.

Respondeo, facultatem attrahentem distribuere alimentum, cum propria ejus functio sit trahere ipsum pro qualibet parte in qua residet, deinde facultas retinens applicat alimentum, & ipsum affigit in quolibet membro, & sic minime est necesse multiplicare alias facultates ministrantes pro nutritione, quandoquidem nulla urget necessitas, ut per se est manifestum.

Secundum quod inquirimus in quaestione attinet ad objectum facultatum naturalium; & quidem de ministrantibus, certum est attrahentem, & retinentem ordinari immediate tanquam in objectum proximum ad alimentum attrahendum, & retinendum pro nutritione viventis, ita ut nutritio, seu terminus ejus sit objectum remotum, & principale, & mediatum, quod respiciunt hujusmodi facultates, ut ex se est manifestum; objectum verò immediatum facultatis coctricis est modus substantiæ ortus ex unione oppositorum patibilium, juxta ea quæ *nostro opusculo de Coctione* docuimus, *Tom. 1. nostrorum Operum*; & denique facultatem expultricem immediate terminari in excrementorum expulsionem, in confesso est omnibus. Remotum verò & principale omnium facultatum, esse absolutam & uberriam nutritionem, seu terminum ejus, cum totum esse harum facultatum sit ordinabile ad ultimum finem assequendum in viventi mediâ præparatione alimenti, quæ fit per attractionem, ipsiusque retentionem, & per modum substantiæ perfectivum, quem acquirit per coctionem; & denique per excrementorum expulsionem mediâ quâ magis proportionatum redditur pro nutritione. Ex quibus constat objectum remotum & principale facultatum ministrantium, esse nutritionem viventis, seu ipsius terminum; proximum verò & immediatum esse illud quod nuper de cujusque facultate assignavimus.

De facultatibus autem ministratis etiam est certum (si Philosophis credendum est) augmentativam ordinari in acquisitionem quantitatis novæ per unionem quantitatis alimenti, cum quantitate viventis, quidquid sit de formalitate augmentationis, an consistat in unione dicta utriusque quantitatis, an verò in ipsa quantitate denuò acquisita, in quo non immoror, quia ad Physicum magis, quam ad Medicum spectat. De generativa notandum est, aliud esse loqui de actione immediate terminata ad substantiam feminalem, à testibus & eorum facultate nutritiva elaboratam; aliud verò de ipsa facultate latente in femine considerato tanquam instrum. ento generationis. Si de prima acceptione loquamur, certum est attinere ad nutritivam facultatem, ut *suprà* docuimus, & sic *infra* de ejus objecto constabit. Si in secunda significatione accipiatur facultas generativa, dicendum est ordinari facultatem generativam feminis in productionem viventis similis, à quo decisum fuit semen, & de hac facultate, docuimus latè *Tomo nostro 1.* ubi pro libito ea, quæ ibi dicta sunt, poterit quisquam transferre.

De objecto nutritivæ facultatis aliqua se offert controversia, in qua aliqui affirmant transmutationem alimenti esse proprium objectum facultatis nutritivæ; cujus opinionis fundamentum est: nam illud est objectum alicujus facultatis in quod talis facultas ordinatur; sed nutritiva ordinatur in transmutationem alimenti in propriam substantiam:

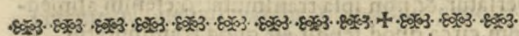
ergo ipsum transmutari est ipsius objectum. Confirmatur à simili de artificialibus: nam objectum fabri non sunt ligna & lapides, sed domus ipsa, quâ intendit fabricare: ergo sic similiter cum finis facultatis nutritivæ sit transmutatio alimenti in substantiam aliti, ipsum transmutari erit proprium objectum.

Noster Martinez *suo libello de rebus naturalibus &c. fol. 137.* tenet objectum facultatis nutritivæ, esse alimentum, minime verò transmutationem. Cujus fundamentum est, nam facultates actione immanenti operantes (qualis est nutritiva) ita se habent ut earum objectum sit quod cognoscitur, minime verò ipsa cognitio: ergo objectum facultatis nutritivæ erit ipsum alimentum circa quod versatur, & non ipsa transmutatio; etenim alimentum, circa quod tendit, quod transmutatur, ac proinde alimentum erit objectum, & non actio transmutativa ipsius.

Cæterum, in hac re distinguere est necesse objectum materiale, & formale facultatis nutritivæ. De objecto materiali dubium non est quin sit alimentum: quippe actio nutritiva agit in alimentum, & ipsum intendit quælibet pars nutrienda assimilari in propriam substantiam. Quo admissio tanquam certo, dicimus objectum materiale facultatis nutritivæ esse alimentum, eò quod in ipsum agit; non tamen ibi quiescit usque dum finem intentum assequatur, quod est assimilatio ipsius in propriam substantiam, & hic est finis intentus à facultate nutritiva cujuslibet partis, & principalis, in qua versatur: ergo objectum formale est substantia similis acquisita mediâ actione transmutativâ, minime verò ipsa transmutatio. Patet consequentia; nam illud est objectum formale alicujus facultatis, quod terminat actionem formalem ipsius; sed actio formalis nutritivæ facultatis non terminatur in alimentum, licet in ipsum agat, sed in substantiam denuò adquisitam mediâ actione transmutativâ: ergo substantia denuò acquisita similis erit objecto formali in quod terminatur actio nutritiva. Et cum aliàs certum sit, quod etsi attingat alimentum, quoniam in ipsum agit, non tamen ibi quiescit actio; sed tota est ordinata in finem ultimum, seu objectum, quod intendit facultas nutritiva mediâ suâ actione transmutante, clarè deducitur materiale objectum esse alimentum, formale verò esse substantiam denuò adquisitam & assimilatam.

Confirmatur: nam illud dicitur objectum alicujus facultatis, in quod ultimum dicitur actio ipsius, & à quo sumit denominationem formalem: sed non ab alimento, sed à substantia denuò acquisita dicitur pars nutrita, & alita: ergo talis substantia est objectum formale hujus facultatis, & minime alimentum ipsum, etsi consideretur quatenus transmutandum; etenim quod transmutandum est, dummodò non sit transmutatum, non terminat ultimam actionem transmutativam, sed ita est in via usquedum attingat ultimum terminum; atqui non attingit ultimum terminum, usque dum alimentum sit transmutatum; in quo eventu jam evanescit formalitas alimenti: ergo neque alimentum absolute, neque consideratum quatenus transmutabile est objectum formale nutritivæ facultatis; neque ipsa transmutatio, sive actio transmutativa, utpote ipsa non est terminus sed via ad terminum, quia est pars substantifica in quam transmutatur alimentum, & in quam terminatur ipsa actio: ergo talis substantia denuò acquisita est terminus ultimus, & formalis nutritivæ facultatis, & alimentum est objectum materiale, seu terminus vialis talis actionis. Et confirmatur à simili; nam

lapides, lateres, & ligna, nō sūt objectū principale, & formale fabri, sed potiùs se habent tanquam materia circa quam agit faber, domus verò quæ ædificatur, aut ædificata est, est objectum formale, in quo quiescit artifex, & circa quod versatur: ergo sic similiter de nutritiva facultate philosophandum, quæ tota intenta est in fabrica nutritionis propriæ, mediâ alteratione viali in alimento; terminata tamen in substantiam denuò adquisitionem tanquam in domum fabricatam: jure ergo optimo ipsa est terminus formalis nutritionis. Ex qua doctrina si forsan, quæ dicta sunt superiùs, ex aliis opinionibus militant contra nos, manent soluta, & dubiosum satisfactum.

CAPUT V.

An facultates naturales sint vitales.

EX his, quæ præcedentibus capitibus dicta sunt, constat clarè distinctio inter facultatem vitalem, quæ residet in corde, & inter animalem, & naturalem, quæ habent proprium domicilium in cerebro, & jecore, & diversificantur penes diversa opera in quæ specialiter influunt, in præfenti autem non inquirimus, an facultates naturales sint de genere vitalium, quæ resident in corde; nam cum deferriam ad diversa opera, certum est ad diversam facultatem pertinere. Dubium ergo procedit de modo operandi talium facultatum, an scilicet operentur tanquam agentia merè naturalia, sicut ignis; an verò in modo operandi excedant valde modum operandi agentium merè naturalium, ratione cujus altioris ordinis dicantur, & operentur vitaliter, seu immanenter.

Et quidem de facultatibus naturalibus præcipuè procedit controversia: nam de pulsfifica facultate latè disputavimus *nostro Tomo 2.* ubi diffusè satis probavimus pertinere ad facultatem mediam inter sensitivam & vegetativam, de qua etiam obiter aliquid dicemus, simulque de facultate generativa spirituum, & de productiva illustrantis virtutis, quæ immediatè ab spiritibus procedit; de facultate animali, quæ ad gradum sensitivum, & sensitivam animam reducitur, dubium non est quin sit vitalis; quippè ejus operationes fiunt præcedente cognitione, & sensatione, cum autem talis modus operandi sit altioris ordinis, qui minimè in ullo agentium merè naturalium reperitur, dicendum est opera facultatis animalis, sensitus scilicet, & motus voluntarij, esse vitalia, & ostèdere sine dubio vitæ, in suo principio elicitivo.

His præjectis de facultatibus naturalibus aliquibus visum fuit, minimè esse vitales, quorum fundamentum est: quod alia agentia merè naturalia simili modo operantur; quippè ignis augetur, & veluti nutritur sibi aggregando ignem, & magnes attrahit ferrum, à quo conservatur ejus virtus, & talis lapis nutritur: cum ergo hujusmodi opera, minimè ostendant vitam in suo principio elicitivo; videtur etiam neque augmentationem, neque nutritionem, nec attractionem in facultatibus naturalibus ostendere vitam in suo principio elicitivo, ac proinde inter merè naturales esse numerandas.

Verior opinio tenet, facultates naturales esse vitales. Ratio est, quia hujusmodi facultates operantur dependenter ab aliquo gradu vitæ: nā pertinent ad animam vegetativam, seu ad gradum

vegetandi; cum omnes sint ex sua natura ordinatæ ad nutritionem, & augmentum, in quibus vegetativa vitalitas relucet: ergo tales actiones & facultates à quibus procedunt, necessariò dicuntur vitales. Secundò validari potest assertio proposita, quia ex nullo capite meliùs deducitur vitalitas in facultatibus, quàm ex altiori modo operandi, contrapposito modo operandi agentium merè naturalium: sed facultates naturales operantur altiori, & perfectiori modo quàm agentia merè naturalia: ergo operantur vitaliter. Minor probatur: nam agentia merè naturalia, & quæ non operantur vitaliter ut ignis, agunt in quantum possunt, absque electione aliqua; sed facultates naturales non agunt in quantum possunt, sed etherogeneo modo, & veluti cum electione aliqua; quippè absolutè non trahunt in quantum possunt, sed idoneam materiam pro nutritione, ipsamque retinent, & inutilia excrementa propulsant, aliàque opera moliuntur, ut alimentum reddatur magis depuratum, & idoneum pro nutritione, & augmento, & hoc certo quodam ordine, & minimè cæco impetu, quemadmodum operatur ignis: ergo altiori modo operantur facultates naturales, & non in quantum possunt, sicut ignis, ac proinde operantur vitaliter, & nō merè naturaliter.

Sed dices: etiam medicamenta expurgantia trahunt cum electione quadam, quippè Rhabatbarum expurgat bilem; ipsam trahendo electione ex venis in quibus reliqui humores sunt permixti cum bile; idem de agarico respectu pituitæ accidit, & sic de reliquis humoribus respectu medicamentorum, cum quibus habent familiaritatem. Uteriùs etiam magnes, solum trahit ferrum, & minimè aliud corpus, etiamsi sit contiguum, & ferrum remotum: ergo operantur hujusmodi agentia naturalia, etherogeneo modo, & veluti cum aliqua electione, & tamen non operantur vitaliter: ergo licet facultates naturales operentur cum electione, inde non deducitur optimè, quod operentur vitaliter. Urget etiam hanc doctrinam actio seminis, quæ in nostra opinione non est vitalis; quippè semen non vivit, & tamen operatur mirificè illam fabricam, delineando diversa membra in diversis partibus materiæ suo ordine, & proportionem, & situationem requisita ad organisationem naturalem viventis; & tamen hæc actio tot circumstantiis depicta, non est vitalis; etsi videatur excedere modum operandi agentium naturalium: ergo idem dicendum de facultatibus naturalibus, etsi selectione quadà operetur; alià ergo vià indaganda est vitalitas in dictis facultatibus.

Respondet facultates naturales ministrantes, & ministratas, illud habere peculiare in suo modo operandi quo distinguantur ab agentibus naturalibus, & quo constituantur in esse vitales; nempe quod operentur cum subordinatione facultatis ad facultatem, ita ut earum operatio tali ordine & subordinatione procedat, ut priùs facultas attrahens arripiat alimentum proportionatum, & in quantitate proportionata, deinde retinens illud retineat, usque dum coquens facultas illud perficiat, quo tempore expellens propulsat excrementitias partes, ut alimentum maneat magis assimilatum, & depuratum pro nutritione, & tunc, & non antea, operatur ministrata facultas nutritiva, & deinde augmentativa; tunc sic argumentor: sed iste modus operandi excedit valde modum operandi agentium merè naturalium; quippè talia agentia minimè operantur cum hac subordinatione,

tione, & ordine, sed in quantum possunt, quin in suis operibus reluceat, talis ordo, & veluti discretio: ergo rationabiliter censerī debemus in tali actione, & perfectiori modo operandi consistere vitalitatē, & per ipsum distingui sufficienter actiones, & facultates vitales à non vitalibus. Quā ratione Gal. 3. de facult. nat. c. 6. aiebat, *Trabere est propter potiri*: quoniam omnes iste facultates agunt, & ordinantur prædicto ordine, propter nutritionem & augmentum; & quia istæ facultates ministratæ non operantur usq; dum ministrantes operentur; idem in ipsis est subordinatio, & discretio, & sic omnes operantur vitaliter.

Ex his, facile objectionibus propositis respondetur: nã, etsi in peculiaribus medicinis purgantibus, sit peculiaris familiaritas, cū peculiaribus humoribus ratione similitudinis, aut quia operatur à tota substantia tractionem illam, sicut accidit in Magnete respectu ferri; tamen illam tractionem operantur huiusmodi agentia in quantum possunt, absq; subordinatione aliqua, & absq; directione. Unde illud trahere non est propter potiri, neque ordinabile ad aliud, & sic neque tractio medicamentorum purgantium, neq; magnetis tractio est vitalis, sed merè naturalis. Idem de actione delineativa feminis est dicendum; nam illa est propria & innata, concessa huic instrumento generationis, & talis facultas operatur in quantum potest, talem delineationem, & situationem, absque subordinatione aliqua, & directione, seu discretione; idèque licet talis fabrica sit mirifica, propter ejus varietatem; tamen est omninò naturalis, quia fit à principio omninò naturaliter operante, & absque aliqua subordinatione facultatis, ad facultatem; sed in quantum potest operatur semen opus ad quod à natura destinatum est: quā doctrinā nullius roboris sunt argumenta in contrarium adducta.

Restat ut de facultate pulvisifica aliquid dicamus; & cū ex dictis constet, pertinere ad facultatem mediam inter vegetativam, & sensitivam; videtur opus pulvisificæ facultatis esse vitale, nam fit à facultate altioris ordinis, quàm vegetativa, & aliquantulum inferioris, quàm sensitiva, sed si opera, quæ procedunt ab anima vegetabili, aut à gradu vegetativo sunt vitalia, ut dictum est, potiori jure opera pulvisifica vitalia debent esse, cū procedant à gradu animæ perfectiori. Idem de generativa spirituum dicendum est, si consideretur actio, quatenus se tenet ex parte cordis, nam cor intendit suam nutritionem ex illa materia in qua prius quàm forma viventis resultet, resultat per accidens forma spirituum (& idem de generatione spirituum animalium, cū sit idem fundamentum) ergo talis actio quatenus se habet ex parte cordis est nutritiva, licet non accedat ad ultimum terminum, proindèq; est vitalis; quemadmodum actio, quā testes generant semen, quod alimentum proprium, & proportionatum est ex quo nutriuntur.

De qualitate illustrante, ab spiritibus sive vitalibus, sive animalibus immediate, producta, dicendum est, non esse vitalem; nam eam producant spiritus sine electione, aut subordinatione aliqua; imò in opinione probabiliori resultat à spiritalium forma, & sic jure optimo reputatur pro naturali actione, & minimè pro vitali. De actione, quā agit temperamentum, etiam est certum esse merè naturalem, quia in quantum potest agit temperies & absq; ulla electione, & subordinatione. Cæterum etsi in diversis partibus diversimodè operetur, ut propter diversam temperiem inductam; nam ea-

dem semper erit nata producere eundem effectum; & licet produceret diversos effectus, indè non bene infertur agere actione vitali; nam diversa dispositio ex parte materiæ sæpè id facit, quin in actione sit vitalitatis alicujus suspicio.

Restat scrupulus circa facultatem expultricem, quam supra posuimus inter facultates ministrantes, & de omnibus diximus pertinere ad gradum vegetandi, seu ad vegetativam animam. Videtur tamen potius ad sensitivam attinere; nam in pluribus partibus celebratur expulsio excrementorum præcedente sensatione, exempli gratià in urinæ expulsionem, & dejectionibus per alvum: sed operationes, quæ celebrantur præcedente sensatione pertinent sine dubio ad facultatem sensitivam: falsò ergo asserimus facultatem expultricem computandam esse inter naturales, quæ ad gradum vegetandi reducantur.

Respondeo actiones omninò naturales, minimè fieri præsupposità sensatione, seu cognitione, sed solà naturali antipathià cum excrementis operari: cæterum urinæ excretionem, & alvi dejectiones, esse actiones mixtas, seu naturales, & voluntarias, juxta Avicennæ doctrinam, quem sequitur plures & non infimæ notæ Doctores; undè ea ex parte, quæ sunt naturales, sine dubio operantur, quin præcederet sensatio: ea tamen ex parte quæ dependent à musculis, sine quorum laxatione non potest fieri expulsio, necessarium est, quod præcedat sensatio ad expulsionem; nam in dictis partibus fuit necessaria talis dependentia propter ordinem, & debitum modum requisitum ad expulsionem talium excrementorū; & ità non solum retinet ipsa naturalis facultas, sed musculus alij, qui etiam simul cum expultrice naturali juvant ad expulsionem medià suà laxitate, ad quam præcedit sensatio, & sic meritò tales expulsiones in dictis partibus celebrantur duplici facultate operante naturali scilicet, & voluntaria, ut liberè possimus talia excrementa propulsare, & in occasionibus decentibus ad ornatum & commercium. Constat ergo ex his, per accidens se habere præcedentiam cognitionis, & sensationis ad expultricem facultatem naturalem, si ipsam secundum se consideremus.

CAPUT VI.

An in partibus sit peculiaris facultas operans propter totum, seu propter bonum commune.

NOTUM est apud omnes Professores Medicinæ dari in nostro corpore quasdam partes ea dignitate à natura constitutas, ut non solum operentur peculiariter sua munera nutritionis, & augmenti, & reliqua, quæ ad suas facultates ministrantes spectant, verum etià alias exerceant functiones pro toto viventi communes, & simpliciter necessarias: sic videmus ventriculum chylosam substantiam pro toto conficere præter propriam, & peculiarem actionem pro suo nutrimento. Similiter jecur massam sanguinariam ex quatuor humoribus compositam elaborare, valde necessariam pro conservatione viventis. Ulteriùs etiam constat renes trahere nimiam seri quantitatem, vesicam fellis biliosum humorem, lienem etiam melancholica excrementa, à jecore trahere, & aliqualem portionem in ventriculū mittere pro excitatione famis, quæ omnia opera potius videntur

destinata pro bono communi, quàm pro peculiaribus functionibus prædictarum partium.

Ex his ratio dubitandi oritur, & inquiritur, an prædicta membra unicâ, & eadem facultate propriâ, & innatâ, operentur varia hæc munera, an verò in his sit concedenda peculiaris altera facultas, quæ à natura sit ipsis concessa, ut propter bonum commune, & totius operetur, in qua difficultate nostro Primario Martinez, *in suo Opere de rebus naturalibus pag. 141.* visum fuit non esse in membris multiplicandam alteram facultatem operantem propter bonum commune, & totius, sed sufficere propriam, & peculiarem facultatem cujuscumque membri ex dictis, ut illa munera, quæ videntur communia eliciantur. Assumptum probat unicâ, & suo videri, efficacissimâ ratione; nam facultates differunt ratione diversarum operationum: sed opera, quæ eliciuntur à dictis partibus conducentia pro toto, sunt eadem cum operibus peculiaribus, & propriis earundem partium: ergo & facultates à quibus procedunt identificantur, quin sit necessarium de novo adstruere specialem, & novam facultatem, quæ operetur præcisè propter bonum totius. Minorem probat: nam coctione, tractione, & expulsionione omnia opera talium facultatum complentur: sed hæc omnia celebrantur propriis, & peculiaribus facultatibus: ergo frustra ponitur alia nova; etenim facultas operans propter totum, eodem modo operatur, ac illa quæ operatur propter se peculiare, & proprium opus: cum ergo idem modus operandi sit in dictis partibus, ad omnia munera, eadem est facultas à qua omnia fiunt, & minimè est multiplicanda altera nova.

Hæc tamen ratio minimè convincit assumptum: etenim non probat eodem modo operari facultatem quando proprium opus conficit, ac quando operatur propter totum; imò bonum rationabilius; nam electiori modo trahit ventriculus materiam nutrimentalem propriam, quàm materiam alimenti, ex qua fabricat chylosam substantiam, & jecur etiam pro sua nutritione, non trahit totam materiam chylosam, sed pro fabrica quatuor humorum ex quibus pars quælibet juxta suam etherogeneitatem arripit bilem, aut pituitam, aut melancholiam, aut sanguinem quartum humorem, & hoc quidem diversa actione ab illa, quæ trahit chylum, etsi in generico prædicato tractionis convenient; nam in primo casu trahit pro toto, in secundo specialiter trahit pro suo nutrimento seligendo materiam proportionatam in quantitate & similem in qualitate: ergo diversimodè operatur jecur & ventriculus quando attrahunt materiam pro toto, ac quando attrahunt materiam pro sua peculiari nutritione: ergo diversificantur actiones, proindeque, & facultates à quibus procedunt; & idem currit argumentum de retentione & expulsionione: non ergo etsi omnia opera fiant tractione, retentione, & expulsionione, eodem modo operantur partes, ac proinde non eadem facultas operatur. Confirmatur à simili: nam, etsi tractio facta à Rhabarbaro respectu bilis convenient cum tractione, quæ quælibet pars trahit alimentum; tamen diversæ sunt facultates, etenim illa dicitur omninò naturalis, hæc verò vitalis: ergo sic similiter licèt partes trahant materiam alimenti pro chylo, & chylum pro sanguine, diversa tamen erit hæc tractio, quàm illa, quæ trahunt proportionatam materiam pro suo nutrimento; etenim hæc tractio fit selectiori mo-

do, illa verò sit trahendo nimiam quantitatem materiæ, & improporcionatam pro suo peculiari, proportionatam tamen pro toto, & ut omnes partes arripiant alimentum proportionatum: jure ergo optimo censenda est diversa actio illa, quæ jecur trahit chylum, & ipsum elaborat pro fabrica quatuor humorum, ab illa, quæ trahit peculiare, & proportionatum alimentum pro sua nutritione, ac per consequens diversa erit facultas à qua elicitur.

Præterea etiam hæc ratio clariùs convincit contra nostrum Martinez in tractione serosæ substantiæ facta à renibus; nam hæc materia est incapax ut renes ab ea nutriantur, utpote est pars aquea incommutabilis alimentorum, & ulterius talis attractio est valde immodica, & improporcionata pro sua nutritione, (in casu in quo esset capax,) & solùm à natura providè concessa renibus, ut expurgaretur tota massa sanguinaria, ab inquinamento feri; ex cujus retentione corrumpetur sanguis: ergo talis actio debet fieri facultate diversâ, quæ solùm operatur propter bonum totius. Patet hæc ultima consequentia; quia renes per illam actionem non intendunt propriam nutritionem, sed expurgationem sanguinis, ut per se patet: ergo à facultate diversa fit operante propter totum, etsi forsitan propter se est secundariò, & quasi per accidens, ut scilicet materia ex qua nutriendi sunt renes sit magis libera, & depurata ab excrementis.

Præterea in favorem hujus probationis sic arguo, natura provida fabricavit jecur, ventriculum, & renes, tanquam officinas communes eâ dignitate constitutas, ut ministrarent materiam simpliciter necessariam pro bono communi: ergo rationi magis consonum videtur, quod ipsis partibus concessent facultates peculiariter operantes pro bono communi. Cæterum, quod non sufficiat facultas cujuscumque membri pro hoc ministerio, probatur; quippè nullum aliud membrum disponit materiam pro bono communi, etiam si ornatum sit omnibus facultatibus ministrantibus, & ministratis: ergo credendum est naturam specialiter concessisse officinis communibus aliâ facultatem, quæ munera communia exerceant, & non sufficere illam, quæ operantur propter se, sicut non sufficit, quæ in aliis membris est concessa pro eorum conservatione. Propterea mihi videtur probabilius, in peculiaribus membris adductis, facultatem aliam operantem pro bono communi multiplicandam esse: quod præterquam probatum est ex impugnatione facta contra nostrum Magistrum, etiam ex suis principiis suadet: nam quando ventriculus fabricat chylum, & jecur quatuor humores, minimè operantur propter se; imò potius tales actiones sunt via ad terminum & formam, quæ per accidens resultat, in opinione hujus Doctoris: ergo non elaborant chylum, & massam sanguinariam facultate propriâ peculiari, operante propter se, sed potius aliâ diversâ facultate operante propter totum, & producente materiâ simpliciter necessariam pro sua conservatione. Cæterum, quod talis materia secundariò deserviat pro nutritione peculiari harum partium, est omninò per accidens, & sic credendum est non fieri à facultate membri peculiari operante propter propriam nutritionem & conservationem. Præterea etiam non caret scrupulo asserere, actionem ita necessariam, qualis est illa, quæ producitur chylosa substantia pro bono communi esse terminatam in formam resultantem omninò per accidens. Quod præcipuè in jecore in nostra opinione minimè habet

bet locū; ibi enim latè probavimus, illā actionem per se terminari in massā sanguinariā, & esse per se intentā à jecore propter dignitatē officij in quo est à natura cōstitutum jecur. Quā doctrinā clariū intelligitur, actionem illam, quā jecur producit quatuor humores præcisè ordinari in bonum commune totius, & procedere ab alia facultate propter totius utilitatem operante, & minimè à peculiari, quæ solū dirigitur ad peculiaria opera jecoris, quatenus membrum peculiare, & non quatenus operatur pro bono communi. Consonat Galen. *cap. 4. de diff. Symptom.* ubi tenet diversum symptoma oriri à ventriculo, ut organum coctionis, seu elixationis est in ipsius cavitatē à symptomate, quæ accidere potest si consideretur ventriculus quatenus propriam exercet nutritionem. Ex qua doctrina colligitur diversā facultate operari quando conficit chylum, ac quando nutritur, aliās non posset esse diversum symptoma sub una ratione, quin esset sub alia: ergo vero similis est in officinis communibus naturam providam adstruere novam facultatem à qua opera necessaria simpliciter pro toto fiant, præcipuè cū ratio contrarium suadens nullius sit momenti, ut constat ex dictis.

ipsis careat, juxta Galen. placitum *cap. 4. de instrumento odoratus*: Et omnes Anatomici eandem veritatem experimentis testificant. Deducitur ergo manifestè fibras non esse simpliciter necessarias ad opera facultatum naturalium quæ medio motu celebrantur, conducere tamen ad meliūs & perfectiūs operandum.

Restat tamen explicare, quā ratione per motum prædictarum fibrarum actiones facultatum naturalium, quæ illis indigent celebrentur. Circa hoc dubium plures ex Recentioribus firmiter tenent tractionem, & retentionem fieri, quin aliqua vis motiva, seu impulsiva communicetur alimentis, seu rebus attractis ex vi motūs fibrarum; sed potiūs præstare quædam usum ut à facultatibus naturalibus potentiūs operationes fiant; & quidem hanc doctrinam habere fundamentum in Galen. aiunt, qui *lib. 5. de usu partium cap. 11. cir.* sic fatetur, loquendo de fibris. *Nam tensis solis transversis, latitudo ipsa contrahitur: at rectis solis longitudo minuitur; omnibus porro simul tum rectis, tum transversis, tum obliquis in se ipsos contractis tota contrahitur particula; quemadmodum cerèe his omnibus longioribus redditis tota etiam extenditur.* Ex quibus verbis dubitationem propositam solvunt, & rationem ad sui comprobationem deducunt; nam si tractio fit quia motu fibrarum minuitur longitudo, absque dubio manu ducit rem quam tangit versus principium, ad quem motum videtur non esse opus communicari impulsū, seu vim motivam corporibus, cū fiat ad motum fibrarum, præcipuè cū fibræ tangant corpus quod trahunt; unde sicut quando manu trahimus lapidem, non imprimatur vis motiva ipsi, licet motus in ipso lapide subiectetur. Similiter neque ad retentionem, neque ad tractionem, quæ contractione fibrarum celebratur, non erit necessarium, quod imprimatur impulsus, seu vis motiva, ipsis corporibus tractis, aut retentis, cū semper tangant fibræ corpora, quæ trahuntur, aut retinentur, utpotè veluti manducantur; & hoc est fundamentum, quo nituntur Autores, qui hanc doctrinam tuentur. Cæterum de expulsionem non probat eadem ratio: nam ad illam requiri aiunt, quod imprimatur corporibus expellendis vis motiva; etenim expulsio fit, quia cavitas illarum fibrarum contractione secundum cavitatem ipsarum, fit minor ipsa cavitas, ita ut occupet locum ejus quod in cavitatē continebatur, & ita talis expulsio fit eo modo, quo unum corpus pellit aliud ex loco; totum, quod fieri nequit sine communicatione impulsus, seu virtutis motivæ à corpore pellente, in corpus pellendum.

Cæterum, hæc doctrina videtur claudicare; nam licet concedamus traditionem & retentionem celebrari ad similitudinem corporum, quæ manducantur, tamen hoc non potest fieri citra communicationem alicujus impulsus, seu vis motivæ; nam corpora illa, quæ manu ducuntur à fibris per ipsarum contractionem, minimè habent inclinationem naturalem ad terminum illius motus; imò potiūs suo pondere gravitant ad suum centrum: ergo ut moveantur in terminum alienum per contractionem fibrarum, est necessarium, ut ipsis imprimatur vis aliqua motiva quæ cogat moveri talia corpora in terminum alienum contra suam inclinationem, & superet gravitate talium corporum inclinationem ad locum centricum. Totum quod sine impulsu à contractione fibrarum

CAPVT VII. ET VLTIMVM.

De instrumentis facultatum naturalium.

COMMUNITER receptum apud omnes Medicos est juxta Avic. doctrinam, facultates naturales uri duplici instrumento ad suas functiones obeundas, nempe qualitibus seu temperamento ex omnibus conflato, & fibris, mediis quibus facultates ministrantes, sua opera exercent: de omnibus igitur *in præsentī cap.* agere intendimus.

Et quidem de fibris certum est in doctrina Gal. *lib. 3. de facultat. naturalib. cap. 10.* esse triplex genus fibrarum, & hanc doctrinam admittunt inconcussè omnes Medici, & docent quasdam esse fibras rectas destinatas ad trahendum; obliquas alias ad retinendum servientes, & tandem transversas ad expulsionem dicatas. Totum quod clariūs notificavit Gal. *lib. 5. de usu partium cap. 11.* per sequentia verba: *At vesicarum tunica, rectos ac rotundos, & obliquos habent villos, una enim utriusque vesica tunica, cū sit ad omnem motus speciem, constructionem adepta est accommodam. Siquidem, & motum quem attrahendi causā illi recti, & eum quem excernendi causā, transversis, ad extremum etiam eum, quem, ut ea etiam retineant, quibus undique apprimuntur, obliqui conficiunt, instrumenta ipsa habere æquum fuerat.* Ex quibus verbis satis clarè constat distinctio inter diversas fibras ad diversa munera servientes, in facultatibus, quorum opera fiunt medio motu, minimè verd in coactrice facultate, ponuntur, cū hæc operetur citra motum; & adhuc in reliquis, quæ medio motu operantur, hujusmodi fibræ minimè sunt instrumenta simpliciter necessaria, ut operentur; etenim ossa, & plantæ attrahunt, retinent, & expellunt absque fibris, non aliter ac Magnes attrahit ferrum, & retinet ipsum, absque ullo motu ipsius Magnetis: imò & cerebrum, etsi motu operetur, ut experientiā constat, tamen sine fibris operatur, cū

producto fieri nequit. Ità accidit in tractione ferri à Magnete quæ fieri nequit sine communicatione impulsus, qui contra gravitatem corporis cogat ipsum moveri à suo centro versus locum Magnetis, & idem argumentum efficaciter probat de retentione: nam retineatur corpora, contra suam gravitatem, inclinationem, & locum proprium centalem; quod fieri nequit citra communicationem impulsus. Et licet per contractionem fibrarum moveantur corpora, & applicentur versus alium locum, & ibi approximentur, probat etiam nostrum argumentum, sicut de corporibus, quæ manu ducuntur in alium locum. Nam in his etiam est necessaria vis motiva, quâ moveantur contra suam inclinationem.

De virtute impellente non est dubium fieri per communicationem impulsus, & hoc fieri in fibris per impossibilitatem duorum corporum, ut tenet Petrus Garcia, ratione contractionis fibrarum versus suam cavitatem, est certum (quidquid clamat Doctor Martinez contra ipsum) siquidem minimè asserit Petrus Garcia semper expulsionem fieri per impossibilitatem duorum corporum, sed solum quando fit expulsio per contractionem fibrarum versus suam cavitatem.

Restat examinare, an temperamentum sit instrumentum facultatum naturalium, & quâ ratione concurrat cum ipsis ad sua opera. Et quidem de facultate coctrice proprio loco dictum est celebrari à calore & humiditate, necnon concurrere tanquam instrumentum necessarium ad acquisitionem perfectionis, quam vivens acquirit per coctionem, de quo latè plura docuimus, quæ facile quis poterit in hunc locum transferre.

Cæterum, major digladiatio est circa alias facultates ministrantes: Et primò circa facultatem trahentem, Vallesius noster tenet calorem, esse instrumentum quo utitur ipsa facultas ad tractionem, ita super lib. 5. de medicamentorum facultatibus cap. 6. & probat ex Gal. loco citat. ubi sic fatetur; *Inter illa, quæ substantiis similia sunt, id quod calidius est, potentius trahit.* Quibus verbis probat calorem habere efficientiam instrumentalem, in ordine ad tractionem, & id experimentum videtur demonstrare: siquidem per applicationem alicujus medicamenti calidi fit major tractio ad illam partem, & quanto magis calefit, tanto magis augetur tractio: ergo calor concurrat ad hanc actionem efficienter instrumentaliter.

Noster D. Martinez, in hac controversia tenet contra Vallesium calorem minimè esse instrumentum, verum neque efficientiam præstare ad tractionem, neque ad retentionem, neque ad expulsionem, sed solum disponere ad hujusmodi actiones, quatenus facultates operantur perfectius calore disponente citra concursum aliquem in genere causæ efficientis. Probat ex eo quod ignis calidissimus est, & tamen nihil trahit ad se: ergo calor non concurrat efficienter ad tractionem.

Hæc tamen ratio non probat: siquidem certum est calorem conducere ad tractionem, sive dispositivè, sive præstando aliquam efficientiam: ergo omne calidum id præstabit: nos ergo id denegabimus igni, quandoquidem quodlibet membrum quò magis calidum est, magis dispositum est ad tractionem, & ad concitandam fluxionem. Cæterum, si id præstet calor solum disponendo, an verò concurrendo efficienter tanquam instrumentum, est quæstio, quæ plus habet de nomine, quàm de re, ideòque in ipsa non immoror.

Quandoquidem certum est in doctrina Avicennæ, quod omnes actiones, quæ celebrantur medio motu indigent calore coadjuvante ad motum, ideòque trahentem, retinentem, & expellentem facultatem fieri medio calore, qui conducit ad motum sicut frigiditas ad segnitiam, sive id fiat dispositivè, sive præstando aliquam efficientiam, de quo neque verbum adducit Avicennæ, neque Gentilis in expositione.

De dolore aequalis est controversia inter Auctores, an scilicet sit instrumentum, aut dispositio coadjuvans, seu conducens, ut tractio celebretur. Partem affirmantem tenent plures Auctores non infimæ notæ, & fundantur in doctrina Galeni, lib. de sanguinis missione, cap. 8. ubi ait. *Quippe dolor ipse, sanguinem ad inflammationis locum trahit.* Sequitur Avic. fen. 1. lib. 3. tract. 1. cap. 7. per sequentia verba. *Nam illud quod est ei vicinum cum dolor ingreditur membrum, attrahit ad ipsum.* Ex his videtur Gal. & Avicennæ clarè sensisse dolorem esse instrumentum facultatis trahentis, & præstare aliquam efficientiam ad tractionem, aut saltim disponere ad ipsam.

Galenus tamen non videtur constans in hac re; etenim contrarium videtur sentire 13. meth. cap. 3. ubi de dolore sermonem faciens sequentia scripsit verba. *Instigat membra, quæ circumjacent ad immittendum, ipse nequaquam trahens.* Vbi verbum illud, *nequaquam*, videtur excludere omnem efficientiam ad tractionem, imò & dispositivum concursum; sed solum facere ad tractionem, per accidens, ratione irritationis membrorum circumjacentium, ad immittendum in partem dolentem. Et hæc assertio videtur verior si adjungamus rationem, quæ idem videatur suadere: Etenim in dolore, & est objectum sensatum, & solutio continui, & sensatio, & fugæ appetitus; sed neutrum præstat ullam efficientiam ad tractionem: ergo solum per accidens ratione irritationis membrorum circumjacentium conducit ad tractionem. Minor probatur per partes, imprimis non trahit objectum, quia potest esse calor, vel frigus, aut impulsus, quorum nullus trahit, ut per se patet, nisi calor, ut supra docuimus; neque solutio continui, cum ipsa sit quid privativum: rursus neque id facit sensatio, cum ipsa solum sit perceptio objecti: & tandem neque fugæ appetitus, cum potius hæc deberet trahere humorem in cor, & minimè in partem dolentem, in quod movetur, cum sit passio ipsius cordis vel ad cor attinens. Nihil ergo est in dolore, quod præstet efficientiam in tractione, ac proinde minimè censendum est esse instrumentum facultatis trahentis.

Noster Petrus Garcia, super Avic. disp. 39. cap. 11. tenet dolorem conducere, & concurrere ad tractionem sicut calor, disponendo scilicet ad tractionem. Hanc assertionem non probat nisi ex refutatione aliarum opinionum. Contra ipsam tamen militant plura; & præcipuum argumentum est, quod irritatio illa seu sensatio dolorifica, potius conducit ut pars quæ dolore cruciatur expellat causam, seu humorem molestantem: ergo dolor minimè potest disponere ad tractionem.

Huic argumento respondet Doctor citatus, verum esse dolorem conducere ad expulsionem causæ molestantis, & inferentis dolorem; tamen etiam esse dispositionem ad tractionem alterius humoris. Sed contra hanc evasionem stat ratio:

nam facultas irritata expellit causam irritantem actione naturali : ergo expellit quicquid irritans est ; sed non solum potest irritare quod primo causavit dolorem : sed humor etiam adveniens, si forsan possibilis est tractio quam concedit Doctor citatus : ergo dolor semper conducit potius ad expulsionem quam ad tractionem. Comprobatur hoc manifesto experimento in evacuationibus symptomaticis , in quibus non solum expellitur, humor irritans, causans dolorem ; sed etiam humor laudabilis : ergo nullo modo conducit dolor ad tractionem.

Hujus difficultatis solutionem docuit Galen. 5. aphorism. comment. 53. per sequentia verba. *Hac enim est quedam ratio communis, in quibus natura aliquid violenter excernit, ut eò sanguis, & spiritus impetu ferantur; quibus duobus veluti instrumentis natura utens, ea que infestant per vim expellit. Hac ratione igitur, & dolentibus partibus inflammationes adveniunt, naturam excernere, atque expellere causam doloris properante: ut verò hoc faciat, sanguine, & spiritu locum replente.* Quibus verbis latis clarè docet Galen. humorem defluere in partem dolentem missum ab aliis membris in subsidium illius, minimè verò trahi ab ipsa parte. Consonat idem Galen. 13. meth. per sequentia verba loquens de dolore, *Instigat membra, quæ circumjacent ad immittendum, ipse verò nequaquam trahens.* Nihil clariùs pro resolutione dubioli propositi, sic in parte dolente per accidens eveniunt inflammationes, quia ipsa pars debilis est, quâ ratione facilè, & promptè recipit quicquid alia membra mittunt in subsidium illius, sanguinem scilicet, & spiritus, pro-

pter unum, & communem totius consensum ; unde accidunt inflammationes, quas quotidie experimur, ubi pars quælibet dolore cruciatur.

Vidit hanc solutionem Doctor Petrus Garcia loco citato, & objicit contra ipsam : etenim si partes dolentes instigant membra quæ circumjacent ut mittant in earum subsidium sanguinem, & spiritus ; quâ ratione inflammationes eveniunt in dictis membris, videtur frustrâ, & inutiliter applicari in principio talium inflammationum auxilia repercussiva ; cum hæc impediunt id quod in auxilium talium membrorum mittit natura, in ipsorum subsidium.

Respondetur partes circumjacentes mittere in subsidium dolentis partis cæco impetu, & citra cognitionem, actione omninò naturali, & sic rationabiliter Medici quando agnoscunt inflammationis initium, imperant auxilia repellentia, ut cohibeant impetum humoris : siquidem cum quælibet pars mittat, & sint plures quæ mittunt, & cæco impetu, à fortiori debet esse fluxio impetuosior, quàm sit necessaria solum pro subsidio partis. Meritò ergo apponuntur auxilia repercussiva in principio talium inflammationum, unde clarè constat dolorem esse occasionem ut partes circumjacentes expellant, non verò habere vim trahendi, nec esse dispositionem per se conducentem ad tractionem.

Et hæc sufficiant pro Tractatu de Facultatibus naturalibus, relictis aliis dubiis quæ potius ad Philosophos, quàm ad Medicos spectare videntur.

TRACTATUS DE VENENIS.

CAPUT PRIMUM.

De Veneni natura, & quidditate, & ipsius differentiis.

NULLA est via magis tenebricosa, nulla disciplina obscurior, nulla scientia majoribus difficultatum involucris irretita, quam ea, quæ de Venenis agit. Et licet *Tractatu nostro de Alimentorum facultatibus, cap. 4.* obiter de ipsis egimus, disputantes, an venenum possit esse alimentum nostri corporis; ubi etiam quæ ratione frigidum venenum, sua qualitate manifesta, interficere possit; longâ oratione docere curavimus. In præsentî tamen latius, & accuratius in tanto pelago naufragare decrevimus. Et quidem primò circa ejus quidditatem erit sermo; ut cognitâ suâ ferocissimâ naturâ, & deindè variis differentiis venenorum enodatis, possit cordatus & Christianus Medicus contra ipsorum virulentiam, & deleteriam vim legitimè pugnare, & hominem ab injuria liberare.

Porrò in hac re Galenus egregiè de Venenis egit, & *lib. 3. de temperamentis, cap. 3.* veneni naturam declaravit per sequentia verba, *Venenum est illud, quod humani corporis temperamentum destruit, atque permutat.* Hanc doctrinam sequitur Arabum Princeps Avic. *lib. de viribus cordis tr. 2. cap. 1. in fine, & sen 2. lib. 1. doct. 2. cap. 11.* subscribit Valleriola *lib. 3. locorum communium cap. 18.* & Mercurialis *lib. 1. de venen. cap. 5.* Est igitur venenum complexionis nostræ destructivum, & humanæ naturæ valde adversum, nullâ substantiæ suæ mutatâ parte, sed totâ servatâ integrâ corpus nostrum afficit; quare deleterium est atque pestiferum: Ità Gal. *3. de temperamentis, cap. 4.* ubi specialius de venenis, & viribus crudelibus ipsorum agens, loquitur sic. *Venena temperiem nostram corrumpunt, vita adversantur, & principiis illius vehementer repugnant, cœcâque & delitescente variè symptomatum cruciatu nos fatigant, & totius naturæ dissidio vita nostrâ primordia demoliuntur.* Ità Fernelius doctissimus *lib. 2. de abditis cap. 15.* tenet. Ex qua doctrina inferunt communiter Auctores venena à forma specifica substantiali, & occultâ quadam proprietate corporibus esse infesta.

Nec longè distat ab hoc sentiendi modo Cardanus qui *lib. 1. de Venen. cap. 1. & lib. 2. contradiet. Medic. tract. 5. controv. 10.* Galeni, & Avic. definitionem amplectitur: & *capit. 1. citato & 4.* peculiarem suo modo Veneni definitionem, seu descriptionem machinatus est sic: *Venenum est quod aptum est nobis vehementer nocere occultâ*

agendi ratione. Quibus verbis docere intendit factis esse ad veneni naturam constituendam ut sit aptum nobis vehementer nocere, occultâ agendi ratione quin ad essentiam veneni sit necessarium, ut interimat, cum plura sint legitima venena, quæ necessariò non interimunt. Quæ doctrina si de actu secundo intelligatur, probabilis est; tamen ex se venenum dicitur, quod vitæ opponitur, & mortem inferre valet, etenim plura sunt, quæ nobis vehementer nocent, non tamen deleteriam habent vim, nec accidentia horribilia creant, ideòque meritò à legitimis venenis excluduntur, de quibus *infra* agemus.

Hinc discies venenum differre valdè ab alimento & medicamento, quippè alimenta nihil in hominis corpore faciunt, aut ità exiguum, ut Medico sit insensibile, ut latè *nostro Tractatu de Alimentis* docuimus; medicamenta verò nostrum corpus alterare valent, non tamen totis viribus nostræ naturæ contrariantur, & nobis sunt infensa, sicut venena, quæ accidentia, horrenda suâ vehementi alteratione, nullâ substantiæ suæ mutatâ parte inducunt: Et licet ignis, & aqua suis qualitatibus summis vehementer nos alterare valeant, & vitæ principio opponantur; non tamen perindè inter venena ab Autoribus enumerantur; quoniam non producant in nostro corpore illa horribilia, & indicibilia symptomata, quæ in venenis legitimis experimur; de quibus *infra* agemus; etenim ignis solum urere valet, & aqua intensè refrigerare, quæ accidentia solum manifestam indicant qualitatem effectricem. Præterquam quod venena dicuntur corpora mixta in contrapositionem elementorum, & medicamentorum, quæ intus assumpta vehementer alterant vivens; non quidem per qualitatem, quam habent actu, sed per illam, quam habent in potentia, & resurgit post actuacionem; talis autem qualitas solum in corporibus mixtis relucet, sicut illa, quâ alia venena operantur à tota substantia; etenim nunquam est visum elementa reduci de potentia in actum, eo modo, quo venena mixta, neque ea varietate accidentium malignorum occidere; ideòque meritò à venenis propriis relegantur elementa. Neque desunt Auctores non infimæ notæ, quæ acerrimè defendant, ea quæ operantur mediis qualitatibus manifestis, aliquid aliud peculiare requirere, præter quartum gradum, ut venena dicantur; quare neq; frigida in 4. neq; calida in 4. sive medicamenta, sive alimenta non possunt dici rigorosa & legitima venena, nisi peculiariter infestent naturam, & illam corrumpant, peculiariter, & pestifera accidentia inducendo. Ita Vallesius noster *in expositione cap. 18. lib. 3. Gal. de simplic. med. facult.* Verba Vallesij perpendite. *Non enim ut quæcumque quarto gradu censentur frigida, venena sunt, ità & qua quarto gradu calida, nisi etiam putrescencia*

cientia sint, & corrosiva. Itaq; ob calorem talē sunt venena; dicentes autē talē modū mixtionis, & substantia contrarietate, sermone conjungimus: hoc dicit interese, quod frigida non sunt natura, & substantia adversa, sed venena solū quantitate, hoc est tā exigua quantitate dari posse, ut vincantur, atq; adeo nutriant; calida verò quia natura sunt adversa, vinci nō posse; sed necessario putrescere, ac computrescere. Hucusq; Valles. Ex quibus constat frigida venena quantitate solū dici talia, & per morā in corpore mitescere; calida verò nunquam, sed quō manent diutius in corpore, eō sunt deteriora. Hinc oritur, ut frigida venena homines calidos, & arteriosos citius necent quā frigidos, & gracilium arteriarum; quippe in illis facillimē distribuuntur, usq; ad cor; in his morantur diutius, & itā fieri potest, ut interim vincantur à nostro calore, & minimē interimere valeant; & eadem ratione, si propinentur cōminuta, aut cum portione aliqua calida, ut vino, ratione cujus deferri possint & intimius partes penetrare, interimant citius quā si aliter propinentur; & quidem hac de causa succus lactucæ si largiter bibatur, interimunt, non minùs quàm cicutā; quoniam succus faciliùs distribuitur, & penetrat viscera; secus fit si tota lactuca largiter devoretur; ita sentit Gal. loc. cit. quod etsi verum appareat ob adductam rationem; consonat tamen mihi magis, ea quam adducit noster Valles in expositione: nam in lactucis substantia propria est sui proprii succi correctiva, non aliter quā caro viperæ est correctiva sui succi; ideòq; in compositione theriacæ ingreditur, & scorpionum caro succurrit eorū morsib. Neq; inconsonū erit asserere, venena frigida non esse toto rigore venena, sicut calida corrosiva, & putrefaciens, nisi in ipsis alias qualitates à tota substantia perpēdamus, quæ soporē, sudores frigidos, syncope, & alia accidentia inducant, quæ frigidissima mixta comitantur, ideòq; frigida venena nominantur, non quidē quia talia mixta non possint interficere, quia frigida in 4 gradu, sed quia præcisē actio frigiditatis, nō itā vehementer alterat, neq; accidentia illa venenata inducit, quæ celerimā mortem afferat. Cui doctrinæ videtur suffragari Gal. lib. 3. de temperam. ubi sequentia dicitur verba. *Postremò indicat venena frigida, non esse genere venena: quia possunt usu, & consuetudine fieri familiaria.* Et quidē à simili pro validatione hujus asserti, potest formari ratio: nam venena calida præcisē, quia calida, nō interficiunt ut venena, nisi in ipsis qualitas illa corrosiva, & putrefaciens à tota substantia orta, pullulet, & tamen dicuntur venena calida, solū præcisē, quia peculiaribus mixtis calidis soboles est talis virtus seu qualitas: ergo eadē ratione venena frigida possunt dici talia, nō quidem quia præcisē ob intensā frigiditatem interimere possint, quia talibus peculiaribus mixtis est conjuncta peculiaris qualitas à tota substantia orta, ratione cujus soporē, & alia prædicta accidentia celerimē inducant, quibus sequitur velocissima mors. Quem modum dicendi tanquā probabile adduxi *Tract. de alim. facult. cap. 4.* neq; immeritò: quandoquidem aqua congelata, & nix, imò & aqua nive summè refrigerata, cujus intensiorem nullū mixtum superat, ex his quæ frigida venena nominantur, & tamen quantūvis frigidissima actu bibatur, & in quantitate nimia, non inducit accidentia, qualia cicutā, & opiū, & alia venena frigida; signū profectò testificans, aliquid peculiare latere in dictis mixtis, ratione cujus venena dicuntur, & celerimā mortē cum atrocibus accidentibus inducant; quæ ratio tantum apud me valet, ut

Henriquez *Laurea Medica* Tom. III.

audeam probabiliter arbitrari, omnia venena talia dici à propria substantia, & non per qualitatem manifestam, de quo *infra* latius agemus. Nec mihi latet interdum aquæ frigidissimæ potum copiosissimū posse omnino extinguere calorem nativum, & mortem celerem inferre, præcipuē in debilibus corporibus, non tamen id erit more venenorum frigidorum, quæ licet actu frigida non devorentur, neque in copiosissima quantitate, nihilominus celerimam mortem inducunt cum sopore, syncope, sudore frigido, & aliis accidentibus pravis: ergo non ratione frigiditatis venenosa inferunt accidentia, & celerimam mortem, sed ratione qualitatis à tota substantia ortæ.

Suffragatur nostræ opinioni Sennertus doctissimus 3. *Tomo suorum Operum lib. 6. parte 5. cap. 2.* de natura veneni, & differentiis agens, folio 607. ubi totis viribus suadere conatur venena propria minimē esse talia per manifestas, seu primas qualitates, sed per occultas, & à proprietate totius substantiæ interimere, & nocere, occultā scilicet agendi ratione, ut ex Cardani adducta definitione constat, quam libenter admitit, cui consonat Avic. *fen. 2. lib. 1. doct. 2. cap. 15.* ubi ait, *Venenum est quod corrumpi, complexionem humanam non sola qualitate, sed proprietate:* Zacutus etiam Lusitanus idem sentire videtur *tom. 1. de Medic. Principum hist. lib. 5. fol. 791.* ubi ait, *Ex his patet venena à forma specifica substantiali, & occultā quadā proprietate corporibus esse infesta, ut etiā 3. de temperamētis cap. 4. Gal. insinuat.* Probat assumptum ex eodē Gal. 1. *de simpl. med. facult. cap. de abrotano,* ubi docet deleteriorū naturā sola experientiā dignosci; hoc autem non fit in qualitativis primis: ergo solū operantur venena à tota substantia per qualitatem occultam, vitæ omnino adversam.

Secundò in favorem hujus opinionis arguitur: nam venena omnia sunt cordi, aut peculiari aliquo membro inimica; sed præcisā, mixta omnia, quæ ratione primarū qualitatum præcisē nos alterant, nulli peculiari membro sūt inimica, sed omnes partes afficere possunt: Et licet intēperies aliqua alicui membro magis noceat, tamen id non præstat, quatenus venenosa est, quippe ob talem alterationem non fit celeris & vehemens corruptio, ad quā sequitur celerissima mors, cū id solū sit reservatū peculiaribus mixtis, quæ à tota substantia vitæ humanæ sunt offensa, quæ propriè, & in rigore venena dicuntur.

Uterius fulcire intendit assumptum; nam dantur plura mixta, quæ secundo, aut tertio gradu sunt calida, aut frigida in multo minori intensiōne, quàm nix, glacies, aqua gelida, ignis, & ignita corpora; & tamen hæc licet mortem inferre possint, non tamen more venenorum, sicut corpora primò adducta, in quibus qualitates primæ sunt in minori intensiōne: ergo accidentia, quæ in venenatis inveniuntur, minimē refundi debent in alterationē manifestā à primis qualitativis ortā, sed in qualitativè indicibilem à tota substantia ortam. Confirmatur: nam allium, pyrethrum & sinapi, sunt calida in quarto, seu summo gradu, ut omnes fatentur; & tamen non sunt venena: ergo veneni ratio non debet fundari in summa intensiōne primarū qualitativum, sed in peculiari natura, seu qualitate à tota substantia orta. Uterius: quia si venenorū natura à manifestis qualitativis præcisē penderet: omnibus animalibus æquè essent venena illa mixta, quæ summe calida, aut frigida essent; cicutā est alimentū sturno, & homini venenum: ergo non ratione primarum qualitativum id præstat.

Socius noster *supra* citatus in suis manuscriptis,

licet fateatur aliqua esse venena, quæ ab occulta qualitate mortem inferant, & vitæ nostræ insidientur; nihilominus aperte tenet esse mixta calida, & frigida, quæ venena propria dicuntur per suas manifestas qualitates operando, quin sit necessarium recurrere ad occultas, & latentes virtutes in talibus mixtis. Probat assumptum: nam ratio veneni insufficienter salvatur ex eo quod ita opponatur principio vitæ, & ita celeriter & efficaciter lædat, ut ducat vivens in vitæ periculum, sed mixta frigida & calida in quarto gradu id possunt præstare suis manifestis qualitatibus: ergo sunt venena, quæ talia, & non per qualitatem à tota substantia ortam: Majorem supponit tanquam certam, & ab omnibus admittam: Minorem probare intendit, sic. Quoniam frigida in quarto gradu si devorentur in magna quantitate ita lædunt, ut occidant, ut sæpe expertum est: ergo sunt venena quatenus frigida. Nec valet si respondeas (inquit ipse) mortem inferre talia mixta; tamen id non præstat ratione alterationis primarum qualitatum, sed ratione occultæ virtutis. Nam contra instatur solutio: quia illi principio debemus tribuere mortem, cui possunt tribui symptomata, cum quibus perit vivens; sed assumpto medicamento frigido in quarto gradu in sufficienti quantitate, vivens perit cum somno, cum stupore, & cessatione actionum, quæ omnia sunt symptomata, seu accidentia, quæ sequuntur summam frigiditatem: ergo tunc mors debet tribui frigiditati, ac per consequens in ipsa consistit veneni natura.

Insuper etiam intendit suadere proprium placitum: quia mixta frigida quæ venena dicuntur, cum sint potentia talia, reducuntur ad actum à nostro calore, seu ab ipso actuantur, & ablato impedimento intensissimam frigiditatem produciunt usque ad quartum gradum, quæ intensior est calore viventis, atque adeo ipsum valet vincere, & extinguere per oppositionem directam quam habet frigiditas cum calore nativo: ergo venena frigida independenter ab occulta qualitate, solum per manifestam propriam qualitatis alterationem, dummodò sint in quarto gradu frigida, dicuntur venena.

Confirmat hoc ipsum non solum de venenis frigidis, sed de calidis ex Gal. 3. de temperament. cap. 4. ubi de venenis agens sic dictavit. *Sic qua corporis naturam rodunt, putrefaciunt, & liquant, merito potestate calida nominantur, contra qua refrigerant, & sensum auferunt, & torporem notabilem afferunt, frigida.* Ex quibus verbis infert Gal. sentire dari venena calida, & frigida, quæ proprie sunt talia per manifestas qualitates, & minimè per occultas, seu à tota substantia ortas; quippe si hoc ita esset, non esset cur distingueret venena frigida à calidis. Præterquæ quod calida venena dicuntur à Gal. loco nuper cit. quia liquant, corrodunt, & putrefaciunt partes nostras: sed liquatio fit mediâ attenuatione, corrosio à calore cum siccitate conjuncto; putredo à calore agente in humidam substantiam; sed hujus effectus merito refunduntur in primas qualitates: ergo venena calida talia dicuntur per manifestam alterationem, & non per qualitatem occultam à tota substantia ortam.

Altiùs confirmat hoc idem: nam symptomata maligna, & venefica in morbis mali moris, seu malignis possunt refundi in humores calidos, & mordaces, seu acres, à quibus accidètia maligna, & venenata oriuntur, ut videre est in Cardialgia, in qua relucet symptomata prava, qualia sunt, quæ in venenis passim experimur calidis, Gal. autore 1. de symp. ca. 7. ubi tenet, quod quando ventricu-

lus qualitate tangibili acris & mordaci afficitur, accidit respirationis defectus, necnò etiam pulsus parvi, & creberrimi, & sudores frigidi cernuntur, itè extremarum partium frigiditas, & anxietates totius corporis, & tandè syncope succedit; totum quod in febre syncopali minuta evenit; sed cardialgia causat humor acris, & mordax, si in ore ventriculi imbibatur, à quo etiam febris syncopalis minuta causatur, si ad ventriculū decumbat, ubi ingentem spirituum vitalium resolutionem facit, & poros aperiendo sudorem movet, quo exolvitur vivens, & celerrimè perit, quæ omnia symptomata maligna venenosa dicuntur, & à qualitatibus manifestis existentibus in bile sine dubio oriuntur: ergo humor calidus virtute manifesta potest esse venenum, quin sit necessariū recurrere ad qualitatem occultam.

Consonat etiam Avic. 1. 4. fen. 6. tr. 1. c. 2. agens de sermone universali venenorum, quæ bibuntur, ubi sequentia subdit verba. *Species venenorum sunt due, scilicet faciens operationem suam cum qualitate, quæ est in ipso, & efficiens cum forma sua, & tota substantia sua. Et primū quidè, aut est corrodens, putrefaciens, sicut lepus marinus, aut inflāmans calefaciēs, sicut euphorbiū, aut infrigidās stupefaciēs, sicut opium: efficiens autem cum tota substantia est sicut napellus.* Ex quibus verbis colligitur juxta Avic. mentem esse venena calida, & frigida; quæ suis manifestis qualitatibus talia dicuntur, & principio vitæ adversantur, ad differentiam alterius veneni, quod à tota substantia operatur, sicut napellus. In cujus rei confirmationem c. 3. sequenti, de significationibus specierum venenorum, seu signis ipsorum agens, sic scripsit. *Nā si evenit simile mordicationi, & incisioni, & punctura, & corrosioni, scitur quod venenū est de genere medicinarum acutarum calidarum mordicantiū, sicut arsenicū, & argemū vitrum extingitū. Et si accidit inflāmatio venenosa, & exuberatio venarum, seu eminentia venarum, & sudor, & rubedo oculi, & angustia, & sicis, significant, quod est venenū propter caliditatem tantum, sicut euphorbiū. Et si accidit profunditas somni, & stupor, & frigus, significant quod venenū est de genere narcoticorum, & non apparent nisi casus virtutum, & sudor frigidus, & syncopis, tunc est de venenis, quæ contraria sunt homini cum tota substantia, & est deterius eorum.* Ubi planè fateatur Princeps Avicenna dari venena propter caliditatem tantum, necnon etiam propter frigiditatem, ut accidit in narcoticis.

Cæterum, licet hic modus opinandi aliquam habeat probabilitatem, si attendamus ad id quod Antiquorum verba sonant in sensu literali: Nihilominus libenter censeo probabiliorè esse sententiam, quæ tenet omnia venena dici talia, & operari suam deleteriā facultate, & opponi principio vitæ à tota substantia per occultam, & minimè per manifestam qualitatem. Ad cujus probationem suppono: mixta intensè frigida aut calida in 4. seu summo gradu opponi principio vitæ, ita ut valeant hominem interficere à manifesta qualitate; frigida quidem per oppositionem directam, & immediatam, quam important cum nostro calore; calida verò per accidens, & indirectè resolvendo spiritus vitales, & depopulando calorem nativum per ustionem, aut putrefactionem, ut accidit in febribus ardentibus, & putridis, quæ mortem inferunt, ex eo quod humores concipiunt intensissimum calorem.

Uteriùs suppono plura mixta calida, aut frigida devorata posse etiam interficere vivens ex vi suæ simplicis alterationis, dummodò validissima sit, quæ valeat, aut extinguere per se calorem nativum, ut accidit interdum quando quis haustum copiosissimum potus gelidissimi, seu simplicis, sive compositi bibit, aut quando alimentum copio-

sum summè calidum devorat, quod torrefacere valet jecoris temperiem, & indè totam massam sanguinariam inficere, aut inclinare, usque dum suapræternaturali, & validissimâ alteratione vivês interficiat, aut suffocando, aut resolvendo calorem vitalem. Ulteriùs est etiam certum, quod etsi hujusmodi mixta, seu humores sua præternaturali alteratione inferant mortè, nò tamen id præstant more venenorum, videlicet cum ingenti virium jactura, jactatione, sudore frigido, difficultate respirandi, extremorum frigiditate, corrosione inexplicabili, anxietudine & syncope, aut ingenti sopore, & interdum mentis alienatione, quæ omnia, aut plura ex his celserrimâ inferunt mortem, ex vi celeris, & vehementis alterationis, quam Medici omnes fatentur, in his, quæ venena assumptis aiunt, & hæc quidem symptomata maligna, & venenosa à tota substantia oriri ex vi peculiaris mixtionis à qualitate occulta reverà mihi persuadent: quandoquidem illa ultima verba Avic. 3. cap. suprâ citata perpendo. Nempè, *Etsi non appareant nisi casus virtutum, & sudor frigidus, & Syncope, tunc est de venenis, quæ contraria sunt homini, cum tota substantia, & est deterius eorum.* Ex quibus facillè colligitur Principem nostrum paucioribus symptomatibus malignis contentus refundere mortem in diram, occultam, & venenatam qualitatem valdè deteriorem quàm in aliis venenis, de quibus antè fecerat mentionem: ergo quomodocumque accidat in corpore celer mors, cum casu virtutum, sudore frigido, & syncope, meritiò cum Avic. judicare possumus, talem effectum ortum fuisse ex vi veneni operantis à tota substantia, seu qualitate occulta.

Ulteriùs fulcitur nostra assertio: nam maligna febris secum affert accidentia, & symptomata maligna, & lethalia, quæ juxta communem Medicorum assensum (etsi non dicantur venenata) parum distant à venenatis, & horribilibus accidentibus, & tamen omnes inconcussè uno ore promulgant hujusmodi accidentia non correspondere intensiori caloris: cum parvæ, seu debiles & remissæ febres quandoq; malignæ dicantur ab Hippocrate, sed potiùs refundi debere in occultâ qualitatem à tota substantia ortam, ex vi peculiaris putredinis, seu peculiaris corruptionis, per quam anxietates indecibiles, quales depinxit perbellè Vallesius lib. 4. meth. c. 2. per aurea illa verba. *Hoc enim est quo malignitas præcipuè agnoscitur, non esse magnitudinis febris signa, quanta casus virtutum, lassitudines magnæ à principio comitantes, & anxietates indicibiles, quarum nullæ sunt manifesta causa, his mox dictæ macula superveniunt* (depingebat febrem punctularem, quam Purpuream Sennertus vocat) *habentes etiam illud malignitatis indicium, esse in talibus concoctionis notas infideles, quod causa hujus morbi non tam sit putrescentia illa frequens, quam concoctio cohibet, quàm quadam alia corruptionis malignioris species, per quâ in venenosam naturam magis labitur.* Verba quidem profectò semper memoriâ tenenda, quæ quidè nostrum intentum efficaciter probant: etenim aut accidentia maligna latius parent, & cõmuniora sunt, quàm venenata, aut ejusdem generis reputantur: sed quomodocumq; accipiantur, semper refunduntur in occultam qualitatem: ergo omnia venena, quæ similibus, imò & fortioribus, & horribilioribus accidentibus infestant, potiori jure debent refundi in occultam qualitatem à tota substantia ortam, & minimè in manifestam quantumvis intensam alterationem.

gnarum descripsit Hip. 7. ep. n. 9. in historia Cathardi, qui lethali, & maligno morbo laborabat, ubi ait, *Iactatio multa, anxietas, & ad dextra, & sinistra transiens, seipsum nullo tempore quiescere poterat.* Idem testificatur 3. epid. in Adolescente, qui jacebat in foro mendaciorum, cujus accidentia, sicut anxietudines, quas Cathardus patiebatur, minimè in caloris vehementiam refundi poterant, sed in specialem humorum corruptionem, seu occultam, & veneficam virtutem, seu qualitatem ex ea ortam. Quâ eadem ratione Gal. 4. acut. tex. 47. vocat febrem malignam, anxiosam, implacidam, inquietam, & laboriosam, in qua jacentes ægri se continere non possunt, & 7. aph. com. 56. de febre maligna sic loquitur, *ægri accubitus non ferunt, sed jacendi figuram evariant, quia semper præsens aggravat eos.* Cum autem de febre ardente quantumvis ustiva sit, minimè ita loquatur, credendû est symptomata suprâ enumerata non causari à qualitate manifesta, neq; à communi putredine; sed ab speciali, & occulta qualitate, quam secum affert malignitas, seu venenositas in febribus malignis: potiori ergo ratione in venenis dira illa accidentia debet refundi in occultam qualitatem ortam ex speciali modo mixtionis, qui stabulatur in venenis.

Magis ad nostrum intentum Vallesius super lib. 3. Gal. de simpl. med. facult. cit. in expositione capituli 22. idem testatur per sequentia verba: *Ut antè dictum est, non interimunt nos venena calida, calore simpliciter, sed tali, hoc est, maligno, & corruptivo, quique in substantia est natura nostra adversa.* Et prosequitur addens rationem. *Nam alioqui omnia medicamenta quarti gradus calidorum essent venena; non sunt tamen, sed ea sola quæ putrefactiva sunt aut corrosiva; hinc sint (optimè infert) ut venenorum calidorum nullum possit nutrire, neque vinci.* Manifestè ergo infertur ex verbis adductis à Vallesio venena calida non dici talia per manifestam alterationem à calore factam; sed per contrarietatem à tota substantia: etenim si per calorem præcisè essent venena, aliquod posset nutrire, & vinci, saltim in exigua quantitate; & licet de frigidis venenis, non videatur ita loqui, imò & videatur sentire cum Gal. esse venena, quatenus frigida: Nihilominus à simili formo argumentum contra Vallesium, suo gladio. Nam si venena calida præcisè quia calida, essent venena, omnia mixta in quarto gradu calida essent venena, quod non ita est. En argutiè Vallesij: sed eadem militat in venenis frigidis: quippè si quatenus frigida sunt venena, omnia mixta in quarto gradu essent venena: quod non ita est; quandoquidem suprâ ostendimus, neq; nivè, neq; gelu, neq; aquâ frigidissimâ habere venenatâ naturâ, neq; si forsan interdû interimunt, nò quidè more venenorum interimunt, scilicet cum syncope, casu virtutû, & sopore; sed per merâ oppositionem, & directam, quâ important frigida in excessu cum calore nostro; signû profectò testificans venena frigida interficere modo venefico, per specialem modum mixtionis à tota substantia, & per occultam qualitatem soporiferâ, à qua syncope, virium defectus, sudor frigidus, & sopor sine dubio oritur, quia talis qualitas frequenter frigida mixta comitari solet; idè dicuntur frigida venena, in contrapositionem calidorum venenorû, quæ etiâ calida venena nominantur, quia qualitas illa corrosiva, & putrefactiva frequenter calida mixta comitatur. Et licet Gal 3. de simpl. cit. & cû ipso Vallesio noster videatur sentire, esse venena frigida talia per manifestâ qualitatem; firmiter ceseo nò loqui de rigorosis venenis, quæ diris & virulentis acciden-

tibus interficiunt ; sed quia intensè frigida interficiunt per oppositionem directam cum nostro calore , idè ipsa venena vocavit , latè tamen significatione ; idè què venena vocavit non quidem naturà , & substantià adversà ; sed solùm quantitate , quia solùm propinata in nimia quantitate interficiunt , in minima , aut moderata nutriunt , & vincuntur : ergo absolutè , & rigotose frigida mixta non sunt venena per manifestam qualitatem , sed virtutem occultam , & narcoticam , à qua accidentia enumerata procreantur .

Nec facile credam (parcat Galenus) lactucæ succum priùs expressum , & in magna quantitate bibitum vivens interficere , suà manifestà qualitate ; etenim per temperiem actualem participatam ab aère ambiente minimè potest interficere , cum valdè remissa sit , sed intùs assumptus à nostro calore intensius calefit , tum à ventriculo , tum etiam à jecore , & per omnes vias usque ad cor : ergo minimè potest interficere per frigiditatem , cum sit rationabiliùs cor vincere succum sua intensa caliditate .

Nec valet si respondeas succum lactucæ sicut & alia venena frigida reddi frigidiora , quàm cor sit calidius , post actualem à nostro calore à quo comminuuntur , & actuantur , ut faciliùs possint penetrare viscera omnia , & cor , idè què potentià frigida ea nominasse Galen. 3. *simpl. cit.* Non inquam valet hæc evasio : nam licèt *Tractatu nostro de Aliment. facult. cap. 4.* specialem modum machinati sumus , quo id possit defendi contra nostrum Vallesium , *lib. 1. controu. cap. 12.* nihilominùs infrà tutiore modum opinandi iudicavimus , qui asserit talia mixta frigida virtute occultà & narcoticà veneficà interimere . Ratio autem , quà convictus sum , ut frigida illa mixta , quæ venena vocantur talia non sint per alterationem manifestam frigiditatis calorem cordis vincuntis : est quia post actualem , & comminutionem talium mixtorum à nostro calore , etsi mixta dissolvantur , & dividantur usque ad minimas partes non possunt in talibus mixtis frigidis resurgere partes , quæ veluti consopitæ erant cum tanta actuali frigiditate , ut vincant cordis calorem . Et si stemus nostræ opinioni de permanentia formali elementorum in mixtis , in qua urget magis liris præfens ; nam in talibus mixtis frigidis per congregationem omnium elementorum erant refractæ qualitates elementorum frigidorum ab elementis calidis , & ad quandam proportionem reductis , ità ut per actualem frigiditatem minimè possent interficere ; sed etiam si dissolvantur talia mixta frigida à calore nostro , nihilominùs partes frigidæ debent repati à nostro calore , ità ut actu magis calida sentiantur , quàm si ad extra tangerentur , ut per se patet : ergo si per actualem temperiem ipsorum non possunt interficere more venenorum , neque postquam sunt comminuta , & calefacta , & liquata à nostro calore possunt , interficere per frigiditatem : non ergo apparet possibile , quod venena frigida interficiant medià frigiditate , nisi adstruamus occultam vim , seu narcoticam , medià quà interficiant vehementer , & celeriter , more venenorum à tota substantia ortam .

Si ulteriùs respondeas resurgere per diminutionem aut liquationem partes elementorum frigidorum , seu ipsa elementa , quæ suà intensa qualitate vincere valet calorem cordis , necnon etiam vitales spiritus extinguere . Contrà instatur

solutio : quia licèt in nostra opinione verum possit tenere , quod separantur elementa frigida , & quod in ipsis pullulet à propria forma , summa frigiditas sine dubio poterit superare calorem cordis , & mortem inferre ; tamen hoc fieri non potest , neque ab elemento aqueo , neque à terreo more venenorum , hoc est cum accidentibus suprà dictis , quæ propria sunt venenorum , quippe si partes elementales frigidæ mixtorum quando separantur , essent venenosæ , potiori ratione aqua frigida pota , nix , aut gelu reputarentur pro veneno ; atqui etsi possint inferre mortem , nemo dixit venena esse , neque more venenorum interficere : ergo neque partes frigidæ venenorum frigidorum per alterationem à frigore præcisè factam , possunt dici venena frigida ; neque interficere more venenorum frigidorum .

Si autem non fatearis elementa formaliter esse in mixtis , addis sine dubio robor nostræ argumentationi : nam partes correspondentes elementis frigidis , & si separentur , nunquam possunt acquirere tantam intensiorem frigiditatis , sicut ipsa elementa : ergo si hæc etiam si interficere possint , non tamen dicuntur venena , nec more venenorum interimunt : ergo multò minùs id præstabant partes mixtorum correspondentes elementis frigidis ; quantumvis liquentur , alterentur , & comminuuntur à nostro calore : ac proinde rationabiliter censendum est , talia mixta frigida esse venenata per virtutem occultam à tota substantia ortam ex peculiari genere mixtionis , quemadmodum de venenis calidis juxta Vallesij opinionem suprà dicebamus : unde sit alia venena frigida inducunt soporem , frigidum sudorem , syncopem , & virium ingentem celerissimam jacturam , conjectandum jure optimo talia symptomata venenosà non oriri ab alteratione per qualitatem manifestam , seu frigidam in talibus mixtis frigidis ; sed à virtute soporifera à tota substantia orta ex peculiari mixtione .

Favet nostræ opinioni Cardanus *lib. 1. de Venen. cap. 4. cit.* ubi planè affirmat venenum esse , quod aptum est nobis vehementer nocere occulta agendi ratione ; & etiam Avic. in sua definitione priùs idem dictavit , dum dixit Venenum esse , quod corrumpit complexionem humanam , non contrarietate solùm , sed proprietate , quæ est in ipso .

Et licèt Cardanus fateatur *cap. 1. cit.* esse nonnulla venena , quæ occidunt quidem ; tamen venena propria non esse , ut vitrum : Item suffragatur nostræ opinioni Doctissimus Paulus Zachias *tom. 1. quæst. Medic. Legal. lib. 1. tit. 2. quæst. 2. fol. 147.* ubi solùm strictissima venena vocat , quæ ab occulta proprietate suos effectus producunt . Licèt fateatur apud Jurisconsultos pro veneno reputari quodcumque vel per os sumptum , vel deforis administratum , vel quantitate , vel qualitate occulta , aut manifesta interimere , aut manifestè nocere potest , ut introducendo infaniam , stoliditatem , partium impotentiam , mutitatem , ignaviam genitalium , & alia hujusmodi ; quæ ratione talia venena propinantes , vel quacumque ratione administrantes , debitis pœnis multandos vellent , etiam si strictissimè venena non sint : quoniam pro venenis reputantur , & jure optimo puniendi sunt , qui ea venena ausi sunt propinare . Itaque apud Jurisperitos venenum est , quodcumque naturam ejus , cui adhibitum est , mutare potest , vel mortem , aut insigne aliquod

nocumentum affert. Cæterum apud Medicos rigorosâ significatione accipitur venenum, quod solum à tota substantia naturæ humanæ adversatur; cum accidentia, quæ ipsum sequuntur minimè possint manifestis qualitibus correspondere.

Neq; argumenta, quæ adducit noster Socius pro validatione suæ assertionis aliquid probant cõtra nos: supponit enim tanquam certum quod ad rationem veneni, sufficit, quod ita opponatur principio vitæ, & ita celeriter, & efficaciter lædat, ut vivens citò in vitæ periculum incidat: Et cum venena, seu mixta frigida in quarto gradu, si in minima quantitate propinentur, id facere valeant, deducit esse venena, quatenus frigida, claudicat tamen fundamentum: etenim ad rationem veneni requiritur non solum quod opponatur principio vitæ, & quod celeriter, & efficaciter lædat, & inferat mortem; sed quod totum hoc fiat cum diris, & venenosis accidentibus, sudore frigido, anxietatibus, syncope, sopore &c. Cum ergo mixta frigida in quarto gradu, etiam si celerem mortem possint causare; nihilominus sine prædictis accidentibus, ut ex supra dictis constat: non ergo venenitas soboles est summæ frigiditatis; ac proindè si mixta frigida in quarto more venenorum interficiunt, minimè est per manifestam qualitatem, sed per soporiferam, & occultam virtutem à tota substantia ortam ex vi peculiaris mixtionis: quippè sola frigiditas accidentia supra adducta inducere non potest, ut constat experimento in his, qui aquam frigidissimam, aut gelu, aut alia mixta frigida assumpserunt, in quibus neque sopor, neque syncope, neque sudor frigidus, imò neque periculum mortis adest.

Secunda ratio nihil probat; nam etsi potentia frigida sint ea mixta, quæ ab ipso dicuntur venena, post aduactionem resultant cum sufficienti activitate, ut vincere possint cordis calorem, ut probant rationes supra à nobis adductæ: Et licet concedamus hoc ita esse, & quod mixta frigidissima in nimia quantitate sumpta posse inferre mortem per frigiditatem directè oppositam nostro nativo calori; minimè tamen more venenorum, & cum accidentibus pathognomonicis, quæ sequuntur hos, qui venenum assumpserunt, inducant mortem, nisi talibus mixtis frigidis sit conjuncta virtus peculiaris occulta, per quam interitus sequatur, cum prædictis accidentibus, quæ venenum testificantur.

Item Galeni testimonium nil probat: nam etsi dixerit 3. *de simpl. med. facult.* quod venena calida corroduunt, putrefaciunt, & liquant, & quæ sunt potestate talia. Contrà verò frigida venena, quæ refrigerant, sensum auferunt, & torporem inducunt. Totum hoc concedimus libenter; tamen prædicta mixta id non præstant per manifestas qualitates; sed per occultas, & à tota substantia ortas, quæ frequenter conjunguntur, aut cum mixtis intensè calidis, aut intensè frigidis, ideòque nominavit Gal. venena calida & frigida. Et licet frigida sensum auferant, torporem inducant, & refrigerent per suam manifestam qualitatem; hæc tamen minimè sunt accidentia venenosa; cum sæpè ab humoribus frigidis eveniant, causantes paralytum, quin ullus audeat asserere in tali corpore relucere venenata accidentia.

De calidis etiam est certum, quòd licet plura mixta, aut humores sint calidi, & sicci, aut hu-

midi per putredinem, aut ustionem, aut sine ipsa in aliquibus mixtis prædictæ exuperent qualitates, nihilominus præcisè per ipsas non interimunt more venenorum talia mixta, neque humores, ut constat in febribus ardentissimis, aut putridis, in quibus nullum accidens venenatum inducunt in corpore. Neque qui ab his alterationibus pereunt, per venenum pereunt, etsi aliquam corrosionem, aut putredinem in aliquo membro inducant tales humores, si decumbant; etenim non quælibet putredo, neque corrosio reputatur venenosa; sed quæ fit ab humoribus pravis, malignis, & venenosis, per specialem putredinem, seu corruptionem, à quibus dira illa accidentia creantur, quæ omnindè dissolvant partes, dilacerant membra, & totum corpus celeriter consumunt, necnon celerem inferunt mortem; totum quod neque simplex ultio, neque simplex putredo præstat, sed peculiaris, & occulta. Neque mixta intensè calida præcisè, quia talia, ut piper, talia accidentia inferunt, dummodò non sint venenata ab occulta proprietate, ut Arsenicum, & similia.

Argumentum quod adducit de Cardialgia, aut Cardiaca passione, & febre syncopali mixta, nullius roboris est, quandoquidem humor acris, & mordax, qui auctor est Cardialgiæ, si in tunicis oris ventriculi sit imbibitus, tangens partes exquisitissimè sentientes, causat dolores crudeles, anxietates, deliquia, syncope, & sudorem frigidum, propter communionem, quam habet ventriculus cum corde; cæterum, si hujusmodi humor decumberet in aliud membrum, in quo non esset ita exquisitissimus sensus, neque tanta communio cum corde, minimè causabit accidentia, quæ in Cardialgia experimur; signum reverà testificans humorem calidum, & siccum quantumvisustum, aut putrefactum ex se non inducere accidentia venenosa; nisi comparet per specialem corruptionem venenatam naturam; imò neque accidentia cardialgica causabit per se, nisi ratione partis affectæ, quam occupat. Neque qui corripitur febre syncopali mixta ab eodem humore dissipante spiritus vitales, & diaphoreticum, & frigidum sudorem causante perit ex vi veneni, neque cum accidentibus communibus, quæ venenum sequuntur; etsi concedamus talem humorem esse pravam, & malignum, per specialem corruptionem, qualem in malignis febribus concedunt communiter Medici; tamen nullus in nostro sæculo ausus est dicere, quod qui perit ex vi febris malignæ, aut ex vi syncopalis, sive minutæ, sive humorosæ, perit venenatus, nisi impropria, & largâ significatione loquatur: non ergo humores calidi, & sicci; neque frigidi per manifestam qualitatem dicenda sunt venena, sed potius per occultam à tota substantia ortam, ex vi peculiaris mixtionis, & corruptionis. Itaque licet qui cardialgiâ laborat, aut syncopali febre, maligno morbo corripatur, non tamen venenato; nam malignitas diversa est valde à venenositate, ut doctè advertit Sennertus *tom. 3. lib. 6. part. 2. cap. 1. fol. 542.* ubi malignitatem vocat quid morbo conjunctum, vel superveniens; venenum autem, quod morbum occultum perniciosâ vi principaliter inducere potest, sine alterius morbi interventu, vel conjunctione; poterit ergo humor aliquis causare morbum mali moris, seu malignum, aut ratione partis affectæ per manifestas qualitates, aut per putredinem

nem sive uisionem peculiarem, quin accedat ad venenosam naturam, solum per malignam, seu pravam naturam. Et forsitan Avicenna pro contraria parte adductus, dum fatetur esse venena calida, seu interficientia per calorem, loquebatur de impropria venositate, diversa valde ab illis, quæ omnino sunt deleteria à tota substantia omnino adversa nostræ naturæ, ut Napellus, Arsenicum, & similia. Cæterum, ut clarius Avicenna mentem aperias, & propositam difficultatem solvas, audi Antonium Guaynerium de Venenis, cap. 1. ubi sequentia scripsit verba. *Quod si Avicenna & plurimi Auctores de venenis tractantes dixerunt, opium, & euphorbium, & plurima alia venena à qualitate operari manifesta; sciendum quod Avicenna & alij sic ponentes, consideraverunt venenum quantum ad specificam formam, quæ una species differt ab alia: & secundum hanc considerationem dixerunt, quod venenorum quoddam operatur, non quatenus calidum, aut frigidum, sed quia tale, habens scilicet virtutem humane vitæ, & sanitati contrariam. Aliud est, quod etsi à virtute, seu à proprietate agat, cum hoc etiam agit, quia frigidum, aut calidum, &c. ut opium, euphorbium, & similia.* Hucusque doctissimus Antonius Guaynerius, cujus verba ad unguem transcribere decrevi, quia doctè & sententiosè rem de qua agimus absolvunt, & mentem Avicennæ, & aliorum Antiquorum apprime exponunt. Denique potiori ratione negabimus Venena sicca, aut humida per manifestas qualitates. Etenim licet per quamlibet immoderatam intemperiem possit corrumpi vivens; quia tamen, humiditas, & siccitas neque dantur in gradu tam intenso in mixto, sicut calor, & frigiditas; neque adhuc si darentur, possunt celeriter mortem inferre, neque vehementer alterare, sicut quæ morte venenorum interimunt, (propterea enim dicuntur passivæ qualitates, ob remissam ipsarum activitatem) id est à venenis merito relegantur mixta humida, & sicca, si ad manifestas qualitates attendamus.

Militat tamen contra nostram resolutionem commune illud argumentum de qualitatibus occultis: Etenim qui ipsas adstruunt, refugiunt ad sacra, & inter illos Vallesius noster contra Petrum Garciam digladiatur, ex eo quod qui refundit effectus in qualitatem occultam, fatetur planè effectum; & ignorat causam: ego sanè sic arbitrator contingere; & ipse quidem Vallesius poterat esse memor sui, dum acriter tenet, venena esse talia à tota substantia ex vi peculiaris mixtionis loc. supra cit. super 3. lib. de medicam. facultat. & quidè certè quando video Galenum, & Avicenna quos innumeri viri in hac re uno ore sequuntur, inter quos citatus Cardanus, Sennertus, Zacutus, Paul. Zachias, non habent infimum locum. Solatium est mihi tantos habere socios: & fideliter in hac re sentio, hoc pertinere ad summam nostri Artificis providentiam, qui noluit revelare omnes causas peritissimis viris; ne forsitan superbia eos inficeret, & vanitas perverteret eorum mentes.

*** + ***

CAPUT II.

De Differentiis Venenorum.

QUONIAM naturam veneni explicuimus, jure optimo ipsius differentias explicare aggredimur, ut ipsorum injurias, & hostilitates de-

bellare Christianus Medicus possit. Et primò initium sumere decrevi, à vulgatissima illa divisione, quæ venena dissecantur in calida, & frigida, juxta Gal. norm. 3. de simpl. med. fac. cap. 18. in cujus expositione sic fatetur Vallesius. *Venena omnia juxta Gal. sententiam in duo genera rediguntur, frigidorum, & calidorum, &c.* Primi generis sunt Opium, Cicuta, Mandragora, solanum somniferum, hyoscyamus, & similia, quæ corpus adeò alterat, & spiritus adeò frigidos reddunt, ut penitus cõgelentur, ita ut proprias, & naturales suas functiones minimè exercere valeant. Secundi generis sunt illa mixta calida, quæ calorè nativum dissolunt, & humiditatem radicalem absument, inflammationes excitant, & corrosiones viscerum moliantur, ut Arsenicum, & argentum vivum extinctum, juxta Avicennam mentè supra citat. & Euphorbium de quo Paulus Zachias fol. 147. to. 1. de divisione venenorum, sermonem faciens, & adducens venena quæ operantur à tota substantia. In primo genere venenorum ponit exemplum in Napello; in secundo genere adducit venena, quæ in vulgari Opinione tales sunt per manifestas qualitates, ut succus lactucæ: in tertio ordine adducit ea mixta, quæ utroque modo noxia sunt, & nostræ naturæ adversa, ut Opium, & Euphorbium, quæ non solum ob excedentem calorem, & frigiditatem nocent; sed etiam quia ea occultâ proprietate dotantur, veluti cætera omnia, quæ à tota substantia operantur.

Uterius; qui venena sicca & humida fatentur, aiunt sicca cordis humiditates, & sanguinem absumere, & quasi in crustam convertere, ut calx viva, & chalcantum; humida verò stupefaciunt, & calorem suffocant, ut Coriandrum recens, & similia, quæ stupefaciendo, & humectando spiritus crassos adeò, & immobiles reddunt, & mortè inferunt: imò & nonnulli addunt, aliqua mixta per qualitates secundas erodere, & mortem inferre, cujus ordinis est vitrum, quod suâ acuitate erodit intestina, & interimere valet; nullum tamen ex dictis proprium venenum est, ut ex supra dictis constat; quia tamen peculiariter vitæ opponuntur, & adversa sunt, libuit ea inter venena describere.

Insuper: alia sunt venena cordi inimica, ea scilicet, quæ subitò hominem enecant. Alia sunt inimica cerebro, ut hyoscyamus, opium, virus caninum, tarantula, Mercurius, & alia plura. Iecori etiam peculiariter infestat planta illa, quæ sanguinè evacuat, cujus mentionem facit Gal. lib. de medic. facult. cap. 4. Quædam etiam vas genitibus inimica censentur, de quibus Cardanus adducit specialem historiam lib. 3. de Venenis. Item lepus marinus pulmonibus contrariatur. Cantharides vesicæ. Et alia sunt venena, quæ dysenteriam excitant, & alia quæ per nervos suam virtutem diffundunt, ut Canis rabidi morsus, corde & hepate illæsis; Venenum etiam gallicum mox ad hepar diffunditur, corde, aut cerebro non læso. Alia etiam venena convulsiones inducunt, risum, saltandi libidinem, furorem, mæstitiam, aut timiditatem pariunt; & denique plura sunt, quæ rationem adimunt, & homines fatuos, & deliros reddunt, ea tamen lethalia non sunt; sicut neque venenum tarantulæ, quod insanum saktandi desiderium inducit.

Inter lethalia venena aliqua sunt, quæ hominem statim interimunt, & alia post aliquod temporis intervallum; quæ ratione dicuntur venena

præsentanea illa; hæc verò temporanea. Arsenicum celerrimè interficit, sicut etiam Aconitum; ex his autem quæ foris eveniunt venenum Aspidum celerrimam mortem inducit. De temporaneis venenis scribit Amatus Lusitanus *centur. 2. curat. 65.* famulum Arubas tabefactum intra annum obijisse; eo quòd carnem gustasset gallinæ Arsenico enectæ; & quidem plerumque talia venena diù latent. Ubi tamen, postea se exerere incipiunt, hominem subito jugulant; sic venenum canis rabidi, quod mentes, & annos late-re potest, & cum in hydrophobiam exumpit, vix ullo curatur auxilio. Itaque venena *supra* numerata, quadam occidunt putrefaciendo, quadam congelando, alia exulcerando, multa inflammando, & plura strangulando. Putrefaciendo occidit lepus marinus, stupefaciendò Opium, & congelando, & similia, de quibus *supra*, ulcerando atque inflammando Arsenicum, Sublimatum, Euphorbium; strangulando fungi venenosi.

Rursus quadam sunt venena à natura talia, ut Cicuta, & Aconitum, quæ omnia ex se eam habent naturam; alia quidem per accidens, ut nuces, & lauri bacca cum rancida sunt, item & pisces suffocati, aut putrefacti; denique alias sunt venena ab arte, ut sublimatum, & aqua fortis. Ulteriùs inter venena adducta, quadam secundum se tota talia sunt, ut cicuta, & lepus marinus; alia verò secundum partem, ut felis secundum cerebrum, cervus secundum caudæ extremitatem, vespertilio juxta cor, & linguam. Dividuntur autem venena in ea quæ semper talia sunt, ut ranæ limaces, & aliqua fungorum genera, quæ interdum innoxia sunt, aliquando verò maximè nocent.

Ex venenis plura ex mineralibus habentur, ut Argentum vivum, Arsenicum, quadam ex animalibus, ut Vipera, torpedo. Differunt etiam venena ex modo administrationis, quippè quadam per os assumuntur, & plura ad extrâ applicantur, & horum aliqua morsu communicantur, ut venenum Viperinum, serpentum omnium, & cani rabidi, alia punctione mediâ nocent, ut venenum Araneorum, & Phalangiorum, nonnulla etiam tactu, & olfactu, visu simplici, aut auditu. Et quidem de aliquibus multi Medici hæsitant: Et in primis, quod illitu, sive tactu venenum posse diffundi fatentur planè plures nostri temporis Auctores, ex quibus est Grevinus *lib. 1. de venenis cap. 1.* & Cesalpini *lib. 3. de venenis, in sua prætica, cap. 4. 6.* ubi narrat Venetiis aliàs pestem fuisse concitatum ex eo quod Venefici quidam illitis ostiorum annulis, ac pessulis, lethaliissimo veneno, omnes penè, & contactu dictorum annulorum veneno sint infecti. Cardanus etiam *lib. 1. de venenis cap. 8.* & alij, quos refert Schenckius *lib. 5. observation. titulo de venenis*, referunt Turcas veneficia adedò præsentanea habere, ut eodem die solo contactu interimant. Et ratio id suadere potest, cum per porositates possit substantia venenosa subtilis valde communicari per internas partes, & viscera omnia usque ad cor, & inde lethales effectus causare, suâ virulentia, & maleficâ qualitate, oppositâ, & contrariâ valde nostro calori nativo, & spiritibus. Quod autem vapor per externas arterias communicetur, & attrahatur medio contactu, facile intelligitur, quandoquidem aer mediâ dilatatione attrahitur ab arteriis usque ad cor: cum ergo ex contactu veneni lethaliissimi possit vapor maglinus per po-

ros arteriarum, & venatum communicari, facile intelligi potest, posse venena medio contactu interficere.

Faciliùs intelligitur quod venena medio olfactu interimant, id firmat Cardanus *lib. 2. de venenis cap. 3.* ubi agit de venenis odore interficientibus; & *lib. 1. cap. 1.* de omnibus venenis testatur quod odorata vertiginem, dolorem capitis, & suffocationes afferunt. Præterquam quod pluribus exemplis potest confirmari hoc assertum, in animalibus quibusdam, quæ solo olfactu interficiunt & quidem de Bufone testantur multi, quod vaporibus ab ipso spirantibus obvios homines stupefaciat. Insuper etiam quotidie videmus ex odoribus sive bonis, sive pravis quamplurimos pessimè se habere, & ferocissimas hystericas passionis excitari ex bonis, & ex pravis repentinas mortes, vaporibus malignis repentibus ad cor, in puteis præcipuè immundis, in quibus per multum tempus putredo cœnosa, & maligna stabulatur, cuius rei testimonium possumus perhibere; sunt etiam plures, qui certæ rei odore animo linquuntur, cordis tremorem, capitis dolorem, vertiginem, & alia huiusmodi incurrunt symptomatica, & apud Mercurialem *lib. 1. de morb. mulier. cap. 2.* leges solo lucernæ extinctæ odore mulieres abortire posse. Cæterum in hujus rei confirmationem rogo ut per otium legas Amatum Lusitanum *centur. 2. curat. 36.* ubi refert aliquos esse homines, quibus casus non solum comestus, sed odoratus pro veneno habebatur, & de altero refert qui per esum piscium, quos nunquam gustaverat, in animi angustias, & cordis pressuras cum vomitu, & secessu devenit, ita ut propè fuerit, ut ex toto spiritus illi defligeret, & moreretur, erat autem huic nomen *Stephanus Surdaster*, natione Hispanus, & patriâ Toletanus; ita refert Amatus: *Verumtamen casum rarò visum, imò hucusque nefando auditum describere aggrediar* (ita loquitur) *Monachum quemdam novimus ex Dominicanorum Ordine, qui cum rosa odorem persentiebat, aut ex longinquo eam videbat, illicò in animi deliquium, & syncopem incidebat, & tanquam mortuus humi prostratus iacebat.* Si ergo hoc accidere potest in mixtis suaviter olentibus communicatis vaporibus per olfactu usque ad cor, habentibus cum ipso peculiarem antipathiam, & contrarietatem, potiori jure in venenis hoc accidere fateri debemus: & quidem testari possum me cognovisse virum Secretarium Ducis de Medina de las Torres, *Navarro* nominatum, qui solo auditu, & visu olivarum viridium, in lypothimiam incidebat.

Ratione etiam suaderi potest assumptum: nam de odoribus refert Gal. 2. *sect. aphor. text. 11. in expositione*, aptos esse ad celerem nutritionem, audi verba: *Nam & in libro de alimento sic scriptum reliquit* (supple Hipp. qui celeri alimentis appositione egent, humidum ipsis optimum colligendis viribus remedium: quod si adhuc multo celeriori egeant, odoribus sunt recreandi. Ex quibus verbis non inefficax formari potest argumentum pro validatione nostri asserti: nam si potest fieri per vapores celeris virium restauratio, & spirituum vitalium regeneratio, accidentibus vaporibus ad cor, & ad omnia membra tanquam pabulum pro conservatione humidi radicalis, potiori jure id credendum est de vaporibus mixtorum venenatorum, id patrate sine dubio posse; quandoquidem videmus per inspirationem, facile deferri posse

posse ad cor, ubi hostilitatis suæ vim citò demonstrant, ut exempla, & experimenta suprâ adducta confirmant: igitur nequaquam audiendi sunt, qui per olfactum venena interficere posse negant: clamant contrarium quidem historiæ, clamat ratio contra ipsos, quippè si odores possunt nutrire, si optimi, si pravi sint, & venenosi poterunt corrumpere, etenim contrariorum eadem est ratio, si Philosopho credamus.

Ex dictis licet colligere probabiliter defendi posse venena per tactum, & olfactum interficere posse. Tamen major digladiatio, & difficultas inter Autores habetur, an per visum, aut per auditum possint quædam interficere. Pro parte affirmante adducuntur plures historiæ, & ex adductis suadet hanc partem casus rarus adductus de Religioso Dominicano, ex solo visu rosarum à longè exanimato. Suadet etiam eandem partem historia à nobis adducta de auditu, aut visu olivarium viridium; & apud Schenchium *lib. 7. observat.* plura exempla scitu non indigna videre quis poterit, quæ indubiè testantur ex visu, aut ex auditu posse plura nos interimere; multa enim sunt hominibus adèd inimica, ut interdum visa terrorem incutiant, syncopem excitent, & alia horribilia accidentia causent, ità ut plures hac ratione periclitentur, cur similiter dari non poterit, venenosum aliquod animal, quod solo visu inficere, ac venenare hominem possit, aut vociferatione, sive ululatus.

Consonat doctissimus Paulus Zachias *loco suprâ cit. in questionibus Medico-Leg. lib. 2. tit. 2. q. 2.* ubi de ipso refert per visum Tarantularum à pelle nudatarum, quæ ità horribilia aspectu erant, ut ipsum valde nauseabundum, & pallidum reddidissent, imò & multa per vomitum rejecisse per totum diem, & planè fatetur ex simplici visu illicò horruisse, quin ex timore, aut terrore vapore expirante, id contingere persuasisset. Narrat insuper idem Autor novisse Monialem, quæ ex visu scarabei mirum in modum afficiebatur, & juvenculæ quædam hujusmodi Monialis conscix, ut illi illuderent scarabeum clam inter mammas illi projecerunt, quo comperto derepentè exanimata in terram cecidit, omni sensu orbata & in syncopem lapsa frigidis sudoribus respersa. Insuper etiam plures alias historias adducere possemus, à quibus libenter supersedere decrevimus, ne forsitan legentium animos fastidiamus.

Ex quibus in favorem hujus placiti deducere possumus, dari posse venenum, quod solo visu, aut auditu lædere, & interficere possit; nam si ex his, quæ venenosa non sunt tam læva apparent symptomata, qualia *suprà* depinximus, ex illis, quæ venenosa sunt, mors meritò expectari debet.

Poterit hæc assertio habere non ignobile robur apud plures Autores, non infimæ notæ, factentes & concedentes fascinationem, & incantationes, quæ apud vulgares validissimæ sunt, & quidem non sunt omninò contemnendæ; quandoquidem facilè creditur, si ad sacras Literas attendamus, nominibus & verbis esse virtutes, ad exterminandos plures morbos; quippè nomina non sunt animantibus imposita, ex sola hominum libera impositione; sed sunt omnibus rebus sua propria nomina, eis naturaliter congruentia; si enim suis nominibus appellavit Primus noster Parens Adam, cuncta videntur habuisse nomina priusquam appellarentur, alioquin non vocave-

rit illa suis nominibus, sed potiùs dederit ipsis nomina. Quòd si antequàm appellarentur ab Adam, habebant nomina, non sunt nata ex appellatione, & usu; sed ex rerum naturis, ac per consequens naturaliter congruant rebus sua nomina, & non hominum voluntate, seu placito; unde inferre poterit quis (& non sine fundamento) nominibus insitam esse virtutem aliquid efficiendi, sive boni, sive mali; quippè si sunt nomina naturales rerum imagines, & simulacra, non erit inopinabile posse naturaliter aliquid efficere, sicut res ipsæ: nec mirum quod qui pharmacis, ità etiam verbis quibusdam, ad quosdam morbos uti jubeant, imò neque verbis solum prolatis, sed scriptis ægroto alligatis, aut suspensis, ut præ manibus quotidie videmus: de hac re plura adducit Plinius *lib. 28. natur. histor. cap. 2.* vide etiam Aëtium *lib. 8. cap. 50.* ubi ità fatur, ad educationem eorum quæ in tonsillis delapsa sunt, *Statim te ad agrum desidentem converte, ipsūque te attendere jube, ac dic, egredere os, aut festuca, aut quid tandem existit, quemadmodum Iesus Christus, ex sepulcro Lazarum eduxit, & quemadmodum Ionam ex cæto. Sic etiam apprehenso agri gutture, dic, Blasius Martyr Christi, dicit, aut ascende, aut descende.*

Suffragatur Trallianus asserens incantationes plurimum posse juvare, *lib. 9. cap. 4.* ubi autoritate Galeni hanc sententiam confirmare intendit per sequentia verba: *Præterea etiam divinissimus Galenus, qui ne esse quidem incantationes putavit, longo tempore, multoque usu plurimum ipsas posseprehendit. Audi igitur verba ipsius, qua de medica Homeri tractatione reliquit, habent autem ea in hunc modum. Nonnulli igitur putant incantationes anicularum fabulas esse persimiles, quemadmodum ego quoque diu existimavi, temporis autem processu, ab ipsis, qua evidentè apparent, persuasus sum, vim ipsis inesse, nam in percussis ab scorpione, adjumentum sum expertus; nihilo autem minus in ossibus gutturi infixis, qua incantatione statim spuebantur, ac multa præclara singula habent incantationes, cum institutum consequuntur.* Hæc Trallianus ex Gal. *lib.* qui licèt nunc non extet, extitisse tamen verè autoritate Tralliani comprobatur. Invenitur tamen inter Opera Galeni libellus quidam de incantatione, qui non existimatur ut genuinus; tamen plures sentiunt, habere autorem fide dignum. Hinc inter vulgares nihil magis in usu receptum est, quàm quibusdam recitationibus (Hispani vocant *Ensalmas*) morbos quosdam curari: unde argumentum potest formari in favorem hujus asserti. Etenim verba quædam sunt, quæ sunt noxia, aut forsitan mortifera: ergo etiam possunt esse aliqua verba, quæ sint salutaria. Antecedens comprobatur: nam homines videntur naturaliter timere maledictiones, & imprecationes; imò venefici utuntur diris carminibus ad interficiendum; multaque passim narrantur exempla morborum per imprecationes, fascinationes, & venefica verba illatorum: igitur potiori, aut eodem jure poterunt Medici uti verbis ac benedictionibus salutaribus, non minùs, quàm pharmacis pro morborum medela. Si igitur verba non sunt ex colloquentium placito significantia, sed naturam habent quampiam communem cum ipsis rebus, ob quam & ipsis congruant naturaliter; infertur probabiliter nominibus, & verbis inesse virtutem salutarem, aut mortiferam, ac proindè posse esse

esse aliqua venena medio auditu enecantia, aut solo visu, ut de Basilico communiter publicatur.

Corroboratur asserto ex eo, quod non quæcumque nomina, ac verba, etiamsi eundem conceptum significant, Hispanico, sive Gallico, aut Latino idiomate eandem vim habent naturalem partim noxiam, partim salutarem; sed primæ illa quibus Adam putatur esse usus, hoc est Hæbraea, & hanc ob causam in Ecclesiasticis hymnis retinentur semper verba quædam Hæbraea, ut *Alleluia, Osanna, Epheta, Sabaot*, quæ sanè vertentur etiam in Latina verba ab Ecclesia Catholica, nisi vis quædam, & efficacia illis naturaliter inesset salutaris ad delendos morbos: poterit ergo inesse vis in pestiferis verbis mortifera. Neque vanum est, quod de incantationibus dicitur. Siquidem *Psalmo 57.* ita cecinit Regius Vates. *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surda & obturantis aures suas, quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter.* Ex quibus verbis deducitur apertè facultas incantationis, & incantatoris sapientia, necnon etiam calliditas serpentis obturantis sibi aures ne audiat vocem incantatoris; In cujus confirmationem audias obsecro *Ieremiam cap. 8.* sic fanem. *Ecce ego mitam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio.* Ubi videtur comminatio hæc innuere aliis serpentibus incantationes inesse. Favet etiam hanc sententiam Ecclesiæ Catholicæ autoritas, quæ jubet Exorcistas uti conceptis verbis, quasi illis Dæmones fugandi virtus quædam præcipue insit: sic etiam ex Evangelica lectione constat illa verba, videlicet *In nomine meo Dæmonia ejicient*; non enim in jejuniò solum, & oratione id prædicat, sed *in nomine meo*, quasi ipsa prolatio nominis *Iesu* efficaciam habeat ingentem pro Dæmonum expulsionem. Et licet adductis autoritatibus respondeat aliquis, sacram Scripturam loqui secundum vulgarem consuetudinem (ut aliàs consuevit) vel parabolicè, (ut nostro placet *Vallesio*;) videtur ad libitum esse id affirmare: quia constat hoc sæpissimè per incantationes fieri.

Nobis tamen videtur unam esse omninò, & chimericam opinionem credentium verba, & loquutiones habere naturalem vim salutarem, aut lethalem ad debellandos morbos, aut ad inducendos ipsos, atque aded superstitosam omninò esse, & fabulosam vim incantationum, & consequenter, neque per visum, neque per auditum posse quempiam venenari firmiter censeo; ea quidem ratione ductus: quoniam verba nullam habent vim per se significandi, nisi ex hominum placito, neque ipsis est aliquid commune cum rebus, neque verba si rigorosè loquamur quippiam sunt aliud, quàm ità diverberatus aër; neque quid aliud est loqui, quàm per quasdam linguæ motiunculas res innuere, ut inter loquentes constitutum est; sicut nostro seculo multi consueverunt suas sibi mutuo cogitationes aperire varia digitorum motitatione, totum quod ex libera hominum constitutione, & placito sine dubio oritur: non ergo verba per se significant; neque habere possunt vim aliquam naturalem salutarem, neque veneficam.

Confirmatur assumptum: nam utcumque moveat quis digitos, aut manum, aut quamlibet aliam corporis partem, nihil intelliget alter,

nisi inter ambos convenerit, ut motiuncula peculiaris, hujus, altera autem alterius rei sit nota: ergo eadem ratione in verbis & nominibus intelligendum est, ea nihil per se significare, neque in ipsis inesse vim aliquam, præter eam, quam participant ex hominum consensu; ad exprimendum mentis conceptum: & hinc oritur, quod neque utcumque crepamus ore, neque Hispanus Gallum, neque Latinus Græcum, neque Græcus Hæbreum loquentem intelliget, quoniam scilicet non sunt docti eundem sermonem; hoc est, quia sermo non constat naturâ, sed consuetudine, & placito hominum imponentium peculiaritatem nomina ad significantes suos conceptus; aliter enim sicut est omnibus gentibus eadem natura, esset sine dubio idem sermo, cujus contrarium experimento constat: non ergo inest nominibus vis aliqua naturalis per se significativa; ac per consequens ipsa verba nec possunt esse salutaria, nec mortifera; unde neque per auditum poterit venenum communicari, nisi forsitan mediâ expiratione communicetur audienti vapor aliquis malignus, aut pestilens si sit in debita distantia, & proportione, ratione cujus possit sua venefica, & virulenta vis cordi communicari, & vitalem spiritum extinguere; & eadem ratione per visum poterit venenum communicari, emissis vaporibus à vidente in rem visam, malignis, & pestilentibus, ut accidit in morbis contagiosis oculorum, qualis est lipitudo; non quidem quia visio per se, neque nomina audita inferant vim aliquam salutarem, aut veneficam, sed solum ex accidenti modo explicato.

Premittitur discursus ratione Philosophica, & efficacissima: nam visio & locutio sunt actiones vitales immanentes, quæ sine dubio recipiuntur in eodem principio, à quo oriuntur, & eliciuntur: ergo hujus actiones per se neutiquam possunt habere vim effectivam in alterum subjectum extraneum, neque salutarem, neque mortiferam. Antecedens constat: nam visio celebratur emissâ specie impressâ ab objecto visibili, quæ recepta in potentia, & ab ea foecundata, parit speciem expressam, quæ est idolum repræsentans objectum, ideòque dicitur ab objecto, & potentia paritur motiva: sed totum hoc fit per actum vitalem receptum in potentia videntis: ergo in re visa, seu objecto visibili nihil ponit visio, ac per consequens nihil potest influere videns in objectum visum, nisi per accidens communicetur vapor teter, & malignus, sive contagiosus, ratione cujus objectum visum patitur per contagium ad distans eundem effectum, ut de lipitudine dicebamus: eadem ratio militat in audiente, receptâ in organo auditus specie intentionali ex vi loquutionis, & diverberationis, quâ informata auditiva potentia elicit speciem expressam, & format conceptum illius, quod verba significant: Cum ergo hujusmodi potentia nullam patiantur realem immutationem, sed solum intentionalem, ad expressionem suorum actuû; colligitur non dubiè minimè per visionem, neque per auditionem posse quempiam venenari per se.

Hinc discet, loqui quidem naturale esse hominibus, quia natura (ut ex linguæ formatione constat, molli scilicet substantia ac maximè volubili, & multis ad radicem musculis prædita) in hunc usum eam destinavit, hoc autem, aut illo sermone uti, studio, ac doctri-

nā evenit, & ipsa quidem idiomatica usu, ac tacita consensione hominum nata sunt; non ergo verba, aut nomina ullam habent cognationem cum natura, licet homines ipso naturæ impulsu ferantur in loquelam ut mentis conceptus communicare valeant; unde neque vim aliquam activam ipsis verbis concedere audent peritissimi Doctores: jure ergo optimo cum ipsis censemus per visum, & auditum neutiquam posse communicari per se in extraneum subjectum, quod vim habeat salutarem, neque mortiferam.

Tandem confirmatur nostra assertio; nam sermo est veluti scriptura effluens, & scriptura veluti sermo manens: sed scriptura solo usu, & arte comparatur, cum neque cujusque hominis sit scribere, neque hominum fuit semper, sed post plura sæcula inventa fuit scriptura: ergo idem de loquela, & verbis censere consentaneum est, scilicet non significare aliter quàm ad libitum eorum, qui primum eis usi sunt: non igitur significationes verborum naturam constant, sed usu; quapropter ex ipsa natura nullam habent vim significandi, & potiori ratione, neque efficiendi quidpiam; sed solum significant, quia ita convenit inter colloquentes: nulla igitur naturalis ratio est, quā verba, aut characteres possint morbum inferre, aut sanitatem, aut aliud quidpiam efficere eorum, quæ Magi, & Incantatores pollicentur.

Solum restat solvere ea, quæ in oppositum adducta sunt. Ad primum desumptum ex historia Religiosi Dominicanus, qui ex visu rosarum exanimabatur, Resp. quod si rosæ essent in debita proportione, ut per olfactum immutent sensum per communicationem vaporis, posse exanimari, ex eo quod talis vapor habeat antipathiam peculiarem cum peculiari subjecto: & insuper ex solo visu posse ob eandem rationem humores, & spiritus conturbari, quemadmodum ex visu oliyarum in historia à me adducta: nam sæpè contingit aliquos habere cum aliquibus alimentis antipathiam, & contrarietatem, & propterea ex sola imaginatione talium alimentorum, aut ipsis visis, moventur ad vomitum & nauseabundi redduntur, commotis humoribus in ventriculo, à quibus interdum accidit exanimari, si vapores qui moventur, pravi fuerint, aut maligni; quo fit, ut non per simplicem visionem, aut auditionem, id fiat per se, sed potius ex accidenti, modo explicato: Et eadem ratione solvuntur argumenta ex historiis adductis pro contraria parte. Præterquam quod plura etiam aut per visum, aut auditum medio terrore, aut metu, eadem accidentia causare valent, & syncopem, ut de Moniali illa probabiliter censeretur potest, ex visu scarabei, accidisse: totum quod per accidens fit, mediâ passione animi terrificâ & metu, ratione cujus spiritus, & sanguis retrocedere solent, & inopinatam mortem causare. Et eadem ratione solvitur argumentum ex historia, quam adducit Paulus Zachias, *suprà cit.* nam etsi ipse fateatur, nec terrorem, nec metum fuisse causam nausæ, aut vomitionis, nihilominus ob antipathiam tarantularum, & abominationis ipsarum denudatarum potuerunt commovere humores in ventriculo, qui sine dubio nausæ, aut vomitum causare possent.

Hinc etiam argumenta, quæ ex incantationibus formantur, facile diluuntur, quandoquidem certò creditur, nomina omnia ex libera hominum impositione pendere, & juxta placitum ipsorum si-

gnificare, & non per se: nam licet ex Sacra Scriptura constet Adamum primum nostrum Parentem dedisse omnibus rebus nomina propria sua, & omnibus animantibus, hoc non probat, ante Adami formationem omnia habere propria nomina, sed potius ipsum Adamum primum imposuisse nomina accommodata, juxta sui naturam, & conditionem magis appropriata; ideòque ex sacra pagina deducitur dedisse nomina propria sua, non quia antea stetit, sed quia primus Parens appropriavit nomina peculiariter pro peculiaritatibus naturis, juxta conditionem cujuslibet rei, & cujuslibet animantis, & sic nomina ex se, & per se nullam vim possunt habere neque sanandi, neque venenandi, aut interficiendi, etsi forsitan ex historiis, ex sacra pagina adductis, id deducitur, fit quidem ex pacto Dæmonis cum peculiaribus verbis, aut nominibus, etsi sancta, & devota sint, & apparent; & sic Incantatores nullo modo sunt credendi, aut admittendi, nisi secludendo pactum, in quo casu nullius roboris sunt nomina, nec verba, nisi forsitan modo deprecatorio accipiantur; ita ut divina voluntas, interdum moveatur ex vi aliquorum verborum ad salutem concedendam, & similiter ex vi maledictionum ad punienda delicta nostra.

Neque facit contra nos ex vi aliquorum verborum prolatorum idiomaticè Hebræo moveatur divina voluntas magis ex vi ejusdem significationis sub idiomate Latino, aut Hispanico; nam sæpè efficacia, & magis propria significatio movent Conditorum nostrum ut nobis concedat bona salutaria, non quia per se in verbis, aut nominibus sit aliqua vis activa salutaris, aut venefica, ut dictum est; quapropter nec verba, nec nomina, nec characteres possunt morbum inferre, aut sanitatem, aut aliud quidpiam efficere eorum, quæ Magi pollicentur, aut Incantatores falsi: in cuius rei confirmationem ex Deuteronomio constat *cap. 18.* Dominum abominasse incantationes, usque adeo ut ob eas dicat se delevisse illas gentes; si autem vis talis concessa esset verbis à Deo, non esset profectò incantatorum ars abominabilis ipsi; atque adeo vana, & maligna censenda est.

Tandem neque Galeni testimonium ex Tral-liano adductum aliquid probat contra nos: nam licet fateatur plures morbos verbis quibusdam & incantationibus cedere, idque esse sibi longo experimento confirmatum: id tamen nihil probat contra nos, quandoquidem pro certo habemus id fieri ex pacto Dæmonis, non ex vi verborum, quod ignoravit Galenus, sicut & morales incantationes, quas fabulis obumbraverant Antiquissimi Sapientes, retentam solum nominis memoriâ; & hinc natæ sunt istæ superstiosæ incantationes, & sic cum aliis multis errore disseminato usi sunt homines sæpè incantationibus adversus morbos, & forsitan confidentius non raro quàm medicamentis. Accedit etiam quod interdum levissimis hominibus admittentibus incantatores, utilis quodammodo est sua credulitas: quia (ut inquit Autor *Libelli de incantatione*, qui est inter Galeno adscriptos) *Quando mens humana (hæc sunt Autoris verba) rem amat aliquam, licet naturaliter non juroativam sibi eam prodesse certificat, ex sola mentis intentione corpus, res illa juvat, verbi gratiâ si quis incantationem prodesse confidat,*

dat, qualiscumque sit, eum tamen juvat. Hæc ille. Quibus verbis innuit incantationes aliquando prodesse, ad propulsandos morbos ob confidentiam infirmi, nimirum ut timor, & inæstia, ac desperatio, plurimos morbos augeant; ita confidentia, & alacritas plurimos sublevent, imò & ipsa imaginatio per eos animi motus morbos propulset, aut saltem ipsos minuit. Cæterum hanc incantationum utilitatem constat ex accidenti esse ob affectus animi ægrotantis, & minimè per naturalem verborum potentiam: nomina igitur nihil habent cum rebus præter significationem, quæ ex solo consensu manifesto, aut tacito ipsorum hominum nascitur, neque sunt nomina rebus, aliâ ratione suâ, ut *suprà* dicebamus de Adamo, de quo dicitur appellasse res, nominibus suis; unde manifestè constat Gal. testimonium nullam vim habere contra nostram doctrinam, quam ut verissimam, & magis rationi consonam tuemur.

CAPUT III.

An venenati humores possint in nostro corpore generari.

OCTISSIMUS Mercurialis *li. I. de Venenis, cap. 14.* libenter fatetur in corpore nostro posse generari simile quid veneno, minimè autem proprium, & verum ac legitimum venenum. Rationem adducit: nam Autor omnium, quæ in nostro corpore generantur, est calor, sed à calore minimè potest generari venenum: ergo absolutè in corpore non potest generari venenum. Major est certa. Minorem probat per partes: etenim neque potest generari à calore naturali, neque à præternaturali: ergo à nullo calore generatur. Cæterum quod naturalis calor non possit esse autor veneni constat; cum potius ipse sit vitæ autor, & salutis custodia, quippè ad vitæ conservationem fuit creatus, & non propter perniciem & spirituum consumptionem. Denique neque præternaturalis calor poterit venenum generare, quia nihil agit supra potentiam propriam: sed vis, seu efficacia veneni multò major est, quàm facultas, seu potentia caloris præternaturalis, ut effectus demonstrant, quæ in veneno afflictis dignoscuntur: ergo neque calor naturalis, neque præternaturalis potest esse autor veneni; ergo videtur ipsum in corpore nostro generari non posse.

Forlan Mercurialis arripuit hunc philosophandi modum ex Gal. *5. de loc. aff. cap. 7.* ubi videtur docere quod licet absolutè non generetur venenum in nostro corpore, tamen ita corrumpi humores interdum ut veneno similes afficiantur. Verba Gal. perpendite. *Quia verò Medici investigare solent an assumpti veneni propria extent signa, eo quod sæpenumerò videant citra lethalis veneni potionem, humores similiter, ut epoto veneno corrumpi; non mirum est, si sic aliquando mutantur humores.* Eandem opinionem confirmat Averrhoes *3. collect. cap. 29.* ubi sic loquitur. *Et ego dico quod non est impossibile ut generetur in malis corporibus, & eorum substantia, unus humor, similis veneno.* Hanc eandem opinionem acerrimè tenet Jacobus Grevinus *lib. I. de Venen. cap. I. fol.*

Henriquetz Laurea Medica Tom. III.

16. ubi pluribus rationibus ostendere conatur, neque semen putrefactum, neque suppressa menstrua, neque luem veneream, neque Elephantiasim, neque epilepsiam ex aura maligna ortum, neque uteri suffocationem causare illa accidentia ferocia, & venenata, qualia in legitimis venenis à tota substantia ita dictis, quotidie experimur; quandoquidem omnia symptomata à prædictis morbis evenientia meritò in manifestas, & communes causas refundi possunt, ut *infra* latius constabit: non ergo credendum est verum, & legitimum venenum in nostro corpore generari, quale est innatum, & ex propria natura tale, quod ex certa, & peculiari mixtione elementorum sine dubio oritur; etsi negari non possit ex putredine humorum interdum accidentia in corpore excitari maligna similia illis quæ à veneno oriuntur. Ergo licet hujusmodi Auctores fateantur humores ita corrumpi intra nostrum corpus, ut veneno similes efficiantur, improprie tamen vocari venena affirmant. Attamen cur proprie venena non sint, etsi accidentia similia causent, non docent: numquid fortassè, quia hæc non ex naturæ præscripto fiant; nam reliqua venena propria ab extrâ, videntur à natura esse intenta; quæ autem intra corpus ex putredine humorum generari possunt, ex accidenti procul dubio sunt talia; cæterum, an ratio hæc alicujus sit momenti constabit inferiùs, dum nostram mentem aperiemus.

His nonobstantibus nostra conclusio est, humores putrescentes intra corpus certâ quadam, & novâ putredine in venenorum legitimorum ordine collocari debere, necnon accidentia lethalia, & pestifera excitare posse, quemadmodum ex epoto veneno accidunt. Assertio hæc habet non leve fundamentum in doctrina Gal. *6. lib. de loc. affect. cap. 5.* ubi sic loquitur: *Reliquum est ut investigemus, an in animalibus corruptio aliqua nasci possit, adeò vehemens, ut venenatum qualitatem, tum vires aquat; nam qui maximè videntur super hac ambiguitate disputasse; ij eosdem fieri affectus concedunt, & à lethalis veneni potione, & à corruptione, quæ à corpore ortum habet.* Ex his videtur Galenum sensisse posse in corpore nostro per corruptionem generari humores, qui eosdem effectus causare valeant, ut à lethali veneni potione. Quæ verba non admittunt communem expositionem à Mercuriali adductam de similitudine, & non de legitimis accidentibus, quæ ex veneni lethalis assumptione procedunt.

Clariùs tamen Gal. nostram exploravit sententiam *2. prorrheticor. tex. 17.* ubi ait, *Non est igitur absurdum, ut talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est rabientium canum.* Hinc non levis formari potest ratio, quæ nostrum intentum suadeat; nam canis rabidi humor est verè, & proprie, & legitimum venenum, ut in confesso ab omnibus habetur: sed Gal. expressè fatetur, quod in corpore nostro possit generari humor, qualis est rabientium canum; cæterum quod in corpore nostro generari possit humor canis rabientis, suadet ratio: nam in cane rabido non aliter generatur humor venenosus quàm ab speciali humorum putredine, seu corruptione: sed in homine stabulantur humores similes in specie, ergo similiter in ipso ab speciali

speciali eorum putredine, & corruptione poterit generari humor venenosus, qualis canum rabientium; æqua enim videtur utriusque ratio. Neque alia de causa Gal. *lib. de constitut. art. Medic. cap. 29.* expressè fatetur corrumpens virus in hominis corpore innasce.

Validatur ulterius nostra assertio: nam in externis videmus quod vel propter excellentiam putredinis, aut propter peculiarem corruptionem venena generantur, ut constat in pestis generatione, ex putredine cadaverum, necnon ex olida putredine stagnorum, aut puteorum, in quibus ob defectum ventilationis vapores ita venenati excitantur, ut homines subito interimant more mortiferorum venenorum, quæ legitima censentur: ergo hoc ipsum intra nostrum corpus fieri non repugnat. Patet consequentia: siquidem non aliunde oritur in externis in adductis exemplis, peculiaris corruptio, aut excellens putredo, quam à calore externo valde intenso agente in humida materia; sed intra nostrum corpus, sæpè ob prohibitam ventilationem, excitatur calor præternaturalis valde intensus, & extraneus, qui agit in pravos humores, in quibus est sufficiens dispositio, & sæpè valde conducens pro corruptione insigni, & peculiari: ergo quemadmodum in puteis, & cadaveribus generatur venenosus vapor, & contagiosus, qui homines depascit, & subito interimit, per oppositionem, quam habet cum spiritibus, & corde, more legitimi veneni, ita in nostro corpore poterit per excellentem, aut peculiarem corruptionem, generari humor, aut substantiam venenosa, quæ pestifera, & venenata accidentia causet in nobis, & propriè venenum possit dici.

Et confirmatur assumptum: Nam interdum accidit, citra suspicionem aliquam veneni epoti, ut homo repente moriatur, cujus corpus redditur lividum, aut nigrum, & foetidum; sed hæc sunt accidentia legitima proprii veneni: ergo cum hæc interdum appareant in homine, qui venenum non assumpsit, censendum est, in corpore ipsius generatum esse. Neque aliâ ratione Gal. *6. de loc. cap. 5.* id deducere testatur, (licet ex aliorum Medicorum opinione) cum proferat, *hunc venenum assumpsisse aiunt*, id est, qui hoc peculiari modo, & cum accidentibus adductis repente moritur. Et quidem: si ille, qui moritur repente, ab epoto veneno legitimo cum similibus accidentibus moritur, libenter quæram, cur homo, qui nullomodo devoravit venenum, & repente moritur cum adductis accidentibus, seu similibus, non deficiat per legitimum venenum? Neque aliquid valet solutio Mercurialis, & sequacium, dicentium venenum, simile esse legitimo veneno, quod in nostro corpore generatur, minimè autem proprium venenum. Non inquam valet, quoniam talis similitudo non est metaphorica, sed vera, & legitima (ut accidentia testantur) ergo fundatur sine dubio in specifica identitate quæ una est in utroque casu: ergo si legitimum, & proprium venenum est, quod inimicum naturæ, per oppositionem, quem importat cum corde, & spiritibus, ratione cujus celerrimè interficit, & varia atque mortifera accidentia inducit, qualia sunt tremores, synopes, vomitus virulentos, anxietatem, & foetorem (ut ex definitione veneni, quam *suprà* ad-

duximus constat.) Et totum hoc accidit sæpenumerò in hominibus, aut repente mortuus, aut per febres pestiferas, citra veneni externi assumpti potionem, rationabiliter credere debemus in nostro corpore nobis non advertentibus succos pravos, maglinos, pestilentes, & venenatos generari; à quibus maligna, prava, & pestifera, atque venenosa accidentia causantur, qualia in illis, qui proprium, & legitimum venenum biberunt.

Nostram opinionem tuetur Fernelius *lib. 2. de abdit. rer. caus.* de morbis venenatis sermonem faciens, ubi planè docet, quod quemadmodum ex varia humorum putredine, quæ corpori nostro ex intemperie, aut alia quadam causa accidunt diversæ febrium species, ita quoque ex longa putredine, aut alia quadam causa occulta venenum in corpore nostro generari potest. In cuius confirmationem adducit doctrinam Gal. *6. lib. de locis aff. cap. 5.* ubi lato calamo difficultatem præsentem proponit & concludit, *Quod qui de hac re melius disputasse videntur, in eisdem fieri passiones concedunt, & à lethali veneni potione, & corruptione, quæ è corpore ortum habet.* Ergo saltem ex his licet colligere, doctissimos viros, qui tempore Galeni, de hac re disputarunt, aperte sensitse, intra nostrum corpus venenum posse generari, æquè ac si lethale venenum esset epotum. Præterquam quod Gal. *cap. citat.* suadere intendit per putredinem, aut corruptionem seminis in utero, aut in vasis seminalibus viri; factâ retentione hujus laudabilis substantiæ excitari sæpenumerò, præsertim in viduis accidentia venenata *suprà* descripta. Et totis viribus probare conatur id valdè verisimile esse in parva seminis retentione, dummodò corrumpatur, exemplo adducto de ictu Scorpionis, *in quo brevi admodum tempore gravissima infert accidentia, cum sese applicat, aut perquam exiguum est id quod injicitur, aut nihil omninò nullo apparente foramine in ipsius aculeo, atqui fieri non potest, cum primum quis, perinde quasi ab acu, punctus est, ut universum corpus veluti grandine percuti videatur, animi simul defectione accedente: nam rationi magis consonum est, ut vel à spiritu quodam, vel tenui humiditate injectâ, hæc eveniant accidentia.* Hæc Gal. sunt verba, qui ampliùs controversiam propositam confirmat, exemplo marinæ Torpedinis in qua tam vehemens est potentia, ut per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, derepentè totam reddat torpidam, exemplo etiam canis rabidi (cujus rationem *suprà* adduximus) etiam confirmat hanc opinionem. *Quibus conjecturis facilè deprehenditur* (verba sunt Galeni) *parva molis res quasdam solo tactu maximas inducere alterationes, id quod in Heraclio quoque lapide, quem magnetem nominant, videre est, ferrum enim, quod tetigerit ei adhaeret, vel nullo adhibito vinculo; deinde si aliud, id quod primo tactum fuerit, tetigerit, similiter ut primum illi inhærebit, postea tertium secundo.* Ex his deducit parvam seminis portionem retentam, & corruptam, prava illa accidentia maligna, & pestifera inducere posse, quæ more venenorum in hysterica passione subito interficit: ergo de sententia Gal. potest in nostro corpore generari proprium venenum.

Premittitur assumptum ex verbis nostri Valles. *in expositione hujus textus*, verba perpendite. *Certè posse in nobis succos eadem corruptione venire, ut*

venenis evadant similes, inferantque omnino eadem symptomata, quæ epotum venenum; idque cum aliis succis accidere possit, maxime accideretento semine, verissimum est, usque adeo, ut nisi antecedentium, & externarum quarundam ratio habeatur, nullatenus dyudicari possit, an venenum quis biberit, eorum, qui cum gravissimis symptomatis, repente moriuntur: nam quod ad internam causam attinet, nihil malitia non potest interius comparare, si modò corpus paratum est. Autea profectò verba, quæ clarissimè nostrum assumptum comprobant. Neque valet commune effugium, pro Mercurialis sententia defensanda, de similitudine, quam in principio hujus textus insinuat Vallesius, *Vt venenis evadant similes*. Quippè infra expressè fateatur omnino eadem symptomata inferre, quæ epotum venenum. Si ergo intra nostrum corpus, talis substantia potest generari, quæ qualitatibus suis, & efficacia malignitati veneni epoti respondeat, ita ut omnino eadem accidentia causet, quæ venenum epotum: certè colligitur Vallesium sentire proprium, & legitimum venenum in nostro corpore generari posse; Nam quod ad internam causam attinet, nihil malitia est, quod non possit comparare, si modò corpus paratum est; perbellè igitur nihil malitia, pronuntiavit, ut propositionè absolutam explorasset, quæ legitimum venenum comprehenderet. Denique premo solutionem communem adductam de similitudine veneni, & non de legitimo: nam ex eo quod venenum legitimum epotum causet accidentia similia venenosa, quæ alterum venenum epotum causare solet, non amittit vim propriam legitimi veneni, propterea quod similitudo illa specifica identitatem demonstrat, aut si hoc citra rationem negare velis; idem robur tenet argumentum: nam si accidentia similia ac epotum legitimum venenum causat substantia corrupta in nostro corpore, sicut propter similitudinem accidentium unum venenum epotum non amittit vim, & denominationem veri veneni, sicut alterum venenum epotum; cur etiam substantia intra nos genita debet amittere vim, & denominationem legitimi veneni, si eadem omnino accidentia causet, aut similia cum epoto legitimo veneno?

Jacobus Grevinus, *lib. 1. de Venenis, cap. 1. supra citato fol. 14. & 15.* Fernelij opinione acriter increpare conatur, ex eo quod sequeretur omnes morbos in corpore ortos, ex venenis originem trahere. Certè sequela est indigna tanti Auctoris; nam solum venenosa qualitas, sequitur specialem & certam humorum corruptelam, & non communem putredinem quam concoctio cohibet: undè cum omnes morbi non pendeant ab speciali corruptela, sequitur non omnes morbos ex venenis originem trahere.

Insuper etiam opponit contra Fernelium, non probari exemplo canis rabidi venenum in nostro corpore generari posse; nam censet canis rabidi excrementa non esse venenata, & contagiosa, quippè talis humor, qui jam cor, cerebrum, & jecur occupavit, illicò debebat interimere ipsum, cujus contrarium experimento constat. Neque apparet ratio cur excrementa canis rabiosi, seu ipsius morsus, sint venena respectu hominis, & non respectu canis, & insuper rationem reddere debet Fernelius, & qui ipsum sequuntur; cur Aspis, & Basiliscus sua venenositate idem in hominis corpore præstare non possunt. Hæc adducit Jacobus contra Fernelium, quæ si ani-

mo indagandi veritatem contemplerur, nullius roboris apparebunt: quandoquidem etsi canis rabidi excrementa sint absolute legitima venena, potest accidere ut illicò non interficiat ipsum canem, quia ipsius caro corrigit venenum, sicut etiam accidit in vipera, cujus saliva est venenosa, & non interficit viperam, quoniam ipsius caro est correctiva veneni geniti in ipsa; quæ ratione in compositione Theriacæ unum ex ingredientibus est caro viperina: idem ergo in cane rabido accidere potest, etiam si legitimum venenum intra se contineat; quæ doctrina tenet in Scorpione, Aspide, & Basilisco, à quibus similis affectus homini non communicatur: quoniam non est contagiosus; canis autem rabidi affectio contagiosa est, & venenosa, ut ex Galeno constat *6. de locis cap. 5. citato*, in quo autem consistat ratio contagionis, neque est hujus loci examinare, nec facile explicari potest, nisi recurramus ad certum genus corruptionis, quod est in cane, & non in aliis animalibus, etsi Aristoteles *lib. 8. de partibus animalium cap. 22.* Camelum rabie etiam corripit fateatur, quidquid Galenus dicat *loco citato*, ubi expressè fateatur reliquorum animalium nullum rabie corripit præter canem; & obiter etiam rationem reddit, cur homines à cane rabido morfi, subito non deficient, sed post longum temporis spatium; etenim etsi tanta sit in cane humorum corruptio, ut sola ejus saliva, si humanum corpus tetigerit, rabiem excitare possit: tamen ab exiguo initio, saliva videlicet qualitate, aucta quædam in corpore passio, quando ad magnitudinem notatu dignam pervenerit, discerni potest, idque post sex menses, cum nonnunquam ante id tempus, nulla nota deprehendatur; atque adeo ex hoc fundamento inferre possumus, pro nostræ opinionis validatione, eodem modo in nostro corpore posse contingere, vitioso, & venenoso humore paulatim genito, ita ut tractu temporis principalium partium aliqua consentiat, à qua deinde universum corpus celeriter alteretur, & mors accidat; ut inde discas, venena aliqua esse, quæ non subito interimunt, sed ad tempus sint talia, non solum ex his, quæ extra assumuntur, sed etiam in illis, quæ intus generantur, ut latius infra peculiari suo capite enodabimus. Sileat ergo Grevinus, quandoquidem sæva, & fera accidentia vociferant, quæ in nobis veneni generationem attestantur.

Hanc nostram opinionem amplectuntur Cardanus, *lib. 1. de venen. cap. 6.* Lusitanus Zacutus, *lib. 1. histor. Princip. Medic. historia 50. & 51. lib. ejusdem operis, historia 1.* ubi ait multò facilius, & Gal. magis consentaneum esse asseverare venenum innasci in corpore; quis enim inficiabitur (inquit Zacutus) posse alimentum, aut humorem in nobis corrumpi, & tam prava putredine vitari, ut qualitatem acquirat non minus deleteriam, quam cujusvis alterius veneni, id quod in dictis affectibus Galenus ostendit; non enim aliunde prava illa & sæva symptomata, quibus infestamur, vires usque adeo prosterunt, naturam debellant, sensum, motum, vocem, & cursum auferunt, convulsiones inducunt, refrigerationes, tremores, frigidus sudores, & amentias, ac reliquos epoti veneni effectus, nisi quia illarum causa virulenta quadam & non minus perniciose qualitate sit prædit. Neque videatur difficile in corpore nostro pot-

reperiri tam pravam succum, qui possit præstare materiam venenosam, & vitæ omnino adversam; quippè adhuc ex probis alimentis potest generari venenosa qualitas in corporibus in quibus prava stabulatur cacochymia, necnon etiam ex retentis, & corruptis excrementis, imò ex materia feminali detenta, & corrupta, ut ex Galeno constat, ex quibus omnibus elevatus vapor vim deferens malignam, epilepticas, aut hystericas excitat affectiones, non secus ac syncopas, & alia maligna symptomatum genera, pro varietate membri quod invadit.

Consonat etiam Vallesius noster cum Galeno in expositione quarti agroti, lib. 3. epid. sect. 3. qui erat phreneticus, & prima die quæ decubuit vomuit æruginosa, multa, & tenuia, cum pravis etiam aliis accidentibus, ex quibus tertia die obiit. Et quidem miratur Galenus phreneticum mortuum fuisse ante diem quartum, ut merito patet, id non factum esse vi phrenitidis, sed succi pravi & venenati, quem homo collegerat ob pravam victum; phrenitidem verò fuisse ut unum quoddam veneni symptoma, veluti si quis accepto veneno, aut morsus à fera delirans moreretur, non diceremus sustulisse eum phrenitidem, sed venenum, & videtur reverà, id quod Galenus affirmat probabilius effici, vomitu illo æruginoso, quem habuit phreneticus, qui nisi materia venenosa esset, & celerrima corruptio non posset die prima fieri.

Sed in confirmationem adductæ opinionis & placiti Galeni audite, precor, Vallesium nostrum sic fentem. *Itaque ego Galeno concesserim posse intra nostra corpora gigni venena; quia horrendi quidam casus, id indicant; atque adeò posse parvulum genitum, aliquando noxam repentinam inferre, aut repentinum impetum capiens in partes principes, aut quod verius puto, venenatam qualitatem repentina alteratione contrahens, ad quam ante longo tempore tantum disponeretur veluti ligna multo tempore siccantur, & repente inflammantur; atque adeò in hoc talem succum fuisse (intellige venenosum) ob vomitum illum æruginosum & febrem acutam, & horridam, & ob incredibilem illum lapsus virinum, quo factus est die secunda mane sine voce, & ob palpitationes per totum, ac denique secunda die factas convulsiones.* Hucusque Vallesius. Aurea quidem verba, quæ venenum in corpore generari posse, planè testantur, & prava illa, & sæva, atque plura symptomata, quibus phreneticus fuit oppressus demonstrant.

Addimus etiam non solum in nostro corpore absolute legitima, & propria venena posse generari, ut probant adducta testimonia, & rationes, verum etiam venena toto genere deleteria, quod Galenus significavit aperte 6. de locis affect. cit. cap. 5. de corruptione seminis, quod venenum ictui scorpionis comparavit per sæva, & fera accidentia, quæ inducit. Ubi nota, minimè ratione nimie quantitatis seminis corrupti, sed parvissimæ mortifera accidentia inducere: merito igitur venenum toto genere deleterium in corpore per corruptionem specialem generari potest; cujus ratio est: nam per corruptionem, aut putredinem peculiarem, aut excellentem, generantur extra corpus venena, toto genere deleteria, ut constat in generatione Bufonum, & Scorpionum, & similibus animalium venenosorum toto genere talium: cum ergo non implicet, similis putredo intra nostrum corpus, neque ex parte ef-

ficientis, neque ex parte materiæ, credendum firmissimè est, intra nostrum corpus generari posse venenum toto genere deleterium, & mortiferum.

Solum restat satisfacere argumento principali adducto à Mercuriali, in cujus solutione plurimum inculcant Moderni Scriptores, ex quibus Doctissimus quidam Recentior respondet, optimè posse à calore præternaturali generari venenum in nostro corpore agente in materia, seu humoribus pravè, & præviè dispositis ad veneni generationem, quin talis generatio excedat vim caloris præternaturalis: Et probat exemplo quotidiano de generatione serpentum, & lumbricorum in terra per putredinem, agente calore putredinali in materia, pravè, & præviè disposita ad generationem talium animalium venenosorum: poterit ergo intra nos ita accidere per putredinem excellentem similem agente calore præternaturali.

Hanc solutionem impugnat noviter scribens Bataller *disputatione unica de Venenis cap. 1.* ex eo quod dispositiones humorum præviæ solum concurrere possunt ad generationem veneni in genere causæ materialis ex parte materiæ: ergo solum restat quod talis generatio tribuatur calori præternaturali effectivè, ac proinde semper argumentum manet in sua vi, ex eo quod venefica virtus excedat potentiam caloris præternaturalis. Addit etiam aliud argumentum. Alter Recentior noviter scribens Valentia Scholæ, *disputatione 1. de natura veneni, artic. 3. fol. 41.* judicans acutè etiam venena toto genere deleteria, quod Gal. significavit aperte 6. de locis affect. cit. cap. 5. de corruptione seminis, quod venenum ictui scorpionis comparavit per sæva, & fera accidentia, quæ inducit. Ubi nota, minimè ratione nimie quantitatis seminis corrupti, sed parvissimæ mortifera accidentia inducere: merito igitur venenum toto genere deleterium in corpore per corruptionem specialem generari potest; cujus ratio est: nam per corruptionem, aut putredinem peculiarem, aut excellentem generantur extra corpus venena, toto genere deleteria, ut constat in generatione Bufonum, & scorpionum, & similibus animalium venenosorum toto genere talium: cum ergo non implicet, similis putredo intra nostrum corpus, neque ex parte efficientis, neque ex parte materiæ, credendum firmissimè est, intra nostrum corpus generari posse venenum toto genere deleterium, & mortiferum.

Solum restat satisfacere argumento principali adducto à Mercuriali; in cujus solutione plurimum inculcant Moderni Scriptores, ex quibus Doctissimus quidam Recentior respondet, optimè posse à calore præternaturali generari venenum in nostro corpore agente in materia, seu humoribus pravè, & præviè dispositiones præviæ humorum solum concurrant in genere causæ materialis ad generationem substantiæ veneficæ, non inde infertur solum calorem præternaturalem producere venenum: nam ipse operatur virtute substantiæ, tanquam instrumentum se tenens ex parte efficientis, quod intendit per se generationem similis substantiæ. Cæterum quia prius quàm possit introducere omnes dispositiones conducentes per se pro forma intenta, ex aliquibus ab ipso efficienti productis, & ex aliis, quæ in materia, seu humoribus pravis alteratis à calore præternaturali, mediâ speciali, & excellenti corruptione,

corruptione, seu putredine innascuntur, pullulat, & resultat dispositio media, & ultima pro generatione substantiæ venenosæ, quæ per accidens fit, & præter intentum agentis principalis, cogitur causa universalis ad exigentiam ultimæ dispositionis producere formam substantialem veneficam, cujus productionem attingit calor præternaturam, & dispositiones se habentes ex parte materiæ, quæ in humoribus pravis cernuntur, etiam in genere causæ materialis concurrunt, & attingunt suo modo generationem substantiæ venenosæ, quatenus ex ipsis, & ex illis, quas produxit efficiens medio calore præternaturali & putredinali resultavit ultima dispositio ad formam substantialem veneficam, sive sit vermis, sive scorpionis, vi cujus causa universalis suâ generali providentiâ, quasi obligata fuit ad productionem illius formæ substantialis veneficæ; quo fit ut tribuatur non calori præternaturali solum, neque dispositionibus materialibus, sed dispositioni ultimæ resultanti ex dispositionibus ab efficienti productis, & ex illis, quæ ex materia alterata, & disposita resultarunt, quæ omnes attingunt productionem substantiæ modo possibili tanquam instrumenta se tenentia ex parte efficientis, & ex parte materiæ. Ex quo perspicue constat contra Bataller, & contra alterum Doctorem Valentinum, quàm falsa sit ipsorum argutio, & aliena à vera Philosophia.

Claudicat etiam arguties Valentini, ex eo quod firmiter teneat dispositiones, quæ mediâ putredine fiunt, per se intendi ab aliqua peculiari substantia, & merè concurrere disponendo solum pro corruptione formæ præexistentis, & minimè pro generatione nova substantiæ venenosæ. Totum quod chimæricum, & prorsus falsum esse censo: nam ipse fateatur, tales dispositiones ex accidenti evenire, inspectæ à causa universali, ne materia existeret sine forma: ergo non intenduntur per se ab aliqua peculiari substantia; nam licet in hujusmodi generationibus, quæ per accidens contingunt, producat principale agens aliquas dispositiones ex se conducentes pro generatione consimilis substantiæ: tamen quia prius quàm produxerit omnes, resultat ex illis & ex his, quæ sunt in humoribus pravè dispositis mediâ putredine ultima dispositio pro altera forma, quæ ex accidenti producitur à causa universali coacta ipsam producere (etsi venenosa sit) vi ultimæ illius dispositionis, quæ ex se corruptiva est formæ præexistentis, necnon etiam conducentes pro forma venenata substantiali, colligitur manifestè, non produci illam formam substantialem veneficam, ne materia existeret sine forma, sed quia ipsa dispositio exigit novam formam, corruptentem præexistentem per naturalem incompossibilitatem: quâ ratione prædicabat toties Philosophus, illud satis tritum, & vulgare dogma, scilicet, generatio unius est corruptio alterius: non ergo producit causa universalis illam formam novam veneficam substantialem, quia materia non existat denudata formâ; sed quia illa ultima dispositio exigit illius productionem; neque illa solum disponit pro corruptione præexistentis formæ, sed positivè pro generatione formæ substantialis venenosæ disponit, cogendo causam universalem, sua generali providentiâ summa, ut produceret illam formam, quam producere non poterat ullum agens particulare, quod non potuit producere in illa materia omnes

suas dispositiones per se intentas ad generationem similis substantiæ. Cujus rei innumera sunt exempla, à quibus libenter supersedeo ne fastidiosus sim legentibus: ruit ergo omnino utriusque Doctoris redargutio.

Sennertus *lib. 6. sue præct. part. 1. cap. 2.* solvere conatur argumentum supra adductum à Mercuriali: tenet igitur veneni generationem in nostro corpore minimè tribui calori præternaturali tanquam agenti primario, sed ipsi materiæ, seu humoribus pravè dispositis continentibus in se agens primarium, cui tribuitur potius generatio talis substantiæ venenosæ, quàm instrumento agenti, seu calori externo præternaturali: Censet enim in corruptione cujuslibet formæ substantialis non fieri resolutionem usque ad materiam primam, sed perseverare plures formas subordinatas, cum suis accidentibus in ipsa materia, quæ interdum secernuntur, & ipsorum vis manifestatur maligna, & venenata, quæ antè latebat in humoribus, qui ex alimentis generantur pravis, ex quibus homines sæpè nutriuntur, cucumeribus videlicet, & aliis alimentis & fructibus, quæ pravum alimentum præstant, & venenatam naturam in se continent; sæpè etiam animalibus utimur in alimoniam, venenatis substantiis nutritis, ut gallinâ araneis nutrita, coturnicibus elleboro alitis, & Anatæ bufonibus, in quibus venenata substantia later, & non lædit illicò, quia mixta est cum aliis substantiis; cæterum dum secreta tota existit, suam venenosam vim præstat. Unde causa primaria effectiva veneni in corpore geniti est qualitas hæc venefica in alimentis latens, & humoribus ex ipsis genitis, calor verò sive naturalis, sive præternaturalis extrinseca causa dicitur in tali generatione, & minimè primaria, neque effectiva. Hæc Sennertus.

Adductam doctrinam impugnat Doctor Valentinus *loco citato*, ex eo quod concedit, & supponit plures formas existere simul informantes eandem materiam; quæ opinio adhuc in subordinatis reprobatur à S. Thoma, sicut etiam, quod resolutio non fiat usque ad materiam primam; & licet fateatur, & gratis concedat resolutionem non fieri usque ad materiam primam, ut Sennertus supponit, nihilominus suadere intendit, adhuc peccare Sennerti solutionem, quoniam accidens non potest esse causa principalis & primaria productiva substantiæ, neque virtus latens in materia, quippè hæc solum dicit in corruptione seipsam cum accidentibus corrumpi; & cum substantia virtute propria non possit producere neque formam aliquam substantialem, neque aliam materiam, infert contra Sennertum minimè posse ex suis principiis intelligi quâ ratione in nobis possit generari substantia venenosa in nostro corpore agente calore præternaturali in humoribus.

Consequenter docet contra Sennertum, quod licet accidentia, quæ erant in corrupto, maneat in genito, post plures transmutationes, ut constat ex *Hip. 6. epid. part. 5. text. 25.* per illa verba: *Mulier, capra elaterium, aut cucumerem sylvestrem comedentes pueris purgatio.* Hoc tamen non accidit quia resolutio non fit usque ad materiam primam, sed quia materia fuit sigillata à forma substantiali præcedente, ob quod forma subsequens determinatur, ut simile accidens in specie producat; & perinde dum homo plantis, & animalibus veneno nutritis, & saturatis utitur, si qualitas maligna oritur, non est quia ea fuit re-

licta in materia verbi gratia gallinæ araneis, aut scorpionibus nutritæ, sicuti neque substantia venenosa ex tali essentia genita, sed solum ob præcessisse materiæ sub tali forma, ratione cujus remansit sigillata; unde causa principalis substantiæ venenosæ non est materia gallinæ veneno nutritæ, neque aliqua virtus latens in ipsa materia, sed ipsa forma substantialis, quam maligna, seu venenosa qualitas, ut passio propria comitabatur, exempli gratiæ scorpionis, aut alterius formæ venenatæ, ratione cujus materia prima appetitum contraxit, ita ut informata alia forma chyli scilicet, aut sanguinis, eam ad supradictum appetitum determinet, & venenosam qualitatem producat; ita ut venenosa reddatur substantia sanguinis, solum propter præcessisse formæ aranæ, aut scorpionis, aut cucumeris, aut alterius formæ venenosam substantiam constituentis, à qua producitur maligna, & venefica illa qualitas. Tota hæc doctrina, quæ increpare intendit Sennerti solutionem, fundatur in principio Thomistarum asserentium fieri resolutionem usque ad materiam primam, ita ut in ipsa minimè remaneant accidentia ulla eorum quæ fuerunt in corrupto, quam Sennertus planè negat cum toto Collegio Jesuitanæ Familiæ; unde argumenta, quæ contra ipsum format, penitus evanescent, etsi forsàn alicujus roboris sunt, solum tenent in opinione Thomistarum, qui modus impugnandi, frivolus prorsus est, cum in omni opinione impugnatione debeat habere vim. Neque alicujus momenti est argumentum supra etiam adductum contra Sennertum, ex eo quod accidentia non possint attingere productionem substantiæ; nam ex supra dictis à nobis apertè constat, quæ ratione id possit accidere modo possibili, in quolibet genere causalitatis per modum instrumenti operantis virtute causæ principalis cujus sunt instrumenta.

Uterius etiam in favorem Sennerti sic argumentor à destructione fundamenti Thomistarum, quod tanquam inviolabile supponit Doctor Valentinus argumento à me olim machinato, & adducto in celebri nostra Complutenfi Academia in publicis Disputationibus Religiosæ Familiæ Clericorum Minorum. Nam sigillatio in materia prima, ratione cujus habet appetitum ut denuò in novo composito producantur illa eadem accidentia in specie quæ fuerunt in corrupto, tota dependet ex præcessisse formæ antecedentis corruptæ in tali materia. Quo supposito tanquam inconcusso fundamento in doctrina Thomistarum, sic premo discursum: nam illa sigillatio in materia prima, vel est quid reale accidentale, aut substantiale inhærens in materia, aut quid chimæricum, seu fictitium, sive denominatio extrinseca; quidquid sit, nihil ponit reale in materia, ratione cujus forma generanda, aut universalis causa producat illa accidentia venenosa, quæ forma aranæ, aut scorpionis in materia conservabat: Ergo ruit totum fundamentum Thomistarum à Doctore Valentino repetitum contra Sennerti doctrinam. Probemus assumptum per partes. Si respondeas esse quid reale substantiale, incidit in opinionem Sennerti adhibitentis plures formas in illa materia, quæ si subordinatæ sint, non est contra rationem, neque improbabile (etsi Divus Thomas contrarium sentiat) & cum ipso Doctor Valentino: quippè nostro Tractatu de Elementis tom. nostro 1. abundè osten-

dimus Elementorum formas conservari simul cum forma mixti, quia sunt mediæ & conducentes pro ipsa, quin importent aliquam impossibilitatem, cum ipsa, necnon etiam subtilissimus Scotus, corporeitatis formam mediam concessit in omni composito substantiali: ergo impugnatione de existentia plurium formarum in unica materia, dummodò sint formæ mediæ, nihil facit contra Sennertum; quandoquidem si fateatur Doctor Valentinus sigillationem in materia esse quid reale substantiale, incidit in foveam quam facit: præterquam quod si quid reale substantiale perseverat in materia: ergo non fit resolutio usque ad materiam primam.

Porrò si concedat, sigillationem esse quid reale accidentale inhærens in materia, & sequitur etiam resolutionem non fieri usque ad materiam primam, & consequenter, quod saltim illa accidentia recipiantur in materia, & non in toto composito, quod peccatum criminis est in prædicta opinione: ergo liquidum manet, sigillationem in materia relictam ex præcessisse antecedentis formæ jam corruptæ, neque esse quid reale substantiale, neque accidentale inhærens in materia: si ergo est quid notionale, chimæricum, & fictitium, sive extrinseca denominatio, quæ omnia nihil ponunt in re, seu materia, quam dicunt manere sigillatam. Urgeo denuò ratiocinium meum: etenim id quod nihil reale est in materia, sed solum merum figmentum, aut extrinseca denominatio, seu præcedentia formæ antecedentis corruptæ, minimè potest cogere formam corruptam (scorpionis videlicet, aut alterius substantiæ venenosæ) ut producat qualitatem veneficam, quæ comitabatur ipsam formam ante ipsius corruptionem, neque causam primam, ut per exigentiam aliquam reproducat in materia hujusmodi accidentia venenosa, quæ præfuerant antecederet in materia, aut in composito antecedenti, ut per se patet contemplanti rem citra passionem propriam; cum certum sit extrinsecam denominationem nihil ponere in materia, ut esse dextram columnam, aut sinistram, nihil ponit reale in columna: ergo ex vi illius præcessisse, minimè tenetur forma corrupta, neque alia causa ad productionem qualitatis veneficæ in materia, ac per consequens sigillatio chimærica omninò censenda est in materia prima, ut accidentia denuò producantur, quæ præfuerunt in corrupto: præcipuè cum forma illa scorpionis verbi gratia sit corrupta, aut altera quælibet, quæ venatam qualitatem continebat, quarum nulla rationem causæ producentis de novo sortiri poterit, quandoquidem ad causalitatem actualem existentia causæ est necessaria.

Huic ultimæ instantiæ respondet Doctor Valentinus citatus, sufficere existentiam virtutis (quam virtualem vocant communiter) ut aliquid, etsi corruptum dicatur, principaliter causare possit, adducit exemplum in semine indito à patre accepto, & conservato ab utero; quo in casu, etsi pater moriatur, succedit generatio, & patri principaliter tribuitur, & semini virtualiter. Undè infert appetitum materiæ ex præcessisse sub forma aranæ aut scorpionis, esse virtutem sufficientem pro determinatione accidentis similis in specie, ut scilicet determinet formam corruptam aranæ, aut scorpionis, ut producat denuò accidentia venenosa, quæ præfuerant, præsentem, & informantem materiam formam aranæ, aut

aut scorpionis, sive altera quælibet venenata.

Hæc solutio quidem videtur aliena à bona Philosophia: nam argumentum de similitudine seminis nihil probat in sigillatione; etenim semen dicitur instrumentum separatum deferens in se totam virtutem patris, quam eminentialiter continet; quare jure optimo, tale instrumentum acceptum, & conservatum ab utero tanquam in loco idoneo ad prolificationem à natura dicato operatur virtute patris, ex se agentis principalis, quod etsi actu non existat, existit tamen in semine sua formalis virtus, quemadmodum in feminibus vegetabilium id accidere inconcussum est inter omnes Philosophos, & Medicos; cæterum in sigillatione materiæ minimè currit eadem ratio, imò longè dispar: nam ex eo quod præcesserit in ipsa forma scorpionis, aut altera venenata, nihil relinquitur reale inhærens in ipsa materia (ut omnes Thomistæ fatentur planè) quod possit continere eminentialiter virtutem scorpionis, quemadmodum semen continet virtutem patris, quod entitas realis, & physica est, at præcessisse formam scorpionis corruptam in materia nihil est reale, sed extrinseca denominatio: ergo neque potest continere virtutem formæ scorpionis, neque potest materia ipsa nuda per illud præcessisse formæ scorpionis determinare formam corruptam scorpionis, ut producat accidentia illa venenata de novo in materia, quæ antea erant dum talis forma actu informabat materiam: unde illud præcessisse formæ antecedentis jam corruptæ minimè potest habere rationem instrumenti operantis virtute causæ principalis, cum nihil sit reale; sed solum mera extrinseca denominatio, quæ nihil ponit in materia, proindeque, neque potest dici instrumentum operans in virtute agentis principalis, neque ullo modo potest determinare materiam ad appetitum talium accidentium; aliàs, si centum formæ præcesserint in materia, maneret sigillata ab omnibus, ut omnia accidentia centum formarum, omninò diversa, & contraria, inter se reproducerentur forsitan destructiva formæ præsentis: quod omninò vanum, & chimæricum censeretur debet.

Denique, quia etiam si instrumenta Fabri, ut ferra, & penicillus recipiant impulsus à Fabro pro motiunculis conducentibus ad artem, absente Fabro, impulsus deficit, & motus, & tamen illud præcessisse talis impulsus, non determinat Fabrum necessariò, ut repetat impulsus ejusdem speciei pro motiunculis illis conducentibus ad artem: ergo eodem jure in materia, idem debet accidere, quandoquidem ex præcessisse formæ receptæ in illa per corruptionem deficit inhærentia in eadem materia, in qua cum nullum vestigium formæ amissæ relinquatur, nihil est quod determinet ad productionem eorundem accidentium similium in specie in eadem materia. Ruit ergo solutio, & totus discursus fundatus in sigillatione materiæ solum per præcedentiam formæ corruptæ.

Inculcat etiam Valentinus Doctor Sennerti doctrinam, quia non tenet in semine, aut sanguine, quando peccant in quantitate, & retinentur, & putrescunt, in quo eventu naturam sapiant veneni, ut Galenus testatur 6. de loc. cap. 5. citato, & tamen cum hujusmodi substantiæ laudabiles sint, non videtur habere locum Sennerti doctrina de formis venenatis in ipso

rum materia contentis. Certè argumentum satis frivolum, & superficiale, quandoquidem in doctrina Sennerti, in sanguinis, & seminis materia, quæ fit ex nutritione animalium venenosorum, lateat forma illa mediæ substantialis venenosa; nam etsi sanguis, & semen fiat ex substantia laudabiliore nostri corporis, nihilominus ipsa secum defert illam venenositatem quam participat necessariò ex plantis, aut animalibus venenosis, ex qua fuit factus chylus, & sanguis, non tamen ita relucet, sed potius magis latet, quàm in aliis humoribus pravis, in quibus non ita est correctæ venenositas, sicut in semine, & sanguine quarto humore, in quibus solum per putredinem agente calore præternaturali per prohibitam ventilationem, separatis partibus venenatis, resurgunt accidentia pestifera, & sæva, qualia superius depinximus: minimè ergo convincit argumentum contra Sennertum.

Tempus jam instat, ut accedamus ad solutionem Doctoris Valentini, qui prius quàm propriam mentem aperiat, docet, interdum in nostro corpore generari venenum, citra aliquam putredinem, solum per actionem caloris naturalis, qui separat substantias à substantiis, per transmutationem alimentorum in chylum, & sanguinem. Undè tenet hac ratione calorem naturalem ex accidenti, & tanquam extraneam causam, seu externam concurrere ad veneni generationem in nostro corpore, necnon etiam calorem præternaturalem etiam ex accidenti concurrere, quatenus absumit substantias laudabiles humorum, & sanguinis, quæ corrigebant venenatas qualitates, & impediabant pullulationem veneni.

His præhabitis, tenet generationem veneni in nostro corpore principaliter fieri à causa universali, à qua universi conservatio intenditur; nam materia illa, quæ putrescit (loquitur nunc quando ratione putredinis generatur venenum in nostro corpore) ope caloris præternaturalis, acquirit dispositiones, quibus forma antecedens conservari non potest; & idèd ne materia maneat sine forma, causa universalis introducit formam substantialem venenicam, aut alterius mixti: attentis dispositionibus relictis ex putredine, aut ustione, vel à calore dissolvente mixtum, à quibus contrahitur & determinatur universalis causa ad productionem substantiæ venenicæ; sic docet vermes, & alia animalia venenosa per putredinem generari, & spontè in terra nasci: quid ergo mirum quod eodem modo intra nostrum corpus generantur venenosa substantiæ.

Valentini Doctoris solutio plura continet falsa; peccat enim imprimis quatenus docet posse in nostro corpore generari venenum per actionem caloris naturalis citra aliquam putredinem, ex accidenti, quatenus separat substantias à substantiis per conversionem alimenti externi in chylum, & sanguinem; nam ipse contra Sennertum arguit non esse in alimentis substantias venenicas, quia resolutio fit usque ad materiam primam, eo ipso quod alimenta corrumpuntur, & in aliam formam transmutantur; si ergo non remanet in materia, in transmutationibus, quas patitur alimentum in chylum, & sanguinem aliquid positivum, sed solum extrinseca denominatio, seu sigillatio orta ex præcessisse formæ corruptæ: ergo neque accidentaliter, & extrinsecè potest concurrere

concurrere calor naturalis ad generationem veneni, intra nostrum corpus; cum potius si non fierent transmutationes substantiales à nostro calore, sed liquationes meras, perseverarent sine dubio in alimentis venenosis qualitates veneficæ formaliter, quæ melius, & citius disponent, & conducerent ad generationem veneni in suo genere causæ materialis: ergo adhuc ex accidenti calor naturalis non potest esse auctor veneni, ratione transmutationum, quas præstat, dum alimentum convertitur in chylum, aut sanguinem, imò potius, per ipsas transmutationes congregantur homogenea, & similia, ut in *Tractatu de Coctione* docuimus *nostro primo Tomo*, & separantur etherogenea, & dissimilia, quæ à natura expelluntur per suas dicatas regiones tanquam excrementa inutilia pro nutritione.

Insuper etiam neque calor præternaturam potest conducere ad generationem veneni, quatenus absomit substantiam benignam alimentorum, seu sanguinis; quippe etsi calor præternaturam valeat resolvere, indifferenter id facit, tam respectu substantiæ laudabilis sanguinis, & chyli, quam respectu aliarum substantiarum inutilium, quæ excrementitiæ vocantur: ergo non est destinatus præternaturalis calor, ut solum resolvat benignas substantias sanguinis, quæ impediunt in ipso pullulationem venenosæ substantiæ. Præterquam quod officium principale caloris præternaturalis, est inducere putrefactionem, aut uersionem in humoribus dispositis, & juxta varias dispositiones, varias corruptiones inducit in ipsis: ergo potiori jure credendum est, calorem præternaturalem conducere ad generationem veneni, quia autor est putredinis, & corruptionis sanguinis, quam quia resolvit substantiam benignam ipsius; quandoquidem etiam resolvit substantias pravas, & excrementitias sanguinis.

Neque causa universalis producit substantiam veneficam ne materia maneat sine forma, sed ad exigentiam ultimæ dispositionis productæ ex illis, quas produxit agens particulare intendens suam assimilationem, & ex his, quæ in ipsa materia præfuerunt, ex quibus omnibus resultabit ultima dispositio, vi cujus tenetur causa universalis producere illam substantiam veneficam: nam si ipsa non existeret, nulla produceretur forma à causa universalis, cum entitas nuda materiæ primæ, non possit cogere universalem, & primam causam, ut producat formam, cum per divinam potentiam possit existere sine forma: non ergo cogitur prima causa producere formam ne materia maneat sine illa: imò potius, si ob hanc rationem prima causa formam produceret, produceret sine dubio formam aliquam conservativam viventis, & non veneficam, & destructivam naturæ, & omnino nefariam, cum Autor naturæ potius debeat intendere suam conservationem, quam corruptionem: non ergo producit substantiam veneficam, quia materia prima non maneat denudata forma, sed quia ad exigentiam illius dispositionis ultimæ operatur sua generali providentia, quemadmodum accidit in productione formæ mixti, & in omnibus generationibus per accidens, ut superius probavimus.

Ex dictis constat contra Mercurialem vim caloris præternaturalis agentis in materiam pravam continere virtutem potentialem æquivocam

producendi varias formas tanquam instrumentum naturæ, medio ipso operante, non quidem juxta regulas petitas ab statu naturali, sed per quandam violentiam caloris præternaturalis, per quem veneficam formam producit, concurrentibus dispositionibus pravis alimentorum venenosorum, & pravorum, quæ perseverant in materia, non quidem (ut Sennertus putavit) perseverantibus formis substantialibus venenorum in materia, quia hujusmodi formæ, nec sunt mediæ, nec conducentes pro forma adveniente; cum ergo sufficiant qualitates venenosæ ad generationem per accidens formæ venenosæ, frustra multiplicare debemus substantiales formas simul informantes eandem materiam, quandoquidem non constat de influentia ipsarum, sicut de formis elementorum dicebamus in generatione mixti, *nostro Tomo 1.* etsi forsitan aliquis sit persuasus, & concedere velit, illas substantias quas admittit Sennertus esse formas medias substantiales, quarum qualitates conducunt ex parte materiæ, cum calore præternaturali ad generationem veneni in nostro corpore; probabiliter potest sustineri Sennerti solutio; nam sive dicamus qualitates se habentes ex parte materiæ, sive formas illas medias venenum continentis conducere in generatione per accidens ad formam veneni productam à causa universalis ad exigentiam illius ultimæ dispositionis, in re ipsa convenimus: sicut ergo solus calor operante natura, tanquam æquivoca causa, varia producit animalia venenosa, & plantas varias venenosas, propter dispositiones varias, & pravas terræ quin excedat effectus vires causarum, & dispositionum conducentium ad generationem per accidens substantiæ venenosæ; sic similiter in nobis accidere generationem veneni medio calore præternaturali, & dispositionibus materialibus maleficis, seu pravis credendum est.

Neque quamlibet seminis putrefactionem, seu sanguinis menstrui corruptionem, dum retinentur, generare venenum censendum est, sed certam, & specialem, seu excellentem, ut hinc constet contra Mercurialem, & Jacobum Grevinum, sæpe sæpius affectus hystericos reduci posse ad causas manifestas; non tamen ex eo probatur interdu non posse generari venenum ex prædictis substantiis corruptis, speciali genere corruptionis, qualiter in pestilentibus febribus accidit, & accidentia declarant sæva, & mortifera, ut Galplanè fatetur, *loco cit. 6. de locis affect. cap. 5.* ex quo clarè constat, quæ ratione calor præternaturalis attingat productionem formæ substantialis veneficæ, & quod possit intra nostrum corpus generari, quin rationes in contrarium adductæ, nostram sententiam debellare possint.

CAPUT IV.

An detur Venenum ad tempus.

R I U S Q U A M litem propositam absolvamur, notandum venit, in pluribus sensibus habere locum præsentem controversiam. Primum est utrum à naturalis possit produci substantia venenosa, ut temporis longitudine, mortem inferat, aut etiam possit tale venenum arte parari, ut post longum

tempus etiam suam veneficam, & mortiferam vim manifestet? Strictius insuper potest intelligi litigium, an scilicet venenum possit arte parari, quod determinato tempore interficiat, ita ut die, vel hora ab artifice, seu malefactore intenta mors accidat.

Cæterum, ut certa ab incertis separemus, venena omnia, sive à natura producta, sive ab arte parata, esse agentia naturalia, quæ in præsentia contraria debent agere, & reparari, ac proinde minimè posse sæva sua, & mortifera accidentia manifestare in instanti, sed potiùs tempore sensibili, & manifesto, requisito ad actionem suam majori, aut minori; pro majori, aut minori passu resistentia, sive activa, sive passiva, comparata cum efficacia, & virtute agentis venenati; etenim si hæc sit valde intensa, & deleteria, & calor noster naturalis debilis, certum est, quod breviori tempore celebrabitur mors, longiori autem si virtus veneni non sit ita intensa, & resistentia passu, sit aliquantulum validior, non tamen ita, ut prævaleat supra vires agentis, à quo celebranda est victoria. Ex quo satis clarè constat omnia venena post aliquod tempus sensibile mortem inducere, de quo nulla est controversia.

Solum ergo procedit controversia si hujusmodi venena, vel à natura instituta, sive ab arte parata, possint suam mortiferam vim inferre, post legitimum temporis intervallum, retardatâ suâ actione, aut aliquantulum impeditâ per plures menses, aut annos.

Et quidem dari venena temporanea à natura, quæ temporis longitudine interficiant, videtur colligi ex Galeno, *lib. 1. prorrh. text. 17.* cujus verba sunt sequentia. *Non est igitur absurdum ut talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est rabientium canum, & medicamentorum tractu temporis longiori corrumpentium, ita ut plerisque Medicos lateant. Quibus verbis expressè fatetur Galenus venenum in nostro corpore per multum tempus latere, & postea hominem interficere. Idem testatur 3. epid. part. 3. agrote 4. verba perpendite. Neque enim sicut ipsorum generatio subita est, ita & generationis causa, ut si medicamentum homo lethale sumpsisset, vel bestia eum virulenta momordisset, sed perdetur in corpore causa, qua sunt excitandi hujusmodi malis crescunt, quod morsu usu venit à rabidis canibus; nam apertum est, quod canis venenum licet in morsu non otietur, nec conquescat, nullam sui ipsius notam prodit, multis interim proximis mensibus. Apertè ergo, & expressè fatetur Galenus à natura produci posse venenum, quod longo temporis spatio, hominem depascat. Hanc eandem sententiam complectitur Mercurialis, *lib. 1. de venen. cap. 7.* & Amatus Lusitanus, *centur. 6. curat. 88.* ubi sequentia adducit verba. *Turca tamen & Indi, qui venena scitè tractant, venena ad determinatum tempus, ita dextrè, & artificiosè concinant, ut raro suis frustrentur votis, præparant autem medicamenta varia, qua ad tempus interimentia vocant, quorum aliud mense, aliud bimestri, aliud verò annuo spatio, opus suum conficit. Cæterum cum tempus signant, non determinatum intelligi volunt, sed plus minus pro subiecti ratione, id quod (ut ego sentio) visis doctis absurdum videri non debet. Ex his licet colligere si fidem tanto viro præbeamus, non solum à natura, sed per artem dari**

posse venenum, quod ad determinatum interimat tempus, hoc est, quod uno mense, vel duobus, vel integro anno opus suum conficiat; hoc autem de venenis quæ toto suo genere interimunt, & occulta vi, & rodendo, & putrefaciendo, quæ verè deleteria dicuntur, intelligendum esse censet; minimè verò de illis, quæ suis primis qualitatibus, vel in quantitate interficiunt, quippè hæc statim interimerent solent, & non per longum temporis spatium.

In prædicta curatione rationem hujus rei adducit, à simili desumpto argumento de medicinis purgantibus; nam inter hæc alia tardiùs, alia brevius suum munus exercent, totum quod pendet, ex dosis debita mensura, ab exercitatissimis viris determinata, & præscripta, quam si quis excedat, interdum mors citius sequitur, ex eo quod citius opus proprium conficiant. Sic Dioscorides vir gravissimus, & in Arte Medica exercitatissimus *lib. 4. cap. 79.* agens de Mandragora, inquit ejus succum duobus obolis ex mulso potum, ut veratium per vomitiones bilem atram, pituitamque extrahit; verum potu largiori vitam adimere, & in fine capitis sermonem instituens de Morio, hoc est, de altera Mandragoræ specie, ait, eam in pane, ofsa, obsoniòve drachmæ pondere devoratam, non memoriam modò, sed usum quoque rationis intercipere: obdormiscit enim homo (inquit iste Autor) eo ferè quod comederit habitu, sensus impos, ternis, quaternisve, ex quo data est, horis. Perpendite igitur, obsecro, ultima verba adducta, quibus ait hominem impotentem fieri, tertiâ vel quartâ horâ post ejus esum; ubi signat tempus in quo ferè moriõn operatur. Non igitur difficile creditu erit, venena artificiosè concinnari posse, aut fortè ita nata, & naturâ suâ reperiri quæ determinato quodam tempore, paulò seriùs ocyulsvè interimant. Sicut ergo nostris temporibus accidit, quod aliqua sint medicamenta purgantia, quæ celeriùs, aliqua, quæ tardiùs purgandi opus perficiant, & sæpè sapiùs per artem, ea quæ efficaciter, & celeriter purgant; ita corrigimus, eorumque vim domamus, ut tardiùs, & remissiùs expurgationem moliantur: & è contrâ, ita posse accidere in venenis consentaneum rationi videtur, ipsorum vires tardas per artem acnendo, & accelerando, & efficaciam eorum domando, & retardando. Ex quo accidit ut jure optimo possit præparari venenum, quod post longum tempus, aut tardè interficere possit: totum quod etiam evenire potest, augendo quantitatem, aut diminuendo ipsam, ut de medicinis purgantibus accuratè, & prudenter advertit Galenus, *lib. de curand. ration. per sanguis missio. cap. 12.* sic. *Nam quod laboranti præbendum medicamentum, aut bilem, sive flavam, sive atram, aut pituitam, aut ferosum excrementum vacuans exactè novimus, cæterum quantum præberi debeat, nescimus: Idem testatur lib. 2. de rat. viñ. text. 37.* dum de certa mensura propinandi medicamenta expurgantia loquitur, & ait. *Conjectura hoc artificiali Medicus assequatur oportet, quod quidem cujuslibet non est, sed ejus tantum, qui vim omnium eorum, quæ sub arte cadunt, facultatemque didicerit, & qui memortâ vigeat, ac in artis operibus diligenter, & accuratè sit versatus.* Ex his infero, igitur quemadmodum in exhibendis purgantibus auxiliis catharticis, artificiali conjectura opus est, ne

forſan quantitatem excedendo debitam, ce-
lerem, & nimiam evacuationem moliamur; ita
eadem uti opus eſt in exhibendis ad definiendum
tempus venenis, ut ſcilicet, quædam tardiùs,
quædam celeriùs interficiant. Totum quod pen-
det ex præparatione retardante, aut accelerante,
aut ex nimia, aut minima quantitate propinandi
venena; liquidò ergo conſtat, per humanam in-
duſtriam poſſe dari venena, quæ ad tempus ope-
rentur. Quæ omnia dignoſcens Theophrastus
lib. 9. de cauſis plantarum, cap. 16. dixit Aconitum,
olim ita componi, ut certis occidere poſſit tem-
poribus, videlicet bimeſtri, trimeſtri, ſemeſtri
ſpatio, anno quoque, interdum etiam biennio
completo.

Pro validatione hujus opinionis, plures hi-
ſtorias paſſim referunt Auctores, quibus fides ad-
hibenda eſt, ſi hanc opinionem experimentis va-
lidare conemur: & quidem inter plures, quas
narrare poſſem, adducitur communiter inter Au-
tores hiſtoria illa quam refert Jovius *parte 1. hi-
ſtoriarum, lib. 2.* ubi mentionem facit de veneno
illo, quo Cæſar Borgia univerſum Collegium
Cardinalium interficere tentavit, peculiari pul-
vere arte confecto, qui exitiali mora & per lon-
gum tempus, & citra vehementiam homines de-
paſcebat; & inter vetera exemplia primum locum
habet illud Claudij, quem Agripina, lento ve-
neno interficere determinabat; ita refert Paulus
Zachias, *lib. 2. quaſt. Medic. Legal. titulo 2. quaſt. 10.*
Liceat ergo colligere ex dictis, & aliis pluribus
hiſtoriis, quas libenter omitto, ne ſatiſoſus
appaream, dari venena temporanea, quæ vel na-
turâ talia ſunt, ut nonniſi tardè occidant, ut de
veneno canis rabidi dictum eſt *ſuprà*, vel artis
miniſterio, vel aſſumentis diſpoſitione talia eva-
dunt, ut nonniſi longo temporis ſpatio interfici-
ant; ita etiam ſentit Avicenna *ſen 6. lib. 4. tr. 1. cap. 2.*
quem ſequitur Foreſtus *lib. 30. obſervat. 8. in ſcholio*; & Valleſius noſter *3. epidem. cum Ga-
leno comment. 3. text. 75.* clariùs tamen Valleſius
id teſtatur *1. epidem. ſect. 3. agrot. 9.* qui vocaba-
tur Crito, ſecundo die mortuus, ob venenatam
ſuccorum qualitatem, in cujus textûs, & ægroti
expoſitione, in calce concludit Valleſius ſic. *Hic
certè homo à multis putatus ut venenum accepiſſe;
tamen ſciimus, ſolere multos venenum intra ſe, ex
pravo victu generare, & repente mori, non aliter
ac qui acceperit; ſummè verò in Crito, jam aperta
fuit veneni ſignificatio, cum factò majore pedis tu-
more puſtula cum contentione, hoc eſt, ampulla
quadam bullis diſtensis ſimiles eruperunt; ſigna
quidem ita lethalia, & venenosa, ut vix unquam
ullus ſervari contingat, ex his, qui acutè febricitant
cum exanthematibus nigris:* unde probabiliter
ex adducta doctrina inferitur, non ſolùm vene-
num intra noſtrum corpus generari poſſe, ſed
quod ipſum paulatim genitum ex ſuccis pravis
ad tempus interficere poſſit veluti repente.

Sit noſtra conſuſio, dubium non eſſe inter
venena, alia citiùs, alia tardiùs operari, ut latè
Galenus docet *lib. de Theriaca ad Piſonem, cap. 8.*
ubi varia venena proponit, alia quidem celerem
mortem inducentia, alia tardiorem, quod qui-
dem eſt proprium agentium naturalium, quæ
omnia tempus requirunt ad perficiendas ſuas
actiones, majus, aut minus pro efficacia agentis
comparata cum reſiſtentia paſſi; quâ ratione in-
ter elementa ignis breviori tempore agit, quàm
cætera. De hoc igitur tempore minimè præcedit

diſputatio præſens, ut *ſuprà* præmonuimus. So-
lùm ergo litigium eſt de veneno ad tempus, ex-
cedens tempus requiſitum, quod ad agendum re-
gulariter requiritur, ita ut poſſit vel à natura,
vel ab arte parari venenum, cujus actio ita re-
tardari poſſit per plurimos dies, meſes, aut an-
nos: Igitur in hoc ſenſu rigoroso, admiſſo du-
bio, probabiliùs credam non poſſe dari vene-
num, quod neque determinato die, neque horâ
mathematicè loquendo, cum parva dicti tem-
poris differentia, poſſit interficere poſt plurimos
dies, aut meſes: neque dari inſuper venenum,
quod poſt plurimos dies, meſes, aut annos,
citra determinatum diem, aut horam. Concluſio
duas habet partes, & quidem quantum ad pri-
mam de die, aut hora determinata, tanquam cer-
tum iudicio id eſſe impoſſibile, imò & chymæ-
ricum, & fabuloſum; quod de arte compositis
venenis intelligendum eſt, quandoquidem à na-
tura talia venena, quæ hora determinata, poſt
longum tempus aſſumptionis interficiant, impoſ-
ſibile eſt, quod à nobis agnoſci poſſint. Suade-
tur concluſio: nam quantumvis Medicus ſit pe-
ritiſſimus, & exercitatiſſimus, & exquisitiſſimè
agnoſcat aſſumentis naturam, ætatem, tempera-
mentum, & corporis conſtitutionem, & in
Aſtologia habeat conſumatam peritiam; mi-
nimè poteſt callere, & perfectè, ac exquisitè
meſurare actionem agentis, & proportionem
ipſius cum paſſo, juxta ejus reſiſtentiam, ſive
activam, ſive paſſivam, ut horam certam, & de-
terminatam prævideat, quâ finiatur actio victo-
riosa inter agens & paſſum, ita ut certa con-
jectura aſſequatur aſſumentem venenum determi-
natâ horâ periturum, quandoquidem plura ſunt
mixta intente activa, & plura, quæ magis, aut
minùs reſiſtunt, ut experientia nobis manifeſtat:
ergo cum hæc omnia incerta ſint, & ſolâ con-
jecturâ ab Arte noſtra percipiuntur, cum ea valdè
conjecturalis ſit juxta Hippocratis decretum, ra-
tionabiliter inferitur, non poſſe præparari vene-
na, quæ certâ, & determinatâ horâ interficiant;
ita ut intra ſex meſes, (exempli gratia) acci-
dant, quidquid dicat Cardanus, *lib. 2. contra.
Medic. tractat. 5. contradict. 9. & lib. 1. de Vene-
nis, capit. 25.* quippè id nulla ratione perſuadet,
neque ex hiſtoriis quas adducit *lib. 3. de vene-
nis, cap. 2.* aliquid contra noſtram concluſionem
lucrari poteſt, ſicut neque ex his quas Iu-
riſconſulti adducunt, & maleficis, quos præ-
manibus habent. Ex quorum confeſſionibus te-
ſtantur venena ita temperari poſſe, ut ſecun-
dum venefici voluntatem determinato die occi-
dant, hoc enim nulla ratione probant, & ra-
tio à nobis adducta contrarium ſuadet: quare
hiſtoriis, quas referunt prædicti Auctores, fides
adhibenda non eſt.

Alterâ pars concluſionis, nempè, non poſſe
arte præparari venena cujus operatio lateat per
ſpatium meſium, & annorum, & quod per tale
tempus poſſit retardari, & impediri actio natu-
ralium agentium, firmiter, & acerrimè ſemper
negabo; eſt Cardanus, & cum ipſo plures Au-
tores non infimæ notæ quos ſequitur Paulus
Zachias *loco ſuprà citato* contrarium defendant.
Suadetur aſſumptum à ſimili, nam inter mixta
potentiſſimæ virtutis ſi applicentur paſſo intra
ſuam ſphæram contento, nullum eſt, cujus actio
poſſit retardari per artem uſque ad plures me-
ſes, neque annos; ſed venenum præcipuè quod

toto genere deleterium est, potentioris virtutis est, quàm aliud quodlibet mixtum, sive calidum, sive frigidum: ergo si horum actio tanto tempore per artem retardari non potest, neque actio veneni poterit retardari. Antecedens constat experimento: quippè neque actio ignis, neque alterius cujuslibet mixti, sive calidi, sive frigidi, potest retardari per sex menses, aut per annum; eò ipso quòd applicetur passo capaci alterationis, quantumvis resistat activa resistantia, aut passiva; quippè actio victoriosa spatio unius horæ, aut duarum horarum debet celebrari, aut unius diei: si ergo devoretur venenum toto genere præter naturam, seu deleterium, de quo est major difficultas, eò ipso quod sit applicatum viventi, necessariò debet operari; & licet vivens sua temperie resistat activè, aut passivè; tamen per resistantiam tanto tempore minimè poterit retardari actio veneni, ut post sex menses, aut annum impediatur, quippè aut est venenum qualitate deleterium, aut toto genere, si primum, necesse est intra corpus detentum, quod in nutrimentum vertatur, ità Gal. 3. *de simpl. medic. facul. cap. 18.* ubi docet, sturnum nutrirî cicutâ, quæ hominem interficit: quia in sturno ob angustiam viarum detinetur; & moratur nimis, & sic vertitur in propriam substantiam, secus in homine accidere compertum est: ergo arte retardari actionem talis veneni, ità ut per menses, & annos impediatur ejus actio, est impossibile.

Si autem venenum sit toto genere deleterium, neque ejus actio poterit retardari, quia necesse est à nostro calore liquari, & fieri separationem partium quæ necessariò debent operari juxta suam activitatem; unde venenosæ partes illicò debent agere, & lædere, ita Galenus 5. *de simpl. med. facul. cap. 19.* & per consequens actio venefica tanto tempore retardari, & impediri, est impossibile, ità in philonio experimur, quòd licet plura ingredientia calida in ipso sint, à quibus actio ipsius soporifera imminui possit, tamen opium citissimè operatur, si interiùs sumatur, somnum conciliando, si exteriùs applicetur, dolorem sedando: ergo ità similiter quantumvis venenum toto genere, pluribus ingredientibus corrigatur, tamen ejus actio per longissimum tempus retardari non poterit, cum separentur per liquationem à nostro calore omnes partes, quæ necessariò debent operari, & lædere sua venenositate, quin interponatur tempus longissimum ad inducenda accidentia mortifera; aut si hæc non inferant, à natura propulsantur tanquam omninò aliena, & extranea; ità Galenus 3. *de simplic. medic. facul. cap. 23.* per sequentia verba. *Ferèque accidit, ut duas ob causas istas, quandoque medicamenta putredine, & erosione necantia non interficiant, nempe tum una cum excrementis excernuntur, priusquam injuriâ corpus afficiant.* Vel ergo illicò lædunt venena, vel à natura simul cum excrementis excernuntur, ut exemplo Cantharidis Galenus id demonstrat, sæpè non nocere, quia citò expelluntur extra corpus: ergo quantumvis resistat venenum toto genere deleterium, & alexipharmacis sit permixtum, quæ retardare possint ejus violentiam, & mortiferam vim, si citò extra corpus non propulsetur, necesse est, illicò accidentia sævissima, & lethalia inducere, quin per longum tempus supra assignatum, virtus venefica, & ejus actio retardari possit.

Suadetur ampliùs assumptum: nam eo ipso, quod est intra corpus venenum toto genere deleterium, quantumvis permixtum cum ingredientibus retardantibus ipsius actionem, seu alexipharmacis, necesse est, ut sit actio, & reactio reciproca inter ipsum, & nostram naturam, si activa resistantia intendat debellare veneficam actionem. Quo supposito tanquam certo in bona Philosophia, sic premo discursum: nam aut vincitur venenum, & actio victoriosa stat pro venti; & tunc jam non est venenum, nec potest interficere, nec per longum tempus, nec celeriter, ut per se constat; si autem venenum vincat, ejus actio pestifera, & deleteria, illicò se debet manifestare, & ante tempus longum assignatum; præcipuè cum hæc virtus debeat constare per actionem veneni virtutem contrarij imminuentis. De passiva resistantia clariùs constat minimè sufficere, ut penitus actionem & violentiam veneni suspendat; quippè existente in corpore, & in suo robore, necessariò debet operari, cum sit agens naturale, applicatum passo, ac per consequens deducitur, nullomodo posse dari temporis longissimum intervallum, seu retardatio inter actionem veneni, & naturalem, seu destructivam, & mortiferam effectum.

Nec valet si respondeas posse retardari actionem veneni violentam, & mortiferam, defectu applicationis ad partem principem; non alia ratione, quàm in morfu canis rabidi accidit retardatio per plures menses, ut latè Galenus scribit 6. *de loc. affect. cap. 5.* nam licet tale venenum intra corpus lateat, aliquid paulatim agendo; symptoma autem mortale non inducit, usque dum altius penetrat, & principes partes ostendit, sive cor, sive cerebrum. Contrà enim instatur adducta solutio: nam venenum, aut est in prima regione, aut in secunda; sed in qualibet sit, est intra sphæram activitatis suæ, ut possit offendere cor, aut cerebrum suo tetro, & maligno vapore communicato, ob communionem quam habent prima, & secunda regio, cum cerebro, & corde: ergo eo ipso, quod venenum est intra nostrum corpus, in nulla parte potest esse reconditum, quæ impediatur applicationem cum partibus principibus, saltem immediatione virtutis: aut forsan si nimio tempore moratur in qualibet regione, simul cum excrementis à natura detruditur, ac per consequens longo tempore supra præscripto, neutiquam poterit in nostro corpore detineri, retardatâ aut impeditâ suâ naturali, aut veneficâ actione.

Neque exemplum adductum de cane rabido, seu ejus morfu, aut spuma aliquid probat contra adductam conclusionem; quandoquidem licet certum sit, quod spuma canis rabidi non interficiat illicò, ac celeriter, postquam inditur à cane; non est ob defectum applicationis, seu tractionis celeris ad partem principem; sed quia veneni naturam consummatam, usque ad tale tempus non consequitur, qua paulatim acquisita, postquam ad ultimum terminum accedit, subito interficit. Audite Galenum in historia phrenetici, 3. *epidem. sect. 3. agrote* 4. ubi causam hujus suspensionis veneni insinuat; perpendite verba præcipua pro nostro intento *textus citati.* *Longo enim tempore, causa, quæ rabiem excitat, augetur, quæ ubi eò tandem pervenerit, mortem affert repentinam, & pro humore pravo illo, humorque ille evaserat malignissimus, lethale repente apparuit*

Symptoma. Unde apertè inferitur, suspensionem spumæ canis rabidi in sua operatione, sicut & pravi humoris intra corpus geniti, potiùs se tenere ob defectum potentiaë, & virtutis illius naturæ, seu substantiæ, quæ est in via ad acquirendam veneni consummatam naturam, quam temporis progressu intra corpus consequitur, quàm defectu applicationis ad partem principem; ac per consequens rationabile non videtur, posse consummatam substantiam venenosam, per longissimum tempus supra assignatum detineri intra nostrum corpus, ejus operatione ferocissimâ & violentâ retardatâ, aut impeditâ. Causa igitur venenosa longo tempore generatur, & paulatim acquirit veneficam vim, accidentia autem mortifera repentè generantur.

Neque omitam Vallesij nostri verba in expositione historiarum phreneticarum 3. epidem. cit. sect. 3. ea perpendite: *Itaque ego Galeno concesserim posse intra nostra corpora gigni venena, quia horrendi quidam casus id indicant, atque adeo posse paulatim genitum aliquando noxiam repentinam inferre, aut repentinum impetum capiens in partes principes, aut (quod verius puto) venenatam qualitatem repentina alteratione contrahens, ad quam ante longo tempore tantum disponeretur, velut ligna multo tempore siccantur, & repentè inflammantur.* Quibus ultimis verbis præsentem difficultatem clarissimè absolvit: ut constet hac ratione canis rabidi spumam repentè interficere, licet pluribus mensibus lateat, alteratione disponente ad acquisitionem perfectam veneni, quæ postea repentinam noxiam inferat, ut exemplo lignorum clarissimè comprobatur.

Confirmat totam hanc doctrinam exemplum adductum à Galeno 6. de loc. affect. cap. 5. de phalangio, & scorpionis, quorum ictus, aut morsus quia ex propria natura venositate confirmatam continet, subito, aut celeriter interficit: si ergo spuma rabidi canis ex se consummatam habet venositate, subito etiam, & repentè interficere debebat, & non per spatium plurium mensium, delatâ vaporosâ substantiâ, & ejus aurâ malignâ ad cor, aut cerebrum, quemadmodum id facit ictus phalangij, & scorpionis, signum profectò testificans, spumam canis, solum habere dispositionem vialem ad venenum, quod alteratione continuâ consequitur: solum ergo remanet in corporibus à cane rabido morsus, fomes, aut fermentum, sive sigillatio, aut distemperies habitualis, ratione cujus pravam, & venenosam latenter adquirat naturam humor pravus fermentatus; ideoque repentè interficit, eo ipso quod perfectam venositate acquirit.

Si respondeas per morsum canis rabidi, spumam canis conservari in tertia regione corporis, seu in porositatibus, in quibus morsus apparet: contra instatur solutio: nam spumæ portio parvissima censetur, & calidissima est, & valde subtilis: ergo debet pelli extra corpus in halitum conversa à calore nostro attenuante, simul cum excrementis in tertia regione stabulantibus. Si autè quis judicet posse spumam detineri in porositatibus per sex menses; difficile apparet, cum calor sua vi, valeat consumere carnem, pinguedinem, & materias excrementitias: eodem ergo jure valebit dissolvere spumam medio morsu canis rabidi inductam: aut si hæc ratio non convincit; vel potest retrocedere ad vasa, & ibi interficere humores, usque ad cor, aut secus; si pri-

mum fatearis, celeriter id facere debet, quemadmodum ictus scorpionis; si secundum concedas, ibi stabulabitur, citra alterationem aliquam humoribus participatam, & tandem propulsabitur à natura tanquam excrementitia, aut attenuata evaporabitur per insensibilem transpirationem, ac proinde in quacunque regione depositetur à natura, spuma canis rabidi, si perfectam, & consummatam habeat deleteriam facultatem, illicò, sive celeriter debet interficere; si autem vialem solum habeat dispositionem ad venenosam naturam acquirendam; etiam celeriter debet interficere, eo ipso quod consummatam habeat mortiferam & venenatam vim: ergo ex omni parte ruit solutio.

Ex dictis deducitur difficile, imò, & impossibile esse, illam parvam spumæ portionem relictam ex morsu canis conservari per plures menses in porositatibus; quare credendum est, semel introducta in corpore, humores alterare sua qualitate occultâ, malignâ, & veneficâ, ita ut si in cane, spuma illa in eam fuisset alterationem deducta, ut jam totam veneni magnitudinem fuisset consecuta, subito sive celerrimè effectus rabientis in homine experiremur, humoribus corruptis, & venenatis, & ipsum cerebrum, in præsentia spumæ. Cæterum, si talis spuma penitus venenata non sit, sed in via, & dispositione ad consequendam perfectam veneni naturam, temporis progressu erit venenosa, & effectus ipsius erunt instar rabientium canum, & subito, seu celeriter interficiet: Et cum hac doctrina consonant illa verba Galeni supra citata, primo proverb. comment. 2. text. 17. *Non est igitur absurdum ut talis in corpore paulatim progenitus sit humor, qualis est & rabientium canum.*

Pullulat scrupulus ex dictis: etenim si qualitas illa, aut spuma est violenta, quâ ratione poterit conservari per plures menses, quandoquidem sine conservante aliquo id videtur difficile Doctor Valentini supra citatus censet, qualitatem pravam, & veneficam solum communicari à cane rabido corpori nostro, & hanc per menses durare, usque dum in humoribus adquiratur ea magnitudo venefica, quæ celerem inducat mortem, simulque docet esse plures qualitates quæ per plures menses perseverare possunt; ut scader virtus magnetica, quæ ferro communicatur, per plures menses, & plures historia, quas adducit Zacutus lib. 6. hist. Principum Med. historia 12. & lib. 3. Prax. admirand. observ. 86. & 87. quas ob prolixitatem non refero. Ex his verò tantum deducitur, illam qualitatem conservari per plures menses, quod minimè nego: modo supra explicato de veneno viali, usque dum perveniat ad perfectam magnitudinem veneni. Difficultatem tamen minimè solvit: quippe reddere tenetur rationem cur illa qualitas violenta subjecto diù, & per menses durat sine conservante, quandoquidem ille planè fatetur spumam canis rabidi non perseverare, sed potiùs excicari prorsus, & solvi: ergo difficultas manet in suo vigore, & minimè verbum adducit, neque modum quo conservatur illa qualitas, ostendit; insinuat nondum, & indissolubile relinquit.

Quare circa propositam difficultatem illud verisimilius esse cenfeo, communicari mediâ spumâ, aut contagio canis rabidi vaporem pravum, & malignum, qui paulatim depascit humores, eos paulatim disponendo per malignam, & venenatam

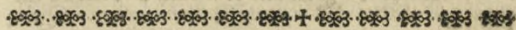
venenam putredinem, usque dum acquirant illam veneficam magnitudinem, quæ communicata cerebro, rabiem illam venenosam, & celerem mortem inducant; cumque ille vapor à propria forma contineat illam pravam naturam, non indiget conservante, sed novâ depascente putredine, & speciali corruptione in humoribus, ibi per plures menses stabulatur, & ultimatur, & quasi in factio redditur, sine alio conservante; quemadmodum calor febrilis conservatur per putredinem, sine alio extrinseco agente conservante; & diù durat, usque dum fomes, seu fermentatio putredinalis, & veneneta non deletur ab humoribus; eo modo, quo inlue venerea accidit, reversio accidentium, dum sigillatio illa omninò non extinguitur. Et simili modo accidit, in causa communi, & frequenter adducta ab Autoribus de variolis, & morbillis: nam sæpè per plures annos later in corpore sigillum illud relictum ex sanguine menstuo in tota massa sanguinaria, usque dum ratione alicujus plenitudinis, aut pravæ dispositionis in humoribus, aut per aliquam constipationem stimulat natura, ut reliquias illas pravas detrudat ad ambitum corporis: Ergo sic accidere in morsu canis rabidi mediâ spumâ, aut contagio credendum est, per vaporem venenatum communicatum humoribus, ratione cujus paulatim serpat putredo, & corruptio peculiaris in ipsis, & cerebro, usque dum compatet eam magnitudinem, quæ in cane rabente reperitur, quando celerem, & crudelissimam mortem infert; quin sit necessarium agens aliud extrinsecum conservans illam pravam dispositionem; cum certum sit per putredinem illam conservari, & vaporosam illam substantiam à propria forma dispositionem illam venenatam conservare.

Hinc jam onerosum non erit solvere argumenta, quæ partem contrariam videntur probare. Et quidem si dictis stemus, Galeni autoritates *suprà* adductæ pro contraria parte nihil probant, & nullius sunt roboris; nam toto tempore, quo later in corpore illud, quod dicitur venenum per dispositionem vialem, minimè est venenum perfectum, sed paulatim fit tale, & magnitudine consecuta celeriter interficit, ea ratione, quâ de cane rabido & ejus morsu, *suprà* dictum est, eo modo, quo de veneno lethali epoto accidere mortem intra tertium diem, aut antea prædicant Autores.

Neque argumentum adductum ex Amato Lusitano de relatione Indorum & Turcarum vim aliquam habet; nam (si verum est, quod adducit) credam fideliter, id ex pacto Dæmonis fieri, impediendo actionem veneficam, & diram usque ad illud longissimum temporis spatium, & horam determinatam; id enim applicando activa passivis fit per virtutem naturalem; talis autem applicatio ex vi alicujus pacti fit, aliter enim impossibile videtur, ut probat ratio nostra philosophica *suprà* adducta. Nec ratio à simili desumpta de medicinis purgantibus alicujus roboris est; nam licet alia citius, alia tardius operentur, sive per præparationem, & mixtionem ingredientium, quæ retardent, aut accelerent eorum virtutem, nunquam tamen id fieri potest, quod bimestri, aut trimestri, aut longiori tempore id accidat; sed solum per spatium duodecim horarum paulò magis, minùsve, possunt intra corpus immorari,

impeditâ, aut retardatâ actione; aliter enim transmutantur, aut expelluntur; quod etiam in venenis accidere posse libenter fatemur, non tamen per spatium duorum, aut trium mensium, neque hora fixa, & determinata.

Insuper historiæ, quas adducit Iovius de Cæsare Borgia & Agripina, nihil probant; nam aut ex pacto Dæmonis id fieri censemus, aut propinato medicamento disposito, ut intra nostrum corpus paulatim adquirat mediâ putredine veneni perfectam magnitudinem. Et quidem quantum ad horam determinatam post longum tempus, id fieri virtute Dæmonis fideliter credam; quandoquidem ratio nostra in contrarium adducta clamat. Et tandem id certum est apud Avicenn. Forestum & Vallesium *in historia primi epidem. sect. 3. agror. 9.* qui vocabatur Crito: nam ibi paulatim generari venenum in corpore docet, quod tandem celeriter interficit, quando ad perfectam venenositatem accedit: Quod clariùs Vallesius noster manifestavit *3. epid. sect. 3.* in historia phrenetici, cujus verba *suprà* sunt relata pro comprobatione nostræ conclusionis, quæ certè totam difficultatem clarissimè absolvunt.

CAPUT V.

De signis Venenorum, & an dentur aliqua, quæ sint propria Veneni assumpti.

DE ò sunt plura signa notificantia venenum assumptum, ut si simul omnia semper concurrerent, & nonnullis conditionibus, & conjecturis non destituerentur, possent faciliè, ac certam notitiam veneni assumpti notas afferre, quia verò frequenter accidit, ut neque omnia simul jungantur, neque conditionibus, & conjecturis prædictis associata existant; inde fit, ut minùs facilis, & cæta, talis cognitio evadat, sed potiùs omninò conjecturalis, licet de peculiaribus venenis assumptis, aliquantulum certior possit esse cognitio, ut *infra* latius constabit.

Ex signis igitur testificantibus venenum assumptum in generali, quædam considerantur ante mortem ægrotantis, post assumptionem veneni, quædam verò post mortem (relictis aliis ante assumptionem veneni & in ipso actu devoratio nis, quia valdè fallacia, & inutilia sunt pro nostro Tractatu) igitur hæc omnia signa veneni assumpti in generali ab effectu potiùs desumuntur, quàm à priori, sive venena sint à tota substantia talia, sive à manifestis qualitatibus, quia hæc priùs debent à nostro calore actuari, & in actum reduci, antea quàm effectus lethales, & sæva symptomata in nobis producant.

Signa veneni assumpti ante mortem descripsit Petrus Aponensis *lib. suo de Venenis*, clariùs quàm alij Autores; inducit enim venenum assumptum illicò, & celeriter, modò palpitationes, modò syncopem, & cordis debilitatem, & virium summum languorem, & jacturam, præcipuè vitalium, & anxietates, necnon etiam jactationes varias; item etiam nonnullis accedunt dolores maligni in ventriculo, & intestinis, & in regione

regione cordis ; & maligni nominantur , quia cum virium languore , & extremorum livore eveniunt . Insuper etiam alia signa veneni assumpti depingit Cardanus *lib. 2. de Venenis cap. 2.* ex contradictione symptomatum , ut si accidit sudor frigidus , cum interno ardore , semper est signum veneni assumpti , præsertim si adfit dolor vehementis in intestinis , & etiam dum conjunguntur accidentia diversa , ut dysenteria cum spirandi difficultate , aut vomitus cum unguium livore . Ulterius etiam , qui venenum devorarunt , interdum vertiginosi fiunt , vocem edunt cum murmure , & oculos movent , his frigidus accidit sudor circa frontem , & tempora erumpens , interdum rejectio sanguinis tetri , singultus , tremor , impedimentum urinæ , maculæ variæ , seu papularum apparitio , & mordicatio ventriculi . De quibus signis Galenus *lib. de succor. bonit. & vitio sermonem facit* , & de doloribus malignis *suprà dictis* , qui sæpenumerò apparent in cruribus , nullo tumore , neque alteratione in cute existente , cum virium languore conjunctis ; agit Hippocrates *6. epid. part. 6. sententia 5.* ità ut spatio viginti quatuor horarum sæpè in gangrænam incidat membrum ex vi venenositatis , & mortificationis spirituum vitalium à veneno imbibito .

Galen. etiam *6. de loc. aff. cap. 5.* depinxit signa , quæ potius corpori defuncto , quod venenum devoravit accidunt , in quo facies livescit , lingua & labia nigricant ; item extrema corporis , præsertim ungues plumbeo colore livescunt ; quæ omnia etiam corpore existente vivo accidere solent .

Porò inter venena , quæ à qualitate occulta , seu à tota substantia operantur , quædam defumuntur ex animalibus venenosis , quæ aut morfu , aculeo , aut sputo , seu salivâ interficiunt , quorum signorum meminit Galenus *lib. de succor. bonit. & vit. cap. 1.* per sequentia verba . *Neque verò illud non apertissimè videmus , ut negare nemo audeat , animalium venenum ejaculantium , succos , quos in morfu reponunt , alios demorsam partem celeriter mortificare , alios putrefacere , aut phlegmonem , aut dolores vehementissimos ciere , veluti , & scorpionum , si quis in eum bis , tærræ jejunos conspuat , statim perire .* Ex his signa patent veneni ab animali injecti intra nostrum corpus , videlicet partis vulneratæ , gangræna , seu mortificatio , item illius putrefactio , & inflammatio , & dolor ; quæ omnia latè adducuntur à Mercuriali *lib. de Venen. cap. 16.* ubi ultimum signum adducit , quod ex ultimis verbis citati text. deducitur , nempe subitus interitus à morfu , aculeo , aut sputo . Denique aliud signum narrat Galenus *6. de loc. aff. cap. 5.* exemplo scorpionis , & phalangij , nullo apparente foramine in ipsius aculeo , ubi totum corpus immutari tenet , ut quasi grandine percuti videatur animal , animi defectione correpro : si ergo hoc in ictu scorpionis evenit , eadem ratione aculei serpentum , contactus cum corpore viperæ , aut bufonis , aut alterius animalis venenosi , venenum corpori communicantis subitam causare mutationem in ipso corpore , & accidentia venenata *suprà dicta* inducere .

Alia insuper sunt venena à tota substantia operantia , quæ putrefactia nominantur , in quibus simul manifesta qualitas præpollet , & ab aliquibus septica nominantur , quibus commune est carnem liquare , & putredinem inducere ;

undè carnis fusio , & fœtor erit signum horum venenorum . Audite circa hæc Galenum *5. de simp. medic. facult. cap. 15.* *Et ignis instar , corpus colliquant .* Et *infra* prosequitur sic . *Ceterum non quidquid corrumpitur putrefacere dicimus , sed quibus id cum febre accidit , verum novisse expedit , ea medicamenta , quæ septica , & septica nuncupantur , ut sunt auripigmentum , & aconitum , omnia tum eliquare , tum colliquare , ac potissimum carnem tenellam , idque absque dolore .* Ex his patet quod fœtor , & colliquatio sunt signa veneni putrefacientis , quod septicum vocant .

Ulterius , alia sunt venena , quæ non putrefaciendo , sed erodendo & calcificando , carnes liquant , & urentia nominantur ; cujus generis sunt arsenicum , sandaracha , chryfocolla , & aconitum , quæ omnia membra erodunt , ad differentiam aliorum , quæ peculiariter membra respiciunt per suam antipathiam , & ipsa erodunt , ut cantharides vesicam ulcerant , lepus marinus pulmones ; quorum signa sunt , quod omnia interna membra celeriter inflammant , siti etiam ingentissimam inducunt , necnon etiam tormina in intestinis , & sanguinis dejectionem ; item intolerabilem dolorem ventriculi , anxietates etiam in toto corpore , & rubedines in facie .

Item alia sunt venena à plantis , vel mineralibus , quæ à tota etiam substantia operantur , eo tunc non præpollente aliquâ manifestâ qualitate , quia subito vires labuntur , palpitationes adveniunt , & signa extinctionis caloris nativi , & livor in extremitatibus , in oculorum cavitate , & in labiis : si ex genere strangulantium sint venena , quæ secundis qualitatibus naturæ opponantur , ut crassitie , & lentore , sic gypsum , cerusa , & sanguis taurinus suffocationem inducunt , & fauces valde exiccant , postea singultus supervenit , necnon etiam nausea continua ægrotantes miseri vexantur .

Porò venena , quæ manifesta qualitate dicuntur talia , sunt frigidissima , & soporifera , ut opium , cicuta , & mandragora , & alia similia , quæ omnia somnum profundissimum inducunt , & stuporem in membris , & impotentiam movendi , præcipuè crura , & quidem hoc est principalissimum signum demonstrans frigidum esse venenû ; accedit etiâ in his totius corporis refrigeratio insignis , & inde caloris nativi extinctio , & lividus calor ; nonnunquam etiam frigida venena dementia inducunt , ut altercum , & solanum manicum , ita Gal. *8. de simpl. medic. facult. cap. de Alterco.* Cùm autem calida sunt venena , & aliam facultatem continent venenosam , ut crocus , myrrha , styrax , & coriandrum , cognoscuntur ex dementia , quam insinuat Gal. *5. de simpl. med. facult. cap. 19.* ità ut crocus dementia cum risu causet ; altercum autem ità demerere solet , ut cogat ægrotantes , quamplures edere motus , tum corpore toto , tum oculis , ore & manibus , non secus ac si stulti facti essent , vel temulenti . Tandem si venena sint sicca , ut calx , cognoscuntur ex siccitate oris , & ingentissima , & clamosa siti , ità Galenus *1. de simpl. med. fac. cap. 7.* exemplo serpentis id declarat ; item alvum adstrictam reddunt hæc venena , & vigiliam causant , & urinæ difficultatem , & ariditatem , seu tabem in toto corpore .

His præhabitis , cùm ex superioribus capitibus constet , posse in humano corpore , non modò rem veneno similem generari , sed & verum , & legitimum

legitimum venenum, sequitur non dubiè, quod tam ex veneno intus genito, quàm ex veneno de foris administrato, eadem omninò symptomata, & severissima accidentia apparere possint: Hinc inexpugnabilis, ac maximis difficultatibus plena lis inter Autores pullulat, an scilicet discerni possit per aliqua signa certa & infallibilia, inter eum, qui à veneno ingenito, & eum, qui ab administrato sublatus est; hoc est an dentur certa signa veneni assumpti, ita ut firmiter, & absque calumnia possit Medicus affirmare certò, Socratem, exempli gratia, periisse ex veneno assumpto; hoc enim sæpè præ manibus habent Medici, & sæpè sunt vocati, ut antè Iudices veritatem pronuntient.

Fundamentum præsentis controversiæ invenitur in Gal. 6. de loc. aff. cap. 5. verba perpendite. *Reliquum est, ut investigemus, an in animalibus corruptio aliqua nasci possit adeò vehemens, ut veneni tum qualitates, tum vires æquet? an id jam Medicis enodatum, discussumque esse videatur, qui hanc solent proponere questionem, utrum propria sint nota veneni, nec nesciam qui maximè videntur super hanc ambiguitatem disputare, & eosdem fieri effectus concedunt, & à lethali veneni potione, & a corruptione, quæ à corpore ortum habet. Verùm facile discerni posse eos, qui venenum sumpserunt, ab ijs, qui aliunde affecti sunt. Cum enim homo suapte natura probis humoribus abundans, ac sanorum more educatus repente moritur, ex lethali assumpto veneno fieri solet. Deinde corpus, aut livens, aut nigricans, aut varium est, aut distuens, aut putredinè molestà olet, huc venenum sumpsisse aiunt. Hucusq; Gal. Quæ verba si mature perpèdatur, videtur significare, posse esse certa signa veneni propinati; etenim etiàs à veneno intra corpus genito, similia symptomata accidere possunt, neutiquam tamen cum circumstantiis à Gal. adductis; nam si hæc signa appareant in corpore bene valente, & bene educato, atque nutrito, & probis humoribus ornato, & talis derepente moriatur cum suprà dictis accidentibus, rationabiliter credendum est venenum assumpsisse. Et licet Gal. de aliorum sententia videatur loqui: saltem est certum peritos Medicos id disputasse, & certitudinem veneni assumpti indagasse per suprà dicta accidentia. Præterquam quod si Gal. fatetur venenum intra nostrum corpus generari in prædicto textu, quæ eadem omninò, & similia causet symptomata, & facile esse discernere eos, qui venenum assumpserunt, ab aliis in quibus in corpore est genitum: videtur manifestè saltem Gal. non reprobare huiusmodi placitum, sed tacitè ipsū fateri.*

Ratione etiam suadetur assumptum; nam in homine benè valente, & probis humoribus abundante, ac sanorum more educato, & nutrito, neutiquam possunt generari, nec lentè, nec celeriter humores venenati: ergo si sano homini ita descripto accidat repentina mors, ut in his, qui lethale venenum assumpserunt, & inde corpus aut livens, aut nigricans reddatur, & grave oleat per putredinem molestam, & pravam corruptionem, meritò debemus inferre, huiusmodi hominem à propinato veneno certò periisse, quandoquidem rationi erat consonum, quod homo, qui pravis humoribus abundat, nec fit omninò sanus, neq; benè nutriatur, sed potiùs, quod valetudinarium appareat, per sigillum putredinis malignæ, aut venenatæ, quod licet intus lateat, tamen aliquod vestigium in ipso, illius pravæ dispositionis debet relucere. Itaq; licet homo, in ultimo bonitatis constituto repente possit mori, à nimia plenitudine suffocatus; tamè postea

in ipso, neque fætor, neque lividus color, aut niger apparet, neque cum illis anxietatibus periturus, quales in his, qui venenum assumpserunt experitur: ergo ex dictis constare arbitror, certa esse signa veneni assumpti, attentis omnibus circumstantiis suprà adductis.

Si Respondeas posse intra corpus latitare morbificā causā, seu vialem dispositionem ad veneni generationem, ut in morsu à cane rabido docet Gal. & experientia manifestat per plures menses latitare venenum illud relictum ab spuma, seu morsu canis, etiàs tale corpus more sanorum sit educatus, & probis humoribus constet, ita ut in ipso quoad sensum Medici nulla appareat actionum, nec functionum naturalium læsio, usq; talis prava dispositio ad terminum legitimum accedat perfecti veneni, lenta, & maligna putredine serpente; in quo casu quoad sensum Medici bene valens erat homo, & tamè repente moritur cum anxietate, & pravis accidentibus ex veneno intra corpus genito: ergo etsi accidat mors, qualis depingitur à Gal. in homine benè valente, & sano, nõ inde certè inferre possumus talè hominè ab assumpto veneno perire.

Hæc tamen solutio instari potest: nam huiusmodi venenum, quod latet in corpore, paulatim augetur mediâ putredine humorum à calore præternaturali: sed ex vi putredinis: etsi læta sit, neutiquam potest perseverare in homine sanitas descripta à Gal. quæ absolute dicatur talis: quin imò debet apparere aliquod signum in tali homine testificans malam, seu neutram dispositionem, non aliter quàm in illis, qui ex aliquo morbo convalescunt, non quidem perfecte, sed cum aliquo signo, aut suspitione aliqua recidivæ, videmus, aut in temperiem, aut fitim derelictam; demonstrare, illud corpus non esse perfectè sanum, etsi actu in ipso nulla appareat actionum læsio digna consideratione Medici: sic ergo in casu adducto debemus credere tale corpus in quo dispositio venenosa latitat, non esse sanum eo modo, quo loquitur Gal. unde si accidat æpètina mors cum suprà dictis accidentibus in corpore sano, & benè educato, & nutrito, rationabiliter possumus inferre per venenum assumptum id fieri, & minimè ab ingenito veneno, seu creato intra nostrum corpus.

Accedunt alia signa veneni assumpti, quæ si cum adductis à Gal. conjungantur, certiorè reddunt cognitionem veneni assumpti. Nam si calida sunt devorata venena, inflammationem causant; si erodentia, ulcera oris; si strangulantia, respirationis difficultatem. Si autem Cardano credamus lib. 2. de Venenis cap. 2. multò magis turbulenti motus accidunt in corpore ex assumpto veneno, quàm ex ingenito; etenim ab illo improvise aggreditur homo, & omnia in ipso confunduntur, & pervertuntur, natura totis viribus inopinatum hostem à se depellere intendens. Ab ingenito autem veneno non ita accidit, cum magis familiare sit, utpotè in corpore paulatim ingenito: ergo si hæc signa cum reliquis à Galeno adductis considerentur in corpore sano, certò possumus pronuntiare, & testari; huiusmodi hominem à veneno assumpto perire. Insuper ultra ea quæ suprà sunt adducta, ut credere possumus non solum Galenum ex opinione Doctissimorum virorum loquutum fuisse; sed ipsum huiusmodi placito assentiri, perpendite, obsecro; ejus verba in lib. de succor. boni. & vit. cap. 1. classe secunda, quibus reprehendere videtur cujusdam Sectæ Medicos, qui putabant

non posse facile cognosci, imò nullomodo, eos, qui ex lethali medicamento assumptione, ab iis, qui ex morboſo corporis affectu periclitantur: ergo si Galeno credamus, si peritus Medicus accedat, qualis ipſe, non modò erit cognitu difficile, sed facile, eum, qui à veneno administrato ſublatus est.

Cardanus etiam ſuprà citatus 2. de Venenis cap. 2. non ſolùm ſigna probabilia aſſumpti veneni fatetur, ſed certa, & evidèntia, qualia ſunt, quæ narrat per ſequentia verba. *Et ſudor frigidus cum ardore ſemper eſt certum ſignum aſſumpti veneni, præſertim ſi adſit dolor maximus in inteſtiniſ.* Et infra addit aliud ſignum omnibus potentiùs, de quo ſuprà egimus; nempe cum jungantur accidentia non conjungibilia, ut eſt dyſenteria cum ſpirandi difficultate, vomitus cum livore unguium, tumor linguæ, cum urinæ urigine, quæ omnia veneno ingenito videntur adaptari non poſſe juxta ejus mentem.

Poterit etiam idem aſſumptum confirmari, ſi deſcendamus ad venena peculiaria, quæ propinatur ſæpenumerò, à quibus, ſubſequentur ſymptomata quædam peculiaria, quæ à veneno ingenito oriri minimè poſſunt: exempli gratiâ, propinato opio, accedit ſtupor mentis, & omnium ſenſuum, univerſalis corporis pruritus, & color citrino junctus, cum perceptione odoris ipſius opij ex corpore potionato expirantis. Item etiam ea, quæ proveniunt ex aſſumptione leporis marini, qualia ſunt ſuffocatio, aſthma, tuſſis, ſanguinis ſputum, abominatio in cibus, ejuſlibet generis piſcis, & terror in ſola ejus viſione, teter corporis odor, veluti putrefacti piſcis, quæ omnia non videntur abſque dubio, venenum intus in corpore genitum ſimul conſequi poſſe: ergo ſi interdum eveniant, & aliis conditionibus jungantur, ut ſi ſubitò pullulent, certa, & infallibilia ſigna veneni aſſumpti, ſeu propinati eſſe poſſunt. Diligens ergo, & peritus Medicus facile cognoscere poterit an venenum ſit propinatum, ſeu adminiſtratum, & minimè genitum in noſtro corpore, ſi modum & celeritatem mortis perpendat, cù ſyndrome accidètiù adductorù.

Porro in re ità operoſa, & dubia mentem propriam aliquibus concluſionibus aperire claritatis gratiâ operæ pretium judicavi. Sit prima Concluſio: Quod ſi quis ſtatim à potione aliqua, accidentia habeat terribilia, & valde ſæva, anxietates, ſcilicet, ſyncopem, aut animi deliquia, ſudorem frigidum cum virium languore ſummo, cum oris inflammatione, & ulceribus in ipſo, ingenti ſiti, & ardore, & celeriter moriatur cum dictis accidentibus, cenſendum certò, & evidenter eſt, hujusmodi hominem ex aſſumpto veneno perire; eſi fortaſſè, vel per vomitum, aut ratione antidoti applicati evaſerit, eodem modo judicandum certò eſt, venenum lethale aſſumpſiſſe. Hoc ſæpè accidit in vulgaribus hominibus, aſſumpto in juſculo aſſenico in quibus illicò ingentiſſima ſitis moleſtat, inflammatio in faucibus, anxietates in ventriculo, oris ulcera, virium defectus, livor, & celeris mors; in hoc enim caſu, & ſimilibus, adèd certum eſt, hominem aſſumpſiſſe venenum, ut nulla indigeat ſuaſione; nec de hoc eventu procedit rigoroſa liſ, ſed quando venenum artiſtialiter præparatur, ut in ſapore nullum veſtigium relinquat, neque in odore; ità ut in victu ordinario, aut potu offeratur, & pro tunc venenica ſigna non appareant; ſed retardatà per tem-

pus ſuprà aſſignatum venenica actione, poſteà repentinam inferat mortem, cum accidentibus, & ſymptomatibus ſuprà enumeratis in contextu Gal. ſicuti ab ingenito veneno induci poſſe, ſuperiùs probavimus. In tali eventu, ſi ad diſcernendum ſimus vocati à Iudicibus, nullà exiſtente præſumptione de potione aſſumpta ab ægrotante, tunc poſſint eſſe certa ſigna in ipſo demonſtrantia venenum devoraſſe, ſive vivo homine exiſtente, ſive jam deſuncto; hoc opus, hic labor.

Sit ſecunda Concluſio: In venenis frigidis, quæ à manifèſtâ qualitate venenare; & interficere dicuntur, aliqua ſunt, quæ adèd peculiaria ſymptomata, inducunt, ut factâ copulatione, & conjunctione cum aliis accidentibus lethalibus, & circumſtantiis probabilibus potioniſ aſſumptæ, & brevitatìs temporis, in quo relucent dicta ſymptomata, certò poſſumus aſſirmare, ægrotantem aſſumpſiſſe tale venenum peculiare, & ab ipſo perire. Hujus generis eſt opium, ex cujus devoratione ſomnus profundus, & lethargus oritur, cum pruritu totius corporis, & caloris nativi extinctione, necnon extremorum frigiditate: Et quod peculiaris eſt in hoc veneno, cum odore ipſius opij, qui ex potionato corpore expirat: nonne meritò dicemus, certò hominem ex propinato hoc peculiari veneno perire? Mihi quidem ità diſcernendù videtur: nam eſi venenum intra corpus genitum poſſit lethargum excitare; necnon etiam poſſit aliquod internum venenum pruritus generalem in corpore inducere, & hac ratione diſjunctim dicta accidètia poſſint ab ingenito veneno cauſari: tamen ſimul, & ſemel hæc omnia ſymptomata à propinato veneno procedunt; neque odor opij poterit aliter exhalarì: ergo ſi hæc omnia ſimul jungantur, certò poſſumus pronuntiare, talem hominem venenum ſoporiferum aſſumpſiſſe, imò & ſpeciale venenù, quale eſt opiù.

Idem accidere ſolet in veneno à lepore marino, eſi à tota ſubſtantia tale venenum dicatur, cum proprietate exulcerandi pulmoneſ: etenim eſi in corpore poſſint generari humoreſ corroſivi, qui decumbentes in pulmone, ipſum exulcerent (ut quotidie in phthiſicis experimur citra veneni aſſumpti ſuſpicionem) tamen ſætor putridus referens ipſum leporem marinum, ſimul cum aliis accidentibus cõmunibus veneni, certò demonſtrant, ipſum venenum aſſumptum; inſuper etiâ alia particularia accidentia, quæ admirabilem venenorum naturam oſtendunt, certam etiam notitiâ veneni aſſumpti indicat, ut horror à ſolo viſu cujuſcumque piſcis, quod etiam leporis marini proprium cenſetur ab Autoribus: ergo accidentia particularia liquorum venenorum, ſi inveniuntur in corpore potionato ſimul cum aliis cõmunibus, certam cognitionem præbent veneni aſſumpti, cum propria dicantur talis veneni, & minimè refundi poſſint ad venenum ingenitum.

Sit tertia Concluſio: In ſenſu rigoroſo in quo procedit litigium ſuprà adductum, nullum poteſt eſſe ſignum certum abſolutè demonſtrans aliquem aſſumpſiſſe venenum: nam ſi quæ certitudo haberi poſſit propinati veneni, maximè ex nonnullis ſymptomatibus mirandis, ac raris, quæ in venenatis corporibus accidunt: ſed hæc omnia poſſunt oriri à veneno in noſtro corpore genito: ergo nullum poterit eſſe ſignum certum veneni propinati. Minor in qua eſt difficultas ſuadetur efficaciter: nam in corpore cujuſlibet animalis venenofi, ex hiſ quæ adducta ſuprà ſunt generatur

generatur hujusmodi venenum à calore præternaturali, & prava dispositione humorum: ergo etiam in nostro corpore poterit à simili efficienti; & prava dispositione materiali generari simile venenum; æqua enim videtur ratio in omnibus; & fortasse ob hanc rationem Zachias *Tom. 1. suarum quaest. Medic. Legal. lib. 2. titulo 2. quaest. 6.* acerrimè tenet, canis rabidi venenum, & alia peculiariter posse in nostro corpore etiam generari ex Gal. placito, quæ abominationem aquæ, & pulmonis exulcerationem inducant, & vesicæ; quemadmodum leporis marini, & cantharidis venenosa qualitas id efficit. In cujus confirmationem Fernelius *2. lib. de abdit. rer. caus. cap. 11.* docet à veneno intus genito, non solum evenire posse uteri stangulatus, epilepsiam, synopem, cordis palpitationem, & sphacelum, & alia symptomata communia pravorum humorum, qui in corpore generantur, verum etiam venenosa, & stupenda, quæ in omnibus venenis reperiuntur; cujus rei nulla alia ratio assignari potest, nisi caloris præternaturalis vis, qui regulariter non agit, cum neque materiæ prævæ & præternaturales in quas agit, ullam regulam recessus à naturali statu fervent; sed pro diversa dispositione per accidens, diversa mixta generantur, mediâ putredine, & corruptione peculiari, & hac ratione bufones, araneæ, & scarabei, & alia venenosa animalia quotidie generantur: pari ergo ratione in nobis ex diversa, & prava dispositione materiæ mediâ putredine, & peculiari corruptione à calore præternaturali, per accidens possunt generari substantiæ peculiare venenatæ, quæ miranda, & peculiari accidentia inducant, qualia sunt, quæ ex peculiaribus venenis accidunt, & superius sunt adducta.

Dices hoc esse contra secundam nostram conclusionem: etenim si fateamur peculiariter accidentia, & propria aliquorum venenorum, posse in nostro corpore generari per generationem similium substantiarum, videtur non esse propria, & certa signa hujusmodi venenorum, ac proinde minimè posse cordatum, & Christianum Medicum pronuntiare, aliquem venenum, quale est opium, aut leporem marinum assumpsisse.

Resp. accidentia peculiariter, & propria venenorum peculiarium sæpenumerò dependere, non tantum ob corruptionem pravam, sed peculiarem, quæ solum in peculiaribus mixtis oriuntur, & à propria forma dimanant prædicta specialia accidentia, quemadmodum attractio ferri in magnete; sic ergo possumus philosophari de veneno leporis marini, cui tanquam proprium signum associatur, suffocatio, asthma, tussis, sanguis sputum, abominatio in cibis cujuslibet generis piscis, & terror in sola ejus visione, necnon etiam teter corporis odor, veluti putrefacti piscis, & fætor putridus referens ipsum marinum leporem; quæ omnia si conjungantur, minimè possunt oriri à veneno in nostro corpore genito. Id ipsum accidere credendum est, in eo qui devoravit opium, cui tanquam propria signa subsequuntur, stupor mentis, ac sensuum omnium, cum universali corporis pruritu, cum colore citrino junctus, cum perceptione odoris ipsius opij expirantis à corpore potionato. Hæc omnia simul juncta non videntur à veneno intus genito causari posse; & sic de aliis peculiaribus, & propriis accidentibus venenorum specialium judicare debemus.

Neque ad certam hujus rei cognitionem desunt
Henriquez Laurca Medica Tom. III.

multæ conditiones, per quas unum casum ab alio licet distinguere, ut celeritas adventus accidentium, & mortis, antea actæ vitæ, modus, & natura, & complicatio, seu tumultuositas accidentium, præcipuè in corpore sano & benè nutrito; quam ob rem, his omnibus rebus maturè pensatis, poterit peritus Medicus, & diligens absque difficultate aliqua cognoscere venenum propinatum esse, & minimè in nostro corpore genito; aliter autem si accidentia sunt communia venenata, etsi sævissima sint, & horrenda, præcipuè si nullius potionis sit suspicio, possunt sine dubio oriri à veneno intra corpus genito, ut probat efficaciter ratio fundamentalis supra adducta.

Suadetur ulterius hæc nostra conclusio: quia in nostris corporibus potest excitari corruptio, quæ vires veneni virulentissimi æquet, & quod per multum tempus lateat, ut exemplo eorum, qui morfi sunt à cane rabido demonstrat Gal. *locis supra citatis*, à quibus libenter supercedeo, fugiendo à vana repetitione: ergo licet homo repente moriatur sævissimis symptomatibus præcedentibus, & insuper signa relata à Gal. *6. de locis cit. cap. 5.* in ipso homine defuncto appareant, ex vi illorum minimè potest, certè determinare Medicus peritus, fuisse originata ex veneno propinato; quandoquidem venenum intra corpus genitum eisdem parit effectus venenosos. In cujus rei confirmationem audite Gal. *3. epid. comm. 3. agroteo 4.* *Item in hac phrenitide, vitiosus in corpore humor coaceratus fuit, veneno lethali assimilis, in corporibus vicinis aliquid paulatim agens, quæ quando vitio jam alio pacto, opportuna erant, humorque ipse evaserat malignissimus, lethale repente apparuit symptoma.* Ex his licet colligere generari in corpore sano, saltem ut *nunc*, sanitate ornato, venenum lethale, & mortiferum, latens per plures dies, & nullam prorsus notam sui afferens, quod postea repente interficiat, subsequens postea accidentibus venenosis descriptis à Gal. *6. de locis*, in quo casu nullum poterit esse signum veneni propinati certum.

Clariùs roborat Phrygius nostram conclusionem *super lib. epid. in comm. histor. citata phrenetici*, per sequentia verba. *Respondendo ad dubium an dentur signa veneni sumpti, quando videmus hominem obambulantem, & benè educatum, & propria munia obeuntem, & derepente mori, cui corpus livens, nigricans, aut varium sit, aut defluens, aut malè olens, tunc de propinato veneno affirmare oportet, signa veneni quidem, sed ambigua.* Hæc Phrygius.

Neque valet communis solutio cujusdam Recentioris noviter scribentis, nempe quando Galenus loquitur *6. de loc. citato* de homine perfecte sano, qui simpliciter dicitur talis, distinctione factâ ab eo qui dicitur sanus, ut *nunc* cum Galeno *lib. de Art. Medicinali*, in quo eventum si repente moriatur homo, cum dictis accidentibus; certum est venenum accepisse. Non inquam valet hæc solutio. Primò quia Galenus *loco cit.* nullam præbet, nec adducit distinctionem de sanitate absoluta, aut de sanitate, ut *nunc*, sed solum air, quod si corpore existente sano, hoc est, in quo nulla appareat læsio Medico sensibilis, & benè nutrito, seu educato accidat repentina mors, cum accidentibus relatis, censendum certè esse, venenum assumpsisse. Quò supposito, sic premitur solutio. In corporibus sanis ut *nunc*, nulla apparet læsio sensibilis ex qua possit

Medicus iudicium ferre de interno, & pravo humorum apparatu, & tamen in his accidere potest repentina mors, cui subsequantur accidentia venenata à Galen. adducta: ergo nullus potest ex tali morte iudicium ferre, esse ratione veneni propinati, cum eventus sit omnino ambiguus. Præterquam quod, quis erit tam probis humoribus ornatus, qui aliquam non habeat corruptionem? & quis tam commodè vivit, qui possit cruditates vitare, quæ diutius in corpore detentæ, veneficam vim possunt comparare, ut quotidiana ostendit experientia, de repentina morte ex passionibus hysteriis, & de pluribus, qui repente moriuntur, quorum corpora syderata conspiciuntur, antea benè valentibus, & rectè ambulatibus, citra ullam veneni propinati suspicionem? Quæ omnia testantur, summè ambiguum esse iudicium de veneno propinato, in his qui ita moriuntur. Ità Hipp. 1. epid. sent. 3. in historia Critonis, ubi planè fateatur, ipsum rectè ambulantem priùs, repente fuisse mortuum, celeriter ab humore venenoso, & maligno: *In cuius text. expositione* sic Galenus fatur: *Malignitatis excrementi statim erat indicium, quod pustula nigra generarentur ad salum.* Clarius Vall. noster *super citatum textum* scribens, subdit, *Hic certè homo à multis putatus sit venenum accepisse; tamen scimus solere multos, venenum intra se ex pravo victu generare, & repente mori, non aliter, ac qui acceperit.* Poterit ergo homo sanorum more educatus, & in sanitate absolute constitutus repente mori, à veneno intra corpus genito; ac proinde minimè poterunt esse signa certa veneni propinati, sed omnia sunt ambigua, nisi in casibus suprà adductis.

Sit quarta Conclusio: probabilissimà conjecturâ, & quasi prudentiali, & politicâ certitudine, sæpneumerò poterit peritus, & cordatus Medicus affirmare aliquem periisse ex veneno assumpto, si magnitudinem accidentium; eorumque sævitiem, & atrocitatem perpendat, necnon etiam celeritatem mortis, etsi nulla sit suspicio propinati veneni: Nam ab assumptione veneni, non longâ, aut plurimâ morâ interpositâ, perturbatio oritur in corpore, & nausea: Quod si simul etiam dolor ventriculi comitetur vehemens, cordis tremor, palpitatio, syncope, signa erunt perniciosissimi, & lethalis veneni assumpti; ità Cardanus l. 2. de Venen. cap. 2. Succedere etiam solent prædictis symptomatibus venenosis, ructus solidi, tetri odoris, saporis ingratiissimi, & pravi, necnon etiam interdum oris fœtor, vomitus etiam ipsius veneni, vel pravæ cuiusdam materiæ, aut sanguinis, singultus item supervenire solet, ventris fluxus, inquietudines, anxietates, cum ingenti virium languore, & pulsus defectione, & cordis morfu; hinc sudor frigidus apparet, cum extremorum frigiditate, & livore unguium, labiorum, & linguæ nigredo, cum faciei livore, & siti inexhausta, vertigo, oculorum contorsio, alii etiam accidunt sopor, aut lethargus, urinæ impedimentum, & mordicatio, & mentis alienatio, quæ omnia, & mille alia symptomata communia sunt venenatis, ut Cardanus latè scribit lib. 2. *contradict. tract. 5. contro. 10.* Et idem Autor *comm. 4. aphor. text. 62.* connumerat, his icteritiam, dicens, *Cum post cibum morsus in ventriculo sentitur, & alvus, vel vomitus movetur, & color intra sex horas fit arginosus, & ut dixi, maculosus, scias, quod ebibit venenum lethiferum,*

ac profectò commaculatio carnis, frequens in venenis omnibus est. Nunc inquiri, quis Medicus, si hæc omnia symptomata perpendat, aut major cumulus ipsorum, cum celeri, & repentina morte, præcipuè in corpore sano, saltim ut nunc, in quo nulla læsio sensibilis antecederet apparuerit, neque suspicio aliqua veneni assumpti, qui prudenter non iudicet, modum illum mortis cum celeritate accidentium præponderata nuper, non fuisse ex propinato veneno? quandoquidem certum est, quod venenum in corpore genitum, accidentia minùs vehementia à principio, & minùs subitanea symptomata causet, nimirum quia assuescit quodammodò natura illius venenositati; etenim ejus generatio non est repentina, sed paulatina.

Clarius etiam iudicium afferunt de veneno assumpto signa, quæ post mortem in corpore venenato apparent: nam præter signa suprà adducta à Galeno 6. de loc. cap. 5. Cardanus lib. 2. de Venen. cap. 3. præcipuè inter cætera affert, unguis, post interitum, nigros, & qui facillè avelluntur, & capillos spontè defluentes, aded ut aliquibus nullo labore, aut nixu integri manipuli avellantur. Addam etiam signum aliud peculiare in corporibus defunctis à veneno assumpto cum Plinio lib. 11. cap. 37. nempe talium corporum cor esse incombustibile, seu ab igne non cremabile. Plures Autores fidem adhibent, experimentis à Plinio factis, cum tunc cadavera omnia comburerentur. Et ratio hujus eventus poterat esse, propter multam à veneno corrosivo siccitatem inductam, spiritus consumentem; vel fortassè hujusmodi experientiam habuisse locum, in frigidis venenis, ob intensam frigiditatem cordi impartitam. Ego autem semper renuam concedere, cor eorum, qui veneno sublato sunt, nullo modo cremari posse; sed libenter fatear, magis resistere igneæ vi, sive propter duritiem inductam à siccitate venenorum corrosivorum, supra duritiem naturalem cordis, sive ob nimiam frigiditatem contrariæ oppositam virtuti ignis; quippè ut penitus resistat voracitati ignis, nulla potest esse durities, quando videmus ex lapidibus fieri calcem, virtute ignis, & in cineres converti: Et quidem de frigiditate venenorum inducta in corde, quæ valeat resistere activitati ignis, minùs probabile videtur, cum ex elementis nullum sit activius igne: ergo quantumvis detur aliquod corpus mixtum venenosum, ejus frigiditas nunquam poterit penitus impedire ignis activitatem; quare hoc signum in defunctis corporibus à veneno, non est omnino certum, sicut neque alia adducta evidentem præbent demonstrationem; sed probabilem valdè; quippè si rigoroso, & metaphysico sensu loquamur, cum possint mortifera venena intra corpus generari, relata symptomata in ipsa merito refundi possunt, sicut & alia plura, quæ passim ab Autoribus adducuntur, à quibus libenter supersedeo, ne Opus nostrum fastidiosum legentibus reddatur.

Suprà dictis ergo præhabitis conclusionibus, difficile non erit argumenta in contrarium adducta solvere. Ad primum desumptum ex autoritate Galeni facillè responderet ibi non narrare signa certa veneni assumpti ex propria mente, sed ex mente aliorum Medicorum, cum proferat illa verba, *Venenum assumpsisse aiunt.* Neque alibi Galenus de signis veneni assumpti agit; quare reputanda

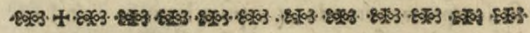
tanda tanquam propria, ea opinio non est. Præterquam quod, huiusmodi signa esse ambigua, testatur Phrygius, & nostra ratio, id suadet; nam si venenum mortiferum, & lethale potest generari in nostro corpore, ut ex Galeno & probatissimis Autoribus, supra demonstratum est, etsi homo in sanitate constitutus, rectè probis humoribus abundans, & sanorum more educatus, in quo nulla appareat sensibilis læsio, qualiter in pluribus bene valentibus experimur, qui sanitate ut *nunc* fruuntur, & tamen repente moriuntur, & corpus postea lividum, nigrum, diffuens, aut malè olens appareat, tunc verè, & probabiliter possumus affirmare, à veneno certo periisse, non tamen certò à veneno assumpto, seu propinato, cum eadem symptomata, à veneno ingenito oriri possint. Nec Galenus protulit adhuc de sententia aliorum, talia signa descripta esse certa, & evidèntia, veneni propinati, sed solum dixit, *Talem hominem venenum assumpsisse aiunt*; quod verum semper tenere potest, in conjectura probabilissima, prudentiali, & politica, ut in quarta conclusione docuimus, non tamen ea verba arguunt certitudinem, & evidèntiam, qualiter in casu primæ nostræ conclusionis declaravimus. Nec verba Galeni de sano homine, & probis humoribus ornato, & bene nutrito, probant de sanitate simpliciter, quippè hæc non facilè agnoscipotest; sed de illis corporibus, quæ ad sensum Medici, salubriter degunt, nullà existente, nec apparente in illis læsione sensibili, in quibus repentina, & celer mors sæpè accidit à veneno intra corpus genito, cui eadem symptomata relata subsequuntur, eadem ratione, ac si assumpsisset venenum, undè ex Doctrina Galeni nihil contra nos militat argumentum.

Argumentum à paritate eorum, qui post morbos acutos, recidivare solent, nullius est roboris; nam in illis corporibus adhuc remanet sigillum, & vestigium recidivæ, ratione sitis derelictæ, & amaritudinis oris, in quo statu constitutus homo, minimè potest dici sanus ut *nunc*, cum in ipso, illa mala dispositio reluceat sensibilis Medico, ex vi cujus agnoscit huiusmodi hominem non esse sanum, sed recidivatum, & sic egere auxiliis medicis, ne morbus redeat, & forsitan ferociùs, aut maligniùs, ut nos sæpè experti sumus: at in hominibus ad sensum sanis, & robustis, rectèque ambulatibus, & omnes suas functiones obeuntibus, in quibus, sæpè accidit repentina mors cum supra dictis accidentibus, ità non accidit, cum in ipsis nullum vestigium morbi, nec malæ dispositionis appareat Medico sensibile, ex vi cujus teneatur auxiliis medicis uti. Ruit ergo certitudo de cognitione veneni propinati fundata in similitudine eorum, quos ex morbo acuto recidivare videmus.

Ex his constat in corpore sano ut *nunc*, posse latenter generari venenum, quin in ipso reluceat sensibilis læsio; & licèt à calore præternaturali generetur paulatim talis substantia venenosa, occultari potest, tum quia juxta partes distantes stabuletur putredo, longè à corde, tum etiam (& quod verius puto) quia talis putredo est lenta, & minimè fumosa, qualis est ea, quam descripsit Galenus 3. de præfagatione ex pulsibus, cap. 3. ubi narrat, constitutionem quamdam pestilentem, in qua Medici peritissimi decipiebantur, ed quod pulsus erant similes naturalibus, & certius peribant ægrotantes, in quibus appa-

rebant magis naturales, ed quod in his erat magis lenta putredo cordis, & minimè fumosa, ut in sphacelo accidit, itaque incipiebat corruptio, & mortificatio per partes minimas, & superficiales cordis, quin depasceret pro *tunc* internas partes cordis, in quibus virtus robusta servabatur, & sic naturales pulsus apparebant, donec putredo interiores cordis partes depascens, mors subitò, & inopinatè succedebat, itaque quò putredo plus mortificatio cordis naturam, minor copia fuliginum elevatur, quia calor nativus ferè extinctus contra morbi causam pugnare non potest, undè verè dici poterat, cor per particulas insensibiliter mori, quasi in partibus corporis laborantis hecticà febre, in quibus calor ultimatusest, ità ut putredo maligna, & pestilens, eas solum partes cordis, quas determinatè corrumpebat, offenderet, reliquas verò minimè, indèque certius peribant, qui minorem offensam habebant in pulsibus, quia putredo lenta, & maligna mortificans calorem nativum illius partis, non evaporabat, neque reliquas partes cordis in consensum trahebat, usque dum serpere putredo ad intima cordis, & hac ratione inopinatè sequebatur mors: poterit ergo sic occultari in corpore sano ut *nunc* venenosa virtus, quæ paulatim acquiritur in corpore, quin obstat calor præternaturalis, & putredo.

Reliqua argumenta, si quæ sunt alicujus roboris, ex adductis facilè solvuntur ex doctrina, quæ in nostris conclusionibus est adducta, de cognitione certa, aut probabili eorum, qui ex propinato veneno pereunt.

CAPUT VI.

Quomodo venena frigida interficiant.

PRÆSENS difficultas solum procedit de venenis frigidis, quæ solum medià frigiditate mortem inferunt, quã ratione id præstare possunt, si priùs debent calefieri, & liquari à nostro calore: siquidem videtur difficile explicare, quomodo post dictam calefactionem à nostro calore resurgant partes frigidae, quæ valent cordis, & spirituum vitalium intensissimum calorem omninò extinguere, & vitam de medio tollere.

In re tam difficili fluctuat ingenium eruditissimi, & acutissimi nostri Vallesij, lib. 1. controver. cap. 12. ubi ex professo de hac re disputat, & acriter suadere conatur id, quod Averroës docuit acutè 5. collectan. cap. 3. nempe medicamentum dici frigidum non quia refrigerat, nisi quia convertitur in locis digestionis ad diminutum calorem, magis quam calor corporis sit; ità ut chylus, qui ex eo generatur est diminutus à calore corporis.

Consonat huic doctrinæ Galenùs 3. de temperament. cap. 20. per sequentia verba. *Qua verò refrigerant veluti papaveris succus, hac à nostro corpore ne vel paululum quidem demittantur.* Et paulò infra prosequitur. *Si namque in nutrientium sunt genere; siquidem vincantur, calefaciunt, si non vincantur, refrigerant.* Hucusque Galenus. Sed adhuc scrupulus manet in suo vigore, ipsum tamen solve conatur Vallesius citat. loco, per sequentia verba (de venenis frigidis, quæ devo-

rantur, & de illis, quæ extrâ applicantur fermone-
nem faciens,) *Vnde illud quoque colligentes, con-*
cedimus fieri posse, ut calore nostro medicamentum
incalescat, & tamen deinde corpus refrigeret, si
scilicet minus calidum manet nostro corpore; non
enim solum frigidum remittit calorem, sed &
quod minus calidum est. Itaque juxta nostri Valle-
sij opinionem, cicuta, aut papaveris succus de-
voratus (idem de aliis frigidis venenis intelligit)
prius aliquantulum incalescit, & alteratur à no-
stro calore, & comminuitur; Attamen quia à
nostro calore ferè est insuperabilis, non incalescit,
atque ita insuperata cicuta (exempli gratia) à no-
stro calore, ad cor defertur, & solo eo gradu fri-
goris, quem habet, vitalem calorem incipit extin-
guere, & in ea actione procedit, usque dum calo-
rem omninò extinguendum hominem interimit.
Neque id mirum est à parvo frigore fieri; cor enim
plus ceteris à frigidorum occurso offenditur, ut
quod omnium membrorum oporteat esse calidissimum.
Hucusque Vallesius, cujus omnia verba in re ita
ardua transcribere volui, ut constet clarissimè
ejus resolutio; nempe venena frigida interimere
solum, quia minus calida perseverant, & de-
feruntur usque ad cor, ita ut partes ipsorum ve-
nenorum quæ non superatæ omninò fuere à no-
stro calore, præcisè quia minus calidæ quàm cor,
parvâ illâ frigiditate omninò vincere, & debel-
lare valeant intensissimum cordis, & spirituum
vitalium calorem, ipsumque tandem extinguere,
& hominem hac ratione interimere. Hæc est ejus
resolutio veridicè quantum potui ex ejus verbis
relata fidelissimè.

Cæterum, licet hæc expositio, & doctrina
sit semper veneranda, (utpote à tanto viro) ni-
hilominus, salvâ pace, videtur esse contra ve-
ram Philosophiam: etenim capere non possum,
quâ ratione cicuta aut papaveris succus, ratione
partium, quæ insuperatæ perseverant, à nostro
calore, & minus calidæ quàm cor, & spiritus,
parvo illo calore licet juxta cor sint approximatae,
per multum temporis spatium possint vincere, &
debellare cordis intensissimum calorem & spiri-
uum vitalium; quandoquidem talis calor cordis
& spirituum naturalis est, & debitus formæ ip-
sorum, qui sine dubio valde intensior est, quàm
frigiditas remissa, quæ perseverat in partibus ci-
cutæ, aut papaveris, quæ non superatæ fuerunt
à nostro calore, & minus calidæ dicuntur à nostro
Vallesio quàm cor: cum ergo actio victoriosa de-
beat procedere à proportionem majoris inæqualita-
tis, & semper cor actu calidissimè sit, & perseveret
in præsentia partium minus frigidarum venenorum
frigidorum: infallibiliter deducitur per remissam
illam frigiditatem, non posse extingui, neque
cordis, neque spirituum calorem; imò potius se-
quitur partes illas minus calidas venenorum fri-
gidorum, magis calefieri à cordis calore, aut om-
ninò impedire actionem frigiditatis remissæ illa-
rum partium, in præsentia tanti caloris cordis,
ac proinde inintelligibile omninò esse posse ex-
tingui cordis, & spirituum calorem ab actione
partium minus calidarum venenorum frigidor-
um: non ergo venena frigida juxta hanc opi-
nionem possunt interficere mediâ frigiditate, sup-
positâ actuazione, & alteratione prius factâ à no-
stro calore.

Neque valet effugium, quod insinuat Valle-
sius *loc. cit.* nempe, quod cum ille calor in vene-
nis frigidis sit violentus, reducitur ad propriam

naturam à propria forma talium venenorum, ad
frigiditatem debitam, ut exemplo ferventissimæ
aquæ ad ignem applicatæ, & postea semotæ,
experientia confirmat. Non inquam valet, nam
si semper, & continuè sit aqua applicata igni,
semper actu erit calida, & fervida: sed illæ par-
tes venenorum frigidorum, quæ insuperatæ ma-
nent, & nimis calidæ sunt quàm cor, ut ejus
calorem extinguant, debent esse continuatæ con-
tinuè ipsi cordi: ergo cum ejus calor sit vehemen-
tior & intensior, nunquam poterunt à propria for-
ma comparare suam frigiditatem actualem, in
præsentia cordis, ita ut ratione illius extinguant
calorem cordis, & spirituum, & interficiant,
ratione frigiditatis: ruit ergo doctrina Vallesij
nostri.

Uterius deducitur quamlibet substantiam mi-
nus calidam applicatam cordi, posse ipsum vin-
cere, continuatâ actione, seu reactione in cor,
& spiritus, & vivens interficere per frigidita-
tem, quemadmodum partes insuperatæ veneno-
rum frigidorum id faciunt, quia minus calidæ
quàm cor. Neq; ex eo quod sit viscus calidissimum
debet offendi magis ab agenti minus calido (ut
aiebat Vallesius) sed potius contrarium debet
accidere: cum virtus validior minus offenda-
tur à virtute contraria remissiori. Insuper etiam
rationabile videtur virtutem expultricem cordis
mediâ ipsius contractione expellere partes illas
minus calidas venenorum frigidorum, quemad-
modum expellit excrementa fuliginosa, tanquam
aliena à natura, & omninò extranea, & inu-
tilia. Ergo dummodò in ipsis non concedatur
virtus frigidissima intensior, & validior ipso
corde, nequit accidere mors per frigiditatem à
venenis frigidis.

In re ita ardua dicendum nobis est, venena
frigida prius alterari, & liquari à nostro ca-
lore, & hac ratione separari in ipsis exquisi-
tissimas partes, frigidissimas, quæ irruentes
in cor, & ad ipsum delatas simul cum sangui-
ne ipsum omninò refrigerant, & innatum ejus
calorem extinguunt, spiritus congelando, &
hac ratione redditur totum vivens gelidum, &
accidit mors; hoc autem in venenis frigidis fit
ex peculiari modo mixtionis elementorum, ex
vi cujus eo ipso, quod alterantur à nostro ca-
lore, facile resurgunt actu frigidissimæ, separa-
tis per liquationem pluribus partibus frigidissi-
mis, quarum actio veluti consopita erat in ipsis
venenis, usque dum per alterationem à nostro
calore dividuntur, & comminuuntur ipsæ par-
tes, & à nostro calore simul cum sanguine com-
municantur cordi, & ab ipso trahuntur simul
cum ipso sanguine mediâ dilatatione, ubi illa
cruentissima lis inter ipsas, & cor, quod devi-
ctum undequaque manet, & spiritus congela-
tur, & vivens omninò frigidum redditur, &
ita accidit mors à venenis frigidis, quæ potenti-
tà talia dicuntur, quia facile frigidissima fiunt,
alterata à nostro calore, ob eorum dispositio-
nem & peculiarem mixtionis elementorum mo-
dum: sic opium dicitur venenum frigidum,
quia facile refrigeratur, (& idem est intelligen-
dum de cicuta, & quolibet veneno frigidò)
quæ omnia supra calefacientis naturam infrigi-
dantur, & ad tantam frigiditatem perveniunt
ex accidenti, ex materiæ scilicet dispositione,
quam in peculiari modo mixtionis collocamus,
factâ illâ exquisitissimâ separationem plurium par-
tium

rium frigidissimarum debellantium contra calorem cordis, à quibus celebratur victoria per ruinam nativi caloris.

Eadem ratione à venenis calidis accidit actuario per calorem, & resurgit in ipsis valde intensior calor, quam est in viventi alterante; quoniam ex sua natura facile calidissima sunt ex accidenti & ex dispositione, quæ in ipsis est, ex peculiari modo mixtionis, & sic nos recalcant; ita accidit in pipere, & alimentis potentia calidis, & non aliâ ratione palæ, & cristæ facile comburuntur, & ignis potentia sunt, nisi ex dispositione propria ad combustionem ex suo peculiari modo mixtionis. Et nihil miri est si aliqua mixta exiguum consequuta auxilium, maximam, à priori natura, mutationem habeant. Hanc doctrinam insinuavit Galenus exemplo illo satis communi & celebri: dicens in Miffa aliquando domum in qua columbinum stercus erat, resina nuper illita solaribus radiis conflagraste, nullo admoto igne,

quoniam Solis lumen quantum natura potuit, caloris genuit, ligna tamen ac tota domus ex materia dispositione ad majorem caliditatem sunt. Sic ergo accidit in venenis calidis, factis calidioribus ex accidenti, separatis partibus corrosivis calidissimis, & feriferis; & in venenis frigidis separatis frigidissimis partibus extinguentibus calorem cordis, aut probabiliter, ut alij affirmant, per virtutem narcoticam ipsarum partium soporem & mortem inducentibus independenter à frigiditate, qui modus interficiendi in venenis frigidis probabilior est, ut latè *suprà* manet probatum: meritò nos fugientes occultas qualitates cum Galeno 3. *de presagat. ex pulsibus*: nam turpe quidem est, ad proprietatem, quæ exprimi nequit confugere; & occultas proprietates concedentes proferunt, quidem nomina, & tamen, nec, quæ significant observant; neque quam illis significationem attribuunt, interpretantur. Hæc sufficiant in re tam ardua, ut probabiliter propositum nodum solvamus.

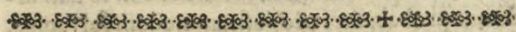

DE LOCIS AFFECTIS, RESOLUTIONES THEORICÆ.

DISPUTATIO PRIMA.

De Morbis per consensum aut sympathiam.

CAPVT PRIMVM.

Quid sint, & quot modis contingant.

PRÆSENS dubium omnia quæ in libris de locis affectis, à Galeno traduntur, facillimè intelligentur, si perscrutemur aliqua nomina quibus morbi per consensum per propriam passionem explicantur: Et primò quidem pars aliqua potest pati per idiopathiam, id est per propriam passionem, vel per protopathiam, id est per primariam passionem. At cum passio diuisa sit in propriam & per consensum, primario affectui opponitur secundarius, & proprio affectui (qui potest esse tam secundarius quam primarius) opponitur affectus per consensum. Quod autem quis possit laborare per propriam passionem (licet secundariam) oppositam passioni per consensum, patet quando quis laborat ulcere in manu, & oritur tumor in parte adnosa; tunc enim pars secundariò laborat, & tamen per propriam passionem, & non per consensum.

Valleus præter modos assignatos patiendi per idiopathiam, aut protopathiam alios duos assignavit, scilicet per sympathiam quando aliqua pars patitur propter similitudinem cum altera, & per antipathiam, quando una pars patitur propter contrarietatem & dissimilitudinem cum altera: Quos modos inter partes nostri corporis reperiri constat, non solum quando benè se habet, verum quando membra morbo afficiuntur.

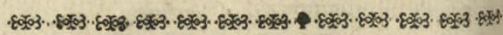
Duobus tantum modis affectus sympathiæ contingit, aut quia una pars mittit in aliam quod non oportebat, ut quando ex ventriculo eleuantur vapores in caput eum distendentes, & dolorem per sympathiam aut per consensum causantes, aut quia pars aliqua non recipit ab alia illud quo indigebat ad operandum: & hoc duplici capite, aut ex parte facultatis, ut quando spinalis medulla afficitur, aut inflammatur, partes subjectæ privantur sensu & motu; & similiter quando existente obstructione nervi optici privatur quis visione, quia neque spiritus, neque virtus ejus ad oculos defertur: Etiam potest contingere defectu materiæ, ut quando deficit vox eo quod muscoli intercostales sint affecti, ita ut mediis illis non possit attrahi aër qui ma-

teria vocis est, ac proinde deficit in tali casu vox defectu materiæ defervientis ad hujusmodi effectum.

Quod autem non sit alius modus patiendi per consensum probatur, quia tunc pars non benè sicut antea operatur, quando aliter se habet ut solebat: id omne non potest esse nisi quia aut recipit aliquid inutile & nocivum, aut quia caret aliquo sibi debito & requisito ad operandum; & hoc aut ex parte facultatis, aut ex parte materiæ, ut diximus: ergo solum est duplex modus assignatus patiendi per consensum.

Sed dices: unde adveniat, quod laborante parte affectu per propriam passionem, aliqua lædantur, & non omnes partes indifferenter.

Respondeo quod quando consensus causatur ex eo quod partes priventur virtute influenti requisita ad benè operandum, tunc solum illæ partes laborare & consentire debent quæ dependent & recipiunt influxum ab alia parte affecta per propriam passionem. Si autem consensus contingat per receptionem alicujus non debiti & nocentis, tunc solum illæ partes consentient, quæ habent majorem aptitudinem ad recipiendum talem effectum, aut quæ habent similitudinem aliquam cum parte propriâ passione laborante: hoc autem debet intelligi cæteris paribus quoad approximationem passi respectu agentis; nam optimè potest contingere, quod una pars aptior sit ad receptionem aliâ, & nihilominus non consentiat defectu approximationis ad agens, ac proinde illæ partes consentient quæ existente æquali approximatione, aptiores sunt ad recipiendum, sive propter similitudinem in prima aliqua qualitate, aut in modo substantiæ, sive ob quodlibet aliud. Undè etiam quando consensus est ex defectu materiæ, tunc solum illa pars patitur per consensum & læditur quæ materiam exposcebat ad operandum.

CAPUT II.

An sit alter modus sympathiæ.

PRIMO videtur circa præsens dubium quod sit alter modus sympathiæ præter assignatos duos; & probatur, quia affecto utero & inflammato, dolet caput propter distensionem: sed tunc neque caput recipit aliquid indebitum, neque caret aliquo debito: igitur alter modus per consensum debet assignari.

Secundò, quia quando pars distans dolore afficitur per consensum, aliâ parte primariò affectâ, tunc non potest esse per receptionem alicujus indebiti, & nocivi: nam si hoc esset, etiam partes proximiores per receptionem illius dolore afficerentur, quod non experimur: ergo non est

per receptionem alicujus indebiti modus patiendi per consensum. Id est partes proximiores etiam à fortiori debent pati.

Deindè quia per consensum qui fit per privationem alicujus debiti, non potest constituere modum patiendi per consensum, quia dolor requirit immutationem realem objecti, & in parte nulla immutatio realis fit, ex eo quod privetur aliquo debito.

Quartò probatur, quia inter diversos homines apparet consensus, aut sympathia diversa, & non assignata à nobis, ut patet quando quis ex eo quod videat alterum dolore molarum aut dentium laborare, similiter eodem dolore corripitur: & quando quis videt alterum mingentem, excernit propriam urinam: ex aliis autem quamplurimis exemplis qui eodem modo se habent, poterat hæc conclusio confirmari, ne tamen fastidiosa appareant, omitto.

Undè ad primum respondeo, quod dolor capitis originatus ex inflammatione uteri, est verè per consensum uno ex duobus modis assignatis; nempe quia privatur pars sentiens aliquo debito: nam ratione distensionis causatur dolor qui in solutione continuitatis consistit: & sic quia parti debebatur unitas, & eà privatur per dolorem, indè est, pati partem, hoc est caput per consensum, quia privatur aliquo debito. Præterea quia si in dolore illo consideremus subjektum tangibile immutans illam partem, possumus dicere talem dolorem etiam esse per receptionem alicujus non debiti, nempe objecti solutionem causantis, quod licet non producat à parte primariò patiente, factus est ratione illius contingere.

Ad secundum respondetur parte aliquà primariò affectà contingere dolorem per consensum in distantiori, & non in proximiori multoties, etiam si fit per receptionem alicujus indebiti nocentis, ut argumentum probat: hoc autem ex eo advenit: quia partes proximiores cedunt tensioni à inflammatione causatæ; partes autem remotiores non cedunt, sed resistunt, ac proindè ob resistantiam in eis excitatur dolor. Præterea, quia causa doloris, vel alicujus alterius affectionis potest majorem moram facere in partibus distantioribus, ut contingit in febribus ardentibus, in quibus vapores elevantur ad caput, eumque distendunt ob moram quam in ea faciunt, etiam si vapores vel fuligines non solum in capite, verum in alia parte possunt per tensionem dolorem inferre. Accedit ad hoc quod pars distans potest esse debilior, & sic in ea dolor excitari.

Ad aliud argumentum de dolore molarum, respondemus ibi non esse verum consensum; nam tunc in alio excitatur dolor, quia ponit majorem advertentiam circa sensationem talis objecti, ità ut antè anima alteri operationi erat magis intenta; ex eo autem quod quis videat alterum dolore affici, recedit à priori operatione, & magis advertit juxta objectum dolorem causans, & sic percipit dolorem; undè non est verè consensus: nam licet aliquis non videret alium simili dolore affectum, solum ex eo præcisè quod ab alia operatione intensiori cessaret & apponeret majorè & intensiorè advertentiã, eodem modo dolorem sentiret; videre autem alium simili dolore affectum, solum occasionem exhibet ad apponendã majorem advertentiã.

Idem dicimus quando ex eo quod aliquis edit res acidas & acerbas, & in alio hemodia excitatur, juxta communem modum loquendi; nos au-

tem dicimus, non contingere eo modo quod vulgò dicitur: Itaque in altero non excitatur hemodia, neque stupor, ex eo quod videat aliquem edere acerbis & acidis: Et si aliquando excitatur, non est quia videat alterum, sed quia habet præsentem affectionem, non minus quam alter, & ponit majorem advertentiam tunc, et si adverteret citra illam occasionem, eodem modo hemodiam, & stuporem causaret cum illius advertentia, ac proindè quando non est præsens affectio, etiam si aliquis videat alterum res acidas edentem, non excitatur in eo stupor & hemodia, sed solum excitatur sensitio rei stupidæ.

Undè etiam, contra aliquos infertur tunc hemodiam non excitari, quia vi imaginationis movetur aliquis horror, vel vapor similis potens causare hemodiam, quia imaginatio non habet virtutem movendi, ut in *disp. de femine* probavimus. Neque ex eo contingit quia ex ore alterius mittatur vapor in alterum frigidus; nam sine dubio vapor ille per tactum sentiretur, quod non experimur: Neque ex eo contingit quod producat in altero species illius objecti, quia licet tunc perciperetur objectum, non tam esset in alio hemodia, quia ad hanc realem mutatio est necessaria, utpotè hemodia est stupor quidem ex diminuta virtute sentiendi, propter reale impedimentum, quod à sola specie nequit fieri.

Denique ad ultimum responderetur quod quando videmus alterum mingentem, mingimus, non per verum consensum, sed quia viso objecto externo mixtu scilicet, adest major advertentia, & sentitur acrimonia urinæ, aut alia qualitas quæ irritat ad expulsionem: quod si citra illam occasionem ponatur advertentia ista supposita in vesica sufficienti quantitate eodem modo excitaremur ad mingendum.

Vel possumus, dicere cum Vallesio nostro memoriã & recordationem illius est, solam non sufficere, cum recordemur multoties citra occasionem dictam, & tamen non mingimus, & ità dicit ad excitationem, etiam oportere flatum includi intra musculos bucarum, ad cujus expulsionem excitatur viso altero mingente tanquam occasione ad memorandum & advertentiam ponendam, non quia ibi sit verus consensus, quia eodem modo citra illam occasionem existente flatu excitabitur, ad mingendum, quoties memoria & advertentia illius actus adfit.

CAPUT III.

An morbus per consensum sit verè morbus.

CIRCA præsens dubium videtur quid sit verè morbus ille qui fit per consensum: nam quando caput afficitur per vapores à ventriculo ascendentes, tunc in capite est affectus præternaturam lædens sensibiliter actiones: ergo est verè morbus: Patet: quia ex vaporibus vertigo causatur in cerebro: quis autem dicat vertiginosum veram læsionem sensibilem & permanentem non pati.

Secundò, quia ubi ratio specifica invenitur, à fortiori ratio generica participatur: sed morbus per consensum est species morbi; nam & dicit morbum, & dicit specificam differentiam, scilicet

cet esse consensum: ergo necessariò verè rationem genericam morbi participabit; præcipuè cum in eo sit vera læsio sensibilis.

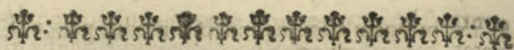
Tertiò, quia pars quæ per consensum laborat, non est sana, utpotè non habet dispositiones perfectas, neque operationes conformes suæ naturæ. Deindè, neque habet neutram dispositionem cum hæc à morbo per sensibilem læsionem deferat: atqui in tali parte est sensibilis læsio: ergo non est neuter disposita, ac proindè solùm restat quod sit morbosa.

His præactis, dicimus primò, quod juxta Galeni sententiam, consensum per privationem alicujus debiti, sive ex parte facultatis, sive ex parte materiæ, non est verè morbus; quod probat, quia neque est morbus in temperamento, utpotè per nullam proportionem qualitatum constituitur. Neque est morbus in compositione, utpotè pars quæ privatur influxu debito ad operandum eandem servat compositionem, seu structuram. Neque est in soluta unitate: nam in parte nulla est causa id faciens: ergo à sufficienti partium enumeratione consensus per privationem non est verè morbus. Sed hoc argumentum lolum habet cum apud ponentes morbum in aliquo positivo semper; tamen si quis dicat, ut nos latè probavimus, morbum in privativo consistere, reverà consensus per privationem erit verè morbus, cujus positiva qualitas quæ pars privatur, licèt non spectet ad propriam sanitatem partis secundum se, benè tamen ad illam prout pendet ab alia tanquam à principio communicante virtutem ad operandum.

Dicimus secundò, quòd si consensus alicujus partis sit quia recipit aliquid quo carebat, juxta Galeni sententiam, est verè morbus affectus per consensum prædictæ partis. Quam conclusionem satis probat prima ratio posita in principio quæstionis de vaporibus à ventriculo ascendentibus in caput, vertiginem causantibus, aut dolorem, aliúmve affectum.

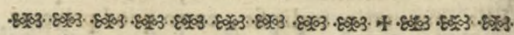
Neque valet si dicas verum esse quod dicimus, si fuligines ibi quiescant per multum temporis, & non communicentur per modum transeuntis, tamen quia citò transeunt, ideò dicit Galen. morbum verum ibi non esse. Tamen contrà est, quia ad rationem veri morbi Medici tantùm requiritur permanentia quæ sufficienter salvatur ex eo quod fuligines illæ per unicum instans detineantur, utpotè in illo instanti habent totum suum esse simul, & nullus dixit ad rationem morbi temporis durationem esse requisitam. Et confirmatur nostra conclusio ex doctrina Galeni, qui ex eo quod humor crassus detineatur & obstruat nervum opticum, ità ut non possit communicari virtus ad visionem inter veros morbos compositionis, prædictam obstructionem enumerat. Sed similiter fuligines sunt corpora quanta: ergo constituent similem morbum, quia etiam occupant locum, & prohibent aliquid requisitum ad naturalem visionem.

Undè Galenus potest in optimo sensu interpretari, ità ut quando dicit morbum per consensum non esse verè morbum, debeat intelligi, id est, non est verè morbus petens propria auxilia in parte quæ consentit ut auferatur, sed statim cessat ac cessat vitium in alia parte quæ per propriam passionem laborat.

DISPUTATIO II.

De his quæ ad naturam, & usum musculorum pertinent.

CAPUT PRIMVM.

Quid sit musculus, & qualem habeat compositionem.

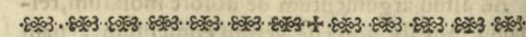

IRCA primum quod inquirat quæstio, dicimus musculum dupliciter posse definiri, aut juxta definitionem ab ejus usu & officio, aut à substantia quæ constat: sed utrumque complectitur illa definitio, quæ traditur *lib. de definitionibus Medicis*, ubi dicitur, *Musculi sunt nervosa corpora permixta etiam carne ad partium corporis motum procreati*. Deindè *lib. de motu musculorum*, Galen. ab officio & usu definit musculum, dicens, *Instrumentum motus voluntarij musculi sunt*.

Sed in præsentī necessum est agere de ejus compositione: nam de ejus officio postea erit sermo; Galen. autem circa musculi compositionem ait, postquam fecit mentionem fibrarum, nervorum, & ligamentorum, & carnis ex toto hoc instrumento enumerato musculum constari.

Sed dices, etiam musculi constant venis & arteriis ad sui nutritionem, & conservationem: ergo sicut fibræ & nervi, ligamenta & caro constant naturam musculi, sic etiam eam debent adimplere venæ & arteriæ.

Respondetur illud solùm ad compositionem & naturam musculi pertinere quod conducit ad ejus usum, ut musculus est: cum autem usus musculi ut talis debet esse instrumentum motus voluntarij, solùm illæ partes componunt musculum quæ ad motum voluntarium conducunt. Cum autem venæ & arteriæ conducant ad motum, sed ad reparationem substantiæ, & conservationem caloris nativi; indè est quod in musculi compositione non enumerentur. Eodem modo dicimus quod venæ non sunt partes oculorum prout organa visionis, quia non conducunt ad eliciendam visionem, licèt ad nutritionem partis requirantur, quod valdè diversum est; undè venæ & arteriæ instrumenta motus naturalis sunt, & voluntatis expertes; musculi verò sunt instrumenta motus animalis & voluntarij.

CAPUT II.

An musculus sit instrumentum motus voluntarij.

DIFFICILE reddunt dubium quædam argumenta quibus videtur probari musculum non esse instrumentum motus voluntarij, & imprimis sumitur primum argumentum ex eo quod in vermibus, lumbricis, & scarabeis experimur motum voluntarium cum sit mediâ cognitione & appetitu, & tamen in illis nullus est musculus medio quo tales motus eliciantur: Ergo.

Secundò probatur ex motu linguæ quo extenditur ultra labia qui est voluntarius, & tamen medio musculo non fit, quia actio musculi est contractio

contractio, & extensio : ergo musculum non denotat, ac proinde quando extenditur lingua ultra labia, erit motus voluntarius & sine musculo ullo in lingua reperto. Et confirmatur, quia visâ vel imaginatâ re horribili, ventriculus movetur ad expulsionem : sed ventriculus non habet musculos ; ergo datur in eo motus voluntarius sine illo.

Nihilominus ob hæc argumenta quæ facillimè à nobis solvuntur, Gal. placitum non est nobis deponendum, sed potius cum eo asserendum musculum esse instrumentum motus voluntarij. Quod placitum præterquam quod est expressum Galen. *lib. de usu partium, cap. 10.* & aliis quamplurimis in locis, & similiter Avicennæ, nihilominus nullâ aliâ ratione potest confirmari, quàm ab experientia quæ ab omnibus Medicis unanimiter amplectitur, & ea desumitur ex Galen. nam ait quod factâ mensuratione partium quæ ad motum animale possunt deservire, asserit nullam aliam habere conditionem necessariam, ut sit instrumentum talis motus præter musculum. Accedit ad hoc experimentum de omnibus motibus animalibus seu voluntariis, in quibus musculum tanquam instrumentum quo omnes eliciuntur, invenimus.

Undè ad argumenta facile satisfacimus, & ad primum dicimus quod quando dicimus musculum esse instrumentum voluntarij motus, loquimur de motu voluntario animalium perfectorum, non de imperfectis, ut sunt enumerata.

Ad secundum dicimus motum linguæ esse voluntarium, in ea tamen usque ad medium duo musculi inferuntur juxta Anatomicos. Sed quod poterat habere majorem difficultatem est, à quo moveatur extremitas linguæ, si musculi usque ad medietatem tantum inferuntur. Ad cujus responsionem in extremitate linguæ esse fibras propter parvitatem invisibiles, à quibus motus elaboratur, sed quia ad invisibilia pergit & recurrit, solutio rejicienda venit, & nobis dicendum quod musculi qui inferuntur usque ad medietatem linguæ sufficiunt ad motum voluntarium totius linguæ, & ita motus extraneæ partis mediis musculis existentibus, usque ad medietatem fit sufficienter.

Et ad confirmationem dico motum nauseabundum ventriculi voluntarium non esse, quia licet aliquando præcedente cognitione fiat, non tam per se & ex sua ratione id perit, sed potius sicut partes solent pellere quod nocivum est, ita ventriculus nullâ præcedente cognitione expellit quod nocivum & valdè irritans est, quando autem mediâ visione, aut imaginatione movetur ad expellendum, non est quia sit verè consensus in ventriculo, ut supra diximus, sed quia majori illâ advertentiâ positâ, sentit magis quod nocivum est, & fit major irritatio, undè ad ejus expulsionem non indiget ventriculus cognitione, sed se habet per accidens, ut dixi, quia potest fieri sine cognitione ; hæc autem tantum juvat ad expulsionem modo explicato.

CAPUT III.

Qualis est motus musculi.

DVBIUM præsens inquit quis motus est ille quo moventur musculi : circa *Henriquez Laurea Medica Tom. III.*

quod communiter inter Medicos dicitur motum quo musculi spontaneè moventur esse motum contractionis. Quod placitum est expressum Galen. 12. *de usu partium cap. 8.* & præterea probatur à pluribus sequenti ratiocinatione, quia in mortuo animali si contingat musculi dissectio, statim contrahitur : ergo apertè constat motum contractionis esse musculo debitum. Sed hæc ratio infirma satis videtur : nam in primis non est efficiens à quo naturaliter procedat talis motus contractionis in utraq; parte musculi divisæ : nam ponamus casum in quo partes musculi habeant positionem naturalem & distantiam inter se, absque eo quod versus aliquod extremum præternaturaliter tendantur, in quo casu licet musculus dividatur ullatenus partes divisæ contrahentur, sed potius suum situm naturalem servabunt. Dicere autem musculum semper esse tensum præternaturam non est rationi consonum : Ergo.

Præterea, quia cum fibræ illæ mortuæ sint extra naturalia, tantum debent habere unum principium motus unius, scilicet deorsum : ergo motus contractionis à se non possunt præstare. Tum denique quia licet hoc contingat in mortuis, non idem debet sequi in vivis, cum diversâ formâ informentur fibræ mortuæ quàm vivæ, ac per consequens paritas non deberet tenere, licet verum esset quod in argumento primo continebatur.

Undè inferitur quod quando tensio nervi est præter naturam, nihil mirum quod divisio, partes reducantur ad situm naturalem. Ex hoc tamen non debet colligi hanc esse rationem ut cogamur asserere musculos tantum contractione moveri, ut satis manet probatum ex dictis.

Sententia ergo Galeni nobis amplectenda est, sed aliter probanda ; nam communis consensus inter omnes Medicos est musculum tantum habere ex se unicum motum : sed iste est contractionis, utpotè semper quod animalia voluntariè moventur medio musculo eliciunt talem motum : ergo si musculo tantum unus motus debetur, & istam experimur esse motum contractionis, frustra alium motum extensionis esse concedemus.

Deinde hæc sententia præterquam est expressa Gal. pluribus in locis, aliâ ratione etiam confirmari potest. Nam si unus musculus posset habere illos duos motus per se, non esset opus ad alterum poni alium musculum oppositum, ut ex ejus contractione extensio contingeret : atqui ponuntur ; ergo ex eo est quia quilibet musculus tantum habet unum peculiarem motum contractionis.

CAPUT IV.

An cerebrum moveatur, & à qua facultate.

RIMO in hoc dubio certissimum esse debet, cerebrum moveri dilatatione & compressione : quod denotavit Gal. *lib. 1. de placitis, c. 6.* dum inquit, *Nec videlicet cor cerebro, nec cerebrum corde ad propriam motionem indigere.* Estque sententia communissima quam tenet noster Vallesius, Vesalius, & omnes Medici Scriptores.

Sed difficilius est secundum quod querit quæstio, à qua facultate moveatur cerebrum. Circa quod validissimus est modus dicendi, cerebrum non moveri à propria facultate, sed moveri ratione arteriarum quæ sunt disseminatæ per cerebri substantiam: cum autem arteriæ à facultate vitali moveantur, sic & cerebrum quod ratione illarum movetur, etiam à facultate vitali moveri debet. Et probatur primò quia substantia cerebri est valde mollis, & non constat internâ aliquâ membrânâ: sed si moventur à propria facultate, motu ipso disrumperetur ipsa substantia cerebri: ergo cum ex alia parte videamus disseminatam esse arteriam, dicendum est ratione illarum moveri.

Secundò, quia in vulneribus cerebri penetrantibus, motus cerebri non apparet distinctus à motu arteriarum, sed potius coincidit cum illis, ut experientia manifestat: ergo non à propria substantia, sed ratione arteriarum movetur.

Tertiò, quia partes omnium facultatum quæ motu trahunt & pellunt, constant fibris mediis quibus eliciunt suos motus, ut patet in motu musculorum & arteriarum, & in naturalibus partibus quæ constat fibris oblongis & transversis ad dilatationem & compressionem, mediis quibus attractio & expulsio fit: sed in cerebro nullæ fibræ assignantur; in illo talis motus non est à propria facultate, sed solum ratione arteriarum.

Nobis tamen contraria sententia ut verior constituenda est, scilicet cerebrum moveri à propria, & connaturali facultate, & non ratione arteriarum, quæ in eo sunt disseminatæ. Hæc sententia est expressa Galeni pluribus in locis, ubi dicit cerebrum à se & in se moveri. Præterea Avicenn. *fen 1. lib. 3. tractat. 1. cap. 2.* dum asserit, *Et cerebro quidem ipso inest aëris attractio ut conservet aër calorem innatum in ipso, sicut pulsus.* Sed si motu arteriarum moveretur, non diceret, *sicut pulsus*; nam, *sicut*, distinctionem & comparisonem denotat. Ergo.

Deindè nostra sententia poterat confirmari hac ratione, quia si cerebrum moveretur ratione arteriarum, quæ per illius substantiam sunt disseminatæ, etiam aliæ partes quæ continuationem habent cum arteriis movebuntur ad motum illarum, quod est contra experientiam. Sed facile poterat quis huic argumento dicere quod non omnes partes æqualem habent aptitudinem, ut moveantur & deferant: neque omnes arteriæ habent vim ut deferant & moveant sensibiliter partem, ac proindè non omnes partes quæ conjunctionem trahunt cum arteriis, debent moveri ad motum illarum.

Sed adhuc prima ratio magis urget in liene: nam ex Anatomia constat lien pluribus arteriis & non exiguis circumdari: sed si cerebrum ratione illarum movetur, etiam lien debet moveri ratione illarum, quod nullas dixit: ergo neque cerebrum ratione arteriarum movetur: sed à propria facultate. Sed poterat responderi lien magis resistere & nullatenus cedere motui arteriarum, etiam si non exiguæ sint, & sic non moveri: at verò cerebrum facile cedere, & sic moveri.

Nihilominus prima ratio quæ sententia nostra confirmatur probabilissima est, & augeri ejus vis potest hoc modo: nam si cerebrum movetur ad motum arteriarum, sequitur quod omnes partes quæ constant arteriis, moveri, quod est contra experientiam. Sequela probatur, quia vel partes

sunt continuæ cum arteriis, vel non sunt continuæ: si non sunt continuæ, sed contiguæ, ergo neque ratione arteriarum movebitur cerebrum. Id est, si sufficit contiguitas partium cerebri cum arteriis, ita ut propter connexionem una pars moveatur ad motum alterius: eodem modo de reliquis partibus quæ contiguæ & connexæ sunt arteriis debemus philosophari. Si verò sunt continuæ: ergo cum movetur arteria, secum deferret partem continuam, ac proindè omnes partes quæ continuationem cum arteriis habent, debent moveri, quod est absurdum.

Respondebis, arteriam quando dilatatur non deferere proprium locum, quem habet totaliter, (nam si ita fieret, argueret ratio posita) & sic non debent moveri partes ad motum arteriarum, ex eo quod hæc secum deferant partes continuas. Tamen contra sic insurgo, quia licet quando dilatatur arteria, pars illius extima seu extrema dilatetur, quia extra pellitur, tamen pars arteriæ intima seu interna necessariò debet comprimi: nam non alio modo dilatationi cedit: sed quando comprimitur necessariò debet movere partem continuam, eam comprimendo, & similiter quando pars externa arteriæ comprimitur pars interna debet dilatari, ac per consequens pars quæ continua erat, cum parte arteriæ interna debet dilatari & reduci ad suum situm naturalè: ergo necessariò partes continuæ debent moveri ad motum arteriarum: id est, dicendum est cerebrum non moveri ad motum arteriarum, sed à propria connaturali facultate.

Deindè duplici experimento nostra conclusio probatur. Primum est, quia si quis tangat arterias & cerebrum simul, videbit non servari eandem proportionem in motibus, sed plures eodem tempore esse motus arteriarum quàm cerebri, quod non contingeret si cerebrum ad motum arteriarum moverentur.

Secundum experimentum sit: nam ligatis arteriis soporiferis quæ cerebrum ingrediuntur, eodem modo movetur cerebrum: ergo signum est quod à se & non ad motum arteriarum movetur. Neque valet se dicas alias arterias parvas quæ cerebri substantiam ingrediuntur, immunes à ligatura manere, ac proindè non cessat motus cerebri: Tamen contra est, quia licet non cesset ob hanc rationem, nihilominus debet multò remissior esse motus, cum deficiat motus arteriarum magnarum: constat autem eodem modo cerebrum moveri quoad magnitudinem motus: ergo à se & non ad arteriarum motum moventur.

Hinc igitur Respondeo ad argumenta. Ad primum dicimus, substantiam cerebri non disrumpi per motum illius, sicut non disrumpitur per motum sternutamenti, qui major est; vel si sufficit ad ejus disruptionem motus à propria substantia, etiam sufficiet motus ratione arteriarum: nam si eodem modo movetur cerebrum, sicut à propria substantia, sive ad arteriam motus; si ille sufficit ad disruptionem, cur non iste?

Ad secundum respondetur, potius contrarium experiri dum quis simul tangit cerebrum & arterias. i

Tandem ad ultimum respondeo non esse necessarias fibras, vel villos ad attrahendum & expellendum, licet in arteriis & musculis inveniuntur; nam os attrahit & expellit, & nullas habet fibras.

CAPUT V.

Opinio qui existimant cerebrum moveri à facultate animali.

EX his qui existimant cerebrum non moveri ad motum arteriarum, sed à propria & connaturali facultate affirmarunt. Hinc propriam facultatem quâ movetur esse animalem quâ spontè operatur, sicut illa quæ in cruribus, & in thorace invenitur. Et probant ex Gal. qui motum cerebri appellat respirationem: sed hæc ad facultatem animalem pertinet: ergo & etiam cerebri motus.

Præterea ratione confirmatur primò, quia nos olfacimus, quando volumus: sed ad olfactionem requiritur motus cerebri quo attrahatur aër externus usque ad anteriores ventriculos cerebri: ergo motus cerebri est actio voluntaria. Et confirmatur cum experimento quotidiano de vulneribus capitis, in quibus si opus est excrementa à parte illa pellere, præcipit Medicus magnam fieri inspirationem ut ita tumeat cerebrum: ergo est in nostra potestate majorem aut minorem motum cerebri elicere, ac proinde erit motus voluntarius à facultate animali dimanans.

Sed dices contra hanc doctrinam. Omnis motus voluntarius debet fieri medio musculo & nervo deferente virtutem sed in cerebro nullus est musculus neque nervus: ergo in illo non potest reperiri motus voluntarius à facultate animali elicitus.

Respondent tamen quod partes quæ sunt extra principium suum, ut spontè moveantur, indigent musculo & nervo, cerebrum verò minime, utpote ille est principium motûs in aliis partibus, quia eis tribuit virtutem ad illum mediis spiritibus; sed omnia hæc habet cerebrum in se: ergo movebitur spontanè absque musculis & nervis. Tamen contra est, quia licèt verum sit quod ad communicationem illius virtutis motivæ non indigeat cerebrum musculis & nervis, tamen ad executionem talis motûs, cur non indigebit illis sicut ceteræ omnes partes quæ animali facultate moventur, ac proinde sentiendum cum Gal. est qui dici ad convertentiam ait motum spontaneum & mediis musculis factum.

Sic ergo illius vestigia sequendo, nobis dicendum cerebrum moveri à facultate propria naturali, prout opposita facultati spontaneæ, ita ut motus cerebri fiat à facultate naturali, id est non cognoscente, quæ ad animam sensitivam diximus pertinere *Tractatu de Pulsibus*, ubi latè demonstravimus, esse aliquam facultatem animæ sensitivæ quæ sine cognitione moveat, & talis etiam est quæ movet cor & arterias.

Quod autem motus cerebri ad facultatem animalem non pertineat, efficaciter probatur: nam motus spontè factus à facultate animali procedens fit mediâ cognitione & appetitu, & in nobis voluntas habet locum: sed motus cerebri nullatenus est voluntarius, ita ut licèt voluerimus, non possimus eum cohibere: ergo non est animalis; siquidem non est in nostra potestate: experimur enim quod etiam si voluerimus motum cerebri cohibere, eodem modo cerebrum moveri, sicut ante talem actum voluntatis: ergo aper-

tè constat eum motum non esse voluntarium ad facultatem animalem pertinentem, sicut motus thoracis, crurum, & brachiorum.

Vndè ad argumenta satisfacimus, & ad primum sumptum ex autoritate Gal. dico motum cerebri vocasse respirationem ob similitudinem in fine scilicet, quia motu cerebri conservatur calor natus ratione, attractionis aëris & expulsiōis fuliginum, sicut in thorace contingit quando movetur, non quia sentiret eadem facultate moveri. Accedit quod non tantum propter similitudinem in usu vocavit motum cerebri respirationem quia eodem modo in hoc sensu motus cordis etiam poterat dici respiratio; sed quia per respirationem attrahitur aër ad cerebrum, ac proinde quia motus thoracis confert ad ingressum aëris ad cerebrum; idèd potiori ratione quàm motus cordis motus cerebri respiratio dicitur.

Ad secundum dicimus, quod ad odorem sentiendum non tantum requiri cerebri motum, sed & maximè conducere conducere motum thoracis & pulmonis: nam cum ratione illius deferatur aër ad cerebri ventriculos, indè nascitur quod ipse aër simul cum vaporibus odoris ad organum ingreditur, ita ut per os & per palatum mediâ respiratione ad nares deferatur; undè benè stat quod licèt motus cerebri non sit voluntarius, possumus tamen odorem sentire cum volumus, ex eo quod respiratio mediâ quâ aër ingreditur, vapores odoriferos deferens usque ad ventriculos cerebri, sit voluntaria.

Ad confirmationem dicimus, quod ille motus usque ad cranium est per impulsum ab aère tracto voluntaria inspiratione, ac proinde nihil mirum quod sit in nostra potestate minuere aut augere talem motum.

CAPUT VI.

An facultas cerebri sit ejusdem rationis cum illa quæ movet cor.

LICET utraque facultas ad animam sensitivam spectet, & propter eundem finem operetur, nihilominus aliquibus videtur has facultates non esse ejusdem rationis, & probant: nam in modo operandi distinguuntur, utpote cor dilatatione trahit, & compressione expellit: cerebrum autem è contrà dilatatione pellit, & compressione trahit. Quod autem hoc ita contingat in cerebro, præterquam quod est expressum Gal. ratione confirmatur: nam dum cerebrum intra calvariam comprimitur, os calvariæ semper immobile manet: ergo illud spatium relictum à cerebro dum comprimitur inter illum & calvariam, vel debet esse vacuum, vel aère debet repleri: Et rursus quando dilatatur usque ad os calvariæ per impossibilitatem duorum corporum, aër debet expelli, ac proinde cerebrum compressione trahit, & dilatatione expellit: ergo non est eadem facultas cum facultate cordis; quæ in modo operandi contrario modo se habet.

Nihilominus contraria sententia vera est, neque contraria doctrinæ Gal. scilicet facultatem cerebri non distingui in specie à facultate cordis. Quod probatur: nam cor & thorax quando moventur, dilatatione trahunt, ex eo quod per dilata-

rationem amplior fit arteria & locus thoracis; & sicut spatium illud corpore aliquo debet repleti, & rursus per compressionem corpus illud attractum debet expelli ratione impossibilitatis duorum corporum: ergo similiter eodem modo in cerebro debet contingere; præcipuè cum ad hoc sit ratio congruentiæ: nam quando aliqua pars pellit medio motui sui præcedente irritatione, potius fugit causam molestantem quasi se comprimendo, quàm eam sequantur: ergo quando cerebrum causam molestantem expellit, potius debet se comprimere, ut fugiat illam, quàm dilatare ut eam insequatur.

Præterea: licet concederemus illum modum motus diversum in tractione & expulsionem inter cerebrum & cor, non erat sufficiens principium distinctionis specificæ inter prædictas facultates: nam hæc debet distingui per actus proprios & per objecta, non autem per ea quæ accidentaliter se habent, & sunt extrinseca: sed dilatatio & compressio quæ sunt actus prædictarum facultatum eodem modo in illis se habent; nam sunt motus locales ejusdem rationis in utrisque, ut patet ex terminis productis: ergo sunt facultates ejusdem species. Quod autem succedat aer, vel aliud corpus ad replendum vacuum, cum cerebrum comprimitur, aut dilatur cor, per accidens est; neque aliquid confert ad diversitatem vel identitatem potentiarum, ac proinde ratio in illa operatione adhuc non habet vim.

Unde Gal. qui pro contraria sententia expressè adducitur etiam in optimo & vero sensu potest interpretari: nam quando dicit cerebrum compressionem trahere, & dilatatione expellere, debet intelligi de tractione & expulsionem quæ fit per poros cutis & per suturas ossis capitis, non verò de illa quæ fit per nares, aut per os: nam quando cerebrum dilatatur, atrahit aërem per nares, & per os: quando verò comprimitur, expellit, per hujusmodi partes aërem & excrementa, ac proinde vera est doctrina Gal. neque contradictionem arguere in ipso existimandum est, ob quod non licet colligere distinctionem specificam inter ambas facultates. Neque contra nostram conclusionem facit quod vitalis facultas sit insita cordi, & in arterias influens; illa verò quæ est in cerebro non habet influxum à corde, quia influxus solum arteriis communicatur, & cerebrum non movetur ad motum arteriarum, sed ex se, quia hæc facultas est insita cerebro, & non indiget influxu à corde communicato ad operandum, ex eo quod ad opus ita præcipuam partem conservans, non erat congruum dependere ab alio ad operandum; unde etiam fit quod hæc virtus quæ cerebrum movetur non communicatur arteriis ibi juxta positus, aut quia remissa est virtus, aut quia vasa non habent communionem cum eo, sed de hoc alibi ex professo.

CAPUT VII.

Quæ pars musculi sit elicitiva motus spontanei.

EX dictis in quæstionibus præcedentibus de natura musculi, constat partem organica esse; cum autem actio debeat elici à parte aliqua similari, & reliquas præstare usum, ita

ut conducant ut actio fiat. Quod inquirimus in præsentem est quodnam ex his quæ intrant in compositionem musculi, sit à quo actio spontanea dimanat.

Quod clarissimè demonstrabitur si à sufficienti partium enumeratione ex his quæ musculum conflant incipiamus. Et in primis dicendum nobis est nervum non esse partem quæ per se elicit actionem vel motum. Hæc conclusio est expressa Galen. & ratio ab ipso tradita est, quia nervus substantia nimis mollis est, & sic non est apta ad contractionem ad quam vehementia in instrumento requiritur. Sed quia nimis flexuosa & obliqua est insertio nervi in musculum, & etiam nimis obliqua, & sic non poterit accommodari contractio ad motum partis.

Dicimus secundò neque tendonem esse immediatam partem elicitivam motus: nam in præsentem loquimur & inquirimus partem similem elicitivam actionis, vel motus, tendo autem est pars dissimilari ex fibris, ligamentis & nervis compacta: ergo ab illa immediatè non procedet actio.

Deindè quia non omnis musculus habet vel terminatur in tendonem: sed omnes musculi moventur: ergo actio vel motus non immediatè à tendone progreditur. Antecedens patet, quia tendo in os terminatur; constat autem in lingua esse musculos, & nulla sunt ossa in quæ possint terminari: ergo musculi sunt sine tendone, & sic tendo non datur absolutè ad motum, sed ad validiorem & maximum ad quem artus & ossa debent agitari: semper tamen negandum est tendones esse partes immediatas motus elicitivas, quia non sunt partes similes, ut diximus.

Dicimus tertio neque ligamentum posse esse immediatam partem motus elicitivam, quia ligamentum non habet sensum: ergo neque virtutem ad movendum. Patet: quia minorem virtutem requiri ad sensum quàm ad motum certum est; sed non habent virtutem ad sensum, ut experientiâ constat: ergo neque ad motum; usus namque ligamentorum ex Gal. solum est se habere veluti funicula ad rectè movendum ne ossa dearticulentur.

Sed contra rationem hujus tertiæ conclusionis stat argumentum difficile: nam licet in nostra sententia motivum supponat necessariò sensitivum, vel virtutem ad sentiendum, non tamen est necessarium partem quæ elicitiva est motus, tunc sentire vi illius: ergo non optimè infertur, non sentit, ergo non potest esse elicitiva motus. Sed si attentè ratio perscrutetur, optimè probat: nam cum minor virtus requiratur ad sensum quàm ad motum, pars quæ caret virtute requisita ad sensum, multò minùs movebitur, & hoc significamus quando dicimus, non sentit, ergo non potest esse pars elicitiva motus; nam certum est ad motum non esse necessarium quod præcedat sensatio, licet in illa parte requiratur virtus ad sentiendum; ad motum autem localem non requiritur quod præcedat sensatio, sed quod in illa parte sit virtus sufficiens ad sentiendum.

His ergo conclusionibus præjactis à sufficienti partium enumeratione nobis manet probatum solum carnem esse partem immediatè elicitivam motus, ex his quæ musculi compositionem ingrediuntur, licet aliæ partes ad usum conducant: nam fibræ nervorum ad deferendam virtutem

tentem ad sensum & motum conducunt ; ligamenta, verò ad similitudinem partium : unde apertè constat quod si nervi & ligamenta & fibræ seorsim non sunt elicitive motûs, neque conjunctim debêt tali munere gaudere; quod ex eo quod commisceantur naturam non mutant, ac proinde à sufficienti partium enumeratione manet solùm carnem & non quamlibet, sed carnem muscoli esse immediatè elicitive motûs : nam illa habet omnes conditiones requisitas ad motum; nam non est ità mollis sicut alia caro, neque ità dura sicut tendones ; undè facillè se colligit, laxat, remittit, & trahit. Praterèa hæc nostra sententia experimento comprobatur ex eo quod cutis omnium animalium quadrupedum motu spontaneo movetur, non aliter nisi quia constat panniculo, fibris carnosus, undique texto ; cutis verò hominis immobilis est, quia licèt panniculus sit nervosus, non tamen carnosus ; cutis verò frontis spontaneè movetur ob rationem dictam.

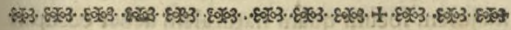
Sed dices contra nostram conclusionem, quia ex eo nervus non est pars immediatè elicitive motûs, quia nimis mollis est, sed caro muscoli mollior est nervo : ergo propter eandem rationem relegari debet.

Respondetur vim habere argumentum apud concedentes cum Gal. ex eo non elicere motum, quia nimis mollis est, tamen ego affirmo ob mollitiem ei non negari productionem immediatam motûs : sed esse incapacem ut recipiat ab anima qualitatem motivam ob peculiarem temperiem, aut ab secundam aliquam qualitatem quæ non potest certè dici, mollities enim non impedit motum, ut patet in cerebro & in externis.

DISPUTATIO III.

De differentiis dolorum.

CAPUT PRIMUM.

An stupor sit species doloris.

UERTUM in primis in præsentibus dubio est, quod sive dolor pertineat ad appetitum, sive ad sensum tactûs, eum non habere species nisi ex objecto.

Sed antequam examinemus an stupor sit vera species doloris ex objecto, operæ pretium erit scire quid sit stupor. Et quamvis Gal. asserat esse stuporem insignem refrigerationem, non debet intelligi, ut formaliter sit refrigeratio, sed quod quandoque causatur ex insigni refrigeratione. Similiter dicitur stupor dimidia paralytis, ex quo hæc dicat talem ablationem sensûs & motûs ; stupor verò non dicit totalem ablationem, sed remissum sensum & motum ; undè fit quod stupor & paralytis solùm differant secundum magis & minus.

Sic Avicenn. verum stuporem distinctum à paralyti definivit *fen. 2. lib. 3. tract. 1. cap. 13.* dicens, *Stupor est morbus officialis (id est compositionis) faciens evenire in sensu tactuali nocumentum.* Ex quo deducitur stuporem symptoma tactûs

esse, & per nocumentum intelligit remissam sensationem.

Quo præsupposito, jam clamat controversia suprâ posita an scilicet stupor sit vera species doloris, licèt Avicenn. numerando species doloris, dolorem stupidum inter eas enumeret : nihilominus cum Gal. dicendum nobis est stuporem non esse veram speciem doloris ; & duplici ratione probatur : Prima fit : stupor est diminuta sensatio & remissa ; quâ ratione à paralyti secundum magis & minus distingui diximus ità ut stupor dimidia paralytis vocetur. Sed ad dolorem non sufficit remissa sensatio, sed potius requirit intensam sensationem, ut ex ejus definitione constat, dolor est subita & molesta sensatio subitè & affatim corrumpens naturam : ergo ad dolorem intensa sensatio requiritur, ac proinde stupor vera doloris species non potest esse.

Sed dices : unus dolor minuit alium ejusdem partis defectu advertentiæ : ergo ex eo quod stupor minuat dolorem non colligitur non esse veram illius speciem.

Respondetur diversam esse rationem in utroque casu : nam stupor non tollit dolorem propter operationem aliam ad quam concurrat anima, & minor concursus fit ad dolorem, sed propter diminutum influxum virtutis à cerebro receptæ in parte.

Secundò probatur nostrum placitum, quia si stupor esset vera species doloris, non posset dari stupor, quin daretur dolor, utpotè species sine genere implicat dari : sed experimento constat quod si pars aliqua sit stupida & applicetur ei objectum tangibile, sensit stupidè & sine dolore ; si verò moveatur, dolet : sed citra motum est sensus stupidus sine dolore ; igitur stupor non est vera doloris species, utpotè datur sine illo. Et confirmatur ex Gal. qui in hujus rei confirmationem citat Hipp. *lib. 5. aphor. comm. 25.* ubi ait. *Stupor mediocris solvit dolorem.* Quibus verbis satis indicare videtur stuporem non esse verum dolorem, cum potius illum solvat. Unde quando Avicennas & Autores stuporem inter species doloris enumerant non loquuntur in rigore quo loquitur Gal. sed enumerant illum in quantum habet peculiarem duplicem adjunctam quæ curationem postulat, non quia causa stuporis sit proprium doloris objectum.

Vnde etiam deducimus, stuporem non tantum pertinere ad partes nervosas, verum etiam reperiri in partibus carnosis, venis, & arteriis, & partibus cutaneis, & facillè ex dictis probatur, quia stupor est diminuta & remissa sensatio : ergo omnibus partibus in quibus inest sensus, potest stupor inveniri, quia potest inveniri sensus remissus : sed non non solum in nervis, verum in omnibus partibus assignatis invenitur sensus : ergo stupor in illis, & non solum in partibus nervosis reperietur. Patet hæc ultima consequentia : nam alia quælibet species doloris ad nervos spectabit, quod est contra communem consensum omnium.

Sed dices : stupor à paralyti solùm secundum magis & minus differt, ità ut utraque pars affecta sit eadem in utroque affectu ; sed paralytis ad nervos solùm spectat : ergo & stupor.

Respondetur stuporem aut posse causari ratione obstructionis impediens communicationem ad sensum & motum ; & hac ratione primariò nervo competit, & secundariò & per consensum partibus

partibus omnibus sentientibus; ac etiam stupor potest causari ab intensa refrigeratione, quâ ratione existere potest primariò in aliis partibus sentientibus, & non in nervo, quia refrigerari potest caro distensa nervo, ac per consequens ejus sensus hebetari, & sic stupor potest causari, & similiter paralyfis.

C A P V T II.

De doloris pulsantis natura.

CERTUM in primis in hoc dubio est, dari dolorem pulsantem, in quo si attendamus objectum sensibile proprium quod sentitur, etiam est certum non esse veram speciem doloris, specie ab aliis distinctam solum: ergo ab aliis distinguitur, quia habet peculiarem modum sui præter commune sensibile: nam si pars inflammata comprimatur motu arteriarum, sentitur ab ipsa qualitas arteriæ quæ sit durities, simul cum motu, quæ omnia latius patebunt. Est ergo dolor pulsans ille qui fit cum pulsatione: ad quem tres conditiones reperiri censeo. Prima est quod pars quæ sentit dolorem, habeat arterias (intelligendo nomine arteriosum corporis non solum arterias, sed etiam cor) nam cum ad talem dolorem requiratur pulsatio; & hæc solum ab arteriis & corde fiat, constat non reperiri talem dolorem in parte arterioso corporis ex per se.

Sed dices posse esse dolorem pulsantem in parte quæ non habeat arterias: nam si membrana cerebri inflammetur quæ valde sensibilis est, non est dubium quod per motum pulsantem cerebri (qui licet habeat arterias, non ratione illarum, sed à se movetur, ut supra diximus) comprimetur & dolebit simul cum pulsatione: ergo potest dari dolor pulsans in parte quæ neque habeat arterias, nec sit juxta cor.

Resp. optimè probare argumentum si in prædicto casu non esset impedimentum pro prædicto symptomate, scilicet pro dolore: nam in prædicto casu cerebrum laboraret phrenitide, ex eo quod ejus membrana esset inflammata, quo fieret ut propter mentis alienationem non sentiret causam doloris, secus autem non posset negari in dicta parte dolor pulsans, & hanc partem propter infrequentiam fuisse à Gal. prætermittam arbitramur, ac proinde commotione cerebri etiam pulsantem dolorem posse causari, quia etiã est verè pulsans, & non aliud requiritur ad prædictum dolorem.

Vndè fit arterias unicuique parti distribui prout opus erat ad ventilationem & conservationem caloris nativi, ac proinde in illis partibus quæ suã naturã sunt frigidæ, ut ossa & membranæ quædam, non sunt arteriæ, utpotè nõ est finis ad quem deserviat, ac proinde in illis dolor pulsatorius haudquaquam reperiri poterit: inter membranas autem excipitur, membrana cerebri quæ tenuis meninx dicitur, quæ pluribus arteriis abudat, non propter suam naturam, sed propter cerebrum: nam cum cerebri substantia valde mollis sit, non poterunt tot vasa totò per ipsam disseminari; nam haberent sedem infirmam, ac proinde per cerebri membranam arterias deservientes cerebro disseminari fuit opus, ex quo apertè colligitur quod quando prædicta membrana inflammatione laborat, doceat pulsatorius; cæteræ autem membranæ

non ita. Ex quo etiam responderetur apertè autoritate Gal. ex 2. lib. ad Glauconem, ubi in membranæ dolorem pulsantem fatetur, loquitur enim de membrana cerebri in qua nos idem fatemur; nam tunc Gal. de dolore capitis sermonem instituebat, & sic de illa loquebatur.

Vndè etiam fit quod in dolore pleuritico exquisito non reperitur dolor pulsans; nam pleura caret arteriis; eas enim habere non fuit opus; nam ventilationem potest pulmo pleuræ suo motu tribuere: in pleuritide autem notha seu spuria dolor pulsatorius potest contingere, quod Vallesius ut verum putat si inflammatio sit in pleura versus partes posteriores juxta spinam, quia ibi sunt arteriæ prope membranam ad costatum radices, postea submerguntur.

Sed dices: Iuxta dictam doctrinam videtur quod per inflammationem pleuræ non sunt pulsus ferrans & tensivus: nam si in pleura non inferuntur arteriæ, non est modus quo communicetur malum reliquis arteriis.

Respondetur arterias habere duas tunicas, quarum unam recipiunt à pleura; vndè non est mirum quod dum hæc inflammatione laborant, tensio in arteriis fit.

Secunda conditio ad dolorem pulsantem est quod pars habeat sensum: nam ad quamcumque partem pertinet dolor, non potest sine sensatione dolor reperiri, ac proinde defectu sensationis in parte, dolor pulsans, neque alius potest reperiri.

Tertia conditio ad dolorem pulsantem est ut inflammetur pars magna inflammatione, sitque in ipsis arteriis, aut in partibus sentientibus proximis prædicta inflammatio, nomine inflammationis tantum intelligendo tumorem à sanguine, aut ex bile & abscessum. Et ratio est quia ex prædicta inflammatione calor crescit, ac proinde usu magis aucto, arteria magis dilatatur; quo fit ut pars ei proxima comprimatur magis quod arteria magis dilatatur, & sic dolor pulsans sentitur, nam pars inflammata extenditur & occupat locum arteriarum utpotè ratione inflammationis majorem locum quam naturalem debet occupare pars, & sic proximior est arteriæ quam quando est in statu naturali.

Sed dices contra dicta: quia idè solum ex tumore facto ex sanguine, aut ex erysipelate potest fieri dolor pulsans (cæteris requisitis ad talem dolorem positis) quia ratione horum tumorum usus augetur, & arteriæ magis dilatantur, ac proinde partes inflammatæ comprimuntur, vndè dolor resultat, ut dictum est. Sed similiter ex tumore œdematoso aut scirrhuso si cum febre conjungantur, augetur usus: ergo etiam in partibus scirrhuso aut œdemate laborantibus, cæteris requisitis positis, erit dolor pulsans.

Respondetur doctrinam Gal. esse verissimam: nam ille solum ostendit tumores vi quorum dolor pulsans reperitur, juxta quod solum illi qui fiunt ex humore calido sunt sufficientes, ut vi illorum crescat usus, & arteria magis dilatetur, ac proinde pars inflammata comprimatur, & fiat dolor: at verò in tumoribus frigidis potius si vim eorum attendamus, diminuunt usum, ac proinde licet si conjungantur cum febre, fit dolor pulsans in partibus, prædictis tumoribus frigidis laborantibus, hoc tamen non est vi prædictarum inflammationum; & sic doctrina Gal. vera semper manet. Vndè clarè intelligitur quare dum inflammatio tendit in suppurationem dolores pulsantes

pulsantes crescunt, quia dum suppurantur, crescit calor, juxta Hipp. 2. aphor. text. 47. Dum pus conficitur, dolores & febres sunt majores: ac proinde dilatatio fit major, & etiam tumor; nam vi majoris caloris humor liquatur, & occupat majorem locum.

Sed dices: videtur quod dolor pulsans sine inflammatione possit contingere, quia optimè potest contingere ut pars proxima arteriæ propter ingentem distemperiem possit dolore affici, & cum pulsatione: nam cum proxima arteriæ sit, sine dubio pulsatio sentiretur: ergo erit dolor pulsans absque inflammatione.

Respondetur verum esse in prædicta parte esse dolorem propter urgentem distemperiem, tamen dolor non excitatur vi motus arteriarum quæ proximæ sunt parti: nostra tamen doctrina solū procedit de dolore pulsante excitato & causato vi motus arteriæ & sic nihil probat argumentū.

Præterea, quia non est omnino certum partem proximam inflammatione non laborantem sentire motum arteriæ, licet dolore afficiatur, quia quando partes in bene valentibus, non sunt magis quàm pro natura applicatæ, non sentit vicina pulsationem arteriæ, approximata suo tactu, ac proinde, licet in parte sit dolor, quia non est magis applicata quàm pro natura, non sentitur arteria, neque pulsatio: quando autem pars est inflammata, occupat majorem locum, & est magis applicata quàm pro natura debetur. Et licet per ingentem distemperiem calidam potest crescere usus, & arteria magis dilatari, licet tunc sentiat in parte proxima pulsatio, tamen dolor in illa parte non excitabitur, ex vi motus arteriæ, sed propter distemperiem solventem continuitatem partis.

Tandem concludimus, dolorem pulsantem reperiri quando arteria secundatio afficitur, ex eo præcisè quod pars proxima arteriæ inflammationem patitur: nam ratione distensionis majoris quæ est in parte inflammata & crescit calor, & dilatatio fit major, undè pars comprimitur, & medio motu sentit qualitatem arteriæ, & sic pulsativus dolor est in illa. Similiter dolor pulsans invenitur quando arteria primatio afficitur, hoc est quando arteria inflammationem patitur, tunc enim pars quæ sentit dolorem, est ipsa caro, vel quælibet alia pars ei proxima: nam cum inflammata sit & distensa arteria, sit proximior aliis partibus quàm quædo est in statu naturali, & sic pulsatio sentitur à carne arteriam circumdante. Vel etiam possumus dicere quod quando ipsa arteria est inflammata, sentitur aliquid, quia arteria comprimitur à corpore circumstante: nam arteria propter usum auctum, nimis dilatatur, & sentit qualitatem corporis comprimantis.

CAPUT III.

De dolore gravante, & tensivo.

ARI verum dolorem gravantem nulli dubium est, eumque talem dici juxta denominationem ab objecto quod sentitur, scilicet à pondere & gravitate, & ab omnibus conceditur liberiter: itaque pars ratione ponderis & gravitatis quod sentit, comprimitur & dolet ex eo quod aliæ partes separantur, & solutio cõtinui fit: unde ad sensum tactus pertinere perceptio, nem ponderis & gravitatis planè conspicuum est.

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

Hunc dolorem asserit Gal. reperiri in jecore, liene, & pulmone: sed examinare oportet un prædictus dolor gravans, solū invenitur in membranis circumvolventibus tales substantias numeratas, an etiam possit reperiri in ipsis substantiis. Circa quod videtur quod in superficie extima dictarum partium reperitur dolor gravans, licet non in partibus profundioribus; & probant ratione desumpta ab autoritate Avicenn. & ex aliis quampluribus gravissimis autoribus affirmantibus quod cum extimæ vel superficiales partes prædictarum substantiarum sint disseminatæ membranarum & nervis, mediis quibus communicatur virtus ad sensum; unde est quod hujusmodi partes sentiant dolorem gravantem ratione virtutis communicatæ per nervos & membranas prædictas partes circumvolventes: Cum autem per intimas partes nervi non inserantur, solū in partibus superficialibus & extimis concedunt sensum, ac per consequens prædictum dolorem gravantem, & alios.

Sed contra istam rationem & modum philosophandi sic arguuntur, quia per superficiem intelligunt isti Autores partem illam extimam superficialem & externam quæ ejusdem rationis debet esse cum aliis partibus intimis prædictarum partium; ergo illa pars idem temperamentum, & eandem virtutem debet habere ac cæteræ, siquidem ab eadem anima informatur omnes & eodem modo: ergo si pars illa exigua habet potentiam animæ sentiendi, nempe tactum: ergo tota illa caro talem potentiam debet habere: nam facultates & virtutes prædictarum partium ab anima per modum resultantis procedunt, & non per nervos derivantur, & communicantur, ut suo loco dicemus. Et si in tota substantia prædicta facultas sentiendi invenitur, cur non disseminantur nervi per totam, medijs quibus communicetur vis sentiendi. Unde quando prædicti Autores docent in superficie sensum reperiri, loquuntur planè de membranarum circumvolventibus prædictas partes, in quibus verū sensum reperitur, & per consequens dolor gravans in solis membranarum reperitur, quia solæ membranæ sentiunt pondus & gravitatem.

Et ita nobis dicendum est in carne harum partium non esse sensum, neque adhuc extimam partem habere aliquos nervos, medijs quibus virtus ad sensum ei communicetur. Quæ conclusio licet probata sit ex professo *disp. 47. c. 2.* quantum attinet ad præsens probatur ex Gal. *lib. 2. de locis aff. c. 2.* ubi ait. *Quare neque in hepate, neque in renibus unquam hujusmodi pulsatio apparet, quoniam neque in illis nervi per tota viscera disperguntur.* Quibus verbis planè veritas nostræ conclusionis elucidata manet. Et quamvis quis poterat respondere, per verba dicta solū probari per tota viscera non esse nervos, non tamen per aliquam partem, ut dicebant Contrarij de extima; tamen contra est, quia jam diximus quod si in aliqua parte carnis prædictarum partium sunt nervi, etiam in tota debeant esse, cum non sit major ratio unius quàm alterius. Et confirmatur nostrum placitum ex Avicenn. *loco supra citato*, ubi dicit quod prædictæ partes non sentiunt, nisi per panniculum super eas existentem, quod est membrana.

Tandem de dolore tensivo breviter dicendum est. Dicitur autem talis ab extensione, cum pars quæ ita afficitur ad suas trahitur extremitates, reperiturque in qualibet parte sentiente, quæ tensionem pati potest, licet Gal. in nervo & musculo reperiri

reperiri affirmet, & cum illo Avicen. tamen id non dixerunt quia solum in nervo & musculo latis dolor reperitur, sed quia prædictæ partes magis accommodatæ sunt ad motum, & ad extensionem enumeratæ sunt. Sententia Avicennæ ita se habet. *Extensivi doloris causa est ventositas, aut humor qui nervum, aut musculum extendit, ac si ipsum ad suas trahat extremitates.* Ubi solum posuit exemplum in prædictis partibus, quia aptiores ad extensionem, non quia in aliis partibus reperitur dolor sensitivus, & de objecto sensibili in hoc dolore dicendum breviter est qualitatem aliquam existentem à corpore tendente sentiari, de quo latius postea dicemus.

C A P U T I V.

De Dolore mordaci.

QUERTUM primò est dolorem mordicantem dici sicut ceteri dolores ratione diversi objecti quod percipitur, ac proinde mordicans dolor dicitur in quo qualitas mordicans, vel mordacitas sentitur, quæ nullo alio exemplo potest explicari nisi ex similitudine illius doloris qui reperitur in parte exulcerata carnosa, quando medicamentum acre impositum est.

Sed quod est difficilius apud omnes, est utrum hæc mordacitas quæ sentitur in prædicto dolore sit diversa à calore & frigore. Circa quod si attendamus Gal. lib. 4. de simplicium medicamentorum facultatibus cap. 2. facile inveniemus mordacitatem non esse distinctam à calore & frigore: nam prædicto c. ait. *Calorem & frigus solvendo continuum inferre sensum mordacitatis; calor enim laxat, funditque, frigus verò densat: tamen ista peculiare rationes solutionis continui.* Ex quibus verbis aperte constat in dolore mordaci non qualitatem distinctam sentiari, sed calorem & frigus continuum solventibus.

Vallesius tamen cum sentiat calorem & frigus dolorem causare absque solutione continui, ita verba Gal. explicat ut dicat Gal. non dixisse calorem & frigore nos non dolere nisi solutione continui, sed non morderi nisi solutione continui ait, ac proinde ait Vallesius, licet fiat dolor absolute sine solutione continui, non tamen fit dolor mordax sine prædicta solutione, ac proinde mordacitas non est qualitas distincta à calore & frigore continuum solventibus.

Neque valet dicere contra hoc, quod tactus qui circa proprium sensibile non errat, aliter sentire calorem & frigus, & aliter mordacitatem judicare, quia facile quis potest respondere sentire solum calorem & frigus, quando non perveniunt ad tantam intensiorem quam requiritur ut solvatur continuum, & sentiatur mordacitas, ac proinde aliter sentit tactus calorem & frigus quando non solvit continuum, quia sentit sine mordacitate hujusmodi qualitates: at verò quando sentit eas in intensiorem sufficienti ad solutionem continui, aliter sentiuntur, nam tunc mordacitas sentitur.

Sed verior sententia est mordacitatem esse qualitatem secundam diversam à prima, verèque tangibilem qualitatem esse propriam speciem. Et probatur quia tactus sentit mordacitatem, & intellectus non judicat eam esse calorem aut frigus:

ergo mordacitas qualitas ab illis distincta est. Præterea contra doctrinam & fundamentum contrariorum sic argumentor, quia species sensibilis representans calorem aut frigus eadem est secundum naturam, sive solvat continuum, sive non: sed quando non est solutio continui per sensationem caloris & frigoris, mediis suis speciebus non sentitur mordacitas: ergo neque quando est solutio continui debet sentiari mordacitas.

Respondebis deficiente solutione continui deficere conditionem quandam necessariam ut mordacitas sentiatur, ac proinde eam deficiente, licet sit eadem species representans primas qualitates, non sentitur mordacitas. Tamen contra sic insurgo: nam omne quod sentitur se debet habere ex parte conditionis, & non ex parte organi: sed mordacitas vera sentitur: ergo nihil refert quod præcedat solutio continui quæ se habet ex parte organi ad hoc ut mordacitas quæ se habere debet ex parte objecti sentiatur. Denique quia solutio continui solum facit ut cum dolore fiat sensatio: ergo non facit quod mordacitas sentiatur, nam ea secunda qualitas est valde distincta à primis.

Unde Gal. non est contrarius nostræ sententiæ: nam ipse non determinat an mordacitas sit qualitas diversa à primis, vel non diversa; sed solum dicit quod calor & frigus inducunt sensum mordacitatis continuum solvendo cum dolore; quod totum est verum, etiam si mordacitas sit qualitas distincta à primis, quia semper ab eis debet dimanare.

C A P U T V.

De Doloris speciebus, & an sint aliæ species, aut modi doloris præter dictos.

NTEQUAM examinemus an sint ponendæ & assignandæ aliæ species doloris, aliquid de hemodia dicendum est. Et quidem de hemodia satis constat ex doctrina dicta cap. de stupore, non esse veram speciem doloris, nam potius symptoma sensus tactus diminutæ sensationis est, ac proinde sicut stupor inter species doloris non enumeratur, sic & hemodia: nam etiam hæc in diminuta sensatione gingivarum & dentium consistit; certum enim est in aliis partibus hemodiam (Hispanis *dentera*) in aliis partibus præterquam in ore non reperiri; si autem diminuta sensatio in qualibet alia sentiente parte reperitur, potius stupore dicitur quam hemodiâ laborare.

Sed duo videntur examine digna circa hemodiam. Primum est quod sit objectum quod in hoc affectu sentitur. Ad quod facile Responderetur dicendo quod cum hemodia frequenter contingat postquam quis acerba & acida ediderit, nihil in prædicto affectu sentietur præter has qualitates.

Sed difficilius est secundum dubium, scilicet quid sit, à quo minuatur vis sentiendi in prædicto affectu. Et primò videtur quod non sit frigiditas rei acidæ aut acerbæ: nam plures sunt res aliæ frigidiores quæ licet ore & dentibus tractentur, non faciunt hemodiam: ergo à frigiditate illa non potest diminutio sensus causari. Neque etiam causatur hæc diminutio ab aciditate, quia hæc non est activa: ergo deinde quod à frigiditate

frigiditate non causetur, rursus probatur, quia si ab ea causetur, non tolleretur huiusmodi affectus portulacæ quæ planta frigida est in tertio gradu: atqui ut remedium infallibile à Paulo adducitur: ergo ex eo est quia hemodia non causetur à frigiditate: nam aliàs potius portulaca auget affectum quàm illum tollet: ergo.

Aristoteles autem circa hoc dubium affirmat aliquid tenue rei acidæ vel acerbæ detineri in gingivis quod vi salis quæ liquefacit traditur, & vi portulacæ humectatur & illius lentore acor & aciditas educitur; sal enim & portulaca paratissima remedia ad hemodiam auferendam sunt. Sed quod ista diminuta sentatio non contingat ex eo quod partes tenues rei acidæ in gingivis detineantur, probatur, quia per solam juxtapositionem rei acidæ non causetur hemodia, sed oportet aliquid recipi intrinsecè in parte sentiente: quid autem hoc sit quærimus, etsi sciamus optimè extractione rei acidæ hemodiam tolli.

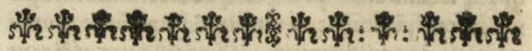
Alij dixerunt hemodiam aut diminutionem sensûs causari ex eo quod communicationem influxûs ad sensum valet impedire: impeditur autem influxûs receptio à frigore & acidis rebus in quantum hæc replendo exiguas cavitates & poros impedimentum dentibus sunt ad sentiendum. Tamen contra est quia plura alia sunt quæ possunt replere poros præter acida, & tamen ab illis hemodia non causetur: ergo. Præterea quia vis ad sensum non communicatur per poros: ergo licet replentur poros res acidæ, non ob indè receptionem influxûs ad sensum impediunt.

Sed his non obstantibus, vera sententia sit, res acidas & acerbæ hemodiam & remissam sensationem causare; quia esu acidorum & acerborum partes sentientes inæqualiter exicantur, ac proindè comprimuntur, & deficit sensus: ad quod etiam iuvat frigiditas rei acidæ, quia etiam ratione illius comprimitur nervus, undè portulaca licet frigida sit, auxilium ad hunc affectum est: nam non iuvat per alterationem à sua frigiditate factam, sed suo lentore, ut suprâ dictum est. Ab aliis autem rebus solùm frigidis quandoque posse hemodiam causari, licet non ita frequenter ac ab acidis, certissimum est, & experientia id manifestat, in his autem aliam causam à fortiori assignare debemus.

Deindè quod reperiatur dolor pungens etiam est certissimum, & dicitur ille sumptâ denominatione à punctura: nam in eo afficitur pars per modum cuspidis. Talis dolor secundum Galen. & Avicennam, solùm convenit membranæ, & à solo humore tenui causetur, utpotè ille per modum pungentis solùm afficit partem, ac proindè in inflammationibus ab aliis humoribus causatis difficile in membranæ dolor pungens causetur, aut nunquam: nam propter earum densitatem difficile ab humore inflammationem causante penetrantur. Vndè negari non potest quod si pars carnosa acu pungatur, in ea sit dolor pungens. Solùm ergo est sermo noster dum dicimus solùm in membranæ reperiri, & dum pars inflammata ab illo humore inflammationem causante, membranam dolorem pungentem non posse pati, quia ob ejus densitatem, non potest penetrari ab illo humore.

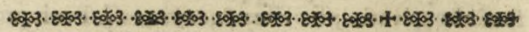
Alia nomina ab Archigene assignata quæ potius qualitates ad gustum pertinentia denotant, & tamen ille tanquam diversi dolores constant, & tamen ille tanquam diversi dolores constant adducit: tamen licet quoad hoc à

Galen. reprehendatur, possunt in optimo sensu interpretari. Et quidem una ex speciebus quæ ab Archigene numeratur, est dolor *Holcimos*, id est tractorius dicitur, quia pars aliqua versus affectum trahitur, ut in quadam specie pleuritidis dolor usque ad jugalum trahitur & sentitur. Secunda in ordine species tradita, est dolor adstringens, nomine cujus intelligit dolorem angentem & in angustias mittentem: sic enim effectus adstringentium est coarctare & unire rem, & iste dolor ab Avicenna compressivus dicitur. Alius dolor dicitur dulcis, non quia propriè talis sit; nam qualitas propria gustûs est, sed dicitur dulcis, quia ad eum sequitur aliqua voluptas, ut in expulsiõne arenæ. Vndè horum dolorum & aliorum (quos omitto ne fatidiosi appareant, & quia parvi momenti ad curationem sunt), propria cognitio potest esse in Medico, ex his quæ ab ægrotis dicuntur, cognitio enim, ex ægri notitia multoties nascitur. Et hæc de hac disputatione sufficiant.

DISPUTATIO IV.

De Somno, & Vigilia.

CAPUT PRIMUM.

Quid nomine Somni & Vigiliæ intelligatur, & ad quam partem animæ spectent.

T omnia quæ infrâ dicenda sunt de soporiferis affectionibus planè intelligantur, operæ pretium in præsentis fuit speciale de somno & vigilia Disputationem enodare.

Ad quod primum de quo scientia haberi debet, est, quid sit Somnus & Vigilia; secundum ad quam partem animæ spectet. Circa primum, Fracastorius *lib. 2. de intellectu. folio 140.* ait, tunc animal dici vigilare cum sentit aut stat, & motus exercet voluntarios; id est, quando animal est in eo statu ut sine impedimento possit operari huiusmodi opera sentiendi, & tunc ait, animal dormit quando cessat ab opere sentiendi & movendi, ita ut careat prædicta dispositione requisita ad operandum, dummodò hoc non sit propter causam morbosam à qua solet impediri in sensibus externis actio. Cum Fracastorio consentit Aristoteles *lib. 3. anim. cap. 2.* ubi dicit, *Somnus similis est operationi vacanti, vigilia verò contemplationi.* Et Avic. *fen 2. lib. 1. doct. 2. cap. 13.* ubi dicit, *Somnus quieti vehementer existit similis, & vigilia valde sunt motui similes.* In prædicta ergo doctrina videntur omnes convenire; ita tamen intelligenda est ut nomine somni non intelligamus cessationem ab operatione omnium sensuum: nam certum est, si de internis sensibus loquamur, inter dormiendum, aliquos operari, ut imaginativa, vel æstimativa, aut aliqua alia. De externis sensibus etiam est certum; nam experientiâ constat, & quampluribus Aristotelis testimoniis, plures homines inter dormiendum

Undè ea quæ in contrarium sunt posita facile solvuntur. Ad illud dicimus verum esse somnum inter res nonnaturales ab omnibus enumerari, tamen in ea acceptione non dici à nobis aliquem somnum naturalem, sed aliquo ex modis supra dictis.

Neque obstat fieri ad reparandis spiritus amissos, quia etiam nutritio naturalis est, & fit ad reparandem substantiæ deperditæ

CAPUT III.

In quo consistat natura & essentia somni.

ARISTOTELES per verba sequentia definit somnum: *Est quadam sensitiva partis affectio, quasi copula & immobilitas, facta ex vaporibus elevatis ad caput ex alimento quod in ventriculo coquitur, concretisque in cerebro, propter reparandem deperditum.* Quibus verbis genus clauditur, pars affecta, vel in qua fit, modus generationis ejus, & finis: quæ omnia sigillatim examinanda. Et quidem juxta Philosophum in præsentia genus videtur esse in prædicta definitione affectionem, vinculum seu immobilitatem, aut impotentiam, si intelligantur privativè, quia somnus nihil aliud est, quàm privatio vigiliæ, & sic nomine illorum verborum intelligit genus, quatenus per illam immobilitatem, vinculum, & impotentiam, vigiliam privatur.

Sed Argenterio videtur contra Aristotelem in hac re somnum ullatenus per impotentiam sensus esse definiendum, imò potiùs somnum & impotentiam sensus esse effectivum, alterum alteri: nam ait, *Aut enim propter impotentiam dormimus, aut propter somnum impotentes sumus*: ergo ex his verbis clarè colligitur somnum non esse impotentiam, sed eam causare & ab ea causari, ac proinde per impotentiam definiti nequit. Ulteriùs, quia in somno naturali partes non privantur totaliter descensu virtutis à cerebro, sed potiùs aliqua objecta sentiuntur: ergo non rectè definitur per impotentiam sentiendi.

Nobis tamen dicendum est somnum formaliter in privatione consistere. Quæ sententia non solum tuetur ab Aristotele loco supra citato, sed lib. 2. *ethicorum* per sequentia verba: *Somnus est vita otium, non operatio.* Et *sect. 6. problematum*, reddens rationem propter quam quando ex parte dextra cubamus, somnus magis accidit; dicit id fieri quia somnus privatio motionis est. Et Paulus lib. 1. *cap. 97.* dicit, somnus virium animalium, ut ita dicam, requies est. Et tandem nostram comprobat sententiam communis hominum consensus, qui nomine somni solam privationem & cessationem operationis intelligunt; ita ut reliqua quæ in ipso somno reperiuntur, aut habent rationem causæ, aut effectus; ita ut quandoque penes respectum ad causam aut effectum à pluribus, definiatur; & inde fallacia & prava intelligentia circa somni formalitatem investigandam nascitur.

Undè Argenterius quando dicit, *Aut enim propter impotentiam dormimus, aut propter somnum impotentes sumus*, nomine impotentiam non intelligere privationem operationis sensitivæ, sed id quod tanquam causa præcedit: nam ex eo quod

partes sentientes redduntur ineptæ ad sua opera propter defectum virtutis quæ debuit principio communicari, eo ipso redduntur impotentes propter dispositionem cerebri, & hæc impotentia est quæ est causa antecedens somni & privationis, & hæc dicitur ab Argenterio effectiva, non in rigore, sed quia impedit illud quod ad operandum se tenebat ex parte efficientis, ac proinde illa impotentia non est somnus formaliter, sed privatio, cujus causa est impotentia prædicta. Undè sicut cæcitas formaliter non est privatio dispositionis per quam videt oculus, sed privatio visionis; somnus non est privatio illius dispositionis per quam partes privantur sensu & motu, sed formaliter somnus est privatio operationum sensitivarum. Undè deducimus Aristotelem nomine impotentiam aut immobilitatis privationem intelligere: Argenterium autem minimè. Neque mirum erat Aristotelem definire somnum per id quod habet rationem causæ, ut millies fecit, quia novicium judicabat ad intelligendum somni essentiam. Ulteriùs deducimus somnum non esse privationem totalem per defectum influxus omnino, sed quia deficit influxus perfectus, & dicitur in definitione partis sensitivæ esse defectum, quia somnus ad eam partem animæ diximus pertinere, ita ut primò & per se non sit affectio cujuslibet sensus in particulari, sed illius partis à qua in omnes communicatur, & omnes partes recipientes per consensum dicuntur affectæ, ex eo quod non communicetur illis virtus à parte primariò affecta; quænam autem hæc sit, postea dicemus.

Fracastorius dixit somnum esse cessationem operationis non per impotentiam, sed quia meliùs & suaviùs judicat animam quiescere quàm moveri: sed prædictus Autor videtur loqui de applicatione animæ ad somnum naturalem, quia judicat tunc esse conveniens quiescere, & non movere, non de ipsa formalitate somni, quæ applicatio, privationis operationum est causa, & de hac applicatione loquitur quædo dicit non esse impotentiam somnum, & quod formaliter loquendo etiam nos concedimus, etiam concedendo quod in sensibus externis, & in ipso cerebro esse impotentiam; in illis quia carent influxu requisito ad sensum & motum, & in isto quia virtutem non potest communicare; semper tamen hæc impotentia rationem causæ somni, & non rationem formalem habet.

Undè ad prædictam applicationem dicimus esse necessariam alicujus sensus externi cognitionem tactus scilicet: nam quando somnus causatur ex vaporibus elevatis ad caput, sentitur aliqua molestia ob quam applicatur ad somnum: similiter quando causatur propter resolutionem spirituum, etiam sentitur molestia membrorum per pondus, ac proinde tactus sensatio præcedit ante applicationem ad somnum. Et licet applicatio sit voluntaria, nihilominus dependet tanquam ab excitante ab aliqua molestia sensata & cognita per tactum, ac proinde eà positâ applicatur ad somnum; si autem sint aliæ causæ somni naturalis, infra videbimus, etsi sint, an contingat & præcedat ad illas talis sensatio.

CAPUT IV.

Quis modus sit quo fit somnus, & à qua causa immediata.

EX definitione somni *quæstione præcedenti* ab Aristotele ablata, facile constat quomodo fiat somnus juxta ipsum: ait enim Aristoteles somnum fieri ex eo quod vapores ex alimento quod in ventriculo coquitur eleventur ad caput, ibique concreſcant, non aliter quàm vapores qui elevati ſunt ab aqua calore ſolis in media aëris regione concreſcunt; quo fit ut ratione vaporis impediatur communicatio virtutis ad ſenſum & motum, & inde ſomnus eveniat.

Neque mirum eſt concretionem fieri à cerebro, licet non habeat frigiditatem ſupra calorem excedentem, quia ſufficit quod cerebrum minus calidum ſit quàm vapores, ut concretio fiat, ut contingit in operculo teſtæ, quod licet ad eodẽ calidum ſit ut comburat digitum tangentem, nihilominus quia minus calidum eſt quàm vapores qui ex teſta eleventur, in eo concreſcunt: Quid ergo mirum quod idem contingat in cerebro? Unde fit quod frequenter, & præcipue inter dormiendum per nares & palatum excrementa aquoſa expellantur, nimirum quia in ſomno vapores qui eleventur, concreſcunt, & per illas vias expelluntur.

Sed dices, quod vapor ille qui concreſcit, à cerebro non poteſt habere majorem frigiditatem quàm cerebrum: ſi quidem ab eo illam participat, neque quod eam à propria forma poteſt habere per reſultantiam, quia adest cauſa calefaciens ſcilicet cerebrum, quod licet magis calidum infrigidat, magis frigidum calefacit, ac proinde vapores concreti non cauſabunt ſomnum: ſiquidem majorem frigiditatem quàm cerebrum habere non poſſunt. Sed in doctrina & modo philoſophandi Ariſtotelis manifeſta eſt reſponſio: nam verum eſt à vaporibus concretis non refrigerari cerebrum: ſed poteſt concretionem deferre cerebrum, deſcendereque ad inferiora & refrigerare partem in qua juxta illum fit ſomnus quæ calidior eſt.

Sed hæc Ariſtotelis ſententia impugnatur ab Argerterio ex eo quod licet in ea verum dicat, non tamen aſſignat cauſam univerſalem ſomni: nam in laſſitudine contracta propter immodicum exercitium aliquibus, ſomnus contingit: ſed tunc non eleventur vapores; ergo non ſemper ſomnus ob vaporum elevationem cauſatur.

Secundò quia experienciã conſtat ex levi cantu, & ſuavi & levi conſtrictione externarum partium, ex ſilentio & loco tenebroſo ſomnum cauſari: ſed ex his cauſis non excitantur vapores; neque eſt cur in caput moveantur: ergo non ſunt cauſæ ſomni univerſales. Sed facile quis poterat pro Ariſtotele ſatisfacere, dicendo ibi non aſſignaffe cauſam univerſalem ſomni, ſed ſolum dixiſſe poſſimum contingere ex vaporibus elevatis ad caput ex alimento quod in ventriculo coquitur.

Unde facile intelligitur quod ab Ariſtotele in ſolutione cujuſdam argumenti traditur, ſcilicet cur poſt cibum ſomni altiffimi contrahantur, & vinum, & reliqua alia calida habeant facultatem

conciliandi ſomnum eſt facile juxta ejus doctrinam (tacitis tribus modis quibus ipſe ait poſſe huic dubio ſatisfieri) reſpondetur quod licet ſomnus refrigeratione fiat, nihilominus ea quæ calida ſunt, ut vinum, excitant ſomnum; ex eo quod à calore illo & cibatione ſimiliter eleventur quamplurimi vapores ad caput; poſteà autem cum in cerebro concreſcant impeditur communicatio influxus ad ſenſum & motum, ac proinde patet quomodo ad ſomnum conducant res calidæ.

Secunda ſententia eſt Avicennæ, & aliorum exiſtimantium cauſam immediatam ſomni eſſe retroceſſum ſpirituũ vitalium ad cor, quam ſequitur ſecundariò motus ſpirituũ animalium, ſicut unũ corpus aliud ſequitur gratiã vitandi vacuum. Quod autem hoc ſit verum conſtat ex eo quod in ſomno calor retrahatur ad intra, ex eo quod partes externæ refrigerantur: & propter quod in ſomno indigemus quampluribus operimentis quibus in vigilia non indigemus. Conſtat deinde quod in ſomno ad intra ſpiritus & calor noſter retrahatur, ex eo quod in ſomno coctiones uberioreſ ſiunt, quæ calorem vigentem maximè indicant. Conſtat etiam ex pulſu: nam in ſomno major eſt contractio quia magis intra viget calor: contrarium in vigilia evenit; nam in ea major eſt dilatatio, quia externæ partes calidiores ſiunt; unde licet ſpirituũ animalium in ſomno ad intra retractio contingat, eſt ſecundariò, & primariò tanquam in radice retrahuntur vitales. Accedit ad hoc quod ex eo in ſomno naturali deficient actiones ſenſus & motus, quia privantur instrumento communi, nempe ſpiritu vitali: ergo ſomnus contingit ex ejus retractione verſus cor, quia ſolum ipſe juxta hos Autores eſt principium radicale, unde virtus ad ſenſum & motum medio ſpiritu vitali communicatur, ac proinde ex ejus retroceſſu ad intra, deficient virtus ad ſenſum & motum, ac per conſequens ſomnus fiet.

Et confirmatur, quia obſtructis venis ſoporiferis quæ poſt aures ſunt, & cerebrum ingrediuntur, mediis quibus ſpiritus vitales communicantur à corde in cerebrum, ſomnus contingit non aliter niſi quia prohibetur ingreſſus calidi influentis in cerebrum: ergo ex ejus retroceſſu ad cor immediatè ſomnus cauſatur.

Nobis tamen in primis dicendum eſt cum Ariſtotele unam ex cauſis immediatis ſomni naturalis eſſe vapores aſcendentes ad caput ex alimento quod in ventriculo coquitur, non ita tamen, ut ipſe ait, cauſatur: nam juxta illum cauſatur ex eo quod vapores in cerebro concreſcant & deſcendant ad partem calidiorẽ, in qua fit ſomnus ratione refrigerij producti à vaporibus illis concretis. Nos tamen dicimus non aliter vapores eſſe immediatas cauſas ſomni, niſi quia impediunt communicationem influxus ad ſenſum & motum, cæteris partibus corporis.

Dicimus ſecundò, ſolam retractionem ſpirituũ animalium verſus cerebrum, eſſe etiam cauſam immediatam ſomni, quia ex doctrina Gal. & omnium Autorum, à cerebro immediatè in omnes partes ſentientes communicatur virtus ad ſenſum & motum mediis ſpiritibus animalibus: ergo per earum retractionem verſus cerebrum deficeret virtus ad ſenſum & motum, ac per conſequens immediatè ab illo retroceſſu ſomnus fiet, ſecundariò tamen ex retroceſſu ſpirituũ vitalium, quantum ita coctiones uberioreſ ſiunt, ac proinde licet

licet retrocessus spirituum vitalium non sit sufficiens ad cauſandum ſomnum, nihilominus aliquo modo conducit, ſolum ergo retroceſſus ſpirituum animalium eſt cauſa ex ſe ſufficiens & immediata ſomni, quia eà poſitâ ponitur, & poſitâ ſolâ retractione vitalium non ponitur.

Sed dices fortiſſimè contra ſententiam immediatè antea relatam, & contra noſtram, quia in animi deliquio, ſyncope, & magna mœſtitia, aut timore, eſt retractione ſpirituum animalium & vitalium ad intra: ſed nullus dixit huiusmodi affectus eſſe ſoporiferos, ita ut dicantur dormire eis laborantes, quamvis deficiat virtus ad ſenſum & motum: ergo cauſa immediata ſomni non optimè eſt aſſignata.

Reſpondetur (relicta ſolutione illâ dicentium quod retractione in dictis affectibus eſt ſubita, & in ſomno eſt paulatim, & ſic ſolum dicitur ſomnus paulatina retractione, quia non ſoluit difficultatem:) nam quòd fiat paulatim, aut ſubitò hoc ipſo quod ponitur cauſa immediata ſomni, debet ſuccedere ſomnus, quod per prædictos affectus verum eſt nos privari ſenſu & motu, tamen non dormire ſomno naturali, quia fiunt & ſupponunt cauſam præternaturam: ſi autem ſomni præternaturam ſunt dicendi, poſtea examinabimus.

Sed dices: ſequitur ex noſtra doctrina quod inter dormiendum omnes operationes ſenſuum interiorum perfectiori modo quàm in vigilia ſiant: ſi quidem in ſomno cerebrum abundat ſpiritibus animalibus, quando vi retractionis eorum cauſatur.

Reſpondetur negando ſequelam, quia illa retractione fit verſus ventriculos cerebri deferendo ſubſtantiam ipſius cerebri in qua operationes reſtrictæ ſiunt. Accedit ad hoc quod cum ſomnus multoties cauſetur propter maximam reſolutionem ſpirituum quæ in vigilia fuit, contingit in ſomno non eſſe tantam copiam ſpirituum multoties quàm in vigilia: undè fit quod quando immediatè cauſatur ſomnus ex altera cauſa à nobis aſſignata, ſcilicet ex vaporibus aſcendentibus ad caput, tunc etiam cum miſceantur cum ſpiritibus impediunt eorum communicationem, & ſic à qualibet cauſa ex aſſignatis cauſatur, nunquam in ſomno ſenſus interni perfectiùs operantur, imò non operantur ut plerimum, cum hoc tamen verum eſt aliquem quandoque in ſomno perfectiùs operari, ut eſt imaginatio: hoc autem clariùs ſuo loco conſtabit.

Hinc naſcitur retractionem illam ſpirituum animalium ad cerebrum, & vitalium ad cor quam in ſomno diximus fieri, illam primariò, & iſtam ſecundariò fieri à facultate trahente naturali cerebri & cordis juxta indigentiam ſpirituum, & licet aliæ partes à quibus huiusmodi ſpiritus trahuntur, eis indigeant & retineant, nihilominus major eſt vis facultatis naturalis trahentis cerebri & cordis quàm vis facultatis retinentis aliarum partium à quibus ſpiritus trahuntur.

Denique adverte cor non attrahere ſecundariò poſtquam attrahit cerebrum, propter aliquam ſubordinationem inter cerebrum & cor: ſed ex eo quod quando cerebrum attrahit propter defectum ſpirituum animalium, etiam deficiunt ſpiritus aliqui vitales, & ſic cor movetur ad attrahendum juxta ſuam indigentiam, ita tamen ut ejus virtus trahendi non ſe extendat ad extremas partes corporis, ſed trahat ex proximis, & de-

indè ſuccedant ſpiritus ex partibus externis remotis ad replendum vacuum; ridiculum enim in hac re eſt dicere quod primariò ſpiritus animales moventur ad cerebrum, & ſecundariò vitales ad cor ad repletionem vacuitatis relictae ab animalibus, quia quod ad replendum vacuum movetur verſus illam partem, movetur verſus autem corpus quod primariò movetur: conſtat autem animales ſpiritus moveri verſus cerebrum, & vitales verſus cor: ergo vitales non moventur ad replendum vacuum ſpirituum animalium, quia debebant moveri vitales etiam verſus cerebrum. Deindè quia non eſſet major copia in ſomno quàm in vigilia ſpirituum vitalium verſus viſcera, quia ſi ſolum ad replendum vacuum moventur, tot movebuntur quot retrahuntur, & ſic eadem erit quantitas.

CAPUT V.

Cur aliqua peculiariter ſomnum inducant.

UM conſtet aliqua peculiariter ſomnum inducere, ut lectio, meditatio, levis frictio, & alia quamplurima de quibus dicemus: In præſenti quærimus cauſam cur prædicta ſomnum inducant. Et primò quidem ab Ariſtotele aſſignatur ratio cur lectio aut meditatio inducant ſomnum, nimirum quando corpus eſt in ea diſpoſitione, ut excrementis frigidis abundet, dormit quando incipit meditari, quia tunc moventur ſpiritus intra cerebrum, & calefaciunt illam materiam excrementitiã, & vapores elevantur ex quibus cauſatur ſomnus & vincitur meditatio: at verò quando ex attenta lectione moventur ſpiritus & caleſcit cerebrum, ita ut quantumvis aliqui vapores ſunt, vincuntur & reſolvuntur, tunc accidit vigilia & motus ſpiritalis, ſcilicet meditatio, vincit corporalem, ſcilicet vapores.

Undè etiam fit quod quando anima ita meditatatur, ut per cognitionem non inveniatur quod quærit, tunc vigilet, quia calidum influens ad extra movetur, hoc eſt ſpiritus, mediis quibus virtus communicatur ad ſenſum & morum ad extra movetur, & anima indefinitè ſe habet: at verò quando per cognitionem jam adepta eſt quod volebat, dormit quia anima jam eſt definita & terminata, ac proindè tunc quieſcit, & ſic non eſt cur calidum, ad extra moveatur. Ex quo deduco quod duraret cognitio illa, etiam adepto fine in ea intentione quam habebat antea, non eſt dubium quin vigilaret: ſed idè fit ſomnus quia quieſcit ab illa, quando verò dubitat aliquid ex natura ipſius, videtur non quieſcere.

Undè inferitur quod ex fricatione & plantarum titillatione ex levi & ſuavi cantu, & ex levi decurſu aquarum, ex cantilenis & motu cunabulorum, quod in pueris frequenter contingit, accidit ſomnus: Et horum omnium unicum eſt fundamentum, quia ſcilicet quando aliqua res ex dictis eſt, avocatur anima ab operationibus intenſioribus in quibus erat intenta, & ſolum attendit remiſſè ad id quod proponitur, per auditum (ſi objectum propoſitum audibile eſt) & ſic de aliis, ac proindè ſpiritus ad intra moventur ex avocatione animæ propter indigentiam, ac proindè

indè contingit & accidit somnus secundum alios sensus, & secundum illum cujus objectum incitat ad somnum, vigilet; ità tamen ut paulò post etiam secundum illum dormiat, & hoc est præcipuum fundamentum quod in his & aliis similibus habendum est, ità ut in omnibus his ob hanc rationem accadat somnus.

✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂

CAPUT VI.

Quo pacto excitetur animal à somno.

UM causa immediata somni à nobis assignata sit illa quæ impedit communicationem spirituum, ad partes externas, sive ratione vaporum obstructum, sive ratione retractionis spirituum ad cerebri ventriculos; in præfenti restat scire quo pacto animal excitetur à somno, id est quæ sit causa ut communicentur spiritus ad exteriora, ratione quorum animal dicitur excitari à somno & vigilare.

Ad quod supponendum est animal dupliciter posse à somno excitari, aut spontè, aut vi illatà, & de his duobus modis dicere debemus, quo pacto animal à somno excitetur. Circa primum, scilicet quà ratione spontè excitetur à somno: dicimus quod quando vapores qui impediabant communicationem spirituum dissipantur & resolvuntur, & alij non elevantur, finitâ jam coctione, tunc excitatur spontè animal à somno, quia resolutis vaporibus viæ redduntur patentes, & aptæ ut omnibus partibus corporis spiritus communicentur, & sic contingit excitatio à somno spontè & absque aliqua vi.

Quando autem somnus fit ad recuperandas vires amissas labore, aut vigiliâ, statim cessat, ac vires adquiruntur.

Si verò quis excitetur à somno vi illatâ, ut sono, aut voce, clamore, aut tangendo, contractando, manibusque impellendo, videtur difficile assignare rationem quare quis excitetur à somno, & præcipuè difficilior est ratio ob quam vi vocis sit talis excitatio: nam cum in sensu nihil producatur quàm species vocis & hæc non conducat ut tollatur causa somni, aut ad hoc ut spiritus ad extrâ moveantur, difficile videtur ratione illius animal à somno excitari.

Sed nihilominus si dictis stemus, veritas nostræ conclusionis suam vim habet: dicimus enim animal tunc excitari à somno, ex eo quod sentiantur prædicta subiecta, scilicet sonus per auditum & tangibile per tactum; nam cum in somno non priventur partes totali influxu, ut dictum habemus, inde nascitur, quod hujusmodi objecta sentiantur, & natura tunc conatur majorem quantitatem spirituum adducere; pellunturque tunc vapores, si qui sunt in via, ut quando quis excitatur ante finitam coctionem; ità ut aliqui vix vocati statim excitantur à somno, & alij minimè, ex eo quod pauciores aut hebetiores habeant vapores obstructantes vias, mediis quibus virtus debebat communicare, aut quia pauciores, aut hebetiores habeant spiritus ad motum: undè etiam fit minus excitari homines per visum, tum quia in quibusdam animalibus sunt palpebris oculi cooperiti, tum quia non immutatur realiter à quolibet objecto ac sensibili organum, sed solum à lumine à quo sæpè excitantur à somno dormientes.

Denique in calce hujus quæstionis, nota quod quando una potentia vigilet, & cæteræ dormiant, communicatur virtus juxta indigentiam, & etiam facultas trahens ipsius partis operatur circa spiritus trahendos missos à cerebro; ità ut licet cerebrum illos non mittat usque ad organa, sed usque ad aliquam partem quæ habeat debitam cum eis distantiam, ut virtus possit communicari, nihilominus facultas trahens partis potest spiritus trahere ab illa parte in quam à cerebro missi sunt.

✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂ ✂

CAPUT VII.

In qua parte sit somnus.

IN his quæ Aristoteles tradit circa causam immediatam, & circa modum quo somnus causatur, facile in hac quæstionem ens Aristotelis intelligitur: nam ille affirmavit partem in qua somnus est, esse cor, ex eo quod in somno calor influens versus illud moveatur, cerebrum autem somni principium dicitur, ex eo quod ibi vapores ab ejus frigidityte concresecant, & cum postea descendant ad cor, & impediunt exitum caloris influentis, indè est, ait Aristoteles, somnum in corde fieri, licet in cerebro principium habeat.

Galenus autem arguit contra Aristotelis sententiam: nam iste fatetur capite repleto somnum fieri, & aliàs nullam adducit rationem ob quam cor primò patiat, & in eo fiat somnus. Deindè quia ex prædicta sententia sequeretur quod in omnibus soporiferis affectionibus remedia esse applicanda cordi, & non cerebro, quod est contra methodum communem; semper enim cerebro prædicta remedia applicantur, licet patiat per consensum: in quo casu etiam debent applicari parti primò affectæ, ut si propter maximam cordis distemperiem calidam incidat quis in vigiliam, tunc primò semper debemus apponere remedia capiti, quia ibi est immediata distemperies quæ vigiliam parit, tamen etiam in isto casu & alio simili, remedia soporifera cordi debent applicari, ut non tam intensè alteret cerebrum quod per consensum in hoc casu patitur; ex prædicta autem sententia Aristotelis, sequitur semper soli cordi remedia debere applicari in prædictis affectibus, quod est contra communem methodum.

His ergo contra Aristotelem præjactis ait Galen. somnum in cerebro fieri ex eo quod principium facultatis sensitivæ & motivæ est, & ex eo quod somnus fit detento in cerebro, aut attracto spiritu, vel vapore impediente communicationem virtutis ad sensum & motum, ut supra latè diximus: undè planè sequitur partem primariò affectam esse cerebrum, & indè per consensum cæteræ partes secundariò laborant: undè quando Aristoteles & Gal. afferunt somnum & vigiliam esse affectionem sensûs communis, per sensum communem non intelligunt illam specialem potentiam à Philosophis assignatam ut distinctam ab imaginatione & reliquis; sed nomine sensûs communis intelligunt partem quæ est principium commune ad sentiendum, scilicet cerebri substantiam; & dicuntur somnus & vigilia affectiones cerebri, non quia in rigore poten-

ria cerebri patitur, quia solum suo modo spiritus immediatè patiuntur: dicitur autem pati, & in illo somnum fieri, quia vis sentiendi iuxta illum, vel in illo detineatur. Quod autem ibi facultas non patitur, sed solum spiritus suo modo pati dicantur, constat quia somnus aut vigilia sunt solum præsentia aut absentia calidi influentis, spirituum videlicet, illasà manente facultate, non aliter ac quando coctio in ventriculo optima non est, quando ob cogitationes calidum influens medio quo coctio debebat celebrari, avocatur ad extra, & ventriculum deserit; tunc enim illasà manente facultate solum per absentiam calidi influentis talis effectus evenit: sic ergo in cerebro debet contingere, ac proinde solum dicitur affici, ut dictum est, quia est subiectum iuxta quod vel in quo vis sentiendi detinetur.

Undè cerebrum non solum habet rationem efficientis sensus & motus, sed etiam recipientis aut continentis, ob quod & non solum ob efficientiam sensus & motus somnus in eo fit. Denique rectè dicitur somnum primariò esse in cerebro, & secundariò in reliquis partibus, intrinsicè tamen in omnibus, quia verè omnes partes sentientes carent aliquo intrinseco, videlicet influxu ad sensum & motum; dicitur tamen solius cerebri affectionem, idest solum in illo somnum fieri, quia est principium commune & immediatum à quo in totum corpus virtus ad sensum & motum communicatur.

CAPUT VIII.

De causa finali somni.

SOMNUM naturalem non habere causam finalem si præcisè quatenus privatio est, consideretur, clarè constat, quia nullum agens potest intendere non esse: similiter certum est somnum naturalem habere causam finalem, si non ut mera privatio consideretur, sed prout habet conjunctam actionem naturæ: nam si ex retrocessu spirituum causatur, habet conjunctam actionem animalem cerebri quæ spiritus retrahuntur; si autem ex vaporibus à ventriculo in caput ascendentes originem habeat, tunc licet actionem cerebri conjunctam non habeat, habet tamen actionem alterius partis, ventriculi scilicet concoquentis, & sunt causæ naturales quibus flatus & vapores ad cerebrum mittuntur. Neque enim credendum est naturam ita formasse has partes, ut tam facilè ad caput ascenderent vapores, nisi aliquem finem intenderet: neque ex hoc sequitur semper post cibum assumptum esse somnum, quia vel non semper ascendunt vapores ad caput, vel si ascendunt non in sufficienti quantitate ut somnum causent.

Sed restat scire quisnam sit finis somni, & dicendum cum Arist. & omnibus Medicis est, duplicem finem partialem somni esse, videlicet, *quietem ab operibus animalibus*, in qua reparatio deperditi fit, & *ciborum coctionem*, ex eo quod calor ad intra movetur in somno, quo fit ut coctiones perfectiores fiant; quod clariùs constat ex Gal. dicente loquendo de sono; *Igitur in toto eo tempore videtur animalis vis quiescere, naturalis verò vehementius operari.*

Sed dices cum Argenterio; nam quiete illa solum indigent quæ sunt fatigata labore: ergo si somnus fiat ex vapore ascendente ad caput, potest fieri quando quiete non eget.

Resp. somnum fieri aut propter quietem (nomine cuius mera privatio non est intelligenda, ut dixi-

mus, sed intelligenda est actio naturæ ei conjuncta, scilicet spirituum reparatio per eorum regenerationem, aut propter coctionem, & sic quando causatur à vaporibus, est propter reparationem spirituum. Neque sufficit quiescere, idest non moveri localiter: nam deficit refectio spirituum, quæ fit tempore somni, quæ non ita fit dum non movetur localiter animal.

Undè somnus neque semper fit propter coctionem alimenti, neque semper opus esse otio, sed utrunque pro diversa occasione fieri, ac proinde prædicti fines partiales sunt, unum totalem integrantes, videlicet salutem: dicitur autem quiescere cerebrum quando non transmittit spiritus, ut in vigilia; quando autem ita quiescit, spiritus regenerantur, & vivens reparatur.

CAPUT IX.

Quomodo spiritus per vigiliam consumantur.

QUOD in vigilia spiritus consumantur, resolvantur & dissipentur, & Avicenn. expressè fatetur, & omnes Medici unanimiter defendunt: Itaque solum est dubium quæ dispositio incompossibilis & corruptiva spirituum in vigilia producatur, ratione cujus vires in ea dilabi dicantur & consumi & videtur non esse modo quo hujusmodi spiritus corrumpantur; nam quidquid corrumpitur, ratione alicujus dispositionis ab aliquo efficiente productæ incompossibilis cum sua forma, debet corrumpi: sed per actionem animæ sensitivæ cognoscentis nulla contraria dispositio incompossibilis cum spiritu introducitur: ergo quantumvis anima operationes sensitivas exerceat, spiritus non possunt corrumpi, ac proinde non videtur assignabilis ratio ob quam in vigilia spiritus consumantur, præsertim cum operationes sensitivæ animæ in ejus perfectionem ordinentur: ergo non possunt conducere ad virtuum lapsum per spirituum resolutionem. Neque spiritus possunt corrumpi à temperie partium ex eo quod ab ea recipiant qualitatem, cum eis incompossibile, quia cum temperies sit necessaria ad opera partis sentientis, malè fecisset natura si illi concessisset vim producendi qualitatem corruptivam, præsertim quod si hoc ita esset, inter dormiendum etiam esset corruptio spirituum potius quam eorum regeneratio.

Aliqui circa hanc rem ita opinati sunt ut affirmant per cogitationem, & imaginationem, & per alias operationes animæ sentientis produci qualitatem quandam realem spirituum corruptivam, hancque produci ab anima mediâ specie expressa, non autem produci mediâ impressâ specie sensuum externorum, ex eo quod hæc est inferioris virtutis, cum ad eam anima non concurrat, sed solum ab objecto producatur: at verò ad actionem speciei expressæ animam concurrere, & sic ab anima mediâ illâ produci qualitatem realem incompossibilem corruptentem spiritus affirmant. Fundamentum hujus opinionis est quia in essentialiter subordinatis, si unum agit in virtute alterius, secundum retinet virtutem primi: sed species & objectum sunt essentialiter subordinata: ergo virtus objecti manet in specie, ac per consequens si objectum producere potest effectum realem, etiam species potest dictam qualitatem realem producere.

Sed contra istum modum dicendi sic argumen-

tor, imprimis ratione S. Thom. prima: Intentiones non causant transmutationes naturales: sed totum esse speciei expressè est intentionale: ergo non potest causare transmutationes reales.

Secundò sic argumentor, quia vel talis species expressa habet vim producendi prædictam qualitatem realem ex objecto quod repræsentat: & hoc non, primò quia species expressa non producit ab objecto, sed efficienter ab anima nascitur: ergo non potest ab objecto mendicare virtutem producendi prædictam qualitatem.

Secundò: quia si ab objecto mendicaret species expressa virtutem producendi illam qualitatem corruptivam spirituum, sequitur quod quando objectum non est qualitas activa, species expressa, non habeat talem vim, ac per consequens si aliquis vigilet & imaginetur, & cogitet circa quantitatem, aut quodlibet aliud objectum activitatem carens, sequitur quod quantumvis diuturna & intensa sit vigilia, non corrumpentur spiritus, neque animal defatigetur, quod est absurdum, & contra experientiam. Deindè non minùs hæc qualitas produceretur ab specie impressa, imò potiori ratione quàm ab expressa, quia illa immediatior est objecto, ac proindè ab objecto potiori ratione virtutem producendi prædictam qualitatem mendicavit; quod de impressa nullus dixit hucusque.

Deindè neque anima quæ productiva est speciei, expressè debet habere efficaciam producendi prædictam qualitatem, quia si anima mediâ specie producit talem qualitatem, species debet concurrere ut instrumentum: sed si concurrat ut instrumentum, non potest species expressa dici causa æquivoca illius effectus, quod est contra præcipuum fundamentum: ergo ab anima mediâ specie non potest produci talis qualitas; neque anima & operationes se habent ut causæ partiales, quia in effectu non est quid diversum correspondens utrique causæ.

Denique neque ista species potest producere qualitatem illam realem, quia hæc perfectior est specie: & licèt concederemus species expressas internorum sensuum esse perfectiores qualitate dicta, nihilominùs, non constat ex ullo capite hujusmodi species per se productivas harum qualitatum impossibiliù cū forma spirituum inter se: Neque ratio quæ potest sumi ex majori perfectione aliquam vim habere potest, quia Angelus est perfectior homine, & illum non potest producere, & homo est perfectior equo, & illum non potest producere: ergo nulla est ratio ad id asserendum, ac proindè talis modus philosophandi inutilis est. Neque id quod intendit hæc sententia sequitur ex eo quod dicat Aristoteles, *Alterant sensus imaginationes & cogitationes*: nam ibi loquitur de alteratione quæ imaginationes & cogitationes sequitur per accidens, per se; quatenùs videlicet in quantum imaginationes & cogitationes inferunt quasdam passiones animæ motu calidi influentis, ratione cujus corpus quandoque intensè calefit, quandoque frige fit ex discessu spirituum, ac proindè ratione intensioris calefactionis & frige factionis spiritus dissipantur, hoc tamen non ratione imaginationis & cogitationis per se, sed per accidens, ut dictum habemus.

Sed dicendum nobis est difficile non esse assignare in vigilia causam corrumpentem spiritus: nam ratione intensæ imaginationis vel cogitationis caput valdè magis calefit, cū autem spiritus sunt corpus tenuissimum & levissimū ad sui cor-

ruptionem non indigēt intensâ contraria dispositione sicut ea non indiget ad sui generationem, ac proindè vi majoris caloris causati ratione intensæ imaginationis & cogitationis possunt corrumpi & dissipari; tunc enim ad cerebrum non solum spiritus in majori quantitate moventur (à quibus corruptio sui ipsius non causatur) sed sanguis & vapores calidiores & sicciores à quibus resolutio in vigilia fit, & aliquando à frigiditate cerebri corruptio etiam fit, in majori tamen intensione quàm ab ipsa temperie cerebri generantur: nam eadem numero temperie non poterant generari, & corrumpi spiritus. Undè fit quod cū moveantur spiritus in majori quantitate ad cerebrum ratione intensæ imaginationis, aut cogitationis, contingere omnes partes corporis debilitari, ex eo quod ab eis discedent spiritus & non possint tam citò regenerari.

*** + ***

CAPUT X.

Quæ sint causæ somni & vigiliæ contra naturam, & quo pacto operentur.

EXPRESSA sententia Galeni est, licèt Argenterius eam calumniare videatur, somnum causari à frigiditate, & humiditate, sive seorsim, sive conjunctim; vigiliam verò à calore & siccitate etiam sive seorsim, sive conjunctim. Et ratio horum est quia calor & siccitas faciunt ad motum spiritus ad exteriora, & sic vigilia sequitur; frigus verò & humiditas faciunt & conducunt ad quietem spirituum in internis, & impediunt eorum communicationem. Et ratio ad Galeni placitum probandum desumi debet ex alimentis & medicamentis quæ somnum conciliant quæ sunt frigida & humida, & ex his quæ vigiliam inducunt, quæ sunt calida & sicca. Denique ex ætate & temperamento sumitur ratio, utpotè pueri magis dormiunt qui calidi & humidi sunt, senes verò multò minùs qui frigidi & sicci sunt; & licèt frigiditas conducatur ad somnum, quia tamen siccitas magis conducit ad vigiliam in eis, quia major est, idè senes magis vigiles quàm somnolenti sunt.

Sed dices: aloës & myrrha inducunt somnum, & tamen sunt calida & sicca: ergo calor & siccitas non conducunt ad vigiliam, vel si conducant, conducunt etiam ad somnum.

Respondetur quod licèt aloës & myrrha sint calida & sicca, nihilominùs causare somnum, quia habent quasdam partes pingues & humiditas quæ actione caloris attenuantur, & in vapores convertuntur, petuntque cerebrum, ac proindè impediunt communicationem spirituum & somnum causant: at verò partes siccæ horum medicamentorum non inducunt vigiliam, quia non sunt aptæ ut in vapores mutantur petentes caput, sed potiùs manent in ventriculo.

Undè fit, ad vigiliam præternaturam primum locum habere calorem, secundum verò siccitatem; ad somnum autem etiam præternaturam primum locum habere frigiditatem, secundum verò humiditatem: cum hoc tamen est verum somnum naturalem posse causari ab humiditate moderata; si verò humiditas sit excedens sine dubio somnum præternaturam causabit.

Sed dices: videtur quod ab humiditate moderata non fiat somnus naturalis, quia ille dicitur somnus

somnus naturalis qui fit operante naturâ, vel per retractionem spirituum ad interiora, vel per elevationem vaporum: sed quæ fit ab humiditate non fit ulla ex his causis: ergo non est naturalis.

Respondetur somnum ab humiditate moderata causatum dici naturalem, quia non procedit ex morbo, neque adeo excedit, ut lædat sensibilibus actiones; potest tamen dici quod hic modus continetur sub secundo, quia vapor, ex humectatione alimenti etiam causat naturalem somnum.

Ob eandem rationem dicere debemus frigiditatem moderatam somnum naturalem causare; nam si humiditas moderata eo modo quo diximus, causat somnum naturalem, ita frigiditas eum poterit causare: siquidem non est major ratio unius quam alterius, ut potè ambo si in excessu sint, causant somnum præternaturam: ergo in moderatione causabunt naturalem somnum, quia possunt esse in tam remissa intensione, ut sufficiant ad somnum naturalem, quia in illo non erit læsio operationum, & non sufficiant ad somnum præter naturam, in quo erit læsio operationum sensibilis.

Sed difficilius est secundum dubium, scilicet quâ ratione prædictæ qualitates conducunt ad somnum & vigiliam? Et quidem non solvitur universaliter dubitatio, dicendo per solam alterationem factam in organo interiori ab istis qualitatibus fieri; ita ut calor & siccitas disponant ad opus, frigus verò & humiditas ad cessationem operis, quia licet hoc valeret quantum ad internas operationes, non verò quantum ad exteriores sensus, nisi habitâ ratione spirituum. Et ita dicendum est calorem & siccitatem causare vigiliam præternaturam, quatenus conducunt ad motum spirituum ad extra, frigiditatem verò & humiditatem conducere ad somnum, quatenus prohibent talem motum, conferuntque ut intus detineantur spiritus.

Sed dices, quia videtur ratione caloris & siccitatis spiritus ad extra non posse moveri, quia imprimis à se non moventur, sed ab efficiente debent moveri: sed ex eo quod calidiores & sicciores reddantur, non semper movet causa efficiens, præsertim quod cum sit maxima indigentia somni, tinere potest eos natura intrinsecus; ergo non videtur cur ad extra moveantur.

Respondetur per calorem & siccitatem spiritus aciores reddi & mordaciores, ac proinde irritare cerebrum ut eos moveat, & non detineat; movet autem eos versus organa externa, & sic vigilia evenit. Acrimonia autem hæc non solum causatur in spiritibus genitis, sed in his quæ de novo generantur, quia cum adsit causa mordacitatem producat, nempe calor & siccitas, in nimia intensione, aut conjunctim aut seorsim, necessariò in spiritibus, qui de novo generantur acrimonia produceretur. Neque sufficit calor intensus sine mordacitate ad vigiliam præternaturam inducendam, ut constat in febre diaria, & sæpe in febre putrida, in quibus non est vigilia præternaturam, quia earum calor non fuit sufficiens ad inducendam mordacitatem.

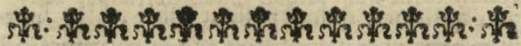
Neque valet dicere quod si omnes spiritus habent qualitatem hanc irritantem, omnes ad extra moventur, ac proinde cerebrum privaretur operatione, cum destituatur spiritibus, quia licet omnes qualitate irritante gaudeant, non tamen omnes simul, sed successivè debent expelli ad extra.

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

tra, sicque remanet aliquid interius ad operationes cerebri, præsertim cum continuò regerentur, tum etiam quia non omnes spiritus debent æqualiter alterari, ac proinde cerebrum in maxima indigentia eos retinet qui minus irriterent.

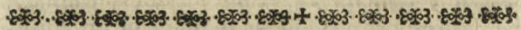
Frigus autem & humiditas non aliter somnum causant quàm impediendo penetrationem & communicationem spirituum ad externa; hoc autem densando & congelationem faciendo in spiritibus, ratione cujus non possunt moveri, similiter viæ occluduntur, & ita non possunt communicari spiritus. Deinde etiam frigus somnum causat quatenus corrumpere valet naturalem complexionem & temperiem spirituum: humiditas verò etiam impedit communicationem spirituum quatenus vias valet occludere.

Dices: quia videtur quod calor intensus qui valeat spiritus resolvere, conducere ad somnum, quia non minus deficit communicatio spirituum, ex eo quod resolvantur, quàm ab aliis causis assignatas; sed per calorem intensissimum possunt resolvi; ergo erit causa somni, quod est expressè contra Petrum Garciam, præcipuè cum ille asserat intensum dolorem esse causam somni præternaturam propter resolutionem spirituum maximam, quæ ratione illius evenit. Potest responderi quod cum illo calore qui valeat tantam resolutionem facere, non posse vivens vivere, ac proinde non esse locum ut causet somnum per prædictam resolutionem. Et hæc de hac Disputatione.

DISPUTATIO V.

De capitis dolore.

CAPVT PRIMVM.

De essentia hujus affectionis & partibus, capitis que dolent.

UM sermonem instituimus de capitis dolore quem communiter cephalalgiam omnes Medici appellant, sumptâ denominatione à parte affecta, & symptomate, immorandum nobis non est, neque disputandum in quo ratio doloris consistat, an in distemperie, an in soluta unitate, sed sufficit pro præsentis Disputatione scire dolorem capitis esse symptoma in actione læsa, ut testatur Avicenna, *fen 1. lib. 3. tract. 2. cap. 1.* dum inquit, *Soda (id est dolor capitis) est læsio in membris capitis.* Undè dubium non est quin pars affecta in hoc dolore sit caput.

Licet in hac re aliquibus videatur Cephalalgiam esse nomen commune ad omnem dolorem capitis, nihilominus cum Manardo dicere debemus, cephalalgiam unum esse ex doloribus capitis difficillimum: Galenus tamen affirmat cephalalgiam esse gravius symptoma quàm cephalalgia: nam ait cephalalgia est dolor capitis diurnus, difficulterque solubilis, qui à parva occasione vehementes habet exacerbationes, undè cephalalgia & cephalalgia conveniunt in hoc quod in illis

facillimè caput patiat, differunt tamen quia per cephalicam partes multò debiliores redduntur, & diuturnius symptoma est, quàm cephalalgia, & magis inveteratum.

Sed restat aliam speciem doloris assignare quam hemierianam vocant, & Gal. eam definit dicens: *Est dolor dimidia partis capitis*, & nihil mirum quod quandoque dimidia, pars capitis doleat, quandoque altera dimidia, quia dexteram capitis partem à sinistra distinguit & separat, futura per longitudinem ipsius protracta, juxta quam intra capitis ossa linea medium cerebrum dividens protenditur, ità ut magnam divisionem habeant pars dextra & sinistra, ut ex Anatomia latè patet: quid ergo mirum quod possit dolor communicari uni parti vel dimidiæ, & non aliæ dimidiæ, si tanta intercedit divisio, ac per consequens hemierianam fieri.

Hinc constabit ratio ob quam aliqui cum tali dolore capitis laborant, ut neque strepitum, aut vocem possint sine molestia ferre, aliqui verò neque motum, neque luminis splendorem, licet verum sit aliquos ità affici, ut nihil horum ferre possint; tamen cum aliqui magis offendantur ex sono, alij ex lumine, & ex sono minimè, queritur undè proveniat hæc diversitas, & breviter dicendum esse, quod cum caput sit vitium, illa potentia magis lædetur cujus instrumentum magis debile sit secundum proportionem partis cerebri ad ipsum.

Sed deveniamus jam ad secundum quod inquirunt quæstio, scilicet quæ sint partes capitis quæ possunt dolore affici, & dicendum est quod partes capitis quæ dolore possunt affici, aliæ sunt intra calvariam, aliæ verò extra calvariam. Cognoscet autem Medicus hanc diversitatem ex oculorum radicibus, nam quando malum & dolor est intra calvariam, ad fundamenta oculorum se extendit, quando verò dolor est extra calvariam, non ità ad oculorum fundamenta extenditur, licet quandoque si dolor sit intensissimus possit contingere, sicut etiam si dolor existat intra calvariam, & remissus sit, non se extendet usque ad oculorum fundamenta.

CAPVT II.

De causis doloris capitis.

UM Medici diversas causas doloris capitis assignant, simul signa quibus debent cognosci referunt: Et primò quando ex flatu aut vapore fit dolor capitis, dicitur tensivus, quia sensum tensionis facit: cognoscitur autem ex flatu causari per facilem permutationem ab uno loco in alium, ex eo quod flatus & vapores leves sunt, & sic facillè moventur, & sensum gravitatis ullatenus causant, sed solum distendunt ipsam partem.

Quando verò dolor capitis causatur ex biliosa causa, tunc dolor mordax & acris sentitur cum punctione aliqua & adustione vehementi cum siccitate, stricture narium, cum siti & vigiliis & citrinitate coloris. Licet autem quando ex pituita falsa fit dolor, aliqua ex his habeat, non tamen omnia; cum verò dolor à plenitudine procedit, cujuslibet humoris sensum gravitatis inducit, &

dolor gravans dicitur, ad cujus sensationem non solum sufficit in tactu species intentionalis, sed immutatio realis, ac proinde ex diverso modo reali immutandi diversus modus sensationis fit, præsertim cum etiam qualitates secundæ ut mordacitas, sentiuntur per species, ad quarum sententiam immutatio realis est necessaria simul cum intentionali, ac proinde ex diverso modo immutationis, & ex diverso objecto diversus dolor causatur, & sic est dolor tensivus, & gravans, quia diverso modo ab his afficitur realiter pars, & objecta sunt diversa. Igitur optimè dixit Galen. quod dolor gravans ostendit multitudinem aliquis humoris, quia licet quælibet pars humoris habeat eandem gravitatem intensivam cum plurima quantitate ejusdem humoris, nihilominus plus ponderat plurima quantitas humoris, ità ut gravitas non sentiatur sine plurima quantitate humoris sufficiente ad inducendum pondus.

Cum ergo dolor gravans necessarîo sit dolor cum materia, & per consequens ab omnibus humoribus, causari potest, dicendum nobis est quod cæteris paribus, in quantitate majus pondus causari ab humore melancholico quàm à cæteris, quia est humor magis terreus, & sic magis gravitat, & pars magis ab eo gravatur. Quando autem à melancholia talis dolor causatur, sunt vigilie plures (ratione siccitatis humoris, quæ maximè ad eas conducit, ut & de somno & vigilia diximus) alienatio & cogitatio corrupta, & tenebrositas coloris faciei & oculorum.

Deinde cæteris paribus etiam in quantitate, attentè ipsius ratione sola, secundum locum habet pituita in pondere, ità ut præter melancholiam, majus pondus fiat à pituita. Cognoscitur autem ab hoc humore fieri, ex pigritia, & tarditate, & oblivione, & plumbeitate coloris in facie, & oculis. Tertium locum habet sanguis, quia post pituitam magis ponderat quàm bilis. Cognoscitur autem quod dolor gravans fiat à sanguine, ex rubedine & inflammatione in venis vehementiori. Tandem ultimum locum bilis, quia cæteris minùs ponderat ob suam maximam tenuitatem, & cognoscetur ex eo quod maximam adustionem causat cum cæteris signis *suprà* dictis.

Undè à quolibet ex his humoribus, potest causari major gravitas si sit in majori quantitate quàm cæteris, supponendo æqualem sensum in parte; nam pituita licet sit in majori quantitate, nihilominus potest ratione frigiditatis causare hebetudinem in sensu, ac proinde pars non sentiet pondus. Tanquam verum ergo deduci debet ex tota hac doctrina omnem dolorem gravantem supponere materiam, hoc est humorem gravantem & ponderantem, non tamen omnis dolor qui ex materia fit, est gravans, quia dolor causatus ex ventositate & vapore, non est gravans, sed tensivus, & nihilominus supponit materiam, nempe flatum.

Denique notare debemus quod si loquamur de eo quod frequenter accidit in corpore, cum plus sanguinis generetur ab eo, frequenter dolor magis gravans causatur, quia dicitur in majori quantitate; deinde à pituita, tertio à melancholia, & denique à bile, quia licet hujus sit major quantitas, quia tamen humor valde tenuis est, idè oportet esse in plurima quantitate, & cæteri

teri omnes in minima, ut ab illo major pondus sentiat.

CAPVT III.

Quæ sunt quæ faciunt ut faciliè incidat quis, in capitis dolore.

NTER ea quæ valent dolorem inferre, alia se habent ex parte objecti, alia verò ex parte subjecti: Ea faciunt ut faciliè quis incidat in dolorem capitis ex parte objecti secundum Avicenn. quæ aromatica sunt, quia nimis vaporosa, ità ut caput replant & distendant, & dolorem causant: propter eandem rationem vinum si in majori quantitate, aut meracius assumatur, capitis dolorem causat, quia vapores plurimos elevat, & in caput mittuntur. Igitur ut uno verbo dicam, omnia illa quæ vaporosa nimis sunt, faciunt ut quis faciliè incidat in dolorem capitis ex parte objecti.

Etiã ratione indispositionis subjecti potest quis faciliè incidere in capitis dolorem, ut si caput debile sit, faciliè recipit extraneum & parum resistit causis potentibus causare dolorem. Deinde propter debilitatem facultatis expultricis, aut defectu viarum per quas debebat fieri expulsio nocivi, similis dolor sit ex parte subjecti. Ac denique aliam causam adducit Gal. ut faciliè incidat quis in dolorem capitis, nempe sensuum exuperantiam & acutiem, non aliter quàm contingit quando os ventriculi sensu acuto laborat, ut neque acetum, aut sinapim, aut aliquid hujusmodi possit citra molestiam ferre.

Sed dices: Id quod est secundum naturam non potest esse causa alicujus præternaturam: sed acuties sensus est secundum naturam, ergo non potest esse causa doloris qui est præternaturam.

Respondetur negando antecedens: nam sensatio est secundum naturam, & si hæc non adesset, non esset dolor qui est præternaturam. Et in aliis sensibus etiã constat: nam tinnitus aurium cum acuto sensu infert molestiam, & cum hebeti sensu nullatenus: ergo primum antecedens est falsum.

Dices secundò: quia acuties sensus solùm potest facere ut perfectiùs sentiat objectum, si hæc perfectio consistat in majori distantia percipere objecta, si in majori intensione; non verò acuties potest facere ut molesta sit sensatio: ergo non potest esse causa ut faciliè quis incidat in dolorem capitis.

Respondetur acutiem sensus posse præstare quod sentiat objectum quod non sentiretur ab hebeti sensu, & quod perfectiùs intensivè sentiat, tamen si sint duo quorum utrumq; objectum sentiat, unum potest contingere cum molestia dolorifica, alterum minimè ex sola intensione diversitate; & licet ad dolorem non solùm requiratur sensatio, sed quod natura subitò & affatim corrumpatur, etiã si ex parte utriusque sit corruptio naturæ æqualis ex eo solùm quod alter magis sentit, dolebit magis, unde sufficit intensior sensatio, non solùm ad majorem dolorem, sed etiã ad dolorem absolutè, ut *suprà* dixi.

CAPVT IV.

An omnes partes capitis dolore affici possint.

HIC dubitationi occasionem dedit Galenus 3. lib. De locis affectis, cap. 9. ubi docet pericranium & internas membranas cerebri solùm dolore affici posse: deinde ipse Gal. in libro de compos. pharmacorum secundum locos, affirmat alias partes plures dolore affici, scilicet cerebri arterias, venas, nervos, membranas, & cutem. Ut ergo hujus rei certa & stabilis veritas pateat, in præsentem idem est quærere an omnes partes capitis dolore affici possint, ac quærere an omnes partes cerebri sentiant: nam cum ad dolorem ità sit necessarius sensus, si hunc habent, sine dubio poterunt partes objectum molestam & dolorificam sentire.

Circa hanc dubitationem duo sunt in quo omnes unanimiter conveniunt: Primum est, veram cutem capitis, pericranium, nervos, & duas internas membranas dolore affici posse, quia reverà habent sensum, ac proinde jucundum & molestum seu dolorificum objectum percipere posse. Secundum in quo conveniunt, est ossa non habere sensum, utpotè sunt terræ substantiæ, & sic dolore affici non posse. Quam veritatem probat experimentum: nam si ossa dividantur, non sentitur dolor secundum illa: ergo ex eo est quia non habent sensum: nam si illum haberent à maximo objecto corrumpente naturam, sine dubio afficerentur. Neque valet dicere habere sensum, sed in præsentem casu secundum ea non sentitur dolor, quia est major dolor ille qui fit ex divisione carnis & periostij, & sic dolor ossis non sentitur, quia ex Hippocr. 2. aphor. text. 46. *Duobus doloribus infestantibus, major obscurat minorem: Quia si denudetur os carne, & periostio, & dividatur, tunc sine dubio non sentitur dolor: ergo non habent sensum ossa.* Quod argumentum idem probat de ossè capitis quod cranium dicitur, ità ut neque vim habeat sentiendi, neque dolore affici possit; quod an sit verum postea latè disputabimus.

Sed majorem habet difficultatem explicare an substantia cerebri sentiat. In qua re Fernelius affirmavit substantiam cerebri non sentire, ex eo quod in lethargo & phrenitide, etiã si sine cerebri inflammatione dolor non sentitur: si autem essent partes sentientes, partes substantiæ cerebri sine dubio dolerent, præsertim cum esset maxima distemperies in dictis affectionibus & solutio continui. Sed reverà fallitur iste Autor; nam ipse fatetur cum omnibus Medicis membranas cerebri esse sensitivas & dolore affici posse: sed in phrenitide membranæ sunt affectæ, & tamen non sentitur dolor: ergo ex eo quod substantia cerebri non sentiat dolorem in dictis affectibus, non bene infert sensu carere; præsertim cum in lethargicis; quid mirum dolorem non sentiri si attendamus ad profunditatem somni, & in phrenitide debemus idem dicere: nam cum ratione illius mens ægrotet, non est mirum dolorem non sentiri in substantia cerebri, dicente Hipp. 2. aphor. text. 46. *Quicumque aliquà parte corporis dolente, dolorem non sentiunt, his mens ægrotat.* Præter-

quam quod Avicen. aliquem dolorem in lethargicis quandoque reperiri affirmat.

Sed licet supra dicta ratione Fernelij non probetur optimè substantiam cerebri non sentire, nihilominus pro suo placito confirmando possumus aliquas adducere rationes, quia si substantia cerebri sensum haberet, ac proinde dolore posset affici, sequitur quod continuo dolore afficeretur, cum semper vapores ex aliis partibus recipiat, qui necessariò caput distendunt.

Secundò quia omne organum debet esse contrariæ qualitatis expert, sicut in humore crystalino nullus color debet esse: cum autem cerebrum sit sedes sensus communis, & debeat judicare de omni sensu, oportet nullius esse particeps.

Tertiò probatur quia natura negavit sensum carni reliquarum viscerum, & solum concessit sensum membranis earum: ergo non minùs in cerebro debet contingere, ità ut ejus substantia, non habeat sensum, & ejus membranæ eo præditæ sint.

Sed nihilominus contraria sententia, scilicet substantiam cerebri habere sensum, licet non acutum, sed remissum, tenenda nobis est cum Gal. qui pluribus in locis id affirmat. Et licet in omnibus possit interpretari locutum fuisse de membranis cerebri quibus est circumvolutus, ob quod hæc pars evidenter non convincit, nihilominus ratione probabili prædicta conclusio potest probari, quia non repugnat ex parte temperamenti ipsius, utpotè quantumvis frigidum & humidum sit, non tollit quin aliquo modo participet sensum tactus, licet remissè, & non ità exactus, ut sunt reliquæ partes: ergo substantiæ cerebri sensus tactus omninò non est denegandus.

Probatur deindè ex Avicenn. *fen 1. lib. 3. tract. 2. c. 4.* dum agit de speciebus sodæ factæ ex apostemate, ità ait. *Et quandoque fit in ipsos velaminibus cerebri, & quandoque fit in ipso cerebro & substantia ejus.* Et *cap. 3.* dum agit de speciebus sodæ ex solutione continuitatis, dicit, *Continuitatis solutio quandoque accidit in velaminibus cerebri, quandoque in substantia ipsius.*

Ad argumenta pro contraria parte posita, non erit difficile satisfacere. Ad primum dicimus non sequi continuo dolore caput affici, licet in illud vapores ab omnibus partibus omittantur, quia ejus sensus nò est acutus, sed valdè remissus, & sic non sufficit ut semper dolor sentiat: nam aliquid ampliùs requiritur ut objectum causet dolorem quàm ut sentiat. Præterea quia eodem modo probat argumentum membranas cerebri non habere sensum, quod est contra commune placitum. Patet: quia cum membranæ habeant acutum sensum, continuo dolore afficerentur ex vaporibus continuo ascendentibus & sic eodem modo debet satisfieri argumento in utraque sententia, dicendo magis requiri ad hoc ut objectum causet dolorem quàm ut sentiat, & sic non sequitur has partes sensu carere ex eo quod non doleant.

Ad secundum dico quod sensus communis non judicat de sensibus externis, sed de sensibilibus & sensationibus eorum, & sic habere sensum tactus, non impedit quod recipiat species ad prædicta cognoscenda, exemplum autem quod adducitur non est verum.

Ad tertium Respondeo in cerebro esse peculiarem rationem quæ non est in aliis visceribus,

nempè expellendi nocivum, & sic ejus substantiæ potest concedi sensus, licet non acutus; & licet ad expellendum sensus non sit necessarius, ut patet in omnibus, idèò responsio evidenter non convincit.

Denique potest esse dubitatio de venis & arteriis non solum cerebri, sed omnium partium corporis: nam de omnibus eadem est ratio, an habeant sensum & dicendum breviter est venas & arterias sensum, licet non acutum, sed hebetem habere, quod non alia ratione potest probari nisi de plenitudine ad vires, ratione sumpta, quia in prædicta plenitudine vasa sentiunt pondus & gravamen humoris: ergo ex eo est quia habent sensum.

Sed dices: sequitur quod si vasa habeant sensum, non solum in febribus intermittentibus, verum etiam in continuis fieri rigorem. Patet: nam si vasa sentiunt, humor transiens per illa non potest non irritare, & sic vasa movebuntur ad expulsionem, & fiet rigor.

Respondetur præter sensationem molesti irritantis requiri ad rigorem motum concussivum localem; talis autem in vasis non potest reperiri, licet habeant fibras mediis quibus contrahuntur & distenduntur & expellunt, non sufficit ad concussivum motum rigoris, quia iste est proprius facultatis animalis, & tantum mediis musculus fit. Undè infertur sensum omnium partium esse ejusdem speciei, & solum differre secundum magis & minus, ità ut nervi & membranæ intensiorem illum habeant quàm substantia cerebri & venis & arteriis, & sic de aliis partibus.

C A P V T V.

De dolore Capitis per consensum; & an in remota parte possit reperiri, non dolente proximâ.

ER T U M in primis est dolorem capitis posse esse per propriam passionem illius, & aliquando per consensum, ut ex Galeno, Avicenn. & omnibus constat; indè etiam Avicenn. *cap. 6.* incipit numerare partes cum quibus caput consentit, & modum consensus; nam aliquando consentit caput, absque eo quod ab alia parte ei communicetur materia, neque vapor, ut contingit in tetano & spasmus, in quo sine alicujus communicatione caput patitur; aut potest pati ex eo quod materia communicetur, ut humor aut vapor; deindè potest pati ex eo quod communicetur capiti aliqua qualitas ex primis, aut venenosa per continui alterationem, quod nullo ex capite implicat.

Hoc ergo supposito; inquit Avicenn. quòd quando dolet caput per consensum cum ventriculo, dolor incipit in anteriori parte syncipitis, & fortassè declinat ad medium syncipitis, & deindè removetur. Deindè quando caput patitur cum consensu cum hepate, dolor declinat ad latus dextrum, & quando per consensum cum liene, ad latus sinistrum; & quando patitur caput per consensum cum matrice, existit dolor in margine syncipitis; & dolor qui fit causâ membranæ, declinat valdè ad anteriora.

Sed aliquibus videtur non posse caput dolore affici per consensum cum ventriculo vaporibus ascendentibus ad illud, quia si per aliquam partem debebant communicari, maximè per œsophagum, & per instrumentum olfactus: sed si hoc est ita, non est cur aperto ore, & naribus vapores non exeunt & liberatur caput à tali dolore. Sed facilis stat solutio si dicamus nervos habere cavitates & per illos communicari vapores; tum præterea licet non haberent cavitates, vapores possent communicari per aliquid intermedium inter ipsos & aliam partem; deinde, si malum comunicetur per arterias ex tunicis ventriculi, facilius est responsio. Deinde quando dolet caput per tensionem nervorum, tunc talis consensus capitis ex ventriculo, id est, vel cum ventriculo non potest negari, quia tunc non est necessarium ad talem dolorem vapores communicari, sed sufficit tensio in nervis.

Vndè inferitur rationem propter quam caput patitur per consensum partium quæ supra sunt enumeratæ, esse propter rectitudinem & communionem prædurarum partium cum capite, sic enim consentit caput cum illis.

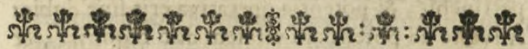
Vndè etiam fit quod quando uterus laborat propter multitudinem causæ, tunc dolor veluti tensivus per consensum est in occipite, hoc est in posteriori parte cerebri: nam vi multitudinis distenduntur nervi secundum longitudinem ex eo quod uterus contrahatur; talis autem tensio fit per continuationem cum spinali medulla, quæ est exortus nervorum: cum autem spinalis medulla continua sit cum occipite & in ea distensio est, dolet posterior pars capitis; at verò in aliis morbis uteri, ut in febribus, quæ patiente utero solent esse continentes, & in ejusdem partis inflammatione, tunc dolores solent finire in synipite, hoc est in anteriori cerebri parte, quod expressè à Galeno affirmatur, & adducitur ab eo ratio, quia cum dolor contingat propter communicationem vaporum qui elevarunt ad caput per magnas & copiosas arterias, quæ sunt in utero & ascendunt per carotidas quarum plures portiones sunt in parte anteriori, & rectâ viã tendunt in illud, ibique finiuntur: sic præterea venæ quæ ex utero communionem habent cum cerebro ex jugularibus in sinibus duræ meningis finiuntur; & cum ad eam partem pervenit materia, in illa firmatur, & sic in anteriori parte cerebri fit dolor per consensum in prædictis uteri affectibus.

Alterum quod inquirebat quæstio, est utrum dolor possit reperiri per consensum in parte remota, quin doleat proxima, & dicendum breviter nobis est, nullum partem sive remotam, sive proximam posse dolere, quin priùs habeat in se causam doloris, ex Hipp. dicente, *Vbi est dolor, ibi est morbus.*

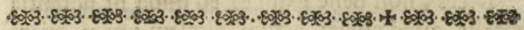
Secundò dico posse dolere per consensum partem remotam, quin doleat pars proxima: nam quâdo in vigilia à ventriculo in caput ascendunt vapores causantes dolorem (& idem est de qualibet alia causa) licet transeat per partes proximas, in illis non causatur dolor, quia non firmantur, sed citò transeunt, in capite verò firmantur sive propter majorem aptitudinem, sive propter debilitatem facultatis expultricis; & sic in capite causatur dolor quin in partibus proximis causetur non solum tensivus, sed per alterationem à primis qualitatibus.

Similiter quando dolor plevræ extenditur usque ad jugulum, experimento constat partes quæ sunt in medio, carere dolore, quod ex eo est quia facile cedunt causæ, & sic non est in eis solutio continui; partes autem juxta jugulum existentes resistunt, & sic in eis fit solutio continui, & dolor, quin in proximioribus dolor illus sentitur. Optimè ergo possunt dolore per consensum affici partes remotæ quin proximæ partes tali dolore afficiantur propter rationes dictas.

Sed advertite non esse necessarium quod semper parti remotæ dolenti comunicetur materia, aut vapor ut doleat per consensum licet semper sit necessarium quod ea in se sentiat objectum reale per sensum externum: potest enim id fieri sine materia quæ approximatur parti; ita enim contingit in tetano & spasmus: nam in istis fit dolor mediâ tensione partium, ratione cujus dolor in parte remota sentitur sine materia aliqua ascendente, non tamen quin adsit præsens objectum sensationis. Et hæc de hac Disputatione.

DISPUTATIO VI.

De læsione memoriae.

CAPUT PRIMUM.

An actio memoriæ possit lædi omni modo.

UM tripliciter possit lædi actio; aut per diminutionem, aut per ablationem, aut per depravationem, quod in præsentem quæritur, est an operatio memoriæ possit omnibus his tribus modis lædi. Circa quod qui asserunt memoriam non esse potentiam activam, neque elicere actum in genere causæ efficientis, sed solum esse potentiam passivam receptivam specierum, (etsi aliquam activitatem memoriæ tribuant, & esse conservativam specierum, quod facere docent in genere efficientis.) Consequenter affirmant operationem memoriæ posse lædi per diminutionem, si species minùs repræsentent; & etiam posse lædi per ablationem, si species deficient: semper tamen negant lædi posse per depravationem: nam si hoc ita esset, deliraret, quod non esse concedendum affirmant, allatis pluribus Autoritatibus quibus hoc placitum videtur confirmari. Et præcipuum fundamentum actum depravatum negandi, est quia cum in memoria non concedant potentiam activam ex consequenti neque actum cognitionis in genere efficientis depravatè operari non posse: nam aliàs si actum cognitionis in genere efficientis haberet, depravatè operaretur & deliraret, quod non debet concedi juxta illos.

Sed nobis dicendum est memoriam esse potentiam cognoscitivam elicitivam sui actus in genere efficientis, ita ut ei conveniat esse conservativam speciei & cognitionis elicitivam. Hæc conclusio præterquam quod habet plures & validissimos patronos, inter quos eam defendit noster

Vallef, Ratione etiam confirmatur: nam si aliquid esset in memoria, ratione cujus non esset potentia operativa, & ei repugnaret, maximè quia est conservativa specierum: sed intellectus passivus etiam conservat species, & simul est potentia operativa, & similiter imaginatio conservat species sensatas, & est operativa, juxta communem consensum: ergo licet memoria sit conservativa specierum, non obstat quominus activa & operativa elicitiveque cognitionis sit.

Secundò, quia omnis potentia quæ constituta est per aliquam formam in actu primo, potest elicere actum secundum: sed memoria constituitur in actu primo ad operandum per species: ergo poterit elicere actum secundum, & sic erit operativa elicitiveque cognitionis.

Tertiò, quia memoria est potentia vitalis, quæ debet habere actum vitalem: sed conservare species non est actus vitalis, ut constat: ergo alius actus debet concedi memoriæ quæ vitalis sit: atqui non est alius nisi cognoscere præteritum ut antea cognitum; ergo ad memoriam iste actus pertinebit, & potentia operativa erit sine dubio: Adverte ad potentiam vitalem duo requiriri, & quod sit propria animæ secundum aliquem gradum vitæ, & quod oriatur ab ipsa anima tanquam à principio ut propria passio; & cum memoria totum hoc habeat, videtur esse potentiam activam vitalem.

Dices, non benè sequi ex eo quod sit potentia vitalis, quòd eliciat actum vitalem: nam etiam intellectus agens est potentia vitalis, & tamen ejus actus solum est productio speciei intelligibilis qui vitalis non est; ergo non benè infertur, memoria est potentia vitalis; ergo necessariò debet elicere actum vitalem. Sed Respondetur dicendo omnem potentiam vitalem elicere actum vitalem: nam non est cur cæteræ potentiæ vitales eliciant suos actus vitales, & non memoria, præcipuè cum nullus dubitet actionem memorandi esse vitalem: ergo & memoria potentia vitalis debet esse cui conveniat elicere actum vitalem.

Præterea, quia non debebat poni potentia aliqua vitalis solum propter receptionem alicujus, aliàs si memoria potentia activa non est, non est ratio quæ persuadeat species illas debere recipi immediate in memoria, & non in quantitate, ac proinde non solum memoria conservativa specierum est, sed elicitive actus memorandi. Neque apparet probabile memoriam in genere causæ materialis recipere species, ita ut respectu productionis nullam habeat activitatem, & tamen efficienter conservare illas, ut contrarij Autores affirmant: nam quod tantum se habet ut materia, & non efficienter, non potest ad conservationem concurrere nisi materialiter: sed memoria tantum se habet materialiter & passive recipiendo, species: ergo illas non potest conservare efficienter, sed materialiter tantum. Neque dicendum est minorem virtutem requiri ad conservandum quàm ad producendum, & sic memoriam in genere efficientis conservare, & non producere aliquid effective: nam illud quod efficientiam non habet ad productionem unius effectus, non potest conservare illum in genere efficientis: sed juxta Autores contrarios memoria nullam efficientiam habet & activitatem circa suam operationem: ergo neque poterit conservare in genere efficientis. Vnde illud quod de intellectu agente adductum fuit, nihil

facit contra nos; nam productio speciei intelligibilis vitalis est.

Dicimus secundò in memoria posse esse actum depravatum & erroneum ac per consequens delirium. Quod probatur, quia in reliquis potentiis internis actus depravati reperiuntur, ergo & in memoria: cum jam probatum sit esse potentiam activam sicut reliquæ.

Secundò probatur ratione Valleij, quia objectum memoriæ est præteritum ut præteritum cum differentia temporis, loci, & personæ: sed potest contingere ut quis recordetur, & tamen quæ erant Petri attribuat Paulo; vel in tempore, ut si quis recordetur vidisse Petrum heri, & verè non fuit heri: sed alio die, heri tamen vidit Paulum, ita ut tunc quod Pauli erat attribuit Petro: Et idem dico de loco, & persona; in quibus omnibus depravatio in memoria contingere potest sicut in aliis potentiis internis.

Sed videtur quod in memoria nõ possit esse actus erroneus: nam si videat Petrum Romæ, & postea per actum memoriæ quando vidit Paulum similem Petri, dicit se memorari de Petro viso Romæ, quia tribuit Paulo quod erat Petri, tunc videtur illum actum spectare ad imaginativam componentem illas duas species vel ad rationem judicantem Paulum esse Petrum, non verò memoriæ: nam ejus actus debet esse rei præteritæ, & sic non potest Paulum præsentem cognoscere per proprium actum; neque videtur esse species qua cognoscatur Paulus, ut præteritè cognitus, quia Pauli nulla fuit species in ea conservata.

Respondet Magister, id procedere ex specie quæ repræsentat aliquid simile, ut reverà prius cognitum: tamen contra est, quia similitudo non facit ut illius cujus nunquam fuit species reservata in memoria sit actus ejus, ut antea cognitum, si revera non fuit antea cognitus. Solum possumus respondere, dicendo memoriam posse componere sicut imaginativa per simultaneitatem objectorum, & sic in ea dari proprium actum erroneum.

Ultimò dubitari potest utrum detur actio aucta præternaturam in memoria. Quæ dubitatio communis est ad omnes actiones animæ sensitivæ: Et dicendum nobis est actionem auctam tam secundum extensionem, id est, quod amplius quàm secundum naturam deberet, quàm secundum intensionem esse præternaturam & symptomaticam. Probatur: quia certum est habere unum hominem secundum propriam naturam principium magis accommodatum ad operationem intensiorem quàm alium, eodem modo se habentibus quæ se habent ex parte objecti, & conditionibus: sed hujusmodi intensio major non procedit ex parte animæ, aut facultatis: ergo procedit ex temperamento quod ad actionem magis accommodatum est in uno quàm in alio: sed illud temperamentum cerebri quod uni est secundum naturam, alteri potest esse morbosum & contra naturam: ergo intensio quæ uni est secundum naturam, alteri erit morbosa & symptomatica, ac proinde potest esse actio aucta contra naturam.

Neq; facit contra nostram conclusionem quod illa intensio fiat à facultate & ab anima tanquam à principiis internis, & esse vitalem, quia temperies quæ conducit ad majorem intensionem est huic individuo contra naturam, & morbosa, & sic actio est contra naturam, ut patet in nutritione quæ

quæ perfectiori modo sit à calore febrili ; similiter vehementia & magnitudo pulsus sunt præternaturam, etiamsi cor vitaliter in illis agat, quia à causa morbosa nascuntur : undè illa actio non est perfectiva secundum intensiorem, cum à morbo procedat. Et licet aliqui dicant illam actionem auctam esse contra naturam & symptomaticam ex parte principij, quia procedit à morbo, non tamen esse contra naturam ratione finis, difficultatem non solvunt, quia semper erit verum dicere esse symptomaticam, & contra naturam huic individuo, cum procedat & sequatur morbum sicut umbra sequitur corpus.

CAPUT II.

An memoria conservet ita species, ut alia potentia internæ lædantur ratione illarum.

VALLESIUS in hac difficultate licet concedat quod quando potentia patiuntur per propriam passionem, unam posse lædi quin alia lædatur : tamen quando per consensum læduntur, affirmat expressè non posse memoriam lædi quin alia duæ facultates ad quas species mittit, vel suppeditat, scilicet cogitativa & intellectiva, lædantur, ac proinde memoria potest esse occasio ut alia potentia internæ lædantur. Probat ex Avic. dicente memoriam esse thesaurum ejus quod pervenit ad æstimativam : ergo læsâ memoriâ lædatur æstimativa, ad quam suppeditat species, ac per consequens memoria potest conservare species, ut alia potentia internæ lædantur, ratione illarum, illas scilicet ad quas mittit species.

Deinde probat Vallesius ratione : quia potest contingere ut homo non prævideat aliquod malum imminens, eò quod alicujus quid illud portendebat fuerit oblitus : sed hoc non potest contingere, nisi quia ratio privatur suo munere, defectu memoriæ non ministrantis speciem : ergo.

Secundò alio exemplo probatur, quia ex eo quod canis recordetur esse in aliquo loco equum mortuum, statim judicat conveniens ejus manducationem, & actu appetitus movente, movetur ad illum : ergo ex eo est quia memoria subministrat species æstimativæ, ac per consequens ratione specierum conservatarum in memoria, poterunt lædi alia potentia internæ, quibus ea subministrat species.

Sed relata sententia nobis non probatur ; & imprimis quod imaginativa non lædatur ratione memoriæ, probatur, quia imaginatio non recipit species à memoria, imò in ea in absentia objectorum species conservantur, ut patet ex Aristotele dicente, *Imaginamur quando volumus* : ergo.

Quod si aliquis dicat imaginari nos quando volumus, quia semper memoria suppeditat species imaginationi, falsum est, quia sequeretur quod species in imaginatione non conservarentur nisi actu operante memoriâ ; constat autem imaginationem operari citra memoriæ actum : ergo falsa est solutio.

Deinde non lædi æstimativam ex consensu cum memoria, etiamsi concedamus æstimativam non habere vim conservandi species, probatur :

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

nam aut æstimativa recipit species ejusdem rationis à memoria cum illis cum quibus hæc operatur, & hoc non, quia cum potentia sint essentialiter diversa, species quæ repræsentant propria objecta cujuslibet, debent etiam specie esse diversa & essentialiter.

Sed dices : species diversæ rationis specificè recipit : nam producuntur à termino memoriæ, aut ab specie memorabili tanquam à causa æquivoca.

Sed hæc solutio falsa apparet, quia imprimis à termino memoriæ non possunt produci : nam cum species dependeat in conservari ab actione illius termini à quo producitur, & alias æstimativa non conservet species juxta opinionem in qua loquimur, sequeretur necessariò quod non possit operari æstimativa, aut ratio, quin operetur memoria, quod est falsum.

Deinde neque ab specie memoriæ possunt produci species in æstimativa, quia species unius potentia non producitur ab specie alterius : sed à termino actionis alterius, ac proinde vi specierum quæ in memoria conservantur, aut defectu illarum, non sequitur læsio in aliis potentiis internis. Et præcipuum fundamentum est, quia nullæ potentia interiores dependent in operari à memoria, ex eo quod hæc illis species ad operandum non suppeditat, ac proinde per consensum adhuc non possunt pati, ut tenet Vallesius. Mirantur tamen plures Vallesium ex eo quod affirmet omnes potentias rectrices esse in eadem parte cerebri, & nihilominus solum memoriæ concessit virtutem conservandi species in absentia objectorum, & non aliis potentiis interioribus, quod non est verum, quia etiam imaginativa id facit in absentia objectorum.

Unde ad Rationes Vallesij restat quod satisfaciamus : & ad primam experientiam dicimus cæteras potentias non pati per consensum, ac proinde ex eo quod deficient species in memoria, vel malè ministrantur, non sequitur læsio in aliis interioribus potentiis : siquidem eas non recipiunt ab illa species, neque illas eis subministrat, ac proinde illud exemplum positum solum potest interpretari in bonum sensum, ex eo quod propter connexionem actuum prædictarum potentialium, defectu specierum in memoria ratio non cognovit illum, ratione cujus periculum imminet, quia tunc non læditur ratio, quia speciem non recipit ab illa quæ erat in memoria : nam habet alium producens ratio, & ita patet falsum esse existente ablatâ actione memoriæ, reliquas lædi per consensum. Eodem modo Respondetur ad alterum Vallesij experimentum, negando pati per consensum, sed, ut dictum est, per connexionem actuum inter dictas potentias.

Sed rogabis : si ipsa cogitativa non servet species illius objecti, quando venit in cognitionem illius præcedente actu memoriæ, à quo producuntur quando operatur æstimativa, circa alia recordatur. Respondetur produci species in hujusmodi potentiis internis ab specie expressâ actus imaginationis, & sic imaginationem tunc operari, à cujus specie expressâ, & non à memoria recipiunt species alia potentia.

CAPVT III.

An actus memoriae possit à quavis distemperie lædi, & quâ ratione.

GUM læsio in memoria contingat pluries, quia excedit aliqua qualitas, ita ut præternaturam reddat temperiem; quod in præsentem quæritur, est à qua qualitate excedenti actio memoriæ lædatur. In qua quæstione communiter affirmant Autores, memoriæ lædi diminutè, aut ablata à distemperie frigida. Hæc sententia pluribus autoritatibus Galen. & Avicennæ poterat confirmari, in quibus id expressè asserunt, & dicunt non alia ratione in apoplexia & aliis soporiferis affectionibus memoriæ lædi, nisi propter frigidam cerebri distemperiem; id tamen brevitatis gratiâ omitto, quia apud Petrum Garciam *in hac disput. cap. prædicto*, poterit quis videre. Nulla tamen alia ratione prædicti Autores confirmant hoc placitum, nisi quia frigus torpidas facit actiones si nimis excedat, redditur animal otiosum, & ad actiones pigrum, ut constat de animalibus quæ tempore hyemis in cavitatibus terræ latent: ergo actio memoriæ torpida fieri potest ratione nimie frigiditatis, ac proinde diminutionem potest pati ab eo & ablationem si nimia frigiditas sit, ita ut omnimodum torporem inducat.

Sed difficultas est assignare rationem ob quam frigus huiusmodi læsionem causet. Circa quod Gentilis affirmat memoriæ triplici actu perfici: Primus est motus spirituum ad sigillandam speciem memorabilem: secundus est conservatio specierum: tertius est motus spirituum ad excitandam & deferendam speciem imaginativæ, & aliis potentiis. Hoc supposito, affirmat primum & tertium actum memoriæ lædi à frigore, quâ ratione istius spiritus densatur & inepti ad motum redduntur, ac per consequens memoria in illis duobus actibus læditur propter spirituum stupefactionem in ordine ad motum à frigiditate causatam; quæ quidem læsio etiam potest provenire per accidens à nimio calore, quatenus potest resolvi spiritus qui alias moveri debebant.

Unde secundus actus memoriæ, scilicet conservatio specierum, potest lædi vel ab humiditate nimia quæ species retinere nequit, vel à siccitate quæ impedit impressionem ipsarum: undè etiam sequitur memoriæ posse aboleri, vel quia species non sigillantur in ipsa, quia spiritus non moventur, vel quia siccitas impedit impressionem specierum, vel quia humiditas facit ut non retineantur, vel quia ad alios sensus ab spiritibus non adducuntur. Hæc pro Gentili, quæ licet probabilia sint, nihilominus examine indigent, & à nobis non debent omni ex parte sustineri.

Et imprimis nobis non probatur primus actus quo perficitur memoria à Gentili enumeratus, nempe actus sigillans speciem memorabilem: nam nomine huius sigillationis, vel intelligitur quod spiritus determinant memoriæ ad operandum cum hac specie potius quam cum alia: & hoc non, quia spiritus sunt insufficientes ad talem determinationem, ut *Disp. de phrenitide* patebit. Deinde neque sigillare speciem est quod spiritus

recipiant speciem, eamque producant in memoria, quia licet hoc esset verum, tamen prædictus actus memoriæ, non est cur semper attribuitur tali causæ, cum etiam ab aliis potentiis inferioribus suppeditentur species memoriæ.

Deinde quia hoc quod est spiritus producere speciem in memoria, non est actus memoriæ: nam sicut ex eo quod memoria producat speciem in imaginativa juxta sententiam oppositam, ille actus quo memoria suppeditat species non dicitur imaginatio; sic similiter actus quo species in memoria ab spiritibus producitur, non potest dici actus memoriæ, ac proinde etiam si talis actus per frigiditatem lædatur, malè & sine fundamento attribuitur memoriæ, quia memoria solum habet actum quo conservat species & suam memoracionem vel agnitionem elicere.

Neque valet quod dicas illum non dici actum memoriæ, sed quod per illum perficiatur memoria, quod valde distinctum est. Tamen contra est, quia Gentilis expressè asserit quod illæ duæ actiones memoriæ læduntur à frigore; ergo sentit esse verè actum memoriæ, & non solum perficere ipsam circa necessitatem motus localis nobis videtur nulla ratione esse necessariam ad quamlibet memoriæ operationem. Pro quo nota quod dupliciter potest intelligi talis necessitas, vel antequam memoria recipiat species, vel postquam illas recepit. Primo modo est motus spirituum necessarius, quia cum sint plurimæ potentiæ internæ, & non sint inter se conjunctæ, necessariò debet esse motus spirituum deferentium species ab aliis potentiis ad memoriæ; & etiam quia ipsum agens producens speciem in memoria, cum exigua sit activitatis, nequit producere, vel agere usque ad ipsam memoriæ, ut contingit in externis. Itaque est necessarium quod producat spiritus in parte immediata, & ista pars moveatur ad memoriæ cum specie.

Tamen hoc non convincit, quia in opinione asserenti facultates esse in eadem parte cerebri, non est necessarius talis motus, cum semper sit producens intimè approximatum: neque in alia magis communissima in qua ferè ab omnibus asseritur potentias cerebri in eadem residere parte, licet per aliquam peculiarem dispositionem in una parte magis vigeat una facultas quam in alia: nam in hac sententia ille motus non est necessarius simpliciter ad operationem memoriæ, quamquam ad majorem conducatur perfectionem: siquidem in qualibet parte ubi alia facultas residet exercetur actus memoriæ, licet non tam perfectè, sicut in potentiori: ergo saltem actio ablata non potest accidere ratione frigoris, vel ratione defectus motus spirituum. Probat, quia ad operandum in parte in qua sunt spiritus, quæ capax est talis actus, non requiritur motus spirituum.

Qui tamen asserunt memoriæ non esse activam, eodem modo possunt impugnari circa tertium actum. Si verò inquiras quâ ratione vi frigoris spiritus reddantur ad motum inepti?

Respondetur id contingere ratione densitatis: nam cum spiritus non à se moveantur, sed à virtute recepta, & densitas sit indispositio ad talem receptionem, & non solum densitas, sed ipsum frigus, quatenus malè disponit ad talem motum patrandum.

Deinde, neque motus spirituum potest esse necessarius post

postquam jam producta est species in memoria, quia citra motum spirituum sunt omnia requisita, ut memoria possit operari, & quælibet alia potentia interna: nam ex parte objecti nihil deficit; cum supponamus speciem jam esse productam; neque ex parte potentia; nam præter hanc, & animam, & temperamentum qualitatis solum videtur necessaria qualitas quæ ab spiritu producitur ad operandum: sed ad hoc ut producat qualitas ab spiritu intra cerebrum, non est necessarius motus localis spirituum, sed sufficit esse spiritus approximatos: ergo motus localis non est simpliciter necessarius, ut memoria operetur. Solum ergo videtur necessarius motus spirituum in opinione dicentium potentias internas omnino esse in diversis locis, ut species deferantur ad organa diversarum potentiarum.

Sed quæret aliquis, an in opinione asserenti memoriam solum esse potentiam passivam, & suppeditare species cæteris potentiis, sit læsio in memoria defectu motus spirituum. Et dicimus adhuc in prædicta opinione non esse necessarium motum spirituum, ac per consequens defectu ejus non lædi, quia cum spiritus sint præsentis, absque motu locali poterunt producere speciem in eis subjectam, in aliis potentiis absque motu locali eorum.

Unde nobis dicendum est verum esse actionem memoriæ lædi à frigore adhuc specie producta in memoria, & in spiritu, sicut potentia; sint in eadem exquisita parte cerebri, sive in diversis. Et ratio est quia jam dictum est, quod ad hoc ut operetur memoria, requiritur qualitas illa quæ ab spirituum forma dimanat, quæ quidem ad omnem sensitivam operationem esse necessariam diximus: sed ratione frigoris producitur densitas quæ quidem impedit pullulationem prædictæ qualitatis: nam licet densitas conducatur ad intensiorem operationem cum qualitatibus formalibus; solet tamen impedire pullulationem qualitatum quæ virtualiter in causa continentur, ut in casu posito. Neque existimandum est ob hanc rationem omnes aliæ potentia; internæ lædantur: nam remissè producitur talis qualitas quod sufficit ad operationem aliarum potentiarum, & non ad memoriam. Similiter cum ad memoriam requiratur determinatum temperamentum cum certo & determinato gradu caloris in tanta intensione, crescente frigore tollitur intensio requisita in calore ad memorandum, & sic hac etiam ratione à frigore etiam memoria lædatur, non tamen omnes potentia; etiam ob hanc rationem debent lædi, quia memoria requirit calorem intensiorem, & sic deficiente aliqua intensione, potest deficere requisitum pro memoria, & non pro aliis potentiis internis. Tandem adverte quod aliquando contingit diminutio memoriæ ratione contusionis, vel fracturæ: nam & non possunt communicari spiritus, & sic novi objecti non potest fieri sensatio; nam ratione contusionis aut fracturæ impeditur communicatio, & similiter spiritus in quibus species antiquorum objectorum conservabantur, expelluntur ratione compressionis, ac proinde contingit quandoque oblivio, præcipuè si compressio fiat in parte posteriori cerebri.

Circa actum conservandi species poterat quis dubitare, an etiam possit à frigore impediri (nam jam dictum habemus quomodo frigus sit impedimentum si sit in spiritibus & in substantia cere-

bri,) & dicimus etiam à frigore posse conservationem specierum impediri: nam cum conservatio specierum dependeat à subjecti dispositione, & hæc possit variari per frigus, etiam secundum modum substantiæ: nam potest facere subjectum ita densum ut species recipi non possint, sicut de siccitate dicimus impedire conservationem propter duritiam quam inducit in subjecto.

Restat ergo quod dicamus quæ ratione ob humiditatem & siccitatem, vel species non imprimuntur, vel si imprimuntur facile delentur. Et primò de humiditate dicimus ratione illius speciei faciliter deleri: nam ratione humiditatis substantia cerebri fit adeò mollis, ita ut vi fluxibilitatis, species non possint retineri, & vi siccitatis fit ita dura, ut receptioni & impressioni specierum valde subjectum resistat; quod experimur in rebus externis: nam in re nimis dura ut in petra, auro, vel argento, sigillum difficulter imprimitur, & in subjecto molli faciliter imprimitur, ut in massa & cera. Verùm si nimia sit mollities, statim figura delitescunt, ut si ipsa cera liquetur; at verò figura quæ in subjecto duro (licet difficulter) fuerunt impressæ, diù durant: sic ergo contingit in memoria rationis humiditatis & siccitatis.

Sed dices: species visibiles stante objecto per multum tempus conservantur in aqua & in aëre quæ valde humida & fluxibilia sunt: ergo fluxibilitas & humiditas subjecti non facit ut delitescant species.

Respondetur facile diversam esse rationem de specie visibili: nam cum hæc dependeat in fieri & conservari ab efficiente, ab objecto scilicet, durat & perseverat toto tempore quo durat objectum: at species memoriæ non pendet in conservari ab efficiente, & ideo deficit per independentiam subjecti modo dicto.

Alio modo ad argumentum respondeo dicendo quod agens præsens producit denuò novas species in partibus aquæ & aëris advenientibus, secus verò in memoria manentibus.

Et licet exemplum positum de figuris & sigillis in rebus duris & mollibus, omnino, non teneat: nam sigillum in rebus externis imprimitur medio motu locali, quo medio partes quædam cæræ verbi gratia deprimuntur, aliæ verò remanent eminentiores; & propter mollitiam, vel liquationem contingit ut eminentiores fluant, & non servantur situm, ac proinde sigillum delitescat; quod non contingit in organo potentia; memorabilis; tamen exemplum probat & tenet in aliquo: nam sicut in rebus externis vi indispositionis subjecti, aliqua facile imprimuntur, & facile delitescunt, & aliqua difficile imprimuntur, & diutius permanent, sic vi alicujus dispositionis in organo memoriæ, id potest contingere; contingit autem rationis humiditatis, & siccitatis, licet non ita, sicut in rebus externis ratione motus localis.

Ex his deducimus id quod notatu dignum est, nempe quod si semel recipiat cerebrum aliquam speciem, eamque aliquo tempore conservet sine remissione nullâ stante variatione & indispositione, est impossibile quod deficiat, quia non est major ad eam servandam per spatium unius horæ, quàm ad servandam eam semper, stantibus rebus eodem modo, & sine aliqua variatione; in cera verò alia currit ratio: nam partes successivæ moventur, & sic tandem deficit sigillum in ea impressum.

Deinde asserunt aliqui Autores actionem memoriae à frigore, tantum per ablationem posse laedi; ab humiditate vero & siccitate tantum posse laedi per diminutionem: & probant quia ablatio actus memoriae fit per ablationem totalem specierum: sed hoc tantum fit à frigore, quia extinguit species quae sunt, & alia impedit quae possunt produci: ergo frigus ablationem facit; humiditas autem & siccitas non in totum tollunt species, sed potius cum humiditate aliquo tempore durant, & siccitas etiam si impressionem impediatur per aliquod tempus, tamen non potest resistere illi speciei quae ab agente efficacissimo producitur.

Dicendum tamen nobis est quamlibet ex his qualitatibus posse facere actionem memoriae, vel ablatam, vel diminutam. Et primo quod frigus possit facere actionem diminutam probatur, quia frigus non in quolibet gradu laedit actum memoriae: ergo ut laedat requiritur peculiarem intentionem: ergo ut magis laedat requiritur majorem intentionem, & ut minus, minorem: sed ablatio est major laesio, ergo cum paulo minori intensione laedit, & non ablatè, ergo diminutè: Præterea quia frigus non solum laedit impediendo species, sed etiam malè disponendo ad opus; unde nihil facit contra nos quod in oppositum adducitur.

Quod vero à siccitate & humiditate sit actio memoriae ablata, probatur, quia tales species petunt in organo memoriae peculiarem dispositionem in humiditate & siccitate, & etiam in secunda qualitate: sed non repugnat quod talis secunda qualitas & modus substantiae & aliae dispositiones evertantur, ita ut totaliter ineptum reddant organum ad conservationem, vel potentiam ad operationem: ergo dabitur in tali casu actio ablata ab humiditate & siccitate sicut à frigore.

Sed rogabit aliquis, an à calore possit laedi memoria? Cujus partis discussio in experientia fundamentum habet: nam experimur saepesæpius calore præternaturali affectos læsionem pati in memoria. Sed pro clariori intelligentia adverte dupliciter calorem posse conducere ad læsionem vel immediatè & per se ratione sui, & hoc modo calor semper ad depravationem conducit, ut Disputatione de deliriis dicemus, vel mediatè, & per accidens; & hoc modo dicimus, calorem conducere ad læsionem, quatenus medio illo dum præternaturam est dissipantur & resolvuntur spiritus animales qui ad omnem operationem sensitivam sunt valde necessarii: vel in sententia asserenti dari in quolibet parte mixti partes correspondentes elementis, quia ratione caloris præter naturam resolvuntur partes calidae & humidae valde ad operandum necessariae; quo fit ut actiones diminuantur.

CAPUT IV.

An actiones laedantur simul cum memoria; an vero possit una sine alia laedi.

OMMUNIS sententia, & ab omnibus recepta, est posse laedi unam potentiam quin aliae laedantur. Hanc expressè tenent

Galenus & Avicennas pluribus in locis, quos brevitate gratiâ omitto. Ratio autem quae communiter adducitur ad id probandum, est quia omnes potentiae indigent ad operandum calore influente & naturali: sed non omnes in eodem gradu; ita ut memoria petat intensiorem calorem quam aestimativa seu ratio, & hæc majorem quam imaginativa, & minorem quam memoria, ac per consequens cum omnes eundem gradum caloris non exposcant, quid minime memoriam, aut quamlibet ex his sine alia laedi posse: Itaque si læsio causatur à frigore, prius lædetur memoria quam aestimativa & imaginatio: nam prius debet auferri calor intensus quam remissus: sed memoria intensiorem calorem exposcit ad operandum quam aestimativa & imaginativa: ergo existente frigore præternaturam prius deficiet calor requisitus pro memoria quam pro aliis.

Dum vero læsio fit à calore, prius læditur imaginatio, deinde aestimativa, & tandem ultimo memoria. Ratio est clara: nam cum ex his potentiis quae remissorem calorem exposcit, sit imaginatio, crescente calore illa prius lædetur, quae juxta suam naturam non exposcat illum in majori intensione: sed hæc potentia est imaginatio: ergo per calorem hæc prius lædetur: nam calor qui est secundum naturam aestimativæ & memoriae, potest esse contra naturam imaginativæ: ergo tunc erit læsa imaginatio, illa est aestimativa & memoria.

Sed nota quod quando memoria sola læditur, quasi subito talis læsio causatur à frigore, quia si esset à calore, prius debebant pati cæteræ potentiae, nempe imaginatio & aestimativa quae minorem calorem exposcunt, secundum Vallesium nostrum *tertio de locis, capite secundo*. Quae quidem sententia etiam est vera in opinione asserentium omnes potentias internas esse in eadem parte cerebri: nam in alia asserente collocari quamlibet potentiam in diversa parte, non est dubium quin potest laedi una sine alia à quavis qualitate læsio fiat: nam cum sint distantes, poterit una distemperari, & alia non.

Sed pro majori intelligentia, & ut cognoscamus clarius à qua causa cerebrum afficitur, adverte oportet læsionem diverso modo fieri à calore quam à frigore: nam frigus aut totaliter auferit actionem, aut minuit eam; at vero calor primo depravationem facit in actione quam aliter eam laedat, etiam si quando nimis augetur possit comminuere actionem, & eam auferre. Ratio hujus à nostro Præceptore clarè adducitur, quia cum frigus reddat res immobiles, debet causare læsionem per modum quietis & cessationis: at vero calor qui causat motum, facit læsionem per se primo consistentem in mutatione, & ex consequenti depravatè. Quam rationem magis perpendit noster Vallesius: nam ait actiones omnium harum facultatum fieri à calore tanquam ab instrumento, non vero à frigore; quando autem frigus augetur, minuitur instrumentum ad actiones, nempe calor, & ita aded potest crescere frigus ut omnino auferatur actio: at vero aucto instrumento, nempe calore, immoderatè fit actio & sic depravatè; si tamen nimis & immoderatè calor crescat, tunc aut diminuitur actio, aut auferitur, quia instrumentum est ever-

sum, five fit, ut ait Gentilis, propter resolutionem calidi innati, five ob aliam rationem: Unde vera manet conclusio, quod cum memoria majorem calorem exigit, prius læditur à frigore quàm alia, aliæ verò à calore prius læduntur, quia minorem exposcunt.

Sed objicies primò contra nostram conclusionem, quia non est undè constet memoriam petere majorem & intensiorem calorem ad operandum quàm reliquæ potentia, imò oppositum videtur colligi posse ex eo quod cogitativa potentia perfectiori modo operetur quàm memoria, utpotè discurrit circa singularia saltim in homine; ergo calor in majori perfectione & intensiōne ei debetur.

Respondetur memoriam intensiorem exposcere calorem, idque constare experientiâ ipsâ: siquidem memoria læditur à frigore se sola, quin aliæ lædantur; sed si cogitativa exposceret intensiorem calorem, non posset à frigore lædi memoria, quin prius cogitativa læderetur.

Ad illud de perfectiori modo operandi, dicimus memoriam etiam ex S. Thoma quandam habere discutsum ex propinquitate ad intellectum. Ulterius quia memorari præteriti ut cogniti per cogitativam & alios sensus, reminisci rerum, major est perfectio quàm actus cogitivæ, ac proinde major est necessarius calor ad memorandum.

Dices secundò contra nos, quia illud cuius temperamentum consistit in sicco, prius læditur ab humido, quàm à frigido: sed temperamentum memoria magis consistit in sicco: ergo prius læditur ab humiditate quàm à frigiditate.

Respondetur in memoria esse duplicem actum, alterum conservativum specierum, & alterum memorandi, seu percipiendi objecta, ut antè cognita: unde primus actus verum est, quod consistit in siccitate quia temperies, in qua hæc excedat ad id conducit: at verò secundus actus calorem excedentem exposcit; & ità quando dicimus, memoriam prius lædi à frigore, loquimur in ordine ad cognitionem, non in ordine ad retentionem, non enim dicimus in conclusione quod memoria semper habet primò lædi à frigore; sed quod quando contingit læsio à frigore, prius accidit memoriæ quàm aliis, aliter verò potest in se lædi à qualibet qualitate non factâ comparatione cum aliis.

Dices tertio: quia non videtur lædi prius memoriam à frigore, ex eo quod majori calore indigeat ad operandum: nam facilius & prius incidimus in morbos similes quàm in dissimiles: ergo si temperamentum requisitum ad actum memoriæ est calidum, facilius & prius labefactabitur memoria à calore quàm à frigore.

Respondetur diversum quid esse facilius incidere & labefactari morbo aliquo, ac prius illo affici: nos autem quod dicimus, est memoriam prius incidere in morbum frigidum quàm cæteræ potentia, non verò quod facilius incidat in morbum frigidum quàm in calidum. Undè deducit Autor, quod si comparentur duæ causæ inter se, una calida, & altera frigida, ad morbos quos possunt producere in cerebro, quælibet sua temperie, prius morbus frigidus & facilius quàm calidus fit in cerebro, cæteris partibus ex parte agentis; licet concedamus, facilius alterari cerebrum recipiendo gradum caloris ad quem est in potentia. Ratio ab eo adducitur, quia sanitas habet latitudinem, & sic licet calidum prius age-

ret in organo memoriæ, non quilibet gradus caloris lædit memoriam. Itaque dum calidum producebat duos gradus necessarios ad lædendum, frigidum producebat unum sufficiens pro læsione, quod patet in corde, quod etsi calidius sit, citius à frigore quolibet offenditur, quia cum parva ablatione caloris præternaturam manet, & sic de memoria. Possumus respondere pro Magistro huic objectioni tunc loqui de calore in intensiōne simpliciter necessaria, ut memoria operetur, ità ut cum minore calore non possit operari; tunc enim erit latitudo quoad intensiorem calorem, & non quoad remissiorem, & sic prius erit læsio & facilius à frigore quàm à calore, cæteris paribus, etiamsi ab agente calido facilius & prius calefiat magis.

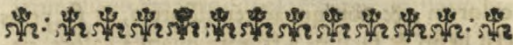
Sed hoc ultimum quod à Petro Garcia deducitur mihi non probatur, quia temperies cerebri non minorem latitudinem sanitatis habet in ordine ad intensiorem calorem recipiendum quàm in ordine ad remissiorem illius quod debetur; ergo, cæteris paribus, applicato agente calido & frigido, non prius lædetur à frigido quàm à calido; quia etiamsi frigidum introducat unum gradum suæ qualitatis, & tollat alterum caloris requisiti ad memoriam; cum etiam habeat latitudinem in ordine ad remissiorem (nam non consistit in indivisibili) sequitur planè non reddi cerebrum præternaturam, neque lædi à frigore, ut dicebat Petrus Garcia, prius quàm à calore, sed à fortiori, quod de uno dicimus, debemus dicere de altero.

Dices iterum: ex dictis videtur quod non possit lædi ratio seu cogitativa, quin lædatur imaginatio, vel memoria. Patet: nam si læsio fit à calore, prius læditur imaginatio; si à frigore, prius læditur memoria: ergo nunquam se sola ratio læsionem pati potest.

Respondetur, quod si læsio semper contingeret à calore & à frigore, optimè probabit argumentum; tamen cum ratio etiam possit lædi ab aliis qualitatibus, nempe à siccitate & humiditate, certum est ab his posse lædi cogitativam, quin lædatur imaginatio & memoria.

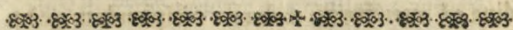
Dices ultimò: quia ex dictis sequitur implicari contradictionem reperiri in aliquo potentias internas rectrices in summa perfectione; probatur, quia una potentia petit majorem calorem, alia minorem; una intensam siccitatem, alia humiditatem intensam: sed in eadem parte exquisita est impossibile quod in gradibus intensis compatiantur; ergo est impossibile quod omnes potentia sint secundum totam perfectionem: atqui in Christo inventæ fuerunt: ergo alio modo philosophari debemus. Sed si asseramus quod facultates in diversis cerebri partibus resident, non est dubium quin omnes possunt reperiri secundum totam & omnimodam perfectionem. Ulterius nota quod dum dicimus majorem calorem requiriri ad memoriam, est intelligendum quod illa intensio caloris necessaria simpliciter ad memorandum intrat in latitudinem aliarum potentiarum, taliter quod cum illa intensiōne non sunt in statu præternaturali, ità ut lædantur; tamen etiamsi auferatur talis calor, non lædentur à frigore, lædetur verò necessariò ipsa memoria, quia petit simpliciter illum calorem; etsi aliquis caloris gradus addatur non lædetur memoria, quia etsi secundum frigiditatem non habeat plus latitudinis, habet tamen respectu caloris intensivè. Itaque argumento Responde-

tur naturaliter non posse contingere omnes potentias esse cum summa perfectione, ex ratione data in argumento, ac proinde in Christo Domino non est imperfectio, quod non habuisset omnes potentias summè perfectas, quia eas habuit secundum totam perfectionem quam permittit natura humana: Et patet quia si cerebrum ipsius magis siccaretur, sine dubio haberet perfectiorem memoriam; itaque collectivè habuit summam perfectionem, non distributivè. Et hæc de hac Disputatione.

DISPUTATIO VII.

De Deliriorum natura.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Delirium.

VPPONIT quæstio delirium dari, utinam tamen certum non esset, quid verò sit, constat ex Gal. 2. de causis symptomatum, cap. ultimo, dicendo (*deliria omnia pravi motus sunt facultatis regentis*). In qua definitione motus pravus ponitur loco generis, nomine motus actionem pravam intelligendo: sed quia non omnes pravi motus cujuscunque facultatis, sunt deliria, idè illa ultima verba *facultatis regentis*, ponuntur loco differentie, ut cognoscamus delirium constitui ex eo quod pravus motus sit facultatis regentis.

Sed ut prædicta definitio clariùs manifestetur, notare libet triplex symptoma in actione læsa reperiri, & datur symptoma in actione diminuta, in actione ablata, & in actione depravata: constat autem delirium non esse symptoma in actione diminuta, quia hæc talis dicitur in ordine ad intensiorem debitam statui naturali: sed in nulla intensiōne est naturale delirium: ergo non ad actionem diminutam spectat, neque ad actionem ablatam: nam etiam hæc dicitur respectu entis convenientis; in nullo autem est conveniens delirare, ac per consequens solum restat quod delirium ad actionem depravatam pertineat; idèque dicitur à Gal. cap. citato, *motus pravus facultatis regentis*.

Cum ergo quicumque motus pravus facultatis regentis delirium dicatur, tot modis poterit aliquis delirare, quot potest depravatè moveri. Principalissimi verò sunt tres modi, seu spes delirij: prima in entitate, quando, scilicet falsò componit, ut quando æger dicit se Regem esse, & ut talis aliquid imperat, & similiter quando dicit se esse Deum, & indè infert non posse comedere, quia Deus alimento non eget, & alia hujusmodi.

Secunda species delirij dicitur in tempore, quia in illa etsi vera dicat æger, ea tamen extra tempus idoneo & occasionem profert, ut si agens de peccatorum confessione, in medio hujus sermonis res jocosas misceret, ita ut licet jocosæ veræ sint, quia tamen non in tempore idoneo & occasione eas profert, dicitur æger in tempore delirare.

Tertia delirij species est in modo, ut si quis interrogatus de aliqua re, ferociùs quàm per naturam præberet responsum, aut nimis summissa voce; hoc enim modo errat & delirat æger non in entitate, cum vera dicat, non in tempore, cum in occasione & tempore idoneo respondeat; solum ergo delirat in modo, quia non præbet responsum moderatè, & eodem delirio delirabit si præbeat responsum cum gesticulationibus, etsi verissima dicat.

His omnibus modis dicitur homo delirare & depravatè operari ejus regentem facultatem, quia non ut rationalis est operatur, vel errando in entitate, vel in tempore, miscendo sacra cum jocosis, vel in modo, summissa voce, vel gesticulationibus respondendo.

Sed videtur delirium in modo & in tempore non esse concedendum, quia in potentiis cognitivis internis non est aliquis modus connaturalis in operando, neque tempus determinatum, ex cujus variatione oriri possit modus præternaturalis, vel tempus. Patet: quia non est tempus determinatum in quo potentie debeant uti his speciebus, & non illis, aut rem hanc aut illam apprehendere: sed prædictæ potentie per naturam possunt res diversas nullam connexionem habentes percipere, dummodò eas concipiat ut sunt in se; igitur non possunt errare, vel depravatè operari in tempore; neque in modo, cum in eis non sit assignabilis modus aliquis naturalis operandi. Sed certè hoc argumentum contra deliria brutorum si in eis concederentur, majorem habet apparentiam, in homine verò nullam vim habet: nam homo ut rationalis tenetur rem quamlibet idoneo tempore & occasione proferre: constat, nam homo sanus & rationis composdum conficitur peccata, non miscet sermonem jocosum: ergo quando vi morbi profana cum divinis assertivè permiscet, neque se continet, verè delirat; errat ergo tunc in tempore, non quia hujusmodi res proponantur, quia hoc naturalissimum est, sed quia occasione & tempore non idoneo eas pronunciat. Et idem dico contra modum loquendi: nam etsi potentie sensitivæ non habeant determinatum modum operandi connaturalem, sed solum prout species proponuntur in hac aut illa intensiōne operantur, tamen homo ut rationalis tenetur respondere quæsitis ut quæsitæ exposcunt, hoc vel illo modo, ac per consequens, si aliquis alicui infirmo rogaret humiliter ut assumeret alimentum, & infirmus obediens responderet iracundè, quòd sibi afferat alimentum & comedit, tunc certè non errat in his quæ respondit, sed tantum in modo loquendi, cum illa iracundia ex eo quod ut rationalis tenebatur non ita ferociter respondere, ac proinde præve in modo respondendi discurrit, & sic delirat.

Sed dices contra nostram conclusionem, & fortissimè, quia quando aliquis delirans de cibis tractans, dicit Solem esse majorem terrâ, affirmamus hoc delirium dici in tempore, & non in objecto, vel in entitate, quia licet vera dicat, non tamen tempore idoneo, non enim errat in conceptione, aut assensu illius propositis, quia concipit rem ut est in se, utpotè ad apprehensionem & conceptionem non est tempus determinatum: ergo solum errat in pronuntiando in eo tempore; sed si hoc est ita, error talis, vel delirium, non debet dici in tempore, sed in objecto &

& entitate, quod est contra conclusionem nostram: ergo. Minor in qua est difficultas probatur, quia ex eo errat in pronuntiando, quia iudicat pro convenienti in illo tempore, vel tunc id pronuntiare: ergo errat in objecto, quia tunc tempus illud conveniens iudicat & reverà conveniens non est.

Respondet Autor nihil contra conclusionem argumentum probare: nam quando agendo de cibis aeger affirmat Solem esse majorem terrâ, tunc non errat in objecto, quia dicit quod est verum, & nullus est error in compositione, ac proindè solum errat, quia propositionem Astrologiæ miscet cum tractatione de cibis, & hoc solum est difficile. Sed reverà argumentum est difficile, quia quando iudicat illud tempus ut conveniens ad prolationem illius quod ad rem non venit, falsò & pravè componit iudicando illud tempus ut conveniens ad talem prolationem, & sic errat in compositione, & in objecto, quia iudicat conveniens quod reverà non est. Et sic mihi videtur dicendum in rigore non esse tres diversas species delirij, sed omnes reduci ad malam compositionem, & ad errorem in objecto: solum ergo poterit concedi diversitas aliqua accidentaliter inter prædicta deliria dicta in tempore, in modo, & in compositione, quia diversum accidentaliter est delirare proferendo absolute, quia falsum est, ut dicere esse Deum, ac delirare non proferendo falsum, sed extra occasionem aliquid proferre, vel ferociùs tribuendo responsum.

Solum restat explicare quid nomine facultatis regentis intelligat Galenus, an imaginatio, vel ejus actus, an æstiativa, vel ejus actus, an verò alia facultas præter has dicatur regens. Et videtur quod sit actus imaginationis: nam Gal. semper quod delirium explicuit, exemplum posuit in imaginatione, ut quando Theophilus audire putabat tibicines in angulo domus, qui solum imaginatione delirabat; cogitativa tamen bene operabatur, quia imperabat illos expelli à cubiculo, ex eo quod disconvenientes illos iudicabat. Similiter alterum exemplum adducitur à Galeno in quo delirabat sola cogitativa, scilicet, quidam delirans, qui vasa per fenestram eiciebat in quo casu optimam habebat imaginationem, utpotè recèdè vasa cognoscebat, delirabat tamen in cogitativa, quia iudicabat conveniens ipsa eicere, ignorando periculum. Unde hæc sententia in omnibus potentiis externis cognoscitivis delirium causari affirmat, ac per consequens regentes possunt dici.

Sed nobis dicendum est, per facultatem regentem illam deberè intelligi quæ cæteras regit atque gubernat, de ipsarum actibus iudicando, ipsis assentiendo, vel dissentiendo, negatione, vel affirmatione prædicando, quia hoc tantum dicitur gubernare & regere. Et immeritò inferiores potentiae principes & regentes dicuntur, cum omnes per aliam superiorem gubernentur: sic ergo intellectus in hominibus qui de aliarum facultatum actibus infert iudicium, est facultas regens & in brutis æstiativa, quæ suo modo saltem materiale dicit iudicium quo vel fugam intendunt, vel prosecutionem insequuntur, quod in sequenti cap. clariùs constabit.

✠

CAPVT II.

An intellectus verè deliret, & cur ille solus, & in brutis æstiativa.

IRCA primum quod inquit quæstio, an scilicet intellectus verè deliret, videtur quod non, quia intellectus non potest errare: ergo nec delirare. Antecedens probatur, quia intellectus intelligit quod à sensibus internis sibi proponitur bene aut malè: ergo tota ratio errorum est formalissimè in sensibus, ac proindè intellectus nequit errare, nec delirare, ex eo quod solum ille percipit id quod à sensibus naturali modo proponitur. Undè inferunt isti Autores quod quando Theophilus imperabat quod tibicines expellerentur, nullum esse errorem in cogitativa, ex eo quod imperabat expulsionem rei molestantis propositæ ab imaginatione in qua solum in illo casu fuit error & delirium juxta hos Autores. Et confirmatur, quia nunquam Gal. intellectum delirare dixit: sed solum posuit exemplum in imaginativa & cogitativa: ergo intellectum delirare non est concedendum.

Nobis tamen dicendum est intellectum verè delirare, ità ut in homine solus ille deliret. Probatur primò ex ipsa definitione, quia delirium est actus depravatus regentis facultatis: sed solus intellectus in hominibus est regens facultas: ergo solum ille delirat.

Secundò probatur, quia in vertiginosis verè læditur imaginatio, cum imaginentur moveri res quæ minimè moventur: ergo verè datur motus depravatus imaginationis, sed nullus dixit tunc dari delirium: ergo actus depravatus imaginationis non est verè delirium. Pater: si esset ubicunque daretur etiam actus depravatus, daretur delirium: sed in vertigine datur ejus actus depravatus, & non datur delirium: ergo. Undè delirium non dari certum est, si detur motus depravatus alicujus sensus usque dum intellectus assentiat tali actui, iudicando ità esse ut proponitur, vel aliter esse ac proponitur, corrigendo talem actum, & tunc non erit delirium, etiamsi actus alterius facultatis sit depravatus. Hoc patet in vertiginosis in quibus non est delirium, quia etiamsi imaginentur res moveri quæ minimè moventur, tamen ipse intellectus optimè iudicat non esse ità ut per imaginationem proponitur, sed illud advenire ex vi morbi, utpotè vertiginosi possunt cognoscere se ipsos habere talem affectum: Igitur tunc non est delirium, quia intellectus non assentitur actui pravo imaginationis, sed potiùs ut facultas regens illum corrigit, & sic non est delirium; esset tamen delirium si intellectus tali actui assentiretur ratione alicujus malæ dispositionis, ut quando quis imaginatur se esse Regem, & intellectus assentiens huic actui, imperat, quia iudicat hoc esse conveniens. Si tamen intellectus corrigeret actum imaginationis, dicendo se verè non esse Regem, tunc certè non deliraret, etiamsi actum imaginativæ haberet depravatum, ac proindè usque dum intellectus assentiat, vel dissentiat, non datur delirium; ergo intellectus formaliter delirat.

Deindè sic argumentor, quia hæc propositio, ego sum Deus, est erronea, & verè delirium,

& tamen est actus solius intellectus utpotè, prædicamus aliquid de aliquo per veram copulam formalem, quod solum illi competit; ergo intellectus verè delirat, cum prædictus actus solius intellectus sit secundum copulam, & attributionem formalem in qua est depravatio & error.

Sed huic argumento respondent Contrarij, delirium non consistere in attributione illa & connexionione formali extremorum quam solus intellectus attingit, sed consistere delirium in attributione vel connexionione materiali quâ extrema diversa proponuntur per modum unius, ut quando quis imaginatur montem aureum, non iudicando, hic mons est aureus, quia hoc solius intellectus est proprium munus, ac proinde dicunt delirium formaliter consistere in fundamentali illa, vel materiali connexionione quâ diversa per modum unius proponuntur, non autem in attributione formali, quæ ad solum intellectum pertinet.

Sed contra istam solutionem argumentor, quia ex eo deliriū formaliter in illa cōnexionione fundamentali reperitur, quia talis fundamentalis compositio est erronea, & nascitur à morbo: sed similiter formalis illa connexio & compositio quam solus tangit intellectus, est erronea, cum sit vera deceptio, & nascitur à morbo: nam experimur quòd si aliàs non crescat distemperies, non fit illud formale iudicium depravatum, sed potius optimum: ergo actus ille intellectus formaliter est delirium, cum habeat totum quod requiritur ad eum.

Uterius sic argumentor contra prædictam solutionem, quia etiam illa fundamentalis compositio vel connexio pertinet ad intellectum: ergo intellectus formaliter delirat. Antecedens probatur: nam ad illam potentiam pertinet illa fundamentalis copula, ad quam pertinet adunare quæ sunt diversa (quia in hoc apud Contrarios consistit:) sed solus intellectus adunat quæ sunt diversa, utpotè solum ille distinguit ea quæ sunt unum, quia contrariorum eadem est ratio: ergo adhuc illa fundamentalis compositio, vel connexio est actus intellectus, ac proinde delirium in eo est formalissimè.

Deinde etiam nostra conclusio probatur, quia intellectus habet species reservatas in se, sicut memoria sensitiva habet etiam vim ipsas coniungendi ac separandi: ergo optimè intellectus poterit delirare, quia delirare, non est aliud quam diversas species disparatas coniungere & adunare, ut ex homine & equo fingere hominem equum.

Sed huic objectioni satisfacere conantur Contrarij, dicendo nihil esse in intellectu, quod prius non fuerit in sensibus, ex Philosopho *Intelligentis est speculari phantasmata*, ac proinde illum errorem intellectus originem ducere ex sensibus, quia eo modo quo phantasmata sunt in sensibus, ab intellectu cognoscuntur; undè nullus erit error in ipso qui in sensibus non præcesserit. Sed contra hanc solutionem sic argumentor, quia ex ea sequeretur nullam cognitionem esse in intellectu quæ prius non sit in sensibus, quod falsissimum est: nam compositio, divisio & discursus ita sunt in intellectu, ut implicat quod sint in sensibus, ac proinde circa elicentiam horum actuum intellectus solus erroneè & depravatè potest operari.

Undè infero pro maiori nostræ conclusionis enodatione, Contrarios falli, ex eo quod affirmant intellectum nullum modo posse lædi, quia immaterialis est: nam licet verum sit in statu separationis, & etiam pro hoc statu quoad entitatem immaterialem esse, non tamen pro hoc statu immaterialis est, quoad operationem, cum dependeat à rebus materialibus ad operandum, ut sunt organa, species & phantasmata: quod etiam patet in sensibus externis qui in probabiliori operatione ab anima non distinguuntur, & tamen per materiales dispositiones læduntur à quibus dependent in operari: ergo similiter intellectus potest læsionem pati per materiales dispositiones, quibus dependet in operari, licet quoad entitatem immaterialis sit.

Undè etiam inferitur quod quando dicimus proprium esse intellectus speculari phantasmata, non debet intelligi, ita ut quicquid operatur intellectus prius sit in sensibus, ut *supra* diximus, aliàs sensus possent syllogizare: solum ergo debet intelligi per speculari phantasmata, quod nihil potest intellectus operari sine sensus interni concomitantia, nam indiget phantasmatibus, pro hoc statu ad sua opera, & his deficientibus operari nequit; quippè quod conditio necessaria aufertur. Itaque intellectus secum rapit alios sensus veluti violenter, non tamen è contrà, v. g. quando quis dicit & iudicat se esse Deum, verè delirat actu intellectus, dum infert, ergo sum Creator, quia hæc illatio est operatio intellectus, & tamen phantasmata mediis quibus talis actus est elicitus, sunt imaginativa & cogitativa: ergo optimè potest intellectus erroneum actum elicere, etiamsi phantasmata speculetur, quia potest cum eisdem phantasmatibus erroneè ratione temperiei operari sicut in contraria sententia, etiamsi erret imaginativa & producat speciem in æstimatoria, poterit cum eadem specie rectè operari æstimatoria: Vide nostrum Petrum Garciam *disput. 7. de locis affectis, in fine, cap. 4. de speciebus phrenitidis*, ubi hoc liquidè enodavit. Undè deducimus intellectum sumere totam occasionem delirandi à sensibus, & à vitio organorum, ita ut si non essent sensus, delirium abesset.

Hinc ergo ad argumentum respondeo, quod licet verum sit quod intellectus operatur speculari phantasmata modo dicto, tamen elicit proprium actum distinctum ab actibus aliarum potentiarum, in quo intellectus potest decipi, & errare & rectitudinem habere, ac proinde ipse verè delirare potest.

Ad alterum quod obijciebatur de Theophilo, dicimus delirium in illo casu consistere in actu illo imperij quo iubeat expelli illud quod reverà non erat, scilicet tibicines pulsantes in angulo domus: verum tamen imaginari ibi sonare tibicines, non est actus depravatus imaginativæ, sed potius naturalissimus, cum etiam sanis liceat diversas species componere, variaque prohibito machinamenta fingere; solum ergo fuit error in eo quod intellectus iudicavit ita esse ut proponebatur, & imaginabatur, ac proinde in hoc actu depravatus intellectus formaliter Theophili delirium consistebat, undè iudicare tibicines esse domi, est delirium intellectus, & inferre esse expellendos, est delirium per consensum primi. Idem contingit quando quis imaginatur se esse Regem: nam si huic actui imaginationis intellectus assentiat, delirat; etiam ut talis ali-

quid imperat, dicitur delirium per consensum primi; si verò intellectus corrigat primum imaginationis actum, non delirat, ac proinde solus intellectus in rigore delirare dicitur.

CAPUT III.

De modo quo delirium causetur.

RO intelligentia quæstionis norandum est primò, quod cum omnis sensatio sit actio vitalis, indiget concursu animæ ad ejus elicientiam; & rursus cum omnis sensatio sit materialis, & fiat medio organo materiali rectè disposito, necessariò requirit temperamentum debitum, ut fiat naturali modo. Et licet omnes sensus habeant determinatum objectum circa quod operentur in communi, ut visiva colorem, auditiva sonum, &c. tamen ut circa hoc vel illud objectum in particulari eliciantur, sensationes harum potentiarum indigent aliquo principio extrinseco prædeterminante, ut sunt species impressæ ab objectis missæ.

Deinde supponendum est quod cum species impressæ sint naturales imagines suorum objectorum, ità invariabiles in sua entitate manent, ut sit impossibile speciem albi, v. g. repræsentare nigredinem, ex eo quod ex sua essentia sunt imagines suorum objectorum, ac proinde semper quod sit species albi, non potest non repræsentare albedinem; similiter licet objecta contrariantur, species tamen eorum repræsentativæ non contrariantur, ac proinde species albedinis non potest corrumpi ab specie nigredinis: nam si hoc fieret, ità ut quando deliramus, ex vi morbi deliramus, quia una species mutatur in aliam, similiter post morbum verè deliramus, cum una species posset corruptione mutari in aliam.

Undè fit quod quamvis temperamentum sit necessarium ad operandum, nunquam tamen ejus variatio faciet, quod species albedinis repræsentet nigredinem, conducet tamen temperamenti variatio ad percipiendum magis hoc quàm illud objectum; undè evenit quod pluribus speciebus reservatis una ejiçiat, & alia minimè, solum ratione temperiei quæ proportionatur magis cum hac specie & actu quàm cum illo, ac proinde potentia aliæ determinantur ad operandum cum hac temperie, alia verò secus.

Ex hac doctrina manifesta fiet doctrina quæ communiter dicitur de excitatione specierum, ità ut excitatio hujus speciei, & non alterius, & hujus potentia, & non alterius ad operandum, nihil aliud sit quàm esset emperiem & dispositionem pro hac specie, vel pro hac potentia, & non pro alia, ac proinde excitatio non distinguitur ab ipsa temperie non quod ipsa temperies sit principium efficiens, sed quia sit dispositio quâ organum redditur idoneum ad operandum.

His ità suppositis, quod inquirimus, est quâ ratione aucto calore, vel alia qualitate, quæ valeat distemperare, delirium exciteretur, & ratio dubitandi extat in eo quod videatur impossibile hoc fieri: nam delirium consistit in actione erronea, seu depravata facultatis: sed nulla distemperies potest causare errorem, vel depravationem, cum nulla possit mutare speciem albedi-

nis in aliam, v. g. Et idem dico de qualibet alia ergo nullo modo distemperies potest esse occasio in sensibus ad errorem, cum sensus solum percipere possint, quod in specie repræsentatur, & non aliud pro ipso; optimè tamen potest minui vel auferri actio vi distemperiei, non verò potentia, cum specie leonis potest percipere equum, ac proinde ratione qualitatis, vel distemperiei, nequit causari delirium.

Et confirmatur in nostra doctrina, quia non apparet cur intellectus incidat in errorem, cum ipse solum percipiat illud quod in specie repræsentatur à sensibus: unde ergo habet intellectus quod ea quæ à sensibus repræsentantur, judicet in re esse.

His non obstantibus dicendum nobis est primò delirium optimè posse contingere ratione distemperiei maximè conducentis pro uno actu, vel pro aliquibus determinatis, ità ut potentia non possit cessare à talibus actibus, cum sufficienter eam determinent.

Secundò asserimus quod multoties aded est intensa distemperies ut intellectus nullo modo possit elicere actum contrarium quo corrigat actum imaginationis, sed potius assentitur ipsi, & consequenter quamplurima fiunt deliramenta.

Sed pro explicatione conclusionis supponendum est sensus internos esse ministros intellectus, vel quia nihil percipiunt sensus quod intellectus non percipiat, licet objectum istius magis se extendat, cum percipiat objectum sensus necessariò, & alia quæ sensus percipere nequeunt, vel quia intellectus aptiori modo percipit illa quæ à sensibus repræsentantur, componendo formaliter veras species, abstrahendo, dividendo, &c.

Secundò supponendum est pro hoc statu nullo modo intellectum posse intelligere aliquod objectum simpliciter, quin tale objectum sensibus possit etiam percipi, quod illis verbis dicitur, proprium est intelligentis speculari phantasmata.

His ergo suppositis, explicatur assertio; semper quod à sensibus proponitur intellectui aliquod objectum, intellectus cognoscit illud eo modo quo proponitur, quia statim omnium specierum seu phantasmatum producit species impressa ab intellectu agenti impossibili, & necessariò elicitur actio eo modo quo repræsentabatur objectum in specie impressa, v. g. imaginativa elicit, vel producit expressam speciem tauri, & non quomodocumque, sed tauri præsentis, quia in sensibus internis hic est naturalis modus cognoscendi, scilicet absentia ut præsentia: Et ratio est quia sensus interni semper cognoscunt objecta, ut sensata per sensus externos, & ut talia præsentia sunt, quia solum res præsentis sensus externi sentiuntur: ergo semper cognoscunt res ut præsentis visas vel auditas, &c. Tunc sic argumentor: Imaginativa naturaliter elicit speciem tauri præsentis, accedit his phantasma ad intellectum agentem, & producit speciem impressam in intellectu passibili cum qua specie necessariò tenetur intellectus elicere actum quo cognoscat taurum præsentem absolutè ut in spe repræsentatur: & hoc nullo modo est delirare, sed potius naturaliter operari: Deinde debet intellectus elicere secundum actum contrarium quo judicet talem taurum præsentem non esse, neque visum actualiter per sensum externum, sed illud esse fictum ab imaginatione, & sic judicare debet hic taurus non est præsens verè, sed imaginatus, & ut præsens à phantasia repræsentatus, & consequen-

consequenter neque fugam appetit, neque fallitur in iudicio, sed potius actum corrigit, qui secundus actus necessarîo debet habere concomitantiam actûs cōtrarij alterius imaginativæ, ideòque antecedenter diximus intellectum ad operandum quasi rapere & trahere potentias internas ipsas ad opus obligando ratione discursus, quia ex eo quod intellectus faciat aliquem discursum, vel syllogismum, optimè potest excitari phantasmata ut operetur circa simplicia quæ in tali discursu reperiuntur eo modo quo sensus materialis exigit. Et est valdè norandum quod etiamsi inveniatur in intellectu vel imaginativa temperies conducens pro tauro præsentî cognoscendo, non obstat ut possit cum eadem temperie cognosci, hoc esse falsum & taurum absentem esse, quia optimè potest una temperies remissè conducere pro uno actu, & etiam remissè pro opposito, quia tales actus non opponuntur rigorosa contrarietate. Præterquam quod sicut eadem temperies conducit in externis ad calefaciendum remissè, & frigefaciendum etiam remissè in diverso passo, sic eadem temperies potest remissè excitare ad hunc actum, & ad oppositum: Quod si adèd augeatur distemperies, & tantum intendatur pro uno objecto, ut nullo modo relinquat facultatem & virtutem potentiæ imaginativæ ad eliciendum contrarium phantasma, & intellectivæ potentiæ ad prohibendum secundum actum contrarium quo iudicet non ita esse ac proponitur, tunc certum est quod dabitur delirium, & intellectus assentietur actui imaginativæ, & iudicabit taurum esse præsentem, & deindè inferet, fugam esse tentandam, aliâque plura ex hoc depravato iudicio inferre poterit machinamenta & deliria.

Igitur tota ratio delirij stat in hoc quod intellectus ratione intensæ distemperiei conducentis pro uno actu, nullo modo posse actum contrarium elicere quo primum corrigit, potius assentitur, & non distinguet illa quæ proponuntur ab imaginativa ut visa ab illis quæ verè videntur ab oculis vel percipiuntur ab alio sensu externo, & ut talia verè proponuntur. Sic Theophilus imaginabatur tibicines præsentés & sonantes, & ratione maximæ distemperiei ipsius intellectus non poterat elicere actum contrarium, & iudicare non verè sonare, sed imaginativæ sonantes apparere, imò potius iudicabat verè sonare, & quod auferrentur, ex eo quod molestabant, quâ de causa delirans appellari meritò debet, cum intellectus assentitur illi quod per imaginationem proponitur.

Sed nota quod qui debilitate facultatis sensitivæ laborant, maximè esse dispositos ad delirium ratione ipsius debilitatis quæ in cerebro patiuntur ægri: Et ratio est quia delirium, ut diximus, consistit in secundo actu intellectûs quo assentitur verè rei imaginatæ, ut autem delirium non sit, requiritur actus contrarius intellectui quo avertatur & dissentiat de illo quod ab imaginatione proponitur: sed ad hoc ut eliciat actum contrarium requiritur maior conatus & novus animæ quàm ad hoc ut assentiat ad id quod per imaginationem proponitur: ergo qui debilitate sensitivæ in cerebro laborant, apti sunt ad delirium utpotè ratione debilitatis facultatis non potest elici actus contrarius, neque poni novus, & maior conatus quo actus imaginativæ corrigitur.

Hinc ergo apparet ratio quare ægroti insipientes lineas in pariete, dicunt ibi varia exi-

tere animalia, ut quotidie contingit: nam cum illæ lineæ in tali sint dispositione & figura, ut cani, v. g. assimilentur, excitatur facilè, & ferè per sequelam memoria canis; deindè imaginativa per connexionem actuum imaginatur circa idem objectum ut visum in pariete; & tandem ultimò intellectus per receptionem talis speciei canem ut visum in pariete cognoscit: at cum ratione debilitatis facultatis non possit novum eonatum apponere, neque elicere actum contrarium, inde est quod assentiat ad id quod per imaginationem proponitur, & deliret.

Sed dices, quia non solum intellectus cognoscit objectum propositum ab imaginativa, sed etiam proponi ab imaginativa, utpotè cognoscit actus aliarum potentiarum: ergo non potest falsò iudicare, quod illud propositum ab imaginativa sit visum realiter per oculos, ac proindè non potest efficere actum contrarium in quo delirium consistat.

Respondetur intellectum cognoscere objectum imaginativæ prout imaginativæ, & illud etiam quod ab oculis proponitur; verum ad utrunque peculiarem requirit temperamentum: & cum istud varietur, & conducat pro actu quo iudicet res prout ab oculis, & contrarius elici non possit, idem fert falsum iudicium de rebus, & delirat quia efficacius fertur intellectus in res, ut visas quàm ut imaginatas ratione temperiei ad id conducentis, ita ut non sit temperies conducens ut intellectus eliciat actum contrarium, & sic delirat.

CAPUT IV.

De actibus sensuum internorum, & an quilibet possit esse causa delirij.

PRO decisione dubij nota quod sensus interni non dicuntur, quia intra nos existant; nam sensus tactûs verè reperitur in partibus internis, & tamen externus est: solum ergo dicuntur interni ex eo quod non primò & immediatè recipiant species, sed mediantibus aliis prioribus, ac proindè sensus interni percipiunt objecta mediantibus speciebus impressis productis ab speciebus expressis sensuum externorum.

Hoc ergo ex Philosophis præsupposito, etiam cum ipsis sentiendum nobis est, ponentibus septem sensus internos, utpotè totidem actus interni reperiuntur.

Primus actus est qui distinguit objecta sensuum externorum, simulque percipit sensationes externas, talis est actus *sensus communis*, qui solum potest percipere objecta sensuum externorum, prout realiter præsentia sunt, ex eo quod non conservat species, sed solum operatur quando sensus externi operantur.

Secundus actus est quando per reservatas species cognoscuntur absentia ut præsentia, & hæc dicitur *phantasia*.

Tertius est quando ex speciebus reservatis aliqua conjunguntur, vel componuntur (licet non verà compositione, quia hæc ad intellectum tantum pertinet, sed materialem) ut quando ex specie auri & montis imaginatur mons aureus, & talis dicitur potentia imaginativa; quæ

in probabili opinione non distinguitur à phantasia, potius antecedens; & isti sunt duo actus inadæquati ejusdem potentia.

Quartus actus est quo res cognoscuntur ut convenientes, aut disconvenientes, & potentia cujus actus est hic, dicitur *æstimativa*, ita ut omnes isti quatuor actus hucusque enumerati, communia sint hominibus & brutis.

Quintus actus est quo objecta præterita ut antea cognita cognoscuntur, & dicitur *memoria*, quæ adhuc est communis hominibus, & brutis.

Sextus actus est cognitio plurium singularium per connexionem aut similitudinem quæ vel discursum antecedit, vel cum comitatur, & ideo dicitur solius hominis, non ita ut ista potentia quæ *cogitativa* dicitur, attingat formalitatem discursus, quia hoc proprium intellectus, & non sensus; sed quia cum intellectus nihil possit agere quin à sensibus ministrentur species, hæc potentia habet hoc peculiare ut ei ministret species ad discurrendum, ita ut semper quoad hunc actum, discursum comitetur.

Denique septimus actus est quando nos recordamur rerum præteritarum, non simplici cognitione, ut quando recordamur alicujus objecti simplicis, scilicet de Petro viso, sed indagatione & discursu quodam contemplando præterita ut inveniamus objectum quod cupimus recordari, & iste actus dicitur, *reminiscentia*, quæ nihil aliud est quam memoria hominis intellectu discurrente, & ratiocinatione quadam memorante: igitur in actu cogitativa & reminiscentia homo à brutis separatur in elicentia talium actuum quem bruta attingere non possunt.

His ergo notatis supponere debemus cum Philosophis tantum dari quatuor sensus internos, scilicet sensus communis, phantasia quæ ab imaginativa non distinguitur; ita ut harum actus sint inadæquati adæquantes unam potentiam: deinde æstimativa quæ à cogitativa non distinguitur, sed solum earum actus adæquant, etiam unam potentiam, & denique memoria quæ similiter cum reminiscentia non segregatur, vel si mavis, dicito tantum esse unicum sensum internum, his diversis nominibus affectum, penes diversos actus inadæquatos: nam quodlibet ex his dixeris, controversia stat, utrum quilibet ex dictis actibus internis, sit sufficiens causa vel occasio, ut intellectus incidat in delirium.

Aliqui circa hanc rem affirmarunt solum actum imaginationis prout distinguitur ab actu phantasia, & actum æstimativæ, seu excitativæ posse esse occasionem, ut intellectus erraret, & deliret; non verò actum phantasia, neque memoriæ. Et ratio eorum est quia phantasia & memoria neque componunt, neque dividunt: ergo non possunt actus erroneos intellectui suppeditare, à quibus occasionetur ad delirandum. Antecedens patet, quia prædictæ potentia solum cognoscunt objecta simplicia (ut ex supra dictis constat) ut per speciem repræsentantur: sed circa hoc non potest esse error: nam aliàs cum specie leonis cognosceretur canis, quod est absurdum: ergo cum suppeditent species objectorum intellectui, tales potentia eo modo quo sunt in se, non posse præbere ei occasionem errandi.

Sed nihilominus nobis dicendum est, ex om-

nibus actibus enumeratis internarum potentiarum posse intellectum sumere occasionem delirandi. Et probatur efficaciter: quia ad delirium non requiritur semper compositio & error, in eo quod concipitur, sed optime operando intellectus circa subjectam materiam potest delirare in tempore, vel in medio: ergo ex eo quod phantasia & memoria non componant, nec dividant, sed solum subministrent species objectorum simplicium, ut sunt in se, potest sumere intellectus occasionem delirandi, ex eo quod possit eis uti in tempore & occasione non idonea, vel modo non debito, quia illud judicat conveniens, quod totum pertinet ad intellectum, ac proinde prædictæ potentia possunt esse occasionem delirandi.

Deinde probatur, quia quotidie contingit delirium circa simplicia, ut quando nobis proponitur taurus visus, ita ut si ratione distemperici non subministrentur species intellectui quo hunc actum corrigat, sed potius judicet verè taurum præsentem, sine dubio delirat, sumpta occasione ab illo primo actu quo taurus visus præsens proponitur: sed iste actus est proprium phantasia: ergo ex istius actibus intellectus sumit occasionem delirandi, præcipue cum phantasia semper proponat intellectui res aliter ac sunt in se, utpotè semper proponit id quod est absens ut præsens: ergo erit occasio delirij, ac proinde ut intellectus non deliret, debet corrigere semper actum phantasia, delirabit tamen semper quod ei assentiat, & ejus actum non corrigat, & idem argumentum confici potest de memoria.

Deinde probatur & declaratur magis nostra sententia: nam cum potentia internæ quæ subministrant species intellectui operentur per species reservatas, & species sint imagines repræsentantes objecta, ut sunt in se, & in se sint diversa, semper ut diversa à potentiis repræsentantur, ac proinde intellectus errat & delirat conjungendo & adunando ea quæ sunt diversa, dummodo assentiat hujusmodi actibus, ac proinde nec imaginatio, neque alia interna potentia sunt vim adunandi, sed solum repræsentandi, & producendi in intellectu species diversorum objectorum ut non in se diversa, ex quibus intellectus adunat quæ sunt diversa, & quæ sunt unum diversificat, ac per consequens nullus sensus internus elicit actum erroneum: sed omnes producant naturalissimo modo species objectorum; & cum prædictæ species sint imagines repræsentativæ, semper ut sunt in se objecta repræsentantur; ergo à qualibet potentia interna potest sumere intellectus occasionem delirandi, cum ipse solus sit qui componit & facit unum quæ sunt diversa; licet ut sunt in se objecta à potentiis repræsententur, ita ut si ratione distemperici non possit corrigere actus potentiarum, & judicare verè esse imaginatos, & phantasticos: ac quando proponitur taurus præsens, verè deliravit, sumpta occasione ex naturali propositione objecti à potentia naturaliter, & non depravate operante: omnis ergo potentia solum est occasio delirandi quatenus proponit phantasmata, seu objecta quorum habet species reservatas, & sic objecta prout fuerunt cognita proponuntur, quia ut sic habent species eorum reservatas.

Undè infero quod cum sensus communis non operetur per reservatas species, sed solum quando

externi sensus actu operantur, nullatenus potest sensus communis in absentia objectorum subministrare species intellectui, ut tribuat occasionem decipiendi; quando autem est objectum præsens, non est necessarius sensus communis, ex eo quod per sensus exteriores efficacissimè repræsententur, nisi dicamus sensum communem necessarium esse, ut producat speciem impressam in potentias interiores.

Similiter possumus dicere ex sensibus externis multoties sumere occasionem delirandi, quando ex similitudine linearum parietis, animal cujus imaginem æmulantur, putat æger esse reverà, & similiter ex sono auribus percepto, facilè decipitur, & dicit tibicines sonare, ut inde constet ad deceptionem intellectûs, non concurrere aliter sensus omnes quàm percipiendo objecta, quorum habent species, in quibus quantum ad repræsentationem in sensibus, nulla deceptio esse potest: sed in intellectu solum non assequente illa objecta esse per sensus proposita, & nihil existere tunc à parte rei eorum quæ proponuntur.

CAPUT V.

An eadem sit ratio deceptionis in delirantibus & dormientibus.

EXPERIENTIA compertum est inter dormiendum quamplurimas deceptiones & errores contingere (qui insomnia dicuntur) cujus assiduæ rei causam inquiremus, ut exinde magis delirij natura quæ in deceptione etiam & errore consistit, magis percaleatur. Et primò certum est deceptionem & errorem inter dormiendum non contingere ex eo quod mutantur species, nam jam *capite præcedenti* impossibile esse diximus: igitur in præsentia aliam causam talium deceptionum assignare debemus.

Et ut altius intelligatur supponendum est insomnium nihil aliud esse quàm inter dormiendum rerum absentium ac si præsentis forent apparitio: Et hoc manifestum sit; nam si quis dormiens acu pungatur & doleat, haudquaquam somniare dicitur ex eo quod objectum molestans reverà præsentis est, & sentitur: ergo insomnium solum dicitur rerum absentium ut præsentium apparitio.

Deinde nota quod qui totaliter dormit, nullo modo insomnium habere potest: nam ut hoc dicitur, aliqua potentia interna debet operari; constat autem in eo qui totaliter dormit, nullam potentiam operari: ergo in illo non dabitur insomnium. Solum ergo dabitur in illo qui non absolute dormit, sed tantum secundum aliquas potentias, & secundum aliquos non, sed vigilat. Contingit autem pluries quod in eo qui dormit secundum aliquas potentias, & vigilet secundum alias (in quo insomnium dari diximus) quod aliquis actus internus optime operetur in somno, & aliquando perfectius quàm in vigilia ratione avocationis spirituum ad cerebrum. Et patet: nam multoties somnians cognoscit se somniare, & dicit in animo suo hoc quod mihi proponitur ut visum, non verè videtur, sed quia dormio mihi apparet ac si verè videretur.

Sed difficultas est unde proveniat quod potentia internæ ita ligentur, ut nullum phantasma illis proponatur, ut contingit quando dormiens nullo modo insomniat, aliquando verò non omnino ligari, ex duplici causa oritur juxta Aristotelem. Prima est quod cerebrum non sit obstructum secundum omnes suas partes, ac per consequens una potentia viget, alia verò non. Secundò quia etsi omnes partes cerebri sint obstructæ, tamen propter efficaciam & intensiorem specierum quæ proponuntur, obstructio non est obstaculum sufficiens; & patet dum dormiens ad manam vocè vel clangorè expergit ratione intensiorem speciei, etiam si auditiva potentia dormiat, & maximè obstructa sit. Igitur è contrario, tunc non erit insomnium quando ita remissè proponitur species quod non valeat immutare consopitam facultatem, vel quando ita magna est obstructio, ut sit obstaculum in omnibus partibus cerebri ad communicationem speciei mediantibus spiritibus: similiter ligatio potentiarum, ita ut non sit insomnium, pendet ex crassitie & multitudine vaporis ligante omnes sensus, ita ut non possint operari, constat autem ad insomnium aliquam saltem potentiam vigilare debere: ergo.

Sed quod difficilius est, unde proveniat quod excitatis speciebus inter dormiendum, circa illas detur error & deceptio, aut non, juxta quod Arist. *lib. de in somniis* reddit causam dicendo ex eo contingere errorem & deceptionem circa dictas, quia dormiens ignoret se dormire, ac proinde non cognoscit illud quod proponitur, est ratione somni & non reverà, aliter enim contingeret si dormiens cognosceret se dormire, ac proinde illud quod proponitur non esse reverà, sed solum esse phantasticum, & apparens unde decipitur circa dicta objecta proposita, quia ignorat se dormire, & per consequens quod non est judicat, ac si reverà esset.

Deinde hæc doctrina exemplo quodam magis declaratur: nam si quis apponens digitum super oculum, objectum unum in re apparet ut duo & ex alia parte cum cognoscat hoc evenire ratione appositionis digiti, non decipitur, sed reverà cognoscit esse unum, licet duo appareant; quod si ignorasset digitum appositum esse supra oculum, sine dubio reverà falleretur judicando duo quæ reverà est unum: sic ergo inter dormiendum ex eo contingit deceptio, quia ignorant se dormire, ac proinde quod phantasticum est, ac si reverà esset judicant; aliter tamen contingeret, si cognoscerent se dormire, ac proinde objectum illud esse phantasticum & non reverà, ac proinde deceptio in dormientibus contingit, quia etsi phantasia proponat aliquam speciem intellectui inter dormiendum, nequit tamen commutare intellectum cum actu opposito ratione vaporum, vel aliorum obstructantium, & ita intellectus necessariò assentitur, eo quod proponitur eo modo quo proponitur, utpotè actum contrarium elicere nequit ob rationem dictam.

Ex quibus omnibus ratio deceptionis in delirantibus magis patet: nam sicut in dormientibus deceptio contingit, quia multoties ignorant se dormire, ac proinde nequeunt elicere contrarium actum, sed judicant illa objecta esse reverà, & non phantastica, & per somnum proposita, ita qui delirat, ratione morbi & intemperie non potest ad se trahere phantasmam ad eliciendum actum contrarium ab illo cui primò proponitur, ac proinde assentitur primò, & decipitur, unde eadem

eadem ratio deceptionis est in delirantibus & dormientibus: nam si delirans cognosceret tale phantasma ratione morbi ab imaginativa esse excitatum, nullatenus deliraret; delirat ergo quia ratione distemperiei, non potest ad se trahere phantasmam ut eliciat huiusmodi actum.

Undè manifestum sit, non esse necessarium ad deceptionem quæ contingit in delirantibus, & in somniantibus quod detur actus aliquis erroneus sensus antecedenter ad intellectum, quia cognoscere phantasmam verbi gratiâ, taurum præsentem per speciem ejus reservatam, nullus est error, sed potius naturalissimus & rectissimus modus cognoscendi in tali potentia, & oppositus prorsus impossibilis; est tamen ad prædictam deceptionem ablatio, vel diminutio in aliquibus actibus sensuum interiorum, scilicet quod imaginativa non possit operari actu opposito vel diminutè circa illum operetur & sic vel non comitetur, vel tantùm diminutè intellectum inequatur.

CAPUT VI.

Utrum in brutis dentur deliria.

CERTISSIMUM in hoc dubio imprimis est quòd si in brutis daretur intellectus, sine dubio in eis delirium esset concedendum: solum ergo inquirimus sepositâ intellectus negatione, an in eis delirium in alia interna potentia concedatur.

Circa quod sit prima conclusio, quòd si in brutis daretur delirium, solum secundum potentiam æstimatoriam contingere posse: Et probatur, quia ex eo in hominibus solo intellectui delirium tribuitur, quia ipse solus est facultas negans, vel iudicans de aliarum potentialium actibus, assentiendo, vel dissentiendo, sed similiter in brutis potentia æstimatoria est potentia superior & regens, & de cæterorum sensuum actibus iudicans convenientiam, aut disconvenientiam per speciem insensatam quæ in specie emissa ab imaginativa, & aliis sensibus eminenter continetur & deducitur: ergo æstimatoria in brutis est facultas regens, ac proinde ipsi soli in brutis delirium deberet imputari.

Sit secunda conclusio: In brutis dantur vera deliria quod experientis ad sensum manifestissimis comprobatur: nam quotidie bruta ex vi morbi mores consuetos & naturales in alios inassuetos & præternaturales mutant: ergo in eis datur delirium. Patet quia delirare nihil aliud est quàm vi morbi elicere actus depravatos & erroneos, quos facultas regens emendare non potest: sed totum hoc contingit in brutis cum ex vi morbi æstimatoria iudicat conveniens illud, quod reverà non est, ità ut non possit æstimatoria brutorum corrigere prædictum actum: ergo. Minor probatur. In cane rabie affecto qui dominum quem antea blanditiis & affectus signis afficere solebat, nunc ut inimicum dilaniare cupit, ipsumque mordendum & dilacerandum invadere, conveniens iudicat: ergo huiusmodi canis verè delirat, cum non adstante ullo morbo id haudquaquam faceret.

Probatur hæc conclusio secundâ experientiâ in eodem cane rabie affecto, vel hydrophobiâ:

nam huiusmodi animal ità aquam abhorret, ut ad ipsius præsentiam pertimescit, obstupescit, & maximus anxietudinibus afficitur, aded ut velociter ipsam fugere iudicetur ut conveniens, etiam si ex alia parte aqua nimis indigeant, quando intensissima siti affligatur, ità ut absente aqua ipsam magnoperè desideret, & eam habere cupiat ipsaque inventa, & statim ex vi morbi respicere cogitur: ergo in tali actu æstimatoria verè delirat, cum verè iudicet disconveniens id quod reverà conveniens est, & quod ad satiendam sitim amplecti tenebatur. Eodem etiam modo contingeret delirium, si ovis lupum aspiciens, ipsum ut amicum iudicaret, & ad suam societatem se conferret: nam quis dubitaret tunc eum actum erroneum elicere, & verè decipi, cum æstimatoria quæ facultas regens est, in brutis omnibus vi distemperiei actum imaginativæ corrigere non valuit. Quomodò autem in hydrophobia seu rabie id contingat, in proprio loco latè disputabitur: sufficiat nunc manere stabilitum in brutorum æstimatoria propria reperiri deliria.

CAPUT VII.

An dentur deliria solius intellectus.

RIMò certum in hoc dubio est quòd cum species intelligibiles sint spirituales, ullatenus pendent ab organi dispositione ad sui conservationem; & cum aliis non recipiantur in subiecto corruptibili, utpotè in intellectu, & ex alia parte careant contrario, nullum est caput quare conservationem specierum rerum absentium in intellectu denegemus.

Dubium ergo est an dentur deliria solius intellectus, ità ut sine dependentia à sensibus delirare solus poterit. Et videtur quod sic, quia aut intellectus læditur per consensum cum sensuum læsione, aut læditur sine illis: si hoc secundum fiat, habemus intentum: si primum, sequeretur quod semper quando læditur sensus internus, læderetur intellectus, quod est falsum. Quod sequatur probo, quia non datur in hac opinione alia læsio in intellectu nisi per consensum ex sensuum læsione: ergo semper quod sensus errat, necessariò debet esse deceptio in intellectu: sed contrarium est verum, cum constet in vertigine lædi imaginativam omninò, illæso intellectu; ergo optimè poterit intellectus se solus delirare, cum non semper deliret per consensum ex læsione sensuum.

Nihilominus dicendum nobis est, omnia deliria suam originem accipere à sensibus; cum hoc tamen est verum alia deliria dari per naturalem sequelam, quæ solius intellectus possunt dici, licet tanquam ex prima radice & de primo ad ultimum à sensibus dependant.

Primam partem conclusionis probatur sic: quia intellectus est potentia spiritualis nullo modo à materialibus dispositionibus dependens: ergo non potest habere in se principium ad errandum. Consequentia patet, quia si in se haberet tale principium, sequeretur quod anima in statu separationis posset delirare, quòd est absurdum; ergo intellectus ad delirandum neces-

fariò sumit occasionem ab aliquo materiali à quo dependeat pro hoc statu ; sed à nullo magis quàm à sensibus dependentiam patitur , cum sine eorum ministracione intellectus non possit operari : ergo ab ipsis sumit occasionem ad delirandum , ac proindè nullum est delirium solius intellectus , ità ut nullo modo originem ducat à sensibus.

Secundam partem conclusionis probo , quia intellectus ex uno errore , alterum inferre asuescit ; ergo dabitur delirium , quod magis ipsi intellectui tribuatur , etiamsi de primo ad ultimum à sensibus sumat originem. Antecedens probatur : dum ex delirio quo iudicat se esse Deum , infert se alimento non indigere , quod est secundum delirium , quasi per sequelam cum primo , ut antea diximus , quod fit per species insensatas , cum discursus vel illatio à sensibus nunquam percipiatur : ergo dabitur tale delirium quasi per sequelam quod magis tribuatur ipsi intellectui , cum ejus nullæ præcedant species in sensibus , utpotè in illatione consistit & discursu qui à sensibus non percipitur , licet semper verum sit ut à prima radice à sensibus originem deducere.

Undè ad argumentum Responderetur non bene inferre ex eo quod intellectus aliquando patiatur per consensum , quod semper pati debeat à sensibus ; oppositum enim manet probatum : Et ratio est quia tunc intellectus non potest corrigere primum actum erroneum , quando adedò crevit distemperies in sensibus , ut intellectum ad contrarium actum comitari nequeant ; quando verò adedò eversa non fuerit naturalis dispositio , non est dubium quod sensus comitabitur intellectum , & actum contrarium corrigentem eliciet : ergo tunc non operabitur per consensum intellectus , sed potiùs contrarium elicit actum ; semper tamen est verum occasionem sumere ex sensibus ad delirandum , modo supra dicto.

Undè deducimus quod ratione habitus oppositi , intellectus facillimè corrigit actum erroneum , verbi gratià , homo vertiginosus ex eo quod habeat habitum quo cognovit implicare naturaliter totam domum in gyrum moveri iudicat apparentem esse tale motum , quod puer non faceret per habitus carentiam.

CAPVT VIII.

Utrum læsà imaginatione lædatur necessariò aliquis sensus externus cum ipsa.

EGGREGIE noster Petrus Garcia contra Vegam asserentem non posse lædi imaginationem , quin priùs sensus externus lædatur arguit. Ad intelligentiam tamen quæstionis debemus prænotare eos concessisse deliria in imaginatione quæ à nobis negantur , & solo intellectui conceduntur , ità ut nos vocemus errores non deliria actus imaginationis depravatos , utpotè quod communis est , error ad delirium : nam error cuiusque internæ facultati potest competere , delirium autem debet esse error & deceptio solius facultatis regentis.

Hoc ergo supposito quæstio habet duplicem sensum : Primum , an ut erret imaginativa neces-

sarium sit quod error antecedit in aliquo sensu externo : secundum , an ut imaginatio erret , debeat communicare species ejusdem objecti sensui externo.

Et nobis dicendum est in utroque sensu non esse necessarium ut imaginativa erret , neque quod antecedit error in aliquo sensu externo , neque quod imaginativa producat speciem illius in eo. Et probatur efficaciter , quia omnibus imaginatione ut à causa adæquata fit à potentia , specie & temperamento : sed hæc omnia sunt in imaginatione in absentia objectorum , cum operetur per reservatas species ; ergo imaginatio operatur , quin præcedat sensatio exterior , cum nullus sensus externus circa objecta absentia possit sensationem elicere.

Secundò efficacius probatur , quia imaginatio potest percipere objecta quæ à sensibus externis percipi nequeunt : ergo tunc operabitur quin præcedat aliqua sensatio exterior. Consequentia est evidens. Antecedens probatur , quia sensationes sensuum externorum ab ipsis ullatenus percipiuntur , juxta omnes Philosophos , scilicet auditio , visio , &c. Sed hujusmodi ab imaginatione percipiuntur , ergo quando imaginatur circa ipsas , nullus actus sensus exterioris præcedere potest.

Undè nihil valet quod à Philosopho adduci solet , scilicet imaginationem operari non posse quin aliquis sensus sit in actu : nam hoc debet intelligi non quod actualiter sensus externus operetur , sed ità debet intelligi ut non possit imaginatio operari circa aliquod objectum , quin aliquis sensus externus circa illud operatus sit , quod cum nostra conclusione ullatenus contrariatur. Nam per actum sensuum externorum recipit species imaginatio , easque in absentia objectorum conservat , ut subindè sine actuali sensatione externa imaginatio operetur.

Quod autem per actum imaginationis nihil producat in potentiis externis quo possint simul cum illa operari , probatur , quia species sensuum externorum à nullo agente produci possunt quod non sit eorum sensibile proprium , vel commune : sed imaginatione nihil est quod sit objectum visus , vel tactus , vel alterius sensus , cum nullus dixerit Philosophus , oportet imaginantem videre realiter , aut audire , sicut dixit , oportet intelligentem speculari phantasmata : ergo quando imaginatio operatur , non potest ex vi illius actus produci aliquid in potentiis externis , ratione cuius sensationes externæ necessariò simul fiant.

Sed huic rationi Respondet Vega quod vi imaginationis moventur vapores & spiritus ad organa sensuum externorum , & in illis deferri imagines objectorum , ac proindè potentiæ externæ sentiunt objecta similia ac imaginatio : & rursus externi sensus mittunt speciem illius rei in imaginativa , & rursus imaginativa immutatur , & hæc est ratio (ait Vega) quare delirantes dormientes & phrenitide affecti falluntur : nam cum delirantes , dormientes & phrenetici concipiant quod verè absens est , ut præsens , hoc haudquaquam fieri possit , quin imaginatio miserit vapores & spiritus in quibus esse species objecti in potentiis externis , à quibus rursus species rei præsentis in imaginativa produceretur ; & indè deceptio in delirantibus , & dormientibus , & phreneticis evenit.

Sed hæc doctrina falsa est : nam quamvis concedamus species objectorum in spiritibus conservari, debet intelligi de speciebus deservientibus sensibus internis, non autem externis, nec sensui communi, quia hi solum possunt rem præsentem percipere. Deinde quia species quibus operatur imaginativa, sunt diversæ naturæ ab illis quibus sensus externi operantur : ergo mediis illi externi sensus non possunt sensationes suas elicere. Præterquam quod non assignatur causa quare vi imaginationis moveantur spiritus versus organa sensuum externorum. Et denique quia idem contingeret quando in vigilia imaginamur circa objectum gustabile : nam deberemus sensu externo gustus eum percipere, quod ridiculum videtur.

Neque ratio adducta à Vega aliquid valet, quia non solum sensus externi percipiunt objecta ut præsentia, sed & intellectus, & imaginativa, inter quos hæc est differentia : nam sensus externi possunt percipere objecta nisi quando actualiter sunt, & ita semper ut præsentia percipit ea, imaginatio autem cum reservat easdem species in absentia objectorum, percipit illa ac si essent præsentia : nam cum imaginatio non tantum percipiat objecta sensuum externorum, verum & ipsas sensationes, inde est quod non tantum imaginatur Petrum visum, sed etiam visionem illius, ac proinde imaginatur Petrum, ut actualiter visum, semper ergo imaginatio circa præsens versatur, non tamen eodem modo, ac externi sensus ad suam sensationem actuale objectum petunt, ex eo quod per species conservatas non operantur sicut imaginatio.

Unde fit quod delirium non resultet eo modo quo ait Vega, sed tunc contingit quando imaginatio versatur, verbi gratia circa taurum præsentem & intellectus assentitur imaginationi, ex eo quod ex vi morbi & distemperiei non excitantur species in intellectu, ad corrigendum huiusmodi phantasma; sic & eodem modo in somniantibus & phreneticis contingit.

Denique ultimo dicendum est, quod licet verum dictum sit non esse necessarium ad errorem imaginationis quod lædatur actio sensus externi; cum hoc tamen bene stat quod multoties à sensibus externis sumimus occasionem errandi, ut quando delirat æger sumta occasione ex lineis existentibus in pariete ab similitudinem cum aliquo animali, & affirmat ibi esse tale animal, cum quo lineæ habent similitudinem. Similiter ex vaporibus aliquibus qui ante oculos ponuntur, judicamus muscas ante illos evolare; & ex saltatu aurium, multoties æger judicat tibicines sonare, & aliis quampluribus exemplis dictum clarissime demonstratur.

sensu communi, deinde expressa sensus communis mittit impressam in imaginatione; rursus expressa imaginationis mittit impressam in æstimativa; rursus expressa æstimativa producit impressam in memoria; & denique phantasma quod à memoria elicitur, cum sit materiale, & non possit producere speciem intelligibilem in intellectu passibili, elevatur ab intellectu agente qui spiritualis est, ita ut ipse sit causa principalis producens in intellectu passibili speciem intelligibilem; phantasma autem solum se habere in hac productione tanquam instrumentum prædeterminans intellectum agentem ad producendam speciem intelligibilem huius objecti potius quam illius, ita ut in effectu nihil sit quod instrumento correspondeat, sicut in substantiæ productione nihil est quod correspondeat accidentibus qui ut instrumenta se habent.

His ergo suppositis, quæstio est utrum si imaginativa verbi gratia erret, ita ut percipiat domum super infirmum cadentem, an necessario ex hoc errore sequatur error in æstimativa, & appetitu & in memoria, & intellectu, quæ omnes potentia recipiunt illam speciem vitiatam ab imaginatione. Cui dubio Petrus Garcia satisfacit, dicendo læsâ primâ potentia à qua reliquæ recipiunt species, non esse necessarium reliquas lædi. Quod probat: nam quandoque sola delirat imaginativa, ut contingit in Theophilo imaginante tibicines sonare in angulo domus; quandoque verò solus intellectus, ut in phrenetico vasa per fenestram dejicientem, qui vasa optime ibi existere cognoscebat, & tamen etiam ratio erat infirma, quia non discurrebat eorum fractionem esse manifestam: ergo non omnes potentia læduntur necessario, ex eo quod prima à qua recipiunt species, lædatur. Et obiciens contra Petrum Garciam quòd imaginativa mittit species in æstimativa, ac proinde si illa erroneè operetur ratione specierum depravatarum, cum in æstimativam eadem in specie species mittantur, videtur necessario etiam depravate operari debere.

Respondet ipse Petrus Garcia, quod etiam si easdem species mittat imaginativa solo numero diversis (quod plurimi negant, unde solum erat argumentum) in æstimativa & reliquis potentias, non errabit necessario æstimativa, & reliquæ: nam cum huiusmodi potentia sint diversæ, utuntur speciebus sub diversis rationibus representantibus objecta: fieri ergo potest ut organum æstimativæ sit optime dispositum ad operandum sub illa ratione sibi debita, etiam si prior potentia ut imaginativa, aut ejus actus sit erroneus. Et exemplo Theophili hoc explicat: nam in eo actus imaginationis erat erroneus, quia tibicines percipiebat, & reverà non erant, & nihilominus ratio non erat læsa, quia optime discurrebat expulsionem eorù imperando, quia erant illi molesti. Hæc Petrus Garcia in hac quæstione.

Sed nobis primò dicendum est, quod si ad vires sensitivas attendamus, hoc ipso quod imaginatio læditur, debet lædi æstimativa; hoc autem debet intelligi quando imaginatio errat circa aliquod objectum circa quod æstimativa potest elicere rationem convenientiæ aut disconvenientiæ, ut quando imaginatur taurum præsentem vel aliud simile: nam si errat circa objectum aliquod circa quod æstimativa non potest elicere rationem convenientiæ, aut disconvenientiæ, ut si erret circa existentiam Petri, certum est æstimativam

CAPUT IX.

Utrum læsâ primâ potentia à qua reliquæ recipiunt species, lædantur omnes necessario.

RO intelligentia totius dubij supponendum cum Philosophis est, objecta mittere species in potentias externas; deinde species expressa externorum sensuum mittit impressam in

tivam non lædi, cum circa illud objectum non possit operari. Quod autem si æstimatoria possit operari, lædatur hoc ipso quod imaginativa læditur, si ad vires sensitivas tantum inspiciamus; probatur, quia æstimatoria non est potentia libera, sed necessaria, ita ut producta in ea specie non possit non operari cum illa, si alias organum habeat dispositionem requisitam ad operandum: ergo si imaginativa depravatè operetur, ita ut verbi gratia, imaginetur taurum præsentem, cum hujusmodi species producatur in æstimatoria, necessariò eliciet actum disconvenientiæ & fugæ, attentis solum sensitivis viribus (nam si ratio colligat taurum esse tantum apparentem, non eliciat fugam æstimatoria) sed hujusmodi actus æstimatoria erit depravatus, quia est fuga illius, quod reverà non est: ergo necessariò læditur. Idem contingit in Theophilo: nam etiam actus æstimatoria quo percipit ribicines ut disconvenientes, est depravatus, quia percipit quod reverà non est, ut disconveniens, & eadem deceptio in æstimatoria contingit in delirantibus & dormientibus: nam fugiunt objectum dummodò actus contrarius non elicitur per discursum quo intellectus judicat hujusmodi objectum phantasticum, & non verum esse.

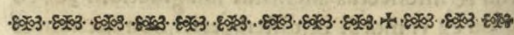
Ex hoc planè constat rationem addictam à Petro Garcia claudicare: nam quò melior est dispositio in æstimatoria ad rectè operandum sub peculiari ratione æstimatoria, melius & conformius eliciet actum conforme sensationi imaginationis depravatæ: nam si rectè disposita est æstimatoria attentis viribus sensitivis, hoc ipso quod tauri præsentis habet speciem, cum potentia libera non sit, nec discursiva, necessariò tenetur elicere actum disconvenientiæ & fugæ. Et licèt talis actus sit naturalissimus æstimatoria, erroneus tamen & depravatus dicitur quasi per sequelam, vel per consensum, vel erroris imaginationis, quia reverà æstimatoria etsi naturalissimè operetur, elicit actum disconvenientiæ circa objectum quod reverà disconveniens non est, ac proinde erroneus per sequelam tantum, meo judicio, potest nuncupari.

Sit secunda conclusio, quod si ad vires intellectivas respiciamus, non hoc ipso quod læditur imaginatio, debet lædi æstimatoria, neque intellectus. Probatur efficaciter ex doctrina communi Philosophorum: nam in vertigine, licèt vertiginosus imaginetur totam domum in gyrum moveri, ullatenus timet, nec actum fugæ elicit, solum præcisè quia intellectus judicat, & cognoscit motus domus in gyrum, solum esse imaginatum & phantasticum, & sic nec timet, neque elicit actum fugæ, ac per consequens ratione intellectus discurrentis & contrarium actum eliciens suspenditur actus æstimatoria potentia: ergo si ad vires intellectivas attendamus, læsa imaginatione non est necessarium lædi æstimatoriam, quia istius actus suspenditur ratione & intellectu cognoscente quod illud quod proponitur, solum est phantasticum & imaginatum, unde quando intellectus non corrigit actum imaginationis, statim depravatè operatur æstimatoria quia solum tunc operatur attentis viribus sensitivis, & similiter intellectus depravatè dicitur operari, & delirare, quia non corrigit hujusmodi imaginationis actum, sed potiùs ei assentitur. In brutis autem cum non sit ratio, nec discursus ratione cujus eliciatur actus contrarius quo sus-

penditur actus æstimatoria, idè semper quod læditur imaginativa, æstimatoria debet lædi, nisi in illis sit alius actus, ratione cujus cognoscant canem verbi gratia reverà non esse, quod ad æstimatoriam eorum etiam debet pertinere, cum in illis sit potentia regens, qui actus *instinctus* à pluribus nuncupatur: dum ergo hujusmodi actus instinctivus in brutis non sit, necessariò erit delirium in eorum æstimatoria, quoties imaginativa eorum depravatè & erroneè operatur.

In homine autem planè constat æstimatoriam suspendere suum actum fugæ, aut prosecutionis, ex eo quod intellectus cognoscat objectum propositum tantum esse phantasticum: nam fuga vel prosecutio debet esse circa objectum delectabile, aut terribile; quæ ratione talia sunt: sed objectum terribile fictum nequit timeri neque delectabile fictum nequit proficui, & hoc ratione, intellectus discurrentis cognoscitur, indè est quod æstimatoria non operatur depravatè, sed suspendat suum actum quoties in intellectu est actus corrigens actum imaginationis & judicans non ita reverà esse.

Denique inferitur, quod etiam si memoria recipiat species ab imaginatione, non sequitur in ea error, quamvis imaginativa depravatè operetur ex vi speciei productæ ab imaginativa, quia objectum naturalissimum memoriæ est præteritum, ut antè cognitum, quomolibet, aut à quavis occasione cognoscatur, essètque potiùs læsio in memoria non recordari illius: unde recordari objecti quod videtur, aut per imaginationem concepit, etiam si sit illa conceptio erronea, naturalis tamen operatio memoriæ est, & nullo modo delirium aut error. Solum ergo potest errare in tempore, aut loco, aut quando attribuitur aliquid Petro quod videt in Paulo.

CAPUT X.

Utrum mutatio temperamenti in solis primis qualitatibus ad delirium sufficiat.

SU P P O N I M U S in præsentī dubio cum omnibus Philosophis, qualitates primas simpliciter, esse necessarias ad operandum, ita ut ex earum variatione mutationem in actionibus experiamur. Et ratio est, nam cum potentia sensitiva & ipsa anima non suscipiant magis & minus, hinc est quod sint in sua entitate invariables; unde variatio in actione ad temperamenti variationem est reducenda; experiri enim in phreneticis, immutatis potentiis & speciebus tam miram varietatem symptomatum, quæ solam temperamenti variationem insequuntur. Igitur quod inquirimus est an sola variatio primarum qualitatium ad delirium sufficiat, an autem sit necessaria productio alicujus secundæ qualitatis quæ sit immediata origo delirij.

Circa quod Petrus Garcia originè immediatam delirij esse aliquam secundem qualitatem & non variationem primarum asserit. Quod probat quia à qualibet distemperie, aut febre ejusdem intentionis evertitur eodem modo temperamentum primarium qualitatum, sed non per quamlibet distemperiem, aut febre causatur delirium, imò potiùs experi-

mur cum remissiori calore esse in aliquibus delirium, & in aliis cum intensiori, minimè ergo delirium non nascitur immediatè ex mutatione primarum qualitatuum: nam quò major calor esset, & intensior effectus, intensiori modo præstari debebat; constat autem experientiâ contrarium: ergo hujusmodi effectus, scilicet delirium, non immediatè à primis qualitatibus, sed à secunda originatur.

Sed hæc Petri Garciae doctrina nobis non probatur: imprimis quia sine necessitate multiplicat entitates, & quia istius prædicti effectus assignat causam occultam & quem nullo modo probare potest. Deindè quia sequeretur ex ea tot esse ponendas mutationes in qualitatibus secundis, quot sunt genera deliriorum, vel ut meliùs loquar, quot sunt species deliriorum, quod omninò absurdum videtur.

Rursùs urgentiùs sic argumentor: quia hæc secunda qualitas debet nasci à primis, ac proindè debet esse similis qualitatibus secundis quæ à primis in externis producuntur: sed qualitates secundæ quæ à calore (de quo solùm à Gal. dicitur delirium causare) producuntur, sunt tenuitas & raritas, quæ sunt dispositiones ad optimũ ingenium, ex Gal. ipso: ergo hujusmodi secundæ qualitates ullatenùs possunt esse originem immediatã delirij.

Rursùs quia temperies primarum qualitatuum non minùs requiritur ad actiones, quàm temperies secundarum: ergo depravatio in actione non minùs fiet ex variatione primarum quàm secundarum. Et confirmatur, quia ad diminutionem actionum sufficit sola variatio in primis qualitatibus; ergo ad depravationem actionis etiam sufficit.

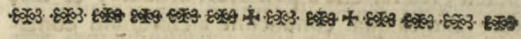
Tandem ad hominem sic argumentor, quia juxta Petrum Garciae, delirium potest causari ex inordinato motu spirituum, seclusã quãvis aliã intemperie, & exemplo in somniorum comprobatur, ex eo quod absque mutatione in aliqua secunda qualitate sæpè fiant: ergo si solus motus spirituum est sola causa adæquata delirandi, sine temperie vitiosa, frustra constituit mutationem in secunda qualitate ut causam immediatã delirandi.

Nobis igitur dicendum est, solam variationem in qualitatibus primis ad delirium facere. Hæc conclusio præterquam est expressa Gal. ad solum calorem deliria reducens, ut constat ex 2. lib. de causis sympt. & 4. de præsaq. ex puls. Ratione etiam comprobatur, quia primæ qualitates sunt simpliciter necessariæ ad operandum: ergo existente in eis variatione, depravatè vel diminutè actio fiet, ac proindè delirium ad solam variationem primarum debet reduci, præcipuè cum hac ratione non possint resultare sine variatione in primis.

Undè ad rationem Petri Garciae faciliè Resp. dicendo quod cum latitudo sanitatis ex Gal. non constet in indivisibili, sed magnam latitudinem habeat, inde est quod non lædantur in omnibus actiones ab eadem intensione caloris, ac proindè unus poterit delirare cum remissiori calore, quia poterit respectu illius obnoxius esse, & aliter cum multo majori calore non delirabit, quia potest non esse tam obnoxius; nam in homine debili ex remissiori calore sequetur læsio quàm in homine robusto cum intensiori non sequetur, quia sanitas vel latitudo ejus in illo est multò minor quàm in isto, & sic remissus calor uni est nocivus & præternaturam, & alteri non. Præterea quia idem argumentum militat in sua operatione, te-

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

neturque eodem modo argumentum solvere: nam cum illa secunda qualitas nascatur ex mutatione primarum, cum resultat aliquando à remissiori calore, ita ut sit delirium, & non resultat ab intensiori, cum quotidie sine delirio invenitur; aliter enim non potest satisfacere argumento nisi dicendo, in uno esse latitudinem sanitatis majorem quàm in alio, & per consequens in uno à remissiori calore resultare secundam qualitatem delirium immediatè causantem, & in alio ab intensiori non resultare, quia majorem sanitatis habet latitudinem.

CAPVT XI.

Utrum omnes primæ qualitates ad delirium conducant.

VT præsens dubium intelligatur, notare oportet quod supra diximus, nempe ad delirium duo requiri, & quod excitentur species efficaciter moventes potentias internas retentrices, & quod totaliter contrarius imaginationi ut cum intellectu operetur ad actum vel discursum contrarium efficiendum, quod est suo modo diminuere vim sensuum internorum. Dubium ergo non est an diminutio actionum, aut ablatio à frigore & humiditate fieri possit: nam certum est hujusmodi qualitates ad diminutionem aut ablationem actionis conducere, ut infra ostendam, & fortassè fortiùs quàm calor & siccitas. Dubium ergo est utrum vi omnium quatuor primarum qualitatuum ita excitentur efficaciter species ad unum actum in sensibus internis, ut omninò minuatur aut auferatur excitatio specierum in potentia interna, ad alterum actum contrarium quod requiri ad delirium diximus, quod an fiat à solo calore & siccitate, an autem à frigiditate & humiditate possit causari, est præsens dubium.

Circa quod videtur id posse etiam fieri à frigiditate & humiditate, quia non est repugnantia cur non possint prædictæ qualitates ita conducere & attemperare pro uno actu eliciendo, ut diminuatur vim ad contraria phantasmata excitanda: ergo.

Secundò probatur à simili in actionibus naturalibus: nam hæc depravatè fiunt per frigus intensum, constat in coctione ventriculi, ita ut si nimis frigidus sit, alimentum mutat in acidam qualitatem, atque actio depravata, quia terminatur in alienam qualitatem: ergo similiter contingere poterit in actionibus sensuum internorum, ac proindè vi prædictarum qualitatuum delirium sequetur. Idem constat in hydrope in quo ob frigidam jecoris distemperiem loco sanguinis generantur aqua, & crudi humores, & flatus.

Deindè efficacius argumentum fit ex fame canina: nam in ea ex eo quod os ventriculi nimis frigidum sit, excitatur vehemens sensatio quàm pro natura debetur, ob cujus molestiam tantam alimenti copiam appetunt, ut nunquam satietur appetitus, quia semper adest intensa sensatio objecti excitantis famem: ergo similiter quælibet sensatio interior potest ita intèdi ratione frigiditatis, ut contrariũ actũ nõ excitet, ac per consequens ratione hujus qualitatis delirij etiã eveniet.

Sed contraria sententia, videlicet quod tantum ratione caloris & siccitatis præternaturam delirium

rium causetur, & non ratione frigiditatis, & humiditatis, nobis tenenda est, eamque tenet Galen. Avicen. & Hippocrates quampluribus in locis. Et probatur in primis quod ratione siccitatis delirium eveniat, quia in melancholicis, in quibus nulla alia distemperies præter siccam invenitur, quamplurima experimur deliria & quod à siccitate proveniant, ex curatione deducitur; nam remediis humidis prohibentur, ergo ratione intensa siccitatis deliria causari possunt.

Quod autem frigiditas & humiditas non possint delirium causare, à priori manifestari non potest, sed ratione à posteriori deducta, & hæc est: nam ea quæ conducunt ad somnum conciliandum, nequeunt conducere ad delirium; si quidem delirare, vigilare est: sed frigiditas & humiditas conducunt pro somno conciliando: ergo ratione prædictarum qualitarum delirium non potest sequi, cum potius ad cessationem actionis conducant; calor autem & siccitas maxime ad vigiliam conducunt, & sic ratione harum qualitarum potest excitari species in imaginativa verbi gratiâ, ita intensa, ut solum illud objectum repræsentetur, cujus species est, & sic non possit subministrare intellectui speciem contrariam ad correctionem illius actus, ac proinde delirabit ratione caloris & siccitatis conducentis pro excitatione hujus speciei intensissimæ, & non alterius: frigiditas autem & humiditas torpidas reddunt potentias internas ad operandum, & nullo modo excitant potentias ad operandum, ita ut semper minuunt ex propria natura principia sentiendi, ac proinde non possunt conducere ad excitationem intensissimam speciei alicujus objecti, ita ut non possit subministrare species objecti contrarij ratione earum, unde ratione ipsarum delirium fieri nequit.

Ad primam rationem constat jam quomodo frigiditas & humiditas ad operandum non excitent, cum ex nativa conditione in somnum inclinent, qui cessatio actionis est. Et licet sensatio quælibet quatenus est actio corporea petat temperiem mixtam, ut fiat, & sic pendeat à quatuor primis qualitatibus, absolute tamen esset actio aucta, & ut excitat efficaciter potentiam ad operandum, solum pendet ab augmento caloris & siccitatis: id patet in coctione, quæ etsi sit actio mixta, & sic præsupponat quatuor primarum qualitarum temperiem, tamen ut coctio in opinione Philosophi à solo calore efficitur, ergo similiter omnes sensationes.

Ad secundum Resp. nos non negare ratione frigiditatis fieri posse actionem aliquam depravatam, ut contingit in acida cruditate ventriculi, sed solum dicimus, quod sensus interni à frigore & humiditate præternaturali nequeunt excitari efficacius ad operandum, quia ratione earum inducitur dispositio repugnans ad sensationem, & maxime conducens ad non operandum: ob quod dicimus torpidas reddere potentias internas talem temperiem, & ineptas ad sentiendum.

Ad aliud de fame canina Respondemus frigiditatem in ore ventriculi existentem esse occasionem ut ponatur objectum irritans & valde molestans, non tamen esse occasionem ut melius sentiatur, ac proinde antequam frigiditas intensa constituatur, excitatur fames intensa, quia fit inanitio succi alimentosi, ad cujus defectum oritur qualitas illa dolorifica.

Sed inquit aliquis, an quando ratione calo-

ris fit depravatio in aliqua facultate, & postea crescens diminuit vim potentiarum sentientium, tunc cesset delirium quod primò causatum fuit ratione caloris, non ita intensi, ita ut postea sit diminutio sola in cæteris omnibus actionibus.

Resp. delirium non cessare, imò crescere quantum ad errorem, licet non crescat in intensione actionis: Et ratio est quia si calor excitat vim specierum & potentiarum ad opus, quò plus crescit, determinat efficacius potentias: & ex alia parte diminuit magis phantasiæ opus ad actum contrarium: ergo non est unde cesset delirium interim ut vis sentiendi non ita minuitur, ut percipere nequeat objectum propositum: sentiet itaque remissius objectum, sed depravatè quia actio erronea, aut falsus assensus non requirit actum intensum, cum non sit actio aucta, sed erroneum & falsum iudicium. Quod experimento monstratur in delirantibus morti jam proximis in quibus etsi extinguatur virtus, & potentiæ labescant, delirant nihilominus, & magis hærent assensui.

CAPUT XII.

Utrum distemperies lædens unam potentiam, lædat omnes potentias necessario.

LICET in alio superiori capite dictum sit, quod læsa unâ potentiâ inferiori internâ, non omnes necessario læduntur, nihilominus præsens dubium habet locum: nam cum error in potentiis internis possit fieri sine distemperie, ut contingit in verginosis, in quorum imaginativa potentia est error, non ratione intemperiei, sed ratione spirituum, & vaporum qui moventur, ratione quorum rem in gyrum moveri percipiant, & similiter potest fieri cum distemperie. Quod quæritur in præfenti est, utrum distemperies lædens unam potentiam, necessario sit sufficiens ad læsionem omnium superiorum, verbi gratiâ, utrum distemperies, vel idè gradus caloris qui valet lædere imaginativam, etiam necessario lædere valeat æstimativam, & memoriâ. Ad quod præsupponere necessario debemus omnes potentias internas esse in eodem loco: nam si distantes sint, certum est unam sine alia lædi posse ob loci distantiam, ex eo quod possit distemperari pars anterior cerebri, & non posterior, in qua plures ponunt memoriâ.

Ad præfentem ergo quæstionem supponendum est omnes in eodem loco residere, & adhuc etiam habet locum in communi opinione potentium tantum unicum sensum internum elicientem plures actus inadæquatos diversos, in qua inquirimus an idem gradus caloris qui conducit ad læsionem actus imaginationis, necessario conducatur ad læsionem actus æstimativæ & memoriæ.

His positis, sit nostra conclusio, quod idem gradus caloris qui valet lædere imaginativam, vel ejus actum, non necessario lædit æstimativam, & memoriâ, vel harum actus. Itaque licet omnes potentiæ mixtam temperiem exposculent ad operandum, nihilominus calor debet esse in omnibus excedens, sed non æqualiter, quia imaginatio minorem, æstimativa majorem, & adhuc majorem memoriâ, ita ut prius lædatur imaginatio, deinde æstimativa, & denique memoriâ: nam calor qui est præter naturam imaginationi, & in ea causat læsionem, sit naturalis æstimativæ, & in ea non causat læsionem, ex eo quod æstimativa majorem calorem exposculat ad perfectè

perfectè operandum : Et denique calor qui præternaturam est æstimatoria causans in ea læsionem, est secundum naturam memoriæ, quia majorem calorem exoptulat ad operandum ac proinde priùs læditur imaginatio, deinde æstimatoria, & postea memoria. At verò in diminutione actionis priùs læditur memoria, deinde æstimatoria, & denique imaginatio. Et ratio est evidens: nam diminutio in dictis potentiis evenit penes remissionem caloris, qui dispositio naturalis ad operandum est, ut dicemus *infra*: sed priùs debet remitti calor intensior: ergo priùs debet deficere & diminui actio ad quam calor intensior conducit, hæc est memoriæ actio, & postea æstimatoria, & denique imaginativa actio: ergo priùs debet minui memoria, deinde æstimatoria, & denique imaginativa, quia cum hæc non exposcat tã intensum calorem, posterior totaliter quod remissius est.

Sed quod habet majorem difficultatem à qua pendet totius nostræ conclusionis fundamentum, est scire undè constet quod imaginatio vel ejus actus requirat minorem calorem, & deinde æstimatoria, & denique majorem adhuc memoria. Respondeo ex eo constare quod actus æstimatoria & memoriæ sunt perfectiores, quia actus unius est attingere convenientiam, aut disconvenientiam, & alterius versari circa præteritum ut antea cognitum qui modi operandi, sine dubio sunt perfectiores quàm modus operandi imaginativæ potentiæ qui solum objecta simpliciter apprehendit, & quod magis potest facere est materialiter componere, hoc est simultaneè species duorum objectorum percipere, ut speciem montis & auri adunare, vel simul apprehendere, ità ut imaginetur montem aureum. Totum quod minorem perfectionem in modo operandi arguit quàm æstimatoria, & memoria, ad quarum actionem major promptitudo & agilitas & vivacitatis requiruntur, quæ omnia intensiorem calorem exposcunt, ac proinde intensior calor requiritur in æstimatoria, deinde in memoria, quàm in imaginativa. Undè fit quod quia in actu reminiscentiæ & memoriæ reperitur aliqua major perfectio quàm actu æstimatoria, utpotè reminiscencia, fit cum celeriori inquisitione & majori indagazione, inde est quod intensior calor ponatur in memoria, & reminiscencia quàm in æstimatoria.

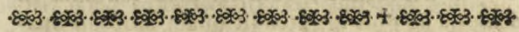
Cum hoc tamen non negamus memoriam requirere siccitatem intensam, ac proinde ab humiditate posse lædi: Et ità quandò dixit Galenum quod ubi graviter offensa est memoria, indicat frigidam intemperiem, tunc loquebatur de gravi offensa subito facta: in qua hypothesi intulit læsionem à frigore oriri, non quia non sensisset eam ab humiditate læsionem magnam in memoria sequi posse, ità ut si læsio sensus interni ab humiditate proveniat, priùs læditur memoria; habet enim memoria duos actus, alterum vitale & memorativum, præteritorum, alterum conservativum specierum in absentia sensibilibus; ex quibus primus requirit magnum calorem, secundus magnam siccitatem; unde quando memoria nimis infrigidatur, læditur quantum vitale memorandi, licet non quantum ad secundum conservandi species in absentia: undè tunc non memoratur quia deficient species; sed non memoratur, quia deficit dispositio requisita in organo ad eliciendum actum vitalem memorandi. Ob nimiam au-

tem humiditatem læditur secundus actus, scilicet conservatio & retentio specierum, & sic non memoratur defectu ipsarum, licet sit requisita dispositio ad eliciendum actum vitalem memorandi. Itaque secundum divum Thomam siccitas maximè ad retentionem specierum conducit, & humiditas contrarium efficit: nam ratione istius evanescent species objectorum præteritorum, undè qui in ipso morbo memorantur, quando provenit ex nimia humiditate, solum est ratione specierum adquisitarum de novo: nam antiquæ jam fuerunt deperditæ.

Sed dices: videtur quod species non possint evanescere, & ità ratione nimia humiditatis non lædi memoriam, quia evanescent species: nam species non habent contrarium à quo possint corrumpi; neque dependent in conservari ab agente à quo fuerunt productæ, cum in ejus absentia conserventur: non est ergo cur evanescant.

Respondetur species deficere ad deficientiam subjecti in quo conservantur: cum autem ratione nimia humiditatis aptius ad resolutionem reddatur, inde est quod simul cum humiditate deperduntur species, & ità hoc verum esse constat, ut si deficient per solam causam materialis deficientiam, non minùs deficient per humiditatis excessum, quàm alterius cujuslibet qualitatis, cum per quamlibet possit organum distemperari, & malè disponi. Eodem modo quo sigillum impressum in cera per ejus laxationem deletur, sic ratione humiditatis laxatur pars cerebri, ubi species imprimitur, ac per consequens deletur, & sic deficit ad defectum subjecti.

Undè etiam inferimus quod qui nimia siccitate laborant, non benè memorantur, non quia maxima siccitas non conducit ad retentionem specierum, sed quia non est dispositio conducens ad earum receptionem, & sic non memorantur; nam ratione siccitatis densitas & opacitas causatur, ratione cujus species non possunt imprimi.

CAPUT XIII.

Quomodo ab eadem temperie percipiuntur actus interni.

EX Capite præcedenti ratio dubitandi in præsentem nascitur: nam si imaginativa non petit eandem temperiem cum æstimatoria, neque hæc cum memoria; jam enim diximus actum imaginativæ ad perfectè operandum minorem calorem petere, deinde majorem æstimatoria, & tandem memoria majorem, videtur difficultimum quomodo in eodem homine inveniatur imaginativa perfectè operans, & æstimatoria & memoria, optimè elicientes suos actus, ità ut in omnibus potentiis internis neque depravatio, diminutio aut ablatio reperitur; hoc enim experientià in pluribus hominibus constat. Quod in nostra doctrina videtur difficile: nam gradus qui conducit pro operari optimæ memoriæ, est præternaturalis æstimatoria, & gradus caloris qui conducit pro operatione æstimatoria, est præternaturalis imaginativa: ergo videtur ab una & eadem temperie omnes potentias internas non posse operari; contrarium autem in pluribus hominibus experimur.

Nihilominus dicendum nobis est quod sive imaginatio & æstimatoria, & memoria sint actus inæquati ejusdem potentia, sive sint actus adæquati diversas potentias constituentes, dummodò sint in eadem cerebri parte, possunt omnes dari perfecti, hoc est non læsi, licet petant diversam intensiorem caloris, ut diximus. Fundamentum hujus assertionis desumitur ex Galen. *in toto lib. de sanitat. tuenda*, ubi ait, sanitatem nostram non consistere in indivisibili, sed maximam habere latitudinem, & non per quamlibet remissionem, vel intensiorem temperie deficere: ergo similiter licet æstimatoria & memoria ad operandum requirant majorem intensiorem caloris quam imaginativa, nihilominus latitudo imaginativa potest extendi in sua temperie ad temperiem cum qua sine læsione possit operari æstimatoria & memoria: nam si verbi gratiã, imaginativa requirat unum gradum caloris ad operandum, & æstimatoria & memoria exposcant duos gradus caloris, potest latitudo intra quam imaginativa sine læsione operatur se extendi usque ad duos gradus caloris; quo fit ut etiam cum illis æstimatoria & memoria sine læsione operentur, quia illud maximum ad quod imaginativa potest se extendere ut sine læsione operetur, respectu æstimatoria & memoria est minimum sub quo possunt operari, ac proinde licet diversam intensiorem caloris petant ratione latitudinis, possunt ita operari ut sine læsione actio omnium fiat, non quod perfectissime fiant omnes actiones, ita ut non possint fieri perfectiori modo: nam certum est quod cum majori calore perfectius operentur æstimatoria & memoria, & cum minori imaginativa, ac proinde tantum quæstio procedit, quod etiam si petant diversam intensiorem caloris, nihilominus sine læsione aliqua in pluribus hominibus ab eadem temperie omnes fieri possunt.

Unde fit quod in maximo caloris sub quo memoria læditur, necessariò læditur imaginatio, aut æstimatoria, quia latitudo sanitatis in memoria ad plus se extendit quam latitudo imaginativa & æstimatoria, ex eo quod minimum memoriae sub quo incipit, est maximum imaginativa: ergo maximum sub quo læditur memoria, erit lædens necessariò omnes potentias inferiores, utpotè latitudo sanitatis in eis non extenditur ad maximum sub quo læditur memoria. Unde etiam fit quod minimum sub quo incipit imaginatio non est perfectio sub quo memoria, aut æstimatoria possunt operari: nam ubi non est maximum sub quo imaginatio potest operari, non est minimum sub quo æstimatoria & memoria operari possunt: unde etiam fit quod à frigore diminvente calorem necessarium pro imaginatione, necessariò lædetur æstimatoria & memoria: nam si hæ intensiorem calorem requirunt quam illa, calor qui remittitur in imaginatione, jam supponet calorem remissum in intensiorem majori requisita pro æstimatoria & memoria, ex eo quod prius aufertur calor intensior, & ultimo remissior, ac proinde quod à frigore lædente imaginationem etiam æstimatoria & memoria lædantur.

Et confirmatur nostra assertio à paritate de facultatibus naturalibus: nam in qualibet parte videmus coctionem optimè fieri tractione & retentione sine læsione aliqua in ea vigere, & nihilominus coctio petit calorem excedentem

& retentio siccitatem, & attractio etiam requirit caloris excessum, & nihilominus prædictæ actiones sunt ab eodem temperamento existente in eadem parte, ex eo quod sanitatis latitudo, non consistit in indivisibili, sed latitudinem habet; ergo similiter in cerebro licet inveniatur imaginatio requirens humiditatem, & minorem calorem, & memoria & æstimatoria requirentes majorem calorem, & siccitatem majorem, & in aliquo excessu requirit memoria, nihilominus omnes istæ actiones possunt fieri ab eodem temperamento sine aliqua læsione propter latitudinem sanitatis. Cum quo stat imaginationem perfectiorem esse in anteriori parte cerebri, memoriam in posteriori, & cogitativam in media, quia pars posterior siccior putatur, & sic in ea memoria est perfectior, & anterior est humidior, & sic in ea imaginatio, ob quod in memoriae læsione, posterior pars, & in imaginationis læsione, anterior lædatur.

Unde etiam fit quod retentio specierum fit melius à cerebro sicco quam ab humido: nam experimur quod corpora quæ difficulter impressionem patiuntur ut lapis, melius retinent ipsam impressionem, & corpora quæ facilius impressionem patiuntur ut aqua, citò ab eis species & impressiones evanescere; & quia memoria nihil aliud est quam benè conservare semel acceptam speciem, & eam retinere, idem est quod illi qui sunt tardi ad recipiendum, retinent optimè recepta, & sic optimè memorantur, & illi qui facilius se habent ad recipiendum, malè memorantur, quia in istis faciliè deletur species, ac proinde qui siccitatem in excessu aliquo habent in cerebro, memoriã pollent, qui verò humiditatem, licet facilius recipiant, non benè memores, quia faciliè species in eis deletur.

CAPVT XIV.

An species objectorum conserventur in spiritibus in eorum absentia, ita ut sint causa delirandi.

ITULUS quæstionis duplex dubium involuit: primum, utrum species in absentia objectorum conserventur in spiritibus: secundum, utrum spiritus sint causa delirandi. Et quantum ad primum videtur quod species non conserventur in spiritibus, imò neque recipiantur. Et ratio est quia possunt species per continui alterationem mediis partibus usque ad organum deferri: ergo impertinentes sunt spiritus ut medium productionis earum. Comprobatur hoc experimento, quia in eodem instanti in quo sentitur calor, in pede, operatur circa illum phantasia: sed si mediis spiritibus illa species deferatur, phantasia tam citò non sentiret objectum tangibile, quia tam citò vel pro illo instanti spiritus non poterant moveri ad cerebrum, utpotè in eodem instanti non poterant esse continui cum pede, & cum cerebro, ergo spiritus non possunt recipere species, ita ut se habeant ut medium ut deferantur species.

Et confirmatur, quia sensus communis mittit speciem

speciem in phantasia, & hæc in imaginationem, hæc in æstimatoriam, & hæc in memoriam, & tandem producitur phantasma in intellectu: ergo impertinenter se habent spiritus ut medium ad delationem specierum, cum delatio commodius fiat per missionem unius sensus interni in alium, præcipuè cum omnes potentia sint in eadem parte cerebri, vel si in diversis, cum cerebrum sit continuum & capax specierum, per illud veluti per medium poterunt communicari sine spirituum necessitate.

Sed nobis dicendum est, species verè conservari in spiritibus, in absentia objectorum, sicut conservantur in potentiis. Hæc sententia præterquam quod est expressa S. Thomæ, Fracastorij, & aliorum, ratione probatur. Primò nam spiritus sunt corpora valde necessaria ad sensum & motum, & valde penetrantia intimas corporis partes, ità ut in cerebro maximè abundant: ergo sine ratione virtus conservandi species eis denegatur. Et confirmatur, quia partes solidæ & opacæ sunt capaces recipiendi & conservandi species; ergo multò magis spiritus qui corpora lucida & non opaca sunt, maximèque affines nostræ naturæ, ac per consequens magis apti ad receptionem specierum.

Rursus probatur, quia constat densato nervo eo ipso reddi incapacem recipiendi spiritum & influxum à cerebro, & speciem tangibilem, ac proindè opaca corpora non sunt apta ad recipiendas species: sed spiritus sunt corpora diaphana fulgentissima; ergo potiori ratione poterunt species conservare, & recipere in absentia objectorum, ità ut ab eis dependant in conservari tanquam à subjecto.

Undè argumentum supra positum nihil probat: nam nos non dicimus spiritus solum se habere ut medium per quod species communicantur: sed solum dicimus spiritus simul cum partibus se habere ut medium, ratione cujus specierum fit delatio, & sic communicatio fit per partes & spiritus.

Sed difficilior est secundum dubium, utrum scilicet ex solo vario motu spirituum varium sit delirium, quin ex parte cerebri sit alia occasio delirandi. Et partem affirmativam defendendam assumimus: & ratio est quia ex tumultuosa motione spirituum potest impediri productio influxus requisiti ad rectum discursum, & indè delirare: nam major virtus requiritur in cerebro ad cognoscendum illud quod proponitur, reverà non esse, sed tantum phantasticum, quàm ad percipiendum objectum simpliciter, ut per primum actum proponitur: sed ratione tumultuosi motus spirituum potest deficere major virtus durante minori; ergo erit in tali casu perceptio objecti, & non erit actus contrarius quo intellectus judicet illud objectum tantum esse imaginatum, ac proindè ratione tumultuosi motus spirituum, erit delirium, quia ratione illius non erit actus contrarius corrigens primum, utpotè deficiet influxus requisitus ad hunc actum perfectiorem alio eliciendum. Quod clariùs patet si ponamus per varium motum spirituum posse cerebrum debilitari, quod non est difficile: nam per motum possunt separari à substantia cerebri, & sic solum manebit influxus ad sensationem remissam, & non ad intensam, & deficiet ad actum perfectiorem, & non ad minus perfectam, ac per consequens ratione motus varij & inordinati spi-

rituum possunt ità resolvi & deficere, ut tantum remaneat influxus ad sensationem remissam & ad operationem minus perfectam, & sic solum erit sensatio & perceptio simplex objectorum, quin sit actus contrarius corrigens, ac proindè delirium ex inordinato motu spirituum præcisè causari potest.

Et eadem est ratio quare in dormientibus sit perceptio, & non in vigilantibus: nam ratione obstructionis à vaporibus causatæ, remissus communicatur influxus, & sic solum percipit objecta simpliciter, quin possit elicere actum contrarium intellectus, ex eo quod non sit influxus sufficiens communicatus ad id.

Deindè alio modo contingit delirium per motum inordinatum, quia scilicet simul proponuntur varia & quamplurima objecta & simulacra rerum, ità ut diminuat vis animæ ad actum propositum, ut facillimè erret circa assensum aliquis objecti propositi; nam ad assentiendum objecto proposito, minor virtus requiritur quàm ad actum contrarium corrigentem eliciendum. Et ratio est quia unus actus movet ad alium, & sic faciliùs assentitur anima ad actum ad quem inclinat quàm ad oppositum: nam si per species imaginationis, aut phantasiæ proponitur Petrus ut visus, faciliùs est judicare ità esse quàm actum contrarium primum corrigentem elicere, quo anima judicet reverà Petrum non videri, sed per imaginationem proponi ratione specierum referatarum; unde fit quod quantumvis multitudo specierum in cerebro producentur, dum animæ virtus non diminuitur, non est sufficiens ad delirandum, ut in benè valentibus contingit, in quibus licet quamplurima objecta proponantur, quia tamen virtus animæ non diminuitur, corriget omnes propositiones objectorum, quæ ab imaginatione fiunt, sicque non delirat. Diminuitur autem animæ virtus ratione intemperiei, & defectu influxus communicati mediis spiritibus maximè ad operandum requisiti: nam non solum optima temperies requiritur ad rectè operandum, sed communicatio influxus, & sic virtus diminuitur tam per intemperiem quàm per defectum influxus, ac proindè tam ratione illius quàm istius delirare possumus.

Sed dices, sequitur ex prædicta doctrina quod non detur delirium magis circa hoc quàm circa illud objectum. Patet, quia defectus influxus est communis causa & læsio communis omnibus sensibus internis.

Respondetur quod licet defectus influxus sit læsio communis, tamen delirium fit circa objectum cujus sint species magis juvenes, & magis fecundantes potentiam internam: nam fiet assensus hujusmodi objecto proposito penes eo quod defectu influxus diminuitur vis animæ, ità ut circa objectum vivaciori modo propositum non possit fieri contrarius actus corrigens, & sic ratione defectus influxus fiet delirium respectu hujus quàm illius objecti, modo dicto & assignato.

Sed iterum dices: nam sequitur ex dictis, aut omnem delirantem esse vertiginosum, aut è contrà in opinione dicentium vertiginem causari ex inordinato motu spirituum modificantem species objectorum. Sequela probatur: nam si delirium potest causari ex inordinato motu spirituum, aut major motus requiritur ad delirandum, quàm ad vertiginem, & sic omnis delirans vertiginosus

fus erit vel major motus requiritur ad vertiginem, & sic omnis vertiginosus erit delirans; at qui contrarium experimur, utpotè quamplurimi sunt vertiginosi qui nullatenus delirant: ergo.

Respondetur quod cum delirium non solum penes inordinatum motum spirituum evenire possit, sed etiam per intemperiem, inde est quod non semper quod est delirans, sit vertigo; nam frequenter ratione intemperiei deliramus, & sic sufficienter erit solum argumentum. Sed nihilominus videtur quod semper quod delirium ex inordinato motu spirituum causatur, etiam reperitur vertigo, & è contrà semper quod reperitur vertigo, reperiri debeat delirium, ex inordinato spirituum motu causato, & sic ad hoc debemus respondere, & dicimus, quod ad vertiginem minorem commotionem spirituum requiri quàm ad delirium, sicque plurimos vertiginosos non delirantes vidimus, & sic potest esse commotio quæ conducat & sufficiat ad vertiginem, & non sufficiat ad delirium; neque inde sequitur quod saltem semper quod sit delirium causatum ex tumultuosa spirituum commotione erit vertigo; nam contingere potest, quod spiritus qui agitantur non habeant species reservatas objecti visibilis, aut quod eas habeant remissiores quàm sunt in interno sensu, & idèd quamvis variè agitentur, non erit vertigo, & erit delirium.

Undè quando dicimus delirium causari ex debilitate præcisè, & non ità debet intelligi, ut ratione debilitatis formaliter fiat omne quod requiritur ad delirium: nam ad delirium & requiritur actus positivus quo eliciatur sensatio alicujus objecti, & requiritur defectus contrarij actus corrigentis primum: Undè debilitas facultatis non facit quod primus actus fiat; nam debilitas potius ad diminutionem & ad non esse actionis conducit: sed facit debilitas quod contrarij actus quo corrigi debebat primus, non fiat, neque eliciatur, & sic debilitas causa occasionalis delirij potest & debet dici, & non totalis, ità ut se ipsa cæteris seclusis, delirium ponatur: nam ad delirium, & est necessarius actus positivus sensus interni, & actus primus intellectus quo percipit id quod à sensibus proponitur ad quod debilitas non concurrat, & est necessarius defectus alterius actus contrarij intellectus corrigentis ad quod debilitas occasionaliter se habet; nam ratione illius actus contrarij corrigens non elicitur.

Denique infero quod licet humida aut frigida distemperies debilitent facultatem, nihilominus ad delirium non conducunt, quia non tantum debilitant, sed etiam impediunt vim sentientem omninò, ac proindè non conducunt ad delirandum, cum potius ad non operandum conducant. Contrarium autem in calore & siccitate reperitur quæ ità debilitant facultatem, ut non impediunt vim sensitivam, sed potius per operari & sentiri maximè conducant, ac proindè per distemperiem prædictarum qualitatum delirium contingere potest, non verò ratione humiditatis, aut frigiditatis, ut supra latè insinuavimus.

CAPUT VLTIMUM.

Utrum ex diversa natura delirij, diversa causa cognoscatur.

DUBIUM præsens præ cæteris necessarium est, utpotè in cognitionem humoris causantis delirium ordinatur, quod ad curationem, & remedium applicationem maximam utilitatem conferre nemo dubitat. Igitur dubium est, an ex diversa natura delirij cognoscamus diversam & determinatam ejus causam certò, ità ut quilibet humor ex quatuor habeat determinatum modum delirandi distinctum à quolibet alio humore.

Circa quod sententia est expressa omnium Medicorum affirmantium quod ex diversa natura delirij diversitas causæ vel humoris eum causantis cognoscatur; ità ut si quis deliret ridendo, hujusmodi delirium à sanguine causetur; si tamen deliret cum studio & inquisitione, cum aliquo scilicet furore, tunc causatur à bilis flavæ aut sanguinis adustione: si tamen nimis furiosè deliret, ex adustione atræbilis nascitur; ac tandem si cum timore & tristitia & taciturnitate, à melancholia nascitur.

Quod autem delirium cum risu à sanguine dependeat, ex Hipp. comprobatur 6. aphor. text. 53. ubi ait, *Desipientia qua cum risu sunt, securiores: qua verò cum studio (idest cum inquisitione) periculosiores.* Cujus rei nulla alia assignari potest ratio nisi quia cum sanguis sit tam familiaris nostræ naturæ, facile vinci potest, & idèd securius est delirium ab eo causatum, ideòque excessus à sanguine cacochymiam non constituit, sed plenitudinem, utpotè cum sit humor nostræ naturæ familiarissimus, qualitate non nocet: ergo delirium quæ cum risu fit ex eo securius ab Hipp. dicitur, quia ab humore magis familiari causatur. Hanc sententiam expressè tuentur Paulus, Galenus & Avicenna.

Deinde ait Galenus quod deliria quæ à sola caliditate sine humore aliquo causantur, similes sunt deliriis qui ex ebrietate causantur: at verò quæ ex flava bile causantur, fiunt cum maximo studio, hoc est cum sollicitudine & inquisitione magna: & qui ex hac causa delirant, facile transferuntur de uno in aliud delirium: nam humor hic ob vehementiam caloris delirium firmat, & ob mobilitatem quæ facile discedit, & rursus applicatur, & ob facilem resolutionem, & naturam paratam etiam ut inflammetur, velociter in intensione & remissione magnam variationem admittit, sicque magnam varietatem in apprehensionibus causat, & sic variis symptomatibus ægrum sollicitat, ejusque mentem perturbat, sicque veluti inquirentes res varias solliciti sunt.

Si autem furibundus æger reddatur, significat bilem flavam nimis ustam; si tamen ferociter deliret, atræbilis ustionem denotat.

Habemus igitur ex Gal. quod deliria quæ similia sunt illis quæ ex ebrietate nascuntur ex sola intemperie calida nasci sine humore vitioso ob quod qui sic delirant, interrogati rectè solent respondere, ex eo quod cum levis sit caliditas, non tollit, nec diminuit potentiam, ità ut actus contrarius fieri non possit, ac proindè quando totas vires applicat, interrogationi rectè responderet.

Sed dubitabis, an detur peculiaris modus delirij qui ostendat ejus causam esse pituitam: nam pituita mutationes præternaturam pati potest, uisionem scilicet & putredinem, sicut cæteri humores: ergo sicut illis conceditur peculiare delirium, sic pituitæ debet concedi. Quod dubium Petrus Garcia insolutum relinquit; tamen ratio quæ potest adduci ad hoc ut delirium peculiare non constituat, est, quod Lethargici delirant à pituita putrescente; sed in eis non est diversus modus delirij, qui pituitam indicet: nam delirij remissio est modus qui cæteris humoribus convenire potest, si leviter putrescat. Præterea delirium cum somno non est diversa species delirij, sed delirium complicatum cum alio affectu, & sic nascuntur diversa symptomata.

Deinde, ratio ad hoc probandum potest desumi ex Gal. nam pituita non conducit ad mores, & inde non conducit ad certum modum delirij: nam modus delirij ad mores videtur pertinere. Et confirmatur hoc, nam pituita est humor frigidissimus & humidissimus, & sic potius ad cessationem actionis & somnolentiam inclinatur, & non ad operandum certo modo, & sic ad mores & ad delirium non conducit. Unde deducō quod delirare hoc vel illo modo ex diversa natura humoris nasci, non ex uisione, aut putredine quam etiam pituita pati potest; sic sanguinei rident, biliosi irascuntur, melancholici timent & tacent, & cogitabundi fiunt, diuque in contemplatione unius objecti immorantur.

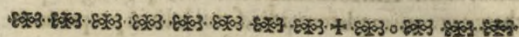
Cur autem ex diversis humoribus diversa deliria fiant, explicuit optimè Petrus Garcia, dicendo hoc nasci ex diversa cujuslibet temperie ad diversos mores & actiones declinante, & explicuit exemplo puerorum: nam alij sunt timidissimi, alij audaces, inexplebiles, alij sobrij, alij vetecundi, alij admodum impudentes. Quod totum evenit ex diversa temperie ad diversos mores inclinante, ac proinde ex diversa natura cujuslibet humoris, diversa deliria nascuntur, juxta mores ad quos temperies nativa cujuslibet humoris inclinatur.

Denique ut finem disputationi nostræ imponamus, dicimus quod nos solum in animalibus perfectis delirium concedimus, ita ut in hominibus facultas regens ad quam pertinet delirium sit intellectus, in brutis autem perfectis potentia superior ad quam delirare pertinet, est potentia æstimatoria, cujus duo sunt actus, alter qui versatur circa conveniens aut disconveniens, alter actus reperitur in æstimatoria, per quem quasi judicium de omnibus objectis, & sensationibus, ferat, qui dicitur actus instinctivus à nostro Vallesio brutis concessio, ita ut aliquo modo discursum imperfectum eis concedat, & sic ratione istius secundi actus, optimè intelligitur quæ ratione in brutis detur delirium, & quæ etiã ratione multoties actus imaginationis in eis corrigatur, & delirium non detur. Quam doctrinam probabilem reddit industria & mirabilia opera quæ in brutis patrantur, quæ, nisi in eis mens imperfecta ponatur, difficile creditur videri, quamplurima quidem opera à brutis fiunt, quæ ab industria humana patrari nequeant: ergo non est præter rationem concedere actum instinctivum quæ discursum aliquo modo æmuletur in brutis, qui ad potentiam regentem pertineat; & in brutis gerat vicem intellectus ad quem delirium pertineat. Et hæc de hac Disputatione.

DISPUTATIO VIII.

De Phrenitide.

CAPVT PRIMVM.

Utrum Phrenitidis & Lethargi essentia consistat in inflammatione aut distemperie.

D hujus dubij intelligentiam supponere oportet quod cum præsens quæstio possit procedere tam de phrenitide quam de lethargo, & sequenti Disputatione de eo sermone instituemus, idè in præsentia de utroque affectu procedit disputatio, an eorum essentia consistat in inflammatione, vel in distemperie.

Secundò advertendum est nomine inflammationis non solum tumorem qui fit ex sanguine nos intelligere, verum quemlibet tumorem calidum, & de hoc procedit dubium.

Circa quod sententia fuit quamplurimorum Autorum essentiam phrenitidis & lethargi formaliter in inflammatione seu tumore, & non in distemperie consistere, quod probant pluribus gravium Autorum testimoniis, quos facile quis apud Petrum Garciam inveniet disputatione & capite præsentia. Ratione etiam prædictam sententiam confirmant, primò quia in phrenitide invenitur pulsus durus: sed causa hujus pulsus est tumor seu inflammatio, ratione tensionis quam causat in arteriis: ergo in phrenitide necessariò est tumor.

Secundò quia phrenitis ex Gal. est toto genere exitialis ergo consistit in inflammatione. Patet quia illud dicitur toto genere exitialis quod habet triplicem morbi speciem, scilicet in soluta unitate, in distemperie, & in quantitate aucta: sed triplex morbi species tantum in tumore reperitur: ergo si dicitur toto genere exitialis, ex eo quod consistit in tumore, in quo totum genus morbi reperitur, scilicet tres species enumerata.

Deinde quia si sufficeret ad lethargum mera distemperies absque tumore, sequitur quod in omnibus rheumaticis affectionibus, in quibus cerebrum pituita est irrigatum, esset vera ratio lethargi, quod nullus concessit; ergo ex eo est quia necessariò prærequirit tumorem.

Vera tamen sententia est quam tenet Vallesius, scilicet phrenitidem formaliter consistere in distemperie cum humore in cerebro putrescente; etiam si tumor non adsit, vel si hoc putrescat in cerebri membranis, ut in fine dicemus. Hæc sententia in primis constat ex Gal. pluribus in locis, in quibus clarè ait phreniticos dici illos qui simul cum delirio perpetuo habent febrem continuam, nullâ factâ mentione de tumore; & deinde ait phrenitidem à mania solum distingui penes eo quod ad hanc affectionem febris non requiratur, secus ad illam; sed si phrenitis in suo conceptu formali diceret tumorem, etiam ratione tumoris distingueretur à mania: atqui Gal. talem distinctionem

distinctionem non assignavit; ergo non reperitur in phrenitide.

Deinde ratione probatur, quia secluso tumore & omni inflammatione, sola posita distemperie cum humore putrefacto in cerebro, ponuntur omnia signa pathognomonica delirij & lethargi: igitur tumor non intrat in ratione constitutiva horum affectuum. Antecedens probatur, quia signa pathognomonica phrenitidis, sunt delirij perpetuum cum febre continua, & respiratione magna & rara; signa verò lethargi sunt somnus profundus continuus cum febre, & si vis cum delirio: sed omnia hæc fiunt secluso quolibet tumore, aut inflammatione: nam ex eo quod humor putrefiat, est sufficiens causa febris, à distemperie verò nascitur depravatus modus operandi & delirium; tumor autem solum facit morbum in quantitate aucta distendendo partem: neque ad putrefactionem humoris est necessarius, ut de se patet: ergo nullatenus potest conducere ad aliquod signum pathognomicum phrenitidis, neque lethargi, cum neque ad somnum conducatur; huiusmodi ergo affectus formaliter in distemperie cum humore putrefacto in cerebro vel ejus membranarum (vel tenuis meningis, ut dicemus) consistit, & non in inflammatione seu tumore.

Neque valet dicere talem non dici veram & exquisitam phrenitidem: nam ad hanc necessarium esse tumorem aiunt. Tamen contra est, quia hoc videtur gratis dictum, cum sine tumore dentur omnia signa ejus pathognomonica; & deinde quia tumor non conducit ad perpetuitatem delirij; cum ad hoc sufficiat causam esse præsentem in cerebro modo dicendo immediatè, potest sine tumore aut inflammatione aliqua.

Tripliciter autem potest esse humor in cerebro, aut ejus membranarum, aut in tenui meninge ejus, in quibus omnibus, si humor sit, vera phrenitidis per propriam passionem causant, & non per consensum, ex eo quod sint membranarum & meningum juxta ipsum cerebrum: primum enim in qualibet ex dictis partibus, potest esse humor quasi per irrigationem, taliter quod humor egrediarur à vasis & super cerebrum inspergat ipsius poros non ingrediendo, qui quidem humor ibi putrefactus, cerebrum distemperat, phrenitidem excitat, & tumorem non elevat.

Secundo modo potest esse etiam absque eo quod causet tumorem, ex eo quod egrediarur humor à vasis membranarum & inspergatur super cerebrum, & in ejus poris imbatur, solum implendo cavitates naturales, & nullam faciente distensionem præternaturam, seu tumorem, quam phrenitidem hæcticam appellat Gal. ex eo quod sit humor in porositatebus impactus, ut difficile valde moveatur & auferatur.

Tertio modo contingere potest ex eo quod humor putrefiat in vasis tenuis meningis, & cerebro distemperies calida ab hac communicetur, quod ad phrenitidem adhuc per propriam passionem sufficiens est: nam licet ad talem phrenitidem requiratur quod sint prædicta symptomata supra relata absque eo quod ab alia parte cerebro communicetur, ob quod talis affectus passio cerebri dicitur, nihilominus non est necessarium causam esse immediatè in cerebri substantia, sed sufficit ipsam nudam distemperiem cerebro communicari, ut patet, dum membranarum cerebri inflammantur, quæ in omni sententia phrenitidem veram per propriam passionem causant, solum

phlogosim & ardorem cerebro communicando: sic ergo licet humor putrefiat in vasis tenuis meningis, tamen phrenitidis causabitur per propriam passionem in cerebro, quia eodem modo sicut à membranarum phlogosis & ardor communicatur cerebro, ac per consequens per propriam passionem dicitur talis phrenitidis, quia cerebri membranarum & meningum non reputantur partes diversæ, cerebri in ordine ad hunc affectum.

Undè nihil facit contra nos quod in definitione phrenitidis dicitur *Inflamatio cerebri, aut membranarum ejus*: nam pluries Gal. nomine *inflammationis*, intelligit distemperiem calidam cum materia, phlogosim, vel ardorem hoc verbis illis vult significare.

Ad primum argumentum dicimus, pulsus durum non esse signum pathognomicum hujus affectus; numeratur verò à Gal. quia numerabat tunc omnia symptomata quæ ei possunt accidere, & cum possit contingere inflammatio in prædicto affectu, etiamsi ad ejus essentiam non conducatur, idè pulsus durum numeravit.

Ad alterum dico quod quando Gal. dicit phrenitidem esse toto genere exitialem, intelligi debet ratione partis principis affectæ, nempe cerebrum, non quia requirat tumorem. Adverte lethargum consistere in distemperie etiam cum materia, inde tamen non sequitur esse in qualibet affectione rheumatica; nam est necessarium ad talem affectum febris continua orta ex putredine humoris existentis in cerebro, ut suo loco dicemus.

CAPVT II.

Quid sit phrenitidis, & quæ pars affecta.

PHRENITIS dicitur affectio quædam in qua mens læditur, quæ sic ab Autoribus definitur, *Est inflamatio cerebri, aut membranarum ejus, cum febre continua & delirio perpetuo, respiratione magna & rara*. In qua definitione videtur partem genericam esse *inflammationem*, & in reliquis particulis etiam notum est partem affectum & symptomata hujus affectus explicari.

Sed adhuc dubitant Autores circa partem affectam: nam alij affirmant partem affectam in phrenitide esse substantiam cerebri, alij esse membranarum, alij septum transversum.

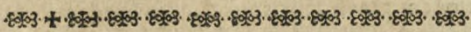
Sed nobis dicendum est non sufficere inflammationem, sive propriam, sive impropiam afficere membranas ad phrenitidem, dummodò malum non communicetur substantiæ cerebri, sive quod communicatur sit humor, sive distemperies sine humore, ac proinde à fortiori pars affecta in hoc affectu debet esse cerebri substantia. Hæc assertio efficaciter probatur: nam unum ex symptomatibus pathognomicis hujus affectus est delirium perpetuum: sed delirium perpetuum est actio depravata regentis facultatis: ergo ut talis sit, debet communicari malum parti ubi est regens facultas: atqui hæc est substantia cerebri, & non in membranarum, necessariò ergo hæc in hoc affectu debet pati.

Cum hoc tamen verum est non posse esse affectam tenem meningem, & cerebri membranarum; à distemperie calida cum humore, ita ut faciat phreniti

phrenitidem, quin malum communicetur substantiæ cerebri ratione continuitatis, & è contrà: at aliæ membranæ & dura meninx optimè possunt affici, quin cerebri substantia afficiatur: hoc autem contingit ratione distantia prædictarum membranarum, semper tamen est verum quod meninges & membranæ quæ sunt continuæ & proximæ substantiæ cerebri non possunt affici quin substantia cerebri afficiatur, & è contrà.

Undè fit, aliud esse quærere quæ pars in phrenitide necessariò debeat esse affecta (& hanc diximus esse substantiam cerebri,) aliud est quærere in qua parte sufficiat esse humorem, & dico sufficere esse vel in substantia cerebri, vel in ejus membranis, dummodò malum substantiæ cerebri communicetur, sive cum humore, sive sine illo; itaque qui partes ponunt cerebrum & membranas connumerant quæ necessariò divisivè una aut alia habet humorem afficientem, licèt solùm substantia cerebri necessariò debeat esse pars affecta. Unde partes quæ faciliùs retinent humorem, sunt meninges ratione duritiei; nam meliùs detinetur aliquid in re dura quàm in re molli & laxa.

Denique facilè Autores contrarium asserentes circa partem affectam conciliari valent: nam qui partem affectam ponunt substantiam cerebri, loquuntur de parte quæ necessariò in hac ægritudine debet affici; qui verò ponunt membranas, loquuntur de partibus quæ propter vasorum multitudinem assidue afficiuntur hoc affectu; qui verò septum transversum, loquuntur non de propria phrenitide, sed de paraphrenitide, de qua postea dicemus.

CAPUT III.

De speciebus phrenitidis, an sint, & quot ex parte læsarum actionum, & ex parte humoris.

DX duplici capite species phrenitidis desumi possunt, aut ex læsione diversarum actionum, aut ex causis talem læsionem causantibus. Circa primum certum est, rigorosè loquendo ex diversis symptomatibus veras species hujus affectus constitui non posse, cum ab eodem morbo plura symptomata nascantur, sed delirium est symptoma phrenitidis: ergo ex diversa actione depravata veræ species non sunt statuendæ, sed potiùs juxta alios diversæ differentia phrenitidis sunt nominandæ.

Sed cum phrenitis mentis alienationem significet, & hæc possit fieri secundum quod diversæ facultates actio læditur in usu est ut species phrenitidis, aut differentia diversæ ex diversis symptomatibus ab Autoribus enumerentur, ità ut Autores qui asserunt memoriam non esse potentiam activam, nullùmque elicere actum, ac per consequens neque delirare, neque depravatè operari posse, consequenter affirmant, tres tantùm esse species quæ ex læsione actionum diversarum facultatum de-

sumi possunt. Prima quando imaginatio tantùm læditur: secunda quando ratiocinatio tantùm, læsâ manente imaginativâ & memoriâ, (& hæc duo dicantur species simplices.) Tertia dicitur species composita quando imaginativa & ratiocinativa simul læduntur.

Nos tamen cum asseramus memoriam esse potentiam activam, ac per consequens posse delirare, & depravatè operari, consequenter dicimus, constitui diversam speciem phrenitidis ex læsione memoriæ, non ità ut ipsa læsa cæteræ illæ sæ maneat: sed ex ea constituitur species composita, ità ut non possit depravatè operari tam per calorè quàm per siccitatem, quin potentiæ inferiores, etiam depravatè operentur: nam jam diximus, memoriam requirere majorem calorem ad operandum, ac proindè calor qui est sufficiens ad lædendam memoriam, multò faciliùs lædet potentias inferiores quæ minorem & remissio-rem calorè exposcunt ad operandum: & idem dico de siccitate: undè quando memoria delirat, alia diversa species composita phrenitidis desumpta ex symptomatibus est statuenda ultra dictas.

Neque valet dicere quod cum ratio etiam exposcat intensiorem calorem ad operandum quàm imaginativa, non poterit per calorem lædi sola ratio quin etiam imaginatio lædatur, ac proindè non dabitur secunda enumerata species, aut differentia simplex phrenitidis, nempe quando ratio sola læditur.

Resp. quod quando depravatio fit ratione caloris, benè probat argumentum: sed cum læsio & depravatio etiam fiat à siccitate, poterit contingere ut verâ bile putrescente læsio causetur à siccitate, etiamsi calor sit major quàm pro natura, insufficiens tamè ad causandam læsionem propter latitudinem, quam habent prædictæ potentiæ, ac proindè tunc depravatio à siccitate causabitur, & solùm erit læsio in ratiocinativa; in memoria autem etiamsi depravatio fiat à siccitate, non potest esse sola in ea læsio, quin potentiæ inferiores lædantur, quia etiam prærequirit majorem siccitatem quàm cæteræ.

Sed alterum dubiolum excitari solet, an scilicet si una potentia inferior lædatur, cæteræ superiores ad quas mittit species, etiam lædantur; & partem negativam tenet Autor, quæ quia *Disputatione de delirio*, latè tractavimus, in præsentia ea omitto.

Compertum etiam est tot esse species phrenitidis ex humore, quot sunt species humoris potentis causare talem affectum: cum ergo à succis calidis causetur, dubium esse solet an ex sanguine species phrenitidis fiat: & breviter dicimus quod communiter enumerantur quatuor species: prima quæ causatur ex sanguine tenui: secunda ex bile pallida: tertia ex bile flava: quarta bilis cum ustione, quæ via est ad atram bilem, licèt ab atra bile consummata potiùs mania, quàm phrenitis causetur, ex his quæ à sanguine causatur mitior est, ità ut delirium non sit furibundum, minùs mitis est quæ à bile pallida, deindè minùs quæ à flava, & tandem ferosior est quæ à bile quæ est in via ad atram bilem causatur.

Videtur quod etiam ab atra bile consummata & à pituita falsa, vel alio succo acris & calido

dum pu-
trefcunt
in cere-
bro phre-
nitidem
caufari:
nā phre-
nitidis non
requirit
determi-
natum

CAPUT IV.

*Quæ sint Symptomata pathognomoni-
ca phrenitidis.*

modum
delirij, nā
aliās so-
lūm ab
unico
humore
caufaretur,
ac proinde
licet fiat
ab atra
consum-
mata de-
lirium,
cum ma-
jori sero-
sitate
erit vera
phrenitidis,
quia in
tali affe-
ctu ex-
febris cō-
tinua, cū
delirio
perpetuo,
& idem
dico de
pituita
salsa, vel
liquore
seroso ca-
lido si
putrefiat
in cere-
bro; ne-
que fa-
ciet ma-
niam af-
fectus ex
atra con-
summata
si pure-
fcant, quia
erit fe-
bris, quæ
non est in
manin.

QUOSTQUAM de essentia & causis phrenitidis egimus, jam oportet ejus symptomata pathognomonica examinare; & quidem communiter dicitur signa pathognomonica hujus affectus esse febrem continuam cum delirio perpetuo, & quidam addunt respirationem magnam & raram, sed de his postea.

Sed contra hanc communem & receptam doctrinam videtur quod sit contrarius Aëtius in hoc capite, dicens sæpè incipere phrenitidem sine febre: ergo non est signum pathognomonicum; nam aliàs non posset unum ab altero separari. Antecedens probatur verbis expressis Aëtij, quæ sunt sequentia. *Rarò autem à principio phrenitidis cum febre irruit, plurimis verò à quarta, aut quinta, aut sexta incipit, & adhuc serius cum ipso ferme periculo incidens, ut jam aliqui septimâ, aliqui nonâ delirare inceperint.*

Secundò, quia essentia hujus morbi consistit in distemperie calida; ergo non potest esse etiam symptoma febris. Patet, nam symptoma procedit à morbo: sed febris non procedit à distemperie calida cerebri (in qua consistit phrenitidis) sed ab humore putrescente in cerebro à quo fulgines elewantur & mittuntur ad cor: ergo febris non potest esse signum pathognomonicum phrenitidis.

Tertiò ex Hippocrat. lib. 3. epidem. parte 3. text. 45. videtur delirium in phrenitide non esse perpetuum. Verba sunt sequentia. *Nullus phreniticorum quispiam vehementer si purefcant, ut in aliis, sed alia quadam veteriesca, quia erit febris, quæ non est in manin.* Sed cum somno non potest esse delirium, ergo datur phrenitis absque delirio perpetuo: Et rursus idem Hippocrat. text. 62. ait, *Comatosi erant imprimis phrenitici:* ergo cum somno non potest delirium conjungi, ac per consequens semper non est perpetuum.

Sed nihilominus conveniunt omnes febrem continuam & delirium perpetuum esse signa pathognomonica phrenitidis, ita ut eam distinguant à quovis alio affectu, & præcipuè à paraphrenitide, si non continuitate febris (nam hæc etiam in paraphrenitide reperitur) perpetuitate tamen delirij: sed antequam ea quæ à Contrariis adducuntur, solvamus, & in bonum sensum interpretemur, postquam jam diximus quid esset delirium, oportet explicare quid intelligamus per hoc quod est esse perpetuum.

Contra quod noster Vallefius affirmat delirium non dici perpetuum in vera phrenitide per propriam passionem, quia non cesset toto tempore quo durat affectus, sed quia non cessat per certa intervalla, & per circuitus & periodos certos repetentes, sicut

contingit in febribus intermittentibus. Sed hoc placitum Vallefij nobis nullo modo probatur, nam si perseverat idem affectus (quod ipse fatetur) cur non semper lædit: nam si causa perseverat eadem & nullum sit impediens potentior à cujus effectu potentiori impediatur effectus phrenitidis: & aliàs ex Philosopho, *Idem in quantum idem, semper natum sit facere idem:* ergo cum sit eadem causa, si aliquibus diebus causavit delirium, etiam omnibus diebus in quibus eadem causa & idem affectus præsens fuerit, delirium etiam aderit & erit perpetuum. Deindè quia si in phrenitide per propriam passionem, potest cessare delirium, non est ob quod distinguatur à paraphrenitide. Dicendum ergo est quod in vera phrenitide sit perpetuum delirium, & perpetuum dici, quia non cessat toto tempore affectus, neque pendet ita ex alio, ut secundum mutationem hujus, symptoma etiam mutetur; licet tamen delirium in vera phrenitide possit remissionem & intensionem pati, nunquam tamen cessat in ea delirium sensibile.

Undè ad Aëtium facile respondetur, ibi non loqui de vera phrenitide, sed de paraphrenitide; sed videtur id non ob stare; nam in paraphrenitide est febris statim ac incipit, ac proindè Aëtius potest in optimo sensu interpretari, ita ut velit rarò phrenitidem incipere à principio, id est primo morbi insultu, quod denotat nomine febris.

Ut autem intelligamus quæ ratione febris sit symptoma phrenitidis, quæ in ipsa distemperie calida cerebri consistit, advertere oportet duobus modis posse febrem causari ex humore putrescente in cerebro, aut in aliqua alia parte. Primo modo per continui alterationem potest febris produci in corde: secundo modo fuliginibus solis deductis ab humore putrefacto usque ad cor, à quibus calefit: undè si primo modo fiat in phrenitide, facile explicatur quomodò febris sit ejus symptoma: nam humor in cerebro existens, cum putreficit, potest calefacere cerebrum, & sic ab illo calore simul cum illo qui est in humore produci per medias partes usque ad cor: cum autem ibi habeat rationem febris productæ à calore cerebri, reverà febris nascitur à morbo, eritque ejus symptoma. Si verò dicamus febrem secundo modo produci, reverà non est proprium symptoma morbi, febris: nam neque immediate neque mediata fit à morbo; sed ab ejus causa, nempè quia ex illa, scilicet ex putrefacto humore elevante fulgines calefacientes cor, ad quarum productionem non concurrunt distemperies calida cerebri, & ita non dicitur symptoma ipsius in hoc secundo sensu, potest tamen larga significatione dici symptoma phrenitidis, quatenus hic affectus includit distemperiem cum causa, licet in rigore solùm à causa fiat. Tamen quia sequitur talem affectum ejus, symptoma largè potest dici. Aliter tamen possumus philosophari, dicendo quod adhuc in hoc secundo sensu potest dici symptoma verum hujus affectus, quia cerebrum ultra naturam calefactum non potest non calefacere præternaturam plures partes quæ in sua sphaera activitatis sunt, ac proindè fe-
bris

contingere & non cessare donec morbus cesset, aut satis manifestè remittatur, quod Gal. non negavit. Sed quod prædictum delirium ex inflammatione septi non sit perpetuum probatur ex Gal. 5. de locis cap. 4. dicens, *Sed quem ob septi transversus affectum accidunt deliria, non multum à phrenitide distant.* Ergo sentit non esse perpetuitatem sicut in phrenitide, licet parum ab ea distent. Et paulò post in eodem cap. supra verba posita pro contraria sententia, scilicet *Ab aliarum verò partium nulla perpetuum delirium procedit dempto solo septo transverso.* Addit ipse Gal. *Cujus vitio excitatum delirium, parum à continuo distat.* Ergo sentit non esse continuum, sed continuum vocatur quia parum ab eo distat; unde constat solutio ad autoritatem contra nos factam.

Affecto existente septo sensibilibus deficit delirium, vel in principio inflammationis septi, vel in declinatione, quia pars distans est à cerebro, at non quælibet affectus est sufficiens, ut agat usque ad cerebrum; in membranis est dispar ratio, cum non tam propinqua sint, non possunt afflicti sensibilibus malum communicetur cerebro, & sic in hoc casu est delirium perpetuum, per propriam passionem & in illo non. Nota tamen maxime, errare qui affirmat in paraphrenitide dari delirium cum intermissione; nam non potest dari

Ratione etiam probatur nostra sententia: nam idè ex inflammatione aliarum partium, aut ex febre ardenti, delirium non sit perpetuum, quia cum pendet ex alio morbo remittitur aut crescit ex variatione alterius; sed quando procedit ex inflammatione septi, hoc idem habet; ergo reverà delirium non est perpetuum. Major constat ex Gal. prædicto cap. Minor ostenditur, quia remissa inflammatione septi cum minor sit causa delirii, necessariò debet remitti, aut dicant Contrarij quare cum remittitur affectio aliarum partium præter septum, remittitur delirium, & non remittitur quando remittitur affectio septi.

Sed respondebis non posse negari per remissionem inflammationis remitti etiam delirium: sed quod negamus, est quod cesset delirium existente inflammatione, ac proinde est inflammatio est delirium, licet cum remissione aut intensione sequente remissionem, aut intensiorem inflammationis septi. Tamen cõtra insurgimus, quia adhuc hoc modo non est perpetuum, quia quando incipit inflammatio septi, non est statim delirium: nam aliquod tempus sensibile debet intercedere inter inflammationem ipsam & affectum communicatum cerebro; siquidem successivè fit ipsa communicatio, & productio, ergo tempus erit in quo sit inflammatio septi, & non sit delirium, ac proinde non erit perpetuum ullo modo, præcipuè cum sit distantia notatur digna inter septum & cerebrum, ob quod debet pertransire tempus inter inflammationem & communicationem fuliginum à septo in cerebrum.

Deindè etiam in declinatione inflammationis septi non est cur non cesset delirium: nam ad hoc requiritur certa quantitas fuliginum, & intensio caloris, præternaturam: ergo cum non sufficiat quilibet dum ex aliis partibus communicatur, neque sufficere, dum ex septo communicatur, ac per consequens sicut in declinatione affectus, aliarum partium cessat delirium, quia parum communicatur etiam in declinatione inflammationis septi cessabit, cessabit delirium, quia non communicatur qualitas fuliginum, vel calor præternaturam in tanta intensiõne quanta requiritur ad delirium. Si verò sit phrenitis per propriam passionem propter propinquitatem causæ, non intercedet aliquod tempus sensibile in quo sit hu-

mor putrescens, & non sit sufficiens causa delirii; neque remissio affectus quin etiam sit delirium, licet remissum, dummodò causa non sit valde exigua, quod sensibile affectum non faciat, ac proinde cum inflammatio sit in cerebro, aut membranarum ejus, quæ ferè eandem faciunt partem cum cerebro, idè in propria phrenitide semper quod est causa, vel inflammatio est delirium perpetuum, dummodò ità exigua non sit, ut non faciat morbum ob insensibilitatem.

sine illo: differentia ergo qua versatur inter paraphrenitidem, & phrenitidem est quod morbus causans phrenitidem tenet sine intermissione, & à principio sui, continuè que delirium causare; ac morbus causans paraphrenitidem repugnat continuè delirium inducere, ità ut à principio sui delirii causare valeat: nam cum sit à parte distans, prius est morbus sensibilis in parte, quam cerebrum consentiat cum illa.

CAPUT VI.
An sit aliquod symptoma distinguens veram phrenitidem, ab illa quæ contingit per consensum cum septo præter delirii perpetuitatem.

UTORES affirmantes veram phrenitidem & paraphrenitidem quæ causatur ex inflammatione septi æque convenire in perpetuitate delirii, tenentur assignare distinctionem ratione respirationis. Nos autem qui ratione perpetuitatis præcedenti diximus, distingui ad prædictam distinctionem & separationem phrenitidis à paraphrenitide quæ fit ex inflammatione septi, non erat opus ad aliud recurrere: tamen quia reverà dissident in respiratione, oportet ex parte istius etiam assignare distinctionem.

Circa quod Gal. lib. 5. de locis cap. 4. in vera phrenitide esse respirationem magnam & raram, hoc est ex longis intervallis: ac verò cum à septo delirium oritur, ità inæqualis est respiratio, ut modò sit parva & frequens, modò verò magna & angustiosa. Ubi adverte in paraphrenitide ex septo nunquam respirationem esse magnam absolutè. Dicitur autem à Gal. magna, quandoque angustiosa, quia intrapartem quam semper servat, ità inæqualis est, ut modò minores, modò majores eliciat motus.

Sed oportet assignare rationem ob quam in vera phrenitide respiratio est magna & rara. Avic. ait idè talem esse, quia delirantes in vera phrenitide aliis rebus intenti negligunt & obliviscuntur respiratione, postea verò in crescente usu, incitantur vehementer, ac per consequens, ut usui satisfaciat apponit magnam respirationem, & cum sit oblivio, apponit raritatem, quæ in longis intervallis temporis consistit; quod autem propter oblivionem, & ex eo quod aliqui sint aliis operibus intenti, negligentes sint circa animales actiones, constat in exemplo phrenitici qui petit matulam ad reddendam urinam, est non reddit; constat etiam in illis qui ambulat celeri & concitato motu: nam si in medio itineris aliquid cogitent vehementer, remittunt celeritatem illam, & interrumpunt sæpè, id autem non cognoscunt usque quo mentem accommodant, & cognitiã negligentiam moventur, ut prius: sic autem qui delirant & mente vacillant, si sunt occupati aliis imaginationibus, & intenti negligentes sunt circa actiones animales, ac proinde in respiratione recuperat animal id quo

quo privatus fuit, respirationis magnitudine, & sic fit magna & rara; quod non contingit in operationibus naturalibus: nam hæc nunquam cessant, neque otiosæ sunt, secus animales, ex eo quod advertentiam animæ requirant, & sint subiecta imperio voluntatis: nomine autem imperij voluntarij intelligimus motum spontaneum, nam in brutis si primo modo & rigorosè intelligatur motus voluntarius, non potest idem contingere, quod est falsum, nam etiam in eis datur delirium.

Sed nobis dicendum est quod quando deficit respiratio, defectus ille non potest dici oblivio, hoc est defectus actûs proprij memoriæ: nam quando redit ad respirationem, non est necessarius actus memoriæ: ergo non erat privatio ejus quando deficiebat respiratio. Antecedens patet: nam ponamus casum in quo aliquis habeat ablatam actionem memoriæ ob distemperiem frigidam cerebri, & quod in hoc sit phrenitis ex læsione solius imaginationis, ita ut calore requisito ut in hæc phrenitidem incidat hic, non redeat memoria ad naturalem statum, in tali casu qui possibilis est, erit respiratio magna & rara: ergo non est necessarius actus memoriæ ad illam; neque ejus cessatio, sed sufficit animal esse intensum in aliis operibus vi imaginationis, ita ut redeat ad respirationem, solum ex eo præcisè quod sensus exterior, tactus videlicet, sentiat objectum, & imaginatio cesset ab aliorum meditatione, ac proinde in exemplo celeri motu ambulantis, & in alio illius phrenetici qui petivit matulam, non fuit oblivio prout dicit cessationem actûs memoriæ: sed imaginatio circa alia objecta, intensaque diverso.

Ex his clarè patet Gal. nomine oblivionis non intellexisse veram privationem actûs memoriæ, sed cessationem solius actûs sensitivi, scilicet respirationis; de quo est sermo, oblivionem appellabat: ad quod sufficit quod animal valdè intentum sit aliis operibus ratione cujus homo veluti oblitus est respiratione, seu qualibet alia actione, sensitiva ubi verbum *oblitus*, solam cessationem operationis sensitivæ significat.

Sed dices contra nos: Ex dictis videtur quod in paraphrenitide ex septo, respiratio etiam esse debeat rara: nam ex eo in vera phrenitide est rara propter delirium, ratione cujus aliis operationibus sunt intenti phrenetici: sed etiam in paraphrenitide cum septo est delirium; ergo similiter qui eo laborant, aliis operibus debent esse intenti, ac proinde respiratio etiam debet esse rara: nam quod delirium sit per consensum parum refert, ad hoc ut sint intenti, vel non.

Respondetur in inflammatione septi respirationem semper esse parvam ob vitium instrumenti, scilicet ipsius septi non potentis dilatari, & facere respirationem magnam; undè cum crescat usus, & non possit satisfieri magnitudine, utpotè ratione impotentis instrumenti eam non potest apponere, necessum est ut apponat frequentiam, & crebritatem, & non raritatem: nam cum calor irriter & alio modo non possit facultas satisfacere, ideo in paraphrenitide ex inflam-

matione septi, respiratio est parva & frequentens.

CAPUT VII.

Quid sit advertentia, & in quibus actionibus habeat locum.

PRIMò in hac re supponere oportet, quod in actionibus animæ sensitivæ quæ cognoscitivæ sunt, & ex appetitu animali procedunt, ita esse necessariam advertentiam, ut defectu illius, aut cesset actio, aut minuat: sed constat ex Hippoc. 2. aph. text. 6. dicente, *Quicumque aliqua parte corporis dolente, dolorem non sentiunt, his mens aegrotat.* Quod ex eo est quia ex læsione mentis deficit advertentia; id etiam constat aliis quamplurimis exemplis, in quibus quotidie experimur homines ita diverti circa aliquas actiones sensitivas, ut circa alias non operentur: constat enim hominem iratum inter arguendum, vel aliquo alio negotio, non sentire dolorem in pede, etiam si pungatur: constat etiam majores dolores apparere noctu quam diù, quia anima noctu ad minus est distraeta, & sic magis advertit, sentitque omnia objecta sibi molestantia.

Sed dubium difficillimum est quid sit hæc advertentia. Circa quod aliqui Philosophi affirmarunt esse actum imaginationis, ratione cujus rapiuntur ad se spiritus in maxima quantitate, ac proinde cum imaginatio operetur, semper quod sensus externi operantur & rapiat ad se spiritus quibus sensus alij debebant sentire (nam mediis illis virtus ad motum & sensum communicatur) id est quod ratione imaginationis vehementis remittantur actiones aliorum sensuum. Sed hæc sententia est falsa: nam tantum probat ratione imaginationis avocari spiritus ad intra, ac proinde solum sensus externi operationem cessare, ratione operationis imaginationis cum aliis sensibus: sed constat etiam ratione vehementis imaginationis cessare etiam operationes aliquas sensuum internorum à quibus non retrahuntur spiritus, præsertim in opinione dicentium omnes internas potentias residere in eadem cerebri parte: ergo advertentia non consistit in cooperatione imaginationis causante prædictam retractionem.

Secundò, quia constat aliquem tantam habere divertentiam inter arguendum, ut dolorem non sentiat in pede, etiam si pungatur, & tamen movet pedem: sed si non sentiret ob retrocessum spirituum causarum vi imaginationis cooperantis cum alio sensu, etiam non debebat movere pedem, imò debebat quietem habere in illo, cum eadem virtus sit ad sensum & motum, imò intensior ad motum quam ad sensum: ergo alia est causa divertentis, & non assignata.

Alij verò dixerunt operationes sensuum externorum fieri in propriis organis, perfici tamen in imaginatione, & sic dum imaginatio non operatur circa operationem alicujus sensus, ejus actio aut non fit, aut non rectè

Sententia eorū qui dicunt cooperationem imaginationis esse aliis sensibus esse advertentiam, ex eo quod ratione illius rapiuntur spiritus, & sensus sine virtute ad operandū manent.

fit; non operari imaginationem cum aliquo sensu externo, est non advertere, & sic advertentia in operatione imaginationis perficiente sensus externos, consistit & divertentia in cessatione imaginationis. Sed hæc sententia non minus claudicat quam præcedens, quia quælibet sensatio externa est independens ab imaginatione, & habet suum esse ante imaginationem, ita ut habeat rationem causæ producentis speciem in imaginatione actio externa: ergo cum ante imaginationem fit, non perficietur ab illa, utpotè nullam inter ambo dependentiam agnoscimus.

Vallesius tamen affirmavit advertentiam ad imaginationem etiam pertinere, & hanc non solum operari in cerebro, sed in organis sensuum externorum, ac proinde tunc esse divertentiam, cum imaginatio non operatur, ac proinde quando non operatur, non advertit, & sic illatio vel ablata, vel diminuta est.

Sed contra Vallesium militat prima ratio quæ probat contra primam sententiam, scilicet sequi tantum habere locum circa operationes sensuum externorum, non verò internorum, cum objecta & actus cogitativæ & memoriæ non cadant sub objecto imaginationis, & sic hæc non poterit operari circa illa, ac per consequens ratione imaginationis, non poterit contingere in sensibus internis advertentia.

Sed ut in hac re proprium placitum ostendamus, supponere oportet, ipsam animam concurrere efficienter ad omnes operationes vitales sensitivas & naturales, & non sufficere potentias: nam aliàs essent separata, operarentur, quod omnes negant.

Secundò supponendum est virtutem animæ esse finitam & limitatam, ita ut concurrat ad omnes operationes in certo gradu & intensione, ac proinde si intensius quam pro natura debetur concurrat, ad aliquod opus deficient pro alia operatione; hinc ergo constat advertentiam animæ consistere in concursu, conatu, & efficientia animæ circa aliquam operationem, quo deficiente, anima non advertit, & cessat ipsa actio.

Sed dices contra nos, quia non videtur minui perfectionem unius actionis ex intensione alterius: nam eodem modo se habet ignis respectu suorum effectuum, ac anima: sed ex eo quod ignis calefaciat non minuitur virtus exiccandi, neque quando movetur localiter sursum, minuitur virtus calefaciendi: ergo eodem modo ex eo quod operationes procedant ab anima, non sequitur ut ex nimia intensione unius remittatur alia, aut auferatur.

Respondetur esse diversam rationem de igne ac de anima; nam ille non concurrat effectivè ad calefaciendum & exiccandum (& idem est de aliis agentibus similibus.) Patet, ex Aristot. *lib. de sensu & sensibili*, dicente. *Ignis non calefacit quatenus ignis, sed quatenus calidus.* Undè ignis solum se habet ut sustentans calorem; calor verò ut causa principalis, quia separatus valet calefacere, quod potentia separata ab anima non valet facere, ac proinde cum ignis tanquam efficiens non concurrat, quid mirum ut una actio non re-

mittatur aut auferatur ex intensione alterius, in anima verò cum efficienter concurrat, contrarium evenit.

Sed etiam si concedamus ignem efficienter concurrere ad calefaciendum & exiccandum, solvitur argumentum, aut quod probabilius est, etiam solvitur argumentum respectu ipsius ignefactionis qui efficienter ab igne nasci nemo potest negari: nam in actionibus animæ sensitivæ est aliquid à quo possit dividi concursus animæ, nempe à potentiis & speciebus, & sic ex intensione unius remittitur altera actio: at verò in ignefactione respectu ignis non est aliquod determinans ex parte agentis, neque dividens ipsum concursum, & ita totus reperitur in qualibet ignefactione.

Sed iterum dices: In igne esse diversas etiam facultates, ut facultas alterandi, & movendi localiter: ergo etiam potest minui actio unius per intensiōem alterius, sicut in anima diximus.

Ad hoc Respondet Petrus Garcia, quod si quando ignis movetur sursum applicetur stupra, non minus aut tardius combureretur, ac si quiesceret, ac proinde non remitti actionem unius per intensiōem alterius. Quod responsum est cum ipsa conclusione; nam non tribuit disparitatem inter animam & ignem.

Uterius incidit in primam solutionem ut satisfaciatur huic argumento, scilicet ignem non concurrere efficienter, neque ad calorem, neque ad ignefactionem, ac proinde una actio non remittitur ex intensiōe alterius.

Sed adhuc militat argumentum respectu ipsius caloris, nam non potest negari ipsum concurrere efficienter & principaliter, præcipue in sententia adversariorum: nam si intense calefaciat aliquod passum, ergo non exicabit, quia etiam est finitæ virtutis, sicut anima, ac proinde ex intensiōe unius actionis debet alia remitti, vel conficio argumentum respectu calefactionis in diversis partibus subiecti: nam si intense calefaciat unam, vel remissè calefaciat alteram, vel non calefaciat: sed quia militat idem argumentum in operationibus animæ vegetativæ in quibus non est advertentia, neque divertentia, sicut in actionibus animæ sensitivæ, idè quomodo respondeamus ad argumentum de advertentia in ordine ad operationes vegetativas, patebit solutio ad præsens.

Dices: si advertentia consistit in concursu & conatu animæ, & non ratione alicujus operationis sensitivæ, quomodo poterit homo subtrahere advertentiam ab aliqua operatione aut illam apponere: nam id quod procedit à substantia animæ, non est in nostra potestate.

Respondetur quod jam actiones vel considerationes circa hæc vel illa objecta sint in nostra potestate quando volumus cessare ab aliqua operatione, intense cogitamus, vel consideramus aliud objectum; & cum ad prædictam actionem debeat concurrere anima, intense etiam concurrat, ac proinde cessat ab alia operatione.

Indè inferitur quod non quælibet ægritudo mentis sufficit ad hoc ut causa doloris non sentiat,ur,

Poterat respondere calorem operari per diversas lineas sicut dicitur quod est in diversis partibus subiecti, ac proinde actio intensa circa unum passum non remittit actionem circa alteram partem passus, vel circa aliud passum per diversam lineam: sed contra, quia si calor intensus ponatur in unica parte, vel in unico indivisibili, partes circumferentia aequaliter caleferent: ergo in tali casu

actio circa unam partem spatij pro ductiva illius rotius intensiois quã possit, im. pediret actionem

sentiatur, sed magna, ita ut valeat auferre concursum animæ requisitum ad sensationem & ita est manifestum plures phreneticos in quibus læsa est imaginatio dolorem sentire; inde etiam constat non quemlibet concursum animæ circa aliquam actionem auferre concursum ejusdem circa aliam, sed intensam valde, qui solum divertentiam causat.

Secundò infero quod ex vehementi actione externa non possit impediri actio sensus interni: Et ratio desumitur ex vehementia & majori efficacia in operando sensuum externorum; tantam enim habent vim sensus interni, ut trahant ad se concursum animæ requisitum ad sensationes externas, non verò è contra contingit, nam operationes externæ minoris efficacix sunt.

Ex dictis patet solutio ad secundum dubium, scilicet in quibus actionibus habeat locum advertentia: Et imprimis constat experientia in omnibus actionibus sensitivis locum habere. Restat ergo an etiam habeat locum in operationibus naturalibus animæ vegetativæ, ut sunt nutritio augmentatio & generatio. Et quidem videtur partem affirmativam esse veram: nam non minus concurrat anima in genere efficientis, ad operationes sensitivas quàm ad vegetativas: sed extante eadem animâ applicatâ, & specie objecti præsentis, ex eo quod anima apponat majorem conatum circa unam operationem sensitivam, deficit pro alia: ergo similiter si anima intensius operetur pro coctione exercenda in ventriculo, deficit pro coctione exercenda in venis; æqua enim in omnibus actionibus est ratio.

Sed nobis dicendum est neque ratione intensiois alicujus operationis sensitivæ, cessare animam ab operatione aliqua vegetativa, neque ratione intensiois alicujus operationis vegetativæ cessare ab alia vegetativa.

Primum constat, nam aliàs in quolibet tempore imaginemur, vitiabitur coctio, quod nullus dixit; si enim aliquod vitiatur, est quia deficient spiritus & ad aliam partem avocantur.

Secundum etiam constat: nam cum propriè advertere videatur includere cognitionem, non potest in non cognoscentibus reperiri, ac proinde in operationibus vegetativis advertentia locum non habet.

Sed argumento in contrarium posito poterat quis respondere in sententia probabilissima dicentium ad omnes operationes vegetativas non requiri diversas potentias, dicendo quod sicut in igne non concessimus divertentiam defectu potentix aut speciei dividendis ejus operationes, sic etiam non concedimus divertentiam in operationibus vegetativis defectu dividendis operationem animæ.

Sed dicendum nobis est adhuc respectu diversarum partium nutritionis non reddi sufficientem causam ad auferendam advertentiam in prædictis actionibus: nam quælibet pars habet diversum temperamentum à quo anima possit dividi, & ponere majorem conatum in una parte quàm in alia: ergo ratio est nulla. Præterquam quod solutio non habet locum in operatione, animæ sensitivæ respectu operationis animæ vegetativæ: nam in his

potest dividi concursus, ut de se patet: ergo in tali casu poterat deficere vel minui coctio propter intensam imaginationem, quod nullus dixit.

Nos autem dubio Respondemus dicendo quod sive sint diversæ potentix, nutritiva, augmentativa, & generativa, sive non, opus unius quantumvis intensè fiat, non remittere actionem alterius, quia hujusmodi actus sunt subordinati, ita ut producta substantia per nutritionem, non possit non produci qualitas (si fortè de novo producitur, & sic opus unius non remittere opus, vel actionem alterius, cum sint subordinati. Et idem est dicendum de operationibus sensitivis subordinatis. Itaque dubium solum procedit quando actiones non sunt subordinatæ, cujusvis generis sunt: cum autem contingat omnes operationes naturales animæ vegetativæ esse subordinatas, quod mirum quod per augmentum unius non sit ablatio aut diminutio alterius.

Undè infero illam diversitatem potentix nutritivæ sive differat à temperamento, sive non, esse secundum magis & minus, & esse unam potentiam secundum continuationem in pluribus partibus; ex quo fit ut coctio vel nutritio unius partis, non subtrahat requisitum ad alias, quia sunt una actio absolutè. Unde etiam inferitur actum imaginandi vel quemlibet alium alterius potentix sensitivæ, non tollere concursum ad nutritionem, quia hæc actio est inferioris ordinis, ita ut cum minori concursu animæ fiat ex propria natura.

Sed dices: quia videtur in omnibus actionibus adhuc sensitivis, locum non habere advertentiam, quia cuilibet organo est anima intimè applicata se tota, utpotè indivisibilis est, & objectum est præsens: cur ergo non sentitur etiam si anima eliciat operationem aliam sensitivam intensiori modo; aut quomodo potest apponere majorem conatum ad aliam actionem, & non ad hanc quæ non sentitur, posito quod tota anima ad quamlibet partem est applicata, quæ principium ex se effectivum, & potens operari est.

Respondetur quod cum anima finitæ virtutis sit, ita pro omnibus operibus viventis divisa est à natura, vel ab autore naturæ, ut omnes operationes eliciat in certo gradu, & detur minuta intensio; undè si pro una apponit majorem intensioem quàm pro illa fuit destinata, deficit pro alia, ac proinde defectu alicujus conditionis requisitæ ad operandum, deficit sensatio in alia parte non defectu agentis sufficienter approximati: conditio autem est determinatus conatus & concursus in hac intensioe determinata pro hac actione, posito autem intensiori quàm debetur pro natura, ponitur aliquid ratione cuius pro alia actione actu non operatur anima, licet pro ea sit sufficiens principium ad operandum, scilicet ipsa anima, tamen non operabitur defectu requisiti assignati.

Ratio autem ob quam hoc contingat in actionibus sensitivis & non in vegetativis, est quia sensitivæ sunt subjectæ imperio voluntatis, ita ut ad hoc ut sentiatur aliquod objectum, sit necessarius actus voluntatis quo velimus cessare ab intensioe in alia operatione,

ione, & sentitur aliud objectum, quia jam advertit anima; operationes verò vegetativæ cum non sint subjectæ voluntati, vel spontaneæ in brutis, quod idem est, indè est quod respectu illarum non habeat locum advertentia: nam non est in nostra potestate cessare à nutritione intensiori, vel apponere majorem conatum ad hanc aut illam actionem vegetativam, & sic non deficit virtus vel conatus pro alia, ac proindè vel hac solutione, vel alia de subordinatione actionum naturalium animæ vegetativæ argumentum potest solvi.

CAPUT VIII.

De insomniis turbulentis & plenis imaginibus.

RÆTER alia signa quæ in laborantibus phrenitide solent contingere, aut ad hanc affectionem præcedere, nullo examine indiget, neque inquisitione, præter id quod de insomniis dicitur, ac proindè de eis in præsentia agere decrevimus, ut completam hujus affectus notitiam habeamus. Et quidem supponere oportet insomnium nihil aliud esse quàm illud phantasma, aut apparitionem illam, vel chimæram quæ inter dormiendum, vel in somno fit & repræsentatur. Hoc autem non ad sensum externum, sed ad internum, & in nobis quodammodò ad intellectum pertinet, ex eo quod inter dormiendum sensus interni magis vel minùs ligantur: hoc autem contingit ex D. Thoma propter dispositionem vaporum; nam quando vapores multi fuerint, ligantur non solum sensus, sed etiam imaginatio, ità ut tunc nullum phantasma seu insomnium fiat: si verò aliquantò remissiores vapores fiant, apparent phantasmata distorta, & inordinata; si autem motus vaporum modicus, non solum imaginatio manet libera, sed & sensus communis ex parte, ità ut quodammodò judicet inter dormiendum illa quæ vidit somnia esse. Undè clarè constat quod cum inter dormiendum operetur multoties imaginativa, vel aliæ potentia internæ, necessariò insomniis quæ actiones harum potentialium sunt, inter veras & reales operationes debent numerari, non minùs ac quando in vigilia operationes à prædictis potentiis eliciuntur.

Sed dubitabis cujus sensus interni sit insomnium operatio, & dico, quod licèt frequenter sit imaginationis operatio, tamen potest esse operatio memoriæ absque potentia imaginativa: nam si in vigilia independentè ab illa operatur, cur inter dormiendum non operabitur, per species suas reservatas: similiter licèt cogitativa sine imaginatione non possit operari, ex eo quod non habeat illa species reservatas, tamen non est dubium quin simul cum imaginativa insomnium multoties causet, ità ut hoc illius sit etiam operatio, nempe potentia cogitativæ.

Sed difficile est assignare quomodò hæc insomnia contingant: nam Aristoteles affir-

mat apparere simulacra inter dormiendum ob motum vaporum, & spirituum ad primum sensitivum, nomine autem primi sensitivi intelligit cor. Sed difficile videtur hoc modo insomnia fieri: nam cum species objectorum in spiritibus aut vaporibus subjectentur, & probabilissimum sit in eadem parte plures operationes subjectari, ex eo quod non se impediant, sequitur apertè ex motu spirituum non magis approximari principio unam speciem quàm aliam in omnes æqualiter, ac proindè insomnium non fieri magis circa unum objectum quàm circa aliud, quod est contra experientiam.

Sed dicendum nobis est ex humoribus aut vaporibus vi caloris liquantis, elevatis in cerebrum, produci in eo dispositionem & temperiem conducentem pro excitatione hujus speciei potius quàm illius. Præterquam quod adè potest produci species alicujus specialis objecti: similiter ab Angelo vel à Dæmone potest applicari spiritus in quo sit species alicujus objecti intensè valdè repræsentans, ac proindè tunc illius objecti fiet sensatio. Rursus omni causà extrinsecà sublatà per retrocessum spirituum ad primum sensitivum, quod in nostra sententia est cerebrum, & in sententia Aristotelis, est cor, potest fieri sensatio hujus objecti, & non illius, ex eo quod possit habere majorem intentionem in aliqua parte spiritus, quàm in ipsa potentia in qua reservata potest esse hæc eadem, vel alia species, ac per consequens fiet insomnium omnibus his causis circa hoc vel illud objectum, & non circa omnia simul, ut probabat argumentum.

Sed maxime dubito quomodò possint species conservari, vel reservari in spiritibus: nam spiritus continuò resolvuntur, & continuò reproducuntur: ergo similiter species quæ in eis conservabantur, perire debent, pereunte subiecto, quomodò ergo potest perseverari species in quo sit servata species alicujus objecti multis annis antecedentibus cogniti, ità ut nunc excitetur ejus cognitio, utpotè jam non possunt esse spiritus in quibus fuit servata talis species, ac proindè mihi videtur species in spiritibus non reservari.

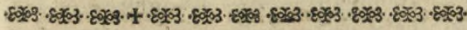
Quærèt aliquis quæ sit causa ut frequenter contingat insomnium circa rem vel objectum de quo paulò antè præmanibus habuerimus, licèt multoties contingat insomnium fieri circa objectum multis annis antè cognitum.

Respondeo illius objecti causam esse insomnium, cujus species efficacius excitetur: potest autem contingere efficacius excitari speciem objecti antiquitus cogniti, & non alterius, cujus cognitio fuit paulò antè: si tamen accedat dispositio corporalis, hoc est temperamentum conducent magis pro hac specie excitanda, quàm pro illa, simul cum cognitione recenti, tunc quia temperies conducit pro cognitione objecti recentè cogniti, sine dubio excitabitur ejus cognitio.

Sed quærèt aliquis an sicut propter vehementem motum in aqua nullam suscipit figuram quæ videri possit, ità etiam propter vehementem motum spirituum aut vaporum, nullum etiam sequatur insomnium. Et dicendum

dum nobis est etiam in qua non sufficere vehementem ejus motum ut objecta non percipiuntur, sed ex eo in aqua non videri, vel quia nimiam densitatem comparat, vel quia ratione motus quædam partes aquæ sunt eminentes, quædam verò deprimuntur, & sic vario modo comparatur figura objecti, & species visibilis modificatur, ita ut producat speciem in oculo multò diversæ figuræ ac objectum producat speciem in ipsa aqua, & tunc apparet objectum distortum. Sic ergo dicimus non cessare insomnia in cerebro præcisè per motum spirituum aut vaporum, sed ex eo quod ratione motus spiritus non approximentur sufficienter cerebro, & ita non producant in eo qualitatem requisitam ad operandum, & sic cesset actio insomnij, aut quia ita vapores miscentur cum spiritibus, ut propter parvitatem non producant effectum in intentione requisita.

Similiter propter prædictum motum possunt accedere spiritus qui habeant species diversas majoris intensiois, & excitent cerebrum ad operandum & ratione motus hujusmodi species possunt mutari figuram & proportionem, & sic apparebunt insomnia distorta & monstruosa: hoc autem debet intelligi quando vapores non ita vehementer moventur, sicut quando insomnia auferunt, sed quando ita moventur, ut neque separent spiritus à cerebro, neque tollunt continuitatem, faciunt tamen varietatem figuræ.

CAPUT IX.

An homo solus somniet in quavis ætate, an etiam alia animalia.

UOD non solus homo somniet, vel insomnium habeat, dixit Arist. l. 4. de Hist. animalium, ubi affirmat quod non solum homines, verum & canes, equos & boves, & capras, & omne genus quadrupedum: idque constat ex latratu canis inter dormiendum; constat etiam quia hujusmodi animalia dormiunt & habent sensus internos qui in somno possunt operari, & alias conservant species in absentia objectorum; inde est quod in eis possit esse insomnium; & quantumvis non servarent species, essent insomnia respectu illorum objectorum quæ initium transmutationis habent respectu sensus externi, ac proinde in illis animalibus, in quibus perfecta imaginatio non est, vel non servant species, in absentia objectorum, ita ut circa absentia possint versari, in insomnium non reperitur secundum probabiliorē sententiam: nam si imaginatio non potest versari nisi circa objectum exterius præsens, quomodo inter dormiendum circa aliquod objectum erit insomnium.

Circa secundum dubium, an in pueris insomnia inveniantur, breviter dicendum est cum Avic. in illis insomnia esse; nam in illis perfecta imaginatio, & cæteræ potentie internæ inveniantur, ac proinde inter dormiendum possunt operari circa objecta absentia, non ergo est ratio cur in eis insomnia

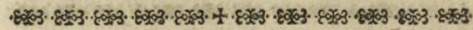
non sint. Dixi in eis reperiri perfectam imaginationem, & cæteras internas potentias, non quia in pueris cum omni perfectione eliciantur operationes sensuum internorum, sed quia verè in eis sunt tales potentie, & verè operantur, quod sufficit, ut etiam inter dormiendum operentur, ac per consequens sufficiet ad hoc ut in eis insomnia inveniantur.

Aristoteles tamen non negavit insomnia, quia in pueris non essent, sed quia maximè obscura & vix apparentia sunt, propter multitudine humorum, & propter heberem dispositionem organorum: aut ait quod non somniet, ita ut memoriam illorum servent; nam paulò infra ait Aristoteles, *Somniare eos constat, sed serò meminisse possunt imaginum.* Quibus verbis clarè constat insomnia pueris absolute non negasse.

DISPUTATIO IX.

De alijs Tumoribus cerebri.

CAPVT PRIMVM.

De cerebri inflammatione, & an illam possit pati.

CUM phrenitis frequenter fiat affecta tenui meninge, vel membrana, potius quàm substantia cerebri, quia ex bilioso humore procedit; inflammatio verò ad substantiam cerebri pertinet frequentius, nam fit ex sanguine qui crassior est bile, idè speciale caput de inflammatione cerebri posuit: nam cum pars affecta inflammationis sit cerebri substantia, & in phrenitide frequenter sit tenuis membrana, ratione diversa partis affectæ posuit peculiare caput, non quia possit esse inflammatio, quin sit delirium, & vera phrenitis, ut alij dixerunt: nam ratione inflammationis videtur difficile quod malum cerebro non communicetur, imò est necessarium communicari, ac proinde delirium fieri, dummodò inflammatio non sit in crassa meninge à qua malum non ita frequenter communicatur cerebro, sicut neque in fractura cranij, & sic non mirum hujusmodi affectionibus laborantibus in prædictis partibus, non delirant.

Sed dubium est an substantia cerebri possit pati veram inflammationem? Et partem affirmativam tanquam veram sustinemus: nam in substantia cerebri sunt venæ licet parvæ, mediis quibus potest ad porositates confluere humor (sanguis scilicet tenuis, à quo semper inflammatio in substantia cerebri fit,) ergo tunc causabit tumorem. Secundò quia cerebrum nutritur & augetur; ergo ejus substantia potest extendi, & acquirere majorem locum: ergo ex hac parte non implicat extendi,

di, & tumorem pati. Denique quia quælibet pars quæ nutritur, per congeſtionem poteſt tumorem pati, ſi non commutet tantum alimentum quantum ab ipſa parte trahitur; ſed cerebrum nutritur; ergo etiam per congeſtionem tumorem pati poteſt.

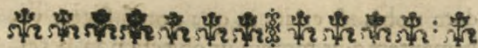
Signa hujus affectionis non ſunt ſilentio prætermittenda; nam cum ſit quædam ſpecies apoplexiæ in qua cerebrum eſt inflammatum, primum ſignum ad hujusmodi affectus diſtinguendos eſt febris quæ in inflammatione de qua loquimur, reperitur, & non in alia: nam cum non putreſcat humor cauſans illam ſpeciem apoplexiæ, non erit febris, ſed de hoc proprio capite dicemus ex profeſſo: etiam diſtinguntur ex privatione ſenſus & motus, & difficultate respirandi, quod totum in apoplexiâ, & non in phrenitide contingit. Signum autem ad diſtinguendam veram phrenitidem quæ ſit citra inflammationem cerebri ab illa quæ ſit cum vera inflammatione, eſt quod illa conjungitur cum delirio, ſenſus tamen non ſunt amiſſi neque motum, in hac verò quæ ſit ex inflammatione vera cerebri, ita ut ex illa ad mortificationem perveniat, amittuntur ſenſus & motus.

CAPVT II.

De Eryſipelate cerebri, & an poſſit pati ſcirrhum.

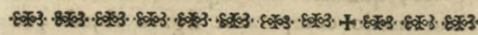
NON eſt noſtrum in præſenti diſputare de eſſentia eryſipelatis, & an poſſit ſine tumore reperiri, quia ad hoc inſtitutum non ſpectat; ſatis eſt ſcire ex bilioſo humore hanc cerebri affectionem excitari quæ eryſipelas dicitur: nam quantumvis mollis ſit ſubſtantia cerebri & laxa, videturque citò deſluere bilem, tamen non repugnat confluere & dictam affectionem cauſare, licet non tam frequenter, ſicut in pulmone. Inde etiam ſit non ſolum inflammationem & eryſipelatem, ſed etiam œdematoſum tumorem poſſe pati cerebrum: neque eſt cur à pituita ſubſtantia cerebri non poſſit tumore affici, imò affectio valdè familiaris eſt illi.

Sed de ſcirrho apparet difficiliter, tamen dicendum nobis eſt non eſſe omnino negandum; nam ſicut ſanguis confluit ex aliqua parte in cerebrum, cur humor melancholicus, non poteſt fluere. Tum etiam quia ex communi Medicorum ſententia conſtat quod ortâ inflammatione in aliqua parte, ſi Medicus utatur remediis valde intenſè reſolventibus fieri ſcirrhum, ita ut tenue reſolvatur, & craſſum permaneat: ſed cerebrum poteſt inflammationem pati: ergo ſi utamur remediis intenſè reſolventibus, permanebit craſſum ſcirrhum faciens.

DISPUTATIO X.

De Lethargo.

CAPVT PRIMUM.

In qua diſtemperie conſiſtat eſſentia Lethargi.

ONSTAT ex dictis eſſentiam lethargi non conſiſtere in tumore, aut inflammatione, ſed in diſtemperie cum materia à pituita in cerebro putreſcente; dubitamus nunc quænam ſit hæc diſtemperie in qua lethargi eſſentia conſiſtit. Et quidem videtur conſiſtere in diſtemperie frigida & humida. Et ratione probatur: nam phrenitis & lethargus ſunt affectiones contrariæ: ſed eſſentia phrenitidis conſiſtit in diſtemperie calida & ſicca: ergo eſſentia lethargi debet conſiſtere in diſtemperie frigida & humida; Contrariorum enim eadem eſt ratio. Secundò, quia ſymptomata pathognomonica ſequuntur eſſentiam morbi: ſed ſymptomata quæ inveniuntur in lethargo ſunt inſenſibilitas, immobilitas & torpor in actionibus, quæ diſtemperiem frigidam denotant: ergo in illa eſſentia lethargi conſiſtere debet. Quod autem in diſtemperie humida etiam conſiſtat probatur ex Gal. 2. aph. comm. 3. ubi ait. *Somnos fieri refrigerato cerebro: ſi autem conjungatur humiditas, lethargicas parit affectiones.* Quibus verbis clarè intentum conſtat.

Sed nihilominus nobis dicendum eſt lethargi eſſentiam in calida & humida diſtemperie conſiſtere. Quod in humida conſiſtat ſatis conſtat ex autoritate Galen. ſuprà relata. Quod autem in calida etiam (de qua eſt præcipua difficultas,) ratione probatur, quia in lethargo eſt febris continua excitata ex pituita putreſcente in cerebro: ſed calor qui valet febrem licet remiſſam cauſare, neceſſariò valet calefacere præter naturam cerebrum, cum calefaciat cor quod calidius eſt (aliàs non eſſet febris) ergo cum eſſentia lethargi conſiſtat in diſtemperie cerebri à pituita ibi putreſcente, & nequeat putreſcere quin excitetur febris valens calefacere cerebrum præternaturam, in diſtemperie calida conſiſtere, licet humor à quo ſit ante putredinem ſit frigidus: quod ad rem nihil facit, & de illo plura teſtimonia intelligenda, quibus probari videtur in diſtemperie frigida lethargum conſiſtere.

Sed dices, verum eſſe in diſtemperie conſiſtere cum humore ibi putreſcente, ita ut excitetur febris; tamen ex hoc non colligitur in diſtemperie frigida non conſiſtere, quia non putreſcit tota pituita quæ eſt in cerebro: ſed pars putreſcit & pars ſervat propriam frigiditatem naturalem à qua cerebrum refrigeratur, neque enim implicat partem pituitæ putreſcere, & partem non, propter majorem aptitudinem, aut repugnantiam; quo caſu non implicante, videtur ad rem reſponſio: ſed contra illam ſic inſurgo, quia ſi pars pituitæ putreſcit, & pars non, ergo cerebrum ſecundum diverſas partes excitatur

excitatur ad vigiliam ratione caloris illius partis quæ putrefit, & secundum alias excitatur ad somnum ratione refrigerationis productæ à pituita quæ non putrefit; quod licet absolute non sit absurdum, tamen in lethargica affectione nullus concessit, sed omnes unanimiter fatentur in ea esse somnum præter naturam, & simpliciter.

Alij Respondent totam pituitam quæ est in cerebro non putrefieri, neque partem ejus, sed potius putrefieri pituitam quæ est in venis à qua excitatur febris, & non calefieri cerebrum à calore febrili propter majorem activitatem contrariæ causæ, pituitæ scilicet in cerebro existente sine putredine, ac proinde lethargum in distemperie frigida consistere. Tamen contra sic infurgo, quia tunc solum esset paralethargus, & non lethargus per propriam passionem, de quo est sermo in præsentibus, ad quod requiritur febre oriri ex pituita putrescente in cerebro, sicut ad veram phrenitidem per propriam passionem requiritur bilis putrefieri in ipso cerebro, & non sufficit putrefieri solum in venis, & febre facere; nam si hoc contingat, paraphrenitis vocabitur, habebitque symptomata non perpetua, & idem dicendum de lethargo, si febris non causetur à pituita in cerebro putrescente. Constat ergo ex dictis lethargum consistere in distemperie calida producta à calore putredinali pituitæ, & similiter consistit in humiditate quam habet pituita ex propria natura, & per putredinem quam patitur, illam non amittit, & est intensior humiditate quæ cerebrum constat. Præterquam quod ex mollitie pulsus in hac affectione constat humiditas in qua consistit.

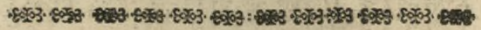
Sed licet lethargus curetur remediis calidis & siccis, non idem colligere debemus in frigiditate ejus essentiam consistere; nam tunc curamus sumptâ indicatione à causa, non à morbo: nam cum causa crassitiam magnâ habeat, utimur remediis calidis & siccis, quæ habent vim attenuandi & scindendi, utpotè præstant majorem utilitatem quam ex calida distemperie noxam, etiam aliquam quis imaginetur; undè non satis erit uti aceto frigido capiti imposito quod habet vim scindendi & suâ frigiditate pugnabit contra calorem causæ, quia calor ultra dictam habet aliam utilitatem, scilicet liquefacere & fundere prædictos humores; frigida verò si sola apponerentur, potius magis densarent causam morbi, & per consequens morbus augetur.

Ad primum argumentum Resp. phrenitidem & lethargum esse affectiones contrarias ex parte causarum dum se habent secundum naturam: nam una causatur à bile quæ calida est & sicca, & alia à pituita quæ frigida est & humida, & ita ob hoc, dicuntur affectiones contrariæ: similiter in ratione morbi sunt contrariæ partialiter: nam una in distemperie sicca, & alia in distemperie humida consistit.

Ad secundum dicimus omnia symptomata pathognomonica reperiri in lethargo sine frigida cerebri distemperie, imò oportet esse calidam, ut diximus, si verum est, ut omnes fatentur, unum ex symptomatibus esse febre continuam: nam ad inducendum somnum profundum & oblivionem, satis est humiditas, licet in hoc habeat primum locum frigiditas.

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

Denique pro sine adverte febre quæ in lethargo vero propriam passionem reperitur, esse remissam, & non intensam, ob quod non potest ita calefacere cerebrum ut causet vigiliam, etiam si humiditas valeat somnum inducere.

CAPVT II.

De causa lethargi, & de parte affecta.

CIRCA primum videtur quod non solum à pituita, sed etiam ab humore melancholico existente in cerebro possit causari lethargus, quia positâ melancholiâ in cerebro, ponuntur omnia signa pathognomonica quæ in lethargo reperiuntur: igitur ab illa poterit causari. Antecedens patet: nam si putrescat, causabitur febris continua, & si obstruat plurimum, somnus excitabitur profundus: nam cum possit obstruendo excitare, vel causare apoplexiam, non est cur non possit causare somnum quem in lethargicis reperitur, si paulò minus ac in apoplexia obstruat.

Sed nihilominus sententia communis inter Medicos est, lethargum à sola pituita in cerebro putrescens causari, & non à melancholia, quia unum ex symptomatibus lethargi est somnus profundus: sed dum melancholia putrefit in cerebro, non est qualitas in ea à qua causari possit, utpotè licet calor ratione putredinis adquisitus à quo febris possit causari, tamen est siccitas à qua potius vigilia quam somnus inducitur: ergo à melancholia non potest causari lethargus: siquidem in ea non est qualitas à qua fiat unum ex symptomatibus ejus, scilicet somnus profundus.

Sed dices: quod licet melancholia ratione suæ qualitatis non possit causare somnum profundum, potest tamen suâ corporaturâ obstruendo ventriculos cerebri, aut tumorem faciendo, ita ut extendatur substantia cerebri versus ventriculos, ac proinde erunt omnia signa pathognomonica lethargi: nam erit febris continua & somnus profundus: quod autem somnus causetur ratione distemperie, aut ratione obstructionis, nihil facit ut essentia lethargi constituatur.

Respondetur talem obstructionem à melancholia factam potius causare, aut apoplexiam incipientem, aut carum, non autem lethargum: quod manifestè colligitur ex eo etiam quod in lethargo est pulsus mollis ex Gal. ratione humiditatis, à qua somnus causatur: at verò si à melancholia fieret somnus profundus & febris, non esset in hoc affectu pulsus mollis, & ita non diceretur lethargus, sed alius affectus ex dictis, ut latius patebit.

Circa partem affectâ in lethargo, nemo dubitat esse cerebrum, cum omnia medicamenta ei applicentur: Sed cum cerebrum plures habeat partes, restat scire quæ sint partes quæ possint affici in lethargo, & breviter dicendum est substantiam cerebri, ejusque meatus in lethargo affici, non autem membranas: nam cum humor sit viscosus, & membranas densitatem habeant, non potest ille has penetrare,

Hoc argumentum mihi efficax videtur ad probandum hunc morbum esse in cavitate vitata, & in distemperie calida, ita ut compositus morbus dicatur ut affirmat quidam Primarius: nam videtur ab humiditate solum illi proferri qui in lethargicis est, non causari, & sic non esse morbum in distemperie calida & humida, sed compositum ut

netrare. Et hæc est ratio ob quam pleuritidis frequenter fit à bile; substantia autem cerebri afficitur in lethargo ratione pororum, ob quam rationem non implicat membranas etiam affici.

Undè qui ponunt potentias rectrices in diversis partibus cerebri; consequenter affirmant in lethargo posteriorem partem cerebri affici, ex eo quod cõstet actionem memoriæ magis lædi, de quo latius dicemus alibi.

CAPUT III.

De symptomatibus lethargi, & causis eorundem.

COMMUNIS Medicorum sententia affirmat symptomata lethargi esse febrem continuam, somnum profundum & perpetuum, cum læsione actionum quæ rectrices sunt: nam imprimis febris continua causatur à pituita in cerebro putrescente, ex eo quod putrescat in parte notabili, & cordi proxima.

Sed dices: non esse omninò certum pituitam in lethargo putrescere, ac proindè neque certum in eo esse febrem continuam. Probat; nam si esset putredo pituitæ in cerebro, ac proindè febris potius vigil coma quàm lethargus causaretur, utpotè ratione caloris fieret vigilia & ratione humiditatis pituitæ fieret somnus, & ità vicissim fieret utrumque, nempe somnus & vigilia: secundum quod alterum prædominatur, ac proindè vigil coma, & non lethargus excitabitur.

Sed oppositum est verum, nempe febrem continuam esse symptoma lethargi: nam ratio in oppositum nihil probat; nam febris lethargicorum aded est remissa, ut ejus calor non sufficiat pro vigilia excitanda; humiditas autem sufficit pro somno: & licet calor aliàs sufficeret, in lethargo non sufficit, quia potentior est humiditas quàm calor; & sic causabitur somnus ratione humiditatis, & non vigilia, quia nunquam calor lethargicorum vincit humiditatem, & sic illa vicissitudo non potest reperiri inter somnum, & vigiliam, ac proindè neque vigil coma, sed lethargus causabitur à pituita in cerebro putrescente.

Alterum symptoma lethargi erat somnus profundus & perpetuus: ubi adverte perpetuitatem debere intelligi, sicut perpetuitas delirij in phreniticis per propriam passionem, & non per consensum: nam sicut in illis durat delirium toto tempore quo durat affectus absque eo quod cesser, ità in lethargicis per propriam passionem somnus profundus debet habere eandem perpetuitatem, quod si somnus cesser, causà lethargi permanente, non diceretur lethargus, sed para-lethargus, aut lethargus per consensum, & per propriam passionem.

Causatur multoties lethargus post morbos in quibus plures evacuationes subsecutæ sint; debent autem esse evacuationes non omnium humorum, sed humoris biliosi; sic enim manet pituita magis expedita à contra-

rio, & potest lethargum facere: modus autem quo humiditas somnum conciliet, jam est explicatus *suprà*.

Solum restat quod dicamus de actionibus rectricibus quæ in lethargo læduntur. Circa quod imprimis dicendum est, quod si de vero lethargo loquamur, nequit esse actio ablata in eo potentiæ æstimatoriæ, & solum diminuta actio potentiæ imaginatiæ. Et ratio est, nam læsio actionum in hoc affectu solum ab humiditate causatur, quia calor febrilis ità remissus est, ut non conducatur pro læsione in actionibus; sed æstimatoria aut ratio exposcit majorem humiditatem ad operandum: ergo majori indiget ut lædatur: non ergo potest esse tanta ut æstimatoria auferatur, & imaginativa minuatur.

Dices, optimè probare argumentum, non posse lædi æstimatoriam quin imaginatio lædatur etiam, tamen benè stat ut simul lædantur, & sit actio rationis ablata, & imaginationis diminuta. Ratio est quia non eodem modo ab humiditate læduntur hæc potentiæ; nam humiditas lædit rationem, quia eam malè disponit ad operandum, (si sit in excessu; nam alio modo potius conducit pro ejus operatione) lædit autem imaginationem in quantum ità disponit organum, ut non possit perfectè conservare species aut secundum totam intensionem, ac proindè benè stat quod ab eodem gradu humiditatis ratio auferatur, & imaginatio minuatur.

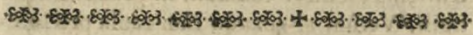
Tamen contra est, quia in lethargo non constat lædi imaginationem defectu totali, aut partiali specierum quoad earum intensionem & perfectionem, quia deficienti malo, lethargici imaginantur sicut antea; ergo non erat diminuta intensio specierum, aliàs sine nova productione non poterit refarciri damnum, ac proindè non læditur imaginatio diverso modo ac ratio, & sic nihil valet, responsio. Et confirmatur, quia in lethargo non semper læsio memoriæ fit defectu intensionis specierum; siquidem postquam sanati sunt, recordantur ut antea; ergo idem debet contingere in imaginatione.

Sed licet non possit aliquo exteriori signo in lethargo vero cognosci an memoria & æstimatoria operentur; siquidem nullum tale apparet, nihilominus credendum est, & tanquam verum sustinendum actiones earum diminutas esse, quia in lethargicis profundior est somnus quàm naturalis, & minùs profundus quàm in caro & apoplexia; siquidem lethargici excitati respondent: ergo sunt potentiæ horum magis impeditæ quàm in somno naturali, & minùs quàm in caro & apoplexia: sed in his affectibus omnes fatentur ablatas esse prædictas actiones: ergo in lethargo in quo minùs impeditæ sunt, non sunt ablatæ, sed diminutæ; & licet lethargus dicatur ab oblivione, non tamen à totali necessariorum circa ea quæ antea servabantur.

Undè constat hanc læsionem actionum à solà humiditate procedere, constat etiam hanc læsionem contingere non solum communicato vitio spiritibus animalibus, sed etiam vitio communicato ipsi cerebro: siquidem læsio hæc est symptoma quod immediate nascitur à morbo; & cum morbus sit

Etiam est aliquis somnus naturalis in quo omnes potentiæ sunt omninò impeditæ, sed somnus lethargiciorum est profundior quàm naturalis, ergo in illo debent potiori ratione esse impeditæ, ac proindè non bene probatur argumentum nisi loquamur de illo qui frequenter contingit.

in ipso cerebro, & non in spiritibus, ipsum malum, vel vitium debet necessarid esse communicatum cerebro, & non sufficit tantum spiritibus communicari prædictum vitium ab humiditate causatum.

CAPVT IV.

An inter symptomata lethargi debeat poni delirium perpetuum.

DARS negativa videtur probati, quia si in lethargo esset delirium perpetuum, cum ex alia parte sit febris continua, non distingueretur à phrenitide, cujus signa pathognomonica diximus esse febrem continuam & delirium perpetuum. Secundò quia juxta omnes in lethargo est somnus profundus: ergo non est delirium perpetuum. Probatur consequentia inter dormiendum adhuc somno naturali non est opus aliquam potentiam internam operari: ergo neque in somno profundo sicut in lethargo, ac proindè si nulla potentia interna operatur, quomodò potest esse delirium perpetuum qui in depravata actione facultatis regentis consistit.

Sed nihilominùs contraria sententia vera est, scilicet in lethargo dari delirium perpetuum, tanquam ejus signum pathognomicum. Quæ sententiâ licet poterat confirmari pluribus Gal. & Hippocr. autoritatibus, in quibus cum somno posse compati delirium affirmat; ab eis tamen superfedere decrevi, quia possunt interpretari de quavis mentis alienatione (quæ in lethargicis reperiri nemo dubitat; cum *precedenti cap.* dixerimus juxta commune placitum in lethargo actiones retrices memoriæ & rationis esse diminutas) & non de vero delirio, & quia quis apud Petrum Garciam *in hac questione* potest facilè eorum sensum perquirere.

Sed ut nostram sententiam confirmemus, notare oportet duobus modis delirium reperiri in affectis lethargo, aut quia inter dormiendum reverà adest actio depravata, ex eo quod actus potentiæ retrices non cessat omninò sed aliquo modo operatur ità ut cum depravatè possint operari; aut quia inter dormiendum sit dispositio ex qua oriri possit delirium nisi impediatur ab alia causa potentiori; non aliter quàm sicut in febre ardenti cui tanquam signum pathognomicum conjungitur siccitas implacabilis, si conjungatur tussis cum ea ex fluxione pituitosa, tunc non erit sitis ratione causæ potentioris suo symptomate obscurante symptoma alterius; sic ergo in lethargo ex eo quod conjungatur causa potentior valens inducere somnum, impeditur delirium, licet sit dispositio in lethargo affectis, ut quoties vi aliqua excitentur à somno, delirent.

Ex quo planè colligitur duplici modo assignato posse defendi delirium perpetuum esse signum pathognomicum lethargi (licet non ità intensum sicut in phrenitide) primo modo constat quia in somno potentiæ retrices, non omninò privantur, neque ces-

sant ab actione: ergo cum aliàs sit calor febrilis ex putredine ortus, quæ conducit pro vigilia & delirio (in imaginatione tantum quia respectu illius, solùm talis calor habet sufficientem intensiorem ut depravatè operetur, non verò respectu æstivativæ & memoriæ) necessarid in ipso somno depravatè operabitur aliqua potentia reatrix, & erit delirium. Quod autem sit etiam delirium secundo modo, probatur: lethargici statim ac excitantur à somno, delirant: sed in eo tempore in quo excitantur, non producitur distemperies, aut aliquid aliud, quod disponat de novo ad depravatam actionem: ergo antea erat dispositio sufficiens ad delirium, licet impeditum sit delirium ratione alterius causæ potentioris inducentis somnum.

Alij affirmantur delirium quod in lethargo reperitur esse ratione portionis bilis quæ simul cum pituita permiscetur, & putrescit in cerebro, ac per consequens ab illo calore acri & mordaci delirium causari, quia major calor causatur à bile putrefacta quàm à pituita. Neque ob hoc sequetur esse typhomaniam, quia ad hanc requiruntur æquales portiones bilis & pituitæ, vicissim somnum & vigiliam inducendo. Ratio fundamentalis eorum est, quia cum in nostro corpore non inveniuntur humores sinceri, sed permixti, multò minùs in capite, ac proindè non sola pituita facit lethargum exquisitum affirmant.

Sed hæc sententia nobis non probatur, imprimis quia ad delirium in lethargo sufficit calor productus in cerebro ex putredine pituitæ, qui, ut dixi, respectu imaginationis intensior est quàm naturalis, ità ut cum eo imaginatio depravatè operetur, non autem memoria & ratio, ut paulò infra dicemus, quia hæ majorem calorem requirunt ut depravatè operentur, ac proindè solùm eorum actio est diminuta in lethargicis, ratione humiditatis, ut *ex superiori cap.* constat, ac proindè idem humor ratione diversarum qualitatum causat somnum & delirium, licet non tam intensum delirium, sicut in phreniticis qui acriori & intensiori calore laborant.

Secundò argumetor contra istam sententiâ, quia licet non detur in nostro corpore humor sincerus, & ad caput ascendat aliqua portio bilis, potest tamen non putrescere bilis, & putrescere pituita. Et confirmatur quia Gal. concedit tertianam exquisitam quæ ex putredine solius bilis sit, etiam si in corpore hanc permixtionem humorum concedat: ergo similiter poterit dari lethargus exquisitus ex sola putredine pituitæ: nam aliàs si etiam bilis putrescat, erit lethargus nothus.

Constat jam ex hac questione solam imaginationem in lethargicis depravatè operari ob rationem *suprà* tactam, restat jam satisfacere argumentis.

Ad primum respondeo lethargum sufficienter distingui à phrenitide per somnum profundum, licet cum eo conveniat in febre continua & delirio perpetuo. Præterquam quod in modo delirij etiam differunt, quia in lethargo est mitius.

Ad secundum jam constat posse compati cum somno profundo delirium duplici modo assignato *suprà*.

Adverte quod licet humiditas sit major ab solute in lethargicis quàm calor, nihilominus non potest humiditas impedire actionem depravatam imaginationis utpote ille calor respectu imaginationis est intensior & præternaturam sufficiens ad delirium. ac verò respectu rationis & memoria nò, cù insufficiente intensione ut depravatè operetur. Et sic hæc potentia leduntur ab humiditate pituita qua in eis diminutionem causat, & non depravat actionem. Ex quo liberatur P. Garcia à quadam calumnia & contradictione in hac disputatione ubi asserit potentiores

DISPUTATIO XI.

De Typhomania sive vigili comate.

CAPVT PRIMVM.

Quare ità dicatur, & quis affectus sit.

YPHOMANIA seu vigil coma dicitur, quia in ipsa duplex contrarium symptoma inuenitur, somnus scilicet & vigilia: itaque patiens leuiter in somnum deducitur, & statim ad vigiliam retrogreditur; ità ut neque perfectè dormire, neque vigilare valeat.

Sed dubium in præsentia est, an typhomania sit media affectio inter lethargum & phrenitidem per abnegationem extremorum, vel per participationem: circa quod ex Gal. habemus typhomaniam esse medium affectum per participationem extremorum, ità ut participet naturam phrenitidis & lethargi, taliter ut ex utroque non unus per se morbus resultet; sed potius aggregatum quoddam ex duplici morbo. Et probatur ratione, quia causatur à duplici causa realiter distincta, bile scilicet & pituita; ergo non est unus morbus: siquidem ex parte causæ est una temperies conducens pro somno distincta ab alia quæ simul inuenitur conducere pro vigilia, ac proinde cum sit duplex distemperies, etiam erit duplex morbus, ut colligitur ex contrariis symptomatibus; non ergo est una affectio per se, sed potius quædam morborum collectio.

Sed dices cum Gentili, quia ex somno & vigilia simul, non potest resultare hæc affectio, probatur, quia somnus est privatio vigiliæ: sed privatio & habitus non compatiuntur; ergo neque somnus & vigilia.

Respondetur primò in communi sententia, scilicet quod in typhomania non dicitur esse per participationem, ex eo quod simul formaliter sit somnus & vigilia, sed ex eo quod vicissim talia symptomata contingant: nam quandoque in vigili comate dormit, quandoque vigilat ægrotus; quapropter utrumque symptoma hæc affectio participare dicitur.

Vel si maius secundò responderi potest, somnum & vigiliam in vigili comate simul adesse, taliter quod ægrotus remissè vigilet, & remissè dormit, veluti dum sanus in somnum incidit, non tamen somnus ipsum totaliter invadit. Et ratio hujus possibilitatis est, quia habitus & privatio in gradibus remissis optimè compatiuntur; sicut enim habitus habet gradus positivos, ità privatio illos privativos habet; quasi diceremus, totalis privatio vigiliæ, vel alterius habitus, & ipse habitus non compatiuntur, verum privatio

gradus intensioris & gradus remissus ipsius habitus compatiuntur maximè, sicut lumen remissum cum privatione majoris luminis compati experimur, sic typhomania habet simul remissam vigiliam & privationem intentionis, scilicet somnum in gradu compatiibili. Verum aliquando cum causa pro somno augeatur vigilia omnimodè vincitur, & cum deinde causa pro vigilia intendatur, totaliter vigilat: deinde dum pariter existunt causæ, dormit & vigilat simul. Unde constat quænam sit essentia hujus morbi: nam si phrenitis & lethargus sunt morbi temperamenti cum humoribus absque vero humore, aut inflammatione, similiter typhomania erit composita distemperies, cum duplici humore putrescente, ac proinde ex distemperie phrenitidis & lethargi fit.

CAPUT II.

Quæ sint causa typhomania, & quæ symptomata pathognomonica.

EX superiori capite constat pituitam & bilem esse causam typhomania; quippe quod isti humores lethargum & phrenitidem causare valent, & typhomania affectio media est per participationem utriusque, ut supra etiam probavimus.

Cum hoc tamen constat has non esse perpetuas causas typhomania, licet frequentiores sint. Id patet ex Avicenn. asserente posse vigil coma fieri ex sanguine & pituita permixtis, *fen. i. lib. 3. tract. 4. cap. 1.* quod difficile non est, cum ex pituita lethargum, & ex sanguine phrenitidem possit fieri, ut ex superioribus disputationibus constat. Galen. verò *lib. 1. prorrh. comment. 1.* ex sanguine & bile hanc affectionem oriri docet, taliter quod phrenitis à bile, & lethargus à sanguine nimio originetur ratione humiditatis ejus.

Sed objicies, quia si talis affectus medius potest fieri ex sanguine, etiam lethargus potest fieri ex sanguine: Probatur consequentia, quia sit typhomania à sanguine secundum eam partem quâ lethargi essentiam participat: ergo si in typhomania pars participans essentiam lethargi fit ex sanguine, etiam lethargus absolute potest fieri à sanguine; & forsan meliùs cum humiditas sanguinis à siccitate bilis non refrangeretur.

Responderetur non valere consequentiam, potest sanguis causare lethargum quasi participatum, & non simpliciter tale; ergo valet causare lethargum simpliciter, & non participatum; non enim valet, quia ad simplicem lethargum non sufficit somnus qui in vigili comate reperitur, quia in lethargo debet esse necessariò profundus, qui à sanguine causari nequit.

Sed inquires quomodo vicissim valeant talia symptomata contingere in vigili comate. Ad quod dicunt aliqui morbos à quibus dependent vel nascuntur non contrariari; unde non est mirum quod symptomata vicissim eveniant

& simul inveniuntur : dicunt enim lethargum esse morbum in compositione , quia vi obstructionis spiritus non communicantur ad vigiliam necessarii , phrenitidem verò esse morbum in distemperie , qui morbi inter se non opponuntur , & ità eorum symptomata vicissim & simul existere possunt.

Sed hæc sententia falsa est , cum *suprà* probavimus lethargi essentialiter in distemperie , & non in compositione consistere . Undè etiamsi tales morbi in distemperie consistant , ut nos fatemur , non sequitur contrariari , cum eorum symptomata in gradibus remissis non contrariantur .

Nos tamen dicimus tales morbos in eadem parte exquisita adesse posse , cum unus correspondens lethargo ab humiditate causetur , alter à calore , & sic ipsorum symptomata modo *suprà* dicto compati judicamus .

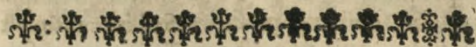
Nota tamen quod qualitates istæ quamquam in gradibus intensis compatiuntur , cum non sint ejusdem contrarietatis , tamen quantum ad suos effectus secundarios , scilicet somnum & vigiliam , in gradibus intensis non compatiuntur ; sit enim quandoque mutui excessus unius , vel alterius , quatenus humor diversus ad cerebrum vel præcisè per immutationem qualitatum .

Advertere tamen oportet quod si ad naturam & symptomata hujus affectus attendamus , à solo sanguine causari potest calido & humido , ità ut ratione putredinis tantum subeat calorem ut delirium excitet & vigiliam ; auctà tamen humiditate obscuretur vigilia , & fiat affectio media ; tamen in hac re dicere etiam possumus typhomaniam duplicem causam connotare essentialiter , utrumque enim est probabile , & sic inclina ad partem quam malueris .

Ex dictis patet somnum & vigiliam esse symptomata hujus affectus , nunc dubitatur an febris continua etiam sit necessaria ; & dupliciter inquiritur primò an possint dari prædicta symptomata sine febre ? Ad quod dico optimè posse causari à qualitibus , naturalibus humorum , tamen talis affectio non erit typhomania . Et probatur quia hæc est affectio media inter lethargum & phrenitidem ; cum verò in his necessariò febris reperiatur , & putridus humor essentialiter connotetur , indè est quod vigil coma ad hoc ut sit particeps utriusque affectus , humorem putridum , & consequenter febrem continuam habere debet .

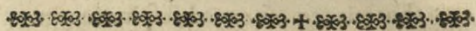
Secundò inquiritur an possit dari prædictus affectus qui jure typhomania sit , sine febre continua . Cui quæsito satisfacit ratio nuper data probans non dari sine febre continua .

Ultimò in hoc capite verti solet in dubium , an typhomania sit periculosior lethargo , & viderur quod sic , quia pituita ratione bilis permixtæ , magis penetrat substantiam cerebri : Nos tamen dicimus oppositum , quia non est necessum in phrenitide , neque in lethargo pituitam , neque bilem substantiam cerebri penetrare : ergo neque in typhomania .

DISPUTATIO XII.

De Caro.

CAPUT PRIMVM.

Quid sit Carus , & in quo differat ab aliis affectionibus soporosis.

CARUS verus sic definitur vel describitur , *Est somnus profundus sine febre & sine latione respirationis , causâ afficiente anteriores cerebri ventriculos , cum resolutione imaginationis.* Hæc definitio data est per diversa symptomata quibus carus ab aliis affectionibus discrepat : nam differt à lethargo , quia in caro somnus est magis profundus , ità ut eo laborantes licet pungantur , neque loquantur , neque oculos aperiant , etiamsi aliquantulum sentiant : differunt etiam quia in lethargo semper adest febris continua , eam enim exigit essentialiter , & in caro si aliquando est febris , non quia per se requiratur ad talem affectum , sed ex accidenti .

Sed videtur quod carus essentialiter requiratur febrem continuam , ex Paulo *lib. 3. cap. 9.* dum ait , *Quod carum febris semper præcedit , lethargum sequitur :* ergo .

Respondetur ibi non locutum fuisse de caro secundum se , sed de illo quod advenit post februm vigores , ad quem febris antecedit : hoc tamen est per accidens , & non ratione cari : nam in quolibet caro hoc reperitur , at verò lethargus antecedit febrem , quia est causa illius , utpotè materia putrida & calida distemperies præcedunt , etsi febris facta reperiatur , ab ipso lethargo conservatur , quia illam exposcit essentialiter .

Inter symptomata quæ in definitione cari reperiuntur & explicantur , ponitur illæsa respiratio , quod an verum sit , non caret difficultate : nam aliqui dicunt in caro nullo modo lædi , quod probant ex Gal. 4. *de locis c. 2.* & ex Avicen. *cap. de subeth.* Et ratione probant , quia si in hoc affectu esset læsa respiratio non esset cur distingueretur ab apoplexia , quia in utroque affectu est defectus sensus , & motus : ergo solum per respirationem differunt : atqui in apoplexia maximè læditur , ergo in caro non læditur ; nam aliàs non differret ab apoplexia .

Alij oppositum asserunt , quod habent ex Gal. 5. *de locis , cap. 2.* & probant ratione , quia læso principio operationis , & operatio læditur : sed in caro est læsum principium respirationis , videlicet cerebrum , ergo & ipsa respiratio debet lædi necessariò .

Ad hoc respondet Vallesius , in caro respirationem non lædi , quia non adest obstructio in substantia cerebri , sed solum in ventriculis anterioribus ejus . At verò in apoplexia oppositum

oppositum contingit, quia obstructio in ipsa cerebri substantia persistit. Sed hæc ratio est infirma, quia non est necessarium quod spiritus prius communicentur substantiæ, cerebri quam thoraci: sed immediatè possunt mitti spinali medullæ ad thoracem, ac proinde nihil impedit obstructio substantiæ cerebri, ad hoc ut communicetur virtus ad motum thoracis requisitum ad respirationem.

Alij autem dixerunt ex eo non contingere læsionem respirationis in caro, quia in eo solùm afficitur anterior ventriculus à quo vis sentiendi communicatur: at in apoplexia etiam posterior pars cerebri obstruitur à qua communicatur vis movendi quæ deficiente thorax non potest expedite moveri: & sic in apoplexia quia hæc virtus non communicatur, est læsa respiratio, in caro autem, non quia posterior pars cerebri illæsa manet, & sic thoraci virtus ad motum potest communicari. Sed hæc evasio omninò falsa est, quia secundum Galenum in epilepsia omnes ventriculi cerebri patiuntur, & tamen in ea non est læsa respiratio, ergo non ex eo quod in apoplexia ventriculi posteriores patiuntur, respiratio læditur.

Nos autem affirmamus in caro non omninò manere illæsam respirationem. Et probatur quia somnus cari est profundior quam naturalis, & tamen in somno intenso naturali læditur aliquo modo respiratio, ut experientia constat: ergo multò melius in caro qui somnum profundum & præternaturam conjunctam habet. Et confirmatur, quia in caro procedente ex nimia consumptione spirituum, necessariò læditur respiratio, cum usus regenerandi eos sit auctus, & facultas debilis; ergo carus aliquam læsionem in respiratione dicit.

Ex quo patet quo modo sit interpretandus Galen. nam dum læsionem negat, loquitur non absolute, sed comparatione facta ad apoplexiam, quia in ista aded est magna, ut ægroti suffocati pereant; at in caro hoc nullo modo valet contingere, & sic respectivè debet intelligi illa particula definitionis, in qua dicimus *sine læsione respirationis*, id est non est illa quæ in apoplexia invenitur: dum verò asserunt Autores læsionem reperiri in caro, debent intelligi de remissa comparativè ad apoplexiam.

CAPUT II.

Quæ sit pars affecta in Caro, & quæ actiones in ipso læsæ patiantur.

LX læsione actionum quæ in caro experimur, planè cognoscimus partem affectam in eo esse cerebrum; & cum actiones partis anterioris cerebri magis lædantur, facillè colligimus partem cerebri anteriorem, præcipuè in hoc affectu pati. Et probatur, quia in caro visus & auditus magis læduntur, & sensibiliùs: sed virtus ad operandum tales sensus, mittitur à ventricu-

lis anterioribus: ergo pars anterior præcipuè in caro patitur. Et confirmatur, quia si esset in caro pars posterior cerebri magis affecta, esset major læsio in sensu & motu, sed contrarium experimur: ergo.

Secundò quia imaginatio secundum communem sententiam, magis viget in parte anteriori: sed in caro magis læsa apparet imaginatio: ergo ex eo est quia pars anterior cerebri magis patitur. Ex dictis inferitur imaginationem in hoc affectu auferri totaliter circa objecta communia, non tamen circa objecta efficaciora, quia hæc saltem remissè sentiuntur: patet quia est respiratio, licet aliquo modo læsa, ut *cap. præcedenti* diximus; sed quomodolibet sit respiratio, nequit fieri sine sensu tactus: ergo in caro debet esse sensatio & imaginatio illius, saltem remissa licet objectorum quæ communia sunt, & quæ extra offeruntur nulla sit imaginatio, sed potiùs ablata remaneat.

Circa secundum quod inquirat quæstio, quæ scilicet actiones lædantur in caro. Et prima sententia Avicen. & aliorum asserentium primariò affici anteriorem cerebri partem, ac proinde primariò imaginatio læditur, cæteræ verò facultates quæ in reliquo cerebri resident per consensum tantùm cum imaginatione læduntur; quod probant primò ex Gal. *lib. 4. de locis cap. 2.* ubi dicit, *Cum tota cerebri anterior pars patitur, supremum ventrem consistere necesse est.* Sed totalis consensus solùm potest haberi respectu facultatis ibi existentis quæ mens à Gal. nuncupatur: ergo patiuntur cæteræ per consensum. Et ratione probatur, quia aliæ potentia recipiunt species ab imaginatione: ergo si hæc læditur, aliæ etiam debent lædi per consensum & dependentiam quam habent ab imaginatione, quatenus in illas mittit species.

Uteriùs quia partes mediæ & posteriores cerebri recipiunt spiritus ab anterioribus ventriculis, ut constat ex Gal. & alijs, ergo si tales spiritus non communicantur ratione obstructionis, patiuntur, aliæ per consensum quando non recipiunt quod recipere debebant qui est modus sympathiæ assignatus.

Sed licet prima ratio posita locum habeat in sententia asserente alias potentias species non conservare, & ita eas ab imaginatione mendicare, tamen respectu memoriæ non valet argumentum, quia ista servat species in absentia objectorum; ergo non lædetur per consensum, quia ipsas ab imaginatione non recipiat, quia poterit operari cum illis quas habet. Deindè contra secundam rationem argumentor, quia etiamsi verum est quod partes posteriores recipiant ab anterioribus, potest contingere quod in istis posterioribus sit sufficiens quantitas spirituum ad operandum; ergo in hoc casu non dabitur læsio in alijs potentijs, ratione tolerantia spirituum. Antecedens probatur, quia spiritus generantur per coctionem quæ eadem est & forsan intensior in parte posteriori; ergo non est necessum quod priùs alteretur materia in prioribus ventriculis; siquidem agens valens producere gradus intensiores valet ad remissos producendos in materia aërea quæ per arterias deferretur ad cerebrum, & ex vaporibus sanguinis,

& denique ex spiritibus vitalibus animales fiunt; ergo defectu spirituum communicantium à parte anteriori ad partem posteriorem, non potest dari talis consensus.

Ad auctoritatem Galeni in qua videtur affirmare dari talem consensum, respondeo quod in illo loco aliter debet intelligi, ac à Contrariis interpretatur, scilicet quod cum in caro tota anterior pars patitur, & sub tota anteriori parte medius ventriculus comprehendatur, inde dicit hunc ventriculum consentire, idest simul pati, vel sentire damnum.

Nos tamen dicimus non solum anteriorem partem cerebri pati per propriam passionem, verum etiam posteriorem; magis verò anteriorem. Quæ sententia est expressa Galen. loco citato ubi dicit. *Et in caro quidem anterior pars magis, in apoplexia & morbo comitiali utraque pars afficitur*: Ergo si dicit quod in caro anterior pars magis patitur, consonum est posteriorem partem etiam aliquo modo pati: quod tamen hoc non sit per propriam passionem non potest probari; & quod sic contingat patet à posteriori: siquidem omnes actiones internas & externas ferè ablatas experimur: unde deduco carum differre ab apoplexia, quia in ista est major obstructio quàm in illo; differt etiam ab epilepsia, quia in hac est humor taliter irritans ad expulsionem, ut fiant motus concussivi.

Sed inquires quo symptomate deprehendatur in caro esse majorem læsionem in parte anteriori, cum omnes actiones ablatæ videantur.

Respondetur ex eo quod actiones quæ dependent à virtute remissa per nervos ortum habentes, in anteriori parte lædantur magis, ut visus & auditus, non tamen adeò sicut isti sensus, læditur motus, qui à posteriori parte originem ducit, unde etiam fit quod quando dicimus in caro esse carentiam sensus & motus, non debet intelligi toto rigore sermonis: nam in apoplexia est major privatio, & tamen non omnino deficit sensus & motus, sed in ea sunt remissæ; ergo in caro non est omnimoda privatio, licet remissæ inveniantur.

CAPUT III.

De differentiis Cari, & morbo cujuslibet.

UM Carus plures habeat causas, tot erunt differentiæ quot causæ à quibus fieri possit. Primò ergo carus causari potest à frigore intenso, vel humiditate ex eo quod hæ qualitates soporem inducant, rationeque eorum insensibilitas & immobilitas in partibus sequitur, inter eas autem primum locum habet frigiditas, ut constat ex *capit. de dolore stupido*, & *capit. de somno præternaturali*. Unde hæc prima species cari in morbo distemperiei consistit, non enim est necessarium, quod simul cum distemperie constituat frigiditas morbum in-

Henriquet Laureæ Medicæ Tom. III.

strumentalem, vel in cavitate vitiata, ex eo quod non tantum frigeat, verum etiam comprimat substantiam cerebri.

Secunda differentia seu species cari est quando oritur à crassis frigidis & viscosis humoribus & à sanguine, vel ejus vaporibus obstruentibus vias cerebri per quas influxus communicatur; impeditur autem communicatione influxus ad sensum & motum, somnus profundus qui caru dicitur, causatur, sine febre, &c.

Tertia differentia est quando fit ex cerebri aut ventriculorum ejus compressione, & tunc certum est esse morbum instrumentalem in cavitate vitiata, & mala conformatione.

Sed posset quis dubitare, quomodo ex compressione cerebri aut ventriculorum, hoc est ex mala ejus conformatione carus causetur. Cui satisfacit Vallesius dicendo quod inter cerebrum & duram meningem est quoddam spatium per quod dilatatur, & comprimitur ad expellendas fuligines, & ad attrahendum aërem ne suffocetur calor: cum verò vi compressionis tale spatium non relinquatur, spiritus in cerebro suffocentur, & ipsius operæ non eliciuntur, ut contingit in corde, si impediatur dilatatio & compressio.

Sed licet hæc solutio non præter rationem appareat, facilius respondebitur, si dicamus per compressionem partes cerebri condensari, condensationemque esse indispotionem, quominus à cerebri forma dimanet qualitas secunda quæ in omnes partes ad operationes mittitur, & cum qua in omnia animalia officia influit; itaque facta compressione carus subsequitur; non enim semper densitas juvat ad operandum, quia hoc solum habet locum respectu virtutis formalis, non tamen respectu illius quæ debet dimanare à forma. Quod si etiam affirmes ventriculos necessario pertingere debere ad carum causandum, nullus oppositum suadebit, neque ratione, neque experimento.

Quarta & ultima differentia est quando carus contingit ex nimia spirituum resolutione facta ab aliquo ingenti dolore, in quacumque parte sit & molester.

Sed dubium est quomodo ratione doloris corrumpantur spiritus. Et ratio dubitandi est, quia in dolore solum reperitur immutatio realis, immutatio intentionalis, cognitio objecti molestantis, & tandem fuga appetitus, circa tale objectum: sed nullus ex his potest producere dispositionem oppositam formæ spirituum & ei incompossibilem: ergo ratione doloris ingentis corruptio spirituum non videtur possibilis.

Sed omissis aliis respondendi modis, dicimus spiritus corrumpi ex eo quod in dolore natura magna vi & impetu movet spiritus & sanguinem ad succurrendam partem affectam, quo motu cum spiritus nimis confricentur, & incallescant, plurimum attenuantur & rarefiunt, sicque evolvant & corrumpuntur à nimio calore cum intensa raritate, ex eo quod ad suam formam petant de-

terminatum modum substantiæ, & non tantam raritatem; undè eadem currit ratio de spiritu animali & de vitali, cùm uterque agiteretur & moveatur ratione doloris, vel quia deficientibus vitalibus, solum deficit materia, ex qua animales generantur, ac proindè defectu omnium evenit carus.

Sed dices, quia spiritus habent in febris ardente majorem calorem, & tamen in ea non adest carus; ergo non resolvuntur ob rationem assignatam: nam aliàs in febris ardenti ob eandem rationem erit carus.

Respondetur non solum à calore resolvi, sed ex peculiari dispositione ex parte passivi, scilicet spirituum, quæ non semper reperitur, & sic in febris ardente licet calor sufficiens reperitur ad resolutionem nimiam spirituum, tamen quia ex parte eorum est indispositio, idè non fit eorum resolutio nimia, ac proindè non fit carus; multoties enim à minori calore cum dispositione ex parte spirituum fit major resolutio quæ sufficit ad carum. Unde tale symptoma curi quando fit propter dolorem, est symptoma in excretis præternaturam, proceditque ex morbo mediante dolore, tum quia in cerebro est talis morbus per consensum cum parte dolente defectu requisiti, scilicet spirituum, est etiam morbus frigidus consequutus ad spirituum resolutionem: itaque tunc carus non est unus simplex morbus, neque in tali casu carus & somnus à frigore causatur, sed præcisè per defectum spirituum; frigiditas autem quæ subsequitur ad talem defectum, per accidens se habet ad somnum & ad curi essentiam.

CAPUT IV.

Quis cerebri ventriculus sit perfectior.

RATIONE videtur probari medium ventriculum cerebri esse perfectiorem quæ sic se habet: nam illa pars est perfectior cujus facultas & actio perfectior est, sed in ventriculo medio inest facultas quæ dicitur ratio, vel ad minus in eo magis viget: ergo ex eo est quia perfectior ventriculus est.

Vera tamen est sententia Galeni asserentis partem seu ventriculum posteriorem cerebri esse perfectiorem; constat autem hæc veritas ex Galeni testimonio *lib. 3. de locis, cap. 7.* ubi dicit, *Ac primum ipsius instrumentum tum in sensibilibus actionibus omnibus, tum in his, quæ à consilio & voluntate procedunt, spirituum esse qui in ipsius ventriculis, maximèque in postremo continetur: quamvis non contemnendus sit medius ventriculus.* Quam sententiam amplectuntur Vallesius & Vega. Sed dubium est in reddenda ratione ob quam ventriculus posterior sit perfectior: nam alij dicunt idè esse perfectiorem, quia vulnere existente in illo, major noxa sequitur viventi: sed ex hoc tantum colligitur magis eo indi-

gere vivens quàm perfectiorem esse: constat enim quamplurima imperfectiora esse & per ejus defectum maxima noxa viventi sequitur, ut patet in sensu tactus qui imperfectior omnibus, & tamen maximè necessarius ad respirationem & ad alia opera viventis.

Sed dicit quis adhuc hanc doctrinam non convenire cum his quæ dicit Avicenna. scilicet *Deteriorem esse scissionem quæ fit in parte medij ventriculi quàm postremi*, sed respondetur, nam quando ait Avicenna, deteriorem esse scissionem, intelligit in ordine ad durationem, quia difficilius sanatur, quando autem dicit Galenus, deteriorem esse vulnus in posteriori, intelligit in ordine ad noxam non in ordine ad durationem: nam cùm substantia ventriculi posterioris sit magis solida, & densa quàm ventriculi medij, hinc est quod paratior sit hic ad recipiendam fluxionem quàm ille. Quod autem major noxa sequatur ex affectione ventriculi posterioris patet: nam ab eo communicatur virtus musculis deservientibus thoracis motui ad respirationem necessarii.

Circa hanc rem Vallesius fatetur se non invenisse rationem quare Galenus hoc affirmasset: nam non ex ratione curativa; siquidem affecto cerebro semper perfectior applicatur anteriori parti. Neque potest colligi ex virtute quæ communicatur à diversis partibus cerebri; nam plurimi nervi maximo sensu præditi oriuntur à parte anteriori. Neque potest colligi ex eo quod sit ventriculus posterior in magis recondito loco; natura enim ea quæ perfectiora sunt magis occultat, ut liberentur à molestiis: sed neque meo judicio, hæc ratio valet, quia experientia conspicimus plures partes ignobilissimas esse in magis recondito loco ob peculiare ejus usum.

Sed ex Galeni sententia nulla apparet ratio nisi sequens, quia juxta ipsius sententiam, ventriculi ampliores sunt imperfectiores, quia alimentum prius conficiunt, & magis imperfectum eum recipiunt, ut constat in ventriculo respectu jecoris, & vasorum magnorum; siquidem ille imperfectior istis est; sed aer inspiratus per nares ex quo spiritus animales generantur, prius recipitur in anterioribus ventriculis, deindè in medio, & tandem in posteriori: ergo priores sunt imperfectiores, quia ampliores sunt, utpotè recipiunt alimentum magis materiale & prius, sicut contingit in ventriculo respectu jecoris & vasorum.

Sed dices diversam esse rationem: nam ventriculus imperfectior est jecore, quia substantiata imperfectiorem producit, non quia amplior sit & prius, & magis materiale recipiat alimentum.

Respondetur in coctione etiam esse gradus intensiores, & remissiores, & cùm in posteriori ventriculo sit consummata coctio, & intensior quàm in prioribus, inde est quod dicatur perfectior, etiam quia attingit gradum intensiorem & perfectiorem coctionis.

Undè ad rationem contra nos primò positam dicimus, non esse omninò certum rationem esse in ventriculo medio, & licet id concedamus,

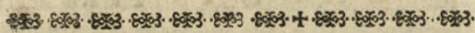
concedamus, non est etiam certum rationem esse perfectiorem memoriâ, quæ magis viget in posteriori parte, ut constat ex S. Thoma concedente modum operandi discursivum memoriæ: tum etiam quia in brutis sunt tot ventriculi cerebri, & unus perfectior alio, & tamen in eis non est ratio ob quam perfectio alicui posset attribui.

Sed tota hæc doctrina potest interpretari, dicendo quod dignitas & perfectio, aut sumitur ex præstantia actionum, & hoc modo ventriculus medius est perfectior, quia in eo magis viget ratio: vel sumitur perfectio ex usu ad vitam necessario, & hoc modo ventriculus posterior est perfectior, quia ab eo communicatur virtus ad motum respirationis ad eò necessarij pro vita.

DISPUTATIO XIII.

De Catoche, & Catalepsi.

CAPUT PRIMVM.

Quid Catochus & Catalepsis.

ICET ex locis Autorum cognoscatur variatio quæ fuit inter eos circa distinctionem catochi & catalepsi; tamen jam commune inter omnes Medicos hujus temporis est catochum & catalepsim unam simplicem affectionem esse, quæ sic definitur potest, *Est morbus secundum partem posteriorem cerebri magis, in quo palpebra oculorum manent aperta, & totum corpus rigidum sine respirandi difficultate, sine febre.*

Sed dubium est an hujusmodi affectio consistat in distemperie frigida & sicca cum humore, ita ut ratione ipsius distemperie causentur dicta symptomata, an verò talis affectio causetur vi humoris frigidi & sicci, non præcisè ratione distemperie, sed ratione vaporum crassorum obstructis & distendentis venas & arterias membranarum cerebri, ratione cujus distensionis totum corpus rigidum & tensum, convulsùmque appareat, affectis etiam & obstructis ventriculis cerebri.

Circa quod imprimis dicendum nobis est catochum non consistere in distemperie cum materia præcisè ratione distemperie, ita ut constituat morbum in temperamento frigido & sicco, licèt ab humore frigido & sicco, melancholico scilicet frequenter causetur.

Et ratione probatur: nam unum ex symptomatibus catochi somnus profundus est, sed iste non potest causari à frigiditate & siccitate humoris melancholici. Ergo. Minor probatur quia licèt frigiditas conducat ad somnum, tamen siccitas humoris melancholici potentior & fortior est ad inducendam vigiliam: ergo in catoche prædictum symptoma non potest causari à frigiditate & sic-

Henriquez, Laurea Medica Tom. III.

itate humoris melancholici, præcipuè in sententia asserentium lethargum ab illo non posse causari attentis primis qualitatibus; nam ratione obstructionis non erat extra rationem dicere somnum profundum ab eo causari, licèt hoc modo etiam lethargum non constituat, ut superioribus capitibus dictum habemus.

Dicimus secundo obstructionem constituentem catochum non debere esse præcipuè in ventriculis cerebri; sed ex eo quod humor repleat vasa & arterias existentes in membranis, vel meningibus cerebri, easque distendat, talis affectio constituitur. Probat, quia unum ex symptomatibus pathognomonicis est quod totum corpus tensum, convulsùm, rigidumque appareat: sed hoc non potest contingere solum per obstructionem ventriculorum cerebri; nam major obstructio ventriculorum est in apoplexia, & tamen hujusmodi symptoma minimè invenitur: ergo non ratione obstructionis ventriculorum, sed ratione humoris replentis prædicta vasa tensio in toto corpore invenitur, ac proinde in prædicta repletionem & obstructionem vasorum, & non in ventriculorum obstructionem præcipuè contingit, licèt etiam requiratur obstructio, in ventriculis cerebri, ut paulò post dicemus.

Neque valet dicere tensionem dictam posse causari à siccitate humoris melancholici, & sic sufficere obstructionem in ventriculis, quia jam probatum est catochum non consistere in distemperie, sed potius esse morbum instrumentalem in cavitate vitata, sensu dicto.

Dices: si in catoche solum hujusmodi vasa sunt repleta & distenta, ergo non erit in eo defectus sensus & motus. Patet: nam neque substantia cerebri, neque organa sensuum, neque ventriculi sunt vitati: ergo cum virtus à substantia cerebri communicetur, neque aliquid istorum deficiet, ex repletionem illorum vasorum videtur manifestè, neque actiones sensuum interiorum, neque virtutem ad sensum & motum deficere, quod symptoma hujus affectionis est.

Respondetur ex illa vasorum repletionem ventriculos cerebri etiam affici; nam cum vasa tensionem patiantur, etiam ventriculi comprimuntur & sunt angustiores, destituunturque spiritu animali, & sic est privatio sensus & motus, estque morbus instrumentalis in cavitate vitata.

Undè colligitur quod licèt unum ex symptomatibus catochi sit convulsio, saltim per consensum nervorum & muscutorum cum vasis qui per se tensionem patiuntur, tamen catochus non dicitur convulsio, neque ejus species, quia præter convulsionem dictam addit hic affectus alia symptomata dicta, quibus à convulsione satis separatur. Unde etiam fit quod quando dixit Gal. catochum à frigiditate & siccitate causari, solum voluit significare humorem à quo frequenter causatur, esse frigidum & siccum, melancholiam, scilicet, non quia in tali distemperie morbum talem constituerit; constat enim non posse in corpore tam intensam esse frigiditatem, ut concretionem, seu congelationem faciat in sanguine, quâ totum corpus rigidum appareat, ac proinde non

in distemperie, sed in repletionem venarum & arteriarum quæ sunt in membranis cerebri præcipuè consistit.

CAPUT II.

Quenam causa sit ex qua fiat.

CONVENIUNT Autores frequenter Catochum fieri à melancholia, quod colligit Gal. ex quodam discipulo qui continuis vigiliis, studiis, & lucubrationibus (quæ occasiones sunt quæ valent melancholiæ quantitatem augere) in catochum incidit, idque fatentur omnes Medici antiqui & moderni.

Sed hanc sententiam existimat esse falsam Argenterius, quia si catochus ab humore melancholico fit, sequitur non differre à melancholia morbo, aut saltim omnes melancholici catoche laborant, si fortè catochus ex alio humore causari potest.

Responderi potest negando sequelam, quia melancholia morbus fit ab eodem humore distemperante & obtenebrante spiritus, catochus verò ab eodem humore ventriculos, vel vasa obstruente, ut diximus, & sic sufficienter separantur, licet fiant ab eodem humore.

Tamen rursus contrà dices, quia non potest humor melancholicus esse ita ut obstruat ventriculos, vel vasa, quin etiam distemperet, & spiritus obtenebret: ergo non potest fieri catochus quin fiat melancholia morbus, licet non è contrà, utpotè potest humor esse in parva quantitate quæ sufficiat ad distemperandum & obtenebrandum spiritus, licet non sufficiat ad obstruendum.

Responderetur quod licet hoc ipso quod sit humor melancholicus sufficiens ad catochum, vel ad obstructionem, sit etiam sufficiens ad distemperandum, & obtenebrandum, tamen tunc non diceretur melancholia morbus, quia cum sit humor valens obstruere, sequuntur symptomata causæ potentioris, & sic non sunt accidentia & effectus melancholiæ morbi, sed tantum catochi, & ita sic solum dicitur affectus. Præterquam quod potest fieri catochus per consensum ex vapore ascendente ad cerebrum ab aliqua parte cum eo habente communionem, & sic non est dubium quod erit catochus, & non melancholia morbus.

Sed dubitabis an ex alio humore fieri possit præterquam ex melancholia: Et breviter dico etiam posse fieri ex sanguine & ex pituita, quia cum tensio quæ in catoche invenitur necessariò, non causetur vi alterationis primarum qualitatum, sed vi humoris, vel vaporis replentis vasa membranarum cerebri eaque distendentis parum facit quod sanguis & pituita humiditate sua possint laxare, cum obstructio à prædictis humoribus causata sit potentior causa, ut totum corpus rigidum & tensum appareat.

Præterea ratione probatur: nam ex eo ab humore melancholico causatur, quia ipse est valens replere & distendere prædicta va-

sa, ut tensio in toto sequatur & impediatur communicatio ad sensum & motum eo modo quo diximus, & non alteratione facta à primis qualitatibus, ut supra probavimus: sed sanguis & pituita, qua humores crassi sunt eodem modo possunt obstruere replerèque vasa dicta, ut dicta symptomata sequantur, ergo ab illis non minus quàm à melancholia catochus potest causari, licet frequenter à melancholia fiat. Unde colligo catochum mediam affectionem vocari inter lethargum & phrenidem, non quia participet naturam utriusque humoris à quo prædicti affectus fiunt, sed quia catochus habet accidentia, quibus videtur convenire cum lethargo & phrenide: nam cum habeant oculos apertos, videntur vigilare, in quo convenit, vel videtur convenire cum phrenide, in quantum verò immobiles & insensiles, videntur dormire; in quo convenit cum lethargo.

CAPUT III.

Quæ sit pars affecta, & quæ symptomata.

RIMO certum est in hoc dubio cerebrum esse partem affectam ut ex symptomatibus catochi constat; quæ tamen pars cerebri afficiatur scire oportet: & dictum est utramque partem cerebri pati, anteriorem & posteriorem; nam experimur actiones quæ à nervis anterioris partis dependent, vitiari, ut sunt visus & auditus; posterior pars magis patitur in hoc affectu, cum præcipua læsio in privatione sensus & motus consistat; constat autem virtutem ad sensum & motum à posteriori parte cerebri communicari: ergo si deficit in hoc affectu, ex eo est quia magis patitur pars posterior.

Unum ex symptomatibus, quæ in catoche reperiuntur, est quod æger habeat oculos apertos. Circa quod sententia fuit aliquorum non esse necessarium semper esse apertos, sed quod æger perseveret eodem modo quo illos habet, dum catoche corrumpitur, ita ut si eos habet apertos maneat aperti, etsi eos habeat clausos, maneat clausi. Nos tamen dicimus necessariò oculos in tali affectu debere esse apertos, ex eo quod ratione humoris replentis venas & arterias, membranas cerebri & ejus substantiam, cum quibus muscoli oculorum consentiunt, sit quædam contractio in prædictis oculorum musculis, & sic aperti manent necessariò.

Aliud symptoma est quod in hoc affectu non sit læsio in respiratione quod debet intelligi respectivè ad apoplexiam, sicut diximus de Caro *disput. precedenti*. Deindè dicimus non requiri febrem ad catochum quantum ex vi hujus affectus, non quia repugnet febrem complicari cum eo, utpotè non implicat humorem causantem catochum putrescere,

ri, & sic erit febris complicata cum eo, non quia ad naturam prædicti affectus prærequiratur.

Sed dubium est quæ actiones lædantur in hoc affectu: circa quod communis sententia est, omnes potentias internas ablationem in suis actionibus pati demptâ solâ memoriâ, quæ diminutionem patitur.

Hanc sententiam non ratione, sed autoritatibus Gal. probant, verum contra illam proponimus primam conclusionem quæ sic se habet. Si cæteræ potentia patiuntur ablationem, etiam memoria patitur ablationem. Probat, quia magis læditur in hac affectione pars posterior cerebri: sed in hac memoria residet vel magis viget; ergo magis debet lædi, ac proinde si aliæ potentia ablata sunt, potiori ratione memoria.

Dices tunc cerebrum ab humore sicco alterari, scilicet à melancholia, cum verò siccitas pro memoria conducatur, antequàm ista destruat, aliæ potentia perduntur.

Sed contra est, primò quia *cap. præcedenti* probavimus catochum posse fieri à sanguine & pituita: ergo quod ab his causatur, non tenet argumentum. Deinde quia etiam probavimus hunc morbum esse instrumentalem, frustra ergo recurrunt Contrarij ad siccitatem, melancholiâ. Tertio quia etiam in contraria sententia convincit quia sicut melancholia cum siccitate prius lædet alias potentias, ita cum ratione suâ frigiditatis prius lædit memoriam, ac proinde si aliæ auferuntur, etiam memoria debet auferri.

Secunda conclusio: In catoche actiones internarum potentiarum non sunt omninò ablata. Probat quia in hoc affectu servatur respiratio: sed hæc supponit actum imaginationis: ergo iste servatur, ac proinde non sunt omninò ablata.

Sit tertia conclusio. Quantum est ex natura istius affectus non repugnat tantum esse læsionem memoriæ & aliarum potentiarum, ut possint pati ablationem.

Probat quia si tantum augeretur læsio, non transiret iste affectus in alium; nam si in aliquem, maximè in apoplexiam: sed non transiret: patet, quia etiam si actiones essent ablata, esset discrimen: nam in catoche esset tensio, & minor difficultas respirandi, in apoplexia verò oppositum contingeret.

Sed dices in apoplexia est major causa læsionis quàm in catoche: ergo si in illa sunt actiones ablata, in isto debent esse diminuta, quia habent minorem læsionem quàm in apoplexia.

Respondetur verum esse majorem ablationem esse in apoplexia quàm in catoche, tamen cum hoc etiam esse verum in utroque affectu actiones dici ablatas medicè, licet non physicè, hoc est, ita remissè fieri actiones in utroque affectu ut ferè insensibiles fiant; tamen intra hoc genus insensibilitatis, ferè optimè compatitur quod in apoplexia sit adhuc major ablatio, quàm in catoche, licet adhuc in apoplexia non sint omninò ablata, quia in ea servatur aliqua respiratio, quæ actum imaginationis etsi remissum supponit.

Circa læsionem sensuum externorum dicimus quod si catochus sit imperfectus, cum

actiones internæ non lædantur, neque etiam omninò auferuntur externæ, si verò sit perfectus, omnes sensus externi auferuntur, cum in eo totaliter deficiat influxus.

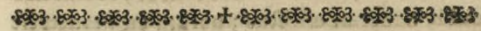
Sed dices, sequitur, quod in perfecto catoche respiratio omninò auferatur; nam tensio est causa ut muscoli aliarum partium, neque contrahi, neque laxari possint: ergo si hoc est commune toti corpori, etiam muscoli deservientes thoraci, omninò motu carebunt.

Respondetur quod quando dicimus motum esse ablatum, debet intelligi Medicè loquendo in sensu supra explicato, scilicet quia ferè in omnibus partibus ita exiguus est, ut ferè non sentiat: cum verò in thorace adedè naturaliter urgeat finis, magis debet in eo relucere motus. Undè dicimus catochum esse periculosiorem lethargo, quia in illo magis læduntur potentia, licet in isto pulsus sit inæqualis, hoc tamen procedit ex vitio instrumenti: at in catoche est pulsus æqualis, ratione debilitatis facultatis; quod an sit verum *in libris de pulsibus*, examinandum erit latius.

DISPUTATIO XIV.

De Melancholia morbo.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit prædictus affectus.

PRÆSENS affectus sicut & plures denominationem sumit à sua causa, scilicet ab humore melancholico, & definitur, *Est delirium sine febre cum metu & tristitia*, ubi per delirium convenit cum phrenitide, & per illa verba *sine febre*, differt ab eo & ab aliis affectionibus; & tandem per ultima verba *cum metu & tristitia*, differt à mania quæ potius est cum audacia & furore, agitatione ac rerum inquisitione. Hunc affectum dixit Gal causari postquam cerebrum æstuationem nimiam, scilicet calore & phrenitide fuit correptum, quod aliqui intelligunt de propria mania quæ ab atra bile generatur, à bile scilicet adusta. Nos tamen aliter intelligimus, scilicet locutum fuisse de propria melancholia morbo; siquidem non fuit sufficiens calor in cerebro ad hoc ut intensè humor aduratur pro mania faciendâ, & sic solum fit melancholia morbus.

Sed nota quod quando in definitione dicimus *sine febre*, non ita debere intelligi ut nunquam possit esse cum illa, utpotè non implicat febrem cum melancholia morbo complicari: dicimus tamen esse sine illa quantum ex vi hujus affectus ad quem illa non requiritur. Ultimò nota hunc affectum causari à propria melancholia nigra, at verò

mania necessariò causatur à bile adusta, ut deinceps patebit.

CAPUT II.

Quis morbus sit melancholia, seu in quo essentialiter consistat.

COMMUNITER ferè omnes asserunt hunc morbum in distemperie consistere; dubium est in qua distemperie consistat. Circa quod aliqui affirmarunt consistere in distemperie calida, & probant quia unum ex symptomatibus ejus est deliriù: sed hoc nascitur à calore; ergo in calore consistit. Deinde quia, ut *præcedenti capit.* diximus, hic affectus causatur præcedente æstuatione nimia & phrenitide in cerebro: ergo potius in calida distemperie quàm frigida consistere debet.

Sed imprimis dicendum est nobis, hujusmodi affectum in calida distemperie non consistere, & probatur; nam si ob aliquid in ea deberet consistere, maximè ob delirium: sed hoc potest etiam causari à siccitate; ergo non ob hoc in calida distemperie debet consistere. Deinde quia quando datur hic morbus per consensum cum hypochondriis, non apparet necessitas ad hoc ut detur talis calida distemperie in cerebro: ergo. Denique quia in præsentem non inquirimus de morbo qui se habet ut causa istius morbi; sed de illo qui se habet ut effectus; parum enim interest quod melancholia à calore causetur, ad hoc ut ista frigida non sit. Cum verò melancholia multoties causetur, nullà præcedenti distemperie calida in cerebro, & ipsa secundum suam naturam frigida sit, non est ratio ad asserendum quod in calore consistat hic morbus.

Alij tamen affirmarunt in distemperie frigida & sicca consistere, non alia ratione nisi sumptà à sua causa, à melancholia scilicet quæ frigida & sicca ex sua natura est, ac proinde effectus debet sapere naturam causæ. Sed hæc sententia partim est vera, quatenus affirmat in distemperie sicca consistere, amplectendaque à nobis est, ità ut frigiditas impertinens sit ad talem affectum causandum. Probatur quia delirium solum potest causari à calore & siccitate: sed *suprà* probavimus calorem non esse necessarium: ergo solum delirium in hoc affectu causatur à siccitate, ac proinde in ea distemperie consistit; frigiditas autem necessaria non videtur, quia ut oppositum probat argumentum cum maxima æstuatione, nimioque cerebri calore causatur & existit hic affectus; ergo nullo modo consistit in frigore, quandoquidem sine illo reperitur.

Sed inquires an postquam generatus est talis morbus, ipse humor melancholicus cerebri infrigidet: & Respondeo quod si statim absit agens calorem conservans, à propria forma frigiditas dimanabit, & ipse humor cerebri infrigidabit; quæ quidem frigiditas semper per accidens se habet ad hunc effectum; siccitas verò est illud per quod es-

sentialiter constituitur. Neque valet dicere quod sequitur omnes laborantes marasmo, etiam melancholiâ morbo affici, siquidem intensissimam habent siccitatem, quia etiam si secundum plures partes ità sit, imò major quàm in melancholia morbo, nihilominus laborantes marasmo tantam siccitatem in cerebro non habent, sicut qui laborant melancholiâ morbo, ac proinde illi hoc affectu non laborant.

Sed dubitabis, an hujusmodi affectus consistat in distemperie cum materia. Cui Respondet Avicenna, optimè in nuda distemperie posse reperiri; Galeni, autem & cæteri oppositum affirmant. Nobis tamen dicendum est quod si attendamus ad id quod assidue evenit, nunquam reperitur sine materia humoralis, vel flatuosa: at verò si metaphysicè loquamur, non implicat à nuda distemperie causari, nam si aliquid agens externum applicaretur, & produceret in cerebro tantam siccitatem quanta ab humore producitur, non est dubium quin hujusmodi symptomata propria hujus morbi sequerentur, delirium scilicet & metus & tristitia.

CAPUT III.

An metus & tristitia sint symptomata pathognomonica hujus morbi.

VIDETUR imprimis circa præsens dubium metum & tristitiam non esse symptomata pathognomonica hujus affectus: Et probatur, quia hoc affectu laborantes sæpè per intervalla rident, & lætantur; ergo non sunt signa pathognomonica; nam alia semper comitentur talem morbum.

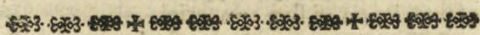
Sed his non obstantibus dicendum nobis est cum Hippocrate & Galieno talia esse signa pathognomonica utpotè in omnibus tali affectu laborantibus inveniuntur, & morbus talis ex sua natura sine illis non est. Quod ut clariùs confirmetur, oportet solvere rationem pro contraria parte; nam ab illa nostræ doctrinæ fundamentum & intelligentia dependet: & quidem Respondeo verum esse tali morbo affectos quandoque ridere & lætari, hoc tamen non tollit quominus metus & tristitia sint signa pathognomonica ejus: nam ut *suprà* diximus *cap. de Lethargo*, signa essentialia alicujus affectus possunt deficere ratione conjunctionis alicujus causæ potentioris inducentis contrarium symptoma, ac proinde quando melancholici rident & lætantur, est quia vapores sanguinis communicantur cerebro potentiores ad risum & lætitiâ causandam quàm melancholici vapores ad metum & tristitiam; non enim potest causari lætitiâ præcisè per defectum humoris causantem metum & tristitiam; sed requirit necessariò causam positivam, ut sunt vapores sanguinis, ut hujusmodi risus causetur.

Sed inquires an quando accedit sanguis ad cerebrum, ità ut valeat disponere ad risum, auferatur morbus melancholicus? Respondet

Per consensum cum hypochondriis multoties hic affectus causatur qui ratione flatūs aut humoris communicati ab hypochondriis in cerebrum evenit; non est autem necessarium quod humor, vel flatūs sint naturâ calidi.

pondet Petrus Garcia, quod licet pluries contingat auferri signa pathognomonica à causa potentiori affectu eodem perseverante cuius signa deficiunt, nihilominus in præfenti casu deficere morbum melancholicum, ex eo quod risus non potest causari, nisi à morbo intrinsecè afficiente partem ipsam, & sic necessarius est humor pro lætitia intrinsecè afficiens partem, & defectus alterius morbi melancholici. Et ratio est quia si adesset actualiter distemperies illa in qua melancholia morbus consistit, adesset temperies quæ requiritur ad actionem læsam, scilicet ad tristitiam & timorem, ac proinde huiusmodi symptomata non impedirentur, sed experimur deficere; ergo ex eo est quia deficit talis morbus & actualiter non manet. Dicuntur tamen hi melancholici, ex eo quod in cerebro adsit causa potens causare hunc affectum. Sed meo videri, si huic doctrinæ stemus, melius satisfacimus argumento in principio posito, dicendo quod quando est risus & lætitia, non adest actualiter melancholia morbus, & sic nihil mirum quod ejus symptomata non adsint, sed adsint symptomata alterius morbi, vel alterius causæ potentioris ad inducenda diversa & contraria accidentia. Hinc fit quod quando si existente causâ hujus affectus in cerebro, copia sanguinis ad eum deferatur, sequentur accidentia temperiei potentioris vincentis aliam; quod si æqualiter se habeant, neque erit tristitia neque lætitia, sed æger medio modo se habebit.

Sed dubitabis an timor & tristitia sint duæ passiones diversæ. Et dicendum est diversas esse: nam timor versatur circa malum imminens solum sub ratione futuri imminens; at tristitia circa malum præsens, futurum & præteritum; hinc autem Galen. non agit de his duobus quatenus sunt passiones diversæ, sed in quantum utraque ad interna calorem influentem revocat.

CAPVT IV.

Metus & tristitia in melancholicis quâ ratione fiant.

GALENUS lib. 3. de locis affectis, c. 17. affirmat timorem & tristitiam in melancholia morbo affectis nasci ex eo quod spiritus ratione humoris obtenebrescunt, & amittunt splendorem sibi connaturalem & debitum, ac proinde causare timorem & tristitiam in nobis, non aliter quàm in pueris inducitur timor, ex eo quod sint in loco caliginoso & tenebroso, & in plurimis adductis etiam contingit, nisi audaces & fortes fuerint: ergo similiter color niger melancholiæ poterit obtenebrare spiritus in cerebro, ita ut ratione illius timor, & tristitia in hoc affectu reperiantur.

Deinde alia ratione à contrario desumpta potest hoc placitum confirmari, quia non alia ratione sanguis lætitiâ inducit, nisi ob ejus splendorem, ut patet in delirio factio ex sanguine qui cum risu fit, ergo è contra-

riò ob ablationem splendoris, & obtenebrationem spirituum inducitur tristitia & timor.

Sed hanc opinionem ridet Averroës lib. 2. collect. cap. 4. & ratione sic in eos arguit, quia nigredo, vel obtenebratio spirituum non potest sentiri, ergo non potest conducere ad timorem & tristitiam. Antecedens probò, quia imprimis non à sensibus externis cum non videantur ea quæ sunt intra cerebrum, aliàs structura capitis videretur; deinde neque ab aliquo sensu interno sentitur, quia iste nihil potest percipere quod non fuerit cognitum ab aliquo sensu externo, & ex alia parte nigredo non est qualitas activa quæ similem possit producere: ergo obtenebratio spirituum nequit esse causa tristitiæ in hoc affectu.

Et confirmatur quia hic affectus in distemperie consistit à qua talia symptomata necessariò sequuntur: sed color niger non potest corrumpere prædictam temperiem: ergo neque impedire symptomata, quæ ab ea necessariò nascuntur.

Vallesius tamen circa hanc rem affirmat talia symptomata non nasci, propter distemperiem frigidam, & siccam productam ab humore melancholico; nam aliàs senes, melancholiâ morbo laborarent cum vi suæ naturalis temperiei sint frigidiores & sicciores, quàm juvenes melancholici, quod est contra experientiam. Ulteriùs dicit colorem illum nigrum non esse causam horum symptomatum, quia sentiatur aliquo sensu interno aut externo, sed quia vitiat instrumentum proprium quo operantur facultates rectrices, scilicet spiritus animales vitiantur, quia natura sua sunt splendidi, & ita per nigredinem recedunt à suo naturali statu & qualitate sibi connaturali.

Sed contra istam sententiam est non leve argumentum, quia si spiritus ex propria forma, & natura habent splendorem; ergo per juxtapositionem, scilicet corporis opaci, ut est melancholia, non poterunt obscurari. Patet in Sole qui per ullam juxtapositionem corporis opaci privatur lumine, potest tamen aër illà privari, quia eam habet ab alio; Sol autem ex eo non privatur lumine, quia illam habet à se; ergo si spiritus etiam habent lumen à se per juxtapositionem humoris nigri & opaci, non eo privari durante eorum formâ; nam aliàs si interpositione, vel juxtapositione corporis opaci tolleretur, vel impediretur lumen, spirituum etiam interpositione pituitosi humoris qui crassus & opacus est, evenirent accidentia melancholica, quod est contra communem consensum omnium Medicorum.

Sed poterat ad hoc quis satisfacere dicendo humorem melancholicum non tollere splendorem spirituum solum per juxtapositionem, sed suis qualitatibus humorem melancholicum agere in spiritu, quo fit ut reddantur crassi & opaci, & lumen amittunt, quia non pullulat ab interno principio, propter indispositionem subjecti.

Nobis tamen imprimis Gal. sententia probatur, quia licet concedamus spiritus ex sua natura esse lucidos, tamen Galen. non probat, neque ullus ex Scriptoribus tale lumen esse

esse nervū ut potētia reētrices operentur; præfertim cūm totum cerebrum corpus diaphanum non sit, ac proindē non est capax luminis, cūm hæc sit actus perspicui, ut perspicuum est, ex Philosopho, ac proindē quod spiritus priventur lumine in hoc affectu, nihil facit, ut potētia reētrices depravatē operentur, vel lædantur.

Sed poterat quis Respondere dicendo cerebrum in ultima superficie esse diaphanum & susceptivum luminis, & illo potest privari obscuratis spiritibus; tamen contra est, quia indē sequeretur potētias reētrices solum in extrema superficie operari, quod est satis ridiculum, præcipuē cūm pars extima cerebri sit ejusdem rationis cum partibus intimis, & profundioribus & constant omnes eodem temperamento: ergo vel omnes indigent lumine ad operandum, quod jam impugnatum est prima ratione, vel pars superficialis eo non indiget.

Secundō, quia etiā si concedamus totum cerebrum esse capacem luminis, eoque indigere ad operandum necessariō, non idē debent sequi prædicta symptomata, sed potius defectu luminis actiones reētricum facultatum debent esse ablatae & non depravatae defectu alicujus requisiti necessarij ad operandum, ut patet de lumine in oculo requisito ad visionem necessariō, ob cujus defectum non fit visio depravatē, sed ablatē: ergo eodem modo deberet contingere in laborantibus hoc affectu.

Deindē atra bilis genita ustione est nigri doloris; ergo ratione illius accidentia melancholiæ, hoc est metus & tristitia evenient, & non accidentia mania, scilicet audacia, quod est contra communem doctrinam à nobis explicandam.

Alij verō dicunt hujusmodi accidentia ab humore melancholico causari, quia ad hoc ut rectē operetur cerebrum & cor, requiritur certa quantitas spirituum, quā deficiente depravatē operatur; cūm autem humor melancholicus sit valde terreus & ineptus ad generationem spirituum, deficiunt pro quantitate requisita, & sic tristitia & timor nascitur: nam si sint in maxima quantitate, lætitia nascitur, ob quod ex assumptione vini lætitia nascitur, quia valdē conducens est ad spirituum generationem: ergo è contrario materia quæ inepta est ad eorum generationem ad timorem & tristitiam duccet; ob quod convalescentes & senes valde dispositi ad tristitiam sunt, scilicet propter defectum spirituum.

Sed etiam iste modus dicendi nobis non probatur, quia etiam ex atra bile dicta accidentia acciderent, cūm sit humor ineptus ad spirituum generationem; hoc autem nullus dixit; ergo.

Nobis tamen dicendum est hujusmodi accidentia causari à temperamento producto ab humore melancholico conducenti pro excitatione objectorum tristabilium. Sed quod sit hoc temperamentum à quo talia symptomata eveniant, non est facilē invenire. Circa quod fortassē aliquis poterat affirmare metum & tristitiam non ab alio temperamento quā à frigido & sicco causari. Cujus ratio

est quia omnia animalia frigida & exsanguia timorosa sunt, ut sunt apes, formicæ, & vermis: ergo ex eo est quia talis temperies conducit pro timore; timorosi enim & tristes frigidi redduntur: ergo his accidentibus temperies connaturalis est frigida & sicca. Neque ex hoc sequitur senes qui frigidi & siccī sunt laborare tali affectu, & prædictis symptomatibus, quia imprimis non habebunt rationem symptomatis, cūm non procedant à morbo, utpotē illa temperies connaturalis & debita pro illo statu est; deindē quia jam diximus quod in senibus non refrigerari & exiccari cerebrum in tanta intensione sicut laborantes melancholiā, licet sint magis frigidi & siccī, quā in præcedentibus ætatibus. Sed cūm dictum à nobis sit *suprà*, frigiditatem impertinenter se habere ad essentiam, hujus affectus & per consequens ad ejus symptomata pathognomonica, dicendum nobis est ab ea non nasci licet aliquantulum disponat ad timorem, quando afficit cor.

Tota autem difficultas stat in eo quod cūm ad has passiones appetitū sit necessarium cognoscere objectum sub peculiari ratione disconvenientis, aut imminentis futuri, aut præteriti &c. Quomodō hoc possit evenire ratione temperamenti; & Respondeo quod ratione peculiaris temperamenti inducti ab humore melancholico excitantur species rerum cōtristabilium & timorofarū, & non aliæ conducentes pro lætitia, quia diversa temperies requiretur pro excitatione objecti lætificantis, ac proindē dum apprehenditur; vel cognoscitur in hoc affectu objectum timorofum excitatum vi talis temperiei; statim movetur appetitus, & fugit vel timet, & eodem modo redundante in cerebro sanguine disponit ad excitationem specierum lætitiæ, sequiturque in appetitu talis passio. Unde infertur quod licet melancholici habeant species objectorum lætificantium, non possunt lætitiā habere, quia apprehendunt, ut disconvenientia vi suæ temperiei.

Sed quæres, quodnam sit hoc temperamentum conducentis pro excitatione harum specierum; Et dicimus quod si ad qualitates manifestas recurramus in nostra sententia, cūm dixerimus frigiditatem se habere impertinenter, solum possumus recurrere ad siccitatem quæ sola non videtur sufficiens pro dictis symptomatibus: nam eodem modo sequerentur ab alio humore siccitatem inducente. Et ita dicendum tale temperamentum reducendum esse ad qualitates occultas, resultaréque ex qualitate humoris, & præexistentibus: quid autem sit non potest exactē à nemine explicari, ac proindē ex certa dispositione & proportione resultare dicendum est.

Concludit Petrus Garcia quod cūm ad has passiones non solum sit opus facultatis sensitivæ actione quæ est in cerebro, sed appetitivæ quæ est in corde, non solum requiritur dispositio ex parte cerebri quæ excitet species, ut diximus, sed etiam ex parte cordis, ita ut facilē sine repugnantia sequantur. Sed mihi, hoc videtur sine ratione, nam licet conducat dispositio ex parte cordis pro his passionibus, non tamen est necessaria, utpotē
sufficit

sufficit quod apprehendatur objectum, ut disconueniens, ut fuga appetitus statim sequatur, nulla existente dispositione in corde ad id conducente, quia actio appetitus, sequitur tantum ad objectum cognitum, nullo alio posito.

intensa sit, potius faciet maniam; utrunque autem est probabile, & sic viam quam malueris elige.

CAPUT V.

A qua causa fiat melancholia morbus.

COMMUNITER omnes Autores cum Gal. & Avic. afferunt solum ab humore melancholico hunc affectum posse causari: Et probatur ex Gal. lib. 6. aphorism. comment. 12. dum explicat aphoristicam sententiam sequentem, *Melancholicis & vitio renum laborantibus hamorrhoides superuenientes bonum*, quia per hamorrhoides sanguis crassus & melancholicus evacuatur: ergo sentit in melancholicis humorem similem esse causam prædicti affectus.

Licet autem sæpè fiat ex melancholia naturali quæ sæx sanguinis dicitur, tamen etiam fit ab illa cum aliquali uestione, licet exigua: nam si vehementem uestionem patiat, potius fit mania ex Avicenn.

Sed dubium est an etiam hic affectus possit fieri à pituita etiam si non mutetur in humorem nigrum, vel melancholicum. Et dicendum est quod primò ex pituita non fieri hunc morbum, si in statu naturali sit nullo modo alterata. Id patet ex Galeno lib. tertio de locis capite septimo, dicente. *Igitur ea, scilicet epilepsia, quam atrabilis constituit, in melancholiam aliquando transit: quæ verò à pituita parata est, in aliam passionem, de qua paulò post dicturus sum, permutatur, melancholiam verò haudquam efficit.* Quibus verbis id clarè demonstrat.

Dico secundò quòd si melancholicus humor manifestis qualitatibus facit hunc morbum, & dicta symptomata, etiam à pituita fieri posse aliquantulum alterata, absque eo quod amittat propriam suam formam & in alium humorem præter naturam mutetur. Probatur: nam pituita potest ratione alterationis acquirere eandem temperiem, ac melancholia quoad manifestas qualitates, siccitatem scilicet, & frigiditatem: ergo si à temperie manifesta sit huiusmodi affectio, non implicat à pituita causari etiam; nam ratione nigredinis, ut jam diximus, nullum accidens sequitur. Qui autem dicunt solum humorem melancholicum causare hanc affectionem, consequenter affirmant non posse pituitam putredine aut uestione acquirere temperiem melancholiam sine mutatione in forma substantiali, ac proinde melancholiam tantum eam causare, sive hæc sit naturalis, sive per uestionem licet remissè genitam; nam si

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

CAPUT VI.

Quæ pars sit affecta in hoc morbo, & quæ potentia lædatur.

CIRCA primum breviter dicimus partem affectam esse cerebrum. Et probatur: nam in hoc affectu unum ex ejus symptomatibus est delirium, quod est actio depravata regentis facultatis; ergo illa pars debet esse affecta ubi residet regens facultas: sed hæc residet in cerebro; ergo cerebrum sine dubio est pars affecta. Et confirmatur ex Galeno 6. lib. aphorism. comment. 53. ubi ait. *Fiunt omnes desipientia patiente cerebro, sive primò & per se ipsum, sive per consentiendi rationem.*

Dicit aliquis: ex eo patitur cerebrum quia delirium est actus facultatis existentis & residentis in cerebro: sed similiter timor & tristitia sunt affectiones cordis: nam istæ sunt passiones appetitus residentis in corde, juxta Aristotelem: ergo in hoc affectu etiam debet pati cor.

Sed dicendum nobis est ad hanc affectionem absolutè & simpliciter non esse necessarium cor pati, etiam si ejus symptomata sint actus appetitus residentis in corde, quia appetitus operatur præcedente cognitione, & secundum rationem objecti cogniti; ergo hoc ipso quod talis detur quolibet alio secluso, appetitus operabitur, ac proinde sine affectione cordis, timor & tristitia sequentur in melancholicis. Cum hoc tamen verum est quod ad operandum facilè & sine resistantia prædictasque actiones tristitiæ & timoris eliciendas, quas in melancholicis experimur, maximè conducere & esse necessariam affectionem cordis, dispositione simili & proportionali his passionibus.

Sed majoris difficultatis est scire cujus facultatis rectoris sit læsio in præsentis affectu: nam cum metus & tristitia sint ejus symptomata pathognomonica, quæ actus appetitus sunt, & hic præsupponat cognitionem læsam, investigare oportet quæ cognitio necessariò lædatur ut dicta symptomata & appetitus passiones eveniant. Circa quod varij sunt modi dicendi: nam alij sufficere imaginationem lædi affirmant, quod probant quamplurimis testimoniis Galeni & Avicennæ; quos quis voluerit, videat Petrum Garciam *super hanc affectionem in hoc cap.*

Alij verò solam rationem & æstimatoriam necessariò lædi affirmant, quod pluribus autoritatibus confirmant, quas quis videre potest loco paulò supra citato, hancque esse veram sententiam à nobis sustinendam, &

XX

ratione

ratione efficacissima probatur, quia timor & tristitia sunt actus appetitûs, qui cognitionem læsam necessariò supponit ad operandum: sed non sufficit actio læsa imaginationis. Ergo. Minor probatur, quia actus appetitûs supponit objectum apprehensum vel cognitum sub ratione convenientis, aut disconvenientis: sed judicare convenientiam, aut disconvenientiam atinet solum ad æstimativam, cujus est proprius actus: ergo necessariò tales passiones actum depravatam æstimativæ secuntur. Patet: quia imaginatio non potest componere neque dividere, ac proinde neque judicare an objectum sit conveniens, aut disconveniens, quod ità necessarium est, ut appetitus operetur, ut hoc ablato non operabitur.

Et confirmatur, quia timor sicut & species est actus postulans opinionem in intellectu; nam species dicitur in ordine ad bonum futurum cum credulitate, & timor est de futuro malo imminente, quod creditur futurum; hæc autem in nobis sine opinione non sunt, ac proinde actum æstimativæ necessariò læsam exposcunt, ut actio appetitûs sequatur; in brutis autem hæc duæ passiones propriæ non inveniuntur.

CAPUT VII.

Unde contingant peculiariora deliria in melancholicis.

RÆTER delirium commune omnibus melancholiâ morbo laborantibus, alia quædam peculiariora circa peculiariora objecta reperiuntur: nam plures circa aliqua objecta benè se habent quasi optimâ sanitate fruerentur, circa alia verò errores & deliria in eisdem contingunt, cujus causam in præsentis investigamus. Et ratio difficultatis est, quia cum in hoc affectu organum sit præternaturaliter dispositum eodem modo circa omnia objecta; non videtur ratio cur læsio contingat circa unum objectum & non circa aliud.

Sed si nostræ doctrinæ stemus *suprà* pluribus in capitibus relatæ, faciliè erit assignare hujus eventus causam, esse temperiem præternaturam cerebri conducentem pro excitatione hujus speciei contristabilis, & non alterius ex proportione & sympathia quam habet cum hac specie, & non cum altera: neque mirum est simul cum communi proportione ad cognoscendum objectum sub ratione contristabili etiam esse aliquid peculiaritatis ex parte temperamenti in ordine ad hoc objectum, & non ad aliud ratione alicujus positivi producti in cerebro ad id conducentis, ità ut non sufficiat abesse à cerebro infinitas animæ facultates & dispositiones naturales, sed requiritur contrarias & positivas dispositiones esse introductas, quæ autem hæc sint, & quod temperamen-

tum constituant, jam diximus exactè explicari non posse.

Ceterùm cum videamus tam diversa deliria & modi in ipsis, in prædicto affectu laborantibus, ità ut aliqui arbitrentur se esse gallos, ità ut concutiantur brachiis sicut galli; alij autem dicunt se esse testam, rogantque transeuntes ne ictu frangant. Alteri sibi persuadent Atlantes esse, & digito tenent cælum ne decidat, & tandem alia quamplurima deliriorum genera circa diversitatem objectorum videtur assignari debere ratio ob quam hoc eveniat. Circa quod sententia fuit aliquorum existimantium hujusmodi diversitatem deliriorum evenire & occasionem sumere ex his quæ sensibus externis percipiuntur: nam judicare quis se esse sine capite ob levitatem statûs procedit, à qua habet ut moveatur sursùm, & sic de aliis. Ratio eorum est quia cum in his iudicium rationis privatum vel depravatum est, judicat anima percepta intra corpus, majora quàm si vera fuissent.

Sed hæc opinio non probatur nobis, quia multoties ea quæ sensibus externis sentiuntur, non solum habent similitudinem cum unica re, sed cum pluribus; constat autem solum esse delirium circa unam rem: ergo alia est causa quare deliria circa hanc rem, & non circa aliam causantur. Deinde, quia licet sensatio externa conducat pluries, & sit occasio ut circa objectum habentis similitudinem cum ea sit delirium, tamen hoc non est necessarium, cum pluries sint deliria absque eo quod percipiuntur aliqua per sensus externos, ac proinde ex nostra sententia ratio assignata videtur vera, dicendumque nobis iterum est, quod ideò melancholici in peculiariora deliria incidunt *suprà* assignata, quia peculiariter temperamentum corruptum, vel eversum est proportionaliter operationi circa illud objectum, de quo est error.

CAPUT VIII.

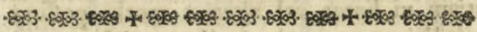
An detur melancholia facta à Damone.

CONSTAT imprimis Deum Optimum Maximum quampluribus morbos plures causare, sive in pœnam peccatorum, sive ut manifestetur gloria ejus, sive ob alium finem peculiarem, neque ad hoc indiget applicatione alicujus causæ naturalis in cujus virtute effectus contineatur, sed ipse solus pro sua voluntate absque alicujus causæ applicatione facere potest, quod ità conspicuum est ut contrarium temerarium & erroneum judicaretur.

Similiter est certum tam Angelos bonos quàm Angelos malos plurium morborum posse esse causas, quod quàm pluribus sacre Scripturæ testimoniis confirmare possumus, quæ brevitatis gratiâ omitimus.

Dubium

Dubium solum stat quâ ratione Angeli mali vel Dæmones id faciant, & dicendum est id solum facere applicando activa passivis, ita ut mirabiles & inauditos effectus experiamur, ex eo quod Dæmones applicent causas naturales cerebro, vel alteri parti corporis, quo fit ut morbi virtute causarum naturalium sequantur, & solum Dæmones dicantur causæ remotæ, quatenus applicent prædictas causas & cognoscunt quæ sunt potentiores, & aliàs si ab illis non applicarentur ordine naturali, non applicarentur: sic ergo post contingere ut humorem melancholicum deferant ad caput aut vaporem ejus similiter movendos humores ad ventriculos cerebri possunt causare apoplexiam aut epilepsiam, & sic de aliis; neque solum hac ratione, sed comprimendo nervos ne possit spiritus animalis transire; ac proinde hæc est differentia inter Deum & Angelos quod Deus absque applicatione causarum naturalium potest causare morbos, secus Angeli.

CAPUT IX.

An sint naturalia remedia quibus possit cursari melancholia facta à Dæmone.

RIMò certum est in hoc cap. quod si morbus à deo fiat, sive mediis causis naturalibus, sive sine illis, nullatenus posse curari causis naturalibus eo renuente, utpotè per subtractionem concursus Dei cessat actio omnium causarum naturalium, ac proinde non possunt operari Deo renuente. Dubium ergo præsens tantum procedit quando morbus producitur ab Angelo bono vel à Dæmone mediis causis naturalibus, utrum sint naturalia remedia quibus curari possit secluso omni pacto cum dæmone.

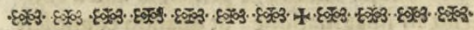
Circa quod affirmarunt plures eodem modo posse hos morbos curari vi causarum naturalium ac si à Dæmone non essent inducti; nam potest vi causarum naturalium auferri ejus causa, ut si in præsentia affectu auferatur melancholia, ac proinde deficiet morbus.

Sed iste modus dicendi non probatur, quia non ablata causâ procatartica morbi, non auferitur morbus: sed Dæmon est causa procatartica & remota fovens materiam causantem morbum, qui vi alicujus causæ naturalis non potest auferri, ex eo quod sensum qui potentia corporalis est, non habeant, ergo renuente Angelo sive bono, sive malo, morbus ab eo inductus nequit auferri, quia dæmon potest impedire applicationem causæ naturalis pugnantis contra morbum, vel potest apponere distemperiam potentioram præternaturam vincentem causam naturalem: ergo illo renuente non curabitur.

Sed nobis dicendum est quod morbi qui producuntur à dæmone mediâ actione agentium naturalium, posse causis naturalibus evitari. Et ratione probatur, quia non alio mo-

do hujusmodi morbi causantur quàm mediâ actione naturalium agentium quæ ab ipsis applicantur: sed potest apponi aliud naturale agens contrariæ virtutis, majoris & efficacioris intensiois: ergo vincet alterum, & morbus per consequens deficiet. Et confirmatur quia agens naturale producit effectum in passò disposito: sed potest esse aliud agens fortius qui tollat illam dispositionem, aut contrariam inducat; ergo impedit actionem illius, quo fit ut tunc dæmones sint applicati agenti naturali, etiam si causa naturalis applicata à dæmone non sufficiat pro morbo inducendo si aliud agens fortius applicetur.

Dico secundò quod in morbis qui à dæmone possunt induci, solum sua virtute & actione conservante præsentiam localem alicujus corporis impediens & obstruens vias, non potest fieri curatio remediis naturalibus; nam sanitas consistit in hoc quod corpus obstruens ab illo loco separatur; sed conante Angelo detinere illud corpus, nullum est agens corporeum naturale potentioris virtutis; nam Angelus vel producit motum localem, vel impulsus contra quem agens quilibet corporeus non potest victoriosam actionem elicere: ergo methodicè procedendo in curatione, hoc est prius intendendo ablationem causæ externæ, implicat remediis naturalibus tales morbos curari, secus verò si solam rationem causæ proximæ inspicimus, ut jam probatum est in prima conclusione.

CAPUT X.

An melancholici possint naturaliter quolibet sermone loqui.

AFFIRMARUNT aliqui melancholicos naturaliter posse qualibet linguâ & sermone loqui: probant imprimis, quia videmus aliquos qui tardo ingenio laborant, hoc morbo correptos, adè acuto ingenio pollere, ut res admirandas proferant vi distemperiei productæ à tali humore ad id conducentis: ergo similiter linguas ignotas possunt loqui ratione dictæ distemperiei. Consequentia probatur: nam si res ignotas faciunt, ut carmina componere quæ antea non componebant, similiter possunt loqui linguam quam antea non loquebantur.

Secundò probant, quia sicut in mundi creatione primus Parens posuit nomina omnibus rebus vi temperiei conducentis ad id, ita non implicat dari in aliquo homine temperiem conducentem ad hoc ut linguâ ignotâ & quolibet sermone possit loqui.

Sed nobis dicendum est, tali affectu laborantes non posse naturaliter quolibet sermone loqui, quia intellectus hominis est tanquam tabula rasa, in qua nihil est depictum, ac proinde non potest operari nisi per species adquisitas

adquisitas, aut de novo eas debet acquirere; non ergo potest vi temperiei qualibet linguâ loqui, quia vi illius non adquiruntur de novo species.

Et confirmatur; quia proprium est intelligentis speculari phantasmata, ex Philosopho, hoc est nihil posse intellectum intelligere quod prius non fuerit sensatum: cum ergo anima illius hominis de quo est sermo, cujuscunque temperamenti sit, non habuerit idioma Græca aut Latina in phantasmate, neque poterit illius vocibus loqui, ac proinde si aliquando contingit non est virtute naturali, sed præternaturali, à deo scilicet, vel ab Angelis.

Sed quo pacto ab Angelis id fiat, dubium est: (nam certum est Deum speciem cujuslibet rei posse producere immediatè in potentiis:) circa quod dicendum nobis est Angelos id facere movendo localiter linguam alterius tali modo ut proferat articulatè absque immutatione in imaginatione illius qui nova & inaudita loquitur, qua ratione virtute Dei locuta fuit Asina Balam: at verò immutando imaginationem per productionem speciei objectum representantis incognitum, id non potest facere Angelus, cum solum habeat vim applicandi activâ passivis, ut diximus, ac proinde sicut non potest facere ut cæcus colores imaginetur, quia earum nunquam habuit species, sic similiter non potest producere species in imaginatione eam immutando, si objecta prius non fuerint cognita; solum enim potest dici aliquando imaginationem vi Angeli & vi propria posse cognoscere objectum novum, cujus semina & principia antea extiterint in imaginatione, ut quando cognoscit montem aureum, licet novum cognoscant objectum, quia illum nunquam viderunt, satis tamen est vidisse montem & aurum, ut ex specie utriusque quasi componat unam totalem representantem montem aureum.

Unde ad primum argumentum Respondeo verum esse ratione diversæ temperiei sive naturalis, sive præternaturam in aliquibus de hebetè ingenio fieri acutos, de indoctis doctos, &c. hæc tamen omnia habent ortum ex speciebus existentibus in potentiis internis ex quo non colligitur posse loqui idiomate omnino ignorato, quia non habet species illius, neque ex præexistentibus possunt cognitiones illæ procedere.

Ad secundum dicimus id non posse contingere; nam cum voces significant ad placitum & ex institutione hominum, licet aliqua verba loquantur vi temperiei, hoc est per accidens, ac proinde est sine illa coordinatione requisita ad locutionem linguæ ignotæ, accedit ad hoc quod cum linguæ ignotæ sint tales ratione nominum significantium diversa pro libera voluntate & impositione hominum, videtur implicare ullam temperiem conducere pro cognitione ejus quod est in voluntate alterius, ita ut significet juxta alterius voluntatem hanc vel illam rem.

*** + ***

CAPUT XI.

An melancholici possint futura prædicere.

DR o decisione quæstionis nota divinationem nihil aliud esse quam futurorum præcognitionem & prænuntiationem, ac proinde idem est quærere an melancholici possint futura prædicere, ac quærere an possint divinare.

Secundò nota futura esse in triplici differentia: alia sunt quæ necessariò eveniunt, talia sunt effectus omnes qui necessariam connexionem dicunt cum suis causis, quorum scientia naturaliter contingere potest, ex eo solum quod cognoscamus causam inclinantem ad tales effectus, & necessariam cum illis connexionem habentibus; quæ futura etiam vi hujus vel alterius morbi possunt prædici ex eo quod vi alicujus distemperici potest esse major conductuaria pro acutiori cognitione & exactiori, dummodò sit circa objecta, cujus species præfuerint antea: nam jam diximus *cap. præcedenti*, nihil novum nos posse cognoscere, nisi aliquo modo fuerint species in nobis, modo *suprà in prædicto capite* explicato. Ità tamen prædicta doctrina est intelligenda, ut futura non in se ipsis cognoscantur (nam hoc solum ad Deum spectat) sed tantum, in causis, ut manet explicatum.

Secundo modo sunt futura quæ ut plurimum eveniunt, ità ut non infallibiliter contingantur in causis, sed ut plurimum eveniant, quæ etiam à nobis possunt cognosci & prædici in causis per quandam conjecturam; sic Medicus prædicit salutem aut mortem in causis ipsis ut plurimum producentes tales effectus, de quibus etiam est certum nos ratione morbi posse habere præcognitionem ab ratione in prima conclusione tactam: undè colligimus quod his qui sunt prope mortem & etiam inter dormiendum melius cognoscunt futura à nobis assignata, quia anima tunc est magis abstracta à rebus externis sensibilibus, & sic magis apta est ad percipiendos motus qui ex impressione naturalium causarum imaginatione imprimuntur, quæ se habent ut dispositiones organorum ut perfectius potentie in eis residentes operentur.

Tertio modo sunt futura quæ omnino contingunt & fortuita sunt, hujusmodi sunt consensus qui dependent ex libera hominum voluntate, & arbitrio, cujus cognitio & prædictio superiores vires quàm humanas prærequirit, ut de se patet. Undè ex dictis infertur posse homines aliqua futura virtute Dæmonij cognoscere, quia intellectus superior, qualis est Dæmonum, potest plura cognoscere quæ distant procul ab humano intellectu, ac proinde ea possunt virtute Dæmonum hominibus manifestare; hoc autem non producendo speciem eorum, aut aliquam qualitatem per se, sed aut loquendo in toto pacto, aut per aliquam imaginariam visionem,

tum præterea aliquam commotionem in phantasia causando ex qua signetur aliquid futurum; id autem fuit mediâ aliquâ causâ naturali corporali; undè etiam ex hoc ultimo colligitur alter modus quo possit naturali vi futurum aliquid cognosci: nam non est impossibile similem causam ità commoventem applicari, sicut à Dæmone vi distemperiei ad id conducentis, dummodò semper concedamus illud futurum in altero contineri tanquam in signo, aut causa, quâ cognitâ de præsentibus futurum possimus prædicere, quasi inauditum & inusitatum nobis, ex eo quod aliqua causa naturalis applicetur vel à Dæmone, vel vi distemperiei mirabilem effectum continentem.

Ex quo fit non esse aliam potentiam divinativam quâ futura aliquo modo præter dictos cognoscant; nam si talis esset, circa objecta omnia, esset talis divinatio, quod est impossibile, & nullus dixit; tunc etiam quia futurorum ut talia sunt, non potest dari species; ergo nisi in causa cognoscantur quæ realem existentiam habet, cognosci non possunt; unde autem proveniat quod melancholici sapientissimi & solerti sint & indagatores, ratione cujus hæc futura cognoscant, sequent. cap. dicemus.

*** + ***

CAPVT XII.

An melancholici ingeniosi sint, & quæ sit causa.

STABILITUM problema Gal. est, melancholicos ingeniosos esse; sed videtur huic doctrinæ contrariari alius locus Gal. lib. *Artis Medic. cap. 11.* ubi dicit *Ingenium signum esse cerebri substantia tenuis, tarditas autem intellectus crassa*: sed melancholici habent substantiam cerebri crassam, ab humore crasso ex qua fiunt, inductam, aut ex quo nutriuntur: ergo melancholici, non sunt ingeniosi, sed potius tardi ingenij.

Sed ut veritas nostræ conclusionis magis elucescat, nota primò ingenium dici à gignendo, quia ex se aliquid gignat, ac proinde dicitur illa potentia quâ in nobis aliquid invenimus quod ab aliis non accepimus, ità ut ex aliquo deducat quod latebat.

Sed quæret aliquis, cujus facultatis, aut potentia sit ingenium? Et respondeo nos non quærere de inventione quæ fit per verum discursum, sic enim ad intellectum pertinet; sed sermo est de potentia organica interna quæ intellectui subministrat: nam Galen. asserit temperiem cerebri cognosci ex ingenio acuto, aut tardo; ergo spectat ad potentiam organicam, utpotè si ad solam intellectivam spectaret, non esset cur aliqui dicerentur habere acutum ingenium, alij verò obtusum; hæc autem potentia quæ intellectui subministrat communiter dicitur cogitativa ab omnibus, & meritò, quia hæc habet deducere & plenè rem cognoscere; & quia non pertinet ad memoriam subministrare, cum hæc solùm circa præteritum versetur, neque ad imaginativam, quia hæc ut sic versatur circa sen-

sata, at verò ingenia optima circa alia sunt.

Secundò nota tenuia dici à Gal. quæ celeriter comminui facillè possunt; crassa verò è contrà. Sed restat nunc examinare an verum sit tenuitatem cerebri conducere ad bonum ingenium, & quâ ratione conducatur. Circa primum certum est tenuitatem conducere ad bonum ingenium: nam licèt sit secunda qualitas, optimè potest conducere, sicut durities in osse conducit ad proprium usum; deinde quia nomine temperamenti non tantùm intelligit primas qualitates, sed aliquas secundas, & sic bonum ingenium potest reduci ad tenuitatem, licèt secunda qualitas sit.

Sed difficilius est assignare rationem, quare tenuitas cerebri conducatur ad optimum ingenium, & dicendum est cerebrum non habere tenuitatem excedentem, sed crassum esse: sed crassities est intensior in aliquibus hominibus, quàm in aliis, ac proinde minorem crassitiem vocat tenuitatem quæ ex parte organi conducit, ut operationes perfectius eliciantur, ex eo quod potentia illa minori crassitie (tenuitate dicta) facillè penetrat quod est in objecto, ac proinde hac ratione conducit ad optimum ingenium.

Sed adhuc restat explicare quod Aristor. nomine melancholicorum intelligit atrabilarios qui sunt ex atra bile mediocriter calida; à qua dixit non solùm homines esse ingeniosos, sed etiam excellentes in studiis Philosophiæ, vel Republica administranda, vel in carmine pingendo, vel in artibus exercendis; ad quorum omnium excellentiam, juxta viros doctos hæc omnia quæ sequuntur, requiruntur. Imprimis optima memoria; nam cum hæc sit thesaurus in quo conservantur species quæ antea fuerunt cognitæ, multum refert eas conservari, ut perfectus quis evadat in qualibet doctrina; nam aliàs, eodem modo se haberet sicut antea quàm res cognoscerentur; ad memoriam autem conducere atram bilem mediocriter calidam, ac proinde ex hac parte quod homines melancholici, aut atrabilarij ingeniosi, & periti in qualibet scientia sint, probatur: nam ratione siccitatis illius producitur in cerebro mediocris durities, quæ ad memoriam confert, quatenus conducit ad retentionem specierum, & ex alia parte calor mediocris qui in tali humore reperitur non valet liquare & fundere immodicè, ratione cujus species possint deleri: ergo conducit pro memoria talis humor, ac per consequens ex hac parte pro optimo ingenio.

Secundò ad dicta munera & officia cum excellentia pro calore, conducit valde promptitudo ad actiones; nam qui tardi sunt & pigri ad actiones, vix aut nunquam possunt arti aut scientiæ assuescere. Hanc autem promptitudinem etiam causari ab atra bile mediocriter calida ratione temperiei, quam inducit, probatur ex Gal. lib. *Artis Medicinalis cap. 33.* dum inter signa calidi & sicci cordis ponit promptitudinem ad actiones; cum hoc tamen docet, quod si immodicus calor & siccitas sint, asserit iracundiam, celeritatem & imprudentiam causare; ex quo fit quod cum ex prædicto humore modicus calor & sicci-

ras nascantur, conducere ad promptitudinem actionum : deinde studiositas & exercitium etiam requiruntur ; nam si quis quamvis optimo præditus ingenio sit, curis & aliarum rerum cogitationibus immerfus, veritatem scientiarum & aliarum artium non posse inquirere diligenter, neque invenire, ex tali autem prædicto humore docet Galen. *cap. citato*, studiositatem causari : nam tales patientissimi sunt, & minimè proprij ad irascendum, ex ipso Galen. ac proinde facilè ad exercitium, & studium inclinantur ; accedit ad hoc quod in his non deficiat apprehensionis facilitas : nam licèt nimia durties ab immodica siccitate possit illam prohibere, tamen in prædicto humore affectis id non contingit ; siquidem siccitas corrigitur ex sanguinis humiditate.

Denique conducit timor aliquis, quia verentes homines culpam ignorantia libenter à quovis addiscunt ; neque enim sibi ipsi confidunt, aut plurimum tribuunt ; quod autem dictus humor conducatur etiam ad timorem aliquem, constat ex dictis *suprà* de symptomatibus hujus affectus, quia scilicet habent frigiditatem sufficientem ad timorem aliquem ; & quia frigus illud remittitur à calore sanguinis, non est dispositio ad timorem tanta ut ingenium & alia quæ diximus impediat : ergo si atra bilis, quæ melancholicos constituit, & nomine hujus humoris dixit Aristot. esse ingeniosos, ad hæc omnia conducit, satis perspicuum est, tales ingeniosos dici à Philolopho non sine ratione aliqua.

CAPUT XIII.

De speciebus melancholiae, & de essentia & parte affecta hypochondriacæ.

COMMUNITER apud omnes Autores tres species melancholiae assignantur, una quæ sit per propriam passionem cerebri, alia per consensum cum toto corpore, & denique tertia quæ sit per consensum cum hypochondriis: de hac ergo tertia specie quæ hypochondriacæ melancholia dicitur, modò in præsentem est agendum.

Sed duo sunt difficilia: primum in quo consistat essentia hujus morbi : secundum quæ sit pars affecta in dicta melancholia hypochondriacæ. Circa primum, aliqui dixerunt consistere in inflammatione partis primariò affectæ, id tamen non probant : sed contra hoc insurgo, quia iste affectus reperitur sine febre, ut constat ex communi ejus definitione dicente, *est delirium sine febre, &c.* sed si in inflammatione consisteret, seu tumore, constitueretque morbum instrumentalem, non posset esse sine febre : ergo. Et confirmatur, quia in hoc affectu nullum est symptoma pathognomicum demonstrans inflammationem, vel tumorem in hypochondriis, ut patebit consideranti, ergo : ac proinde solum est verum quod nomine inflammationis intelligant Autores phlogosim & ardorem.

Alij affirmarunt hunc morbum consistere in obstructione seu oppilatione, quæ est in melaëicis, ratione cujus alimentum non communicatur venis, & ibi ratione prohibita ventilationis adurit, & vapores ascendant ad caput melancholici, ac proinde esse morbum in cavitate vitiata affirmant. Sed hæc sententia rejicitur : nam melancholia hypochondriacæ non semper fit ab obstructione dicta, sed multoties causatur nullà existente, ut si à liene humor melancholicus mittatur in ventriculum, ibique detineatur, ita ut mittat vapores ad caput, tunc erit prædictus morbus utpotè vapores sunt ejusdem rationis, sive obstante obstructione, sive non: ergo causabitur prædictus morbus sine obstructione, ac proinde ejus essentia, in ea non est necessariò statuenda.

Alij denique affirmarunt morbum prædictum in distemperie cum humore consistere calida, aut frigida ; nam ex una parte sunt accidentia quæ videntur designare calorem, ut sunt æstus & ardor maximus in præcordiis, sitis ingens, vomitus biliosus, & pulsatio quæ ibi reperitur. Et ratio ad probandam hanc distemperiem calidam sumitur à juvantibus, & nocentibus : nam videmus medicamentis frigidis maximam lætitiã habere, & bene esse. Ex alia verò parte, non desunt plura quæ probant distemperiem frigidam esse in præcordiis ; nam sunt ructus acidi qui ex Gal. distemperiem frigidam ostendunt in ventriculo ; deinde multitudo flatuum, sputa copiosa, vomitus pituitosorum & crudorum succorum, & denique tarda coctio quæ omnia denotant in ventriculo frigidam distemperiem, ac proinde talis morbus debet consistere in frigida aut calida distemperie cum humore.

Nobis tamen dicendum est in melancholia hypochondriacæ non esse tantum unum morbi genus, sed posse reperiri plures ; nam imprimis potest reperiri in ea obstructio, ex eo quod humor melancholicus in piloro aut in venis ventriculi potest causare obstructionem & prohibitam ventilationem, ratione cujus præternaturam calescat humor à fuliginibus detentis ob prohibitam ventilationem, fiatque phlogosis & ardor, quæ Galenus vocavit inflammationem, quæ fit ut vapores ascendant ad caput, & fiat prædictus morbus ; unde symptomata pathognomica in melancholia hypochondriacæ reperta oriuntur remotè ab obstructione dicta, & non immediata, quod sufficit. Undè etiam fit ut præter morbum in cavitate vitiata, à quo procedit symptoma in retentis (utpotè existente obstructione, alimentum non potest communicari) calor causatus ex prohibita ventilatione etiam constituit morbum in temperamento lædentem actionem peculiarem, & peculiari modo : si autem per unctionem illam & ardorem fiat humor melancholicus ex sanguine ibi detento, habebit calor rationem causæ. Similiter contingit prædictus morbus ex eo quod jecur propter distemperiem calidam generet plurimã quantitatem humoris nigri à quo vapores ad caput mittantur, ad quod obstructione non est opus, ac proinde tanquam diversum genus morbi constituit hujusmodi melancholia

melancholia hypochondriaca. Sed videre oportet quâ ratione eveniant illa accidentia dicta quæ modò calorem, modò frigus videntur demonstrare; non quidem quia reperiuntur in omnibus speciebus melancholice hypochondriacæ, ut dicemus; sed satis est in aliqua specie ejus inveniantur, ut quæramus rationem quare ita contingat, & quæ sit causa, & præcipuè quòd explicatione indiget, est quomodò in parte affecta existente ardore & calore immodico in parte obstructa, sint aliqua accidentia quæ videantur frigidam distemperiem indicare, & ab ea nasci; circa quod aliqui affirmarunt in his esse duplicem distemperiem, aliam calidam, & aliam frigidam in diversis partibus, & ex diversis causis, illa in parte obstructa, & hæc actu in ventriculo, quo fit ut prædicta accidentia sequantur. Neque mirum est causâ existente calidâ in piloro & in venis ventriculi, ventriculum non calefieri, quia potest esse potentior frigiditas in ventriculo propter humorem melancholicum qui ad ipsum pellitur, ac proindè resistet magis causæ calidæ, & dicta accidentia sine dubio evenient.

Vallesius dixit hoc fieri propter permutationem humoris in ventriculo à quo aciditatem in ructu fieri affirmat, & flatus à calore præternaturam ait posse elevari qui non sit potentior ad illos dissipandos.

Alij autem affirmarunt cum Averroë ab eodem humore omnia dicta accidentia contingere posse, ex eo quod in parte obstructa est calor extraneus & præternaturam, qui quidem spiritus valet resolvere, ratione cujus accidentia frigidæ distemperie sequuntur, & à calore flatus & ructus elevantur; quo fit ut tum actiones à calore naturali fiant, & iste deficiat ratione resolutionis factæ à calore extraneo, necessariò in ventriculo sicut cruditates, & maxima copia flatuum ostendentia distemperiem frigidam. Sed iste modus continet plura difficillima, ut postea, dum de cruditate ventriculi & de hydropo agemus, videbimus. Et quia licèt spiritus deficiat, cum calor præternaturam valens alterare partem sit præsens, non potest non esse distemperies calida præternaturam.

Ego tamen dico in hoc affectu semper adesse distemperiem calidam; attamen cum resolvantur spiritus, deficit aliquid requisitum, communicandum mediantibus eis, nempe qualitas illustrans, quo fit ut per defectum hujus debilis reddatur facultas coëctrix, ac proindè cruditates & ructus acidi eveniant quæ videntur denotare distemperiem frigidam; in re tamen, sola est debilitas facultatis, & non distemperies frigida, sed potius calida; unde fit quod urgente magis debilitate, benè se habeant ægri remedij calidis, urgente verò magis distemperie calidâ, benè se habeant remedijs frigidis.

Denique in hoc affectu pulsatio in parte affecta reperitur quæ evenit aut propter calorem immodicū facientē, quod arteria magis dilatur, & sic sètiatur pulsatio in artibus immediatis, aut propter obstructionem factam ab humoribus, ratione cujus arteriæ comprimantur; sic autem compressæ vehementes motus eliciunt ad auferendum impedimentum.

Circa secundum quod inquitur quæstio dicendum est, non tantum in melancholia hypochondriaca pati pilorum & venas ventriculi, etiam quæ sunt in ejus ore, ut ait Galenus: sed etiam lien, jecur, hæmorrhoides, uterus, & mesenterium, & cor, non ita ut omnes simul patiantur, sed quod quælibet ex his partibus potest per consensum cum ea, cerebrum pati, & ita excitare hunc affectum hypochondriacum; neque credendum est partes enumeratas à Galeno debere necessariò pati, licèt quæ ab Avic. enumerantur, patiantur: sed potius existimandum, qualibet patiente ex his quæ enumerantur ab Avic. etiam si non patiantur ea quæ à Gal. enumerantur, causari prædictam melancholiam hypochondriacam; nam optimè potest ustione sanguinis fieri humor niger in partibus dictis, & communicari vapores cerebro quin afficiatur ventriculus; quo fiet melancholia hypochondriaca non per propriam passionem, ut patet, non etiam per consensum cum venis & arteriis, ut de se etiam conspicuum est: ergo erit per consensum cum hypochondriis, & talis dicetur; cum hoc tamen verum est frequenter accidere hunc affectum, patiente primariò ventriculo, & cæteris ejus partibus, supra à Galen. enumeratis, licèt non necessariò, ut dixi.

Denique omnia quæ habent rationem causæ, aut occasionis ad hunc affectum, sunt omnes illæ ex quibus potest generari humor niger, ut sunt continui labores, vigilia, & ex alimentis proportionatis cum tali humore, tum etiam ex vitio lienis, jecoris, aut cordis & mesenterij, tum etiam suppressâ evacuatione ut hæmorrhoides, & animi passionnes, ut timor & tristitia. Neque mirum est id quod habent rationem symptomatis, ut sunt timor & tristitia, habere etiam rationem causæ ejusdem morbi; quia hoc etiam apertum in dolore est, qui simul est symptoma & causa doloris propter attractionem quam causat ex Gal. Neque etiam mirum ex passionibus animæ talem humorem generari, licèt actiones immanentes sint, quia per accidens disponunt ad generationem talis humoris ratione siccitatis ab eis productæ, quâ positâ cum remisso calore fit ustio, & talis humoris generatio. Cætera autem omnia enumerata conducunt, quatenus vel vi distemperie producunt plurimam qualitatem prædicti humoris, vel quia ratione alicujus consuetæ evacuationis retineatur crassus sanguis, & abundet in corpore. Quod totum latius apud Petrum Garciam in prædicto cap. ubi de quælibet causa ex assignatis in particulari agit: ego verò brevitatis gratiâ omitto.

✠

CAPUT XIV.

De preparatis ad melancholiam.

CORPORA paratiora ad melancholiam, enumerantur ab Hipp. qui dicit quod qui balbi sunt, aut calvi, aut gracili voce gaudent, parati sunt ad incidendum in hunc morbum: nam imprimis calvities ostendit

dit siccitatem cerebri, quo fit ut ratione illius ad humorem nigrum sint dispositi, & per consequens ad hunc affectum.

Secundò loco enumerat balbutientes: sed advertere oportet ex Gal. quod hi dicuntur qui habent vitium locutionis non potente lingua dearticulare eas voces quæ P, T, & R, proferuntur: hoc autem plures habet causas; nam quandoque procedit ex lingua brevitate quæ anteriores dentes premere non potest ad prolationem, neque linguam extendere possunt ut illis innitatur. Secundò potest procedere ex siccitate, ratione cujus contrahitur lingua & brevior fit, undè meritò dixit Aristot. salivam esse necessariam ad locutionem, quia humectat linguam, etiamsi habeat alium usum, ut postea dicemus. Tertio potest id contingere ex maxima humiditate à qua musculi linguæ laxantur, & molles fiunt & imbecilles, & parum firmi ad motum reduntur, ob quam rationem ebrj & pueri balbutiunt; quod etiam contingit in ambulanti- bus, in quibus si molles & imbecilles redantur musculi, non possunt crura firmare, & claudicant.

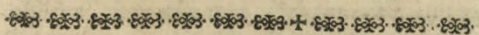
Altera causa hujus potest esse, magna intensio caloris in capite ob quam maxima velocitas imaginandi est, & cum musculi linguæ moveantur, ex imaginatione non possunt exequi tantam velocitatem, ac proinde inter loquendum fit balbuties: aliam denique causam assignant, scilicet multitudo flatuum impediens motum linguæ ad locutionem.

Denique ait Avicen. quod corde existente calido & cerebro humido, esse causas incidendi in melancholiam: nam calido corde uritur sanguis, & in cerebro humido facile recipiuntur vapores. Neque valet dicere distemperiem siccam in cerebro esse dispositionem ut facilius incidat in talem affectum; nam facilius est incidere in morbos similes quàm in dissimiles, ac proinde cum melancholia sit sicca, facilius incidet in eam cerebrum siccum quàm humidum: non inquam valet, quia licet cerebrum siccum per se conducat, ut facilius incidat in morbos siccos, per accidens tamen id non facit, ac proinde cerebrum humidum per accidens conducit ad tales morbos, quatenus ratione humiditatis facilius recipit species & vapores.

DISPUTATIO XV.

De Mania & speciebus ejus.

CAPUT PRIMVM.

De essentia Mania.

NI attendamus Galen. & Avicen. communemque Medicorum consensum, sic mania describitur, *Est delirium sine febre, potius cum furore quàm cum metu, & tristitia, à calido & mordaci humore.* Quæ definitio datur per causam & symptomata per

quæ ab aliis affectionibus differt, ut de se patet; vocaturque ab Avicen. *Dæmonium lupinum*; sed advertas, quæso hunc affectum posse febrem comitari, non quia fit vi humoris causantis maniam, sed ex alia occasione aut causa potest febris cum ea complicari, sicut de melancholia morbo diximus. Paulus autem furem qui reperitur in mania sic explicat, *Porro si quando flava bilis supra modum exusta in nigram fiat mutatio, insaniam dictam Græcè maniam infert.*

Sed dubium est, qualis sit morbus in quo essentia mania consistit, & dicendum est cum communi Medicorum consensu, consistere in distemperie calida & sicca cum humore; & de calore planè colligitur ex eo quod furor, temeritas & audacia calorem vehementem ostendant.

Sed dices primò contra dicta, quia videtur ab atra bile maniam non posse causari, ut potè licet ustione generetur, est tamen humor frigidus à prædominio, ac proinde non poterit calefacere cerebrum, neque furem & cætera symptomata mania causare poterit.

Respondetur verum probare argumentum si sermo sit de atra bile jam genita cessante alteratione contra naturam, ustione scilicet, aut putredine, mediis quibus producitur; ac Autores quando atram bilem causam mania enumerant, de ea in fieri loquuntur, non autem de ea in facto, ut diximus.

Dices secundò, videtur hunc morbum non causari tantum ab atra bile, sed etiam à flava, & fortè etiam solam distemperiem calidam & siccam sufficere sine humore ad maniam: quod probant: nam hujusmodi distemperies calida & sicca potest produci ab alia causa, & potius in majori intensione à flava scilicet bile, vel ab alio agenti, præterquam ab humore quo fit, ut eadem symptomata eveniant, sicut si ab atra bile fuisset talis distemperies producta, vel si se sola absque aliquo humore fuisset in cerebro, ac proinde & ab alio humore potest induci tales morbus, & sine ullo etià, solà distemperie perseverante prædicta accidentia pathognomonica mania causabuntur.

Sed dicendum nobis est, idem quod *suprà* asseruimus dum sermonem de melancholia morbo instituebamus, scilicet quod si solum consideremus manifestas qualitates, quæ in mania sunt necessariae, probat optimè argumentum ab alio humore præter atram bilem, & à sola distemperie calida & sicca posse symptomata pathognomonica mania causari; nam atra bilis tunc non habet nisi rationem causæ efficientis producentis: sed potest dari alia causa quæ easdem qualitates producat in cerebro: ergo eodem modo si ad qualitates manifestas attendamus, sequitur dictus morbus qui vocatur mania seu insania.

Restat solum ut dicamus quæ actio potentia rectoris lædatur in hoc affectu. Et primò dicendum est quod quantum attinet ad passiones animi quæ in eo reperiuntur, necessariò læditur æstimativa judicans illud objectum esse conveniens aut secus, quod judicium sequitur necessariò actus appetitus prosecutionis, aut fugæ, ita ut non stante illo judicio, non possit operari appetitus, ac proinde necessariò debet esse læsio in æstimativa quo judicet ob-

Nostra tamen sententia sit, tale symptoma contingere visâ aquâ, quia rabiens vi distemperiei peculiaris apprehendit canem in aqua quam videt, adèd vivaciter, ut intellectus talem actum nequeat corrigere; sicque cum canem invadentem apprehendat, judicat conveniens aquam fugere, etiam si ipsam quando est absens ratione intensi caloris & siccitatis nimis appetere cogatur, qui actus erroneus quo canis apprehenditur in aqua, ad imaginativam pertinet. Hanc sententiam probat Petr. Garcia autoritatibus Gal. & Avicen. Et præcipua ratio ejus stat in eo quod nihil repugnans, vel falsum vi argumentorum quæ in contrarium fiunt, deducitur ex ipsa conclusione.

Sed jam clamat contra nostram assertionem quoddam argumentum difficile, quo soluto, cætera omnia quæ diximus clariora fiant: argumentum autem est in hunc modum, si rabiens in aqua præsentem necessariò vidit canem, ratione cujus fugit, etiam in aqua absente debet illum videre, ac proindè nequit eam absentem appetere, quod est contra ea quæ dicta sunt. Antecedens probatur, quia species quæ mittitur ab aqua præsentem ipsi imaginativæ, est omninò ejusdem rationis cum specie aquæ reservata in imaginativa, ratione cujus in absentia aquæ eam imaginatur: sed species aquæ præsentis necessariò repræsentat canem imaginativæ: ergo species aquæ absents reservata in imaginatione, necessariò etiam repræsentabit canem in aqua, ac per consequens in absentia non debent eam appetere rabientes, ut diximus, sed potiùs eam fugere, sicut in ejus præsentia. Patet ultima consequentia, quia utraque species repræsentat aquam ut præsentem, ut constat ex *Disputatione de delirij natura, capit. 2.* Et ex alia parte est idem temperamentum ex parte potentia, & eadem potentia: ergo erit idem modus repræsentandi ac antea, quia ad repræsentationem speciei internæ per accidens se habet, quod objectum in re sit præsens, vel secùs, præcipuè cum entitas speciei non dependeat postquam producta est ab extrinseca conservatione in ordine ad repræsentationem, ac proindè; vel etiam quando apprehendunt, vel imaginantur aquam absentem, fugiunt, quod est contra experientiam, vel quando in re præsentem aquam vident, non vident canem, ratione cujus timor & fuga prædicta in eis fiat.

Pro argumenti solutione, nota duplex objectum percipere rabientem hydrophobicum; unum verum, scilicet aquam quam vidit, & alterum imaginatum, scilicet canem quem imaginatur videre, etiam adversas, quæso, rabientem nunquam aquam respicere, quia aquam imaginatur ut disconveniens, sed potiùs aquam semper, ut valde convenientem apprehendit, semperque elicit actum appetitûs circa aquam, vel præsentem, vel absentem.

Dices: quâ ergo ratione fugit aquam? Respondetur nunquam fugere aquæ præsentiam quia ipsam judicat disconvenientem in se, sed fugit ipsam non ratione ipsius, sed ratione canis, quæ vivaciter in ea apprehendit; itaque judicat conveniens fugere canem inva-

dentem; cum verò fuga canis non possit compati quin aqua simul fugiatur; siquidem intra eam apparet, indè videtur rabiens aquam fugere etiam si non aquam, sed canem visum fugiat. Majus tamen damnum & nocumentum timet rabiens inducendum esse ab illo cane, quàm sit emolumentum & requies quàm ex potûs sumptione consequitur. Unde licet colligere in tali casu non delirare æstimativam circa aquam, quia ipsam semper apprehendit ut convenientem; delirat tamen ipsa imaginativa quatenùs imaginatur aquam aliter ac in se est, quia cum simplex existat ipsam componit cum cane invadenti, & indè per consensum errat æstimativa, quatenùs apprehendit & judicat disconveniens & nocivum illud quod in re non est.

Quibus prælatis ad argumentum dico verum esse quod species repræsentans aquam absentem, ex eo quod eam ut præsentem necessariò repræsentet, debeat simul figuram canis repræsentare quod, ut rectè probat argumentum, verum est. Deindè negamus consequentiam, scilicet quod fugiat rabiens dum videt canem in aqua imaginata eo modo, ac fugit; dum verò videt aquam præsentem. Ratio disparitatis in eo stat, quia dum rabiens imaginatur aquam & simul canem in ipsa, optimè corrigit hunc actum cognoscens aquam illam imaginatam esse, non verò in re præsentem, undè quasi per sequelam, vel naturalem instinctum in brutis & in hominibus per discursum infert rabiens illum canem esse etiam imaginatum, cum aqua in qua videtur, etiam ut imaginata cognoscatur; cum verò cognoscat imaginatum esse canem, neque timet, nec fugit; at verò dum in re videt præsentem aquam, & simul canem in ipsa, habet minus fundamentum ad judicandum canem esse imaginatum, cum verè videat aquam, & canis appareat in ipsa, quapropter cogitur fugere, non aquam, sed canem ipsius aquæ. Quod canem fugiat & non aquam, patet, quia ex eo quod videat aquam, non extinguitur insatiabilis sitis quâ laborat; ergo etiam si videat aquam, adest appetitus aquæ: ergo simul cum appetitu aquæ nequit impedire actum fugæ respectu aquæ, ac proindè solum ratione canis quem in aqua videt.

Sed dices: quomodo potest corrigere actum quo imaginatur canem in aquam imaginata, & non potest corrigere actum quo imaginatur canem in aqua vera, si uterque actus ejusdem rationis est, respectu canis imaginati.

Respondetur quod ad corrigendum actum respicit facultas regens circumstantias quas valet apprehendere in ordine ad oppositum, vel actus, cum verò sit maxima circumstantia ad cognoscendum canem imaginatum esse cognoscere aquam in qua apparet, esse etiam imaginatam; indè valet hanc actum corrigere, alterum verò secùs, quia reverà videt aquam, & sic habet intellectus majus fundamentum ad sentiendum canem esse verum; quo videtur argumentum sufficienter solvi.

Ex quo patet simul in rabiente posse stare timorem & furorem; nam talia inveniuntur circa diversa objecta; siquidem timor est

circa aquæ potum propter malum quod ibi imaginatur, ex delirio dicto; furor verò non est circa prosecutionem aquæ, sed aut circa ea quæ inferunt vim ut bibant, aut alia diversa, & hæc possunt esse simul, & quia in rabientibus præter affectionem ventriculi, est læsum cerebrum affectione, ex qua sequitur particulare delirium, fit ut ratione illius possit procedere odium aut timor aquæ; nam major causa in illo casu est ad timorem quam ex affectu ventriculi ad fruitionem actualem; denique constat hydrophobiam consistere in distemperie calida & sicca, quia ventriculus cogitur frigidum & humidum appetere, etiam si ratione distemperiei conjungendo speciem canis cum aqua pro viribus aquam fugere conetur, non ratione sui, ut diximus, sed ratione canis in ea representati invadentis.

Indè facile solvi potest argumentum in principio positum, dicendo quod ille timor non provenit ex eo quod sit distemperies aliqua, conducens ad hoc ut objecta quæ timeri non debent apprehendantur ut tremebunda, sed provenit ex peculiari delirio quo res quæ ex se si verè existeret timorem induceret, temperies verò quæ in hydrophobia reperitur potius conducit ad furorem & audaciam, licet respectu canis audacia non sit ratione anticipatiæ inter rabientes & canem.

CAPVT IV.

De Melancholia ex amore.

AUTORES inter species melancholice amorem enumerant & videtur difficile ad melancholiam reduci posse, quia amor est passio facultatis concupiscibilis quæ in corde residet, peculiarem transmutationem inducens in corpore.

Sed notare oportet quod amor non dicitur passio melancholica ex eo quod semper sequatur hanc affectionem, sed quia quando amor excedit limites naturales, atque nimis inveteratus existit, adè ut ad statum in quo curatione indigeat perveniat, tunc oritur ex melancholica dispositione, quapropter ad melancholiam reducitur, quia sed perseverantiam ipsius, atque ex sollicitudine quæ in amore invenitur, copia humoris melancholici generatur.

Sed dices, quo pacto dicitur passio melancholica si in amantibus hujusmodi, metus & tristitia non reperitur, ut symptoma eorum.

Respondetur metum & tristitiam non esse symptoma pathognomonicum cujuslibet passionis ortæ à melancholico humore, sed illius speciei de qua diximus esse proprium symptoma, quam speciem propriè melancholiam morbum appellamus; at verò amor passio melancholica dicitur, quia ab humore melancholico suboritur & nascitur.

Inquires undè proveniat quod amantes lætentur, quandoque verò tristentur? Ad quod dicimus illud provenire ex peculiari modo quo causa cerebrum afficit. Itaque cum tali dispositione rem amatam ut convenientem &

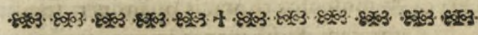
lætitiã inducentem apprehendit; aliæ verò curæ & sollicitudines quæ exindè oriuntur, tristitiam inducunt.

Circa partem affectam dicimus esse cerebrum, quia etiam si verum sit quod amor est passio concupiscibilis residentis in corde, tamè cum hîc de amore agatur quatenus symptoma est procedens ex dispositione melancholica cerebri; indè meritiò cerebrum pars affecta dicitur. Nota quod in hoc affectu non requiritur læsio in actu imaginationis, quia amantes optimè imaginantur rem amatam, verum æstimativa actum habet depravatum, quia apprehendit ut conveniens intensiori modo quàm debetur objectum, undè quatenus actio imaginativæ, æstimativæ & rationis fiunt cum majori efficacia, & perseverant, possunt dici actiones læsæ per augmentum.

DISPUTATIO XVI.

De incubo.

CAPVT PRIMVM.

De Essentia Incubi.

INCUBUS dicitur ab incubando, ex eo scilicet quod ita affecti imaginantur aliquid onus sibi incumbere. Solet hic affectus præcedere epilepsiam & apoplexiam, & in nostro Hispano idiomate dicitur *Pesadilla*, sic definitur ab Avicenn. *fen. 1. lib. 3. tract. 5. cap. 5. Incubus inquit, est agritudo in qua homo sentit, cum in somnium ingreditur, phantasma grave super se cadens, & comprimens ipsam: & angustiat eum spiritus & intersecatur vox ipsius, & motus ejus.* Ubi per ejus symptomata hunc morbum definit, sumit tamen denominationem incubi à præcipuo symptomate in principio capitis assignati. Rursus alij Recentiores sic Incubum brevius definiunt, *Est phantasia in somnis corpus opprimens & gravans, motum, & loquelam perturbans.*

Hoc ergo supposito quæritur in quo consistat ejus essentia. Circa quod aliqui affirmant esse morbum cerebri in compositione consistens in obstructione facta in viis ejus. Probant quia non est morbus in soluta unitate, neque in distemperie; ergo in compositione. Secundò quia unum ex symptomatibus, quæ in hoc affectu reperiuntur est diminutio sensus & motus, defectu influxus communicandi à cerebro: sed à nulla causa potest impedi communitio influxus quàm ab obstructione; ergo ista necessariò debet esse ut dicti effectus contingant, ac proindè in illa debet consistere.

Sed licet dicta symptomata & alia plura à prædicta obstructione nasci possint, nihilominus videtur unum ex symptomatibus incubi & præcipuum non posse oriri à prædicta obstructione, scilicet, quod aliquis sibi aliquid

pondus imaginetur incumbere, ità ut ferè suffocetur, vixque aut nullo modo possit vocem emittere; videtur enim hoc symptoma ab obstructione non posse procedere, & omnis aliis modis dicendi, nos asserimus huiusmodi symptoma ab obstructione cerebri nasci, ratione cujus minùs virtus quàm in somno naturali communicatur ad sensum & motum; undè thorax minùs dilatari potest, & respiratio fit cum majori molestia, non ob multitudinem humoris existentis intra thoracem molestantis & pondus facientis, ut aliqui sentiunt, sed ratione objecti molestantis ad respirandum intensius quàm pro natura propter impeditam respirationem; defectus enim influxus ad motum communicandi facit quod thorax appareat cum majori pondere, ex quo procedit imaginationem apprehendere aliquid incumbere à quo suffocetur, ac proinde fit imaginatio depravata, undè omnia symptomata à morbo in obstructione consistente nascuntur. Undè etiam fit quod illa obstructio quæ necessaria est ad incubum, est major quàm in somno naturali, & minor quàm in epilepsia & apoplexia: ex quo fit ut in hoc affectu minùs influat ad nervos & musculos thoracis quàm per somnum naturalem, & sic manet improporcionata virtus motiva cum pondere thoracis.

Ex dictis patet læsionem & depravationem esse in actu imaginationis: nam ex eo quod præcedente sensatione tactus in thorace quo percipimus aliquid pondus, imaginatio imaginatur magnam molem super se cadere, quod in re non est, & ità in ea est actio erronea, & delirium in incubis reperitur.

Sed dices: delirium fit à distemperie calida, aut sicca: sed in incubo datur delirium tanquam symptoma ipsius; ergo debet nasci à distemperie, ac proinde hic morbus non solum in obstructione, sed etiam in distemperie consistet.

Respondetur semper quod delirium nascitur ab intemperie, verum esse illam debere esse calidam, aut siccam, tamen in sententia Petri Garciae, delirium non causatur à determinata intensione caloris aut siccitatis, cum multoties experiamur cum remissiori calore esse delirium, & non cum intensiori, quod ex eo est quod aliqua secunda qualitas conducit ad delirium, suppositis illis primis, nempe calor & siccitas; cum autem in incubo defectu influxus communicandi varietur secunda qualitas, inde est quod cum remisso calore aut siccitate, fit delirium in incubo.

Dices etiam, ex compressione cerebri potest fieri somnus, ità ut diminuta sit communicatio influxus à cerebro nervis & musculis thoracis, sicut quando hoc fit ab obstructione in qua dictum est consistere incubum: ergo non solum in obstructione, verum etiam in compressione cerebri debet consistere. Patet consequentia, quia eodem modo sequuntur omnia symptomata pathognomonica ex compressione quàm ex obstructione.

Respondetur dicendo quod si compressio fit in parte posteriori præcipue, non est dubium, quia fiet incubus in casu dicto, quod fit idem impedimentum ac per veram obstructio-

tionem ipsius partis. Undè Petr. Garcia venit intelligendus nomine obstructionis quodcumque impedimentum, ut communicetur virtus ad sensum & motum nervis, & præcipue musculis quibus thorax movetur, & sic diminutio virtutis debet intelligi in hoc affectu, præcipue in musculis thoracè moventibus. Constat etià quod non in omni soporosa affectione debeat reperiri delirium quod in incubo invenitur, quia in illis præcipue non est obstructio & impeditio communicationis influxus in parte posteriori cerebri, & in musculis quibus thorax movetur, vel si major est obstructio, faciet apoplexiam, aut epilepsiam, à quibus sufficienter ratione symptomatum incubus differt, ut suis capitibus propriis constabit.

Denique dicimus actionem sensus externi esse læsam in diminutione, ut constat, quia cum major obstructio fit quàm in somno naturali, quid mirum quod sensus & motus diminute magis quàm pro natura sint. Uterius dicimus symptomata incubi in vigilia non posse stare, quia nequit esse obstructio quæ ea valeat causare sine somno.

C A P V T II.

De parte affecta in Incubo.

IRCA partem affectam existimarunt aliqui esse thoracis venas; nam ex eo quod in illis sit maxima plenitudo, idè taliter affecti existimant aliquid sibi incumbere onus, cum hoc tamen isti Autores fatentur cerebrum pati per consensum; aliàs enim actio imaginativæ non poterat esse depravata & erronea, ratione cujus delirium in ea esse diximus.

Hæc tamen sententia peccat ex eo quod licet hac ratione possit contingere incubus, quando scilicet venæ thoracis patiuntur per propriam passionem, & cerebrum per consensum cum illis, tamen causam universalem cum hoc solum, talis affectus non explicat: nam ex eo quod cerebrum patitur per propriam passionem obstructionem, nullà adstante plenitudine in venis thoracis, solum ex eo quod patitur per consensum diminute solum communicatæ virtute musculus thoracis ad motum remanet improporcionata virtus cum pondere thoracis, ut diximus, quo fit ut incubus detur per propriam passionem cerebri, nullà adstante venarum thoracis repletionem: ergo pars affecta non explicatur ab his optimè; sed ità debet explicari ut semper patatur cerebrum sive per consensum cum venis thoracis, sive per propriam passionem. Quæ autem pars cerebri afficiatur est dubium, & dicendum est tam partem anteriorem quàm posteriorem æque affici, quia tanta læsio est in imaginatione residente in parte anteriori, quàm in respiratione & sensu, quibus à parte posteriori virtus communicatur.

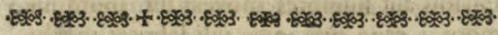
Huius dubio possimus etiam dicere non causari incubum ex compressione cerebri, quia cum enim ex pergeantur libenter homines ab illo sententia à somno: si autem ex

compressione cerebri conringeret, impossibile esset tunc liberari, ob quam rationem solum ex obstructione statuum, & non ab humore causari dicit P. Garcia cap. sequenti.

DISPUTATIO XVII.

De Vertigine.

CAPUT PRIMUM.

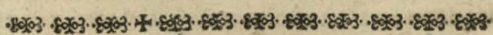
Quid sit Vertigo, & an habeat species.

VERTIGO est quædam affectio quæ nomen sumit à symptomate suo; quia scilicet qui ipsam patiuntur, verti & circumvolvi dicuntur, ita ut res quietæ videantur in gyrum moveri; quapropter sic Avicennas vertiginem definiit *fen 1. lib. 3. tr. 5. cap. 1. Vertigo, inquit, est ut habenti ipsam imaginetur quod res super ipsam volvantur, quare non regit se, ita ut firmetur, immò cadit.* Unde Paulus dixit nasci hunc affectum cum frigidus glutinosusque humor cerebrum occupat. Est ergo vertiginosus aliquis quando imaginatur rem quietam in gyrum moveri, & etiam requiritur quod caput & proprium corpus ejus qui vertigine laborat, videatur moveri.

Hoc ergo prænotato, circa species vertiginis dicendum est quod ex peculiari aliquo accidenti addito supra circumvolutionem, aliam speciem communiter constituunt Medici quæ *scotoma* dicitur, & alio nomine tenebricosa vertigo, ex eo quod hæc species præter circumvolutionem rerum quæ conspiciuntur, ægroti sensus videtur repente destrui, cum sibi tenebras circumfundit opinantur. Sed juxta hanc modum philosophandi necessarid tenemur assignare aliam tertiam speciem quæ vertiginosi non possint se continere, sed decident. Et ratio esse videtur, quia ex eo speciem peculiarem scotiniam dictam constituunt, quia in ea reperitur aliquod peculiare accidens conjunctum, nempe læsio in visione; sed similiter datur vertigo in qua reperitur aliud peculiare symptoma spectans ad facultatem motivam; ergo sicut constituunt secundam speciem vertiginis, tertiam propter eandem rationem debent constituere.

Unde infertur vertiginem differre ab epilepsia, quia in hac reperitur motus concussivus membrorum, in illa verò licet quandoque ægroti decident, & non possint contineri, nihilominus nunquam talis motus concussivus in ea invenitur.

CAPUT II.

Quæ res præternaturam sit vertigo.

IMPRIMIS videtur vertiginem non esse rem præternaturam: nam neque est causa, cum nullus morbus sit qui à verti-

gine producat; neque est symptoma, quia hoc debet oriri à morbo: sed in vertigine nullus est morbus à quo oriatur, utpotè nullo existente morbo quotidie experimur, ut res quietas in gyrum videamus moveri, ut patet in talento argenteo existente immoto in fundo vasis, quod videtur moveri, ex eo quod aqua moveatur: & hoc etiam patet sæpissimè in plurimis diversis objectis, nullo existente morbo: ergo semper idem continget, ac proindè in vertiginosis tale symptoma non est necessarium quod nascatur à morbo, ac proindè assumptum, nempe nullam esse ex tribus rebus præternaturam, manet probatum.

Sed dicendum nobis est vertiginem esse rem præternaturam, quod imprimis constat ex eo quod curationem per remedia medica postulet; dicimus deindè in vertigine verum & rigorosum symptoma inveniri, à quo ipsa sumit denominationem. Ad cujus assertionis intelligentiam notare oportet unam & eandem actionem intrinsecè invariantam non habere rationem symptomatis & præternaturam, sed ex aliqua impotentia potest nasci naturali, & eademet prorsus quantum ad intrinsecam se habente fieri symptomaticam, ex eo solum quod adsit morbus à quo dimanet, & hujus stant quamplurima exempla: non ergo erit mirum quod ex eo quod quis videat res externas quæ in re quiescunt, moveri in gyrum sine aliquo morbo, semper hujusmodi actio depravata & erronea, sine morbo debeat contingere. Neque ex eo quod in vertiginoso pars quæ elicit actionem intrinsecè eodem modo se habeat, dicere debemus actionem illam depravatam visus non esse symptomaticam; nam licet pars quæ eam elicit intrinsecè sit invariata, nihilominus actio potest esse symptomatica defectu alicujus requisiti ablati per morbum, licet non sit in cerebro sicut externa visio vitio medij potest esse erronea in naturalibus licet non morbosa, sed solum provenire dicitur ex aliqua naturali impotentia.

Ex quibus manet solum argumentum Adversariorum: nam licet eademet actio intrinsecè invariata dicatur depravata, non tamen symptomatica, quia non nascitur à morbo, sed solum ex vitio medij, & ex naturali impotentia, ut patet quandò videmus nummos quietos in aqua qui videntur moveri, ex eo quod aqua moveatur, nullo existente morbo in parte visionem eliciente; tamen eademet actio si nascatur à morbo, dicitur sine dubio symptomatica; hoc autem in vertigine contingit, erit ergo ejus actio præternaturam.

Sed restat dubium explicandum, quisham morbus sit à quo tale symptoma procedit. In qua re validissima & communis opinio fuit vertiginem consistere in obstructione facta in visceribus à flatu crasso contento in ventriculis ipsius: sed hæc opinio non videtur firma; imprimis quia obstructio nihil facit ad prædictum symptoma, utpotè si non moverentur flatus, ita ut causarent inordinatum motum in spiritibus, ullatenus res apparent in gyrum moveri: sed ad motum flatuum nihil facit obstructio; non ergo ista est mor-

bus à quo tale symptoma nascitur.

Deinde quia illud sine quo poneretur symptoma, & eoposito cessaret, nihil conducit ad huiusmodi symptoma, neque ab eo dimanari dicere quis potest: sed sine obstructione ponitur symptoma prædictum; nam si citra flatum calefieret cerebrum à Sole, ita ut spiritus asserventur magis quàm pro natura, acquisitæque levitate petant locum sursum, appositæque impedimento retrocedant, tunc sine dubio est motus inordinatus spirituum, & sine obstructione facta à flatu: ergo inordinatus motus spirituum causatus à flatu, per accidens se habet ad tale symptoma, & non est dicendus morbus à quo necessario sequitur motus rei externæ in gyrum; nam flatus in tantum conducunt ad hoc, in quantum causant motum inordinatum spirituum: sed etiam ab alia causa, ut dictum est, potest nasci huiusmodi motus inordinatus: ergo obstructio flatuum non est morbus immediatus à quo necessario tale symptoma nascatur.

Dicendum ergo nobis est tale symptoma non nasci immediatè à morbo, sed mediante motu inordinato spirituum; morbus autem à quo talis motus inordinatus causatur, est distemperies calida valens elevare flatum, ad quorum motum moventur spiritus, vel valens attenuare spiritus, ratione cuius sursum ascendat; & cum impediatur ejus motus, inordinate movetur per totum cerebrum, vel ab impulsu producto à corpore impediante, vel ab aliis spiritibus, vel vaporibus qui ascendunt sursum, & alios expellunt ad latus; sic enim sequitur talis spirituum inordinatus motus: dicitur autem prædicta distemperies frigida, quia non discutit & resolvit flatum, licet in re calida sit, quæ tantum valet eos elevare, & hinc nascitur ratio ob quam in senibus & tempore hiemis talis morbus communiter contingat: nam cum in senibus sit plurima quantitas humoris pituitosi & flatuum: & ex alia parte sit calor minor quàm sufficiat ad resolvendum, necessario est quiddam requiritur ad prædictum morbum, scilicet calor qui valeat elevare flatum, ad quorum motum etiam motus inordinatus spirituum necessario sequitur: tamen non valet huiusmodi calor ob suam remissionem discutere. Hinc etiam intelligis quare dixit Paulus fieri vertiginem cum frigidus crassusque humor & glutinosus, cerebrum occupat, loquebatur enim de causa materiali à qua ratione distemperies calidæ in qua morbus prædictus consistit, elevantur vapores qui causant prædictum motum inordinatum.

CAPUT III.

Unde procedat ut in hoc affectu res quiescens appareat moveri.

COMMUNITER ab omnibus defenditur hoc peculiare symptoma quo res quietæ apparent moveri, in vertiginosis nasci ex inordinato motu spirituum,

aut vaporum secum deferentium spiritus: hoc autem nullo alio argumento probat Galenus quàm ex his quæ extrinsecus contingunt: nam si quis crebro circumvoluatur, etiam si quiescat, aliquo temporis spatio videntur res moveri, quasi in gyrum, etiam si quiescant: hoc autem nullam aliam causam habere potest, nisi quod ex illo motu corporis spiritus aut humores moveantur inordinato motu: ergo cum quis tali laborat morbo, ut videantur res quietæ in gyrum moveri, similis erit causa, scilicet motus inordinatus spirituum.

Sed quæres à quo fiat talis motus inordinatus spirituum, cum citra occasionem externam vertigo accidit: Et Respondeo moveri à flatibus secum spiritus deferentibus. Sed rursus quæres à quo efficienti flatum moveantur in gyrum?

Respondetur, quod flatum ob levitatem suam sursum moventur; cum autem inveniant impedimentum, vertuntur in latus, secum etiam spiritus deferentes, virtutem verò ad illum motum ad latus ex impediante corpore, motum eorum sursum adquirent. Sed mihi videtur dicendum illum motum in gyrum non causari à corpore impediante, sed ab impulsu aliorum vaporum, sursum etiam ascendentium propter impossibilitatem corporum in eadem parte, & sic vapores qui existebant cum impediuntur sursum moveri, & ex alia parte sint alij vapores priores impellentes, à fortiori versus latera debent eos impellere, & sic sequitur eorum motus in gyrum.

Sed cum non semper inordinatus spirituum motus fiat vi motus vaporum secum spiritus deferentium, ut constat ex Avicenna qui non semper intercedere flatum fatetur, dicendum est quod etiam spiritus possunt inordinate moveri absque alio deferente, ita ut eorum motus vertiginosum symptoma inducat; moventur autem à levitate contranaturam acquisita, & inde fit quod sursum ascendant & detineantur, & vi corporis impediantis ad latus moveantur, ut ait Petrus Garcia, vel impulsu recepto ab aliis spiritibus sursum ascendentibus, ut nos paulò antea diximus; aut possunt moveri ab alio agente, vel motore impellente illos, & quandoque ex motore spiritus exterius, sicut percussione capitis, & fractione cranij, ita ut comprimatur cerebrum & faciat spiritus moveri circulariter, & undosè; omnibus autem his modis potest fieri inordinatus spirituum motus, & per consequens vertigo.

Vel dic cum Capiaccio talem motus speciem posse nasci ex debilitate facultatis re-
centricis non potentis retinere, ita ut nullâ existente debilitate in expultrice, impellat spiritus, & inde motus eorum inordinatus sequatur.

Sed quæres quæ sit causa propter quam dum quis vidit aliquid in gyrum moveri conversis oculis ad alia quiescentia appareant moveri.

Respondeo ex eo esse quia moventur spiritus quando corpus in gyrum movetur, postea autem conservatur motus ipsorum, duratque facillè, ex eo quod sit corpus facillè mobile:

mobile : quando autem quis videt rem ad extrà moveri , moventur spiritus , eo quod oculus sequitur motum corporis & convertitur versus partes illius , ex quo fit ut spiritus etiam moveantur ab oculis , & postea per continuationem qui existunt in cerebro extensione impulsus moventis ; non aliter quàm moto vase , moventur partes aquæ in eo existentes , etiamsi ipsum vas quiescat , sic ergo moto oculo qui sequitur motum corporis in gyrum , quoad partes corporis convertitur , sequitur etiam motus spirituum qui postea conservatur , & sic quiescentia moveri apparent.

Ex eo autem quod motus qui est sensibile commune modificet speciem sensibilis propriæ quæ in spiritu recipitur , non sequitur quod ea quæ quiescant , appareant moveri , quia species quantumvis modificata motu , non potest esse causa efficiens realis motus , sicut neque si spiritus moverentur ab alia causa , species objecti quiescentis faceret ipsum objectum quiescere ratione illius modi , quia cum non producat ille modus alio effectus materiales , neque motum aut quietem producat.

Sed dices contra nostram doctrinam , ex eo quod medium sensationis moveatur , non est necessarium res externas moveri , ut patet in aère qui est medium ad videndum colores qui etiam si agitetur & moveatur , colores non apparent ut moti : sed spiritus , se habent ut medium per quod defertur species ab externis sensibus ad internos : ergo licet spiritus moveantur , non idem debet apparere objectum quod videtur moveri , si in re quiescens est. Sed ad id respondent aliqui , spiritus non tantum se habere ut medium , sed ut instrumentum ad actiones , ac proinde sicut ex motu calami verbi gratia qui est instrumentum ad scribendum (& idem dico de quolibet alio instrumento) scriberet quis trepidè , ità etiam ex motu spirituum qui instrumenta sunt objectum apparet moveri. Tamen contra est quia spiritus non sunt verè instrumentum sicut instrumenta artis ; nam hæ effectiva sunt actionum ; spiritus autem nullo modo sunt elicitivi actionum , ac proinde nihil mirum quod si instrumenta artis moveantur , sequatur actio tremula , & ob motum spirituum objectum non appareat moveri si reverà quiescit.

Sed poterit quis respondere quod spiritus præterdicta munera , & munus producendi qualitatem influxam necessariam ad sensum & motum , habet aliud , scilicet conservandi species & producendi eas in sensibus internis & in cerebro ; quo fit ut si spiritus quiescunt , solum appareat objectum in uno situ ; si autem moveantur , cum in eis fiat species , & eas producant apparet objectum his , seu in duplici situ , quia in diversis partibus cerebri recipitur , & sic apparet objectum moveri quod reverà quiescit. Sed contra est , quia non potest habere ortum hoc symptoma ex eo quod species in spiritibus conserventur in absentia objectorum , vel secus , quia licet fateamur speciem propter spirituum motum bis produci in organo secundum diversas partes ejus , non tamen sequitur appa-

tere moveri , sed solum duplici operatione cognosci , sicut quantumvis in duplici oculo , vel duplici aure producatur species objecti , nihil aliud facit quàm quod duplici operatione cognoscatur , non verò quod appareat moveri : ergo hoc idem contingit in cerebro.

Deinde quia prædictum symptoma non minus contingit quando præsens est externum objectum , quàm si abesset : sed quando est præsens , species recipitur in aère medio , qui quantumvis moveatur , non apparet objectum moveri ; ergo similiter quantumvis moveantur spiritus , ex eo quod species in eis recipiantur quando est præsens objectum , non apparebit moveri.

Alij dicunt ad prædictum symptoma non sufficere motum spirituum intra cerebrum , sed esse necessarium crassos vapores aut spiritus crassiores factos descendere ad oculos & apponi ante humorem crystallinum , qui in eo spatio moveantur , & sic propter reflexionem specierum per crassos vapores qui moventur , apparet res quiescens moveri non aliter quàm nummus existens intra aquam , quando aqua movetur per reflexionem specierum nummum repræsentantium per diversas lineas , & non per lineam rectam , quod non contingit in aère ob ejus tenuitatem : ad hoc enim quod species reflectantur oportet corpus quamdam crassitiam habere. Fundamentum autem hujus est quia non sufficit læsio alicujus actionis internæ ad hoc symptoma nisi visio lædatur.

Sed iste modus dicendi falsus est , sicut & præcedens , quia in vertigine non solum res externa apparet moveri , sed clausis oculis quando nihil extra videtur , caput laborantis & totum corpus ejus apparet moveri : sed tunc talis motus non potest nasci ex eo quod reflectatur & modificetur species alicujus objecti externi à vapore crasso se movente ante humorem crystallinum : ergo ratio dicta est insufficientis.

Nobis autem dicendum est cum Galeno & Medicorum omnium opinione prædictum symptoma reduci ad inordinatum motum spirituum animalium in cerebro ex eo præcisè quod hujusmodi spiritus habeant ratione medij ad hanc læsionem circa objecta externa , idque ratione specierum , non quidem ut assebat prior sententia , quia species bis producatur in diversis partibus cerebri discontinuis , ità ut aliqua pars illius sine specie remaneret , sed quia species objectorum in spiritu modificantur ex ejus motu , ità ut objecta apprehendantur quasi quod moventur , ut contingit in aqua mota in qua nummus videtur moveri propter modificationem ejus speciei cum motu medij , scilicet aquæ. Neque ad hoc est necesse spiritus acquirere majorem crassitiam quàm pro natura habent , sed sufficit propria crassities. Unde colligimus impertinens esse ad hoc ut prædictum symptoma sequatur quod spiritus animales conservant species , aut secus in absentia objecti externi ; quia etiam si non conserventur in eis cum in illis recipiantur , & producant alias , idem symptoma contingere ex eo solum quod impotentia conserventur species & producantur in spiritibus iterum.

Cum hæc nostra sententia tenemur fieri sensu interno de facto cognoscere sensibile commune , scilicet motum quoniam prius fuit.

rit cog-
sum per
aliquem
sensum
externū,
ex eo
quod co-
gnoscitur
species
obj. Et
modifica-
ta per
motum
spirituū
qua ad
intra mo-
ventur.

Afferit quidam nostræ Scholæ Primarius, doctrinam Petri Garciae circa naturam vertiginis sustineri non posse ob allatum inconueniens à nobis capit. proprio in margine, ob speciale argumentum ab eo positum, videlicet quia idem in specie objectum semper producit speciem ejusdem naturæ: sed motus in quolibet corpore est idem in specie; ergo semper producit speciem ejusdem naturæ: sed positâ specie motus albi in imaginatione, imaginatio non conciperet objectum album motum, secus verò positâ in potentia visivâ: ergo si motus spirituum est ejusdem speciei infimæ cum motu corporis albi verbi gratiâ, & positâ specie hujus in imaginatione, non imaginabitur album objectum motum, ex eo quod non sit denudata, & proportionata talis species albi moti cum imaginatione, sequitur à primo ad ultimum quod species modalis motus, producit ab spiritibus agitatibus circumvolutis non possit immutare imaginationem, quemadmodum species albi moti quæ recipitur in potentia visiva, non immutaret imaginationem si in ea poneretur usquequò denudetur.

Hoc argumentum putat difficillimum, & convincere contra Petrum Garciaem evidenter: sed non videt solam diversitatem numericam in speciebus motus sufficere ad hoc ut prædicata quæ de uno verificantur non verificentur de alio, licet in specifica conveniant, ac proinde species motus spirituum poterit esse proportionata, etsi hæc non potest immutare imaginationem quia prius debet migrare per sensus antecedentes ad imaginationem. Tota vis argumenti refunditur in hoc quod est non posse imaginationem percipere objectum quod prius non fuerit sensatum per sensum externum; & hæc est difficultas communis, quam in margine adduco in hoc libro, ac per consequens non erit speciale dubium ab eo positum in doctrina Magistri.

Aliud adducit contra Magistrum, scilicet quod sequatur ex ejus doctrina quod prius facultas visiva videat objectum quietum, & postea ut motum: nam prius est potentiam visivam recipere speciem objecti externi quieti, ut revera quiescit, & postea quod producat in imaginatione alia species ejusdem objecti, solo numero diversa, & hæc receptâ in spiritibus, ipsisque motis modificetur species sensibilis propriâ à motu spirituum; & denique producat in imaginatione: sed ante totum hoc prius visiva facultas debet elicere visionem objecti ut quieti, quia tali specie informatur: ergo semper debet antecedere perceptio objecti quieti ante perceptionem istius ut moti. Sed non videt hic Autor ita instantaneum esse tempus quod mediat ut non sit sensibile ad hoc ut hæc perceptione distinguantur, & sic nihil contra Petrum Garciaem adducit.

Attamen in hac re diverso modo philosophatur, & dicit, absque modificatione ulla motus, objectum revera quietum, imaginationi apparere ut motum; ait enim spiritibus in gyrum motis, necessariò producere successivè in diversis partibus subjecti (ce-

rebrī scilicet) speciem objecti ad extra existentem quem habent in se receptam, & conservatam; & cum talis species representet objectum in diverso loco, ex propria natura, vel quia producit ab agente existente in diverso loco, nempe spiritu, vel quia in diversis partibus cerebri in quibus subjacentur ipsæ species, diversimodè situatum percipitur, quia fiunt plures sensationes successivæ, speciebus receptis in diversis partibus cerebri in gyrum; hinc fit ut absque modificatione ulla objectum revera quietum moveri appareat.

Sed tamen contra istum Autorem plura meo videri difficillima militant; nam vel tale objectum apparet moveri in vertiginosis, præcisè propter motum spirituum in gyrum, habentibus virtutem conservandi speciem quæ hoc ipso quod producat in potentia representat objectum in diverso loco, quia spiritus eam producens, est in diverso loco successivè dum in gyrum movetur; & hoc modo incidit in idem inconueniens, ac ipse Petrus Garcia; nam tunc jam per aliquam speciem representatur motus, hoc est objectum in diversis localibus præsentis (nam alio modo, percipi non potest motus melius, ut idem Autor fatetur) sed talis species motus ad intra producit, quin ad extra præcesserit; ergo quemadmodum, per modificationem concessam à Petro Garcia ex motu spirituum, sequitur imaginationem percipere aliquod objectum quod non fuerit perceptum per visum; sic in hac opinione.

Si verò dicas objectum apparere motum, quia prædicta species sensibilis proprii recipitur successivè in diversis partibus cerebri in gyrum. Contra etiam argumentor; nam hoc non est necessarium ut objectum imaginetur motum; nam solo posito, inordinato motu spirituum, si per possibile vel impossibile, omnes species objecti reciperentur in unica parte subjecti representent objectum sub diversis præsentis, ut patet in probabiliori opinione dicentium omnes partes extensionis cujuslibet objecti subordinari in productione speciei impressæ; in quo casu in qualibet indivisibili parte medij representatur totum objectum extensum: ergo sic similiter licet producantur diversæ species, à diversis spiritibus, vel ab eodem in diversis locis esistenti in unica parte subjecti, nempe cerebri, imaginabitur objectum motum, quia quælibet species representat objectum in diverso loco ubi est spiritus speciem producens: ergo impertinens est quod producat species successivè in diversis partibus subjecti, ac per consequens ruit doctrina Recentioris.

Præterea si successivè producit species in diversis partibus cerebri, prius fieri debet sensatio objecti in una parte, & deinde in alia, & sic de aliis partibus: ergo quælibet sensatio quæ prior fuit alterâ, jam præterivit, dum altera subsequetur, in nova parte cerebri: sed si præterivit & non actu est, non poterit objectum apparere vel imaginari ut movetur actualiter, quia ad hoc sensationes in gyrum in diversis partibus simul & actu deberent esse: ergo non apparet moveri

moveri objectum, quia successivè in diversis partibus cerebri producat species illius.

Si verò respondeas ibi manere conservatas species in diversis partibus in quibus successivè producuntur, & hoc sufficere ut simul per novam excitationem sentiat, & imaginatur objectum in diversis partibus, sequitur quod clausis oculis sit vertigo: & quia Autor affirmat per parvum tempus non esse inconveniens, quia affirmat hoc à fortiori esse concedendum toto tempore quo conservantur spiritus in quibus species subiectabantur, usque dum resolvantur. Probo etiam per multum tempus & etiam si resolvantur prædicti spiritus vertiginem esse concedendam, adhuc clausis oculis: nam species possunt conservari in diversis partibus potentiaë imaginativæ in quibus fuerunt productæ ab spiritibus: ergo poterunt simul excitationis conducere ut objectum sentiat in diversis partibus clausis oculis: sed hoc ipso erit vertigo, ut ipse Recentior probat; ergo. Et si dicat absentibus spiritibus in quibus species conservabantur, hoc esse impossibile, arguo sic in illum. Cur species existentes & conservatæ in diversis partibus potentiaë, non poterunt producere in spiritibus qui de novo sunt geniti (clausis adhuc oculis) alias species, sicut species existentes in spiritibus producant eas in potentia, & in diversis partibus illius, ut Recentior tenet, ac per consequens de novo immutabunt potentiam secundum diversas partes, & erit vertigo per multum tempus, clausis oculis, quod ipse negat.

Dices, primò sequitur ex hoc, sine motu spirituum animalium vertiginem fieri: nam vapore crasso existente moto, intra cerebri etiam si quiescat spiritus, fiet productio specierum in cerebro cum ipsa modificatione: fiet ergo idem symptoma.

Respondetur per vaporem motum intra cerebrum non fieri modificationem in illa specie, prout à subiecto, medio quo communicantur species internæ, quia modificatio non fit nisi à corpore in quo subiectantur: cum igitur non subiectentur in vaporibus crassis, sed in spiritibus, indè est quod per motum spirituum fiat modificatio in speciebus, non verò per motum vaporum: sed reverà nullum est argumentum, quod probat non posse in illis vaporibus subiectari species objectorum, ac proindè possumus dicere ut à calumnia Galen. liberemus, nomine spirituum etiam intelligere vapores: dicere autem in spiritibus esse peculiarem dispositionem ut in ipsis species recipiantur, & non in vaporibus, videtur ad libitum, & sine ratione.

Dices secundò: species non potest modificari nisi ob sensibile commune quod est simul cum proprio: sed motus medij est in alio subiecto ac proprium visibile de quo est sermo: ergo species hujus à motu existente in alio nequit modificari. Sed facile Respondetur negando antecedens; non

Henriquez. Laurea Medica Tom. III.

enim est necessarium sensibile commune esse in eadem parte, ac est proprium, ut faciat dictam modificationem: Et probatur quia medietas baculi existentis in qua apparet densior quàm alia existens in aëre, solum quia medium scilicet aqua, per quam illa medietas videtur, est densior: ergo non est necessarium quod sensibile commune modificans proprium, sit in eadem parte in qua est proprium. Et hujus rei stant quamplura exempla quæ brevitatis gratiâ omitto.

Dices tertio: licet, ut dictum est, ad prædictum symptoma non sit necessarium quod species conserventur in spiritibus, tamen de facto conservari in eis concedimus: sed si ita est, species quæ conservantur, non poterunt modificari per motum eorum utpotè videtur necessarium de novo species debere produci, ut modificentur: sed non possunt de novo produci, cum similes jam sint productæ in spiritibus, & duo accidentia solo numero diversa in eodem subiecto non possunt existere juxta Philosophos. Ergo.

Respondetur quod licet non producantur de novo species cum eisdemmet quæ conservantur in spiritibus appareret res moveri, si spiritus moveantur, & non esse necessarium quod de novo producantur species. Id patet in exemplo externo: nam ponamus intra aquam quiescentem existere nummum, species ejus reflectitur, & modum quietis habet: nam per motum non redditur aqua apta ad reflexionem; tunc sic moveatur aqua, tunc enim eadem numero species quæ in ea est recepta modificatur illo motu & nummus apparet moveri & antea quiescere, & ratio est, quia ideò quando objectum movetur producit modum in specie sua, quia est modus, scilicet modus in ipso, sed quando movetur medium cum specie quam recipit vel conservat species internum modum diversæ præsentiaë successivè acquirit, ergo in alia quam producit, causabit modum qui repræsentet objectum sub tali modo, etiam si motus in alio sit quàm in objecto, ac proindè ex eo quod moveantur spiritus animales, talis modus motus potest produci in speciebus quæ in eis conservantur; postea autem species quæ est in spiritibus modificata per motum eorum, necessariò in potentia interna debet de novo producere speciem modificatam illo motu: nam in specie objecti quæ in potentia conservatur, non potest produci illa modificatio, cum independenter ab spiritibus conservetur in potentia qualibet interna quæ habeat vim conservandi & hoc sufficit ut objectum visibile appareat moveri imaginationi, non autem visui: ad hoc autem ut visui appareat objectum moveri, necessarium est de novo produci speciem ab objecto in spiritibus, quibus motis producat in ea illa modificatio, & indè species quæ est in spiritu producat aliam modificatam in ipsa potentia, quo fiet ut objectum visui appareat moveri: ad hoc autem ut imaginationi tantum appareat moveri, & non visui, sufficit quod

Z z

species

species objecti quæ cōservabatur in spiritibus per eorum motum modificetur, & rursus hæc species modificata producat similem in potentia, quo fit ut statim imaginetur quin objectum moveretur, transactâ verò vertigine, cum adhuc maneat species cum illo modomotoris, percipiet imaginatio objectum moveri, sicut antea, sed non erit talis actio symptomatrica, quia jam morbus cessavit.

Ultimè denique dubitatur quâ ratione fiat ut in aliquibus vertiginosis sètiatur proprium caput moveri; & licet aliqui ad imaginationem depravatam id reducant, tamen non apparet possibile, cum non sit propria species sensibilis quæ repræsentet proprium caput laborantis; modus autem motus debet modificare speciem sensibilis proprij: cum autem hæc videatur impossibilis, etiam difficile videtur aliquem vertiginosum posse imaginari proprium caput moveri. Sed dicendum nobis est quod saltim per reflexionem possit dari species propria capitis illius qui laborat vertigine; hæc autem potest in spiritibus conservari; quo fit ut si moveantur spiritus, illa species modificationem recipiat, & rursus producat aliam in imaginatione, ut paulò *suprà* diximus; quo fit ut imaginationi appareat proprium caput moveri, licet non visui: hoc autem non omnibus vertiginosis evenit, vel quia non necessariò in omnibus debet esse propria species capitis, saltim per reflexionem, vel si est talis species in spiritu, potest contingere ut aded sit remissa, ut non possit intendere illam quæ est in cerebro, licet moveantur spiritus, non perducetur modus in illis speciebus, & sic non apparebit caput moveri. Denique sequitur ibi non esse actionem externi sensus cum deceptione: nam non est visus, cum clausis oculis hujusmodi symptoma quo proprium caput apparet moveri, contingat: si tamen aliquis esset, maximè tactus; in hoc autem deceptio non potest contingere, quia perciperet objectum quod reverà moveretur, & non aliud; tactus enim solùm percipit rem moveri quatenus eam tangit in diversis præsentis, quo fit ut adhoc ut percipiat objectum moveri, reverà tangat eum in diversis præsentis, & sic quoad motum non possit decipi; in sensu autem visus est diversa ratio, quia percipit objectum per diversas, lineas in quo post esse deceptio.

CAPUT IV.

De parte affecta, facultatèque cujus actio est læsa.

MUNI S sententia inter Autores est, in vertigine partem affectam esse cerebrum, sive afficiatur per propriam passionem, ut quando in eo sit causa quæ sufficiat pro inordinato motu spirituum, aut

quia efficiatur per consensum, ut quando ex ventriculo, vel qualibet alia parte ascendant vapores ad cerebrum quæ secum movent spiritus, & prædictum motum inordinatum vapores dicti in spiritibus causant. Quod autem cerebrum sit pars affecta, constat ex Paulo dicente fieri vertiginem cum frigidus glutinosusque humor cerebrum occupat: Et pro hac parte stant quampluries autoritates aphoristicæ, in quibus hoc expressè fatetur; brevitas tamen gratiâ ab eis supersedere decrevi. Quando autem tenebrosa vertigo est, non solùm cerebrum, sed oculi patiuntur per consensum, sicut in alia specie in qua concidunt, patitur per consensum spinalis medulla; unde nervi aut muscoli motorij procedunt.

Dices contra nos, quia videtur prædictum symptoma contingere citra affectionem cerebri: nam ex eo solùm quod oculi patiantur, ita ut ante humorem crystallinum vapor crassus ponatur, ita ut moveatur, sine dubio apparebit res extrâ moveri: sed hoc symptoma nullius est morbi præterquam vertiginis: ergo cum possit vapor communicari oculis sine capite, sequitur caput in hoc affectu non necessariò pati.

Sed pro solutione hujus argumenti oportet explicare cujus facultatis sit prædictum symptoma; undè constabit an sola apparitio rei externæ ut motæ constituat illud. Et dicendum nobis est in vertigine actionem facultatis internæ lædi; neque læsionem esse in actione visus, aut alicujus sensus externi necessariò. Ex dictis probatur, quia si ut dictum est, cerebrum est pars affecta: ergo aliqua ejus actio debet lædi: hæc autem assero esse imaginativæ potentia, & probatur ex Avicenna dicente, *Vertigo est ut habenti ipsam imaginetur quod res super ipsum volvantur*. Et probatur à sufficienti enumeratione: nam in hoc affectu, non est læsa æstiativa, cum laborantes judicant verè res non moveri, licet moveri imaginationi appareant: similiter actio memoriæ in eis læsa non est, ut patet. Restat ergo læsionem esse solùm in actu imaginationis, quia error juxta simplicia ad imaginationem pertinet, ut si quis dicat tibicines adesse, error est in imaginativa; sed ita se habet quando quis apprehendit rem moveri quæ reverà quiescit; ergo cum hic error sit circa simplicia, ad imaginationem spectat, & est in actione depravata, quia non est ablata, cum fiat, neque diminuta, quia non est remissior secundum intentionem quàm pro natura erit: ergo erit depravata.

Hinc ergo Respondeo ad argumentum supra positum, concedendo illo modo posse decipi visum, non tamen erit vertigo, quia hæc semper & necessariò postulat læsionem in imaginatione, neque sufficit læsionem in visione sine læsione imaginationis; neque ex læsione sensus externi, sequitur necessariò debere lædi actum imaginationis, ut superius diximus, & sic ex læsione solius visus non sequitur idem symptoma, nec vertigo potest dici.

Sed

Sed objicies contra dicta, quia si in vertigine actio imaginandi est læsa contra objecta visus, non est ratio cur non lædatur circa objecta tactus & auditus, & cæterorum sensuum objecta, quia omnes indigent spiritibus; ergo cum hi moveantur; objecta omnium sensuum necessarid debent apparere moveri imaginationi, ac proindè non solum erit vertigo circa objecta visus, sed circa omnes sensus erit deceptio; quod experientia constat esse falsum: nam solum ea quæ videntur, apparent moveri, non verò ea quæ audiuntur, aut tanguntur, etiam si per hos sensus motus & quies percipiuntur. Et augetur difficultas: nam idè per visum ea quæ quiescunt apparent imaginationi moveri, quia species sensibilis proprii quæ in ea est, modificatur per motum inordinatum spirituum, & sic species repræsentat modum motus: sed similiter species quæ sunt in imaginatione sensibilium aliorum sensuum sunt aptæ ad repræsentandum modum motus causatum à motu objecti, & spirituum: ergo tunc percipiet imaginatio objecta aliorum sensibilium ut mota, ac proindè circa omnia erit vertigo, quod est contra experientiam.

Huic dubio respondet Petrus Garcia in vertigine læsâ imaginationem decipi solum circa visibile, & non circa objecta aliorum sensuum externorum, quia læsio illa imaginationis est proportionalis huic objecto visus, & non aliis, ita ut si cum in externis experimur aliquid esse medium aptum ut species quæ est in ipso producat aliam cum modo motus; aliquid autem medium ineptum esse ad hoc, ita dicere possumus spiritus esse accommodatos ad productionem modi motus in specie visibili, & non in specie aliorum sensuum externorum, nisi ab extrinseco cum modo motus species aliorum sensuum præter visus sensum, producantur, & ita negandum est species aliorum sensuum modificari per motum internum spirituum, in quo autem consistat hæc diversitas ex parte spirituum, ait Petrus Garcia non posse exactè dici & explicari; quo, meo videri, argumentum videtur in sua prima vi manere.

Sed fortassè posset aliquis respondere non decipi imaginationem circa objectum tactus aut auditus in modo motus, licet spiritus in quibus recipiantur eorum species moveantur, quia potentia non aliter sentit objectum moveri per hos sensus, nisi quatenus tangit objectum in diversa præsentia nunc quam antea (& idem dic de auditu) in quo non potest esse deceptio, ut patet. At verò visus non aliter percipit objectum moveri, nisi quatenus repræsentatur per diversas lineas; cum ergo licet quiescat, potest repræsentari per diversas lineas, ex eo quod moveatur medium in quo recipiuntur (dummodò non sit ita renue, sicut aer in quo non potest esse reflexio specierum) indè evenit ut motis spiritibus in quibus recipitur illa species visibilis, objectum repræsentetur per diversas lineas, licet quiescat, & sic imaginationi apparet moveri.

Dices ulterius: sequitur omnem vertiginosum toto tempore quo laborat vertigine, omnia objecta percipere ut mota, quæ in te quiescant: probatur, quia cum spiritus mo-

veantur, quælibet species objecti visibilis modificabitur per motum spirituum, & sic repræsentabit objectum ut motum.

Respondetur spiritum non esse necessarium secundum omnem partem moveri, neque species omnes esse in qualibet parte spiritus, & sic non quælibet species modificabitur motu spirituum. Præterquam quod potest non approximari potentia hæc vel alia species, & sic licet sit modificata non apparebit objectum moveri, & quia ad hoc ut appareat objectum moveri, debet esse nova productio speciei, aut conservatio, ut *suprà cap. præcedenti*, diximus, & sic objecti cuius non sit nova productio, non apparebit motus.

Dices iterum, quia videtur in vertigine non solum esse læsionem in imaginatione, sed etiam in potentia cogitativa & memoria, quia imaginativa producit in æstimativa speciem rei motæ quæ in re non moventur: ergo æstimativa (& idem dico de memoria) percipit rem moveri quæ reverà non movetur, ac proindè ejus actio erit læsa. Deindè quia non minus possunt modificari in spiritibus species cogitativæ per eorum motum inordinatum, quam species imaginativæ: ergo non minus una potentia quam alia percipiet objectum moveri quod reverà quiescit.

Respondetur quod sicut potest esse dispositio præternaturam in organo quæ lædat unam potentiam, & non alteram, ut *suprà in dissp. de læsione memoriæ* dixi; ita potest esse vitium in spiritu proportionale, ut lædatur actio imaginativæ, & non æstimativæ: neque ex eo quod imaginatio producat speciem objecti moventis in æstimativa, sequitur æstimativam errare, quia potest corrigere talem actum, ut de facto contingit, & hoc etiam facit, licet species ipsius cogitativæ modificentur motu: nam facile corrigit illum actum, & cognoscit motum illum solum esse imaginatum. Et ratio est aperta, quia in prædicta potentia nullum est vitium in propria temperie, ac proindè non est quod impediatur ad hoc ut corrigat illum actum. Tenebrosa tandem efficitur vertigo ex opacitate corporis in potentia visiva existentis, quæ impedimentum fit etiam lumini externo.

CAPUT V.

De causa Vertiginis.

AD curationem non est parvi momenti (causam vertiginis investigare; sic enim ex Gal. vertigo propter inordinatum motum spirituum, tum humorum, nomine quorum vapores etiam plures intelligunt: causam ergo hujus inordinati motus querimus. Et ut certa ab in certis separemus, dicimus vertiginem secundum accessionem aut posse fieri à causa procaractica, vel externa excitante internam morbosam (nam aliàs vertigo symptoma non erit) aut denique potest fieri citra causam externam.

Causæ procacitæ vertiginis sunt aspectus rerum externarum quæ circumvolvuntur, aut agitatio ejusdem corporis, vel capitis in gyrum: nam in his spiritus sumunt occasionem ad motum ob rationem *supra* dictam, tunc etiam quando quis vidit rem ex alto, est occasio ut moveantur spiritus, non quia producatur ab extrinseco aliquid movens, sed medio timore existimo moveri, sicut in aliis passionibus animi. Similiter densitas cerebri à frigida vel sicca causâ, etiam est occasio prædicti motus spirituum, ex eo quod densato cerebro occluduntur pori & detinentur vapores, qui secum movent spiritus, & in hoc casu est peculiaris ratio morbi consistens in densitate distincta ab alia ratione morbi quâ flatus generantur; nam hæc in distemperie calida consistit, quæ valet elevare flatus, & ab aliquibus frigida dicitur, quia eos non valet discutere & resolvere.

Deinde aliam causam assignat Paulus, scilicet compressio cerebri, aut contractio calvariæ, ratione cujus spiritus impulsu recipiunt & incipiunt moveri; deinde calor externus, etiam ad id conducit, aut quatenus elevare valet flatus, attenuando materialem causam ex qua fiunt, crassum scilicet & frigidum humorem; aut quia attenuat spiritus & leviores reddit, sicque incipiunt moveri. Quod significavit Avicennas dum asserit, *Et quandoque fit non propter motum vaporis in cerebro, sed propter malitiam complexionis in ipso.*

Dices:posito quod causæ externæ non causant vertiginem absque interna dispositione quæ fit hæc, ratione cujus in aliquibus fit vertigo, & in aliis non. Resp. internam dispositionem esse debilitatem cerebri, ratione cujus cerebrum non possit detinere spiritus ne moveantur inordinate; accidit etiam quod ratione debilitatis facile recipit tam internas quam externas impressiones. Deinde ex parte spirituum etiam potest esse dispositio ad vertiginem: nam sicut in externis videmus aliqua corpora esse magis apta ad recipiendum impulsu, ut moveantur, alia minus. Idem etiam poterit contingere in spiritu ut propter aliquam causam præternaturam, ita afficiantur patianturve, ut levi causa accedente externâ vel internâ virtutem recipiant, ut moveantur.

De causa interna dicimus esse omnes illas quæ valent spiritus movere, ut vapores calidi aut humores à Galeno adducuntur. De flatibus non est dubium: nam præterquam quod insinuat Gal. à vaporosa materia excitarî, experientia etiam compertum & ab omnibus Practicis satis usitatum, ut plures hoc morbo affecti liberentur, sectione arteriarum post aures, quia impeditur communicatio vaporum ad cerebrum per illas vias. Avicennas magis universaliter locutus fuit, dicens in omni specie vertiginis incipiendum esse à sectione venæ cephalicæ, & deinde venas quæ sunt post aures debere secari, non aliter nisi quia per hoc impeditur vaporum communicatio.

Sed dubitabis an vertigo sit ab humore mediato, idest an sit necessarium in flatum

mutari ab ipso humore, immediate fiat. Et dicendum est ut plurimum fieri ab humore mediato, idest converso in flatum, quia opus est causam sursum moveri, & hunc motum non possunt habere humores, tamen non implicare fieri aliquando ab humore, nullo interveniente flatu: nam poterat humor moveri sursum à parte irritata impulsu communicato, in quo casu inordinatum motum spirituum causabit, ac proinde vertiginem, à flatu tamen fieri frequenter certum esse debet.

Indè fit etiam non solum à pituita, sed ab omnibus humoribus posse elevari flatus qui sufficiant pro motu inordinato spirituum, verum etiam ipsi humores immediate, ut dicemus paulò *infra*, quando possunt moveri sursum ratione impulsus ab aliqua parte irritata, quo fit ut ab omnibus humoribus tammediate quàm immediate modo explicato vertigo causari possit.

CAPUT VI.

De differentiis Vertiginis.

G O M M U N I T E R jam receptum est ab omnibus Autoribus tres esse species vertiginis; prima per propriam passionem: Secunda per consensum cum omnibus venis, vel saltim cum majoribus & amplioribus quæ in corpore sunt: Tertia per consensum cum ventriculo: istæ autem tres clauduntur in duobus, hoc est quando patitur per propriam passionem, vel quando patitur cerebrum per consensum; in omnibus autem debere pati cerebrum certum est ex dictis: nam alias non esset aliqua ejus actio læsa; contrarium autem experientia constat, cum videamus in vertiginosis læsam esse imaginationem; signum ergo est evidens pati cerebrum in qualibet hujus affectus specie.

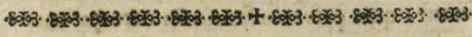
Licet autem Autores solum faciant mentionem de illa specie vertiginis in qua patitur cerebrum per consensum cum ventriculo. Tamen non est dubium quin sint aliæ partes cum quibus cerebrum consentit & vertiginem pati solet, tales sunt uterus atque cor, ex quibus & aliis possunt vapores elevari, licet ut plurimum fiat ex stomacho; ob quod ventriculi in speciali faciunt mentionem Autores.

Sed adverte quod quando fit per consensum cum ventriculo, non est necessarium ob hoc communicari aliquam substantiam cerebro; sed satis est communicari qualitate sine materia: quamnam autem hæc sit dubitatur, & dicimus nullam esse qualitatem secundam, cum hæc per continui alterationem produci nequeat, esse tamen calorem communicatum per continui alterationem qui valet spiritus attenuare, ratione cujus sursum moventur, & ejus motus inordinatus fit, ac proinde vertigo.

DISPUTATIO XVIII.

De Epilepsia.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Epilepsia, & in quo consistat natura hujus morbi.

EPILEPSIA ab omnibus Medicis inter soporosas affectiones solet connumerari & præcipuè apud Aristotelem in *sine lib. de somno & vigilia*, & à Galen. sic describitur *lib. 3. de locis cap. 7.* dicens *Atque morbus comitialis, convulsio est omnium partium corporis; non perpetua, sicut in emprosthotono, & opisthotono & tetano videre est, sed qua ex temporum accidit intervallis; neque solum hac re, sed mentis quoque ac sensuum oblatione. Ex jam dictis convulsionum generibus differt.* Ubi verbum *convulsio* ponitur loco generis, & per verbum *non perpetua*, differt ab illis speciebus convulsionis numeratis in definitione in quibus perpetua convulsio reperitur, id est longo tempore durans; in epilepsia verò non est perpetua, id est non durat per longum tempus, sed quibusdam intervallis adest, & postea cessat; tum etiam quia dicta convulsio quæ in epilepsia, morbo comitiali dicta reperitur, est simul cum læsione sensus & motus, utpotè in ea cerebrum afficitur, & in aliis convulsionibus non.

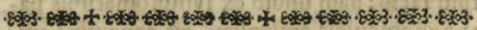
Avicenn. tamen *sen 1. lib. 3. tract. 5. cap. 8.* sic explicat ejus naturam, *Epilepsia est agritudo prohibens membra animata ab operationibus sensus & motus & erectionis non integrâ.* Ecce ubi Galen. per symptomata, & Avicenn. per morbum epilepsiam definiunt, ut frequenter esse solent.

His ergo prælibatis, quæritur in quo consistat hujus morbi essentia. Circa quod communiter solet affirmari epilepsiam consistere in obstructione ventriculorum cerebri. Et ratio quæ pro hac sententia adducitur, est sequens, quia in epilepsia est privatio sensus interni & externi, ita ut sit unum ex ejus symptomatibus: sed nequit esse privatio hujusmodi, quin sint obstructi ventriculi cerebri, cum aliter non possit impediri transitus spirituum animalium: ergo in obstructione debet consistere.

Alia est opinio asserentium hunc morbum non consistere in vera obstructione ventriculorum cerebri: Et probant primò quia si epilepsia in obstructione ventriculorum vera consistit, non differret ab apoplexia quæ in obstructione etiam consistit, & ab eodem humore facta. Neque valet dicere in apoplexia esse majorem obstructionem & sic differre ab epilepsia in qua multò minor est. Tamen contra est, quia sequitur ex hoc semper præce-

dere epilepsiam quando quis laborat apoplexiâ: probatur; nam cum repletio illa cavitatum in apoplexia non fiat simul, necessum est ut præcedat minor repletio ad majorem repletionem necessariam ad apoplexiam: sed si necessariò debet præcedere minor repletio in ventriculis, necessariò debet præcedere epilepsia, cum hæc in minori repletione consistat: ergo nequit dari apoplexia quin præcedat ad eam epilepsia, quod est absurdum, ac proinde non secundum magis & minus in genere obstructionis differunt: debet ergo epilepsia in alio quàm in obstructione ventriculorum consistere. Et simili fundamento etiam debebamus colligere etiam post apoplexiam sequi epilepsiam, cum illa obstructio apoplexiæ non deficiat simul, sed successivè, ac proinde dum diminuitur, est minor obstructio quæ non sufficiat ad apoplexiam, & constituat epilepsiam.

Similem sententiam huic tener Rondeletius *cap. de epilepsia*, ita ut affirmet non solum epilepsiam per propriam passionem, sed etiam per consensum, non consistere in obstructione; sed solum in hoc affectu propter irritationem concuti cerebrum ad expulsionem nocentis. Et probat, quia si in obstructione ventriculorum cerebri consisteret impediens communicationem spirituum animalium, sequitur quod sicut in epilepsia cessat sensus, cesset etiam motus, aut remissiori modo fieri, cum eadem sit virtus ad utrumque: sed constat motum valde intensiorem fieri; non ergo in obstructione consistit. Secundò quia sternutamentum est quædam epilepsia parva, & tamen in illa nulla est obstructio, sed quædam irritatio facta in cerebro, mediâ quâ moveretur ad expellendum nocivum: ergo idem in epilepsia magna debet contingere.

CAPVT II.

Quo pacto solvant Autores argumenta Fernelij & Rondeletij adducta.

VISUM fuit in *presenti cap.* argumenta supra posita à Fernelio & Rondeletio dissolvere juxta aliorum placita; & quidem qui affirmant epilepsiam in obstructione consistere, respondent ad argumentum Fernelij dicendo non esse necessarium epilepsiam semper præcedere apoplexiam: nam licet verum sit quod successivè apoplexia fiat, ita parvo tempore causatur, ut illa minor obstructio quæ physicè præcedit non est sufficiens ad causandam epilepsiam medicam, nam ita parvo tempore durat, ut prius quàm accidentia epilepsiæ sensibilia sint, sit integra cerebri obstructio, ac per consequens apoplexia, & ejus symptomata, & idem dicit de epilepsia quam dicebant subsequi necessariò ad apoplexiam: nam propter eandem rationem propter quam diximus epilepsiam non debere præcedere ad apoplexiam, debemus dicere non subsequi ad eam.

Ad argumenta Rondeletij respondent Au-

tores & ad primum dicunt communiter omnes motum illum qui in epilepsia reperitur non fieri à facultate animali motiva, & idè non indigere virtute cerebri aut spirituum; quando autem dicitur majorem virtutem requiri ad motum quàm ad sensum, intelligitur de motu facultatis animalis, quæ subordinatur appetitui. Cum hoc tamen verum fiat quod in apoplexia, & epilepsia partes non omninò privantur virtute ad sensum & motum, sed remissè communicari à cerebro; quæ sit ut non sentiant nisi objectum sit intense valdè molestans.

Ad secundum argumentum dicimus stertentamentum in rigore non esse veram epilepsiam parvam, adhuc per consensum, dici tamen parvam epilepsiam propter similitudinem in motu, quo facultas intendit expellere nocivam. Hoc autem responsum est juxta opinionem dicentium epilepsiam in obstructione consistere; in quavis tamen opinione negandum est, epilepsiam esse veram convulsionem, ut *infra* latius dicemus.

*** I. ***

CAPUT III.

In quo ponitur vera sententia.

NO B I S autem circa hanc rem videtur dicendum solam cerebri obstructionem non sufficere ad generationem epilepsiae: nam duobus modis epilepsiam posse fieri dicimus, aut cum vera obstructione, aut citra illam; semper tamen erit verum epilepsiam esse morbum instrumentalem consistentem in cavitate vitiata.

Quod verò sola cerebri obstructio non sufficiat ad epilepsiae generationem, sic notum facio: nam unum ex symptomatibus pathognomonicis epilepsiae, est concussio omnium partium corporis, vel plurium nervosarum, sed per solam obstructionem talis concussio fieri nequit, sicut non est quando in qualibet alia cavitate partis sentientis est humor obstruens: ergo morbus non est sola obstructio; sed potest fieri citra illam, quando videlicet cerebrum irritatur ab humore, sive per propriam passionem, sive per consensum, sive obstruat, sive secus, quo fit ut cerebrum comprimatur ad expulsionem illius versus ventriculos ejus. Ecce ubi datur morbus in cavitate vitiata per compressionem cerebri sine propriè dicta obstructione, non est ergo ad epilepsiam necessaria, neque sola sufficit. Quam sententiam clarè dixit Avicenna & Gal. & alij plures Auctores asserentes præter obstructionem necessariam esse irritationem in cerebro, ex qua concussio quæ reperitur in epilepsia sequatur. Quod totum latè qui voluerit videre, potest apud nostrum Petrum Garciam *in hac dissertatione, capite prædicto.*

Valesius noster circa hanc rem existimavit quod licet obstructio epilepsiae ab obstructione apoplexiae differat secundum magis & minus, ut constat ex Gal. 4. de loc. cap. 2. dicente, *Verum in sopore & morbo comitali ventres magis cerebri, corpus minus &c.* Ta-

men morbum constituentem epilepsiam non differre secundum magis & minus à morbo constituyente apoplexiam: nam symptomata horum morborum non differunt secundum magis & minus; nam in apoplexia est actio sensus & motus ablata, in epilepsia est actio quantum ad motum depravata: ergo hujusmodi affectus non differunt secundum magis & minus, licet quoad obstructionem ita differant, quia privatio sensus in utroque morbo secundum magis & minus est.

Sed ratio quæ *suprà* est posita ad probandum necessariò reperiri aliquam obstructionem in epilepsia indiget examine; sumitur autem ratio ex defectu sensus interni & externi, qui non posset esse nisi adstet obstructio impediens communicationem spirituum animalium à cerebro in omnes partes. Nobis autem videtur dicendum quod licet in epilepsia sit humor in cerebro obstruens ejus ventriculos, nihilominus non esse necessarium ut symptoma dictum sequatur, scilicet privatio sensus interni & externi. Assumptum probo: nam hujusmodi privatio potest procedere ab alia causa nempe ex compressione ipsius cerebri, quæ movetur ad expellendum nocivum humorem irritantem, quæ non minus cavitates occupat quàm humor: ergo eodem modo impedit communicationem, ac proinde idem symptoma sequitur ex oppressione cerebri versus ventriculos quàm ex vera obstructione ex symptomate: ergo non colligitur necessariam esse obstructionem, licet fateamur hanc reperiri in epilepsia.

Sed dices, sequitur ex hac doctrina, quod durante ipsa accessione per intervalla partes privati sensu, & postea minimè quod est contra experientiam. Sequelam probo, quia quando comprimitur cerebrum, est defectus spirituum animalium; quando verò dilatatur spiritus, debent communicari; siquidem cavitates fiunt majores, quo fit ut in ipsa accessione, modò sit privatio sensus, modò non.

Respondetur eandem vim habere argumentum in opinione, dicentium epilepsiam per consensum fieri sine vera obstructione solum per compressionem cerebri; siquidem etiam in illa quæ per consensum fit, est defectus sensus. Præterea respondeo intra exiguum spatium fieri hanc cerebri agitationem, ita ut ventriculi destituantur spiritibus, ac proinde toto tempore accessionis, erit privatio sensus: est ergo tanquam certum tenendum quod in epilepsia quæ fit concussione cerebri, non est obstructio morbus à quo procedit ille motus concussivus.

Hinc sequitur morbum à quo ille vitiosus motus oritur esse illum à quo procedit dolorosa & molesta sensatio, sive sit solutio continui, sive distemperies, ut quis voluerit opinari; respectu veræ privationis sensus, morbus est occupatio cavitatum ab alio corpore, sive per obstructionem, sive compressionem cerebri, ut *suprà* dictum est. Neque ex eo quod in substantia cerebri sit exiguus sensus, colligere debemus irritationem dictam in ea non sentiri, quia licet sit in substantia cerebri exiguus sensus, sufficiens tamen ad percipiendam irritationem objecti valde molestantis, undè irritatio non fit in membranis

membranis solum; sed in substantia cerebri, utpotè membranæ non moventur ab insita facultate, sed ad motum substantiæ cerebri, & sic ad motum convulsivum oportuit irritationem in substantia fieri; aliàs enim non fieret talis motus; neque est credibile cerebrum moveri in subsidium membranarum facta in his tantum irritatione, quia principalior est pars cerebrum ipsis membranis, & sic non potest moveri in subsidium alterius minus præcipuæ; posset autem moveri si esset pars minus præcipua.

Dices: sequitur ex nostra doctrina quod in epilepsia per propriam passionem posse cerebrum concuti sine aliquo sensu qualitatis irritantis, ex eo solum quod humor obstruens impediatur motum naturalem ipsius cerebri. Probatur; nam eadem facultate quâ moventur cor & arteriæ, movetur cerebrum: sed cor & arteriæ sola variatione finis sine cognitione ejus, diverso modo moventur: ergo similiter cerebrum per solam obstructionem impediens motum ejus naturalem, poterit vario motu moveri & concuti.

Respondetur quod quantumvis impedimentum sit ad motum naturalem tam in corde quam in arteriis & in cerebro, solum faciet majorem dilatationem aut compressionem celeriore, aut crebriorem pro diversa urgentia finis; motum verò concussivum nunquam fieri sine irritatione quæ cogat facultatem illum modum motus facere quo concuti videatur.

Undè inferimus duplicem esse modum quo fit epilepsia juxta Gal. doctrinam, primum per concussionem cerebri (an verò hæc sufficiat ad motum nervosarum partium *cap. sequenti* videbimus) alio modo fit epilepsia per obstructionem cerebri sine concussionem ipsius, ita ut communicetur causa aliqua irritans origini nervorum, quâ motus concussivus in partes corporis sequatur, in quo casu erunt omnia symptomata pathognomonica epilepsia: nam defectus sensus causabitur ab obstructione, & concussio partium corporis à portione humoris irritantis communicata origini nervorum.

Dices: si obstruitur cerebrum, necessariò concutitur ad ejus expulsionem, quia irritatur, & sic semper erit concussio in cerebro.

Respondetur Gale. nunquam fecisse mentionem hujus motus cerebri causari vi humoris impediens & obstruens, & dicimus quod licet concedamus reperiri, esset imperitiosum ad talem affectum, quia sine illo sunt necessaria symptomata.

CAPUT IV.

An vera sit convulsio in epilepticis.

POSTQUAM jam egimus de natura epilepsia, restat quod agamus de ejus symptomatibus: & quidem duo sunt à nobis enumerata, privatio sensus, de quo satis dictum habemus, & convulsio universalis totius corporis, de quo in præsentibus erit noster sermo; & quidem quod Gal.

multoties vocasset convulsionem motum convulsivum, constat ex ejus doctrina quampluribus in locis, quos quisque videre potest apud Garc. in hoc cap.

Sed dubium est, an nomen convulsio in definitione epilepsia significet veram convulsionem, an verò motum convulsivum: circa quod Comes Montanus tanquam certum supponit nomen convulsio in definitione epilepsia significare rigorosam & veram convulsionem, & non motum convulsivum: quod licet ille non probet, probari potest ex eo quod convulsio est contractio musculorum versus suam originem præter voluntatem: sed hujusmodi est in epileptico motu; ergo in epilepsia est vera convulsio.

Sed vera sententia est in epilepticis non esse veram convulsionem, sed solum motum concussivum, sive contractio illa musculorum fiat per motum cerebri, sive per irritationem in origine nervorum. Et probatur: nam in nulla vera convulsione talis modus reperitur in musculo laborante: ergo non est cur dicamus motum epilepticorum esse veram convulsionem, utpotè est modus motus qui in vera convulsione non invenitur.

Præterea quia dixit Galen. quod convulsio epilepticorum non erat perpetua sicut in opisthotono, emprosthotono & tetano: sed potius per certa intervalla repetere: sed si esset vera convulsio, nulla esset causa ob quam non esset perpetua, sicut prædicta: ergo. Et ratio fundamentalis est quia vera convulsio, aut per repletionem, aut per inanitionem causari debet: sed quæ reperitur in epilepsia nullam causam istarum habet, non ergo est vera convulsio.

Hinc respondeo ad argumentum supra positum, quia licet motus epilepticus sit per contractionem nervorum versus suam originem, nihilominus quia illa contractio non fit à morbo solum, sed à facultate, idè vera convulsio non potest nominari; requiritur enim ad veram convulsionem tanquam conditio necessaria quod contractio fiat à solo morbo.

Hinc sequitur motum concussivum esse inseparabile symptoma cujuslibet speciei epilepsia: nam etsi ab Avicen. dicatur aliquam speciem sine illo dari, debet intelligi sine motu concussivo in ipso cerebro, quando scilicet fit epilepsia à materia obstruente, & non irritante; nunquam tamen fit epilepsia sine motu concussivo musculorum per communicationem portione humoris, origini nervorum, vel musculorum irritantis ad ipsum motum.

Denique dubitamus an prædictus motus concussivus in epilepsia debeat esse universalis, ita ut in qualibet specie epilepsia omnes corporis partes moveantur. Et respondeo verum esse ad epilepsiam omnes musculos simul agitari in qualibet parte, neque in toto paroxysmo cujuslibet epilepsia simul: neque in definitione dicitur omnium partium, aut universalis convulsio, quia actu ita fit; sed quantum agitur ex vi morbi, ita possit fieri.

Sed quæres, unde nascitur ut quidam epileptici convellantur, & alij non, sed uni secundum aliquas partes, & alij secundum alias.

Respondetur

supra illud ali- quid ad- dit: quâ ratione non om- nis motus pul- sus dicitur con- vulsi- vus, est magna celerita- te fiat; sed dicitur con- vulsi- vus, quando est talis mo- dus mo- tus ut alia par- tes mo- veantur ad extra, alia verò ad intra, hoc enim propriè concuti est; ac verò mo- tus dila- tationis & com- pressionis est mo- tus solè à super- ficie ad pro- funditatem, quod valde diversè est à con- cussione.

Respondetur in opinione dicentium concussionem omnium partium oriri à concussione cerebri, consequenter debemus dicere id evenire quia cerebrum non irritatur secundum omnes partes, & ita solum illi muscoli moventur qui correspondent parti cerebri quæ movetur. In alia verò opinione dicentium musculos moveri ratione communicationis humoris irritantis versus ejus originem faciliùs respondemus dicendo illos musculos moveri quibus in eo tempore fuit communicata materia quæ valeat irritare.

*** + ***

CAPUT V.

Cujus facultatis symptoma sit hæc concussio.

Ro hujus rei exacta intelligentia notare oportet, vel in præsentem esse sermonem de motu concussivo ipsius cerebri, de quo ait Petr. Garcia tunc moveri cerebrum per modum naturæ, licet ab anima sentiente procedat, estque respectu hujus actio depravata ex irritatione præcedenti, deinde non est dubium ibi reperiri naturalis facultatis expellentis symptoma, quando cerebrum laceffitur & concutitur ad expulsionem.

Sed in præsentem solum est sermo de motu concussivo musculorum, circa quod Vallesius affirmavit *lib. 5. controvers. cap. 16.* esse symptoma facultatis animalis motivæ executivæ motus: Et probat ex eo quod talis motus sit præcedente sensatione, vel cognitione, & mediis musculis fit media irritatione: ergo est motus animalis. Neque valet dicere hunc motum non posse à nobis cohiberi, & sic non esse animale & voluntarium, quia etiam si respiratio dormientium à dicta facultate animali fiat, tamen ejus motus à facultate non potest cohiberi propter impedimentum somni: sic ergo in epilepsia talis motus nequit cohiberi ratione morbi, contrarium autem contingeret si non esset morbus: Præterquam quod ego existimo non esse de ratione motus animalis quod nos possimus eum cohibere, vel non: juxta hanc verò Vallesij sententiam muscoli moventur virtute communicatâ à cerebro, tali enim dispositione indigent ad actionem illius facultatis.

Nostra tamen sententia sit, quod si loquamur de motu musculorum qui fit ex motu ipsius cerebri se habentis ut trunci, & musculi ut rami ab eo procedentes; tunc sicut moto trunco ad ejus motum moventur rami, sic moto cerebro ad ejus motum, musculi ab eo dependentes moventur, qui motus in musculis est omnino naturalis, quia neque fit à musculis ratione sui, sed ad motum alterius: neque fit in eis præcedente cognitione sensatione: ergo quando musculi ad motum cerebri moventur, ejus motus omnino naturalis est, & nullatenus requirit irritationem nec sensationem præcedentem in eis: quo fit satis ad argumentum Vallesij qui absolute de motu musculorum loquens, ait esse facultatis animalis motivæ.

Si verò loquamur de motu musculorum, qui fit communicatâ aliquâ portione humoris irritantis ad originem nervorum, nullo adstante motu concussivo in cerebro, & sola obstructione ejus ventriculos occupante, ratione cujus in epilepsia est privatio sensus; tunc dicimus hujusmodi motum pertinere ad facultatem animale[m] motivam, quia fit præcedente cognitione seu sensatione: si enim non esset irritatio, talis motus in eis non esset quo concutiuntur ad expellendum nocivum.

Neque contra nostram conclusionem facit, quod si ille motus fit à facultate animali motiva, & eadem virtus est ad sensum & motum, quomodo intensus est motus?

Respondetur etiam in illa parte, quæ movetur esse virtutem ad sensum, & de facto sentire, haberéque sensum proportionatum ad talem motum; etiamsi sensus remissior sit, quàm in bene valentibus; sufficiens tamen virtus est ad sensum proportionatum cum illo motu, etiam si vis diminuta sit.

Sed mihi videtur dicendum contra Petr. Garciam, etiam motum concussivum cerebri esse animale[m], quia fit præsuppositâ sensatione, sicut motus musculorum qui à nobis dicitur animalis.

Non negat Petr. Garcia motum cerebri esse animale[m], sed motum

*** + ***

CAPUT VI.

Quæ pars affecta in epilepsia.

COMMUNIS consensus omnium Medicorum est in epilepsia partem affectam esse cerebrum, sive dictus affectus sit per propriam passionem, sive per consensum, quod ex læsione actionum quæ in eo contingit manifestum sit.

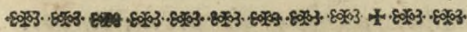
moto trunco, quod non contra dicit Petr. Garc.

Sed cum *suprà* dixerimus hunc morbum esse instrumentalem affectis cerebri ventriculis, vel ab humore crasso & glutinoso, vel sola compressione cerebri, nunc in præsentem examinandum restat, an hujusmodi affectio debeat esse secundum omnes cerebri ventriculos, an verò solum secundum aliquos. Circa quod breviter nobis dicendum est pati cerebrum secundum omnes ejus ventriculos, & imprimis quod secundum anteriores patiat, constat ex eo quod ita affecti frequenter læsionem patiuntur in visu, & auditu, & in his quæ pertinent ad faciem, ita ut motus depravati lacertorum, faciei & palpebrarum sequantur, & sic frequenter eorum quæ pertinent ad faciem, quæ omnia ex anteriori parte cerebri procedunt, ex eo quod nervi ab illa deriventur, & dependant; signum ergo est partem anteriorem cerebri pati, cum nervi qui ab illa originantur, lædantur & depravati moveantur.

Quod autem medium ventriculum patiat, constat ex læsione cogitativæ quam in hoc affectu experimur retidere in medio ventriculo: Et similiter probamus posteriorem ventriculum pati ex læsione respirationis & aliarum partium quæ à posteriori ventriculo originantur. Sed adverte nos non colligere pati ventriculum posteriorem, ex eo quod

quod musculi quibus thorax movetur, originem ducant à ventriculo posteriori : nam, ut docet Gal. ab spinali medulla dimanant quæ in cervice est ; sufficit tamen ad veritatem nostræ sententiæ spinalem medullam à posteriori parte cerebri procedere, ità ut ex læsione illius partis cerebri respiratio lædatur, etiamsi possit lædi ex læsione solius spinæ. Galenus tamen *in fine cap. 7. lib. 3. de locis* dicit. *Cùm itaque spirationem vehementer impeditam difficultérque procedentem videris, non parvam in cerebro morbidam dispositionem esse conicere debes ; idque in saporosis morbis quos nimirum omnes in cerebro fieri manifestum est.*

Undè deducimus læsionem in respiracione non esse tam intensam, sicut in apoplexia, & esse intensiorem quàm in caro. Undè etiam fit omnes internas actiones, scilicet cogitativam, memoriam & imaginationem læsionem pati quoad diminutionem, & de imaginatione de qua poterat esse majus dubium constat, quia jam probavimus partem anteriorem cerebri lædi, in qua præcipuè vis imaginandi residet. Quantum verò attinet ad læsionem rationis & memoriæ, perpendite verba Galen. *3. de locis, cap. 7.* dum dicit : *Accedit ad hæc, ut is, qui sic laborat, neque videat, neque audiat, neque ullo sensu quidpiam percipiat, ac ne consequi quidem possit, quid factum sit : sed cum memoria viribus ratio quoque læditur.* Quibus verbis clarè constat in hoc affectu æstimativam & memoriam læsionè pati.

CAPUT VII.

An epilepsia fiat à pituitoso & crasso humore.

MAIOR Medicorum pars tenet epilepsiam per propriam passionem semper fieri à pituitoso & crasso humore, qui tanquam excrementum cerebri ponitur, & per nares & palatum expurgatur ; quo fit ut si hujusmodi humor non expurgetur, incidant homines in epilepsiam per propriam passionem. Quod confirmat Gal. & alij plures antiqui Auctores & confirmant ex subita hujus affectus generatione & discussione quæ non fieret si ab intemperie alia causaretur.

Sed hanc communem veritatem turbare videntur aliqui Auctores existimantes epilepsiam non fieri à frigido & crasso humore, ut vulgò intelligitur. Probant primò quia si ab hoc humore fieret, non esset differentia inter apoplexiam, paralyfin, & epilepsiam, cum omnes ab eodem humore causentur ; sed facile huic argumento possumus respondere pro prima sententia dicendo sufficienter separari hujusmodi affectus penes tam diversa & manifesta symptomata quæ in eis reperiuntur, & ratione majoris, vel minoris obstructionis, licet ab eodem humore fiant.

Dices epilepsiam & apoplexiam etiam differre in causa : sed apoplexia fit à frigido & crasso humore : ergo epilepsia ab eo non fit. Antecedens probò : nam epilepsia potest fieri per consensum, nervis aut cerebro non obtinentibus causam ; apoplexia autem minimè : ergo differunt in causa, tum quia epilepsia fit subito, apoplexià verò & paralyfis minimè :

differunt ergo in causa. Sed ad hoc etiam possumus satisfacere pro prima sententia dicendo quod sicut epilepsia potest fieri per consensum per susceptionem alicujus indebiti ab alia parte communicati, ità etiam causa faciens apoplexiam potest ab alia parte mitti in cerebrum, ac proinde erit apoplexia per consensum ; quod autem probat argumentum est quod quando epilepsia fit per consensum, non contingat ex crasso humore, non verò quando fit per propriam passionem quod nos fatemur libenter, & dicimus crassum humorem non esse causam universalem omnis epilepsiæ, ut *cap. seq.* clariùs patebit. Verumtamen est quod epilepsia quæ fit per consensum potest curari remediis solum adhibitis in parte primariò affecta mittente, quod in apoplexia per consensum non potest fieri : hoc autem nascitur ex eo quod cum in epilepsia ratione motus concussivi cerebri, humor vel vapor missus ab alia parte in ipsum expellitur, & discutitur, quod non contingit in apoplexia.

Nobis igitur sententiam & Gal. placitum amplectentes, dicendū est, epilepsiam à frigido & crasso humore obstruente fieri, & similiter à flatibus qui sine dubio obstruere valent, & impedire possunt communicationē spirituum, ut *cap. de Apoplexia* manifestè patebit. Quod placitum sufficienter possumus defendere solutione argumentorū quæ pro contraria parte adducuntur, & præterea ratione tradita ab ipso Gal. quæ sic se habet : *Epilepsia subito fit & solvitur ; ergo non fit à siccitate, sed ab humore crasso obstruente.* Ubi adverte non excludere flatum à causa epilepsiæ, sed solum posuit exemplum in humore : ergo juxta Gal. certum est ab humore crasso epilepsiam causari posse, quin in ejus ratione flatum excludat.

Sed contra Gal. rationem arguit Averroës *l. 3. collectaneorum c. 41.* nam dissolutio humoris debet esse per coctionem, nam nihil aliud est quàm dominatio naturæ supra humorem, decoquendo ut retineat quod est conveniens nutrimento, & aliud expellat : sed hoc in humore frigido & crasso non potest fieri, nisi longo tempore, ergo non optimè colligit Gal. epilepsia subito generatur & dissolvitur : ergo causatur ab humore crasso & frigido. Sed facile responderetur pro Gal. nostro, dicendo dissolutionem in epilepsia non fieri per coctionem ; hæc enim quàm longum tempus peteret : sed per expulsionem humoris aut flatuū à ventriculis cerebri qui humore vel flatu erant obstructi, & impediti ; hæc autem expulsio non requirit longum tempus, & sic subito fieri dixit Galenus.

Dices : humor tenuis faciliùs pellitur & brevius : ergo non ex eo quod subito dissolvatur epilepsia, debemus colligere ab humore crasso & frigido causari : sed potiùs ab humore tenui. Sed respondere possumus humorē tenuē faciliùs imbibi in substantia partis læsæ ratione pororū, & sic difficiliùs expellitur. Quod confirmat quod humores crassi existentes in ventriculo faciliùs expelluntur quàm tenues, imò uti solent aded imbibi ut singultum excitent.

Undè fit quod licet à crasso & pituitoso humore epilepsia causetur, non ideo frequenter in senibus reperiri dicendum nobis est, ex eo quod in his magna quæritas hujus humoris generatur. Ratio autem cur in pueris frequen-

ter contingat, & non in senibus, & quia hic morbus frequenter contingit ex debilitate cerebri ex propria natura: qui autem debiles sunt non possunt in epilepsiam non incidere in ætate pueritiæ, præsertim cum in ea crudi & crassi humores generentur: si autem quis perveniat ad senectutem quin hoc morbo corripiatur, signum est cerebrum habere robustum, & sic senibus frequenter non contingit, sed pueris & adolescentibus magis. Neque valet dicere quod cum in pueritia dictus humor in plurima quantitate generatur, quod pueri frequenter incidant in apoplexiâ magis quàm senes, quod est contra experientiam: non inquam valet, quia cum sint maximè porosi, maximè transpirabiles sunt; unde fit ut plurimum resolvantur, & ità nunquam aut rarò perveniant ad tantam obstructionem in cerebro quæ causet apoplexiam, licet minorem causent, quæ valeat ad epilepsiam.

Hinc etiam fit, rationem quare citò incidant & resolvantur ægri in epilepsia, non esse difficilem, licet sit per propriam passionem: nam humor contentus potest expelli per nares, & palatum, & rursus in cerebro iterum potest congeri quantitas sufficiens dicti humoris, & sic citò repetere & dissolvi paroxysmum epilepsiæ.

sare, ut ex dictis cuique contemplanti patebit: Accedit quod potest suâ acrimoniâ irritare, & sic compressione movebitur cerebrum ad ejus expulsionem; unde in nostra doctrina hoc sufficit ut epilepsia fiat cum ratione irritationis motus convulsivus fiat, & ratione compressionis privatio sensûs, eo modo quo dictum est. Præterea quia si concedunt Autores flatum obstruere posse, & sic hunc affectum causare, multò meliùs id faciet bilis.

Potest similiter fieri per consensum cum ventriculo: nam inanito, & fame laborante, copia hujus humoris biliosi fertur ad eum, & vapores elewantur ad caput; ex quibus omnia dicta symptomata eveniunt; ità ut non tantum vapores elewantur ex crudo & pituitoso humore existente in ventriculo calore ipsius bilis agente & alterante, sed etiam ex ipso humore bilioso elevari vapores assero quæ sufficiant ad hunc affectum: Et licet dictus humor se habeat, ut materia, tamen idemmet se habet ut agens alterans serum ipsius ex quo elewantur tales vapores, calore bilis agente in serum. Præterquam quod potest accedere alia causa putrefaciens quæ valeat esse efficiens vaporum qui elewantur ab ipso humore.

CAPVT VIII.

An ex alio humore possit fieri epilepsia.

CONSTAT jam ex dictis epilepsiam ex pituitoso humore causari posse, & similiter ex fumoso vapore, ut patet in epilepsia per consensum. Dubium ergo est utrum ab alio humore causari possit: Et primò quantum attinet ad melancholiam, dubium nobis non est ab ea epilepsiam tam per propriam passionem quàm per consensum causari posse. Ratio est aperta, quia sive ad epilepsiam requiratur obstructio, sive compressio cerebri, præsuppositâ irritatione quâ mediâ moveatur ad expellendum humorem irritantem; hæc omnia potest facere humor melancholicus: ergo ab humore tali omnia symptomata pathognomonica epilepsiæ fient, causare ergo potest epilepsiam. Quod autem ab humore melancholico per consensum possit fieri hujusmodi affectus constat, quia humore tali moto in venis potest elevari ab illis in cerebrum, quo fiet ut omnia dicta symptomata fiant quæ diximus requiri ad epilepsiam.

De sanguine verò major solet esse disceptatio; sed nobis dicendum est etiam epilepsiam causare posse: Et probatur quia potest obstruere sua quantitate & incorporari, & similiter potest irritare cerebrum, vel suo pondere si non putrefiat, vel alia qualitate acri, si putredinem patiatur: quo fiet ut comprimat cerebrum ad expulsionem illius & omnia dicta symptomata eveniant quæ epilepsiam comitantur & similiter à sanguine potest fieri per consensum, ut diximus de melancholia. De bile similiter in nostra doctrina est philosophandum: nam ut *dissequenti* probabimus, potest obstruere; poterit ergo epilepsiam cau-

CAPVT IX.

An epilepsia possit fieri à siccitate.

COMMUNIS Medicorum consensus est epilepsiam non posse causari à siccitate, & probant ratione Galeni: nam iste affectus citò generatur, & citò solvitur: sed si fieret à siccitate, fieret paulatim & paulatim solveretur: ergo epilepsia non fit à siccitate. Et confirmatur quia cerebrum adeò humidum est ex sua natura, ut non possit exsiccari adeò ut vivo animali faciat epilepsiam.

Sed dices: in syncope est subitus virium lapsus, & inter causas ejus ponitur distemperies sicca: ergo siccitas ad subitam immutationem & alterationem potius conducit quàm contrariatur, ac proindè hoc non obstabit quominùs epilepsia à siccitate possit causari, sed possumus respondere pro Galeno dicendo quod quando negavit rationem causæ epilepsiæ siccitati, intelligit per siccitatem defectum substantiæ humidæ, quæ cum subito fieri non possit, ut de se patet, nihil mirum quod ab ea non causetur epilepsia, & de hac siccitate debet intelligi Avicenn. dum dicit non posse cerebrum ad tantam siccitatem pervenire ut spasmetur, quin moriatur corpus prius.

Sed cum siccitas quæ facit synopem non sit facta ex defectu substantiæ humidæ; sed fiens quæ ab agente extrinseco producitur in parte, oportet nunc examinare an ab hac possit causari epilepsia, & subitus motus. Et breviter dicendum nobis est neque in nostro corpore esse substantiam quæ ratione siccitatis valeat irritare, & causare motum epilepticum: neque possibilem esse talem immutationem à siccitate in cerebro. Et probatur: nam non potest irritare siccitas ad expulsionem; ergo

non potest ab ea motus epilepticus, seu convulsivus fieri. Antecedens probatur: nam nervi quibus inest vis sentiendi quantumvis reddantur sicci (ut in marasmo evenit) non irritantur: ergo neque cerebrum quantumvis siccum sit. Et confirmatur quia siccitas non ponitur inter causas facientes dolorem.

Præterea probatur, quia etiam in maniacis valde exsiccatum est cerebrum, & in exquisita phrenitide laborantibus, & tamen non fit epilepsia, neque talis irritatio quæ causet motum epilepticum in his affectibus: ergo siccitas ullo modo epilepsiam causare potest: neque potest vivo animali adesse tanta siccitas ut substantia mollis cerebri indurata & veluti concreta cesset à motu quodammodo.

+

CAPUT X.

De speciebus epilepsiae, & an à nuda qualitate possit contingere.

GALENUS noster tres species epilepsiae enumerat: primam per propriam passionem: secundam per consensum cum ventriculo: tertiam per consensum cum alia parte qualibet nostri corporis, vel cum omnibus, enumeratur tamè ut distincta, quæ sit per consensum cum ventriculo, quia frequenter accidit.

Dices: ex hac doctrina sequitur non esse epilepsiam per propriam passionem, sed omnem epilepsiam fieri per consensum: nam à qualibet causa fiat, diversa debet esse pars quæ congerit excrementa ab illa quæ ea recipit & obstructionem patitur, vel irritatur, aliàs non fieret subito & repente paroxysmus: oportet ergo causam epilepsiae mitti ab una parte in aliam quomodocumque & in qualibet occasione causetur: sed hoc ipso quod fit per communicationem unius partis in aliam, fit per consensum: ergo tam pro hoc modo fit, & non dabitur epilepsia per propriam passionem.

Respondet Vallesius negando omnem fieri per consensum: nam tunc per consensum dicitur cum una pars consentit alteri; non verò cum idem sibi ipsi secundum diversas partes ejus: hoc autem in cerebro contingit, quando ejus substantia mittit in ventriculos humorem obstructentem, & sic dicitur per propriam passionem, quia cerebrum totum per modum unius semper sumitur, licet in se habeat plures partes.

Sed licet hoc modo sufficienter fiat satis argumento posito: tamen ratio nunquam contra nos probat: nam non est necessarium in omni epilepsia quod una pars congerat humorem, & altera illum recipiat: neque id est necessarium ut subito & repente fiant paroxysmi, quia præcisè si in substantia cerebri, aut in solis ventriculis congeratur humor obstructuens, statim irritabit ad expulsionem, & fiet epilepsia; fiet etiam, ut dixi, subito, nam humor qui congeritur non irritat in qualibet quantitate, sed quantitate determinata, quo fit ut statim ac tanta sit, subito & repente irritabit, licet non irritet quando congeritur, & sic quando congeritur donec fiat quantitas suffi-

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

ciens & tanta, non erit epilepsia.

Difficilius tamen est explicare utrum epilepsia à nuda qualitate irritante causari possit ita ut nulla substantia quamvis non obstruat, communicetur cerebro, sed solum nuda qualitas, utrum scilicet tunc possit epilepsia causari: Et dicendum nobis est id posse contingere, ut in morfu viperæ; vel si qualitas venenosa in nostro corpore generetur, & cerebro communicetur. Et probatur: nam si aliqua substantia tenuis communicetur ut vapor, vel quælibet alia quæ nullo modo valeat obstruere cerebri ventriculos: sed sola qualitate irritante agat in cerebrum, & eum irritet, tunc sine dubio apud omnes erit epilepsia (si opinentur obstructionem non esse necessariam, sed sufficere compressionem cerebri ad impediendam communicationem spirituum, ut nos latè probavimus *suprà*) sed hujusmodi qualitas irritans potest comunicari per continui alterationem cerebro, ut in morfu viperæ, vel qualitate venenosa intra nostrum corpus generata: ergo tunc à nuda qualitate sine dubio erit epilepsia, cum ratione irritationis comprimatur cerebrum & fiat motus convulsivus ad expulsionem illius quod irritat; quo fit ut omnia symptomata pathognomonica hujus affectus sequantur, ac proinde à nuda qualitate poterit causari epilepsia.

Neque ex hoc sequitur quod in omni febre maligna, ut est particularis, esse epilepsiam, quia licet in nostro corpore sit qualitas venenosa, non tamen quilibet respicit omnia membra, & habet sympathiam cum omnibus: sed quædam venena cum partibus determinatis, & non cum aliis. Sic ergo in præsentem dicere possumus illam qualitatem malignam non habere sympathiam cum cerebro, & sic in febribus particularibus non datur epilepsia.

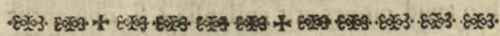
Sed poterat contra hoc objici: nã si illa qualitas producatur usque ad cerebrum, & tactu irritet ipsam cerebri substantiam, cur quælibet illa sit, non causabit, vel poterit causare in cerebro motum epilepticum, & cætera accidentia epilepsiae propriae. Sed nota quod ad epilepsiam non requiritur necessarîo repetentia, neque paroxysmi, quia etiam si iste morbus non haberet nisi unicam accessionem, epilepsia vera diceretur, non ergo ex natura hujus morbi requiruntur paroxysmi diversi, & diversa repetentia, & accessiones.

Denique dubitabis, an possit fieri à nuda qualitate prima aliqua faciente dolore hujusmodi affectus: nam cum possit aliam producere per continui alterationem, potest pervenire ad cerebrum in quo dolorem excitabit, & irritabit, non est cur ei denegetur. Sed nobis videtur id non fieri ab aliqua ex primis qualitatibus; nam sæpè videmus fieri dolorem capitis ex distemperie primarum qualitatum, esseque vehementem, & tamen non concutitur cerebrum ad expulsionem: ergo ratione primæ qualitatis id nequit contingere.

Sed dices: etiam experimur multoties fieri dolorem capitis à flatu distendente, & tamen non fit epilepsia, & concussio cerebri: ergo si ab his causis irritantibus non fit, etiam neque ab aliis, epilepsia fiet, vel ab omnibus debet causari.

Sed huic argumento possumus respondere

rationem diversitatis stare in peculiari repugnancia certæ qualitatis ad cerebrum; à quo cum tali molestia tantæque irritatur, ut motu concussivo moveatur ad expulsionem. Si verò quis voluerit addere peculiarem modum læsionis à tali qualitate fieri, nihil dicet repugnans, etiamsi in particulari non possit explicari quisnam sit. Hoc idem contingit in motu concussivo & in rigore febrium, juxta commune omnium placitum: nam nervi non concutiuntur quomocumque irritentur; sed est necessarium ut peculiariter lædantur & irritentur, ut motus ille concussivus, & tremor fiat.

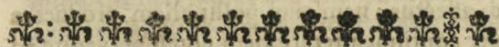

CAPVT XI.

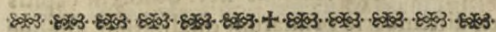
An epilepsia finiatur in paralyfin.

TOTA difficultas hujus capituli est explicare duo loca Galeni. quibus videtur contrariari: nam in uno ait epilepsiam finiri in paralyfin, & in alio id expressè negat. Primum testimonium est 4. de loc. c. 2. ubi ait, *Inter soporem verò & apoplexiam morbus comitialis medius est, convulsionem afferens universo corpori, sed in paralyfin non finiatur.* Alius locus est ipsius etiam Gal. 4. acutorum comm. 27. ubi dixit, *Nam quod eas quæ apoplexia, vel epilepsia ad aliquam ex non præcipuis partem irruunt paralyfes.* Et constat quod post epilepsiam possit sequi paralyfis; nam humor per concussionem non solum potest discuti, sed in aliquam partem debilem mitti: ergo tunc fiet paralyfis.

Sed hæc duo testimonia in optimo sensu interpretari possunt: nam quando asserit epilepsiam in paralyfin non finiri, non intelligit quod nunquam ita contingat, sed quod non ita frequenter; sicut ex apoplexia: Ratio autem quare post apoplexiam frequenter incidimus in paralyfin, est; nam cum in apoplexia sit virtus magis oppressa quam in epilepsia, inde fit quod in hac potest facilius humor per nares, & per os expelli extra corpus, aut per aliam viam, cum sit maximus conatus cerebri in movendo; in apoplexia verò non ita contingit, cum sit virtus magis oppressa, & sic ex hac frequenter incidimus in paralyfin; non autem ita frequenter ex epilepsia, ac proinde Gal. hanc frequentiam negavit epilepsia, & concessit in alio loco quandoque finiri epilepsiam in paralyfin.

DISPUTATIO XIX.

De Apoplexia.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Apoplexia.

APOPLEXIÆ nomen si rectè consideretur, nihil aliud sonat quam percussionem lethalem: nam qui ita afficiuntur, sic se habent, ac si essent lethaliter percussi; nam cadunt sine sensu & motu, &

sic hoc nomen à symptomate impositum fuisse. Sic Gal. lib. de diff. sympt. c. 3. dixit: *Sicut apoplexia cum est totius corporis resolutio, unà cum vetricis partis, functionibus cohibitis.* Sed quid sit apoplexia oportet scire.

Avicenna. fen. 1. lib. 3. tr. 5. cap. 12. ait. *Apoplexia est ociositas membrorum à sensu & motu propter oppilationem contingentem in ventriculis cerebri, & in cursibus spiritus cerebri sensibilis & motivi.* Hoc idem omnes moderni & antiqui insinuant, licet non eisdem verbis; ut autem omnia quæ in apoplexia reperiuntur comprehendantur, sic ab omnibus describitur, *Apoplexia est integra cerebri obstructio cum omnimoda privatione sensus & motus, læsionèque respirationis.* Merito tamen in hac descriptione mentionem facimus de obstructione; nam licet humor qui obstruit, non possit non causare aliquam distemperiem in cerebro; tamen quia præcipua symptomata ab obstructione nascuntur, & non à distemperie; ideò hujus non fit mentio, sed illius; nam ratione obstructionis integræ in ventriculis cerebri impeditur transitus & communicatio spirituum animalium omnibus partibus sentientibus; quo fit ut in hoc affectu sit totalis privatio sensus & motus medicè loquendo, licet si physicè loquamur, aliqua sit communicatio, licet seruetur in aliquibus speciebus apoplexiæ, sufficiens virtus ad sensibilem motum respirationis.

Hinc constabit quâ ratione apoplexia differat à reliquis affectionibus: nam à syncope differt, quia in hac non solum (cum sit passio cordis) actiones animales possunt sensibiliter auferri, sed vitales, idque clarè constat ex pulsu: nam in syncope ferè deficit, in apoplexia verò solet esse integer, nisi cum jam mortui sunt proximi, in syncope verò à principio morbi languidus est pulsus: præterea differunt in colore, nam in his qui syncope laborant, est sicut in cadavere, non ita in apoplecticis contingit.

Deiudè differt à lethargo, quia in hoc sunt actiones diminutæ; & quia febris in eo adest continua ex putrescenti humore orta; at verò in apoplexia sunt ablata actiones sensus & motus modo explicato, & ulterius carent febre, ita ut quantum est vi hujus morbi non sit necessarium humorem putrescere in cerebro; si autem in apoplexia adsit febris à principio, ut ait Avicenna. habet ortum ex apostemate cerebri, distinguiturque à lethargo tunc actione ablata sensus & motus, & vitio respirationis. Deinde à caro & catalepsi differt penes difficilem respirationem, ut diximus supra: ab epilepsia verò differt quia in hac minor est obstructio, & quia non est omnimoda ablatio sensus & motus, neque epilepsia habet tanquam proprium symptoma difficilem respirationem; & denique differunt quia in epilepsia reperitur ille modus motus quem in apoplexia non experimur.

Sed ut finem imponamus huic capiti advertere oportet, obstructionem requisitam pro apoplexia non solum debere esse in ventriculis cerebri, sed etiam in ejus substantia, vel corpore, nomine cujus poros obstructos intelligimus, nam si substantia cerebri non obstrueretur, etiamsi ventriculi ejus obstruantur, non esset illis talis privatio; nam intra po-

ros existeret animalis spiritus in aliquo tēpore in quo fieret operatio, & similiter influxus.

CAPVT II.

In quo consistat essentia hujus morbi.

SI in hac re attendamus, Gal. clarè inuenimus semper existimasse essentiam apoplexiæ in obstructione ventriculorum cerebri consistere, etiamsi ejus substantiam similiter debere affici asserat; ac proinde asserit esse morbum instrumentalem, & nullatenus in temperamento. Ità ipse l. 3. de locis cap. 7. ubi ait. *Apoplexia quod subito eveniat, aut frigidum succum, aut crassum, aut viscidum, qui cerebri principales ventriculos affatim implet, non totius substantia intemperiem causam esse manifestum est.* Quibus verbis manifestè fatetur in obstructione, non in intēperie consistere. Idem tuetur Avic. in sua definitione ubi dicit apoplexiam contingere *propter oppilationem in ventriculis cerebri.* Idem pluribus aliis in locis traditur quos qui voluerit inueniet apud Petrum Garciam.

Nobis tamen dicendum est sententiam Gal. esse veram, quatenus affirmat apoplexiam esse morbum instrumentalem, & non in intemperie: nam si ab aliqua intemperie causaretur, maximè à frigida, quantenus per illam aut resolvuntur spiritus, aut densatur cerebrum, sed cum frigiditate quæ hoc valeat facere, nequit compati usta, ab ea ergo hujusmodi affectus causari nequit. Aliud quod dicit Gal. scilicet ab obstructione causari semper, est etiam verum, si nomine obstructionis non intelligat rigorosam obstructionem, sed solam impeditam communicationem spirituum, sive per quantitatem humoris verè obstruentis & occupantis cavitates ventriculorum, sive per magnam compressionem cerebri quæ non minùs impedit communicationem spirituum quàm obstructio: nam per compressionem ventriculorum cerebri circa latera cerebri propinquiora fiunt, cum magis accedant ad se se: ergo non erit locus, ut spiritus qui communicandi sunt permanceant, ac proinde sicut carus & alij affectus soporosi per compressionem dictam fieri possunt, quid mirum quod si major sit compressio, apoplexia causetur; certè nihil mirandum, cum posità hac compressione omnia symptomata apoplexiæ fiant.

Dices: potest fieri apoplexia ex inflammatione cerebri: sed hæc non facit obstructionem in ventriculis cerebri: ergo citra illam fit apoplexia.

Respondetur per inflammationem cerebri ipsam substantiam magis extendi, quo fit ut ad pensum quo extendatur, ventriculi fiant minores, & sic per magnam inflammationem impeditur cavitas, ac proinde communicatio spirituum deficit, & apoplexia causatur, ex inflammatione modo explicato, & sic manet semper esse morbum instrumentalem.

Sed oportet explicare rationem quæ Galenus

probat in distemperie frigida apoplexiam non consistere, quæ sic se habet. Apoplexia subito fit, & subito solvitur: ergo non fit à frigore. Contra quam rationem sic aliqui obijciunt, quia licet per illud verbum *subito*, breve tempus intelligatur, ut etiam fatetur ipse Galenus; tamen experientia compertum est, plurimos apoplecticos non solum spatium unius diei, sed & magis durare, signum ergo est quod subito non solvatur.

Sed omissis aliis dicendi modis quibus Auctores variant in explicacione illorum verborum, *subito fit, & subito solvitur*, dicendum nobis est juxta Gal. placitum, non significare quomodocunq; tempus, sed potius in vasionem morbi nullo alio præcedente morbo, Medico sensibili, ac proinde apoplexia communiter causatur nullo alio præcedente morbo sensibili: si verò aliquando aliter contingat, erit ex accidenti (sæpè enim apoplexia post alios morbos fit.) Frigus enim si fingamus ad eò in cerebro crescere posse, ut temperiem spirituum corrumpere, aut ventriculos coalesceret, atque ità apoplexiam excitaret, non fieret subito & repente, id est quin alter morbus sensibilis prius adfuerit, qui Medica curatione indigeret: nam postulari frigiditatem esse in maxima intensione ad illam coarctationem ventriculorum, aut ad corruptionem spirituum, infra quam intensionem frigus morbum sensibilem faceret. Et licet verum sit quod quando movetur humor ad cerebri ventriculos, prius una pars occupet locum quàm alia, tamen antequam faciat occupationem necessariam ad apoplexiam, non facit alium morbum Medico sensibilem, quia tam parvum est tempus inter minorem occupationem quæ non sufficit ad apoplexiam, & sufficit ad epilepsiam v.g. aut quemlibet alium morbum in obstructione consistentem, ut pro parvo illo tempore non possint fieri symptomata pathognomonica quæ pro illo debentur, & sic non est morbus antecedens ad apoplexiam sensibilis Medico.

Sed dices: idem posset dici de frigore: nam quando alteraretur ad apoplexiam faciendam, licet in remissiori gradu valeret efficere alium morbum, tamen nisi cesset alteratio non indigebit propria curatione propter breve tempus, quod intercederet: si autem cessaret indigebit propria curatione, sicut si humor cessaret fluere tempore quo non erat sufficiens obstructio pro apoplexia; tunc enim faceret alium morbum expostulantem propriam curationem sine dubio: ergo propter hanc rationem non bene probat Galen. à frigore non posse fieri apoplexiam: ac denique quando dicit *subito solvitur*, non potest intelligi quod solvatur non remanente alio morbo, nam prius deficit pars humoris quàm totus humor obstruens.

Sed his non obstantibus pro Galeno Respondemus dicendo quod si frigus faceret apoplexiam, ex natura rei ante tantam intensionem faceret alium morbum sensibilem prius, humor verò prout obstruens minimè, quia licet humor moveatur successivè, & frigus etiam alteret, ità tamen frigus ante illam intensionem etiam continuo tempore productam, sensibiliter lædit actiones; neque

enim qualibet alia ulteriori intensione sunt læsiones alterius morbi, scilicet apoplexiæ (si eam valeret causare) in humore verò obstructuente id non contingit, sed potius celeritate mortis præveniuntur: verum quidem est quod si humoris motus cessaret secundum medietatem quantitatis, quod faceret alium morbum: sed id non contingit in apoplexiâ, quod patet experimento.

Hinc deduco quod quando apoplexiâ causatur ex inflammatione cerebri, tunc non fiet phrenitis, licet adsit febris continua: nam quoties ab una causa possunt duo effectus nasci, vel duo genera morborum, unum qualitate per alterationem, aliud verò quantitate, licet minor occupet locum, prius tamen eo tempore antequam sequatur alteratio requisita ut fiat morbus temperamenti, prævenitur ulteriori quantitate, & fit aliter morbus instrumentalis prima invasione, v.g. minor quæritas sanguinis etiam tumore inducentis, sufficit ad phrenitidem si putrescat, aut ad delirium, quod ratione temperamenti excitatur, quàm ut inflammatio tanta sit quæ efficiat apoplexiâ; præsentem autem humore antequam sufficienter alteret partem ad illos affectus, fluit in tanta quantitate ut causet apoplexiâ, sicque non necessariò præcedit ad hanc alter affectus, sed solum ex accidenti.

Denique non possumus contraria ratione convinci si dicamus apoplexiâ etiam causari ex vulnere penetrante ventriculos cerebri: nam non aliter ab obstructione causatur, nisi quia ratione hujus partes privantur sensu & motu, ex eo quod deficient spiritus animales: sed similiter in prædicto vulnere deficient spiritus, quia deserunt ventriculos: ergo sicut symptomata apoplexiæ ex prædicto morbo, vulnere scilicet, ac per consequens vera apoplexiâ. Et licet cum febre jungatur, nihil obstat quo minus talis dicatur: nam etiam quando quis laborat apoplexiâ ex inflammatione cerebri, habet febrem, & tamen hoc non obstat ut vera apoplexiâ dicatur, ergo idem in vulnere dicere possumus.

CAPUT III.

De causis Apoplexiæ.

MNES Medici unanimiter fatentur apoplexiâ fieri posse ex pituitoso humore, quod expresse tenet Galenus pluribus in locis, & 3. aphor. comment. 23. dicit fieri hanc passionem quando caput repletur pituitâ, & comment. 31. ait. *De apoplexiâ autem quid oportet dicere? Nullus enim morbus adeo est senili ætati familiaris, quoniam in ea cerebrum pituitosis repletur superfluitatibus.* Id quod pluribus in locis confirmat expressis verbis.

Neque contra hanc doctrinam facit illa Hip. sententia 6. aphor. text. 57. in qua asserit apoplexiâ fieri maximè à quadragesimo anno usque ad sexagesimum, in quo tempore

non abundat maximè pituita, sed in tempore sequenti, sed ait in dicto tempore maximè fieri: ergo ab alio humore præter pituitam fieri sentit.

Respondeo non loqui de apoplexiâ quæ causatur ab atra bile quæ in illo tempore magis viger in corpore. Neque ex eo quod pueri licet excrementis pituitosis abundant, raro incidant in apoplexiâ, aliquid contra nostram conclusionem sequitur: nam cum pueri habeant naturalem facultatem robustam, raro expectant integram obstructionem cerebri quæ ad apoplexiâ requiritur, sed ante illam propter irritationem conantur expellere, ex eo quod habeant facultatem motivam quæ concutitur cerebrum robustissimam, licet aliam naturalem expultricem quæ mediis fibræ fit, debilem propter humiditatem habeant. At verò in senibus virtus est torpida, & sic non insurgit ante integram obstructionem, ideòque frequentius fiunt apoplectici, & facilius somnolenti senes quàm vigiles in hunc morbum incidunt.

Hinc deducimus missionem sanguinis in hoc affectu fieri ad revellendum humorem à capite qui per venas communicatur, & ad illum evacuandum ex parte affecta, & ad commovendos humores ipsos, & si fortasè in apoplexiâ facta ex pituita, non conveniret sanguinis missio, propter eandem rationem non conveniret in illa quæ fit ex succo melancholico, cum etiam obstructio sit extra vasa, & humor frigidus.

De melancholico humore nobis etiam dubium non est quin possit facere apoplexiâ, quod præterquam quod est expressum Galen. ratione etiam confirmatur, quia melancholicus humor potest integrè obstruere ventriculos cerebri, quia crassus est; ergo etiam poterit causare apoplexiâ, ex eo quod posita tali obstructione omnia signa pathognomonica apoplexiæ sequuntur.

Sed major solet esse dubitatio de duobus humoribus qui restant, scilicet de sanguine & bile. Et quidem de sanguine plures sunt autoritates Avicennæ & Galen. quibus videtur probari ab illo apoplexiâ causari posse, quas quisque poterit videre in nostro Petro Garcia. Et ratione etiam confirmatur hoc placitum quod tanquam verum amplecti debemus. Nam sanguis sola multitudine, crassitie qualibet seclusâ, potest obstruere & occludere ventriculos cerebri: sed adstante tali obstructione deficit sensus & motus: ergo ratione illius erit vera apoplexiâ, quia potest replere poros, cerebri etiam, ut contingit in vera ejus inflammatione.

De bile autem licet raro contingat, tenendum nobis est, etiam posse apoplexiâ causare: nam bilis licet nullam habeat crassitiam, potest tamen in magna quantitate esse, ita ut obstruat ventriculos cerebri: ergo tunc erit privatio sensûs & motûs, ac proinde apoplexiâ. Antecedens, scilicet quod bilis suâ quantitate possit obstruere constat: nam potest suâ qualitate implere poros cerebri, ut contingit in erysipelate; ergo si fuerit plurima hujus humoris quantitas, poterit implere cavitates majores, quales sunt ventriculi cerebri: poterit ergo sua quantitate obstrue-

re, & per consequens apoplexiam causare.

Sed dices: Si apoplexia potest causari à bile, sequitur non fieri subito, idest nullo præcedente morbo. Sequelam probo: nam cum bilis valde irritans sit prius quam noceat quantitate obstruendo, irritabit sua qualitate, ac proinde movebitur cerebrum ad ejus expulsionem, & epilepsia fiet antequam fiat apoplexia: non ergo fiet subito in sensu explicato, vel dicendum est non causari à bile.

Respondetur bilem prius posse esse in magna quantitate quam alteratione realem producat sufficientem, mediâ quâ fiat irritatio, si multâ copiâ repente, & subito moveatur ad cerebrum: quo fiet ut prius non sit irritatio quando minor est quantitas, neque sensibilis alius morbus Medico producat: Tum etiam quia non oportet semper bilem esse tam acrem & mordacem ut pellatur à natura, quia juxta hanc qualitatem irritantem sunt gradus; nihil ergo mirum quod possit inveniri in ventriculis cerebri, quin talem irritationem pariat antecedenter.

Dices iterum: ea quæ deobstruunt, temperiei calidæ & siccæ sunt, & tenuium partium: sed bilis hujus naturæ est: ergo non potest obstruere, sed potius deobstruere, ac proinde apoplexiam non poterit causare.

Respondetur facile dicendo verum esse ea quæ deobstruunt habere prædictas qualitates, hæ tamen conveniunt contra causam quæ crassitie obstruit, quæ non obstant, ut dicamus, bilem sua quantitate obstructionem parere: præterquam quod licet bilis sit humor aliis tenuior, potest tamen ab aliis attenuari ut facilius educatur.

De flatu major solet esse dubitatio an apoplexiam causare possit. Et breviter dicimus à flatibus apoplexiam causari posse, licet non difficulter solubilem. Probat: nam somnus naturalis potest causari à flatibus, aut vaporibus ad cerebrum ascendentibus, in quo minor est communicatio sensûs & motûs quam in vigilia, ut experientiâ compertum est: ergo tunc talis somnus & impeditio communicationis ratione obstructionis: ergo si aded multus & in magna quantitate fuerit flatus, & aliquam crassitiam habeant, non mirum quod tantam obstructionem in ventriculis cerebri causari possint, ut omnimoda privatio sensûs & motûs medicè sequatur, ac proinde apoplexia causetur.

Neque contra nos facit quod spiritus in cerebro commiscentur flatibus, ac proinde non impellantur, & fortassè tantam crassitudinem aut majorem habent spiritus quam flatus, ex eo quod ex his illi per coctionem generentur quæ crassitiam parit, ac proinde cum spiritus non destituant cerebri ventriculos, non erit privatio sensûs & motûs, ac proinde neque apoplexia ex flatibus. Nam ad id Respondeo imprimis quod à crassis flatibus possent spiritus pelli, præterquam quod licet non pellantur, non ided partes non privantur sensu & motu; nam illa permixtio non fit secundum exiguas partes. Si tamè concedatur permixtio adhuc secundum partes exiguas, adhuc nihil contra nos probat: nam illa expulsio spirituum ad extra non est ne-

cessaria: nam satis est opponi crassos flatus obstruentes inter spiritus & spinalem medullam, nervosque alios, ut influxum non recipiant quia medium est impeditum.

Denique inferimus fumos carbonis lædere homines dissipando & corrumpendo spiritus vitales; tamen cum trahitur per nates ad cerebrum potest ita ejus ventriculos replere, ut incidat in apoplexiam; nam per illorum vaporum multitudinem aut crassitiam integra fiet obstructio, ac proinde apoplexia causabitur, quod constat ex eo quod Medici eisdem remediis quibus apoplexiam curant, solent hos curare.

*** I ***

CAPVT IV.

Quæ sit pars affecta in Apoplexia.

QERTUM & indubitatum inter Auctores in hac re est, in apoplectica affectione cerebrum pati, ut constat ex privatione sensûs & motûs omnimoda, quæ in ea reperitur: nam cum cerebrum sit principium à quo virtus ad sensum & motum reliquis corporis partibus communicatur, deficiente in omnibus partibus, signum est principium à quo dimanat, scilicet cerebrum affectum esse, secundum ejus ventriculos præcipuè, & licet circa ventriculos posteriores sit plurimum ipsius causæ facientis hunc affectum, utpotè ex eis communicatur virtus spinali medullæ quæ origo est quamplurimorum nervorum quæ in nostro corpore sunt, tamen negati non potest, etiam cerebrum pati secundum anteriorem ventriculum; nam aliàs non esset ociositas sensûs & motûs in anteriori parte capitis; nam nervi quibus partes faciei habent sensum ab anteriori ventriculo capitis procedunt, ac proinde cum partes faciei careant etiam sensu & motu, anteriorem cerebri ventriculum pati in apoplexia necesse est.

Sed dubitabis, an sicut in reliquis affectibus partes laborantes possunt affici per propriam passionem, & per consensum cum aliis, ita in apoplexia possit contingere. Circa quod certum est in apoplexia cerebrum posse pati per propriam passionem, & per consensum quando consensus est per receptionem alicujus indebiti, ut contingit quando ab alia parte in cerebrum mittuntur vapores crassi obstruentes, vel humores valentes obstruere cerebri ventriculos.

Sed major dubitatio est an cerebrum in hoc affectu possit pati per consensum quando consensus est per privationem alicujus debiti, ita ut in apoplexia cerebrum pati dicatur, ex eo quod privetur aliquo sibi debito, ita ut ratione hujus sequatur omnimoda privatio sensûs & motûs. Aliqui circa hanc rem existimant ita posse contingere ex eo quod arteriæ soporiferæ per quas à corde in cerebrum communicantur spiritus vitales, sint oclusæ; nam hoc ipso quod ocluduntur, non possunt tales spiritus communicari cerebro; & cum sint materia ex qua fiunt spi-

ritus animales, indè fit ut per defectum vitalium tanquam per materiæ defectum deficient animales, ac proindè virtus ad sensum & motum reliquis corporis partibus non communicetur, quo fiet ut per privationem alicujus debiti apoplexia causetur. Ad quod accedit quod cum calor influens vitalis sit virtus generalis requisita ad hoc ut omnes corporis partes operentur, hac non communicatâ, non erit sufficiens principium ad communicationem virtutis ad sensum & motum ex parte cerebri: per privationem ergo alicujus debiti etiam si spiritus vitales non se haberent ut materia respectu animalium, hujusmodi dicta apoplexia per consensum causari non repugnat.

Nos tamen hanc prædictam sententiam amplectendam suscipimus, scilicet talem apoplexiam esse veram per consensum, licèt differat ab apoplexia per propriam passionem, in hoc, quod apoplexia dicta per privationem alicujus debiti, nullo modo fiat subito; imprimis quia non potest fieri brevi tempore, nam licèt spiritus animalis ex vitali generetur, non tamen statim ac deficit vitalis, partes privantur sensu & motu, præcipuè quia spiritus animalis qui modò genitus est, & sufficiens ad actiones illas, non postulat continuam generationem spiritus vitalis, quâ deficiente pereat subito, sed aliquo tempore durat, contrarium autem contringeret si vis ad sensum & motum à corde in cerebrum communicaretur. Deindè prædicta apoplexia per consensum, non fieret subito, hoc est non præcedente alio morbo, ut *suprà* illud verbum *subitò*, explicui: nam à fortiori in affectis per consensum debet præcedere morbus in parte primariò affecta. Quando autem *suprà* diximus apoplexiam fieri subito, id est nullo alio morbo præcedente, debet intelligi, de illa quæ fit per propriam passionem, non de illa quæ fit per consensum, quod non tollit, ut hæc dicatur apoplexia vera; nam in ea sequentur omnia symptomata pathognomonica apoplexiæ: nam cum calidum influens vitale sit necessarium ad omnes actiones, erit similiter ad sensum & motum, & ex consequenti illo deficiente cessabunt, & similiter cessabit respiratio ob hanc eandem rationem: undè fortissima apoplexia potest fieri per defectum communicationis spirituum vitalium, licèt conservarentur spiritus animales in cerebro, dummodò vitales non producantur; nunquam tamen hujusmodi apoplexia fiet subito, ut dixi, neque post paucum tempus, quod voluit Gal. dum dixit, *Neque immediatè post causatur, sed aliquo tempore transacto, non tamen parvo*. Iuxta quem modum philosophandi non erit difficile intelligere statum venas intercipientem, similem morbum parere: nam distendendo vasa hæc, poterit comprimere & reddere mutos.

CAPUT V.

De speciebus sive differentiis Apoplexiæ, & unde sumantur.

TUXTA quæ præcedenti cap. dicta sunt, duæ sunt species apoplexiæ, altera per propriam passionem, & altera per consensum, de quibus nullus Medicus dubitat: sed præter has, aliæ quatuor species enumerantur quæ ex diversa læsione respirationis desumuntur. Prima species est in qua non apparet respiratio, neque spuma circa os; nam si aër non ingrediatur & permisceatur cum humido, spuma non est, & hæc est gravissima apoplexia. Secunda species est in qua licèt servetur respiratio, tamen aër attrahitur cum magna violentia, & etiam est fortis. Tertia est minor, licèt etiam sit fortis, in qua neque intensa, neque violenta est respiratio, inæqualis tamen & inordinata atque intermittens. Quarta est in qua respiratio aliquem servat ordinem, tamen est difficilis & læsa.

Sed circa has species duæ restant examinandæ difficultates. Et à prima incipientes, est an verum sit quod in prima specie homo privatur respiratione, id est an animal vivere possit sine respiratione, sic enim intelligemus, an in prima specie animal illâ omninò privetur.

Circa hoc dubium expressum videtur apud Arist. *lib. 5. meth. c. 5.* ubi expressè sentit animal sine respiratione vivere non posse. Idem tenet Gal. *l. 6. de locis c. 5.* ubi asserit. *Quippe in confesso est & spirationem à vita, & vitam à respiratione separari non posse: adeò ut viventem non spirare, & spirantem non vivere impossibile sit*. Id etiam constat in his qui suspenduntur, & exemplo illius servi cuius fecit mentionem Gal. *2. de motu musculorum, c. 6.* ubi affirmat se interfecisse cohibita respiratione, & non alio modo qui suspenduntur moriuntur, nisi quia deficit respiratio: nequit ergo esse vita sine respiratione, ac proindè his poterat quis persuaderi non esse aliquam speciem apoplexiæ in qua non sit respiratio, cum probatum sit vitam sine illa manere non posse, & sic quando dicitur ablata in specie assignata, intelligitur quo ad sensum, non quia omninò deficiat, quia reverà respiratio est, licèt non sentiat à nobis.

Nobis tamen dicendum est animal posse vivere sine respiratione, licèt parvo tempore, atque adeò posse vivens per aliquos morbos privari omninò respiratione etiam insensibili per breve tempus, ac proindè dari apoplexiam fortem in qua nulla sit respiratio. Probatum assumptum ex Arist. *l. 1. de historia animalium c. 11.* ubi dicit: *Sed datur vivendi facultas, etiamsi respiratio desit*. Et ratione probatur, quia respiratio est ad attemperandum calorem nativum: sed in morbis prædictis & aliis hujusmodi potest causa adeò remittere calorem, ut non indigeat refrigerio medio aère attracto motu thoracis: ergo in hoc eventu nulla respiratio est necessaria. Et confirmatur quia calore cordis remisso, differentiæ respi

respirationis quæ erant ad intensiorem caloris consequendam & remittendam, minores sunt: ergo si aded remittatur, ut non indigeat refrigerio, cessabit omninò respiratio.

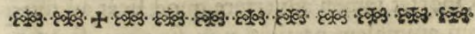
Neque valet si dicas quod antequàm animal perveniat, ad tantam frigiditatem, ut non indigeat attemperatione, necessariò deficiet & vità privabitur, quia experimur aliqua esse animalia frigidis succis referta, quæ in latebris terræ degunt sine respiratione: ergo idem poterit contingere in reliquis animalibus. Neque valet si rursus respondeas quod cum prædicta animalia minùs calida sint quàm cætera animalia perfecta, possunt conservari cum valde remisso calore quæ attemperacionem non exposcat, & ità sine respiratione possunt vivere: at verò animalia perfecta & sanguinea postulant intensiorem calorè ad suam cõservacionem, & sic non possunt vivere cū calore ità remisso ut attemperacione non indigeat ab aère attracto per respirationem. Tamen contra est, quia major calor est in benevalenti quàm in morbofo animali, sed id non obstante in benevalente potest prohiberi respiratio per aliquod tempus, licèt parvù, quin animal vità privetur: ergo multò meliùs in animali morbofo, id contingit, cum in eo sit remissior calor qui nõ expostulat tam celerem attemperacionem. Et confirmatur quia mors defectu respirationis aut contingit suffocatione ratione multitudinis fuliginùs, aut contingit à nimio calore: sed quomocunq; contingat est opus augmento harum causarù notatu digno, quod fiat in tempore quo vita sit, etiam si non respiret: ergo tunc tempore illo quo prædictæ causæ augentur in sufficiente intensiõne & quantitate pro morte, erit vita sine respiratione, non ergo repugnat pro parvo tempore carentia respirationis, etiam insensibilis cum vita.

Sed dices contra nos, quia videtur primam nostram rationem quã probavimus nostram conclusionem esse nullius momenti: nã finis respirationis non solum est attemperatio caloris nativi qui est in corde, sed etiã est ventilatio ut reaccendatur hujusmodi calor, & generatio spirituum animalium, & hujus finis in apoplecticis est magna necessitas: ergo licèt tã remissus possit esse calor ut indigeat aère ad attemperacionem, ac proinde ex hac parte nõ indigeat respiratione; tamen cum alij fines partiales, videlicet ventilatio & spirituum generatio valde urgeant, nunquam non poterit non esse respiratio licèt non propter hunc finem, propter alios assignatos: sed hæc si aliquam habent vim, non solum probant debere esse respirationem, sed etiam eam debere esse sensibilem: nam isti partiales fines qui positi sunt, sensibilem respirationem postulant, cum ipsimet aded excedant, ut sentiri possint.

Sed propter hæc argumenta nobis videtur dicendum quòd si respiratio cessat, nõ tam est quia deficiat ille finis attemperandi, quã quod defit virtus ex parte efficientis, ad movendum thoracè, ex eo quod tanta potest esse obstructio in cerebro ut virtus ad nervos & musculos thoracis nõ distribuatur, defectu cujus non sequatur respiratio, licèt adstet fines sufficientes. Et cõfirmatur, quia ut respiratio fiat debet sentiri priùs objectum sensu tactùs, ad hoc ut stimulet ad illam: sed vi obstructionis poterit

deficere virtus in nervis thoracis ad illù sensum; ergo tunc non irritabit & instimulabit objectum, & per consequens respiratio non fiet, non quidem defectu finis, ut probabat ratio prima à nobis posita, sed defectu efficientis non potentis defectu virtutis communicandæ elicere illum motum thoracis.

Similiter potest vivens per breve tempus vivere sine pulsu, quod eadem ratione quã probavimus de respiratione probatur: nam ad suffocationem aut tantam intensiõnem quæ valeat vivens interimere requiritur tempus: ergo licèt deficiat pulsus, vivens vivet toto illo tempore quo causæ augentur in sufficienti intensiõne, ut interficiant. Unde quando Arist. dicit impossibile esse vitam sine respiratione, planè debet intelligi de longo tempore, quod est verum, non quod parvo tempore sine illa non possit vivere, ut satis dixi.

CAPVT VI.

An in aliis speciebus apoplexiæ servetur respiratio.

SI doctrinæ suprà traditæ stemus, videtur nullam esse speciem apoplexiæ in qua respiratio servetur: nam à cerebro, omnibus partibus corporis cõmunicatur virtus ad sensum & motum: sed aliæ partes defectu hujus virtutis privantur sensu & motu: ergo etiã muscoli thoracis respirationi deservient hanc virtute debent privari, ac proinde nulla erit species apoplexiæ in qua servetur respiratio, sed potiùs si doctrinæ generali stemus, in omnibus debet esse ablata respiratio, præsertim cum cerebrum læsum sit æqualiter ad omnia instrumenta.

Sed cum constet experienciã plures apoplecticos respirare, examinare oportet quã ratione id fiat, quo etiam faciemus satis simili dubitationi quã quæri solet cur inter dormiendum cesset motus localis aliorum membrorum nisi rarò, & tamen servatur respiratio. Sed huic dubitationi si doctrinæ positæ stemus, clarè patebit quã ratione contingat: nam certum est in somno, & etiam in apoplexia qualibet, partes non privari omninò virtute influente ad sensum & motum, imò quod aliqua virtus communicetur, licèt remississima, ut in apoplexia, & minùs remissa, ut in somno, omnes fatentur. Unde fit quod cum illa virtus quæ communicatur, valde remissa sit, objecta cõmuniã & quæ valdè intensè non irritant, non sentiatur: illa autem quæ sufficienter irritant, sicut contingit quando aliquis vi aliqua excitatur à somno, ut punctiõne acùs; unde fit quòd si aliqua virtus communicatur musculis thoraci deservientibus, nihil mirum quòd respiratio servetur tam in somniantibus quàm in apoplecticis. Sed urget ratio quare omnes partes non moventur si æqualiter omnibus virtus licèt remissa communicatur.

Respondetur cum Galen. idè esse quia in musculis thoracis magis irritatur & stimulat natura ob magnam necessitatem motùs thoracis, sicut qui fugit propter aliquod malum imminens, vehementiùs movetur & conatur, quàm si aliter moveretur.

Sed dices : respiratio est actio spontanea quæ postulat ex propria natura cognitionem objecti : sed in apoplecticis non est objectum quod cognoscatur, etiam si vis aliqualis ad sentiendum sit : ergo in illis non potest esse respiratio, sicut neque motum aliarum partium.

Respondetur concedendo majorem, & negando minorem : nam in apoplecticis de quibus est sermo, non solum est virtus interna sufficiens ad cognoscendum, sed etiam externa aliqualis ad objectum quod immutat sensum tactus partium quæ sunt juxta thoracem, & sic præcedente illâ sensatione tactus, incitantur partes ad respirationem : nam circa partes illas solet esse ardor & fervor & molestia illata ex causa suffocante, quæ cum non sint neque similia in aliis partibus præter thoracem, nihil mirum quod aliæ non moveantur.

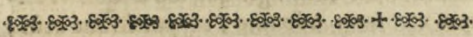
Oportet tamen advertere quod licet ad motum animale partium non sit opus semper præcedere actum sensus externi, nam per species reservatas in cognoscente, potentia sufficienter potest cognoscere objectum & immutari appetitus, & sic exequi motum & cessare ab illo ; tamen in præsentis casu in prædictis apoplecticis est necessaria sensatio externa tactus adhuc ut eliciatur motus respirationis : nam cum species plurium servantur quæ poterant deservire ad motum aliarum partium ratione cognitionis, ad id incitantis, cur thorax potius quam aliæ moveri deberet : neque enim ex parte specierum servatarum est differentia : oportet ergo ut in apoplecticis dictis sit motus respirationis, & non aliarum partium, quod sit irritatio ab objecto externo tactus in musculis thoracis, ut sic à sensu externo & interno cognoscatur, & sic talia instrumenta operentur qualia sunt necessaria ad illâ actionem : nam si opus est ambulare, non movet musculos brachiorum, & similiter si pungatur digitus inter dormiendum, pars illa fugit & contrahitur, & non alia.

Unde fit quod quia hujusmodi irritatio mediâ quâ fit respiratio, est valde consueta ratione illius, non excitetur animal à somno, licet sit sufficiens ad apponendum opus ; sic contingit in homine rustico consueto affligi moribus pulicum qui non excitatur, licet moveat partes quæ vellicantur.

DISPUTATIO XX.

De Paralyssi.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Paralyssi, & quomodo differat à quibusdam affectionibus.

DE M sonat hemiplegia quod paralyssi, id est resolutio, quæ sic communiter definitur, *Paralyssi est privatio sensus tactus & motus in determinata parte.* Unde ab apoplexia solum distinguitur paralyssi ratione partis affectæ : nam in illa est privato sensus &

motus in omnibus partibus corporis : in ista verò solum in dimidia parte corporis, vel in qualibet alia parte determinata. Unde etiam fiat quod cum in apoplexia simul sit privato sensus & motus, etiam in paralyssi (quæ ratione partis affectæ solum ab apoplexiâ differt,) simul in parte determinata quæ afficitur debet esse privatio sensus & motus ; si autem seruetur sensus sine motu, & è contrâ in aliqua parte (quod quomodo fieri possit dicam alibi) tunc qualis debeat dici talis affectio, nunc non curamus, poterat tamen dici paralyssi imperfecta.

Alterum dubium restat examinare, scilicet quo pacto possit contingere ut paralyssi afficiat totum integrum latus, altero manente incolumi. Huic dubitationi possumus Respondere cum Avic. quod quando natura irritata pellit materiam, pars illa recipit quæ debilior est, & illa non recipit quæ robustior, sed potius resistit ; unde fit quod quando paralyssi afficit totum integrum latus, est quia illæ partes ob suam debilitatem facilliter recipiunt, partes verò alterius lateris robustiores sūt, & sic resistunt, & totum latus incolume manet.

Sed Vall. probabilius solvit difficultatē positam, dicendo quod quando medietas cerebri aut spinalis medullæ obstructionem patitur, tunc contingere solet unum latus affici, altero incolumi manente, ex eo quod virtus quæ à cerebro communicatur per lineas rectas producit, id est secundum rectitudinē partis quæ recipit in ordine ad efficiētē causam, ex quo fit ut si medietas sit obstructa, in parte quæ ei correspondet non producat virtus ab alia parte cerebri, vel spinalis medullæ, quæ sana & sine obstructione est, quia pars sana non servat rectitudinem cum partibus quæ eam servant cum parte quæ obstructa est, & non sana ; sicut si nubis satis densa apponeretur medietati Solis, tunc lumen non communicaretur parti aëris correspondenti corpori denso, sed tantum communicabitur illis partibus aëris cum quibus habeat rectitudinem, & nullum est impedimentum.

Ex dictis sequitur paralyssi differre ab apoplexia, ex eo quod cum in ista omnes ventriculi cerebri patiuntur, partes omnes priventur sensu & motu, quod non contingit in paralyssi : sed si in hac aliquando patitur cerebrum, ut in hemiplegia, non tamen secundum omnes ventriculos, sed secundum medietatem, & adhuc hoc non est necessarium ad paralyssi, ut patet in ea in qua peculiatis pars illis actionibus caret. Ex qua differentia sequitur quod in apoplexia sit necessariò læsio in operibus sensuum internorum, eò quod cerebrum læsum est, in paralyssi verò non est necessarium hujusmodi actiones lædi ; licet aliquando ut in hemiplegia cerebro obstructo secundum medietatem id contingat. Deinde differt paralyssi à torpore ex parte symptomatis secundum magis & minus : nam torpor dicitur diminutum sensum & motum propter diminutam virtutem ante confirmatam paralyssi : A tremore etiam differt quia in eo est solum diminuta virtus motiva. Et tandem à gangræna separatur quia in hac non est totaliter amissus sensus.

CAPUT II.

*Quæ res præternaturam sit paralyſis,
& quis morbus intercedat.*

UM res præternaturam ſit in triplici differentia, vel morbus, vel cauſa, vel ſymptoma, quærimus in præſenti quæ ex his ſit paralyſis, circa quod omnes ferè conveniunt eſſe morbum à quo ſymptoma, hoc eſt privatio ſenſûs & motûs, procedit in parte hoc morbo affecta; unde naſcitur ut Autores quandoque uno & eodem nomine ſymptomatis appellant morbum ipſum; in paralyſi ergo eſt ſymptoma ablata actionis à ſolo morbo originatum.

Sed dubitatio major eſt quiſnam ſit talis morbus à quo tale ſymptoma quod in paralyſi experimur, naſcitur. Circa quod videtur quòd ſit obſtructio, quia apoplexia & paralyſis, ut *ſuprà* diximus, conveniunt in ratione morbi, ità ut inter alia quantum ad morbos attinet, ſolum differant ſecundum magis & minus: ſed morbus in quo conſiſtit apoplexia eſt obſtructio, ſive nomine obſtructionis non ſolum intelligamus veram obſtructionem, ſed etiam compreſſionem: ergo ſimiliter paralyſis in huiusmodi obſtructione conſiſtere debet.

Noſtra tamen ſententia eſt paralyſim aliquando conſiſtere in vera obſtructione, licet non ſemper: Probatum autoritate Galen. *lib. 2. de cauſis ſympt. cap. 2.* ubi aſſerit, *Diximus enim nervum vel frigore denſatum, vel à craſſis humoribus obſtructum, vel à quavis alia cauſa preſſum, in paralyſim incidere.* Et ratione etiam probatur, quia ſi humor craſſus occupat cavitatem quæ eſt in principio nervi, ſine dubio pars privabitur ſenſu & motu, defectu virtutis quæ debuit communicari per ſpiritum: ergo tunc erit in illa parte ſymptoma paralyſis, non ab alio morbo nato, niſi ab obſtructione in principio nervi facta.

Sed dices contra nuper dicta, quia privatio ſenſûs & motûs non poteſt naſci à ſola obſtructione: ergo nunquam in illa poteſt conſiſtere morbus in paralyſi. Antecedens probatur, quia virtus non communicatur neque influit per cavitates (etiam ſi demus nervos eas habere, quod non eſt verum niſi in nervis opticis ſecundum omnium conſenſum) ſed per ſubſtantiam ipſorum quæ conſtituit parietes & latera cavitatis; quæ ergo obſtructa cavitare ſubſtantia maneat eodem modo, colligitur aperte non impediri productionem illius qualitatis per latera nervorum, ac proinde quantumvis obſtructi eſſent, non eſſet privatio ſenſûs & motûs in illis: nequit ergo paralyſis in obſtructione conſiſtere, neque adhuc in aliqua occaſione.

Reſp. imprimis quia omnes concedunt in apoplexia quæ ſit ab obſtructione humoris reperiri in partibus in quibus ſit obſtructio huiusmodi ſymptoma, ſcilicet privatio ſenſûs & motûs: ergo quemadmodum id concedunt in apoplexia, id debent concedere in paralyſi;

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

in apoplexia verò nullomodo contingit niſi quia per obſtructionem cavitatum, vel ventriculorum cerebri pelluntur ſpiritus qui in cavitatibus ſunt per impoſſibilitatem duorum corporum, unde ſit quod cum in ventriculis ratione obſtructionis deficient ſpiritus, etiam deficient in nervis rectitudinem habentibus cum ventriculis: ſic ergo in hemiplegia continget quæ dimidiam partem cerebri obſtruit, & paralyſis dicitur in qua etià ab illa medietate cerebri pelluntur ſpiritus, & ſic dimidiæ parti corporis rectitudinem habenti cum illa parte cerebri quæ obſtructionem patitur, deficit virtus ad ſenſum & motum, ex eo quod principium à quo communicanda erat, car et ſpiritibus expulſis propter obſtructionem.

Sed ſi ſermo ſit de paralyſi reſpectu particularis nervi, eſt major difficultas; ſic poſito quod nervi non ſunt cavi, & virtus per latera poſſit communicari, ac proinde hæc paralyſis videtur nunquam in obſtructione conſiſtere.

Sed Reſp. obſtructionem quæ particularem nervum afficit eſt in principio illius; unde ſit quod in principio nervi non ſint ſpiritus qui poſſint communicari ratione impoſſibilitatis duorum corporum per obſtructionem factam in cavitare quæ eſt in principio nervi; & licet verum ſit quòd huiusmodi ſpiritus extra corpus non pellantur, ſed maneat in alia parte cavitatis reſiduam quia tota cavitatem non eſt neceſſarium eſſe obſtructam; tamen cū hoc non ſit comunicatio virtutis partibus inferioribus, quia oportet eſſe ſecundum rectitudinem, & non ſit propter humoris impedimentum.

Sed nota quod paralyſis quæ conſiſtit in obſtructione, ſpecie medicâ differre à convulſione, & non ſecundum magis & minus: nam obſtructio in paralyſi eſt in cavitare magna quæ valet impedire tranſitum ſpirituum: at in convulſione obſtructio ſolum eſt in porofitatibus nervorum aut mſculorum, ſicque ipſos ſecundum latum extendit, & eos contrahit ſecundum longitudinem, ex eo quod in tumorem elevat partem; conſtat autem tumorem eſſe morbum alterius rationis ab obſtructione: ergo ſpecie medicâ differunt dicti affectus. Unde colligis quòd ſi aliquis nervus haberet cavitatem & repleretur humore, tanta quantitas poſſet eſſe ut contraheret, & convelleret & abſque eo quod humor intra poros ipſius eſſet, faceret utrumque; affectum, paralyſim ſcilicet & convulſionem, & ità differentia poſita eſt vera ut plurimum, non tamen ſemper; præterquam quod alia assignatur differentia, ſcilicet quia in convulſione partes debent mutare ſitum ſecus in paralyſi.

Dico ſecundò, non ſemper reperiri in paralyſi unum morbi genus, ſcilicet obſtructionem, ſed eſſe alios ad quos quandoque poteſt reduci, nempe ad obſtructionem, ad compreſſionem ad ſolutionem continuitatis, & ad temperamentum. Probatum quia ſi apoplexia poteſt fieri, non ſolum ex obſtructione, ſed ex compreſſione quæ ſit à tumore præternaturam, ſive ictu: ergo etiam hemiplegia quæ paralyſis dicitur, ab his poteſt procedere, neque ſolum vitio cavitatis, ſed etiam vitio ſubſtantia nervi, huiusmodi affectus poteſt contingere, ut ſi delentur & comprimantur, quæ omnia clarè docet Gal. *lib. 2.*

de causis sympt. c. secundo, dicens, *Diximus enim nervum vel frigore densatum, vel à crassis humoribus obstructum, vel à quavis extrinseca causa pressum, in paralyfim incidere.* Et quod à solutione continui fiat satis omnibus compertum est: ex quo constat paralyfim non reduci ad unum genus morbi, de temperamento autem cap. sequenti dicemus.

CAPVT III.

An Paralyfis fieri possit à distemperie.

MAIORIS difficultatis est examinare an paralyfis fieri possit à distemperie sine humore, sive cum humore, dummodò humor non suâ corporaturâ, sed tantum suâ qualitate distemperando afficiat partem. Et videtur id fieri non posse: nam apoplexia & paralyfis à similibus morbis fiunt, ut satis dictum habemus: sed apoplexia non potest fieri à distemperie præsertim frigida, quia subitò fit, & distemperies non subitò producit; ergo similiter in paralyfi id debet contingere, ac proindè à distemperie nequit fieri. Secundò quia in hydropse satis frigus in sensum est, sine febre, & tamen non est paralyfis: ergo hæc non fit à distemperie: nam si ab aliqua, ea deberet esse frigida.

Nobis tamen dicendum à distemperie posse fieri paralyfim; id autem præterquam quod testimonio Avicen. Gal. & Aëtij, potest confirmari; ratione etiam, quia propter distemperiem partes possunt privari sensu & motu, etiam nullo alio sensibili symptomate præsentente: ergo cum symptoma paralyfis nullum aliud sit, poterit à distemperie causari. Quæ autem sit hæc distemperies à qua prædictum symptoma fit, dubium est: tamen nobis dicendum eam esse distemperiem frigidam, & probatur quia stupor & torpor differunt à paralyfi secundum magis & minus: sed illi affectus à frigore possunt fieri: ergo etiam paralyfis à frigore poterit fieri, si sit in aliqua majori intensione; frigus autem facit paralyfim, quia corrumpit temperiem spirituum, & ipsos spiritus, undè impedit communicatione virtutis ad sensum & motum, quæ medijs illis produci debebat, & per consequens pars hac distemperie affecta caret sensu & motu & labitur in paralyfim. Sed licèt hæc solutio probabilis sit, tamen aliam efficaciorè assignare possumus: nam ratione frigiditatis redduntur nervi incapaces & inepti ad recipiendam virtutem ad sensum & motum producendam ab spiritibus & à cerebro, non tamen defectu spirituum, neque sola simplici alteratione à frigore facta in nervo, existimamus enim per nullam reddi nervum indispositum, sed potius in quantum secunda aliqua qualitas producit, ratione cujus impediatur receptio virtutis ad sensum & motum producendam: hæc autem densitas, aut major crassities est; unde fit quod cum frigus non faciat paralyfim quomodocunque se habeat, sed modo explicato, mediâ scilicet densitate, idèd hydropici paralyfi non laborant.

Dico secundò, etiam à distemperie humida sine materia posse fieri privationem sensus &

motus in parte quæ eâ afficitur. Probatur, quia ratione illius partes mollificantur & laxantur, quo fit ut concidant & faciant obstructionem & occupationem in viis per quas spiritus debebant communicari, ac proindè ratione humiditatis privantur sensu & motu. Licèt tamen hoc sit verum respectu cavitatum per quas spiritus debet transire, tamen absque hoc vitio per solam mollitiem sine concidentia partium potest reddi incapax nervus ad sensum & motum; nam non est mirum quod per eandem qualitatem secundam per quam redditur ineptus ad motum & sensum reddatur incapax ad recipiendam virtutem quæ propter hos actus est; & non solum propter hoc, sed etiam vitiato temperamento: nam præter virtutem quæ medijs spiritibus & à cerebro communicatur, necessaria est certa temperies in partibus ad sensum & motum, quæ deficiente etiam si alia dentur partes, poterunt privari sensu & motu.

Rursus dubium est an paralyfis possit fieri à calore & siccitate. Et partem affirmativam deffendendam accipimus, scilicet à siccitate sola, vel cum calore etiam sine materia posse fieri. Et probatur, nam idèd fieri potest à frigore, quia mediâ secundâ qualitate, densitate scilicet, redduntur nervi incapaces ad recipiendam virtutem: sed hoc idem potest facere siccitas, & calor, id etiam facit quatenus conducit ad humidæ substantiæ resolutionem: ergo siccitas vel se sola, vel cum calore quatenus densare & corrugare partes potest, facit & causat privationem sensus & motus. In hectica febre aut in marasmo, licèt sit calor & siccitas, non fit paralyfis, quia in his affectibus non densantur nervi, neque corrugantur, ità ut occupent minorem locum, & magis secundum situm partes approximentur, contrahantur & convellantur, quod non fit in hectis & marasmo affectis, quia siccitas non est in tanta intensione, ut pro hoc vellicet. Etiam ad aliud argumentum positum in principio dicimus apoplexiam licèt conveniat cum paralyfi in aliquibus causis, non tamen in omnibus; non enim potest apoplexia à frigore causari, quia cum sit morbus afficiens omnes ventriculos cerebri, nequit in eo esse tanta frigiditas quæ vivo animali corrumpat spiritus, vel densitatem, in eo producat, ratione cujus reddatur ineptum ad sensum & motum.

Sed mihi videtur à siccitate hunc affectum causari non posse: nam siccitas non alio modo densat quàm ex eo quod ratione illius magis partes appropinquantur, occupentque poros: sed continuitas partium non est impedimentum ad receptionem virtutis communicandæ ad sensum & motum, (licèt quoad cavitates locum habeat:) ergo ratione siccitatis paralyfis nequit fieri ob rationem *suprà* positam.

CAPVT IV.

De causis Paralyfis.

CAUSÆ paralyfis dicuntur omnes illæ quæ valent sensum & motum auferre, sive propriè obstruant, sive comprinant, sive

Quia optime potest ali-quod recipere virtutem ad ali-quod opus, & illud non exercere ob aliud vitium.

Potest probari quod à calore solo fiat paralyfis, quia sicut nervi & partes requirunt certam densitatem, qua si excedat redduntur inepti, ità requirunt certam raritatem & tenuitatem, qua si excedat ratione intensi caloris, etiam erit impedimentum, ut recipiant virtutem ad sensum & motum.

five propter intemperiem densent, autali ter afficiant nervum, & illum indispositum reddant. Sed cum obstructio propriè dicta sit una ex præcipuis causis, & ab humore causetur, examinare oportet in præsentia à quonam humore prædicta obstructio quæ facit symptomata paralytis causetur. Et breviter dicimus frequenter à pituita causari, licet etiam possit causari à sanguine & melancholia, & similiter quandoque à bile. Et probatur unica sed efficaci ratione, quia omnes humores possunt sua quantitate obstruere, ita ut impediant transitum & communicationem spirituum: sed hoc ipso impeditur communicatio virtutis requisitæ ad sensum & motum, quæ mediis spiritibus erat producenda: ergo erit in partibus privatio sensûs & motûs ratione obstructionis in eis causatæ ab omnibus humoribus ratione suæ nimix quantitatis, ac per consequens paralytis ab omnibus humoribus causari potest. Et confirmatur quia apoplexia dicit obstructionem totalem in ventriculis cerebri: sed hujusmodi obstructio potest fieri ab omnibus humoribus ut *suo cap.* ostendimus quâ positâ in omnibus partibus corporis est omnimoda privatio sensûs & motûs: ergo etiam paralytis quæ ab obstructione vera fit, potest fieri ab omnibus humoribus sua qualitate obstructionem causantibus, & communicationem spirituum impediuntibus, quæ sit ut partes quæ obstructionem patiuntur priventur sensu & motu, & per consequens paralyti laborent. Sed adverte non solum bilem, ut dixi, esse causam materialem paralytis, quatenus sua quantitate obstruit, sed etiam causare potest prædictum affectum, ex eo quod se habeat ut vehiculum medio quo pituitosi humores deferantur ad cerebrum.

Undè fit quod antea quàm suâ acrimoniâ irriter & possit facere motum convulsivum, aut alium affectum tempore sensibili Medico, potest suâ quantitate obstruere, ex eo quod fluat magno impetu, ac proinde quin præcedat, neque faciat alium affectum sensibilem Medico, sua quantitate impediens transitum spirituum, & faciet paralytin.

Denique adverte oportet plures esse causas comprimentes nervos ut propter illos amittant, motum & sensum: nam ex ligatura, tumore, & luxatione vertebrarum id contingit; luxatio autem vertebrarum tribus modis potest contingere, vel secundum partem posteriorem, & dicitur gibositas, aut in partem anteriorem, & dicitur curva, vel in aliquod latus dextrum aut sinistrum. Similiter inter causas hujus affectûs enumerari solent passiones animi, quatenus ratione illarum spiritus & humores moventur versus partes internas, aut externas, ita ut pro certo habeatur ratione timoris, aut alterius passionis plurimos à paralyti liberatos fuisse, ex eo quod humor in aliam partem moveatur, & partem affectam deserat.

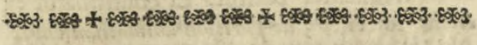
CAPUT V.

Cujus lateris paralytis sit frequentior & deterior.

 O D attinet ad primam partem dubij, faciliter solvemus, si dicamus in latere sinistro frequentiorem esse paralytin quàm in dextro. Et probatur, quia latus sinistrum laborat majori imbecillitate quàm dextrum; quo fit ut facilius recipiat & patiatur, ex eo quod cum debilior sit quàm debetur, retinet magis morbificam causam, & sic frequenter patitur. Et confirmatur ex Aristot. dicente 3. *de partibus animalium, cap. 2.* quod dextra in omnibus animalibus calidiora sunt, & præsertim in homine, & similiter sicciora. Ex quo fit ut difficilius secundum talem partem incidant in morbum frigidum, & humidum, à quo ut plurimum fit paralytis: si verò rem ex parte obstructionis consideremus, etiam stat ratio pro nostra parte: nam cum latus sinistrum habeat remissiorum calorem, magis aptum est ad obstructionem patiendam; siquidem ob remissum calorem est major angustia cavitatum. Cum autem dictum à nobis sit, paralytin etiam à distemperie calida & sicca causari posse, juxta hanc causam videtur magis paratum esse latus dextrum quàm sinistrum; siquidem calidum & siccum temperamentum habet magis quàm sinistrum, nisi dicamus robore adhuc magis resistere latus dextrum quàm sinistrum qualitatibus contrariis.

Quantum attinet ad secundum dubium, scilicet in qua parte sit deterior, in dextera, an in sinistra, dicendum nobis est esse deterior in dextera. Et probatur ex Hippocr. *lib. 3. de morbis*, ubi dicit, *Quantò dextera robustiora sunt sinistris, tantò eorum affectus deteriores.* Id posset etiam probari ex eo quod dixit Hipp. 2. *aphor. comment. 34.* *In morbis minus periclitantur, quorum natura, aut etati, aut habitui, aut tempori, magis congruit morbus, quàm quibus secundum nihil istorum convenit.* Sed paralytis est morbus proportionalis lateri sinistro: ergo est cum minori periculo. Sed licet prædicta proportio in morbis temperamenti minuat malum quantum attinet ad periculum; non verò in morbis compositionis; nam sicut qui calidam habent temperiem, morbis calidis cum minori periculo vexantur; ita qui habent angustum thoracem, non solum frequentius, sed cum majori periculo phthisi laborant: ergo licet proportio in morbis temperiei minuat malum quantum attinet ad periculum, non verò in morbis compositionis, sed potius proportio in his morbum auget, ut in exemplo posito de angustia thoracis in ordine ad phthisim; cum hoc tamen verum est proportionem in morbis temperiei esse occasionem ut facilius in talem morbum dilabentur, quod non est idem ac esse periculosiores tales morbos ratione similitudinis; in morbis verò compositionis non solum ut facilius incidant, sed

ut diutius causam conservent; angustia autem thoracis maximè conducit ad retinendam materiam causantem phthisim; portio autem in morbis compositionis consistit in facilitate incidendi in illos, sicut disproportiono ex difficultate, ut qui alicujus partis angustam cavitatem habent, facilius obstructionem patiuntur, & à minori & exigua causa quam qui amplam habent cavitatem: unde fit quod proportio aut impropportio, in his morbis ex difficultate, aut facilitate incidendi in illos desumitur; unde juxta hanc doctrinam, facile quisque poterit philosophari de deterioritate paralytis in uno ex duobus lateribus, faciendo comparisonem de eodem morbo cæteris paribus in utroque latere, undè etiam constabit in quo sit deterior.

CAPVT VI.

Undè procedat ut membrum paralyse affectum extenuetur.

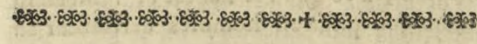
LICET præsens dubium à nemine examinatum sit præter Petr. Garciam, ab eo in præsentī supersedere non decrevi. Circa quod imprimis certum est & experienciã comprobatur membrum paralyse affectum extenuari; quod fatetur expressè Avicen. in præsentia autem rationem quærimus quare hoc ita contingat; & antequam id perpendamus tanquam supponere debemus cum Galen. hanc extenuationem substantiæ esse symptoma in excretis præternaturam; licet quandoque habeat rationem morbi in magnitudine diminuta si lædet talis defectus magnitudinis requisitæ sensibiliter.

Hoc ergo supposito, ad rem nostram devenire operæpretium erit. Et ratio difficultatis stat in hoc quod cum paralytis sit privatio sensus & motus, tantum propter defectum virtutis communicandæ à cerebro, mediis spiritibus, videtur hujusmodi defectum non esse causam extenuationis; siquidem illa vis ad nutritionem non confert, sed potius ad sensum & motum, ac proindè ejus defectus non poterit defectum substantiæ causare.

Neque valet dicere defectum substantiæ, aut defectum reparationis & nutritionis in membra paralyse affecta esse, quia qualitas quæ à cerebro communicatur est lumen valens producere calorem; & cum deficiat virtus à cerebro in membro paralyse affecto, de primo ad ultimum, deficit calor, ac proindè nutritio diminutè fit: non inquam valet, quia imprimis quod communicatur non est lumen, sed tale vocari à Galen. propter similitudinem, ulterius quia si illa qualitas esset lumen, posset suppleri alio lumine ejusdem speciei, & ita manente vitio morbo ubi erat autèa, poterat pars sentire, quod est falsum, & contra experientiam. Denique quia in omnibus paralyticis reperiretur extenuatio dicta, cum in omnibus deficiat virtus communicanda à cerebro, quod etiam est contra experientiam.

Deindè possumus satisfacere difficultati positæ, dicendo quod licet præcisè propter privationem motus, extenuatio non contingat, contingit tamen propter causam aliquam positivam quæ ex privatione motus in membro paralyse affecto reperitur: nam defectu motus & exercitij in parte congeruntur quamplurima excrementa & calor innatus suffocatur, quo fit ut nutritio diminuta reddatur, & membrum extenuetur, non præcisè defectu motus, sed ratione causæ positivæ conjunctæ cum defectu exercitij.

Sed licet solutio assignata sit sufficiens, alia est quam tenet Petrus Garcia, scilicet illam extenuationem fieri in membro paralyse affecto defectu alicujus comprincipij requisiti ad nutritionem, scilicet defectu spirituum vitalium: nam quando causa quæ facit defectum spirituum animalium, adedè crescit, ut etiam impedimento sit, ne calor influens distribuatur, partique communicetur, cessant spiritus vitales maximè necessarij ad nutritionem, & sic fit in illa parte diminuta nutritio & extenuatio, ac proindè possumus dicere illam partem atrophiam laborare, ut constat ex ejus definitione: nam atrophia juxta Galen. *lib. 3. de sanitate tuenda*, est quando corpus ex alimento fructum non capit: sed hoc contingit in membro extenuato paralytico; ergo atrophiam laborat. Denique spiritus vitales possunt deficere, quia excrementa in illa parte congesta possunt illos suffocare, & sic deficient spiritus maximè pro nutritione conducentes, ac proindè diminuta nutritio & extenuatio fit ob hanc causam.

CAPVT VII.

An possit in aliqua parte servari sensus sine motu, & è contrà.

PRO intelligentia dubij nota non esse sermonem de duobus nervis à quibus alteri communicari potest virtus, & alteri non, ratione alicujus obstructionis, nam in his certum est posse esse motum sine sensu, ita ut una & eadem pars dummodò exquisita non fuerit, poterit moveri, quia alicui nervo qui musculo inseritur communicatur sufficiens virtus ad motum, & poterit non sentire, ex eo quod partibus externis virtus sufficiens ad sensum tactus (de quo est sermo & de motu animali) non communicetur. Solum ergo in præsentī est sermo de parte nervosa exquisita quæ musculo inseritur, an respectu illius possit esse sensus sine motu, & motus sine sensu. Et quantum ad primum, scilicet quod possit esse sensus sine motu, constabit clarè ex dicendis, cum major virtus quoad intensionem, licet una in specie requiritur ad motum quam ad sensum, ac proindè deficiente intensione requisita ad motum, poterit servari sufficiens virtus ad sensum.

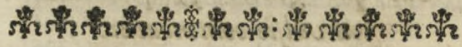
Difficultas major apud omnes stat, utrum in eadem exquisita parte possit servari motus sine

sine sensu, & etiam possit communicari virtus ad motum quin communicetur ad sensum. Et nobis dicendum est, neque posse esse motum sine sensu in eadem exquisita parte, neque posse communicari virtutem ad motum, quin communicetur ad sensum: siquidem una est sola intensio & remissione diversa. Hæc est expressa sententia Galeni, & probatur ratione ab ipso tradita, quia sensus consistit magis in patiendo quam in agendo, & motus consistit magis in agendo quam in patiendo; unde fit quod musculorum motus multa egeat animali virtute; nam pars quæ movetur transferretur tota, at verò sensus parva virtute perfici potest; ex quo fit ut si minor virtus requiratur ad sensum quam ad motum, nullatenus poterit esse virtus ad motum, quæ non sit ad sensum, ac proinde motus sine sensu non poterit dari, licet sensus sine motu optimè possit comparari. Dicimus autem in ratione Galeni, motum magis consistere in agendo, non quia non recipiatur in subjecto, sed quia per motum illum musculi, transferretur membrum de uno loco in alium, & sic colligit majorem virtutem requiri ad motum quam ad sensum, non quia potentia ad sensationem effectivè non concurrat, quia hoc nullus dixit, sed quia ad sensationem non est necessarium ut transferretur membrum de uno loco in alium; idè dixit magis sistere in patiendo, & sic indigere minori virtute, ac proinde si una virtus est sola intensio distincta, nunquam poterit esse virtus ad motum quin ad sensum sit, utpotè intensior requiritur ad motum quam ad sensum; optimè tamen potest esse virtus ad sensum quin sufficiat ad motum, quia remissior sufficit ad sensum.

Dices inter dormiendum reperitur motus sine sensu, ut experimenta patet: ergo similiter per morbum capitis aut alterius partis poterit esse motus sine sensu. Aliqui respondent cerebrum influere per diversam viam & sic aliquibus partibus communicari virtutem, & aliquibus non, propter obstructionem quæ invenitur in una, & non in alia; sed hæc solutio non est ad rem, quia quæstio solum procedit de una & exquisita parte, & ita respondemus quod sicut tempore somni communicatur aliqua virtus ad sensum & motum, licet remissa, ob quod non quælibet objecta sentit nisi vehementia, ita vis non movet nisi præcedente vehementi excitante ad motum; excitat verò vehemens actus imaginandi ad motum, quæ dum somniat vehemens satis est, at verò tunc non sentit, quia non est vehemens irritatio ad sensum, & sic manet apertum in eadem exquisita parte posse servari motum sine sensu, quia potest esse vehemens irritatio ad motum ex parte imaginationis, & non ad sensum tactus, de quo est sermo in præsentia dum comparatur sensus ad motum.

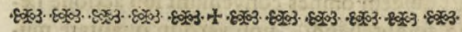
Dices iterum: quia actio cujuslibet facultatis requirit proprium temperamentum ut eliciatur, sic ergo in præsentia actio motus requirit siccitatem; actio verò sensus requirit humiditatem; ergo optimè poterit esse motus sine sensu, si sit temperies ad motum, scilicet siccitas, quæ contraria est temperiei requisitæ ad sensum, scilicet humiditas.

Respondetur imprimis quod si dicamus quæstionem tantum procedere ex parte virtutis, nihil probat argumentum: nam est virtus sufficiens ad sensum & motum, licet ex parte temperamenti, possit elici motus sine sensu. Tamen etiam dicimus non posse esse ullo modo motum sine sensu: nam dispositio non consistit in indivisibili, sed habet tantam latitudinem, ut etiam siccitas non sit sufficiens, ut non eliciatur actio sensus; nam motus magis exactum temperamentum exoptulat, quam sensus, & ita fieri potest, ut crescente siccitate prius auferatur motus quam sensus, quia pervenit ad eam intensiorem propter quam ineptum sit instrumentum ad motum, quam ut cesset omnino sensus. Quam solutionem tradit Vallesius lib. 5. controversiarum cap. 40.

DISPUTATIO XXI.

De Convulsione.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Convulsio.

Tomnia quæ dicenda sunt clarius pateant, exordium à definitione convulsionis, esse debet: & quidem si doctrinam Gal. pluribus in locis perpendamus, deveniemus ad definitionem convulsionis quam omnes Medici amplectuntur, quæ sic se habet. *Convulsio est retractio musculi versus suam originem præter voluntatem.* Quibus verbis, Gal. ut dixi, non contrariatur, per motum qui est symptoma, convulsionem explicat. Avicenna autem aliter definit eam, per morbum scilicet, *fen 2. lib. 3. tract. 1. cap. 5. Spasmus est agrius nervosa quæ moventur lateri versus sua principia.* Unde idem morbus explicatur per symptomata à Gal. & per suam essentiam constitutivam ab Avicenna. accipiens nomen pro morbo, & Galeni, pro symptomate.

Sed dices contra nostram conclusionem, quando musculus unius partis faciei paralyticè patitur, qui est in altero contrahitur versus suam originem, præter voluntatem, & tamen ibi non est convulsio, sed paralyticè: ergo convulsio non est optimè explicata.

Respondetur quod quando dicimus convulsionem esse contractionem musculi versus suam originem, debet intelligi causâ afficietæ præternaturam partem quæ convellitur: cum autem contractio quæ fit ex resolutione contrarij musculi, in musculo bene se habente non ita se habeat, ex eo quod causa præternaturam afficiente afficiat muscolum paralyticè affectum, quod non contrahitur, inde fit quod contractio quæ fit in musculo bene se habente, non dicatur convulsio.

Undè fit quod illa contractio est præternaturam

In dormiendis virtus sufficiens est ad sensum, & tamen sensu non est motus sic, quia ad hunc est sufficiens & vehemens irritatio, scilicet vehemens imaginatio, & ad illum non

est vehemens irritatio, & sic licet sit virtus ad sensum, non tamen sentit.

naturam facta à morbo alterius partis : dicitur tamen pars illa sana, idest nō affecta morbo in illo existente, quod verissimum est; non dicitur verò illa contractio symptoma convulsionis, quia convulsio fit à solo morbo, illa verò contractio fit à natura partium, & similiter à morbo quodammodo, ut explicavi, non existente in eadem parte, sed in alia quæ paralytin aut resolutionem patitur. Totum hoc venit intelligendum in communi doctrina affirmantium in resolutione unius lateris partem sanam trahere ægram, de quo *infra* erit propria disputatio.

CAPUT II.

Sub quo genere symptomatis convulsio contineatur.

QUERTUM est convulsionem habere veram rationem symptomatis, ut Gal. satis clarè in definitione fatetur, restat nunc examinare sub qua specie continetur. Et quidem omnes conveniunt sub actione læsa comprehendi, non verò in qualitate mutata, aut in his quæ excernuntur: similiter omnes fatentur in convulsione actionem non esse diminutam. Possent tamen aliqui existimare esse symptoma actionis læsæ ablatae respectu facultatis motivæ animalis: & probatur, quia facultas hæc omninò cessat ab actione in convulsione, cum non sit in ea motus voluntarius: ergo convulsio est symptoma in actione animali ablata: secundò quia in convulsione musculus cessat à motu cum sit in termino motus; ergo est actio ablata illius motus à quo cessat, & sic erit actio ablata.

Sed nihilominus nobis dicendum est esse symptoma in actione depravata; quod præterquam quod est expressum Gal. ratione probatur ex antea dictis desumpta: nam si convulsio a motu naturali solùm differt, in eo quod convulsio præter voluntatem fit, debent in aliis convenire, ac proindè convulsio etiam debet esse actio, & non cessatio actionum ut contrarium dicebant.

Sed possent aliqui hanc quæstionem dirimere, dicendo, quod si convulsio consideretur prout in via, erit actio; si autem prout in termino, est cessatio, & in primo modo erit symptoma in actione depravata; & secundo modo in actione ablata. Sed adhuc explicatio hæc nobis non probatur præsertim si attendamus id quod Galen. nos docet *lib. de tremore & rigore cap. 4.* asserente non esse idem motum propriè dictum & actionem, ac proindè in animali quando quiescit reperiri veram actionem. Hoc patet: nam si animal extendat brachium, vel illum contrahat, & quiescat, tunc in illa quiete est vera actio naturæ quæ conservatur ille ubi vel illa præsentia, nam aliàs statim decideret: ergo ex eo est quod in termino motus vera reperitur actio, licet non verus motus, quia in hoc aliter se habet mobile nunc quam priùs, ac proindè in convulsione licet quando est in

termino quiescat mobile, tamen est vera actio, & sic semper erit verum esse symptoma in actione depravata: unde patet solutio ad secundum argumentum.

Hinc constat actionem optimè reperiri posse sine mutatione, ut patet in conservatione quæ vera actio est, ut potè in illa est forma prout ab agente, & tamen in ea nulla est mutatio, neque ordo ad non esse, ut si Sol ab æterno illuminaret, & ageret sine dubio, & aer non mutaretur, ac proindè licet in illa quiete quæ est in convulsione non sit mutatio, est tamen vera actio.

Dices, in quiete rerum naturalium, ut quando quiescit lapis, non est actio; ergo neque in quiete voluntaria.

Respondetur in quiete v.g. lapidis (& idem est de aliis) esse actionem conservativam, quæ proprium ubi conservatur; & à posteriori potest colligi ex eo quod resistit actioni quæ extrahitur à quiete. Constat etiam solutio ad secundum argumentum: nam licet in convulsione nulla sit actio facultatis animalis motivæ, quia hæc facultas nihil agit in convulsione, cum hoc tamen dicitur actio depravata morbi à quo convulsio procedit, & sic nihil contra nos probat argumentum: Et licet actio illa terminetur ad terminum naturalem, non tamen idè dicimus non esse erroneam, quia talis dicitur ex parte proprii efficientis (morbi scilicet) non tamen ex parte termini.

Hinc fit talem actionem depravatam quæ in convulsione reperitur esse symptoma quod non nascitur à facultate animali motiva, neque ab alia, sed solùm à morbo dimanare dicitur: nam si à facultate simul cum morbo fieret, & ab illa medià irritatione, semper ad convulsionem præcederet dolor ex irritatione causatus, quod est contra experimentum, deindè quia sequeretur quod dum est in facto, non diceretur convulsio, sed solùm quando est in fieri: sequela patet cum quando est in facto, non sit irritatio.

CAPUT III.

A quo morbo procedat symptoma convulsionis.

QUINTUM omne symptoma nascatur à morbo; restat in præsentem examinare, an contractio illa quæ reperitur in convulsione nascatur à morbo temperiei, aut conformationis, vel à quo morbo procedat. Circa quod communis sententia est oriri à morbo in mala conformatione pororum; siquidem ex illo sequitur contractio illa: Et quidem de convulsione quæ fit ex repletionem, probatur, nam humor qui facit tumorem ita poros ingreditur ut distendantur secundum latitudinem magis quàm pro nata, & secundum longitudinem breviores fiunt, & ad proportionem hujus contractio sequitur: similiter quando convulsio fit propter inanitionem ab eodem morbo fit: nam resolutis partibus humidis pori fiunt majores, & sic contractio, omittimus

ab eis fiat; antea tamen advertere oportet, quod quando dicimus convulsionem à solo morbo fieri, non debet intelligi juxta eos qui arbitrantur morbum esse qualitatem consistentem in disproportionem in sensu formali, sed pro fundamento, scilicet aut ab humore replente, aut à siccitate comprimente.

Hoc ergo supposito dicimus quod quando convulsio fit ex repletionem, contingit illa contractio musculorum versus suam originem, ex eo quod per repletionem cavatum, vel existente humore, in origine & radice nervorum, distenduntur & dilatantur quoad latitudinem & comprimuntur quoad longitudinem: si autem talis humor facit tumorem, ratione cujus pars etiam distenditur quoad latitudinem & abbreviatur quoad longitudinem, oportet humorem extravasari & ad porositates exire, ut inde elevet tumorem in parte & prædicta contractio fiat.

Major est difficultas circa secundam causam, quare scilicet ex siccitate aut ex defectu substantiæ humidæ prædicta contractio fiat: Et videtur quod non, nam qui laborant marasmo præditi sunt majori siccitate quam qui convulsionem patiuntur: sed illi convulsione non laborant, ergo à siccitate sive defectu humidæ substantiæ, contractio illa quæ invenitur in convulsione inveniri non potest: sed hoc argumentum parvam vim habet: nam licet concedamus in marasmo affectis esse majorem siccitatem (de quo in præsentem non disputamus) tamen cum siccitas sit æqualis in omnibus partibus musculi, non est major ratio quare potius versus unam partem quam versus aliam accessus fiat: at verò in his qui convulsionem patiuntur siccitas inæqualiter est in partibus musculi, & sic una pars versus aliam movetur, & sic contractio fit in convulsione affectis, non verò in marasmo laborantibus.

Sed ut hoc dubium clarius intelligatur, examinare oportet an partes ex inanitione convellantur propter defectum humidæ substantiæ, an verò propter siccitatem positivam, quæ ibi producitur. Ad quod breviter dicimus à siccitate positiva oriri illam contractionem tanquam à causa per se immediata comprimente & uniente ipsas partes; ex defectu verò humidæ substantiæ nasci tanquam à causa necessaria, sine qua non, & per accidens, quia solum conducit ut oriatur siccitas ab interno principio.

Sed quæres à quo effectivè coeunt illæ partes, cum siccitas non moveat localiter. Respondeo quod licet siccitas per se primò non moveat localiter aliud corpus, bene tamen potest in proprio subjecto facere unionem localem partium, ex eo quod corpus densum minorem locum occupat per minorem præsentiam localem intrinsecam quam habet; quod autem siccitas denset quis neget; ergo sicut per raritatem partes occupant majorem locum, ita per densitatem minorem; cum ergo siccitas hoc faciat, nihil mirum quod hæc per se faciat contractionem quæ reperitur in inanitione; hæc autem siccitas non potest stare quin consumptionem humidæ substantiæ faciat; siquidem si hoc facit, debet esse in aliquali intentione quæ sufficiens sit ad consumptionem prædictam faciendam.

CAPUT VI.

Quanam sit pars affecta in convulsione.

BREVITER ea quæ ad hoc dubium attinent attingam, si dicam partem affectam in convulsione debere esse musculos: nam ab eodem instrumento organico elicitur motus voluntarius, ac elicitur motus ille depravatus qui in convulsione reperitur, quia similis est motui voluntario, licet coactè, & à morbo tantum fiat: sed motus voluntarij instrumentum est musculum; ergo etiam illius motus depravati, qui fit in convulsione, ac proinde pars quæ pati debet, debent esse musculi; partem verò elicitivam actionis diximus in alia parte esse carnem fibrosam, quæ necessariò debet pati, aut per se, aut per consensum in vera convulsione, sicut etiam musculi quando patiuntur per se, quandoque per consensum, quando scilicet patitur nervus, ut cum iste in tumorem attollitur, vel exiccatur, tunc necessariò musculus consentit, cum hic sit organum conflatum ex nervis.

CAPUT VII.

De Signis & causis convulsionis.

EX signis à Galen. traditis alia sunt quæ demonstrant causam à qua fit convulsio, alia verò quæ denotant partem affectam: tradit etiam signa quibus possimus cognoscere an convulsio sit ex repletionem, an verò ex inanitione; signa autem ostendentia convulsionem ex inanitione sunt labor, vigilia, fames, sollicitudo, febris arida æstivans, qualis solet reperiri in phreniticis, & præcedentia alicujus immodicæ evacuationis, ratione quorum vivens exiccatur, & humida substantia deperditur & inanitio fit, ac per consequens contractio quæ in convulsione invenitur.

Cum autem inter signa ostendentia convulsionem ex siccitate, aut ex inanitione, ponat Galenus ea omnia quæ numeravimus; quæ virtutem habent exiccandi, & inter illa labor ponatur, videre oportet quæ ratione, ex labore siccitas & defectus humidæ substantiæ producat. Ad quod supponere, oportet nomine laboris intelligi exercitium immodicum per motum localem. Quo supposito non erit difficile assignare rationem quare exiccet: nam cum ratione motus & exercitij, spiritus & totum corpus magis calefiat, & amplius quam oportet, nihil mirum quod ratione intensioris caloris humidum absumat, & corpus ratione illius motus exiccet. Alia etiam ratio hujus assignari potest, & est quia cum spiritus sint humidi intensius quam sit nostra natura, fit inde ut illam humectent; & cum ratione motus magis calefiant, attenuantur magis, & sic resolvuntur; si verò resolvuntur: ergo deficit humidum

humidum quod intensius est quàm nostra natura, & sic vivens exsiccat ob laborem; quod qualibet ex his rationibus potest defendi.

Posuit inter causas convulsionis ex siccitate, vel inanitione etiam febrem æstuantem, qualis reperitur in phreniticis, idest febrem exiccantem, ut intelligamus non hoc ipso quod quis incidit in febrem, incidere in convulsionem ex inanitione, sed potest esse ex repletionem, ex eo quod ratione caloris humores possunt liquari & fundi, ac proinde occupare & currere ad aliquem musculum, cumque distendere secundum latitudinem, & contrahere secundum longitudinem: oportet ergo quod quando convulsio ex inanitione nascitur à dicta febre, quod non statim incidant in convulsionem, ac incidunt in febrem, sed paulatim transacto aliquo tempore, quo valat calor exiccare.

Sed quæres, an possit convulsio ex siccitate invadere à principio, à causa saltim procatartica, non præcedente alio morbo, hoc est an possit contingere subito, sicut convulsio ex repletionem subito fit; ita ut verbum *subitò*, non significet non præcedentiam alterius morbi: nam jam diximus convulsionem ex repletionem posse fieri præcedente febre adhuc æstuantem, & sic etiam hæc convulsio subito non fieret in hoc sensu, significat ergo verbum *subitò*, breve tempus. Hoc ergo supposito dicimus convulsionem ex siccitate non posse à principio invadere absque præcedentia alterius morbi, & paulatim etiam induci assero. Probat, quia si contrarium fieret, maxime quia subjectum dispositum est, & exsiccatum; hæc autem siccitas esset morbus; nam cum illa non erat convulsio, & cum intensiori est; oportet ergo dare causam quæ ulteriorem illum gradum producat, ac proinde cæteræ causæ exsiccentes dummodò ad illam intensiorem non perveniant, morbum prius inducent antequam convulsionem. Et licet marasmus & quælibet hectica febris possit induci à principio non præcedente aliâ febre, non verò non præcedente alio morbo, nam siccitas antequam sit in sufficiente intensiõne ad hanc febrem, morbosa erit.

Hucusque de causis demonstrantibus convulsionem ex inanitione egi, restat nunc causas demonstrantes convulsionem ex repletionem assignare. Et quidem una ex his est plenitudo corporis, & otium, quod maxime conducit ad multitudinem humorum crudorum; hoc expressit Gal. lib. 2. aph. comm. 26. *Cum igitur, ait, aliquem sanum contigerit repente convelli: huiusmodi convulsionem necesse est ex repletionem fieri.* Nam quæ fit à siccitate, paulatim excitatur; si verò fiat à frigore facile constat externa aliqua refrigeratione, aut ex decubitu in loco frigido.

Hanc autem convulsionem quæ fit ex repletionem, omnes Auctores conveniunt fieri ex tribus humoribus, sanguine scilicet, pituita & melancholia, vel tumorem elevantibus, & sic contractionem illam facientibus modo explicato; vel absque eo quod tumorem elevent, solum suâ copiâ, madefaciente tamen, ita ut non unam solam partem, sed totum nervumprehendat. Sicut in liris contingit. Hoc ergo supposito, dubium potest esse an ex bile etiam

contingat convulsio ex repletionem; & breviter dico non esse ullam repugnantiam quare ab ea fieri non possit: nam sua quantitate posse obstruere satis ostendimus, *cap. de apoplexia*, & similiter potest tumorem elevare; non est ergo ratio quare convulsionem causare non possit si dictis stemus.

Sed dices quod antequam bilis sit in quantitate sufficienti, ut obstruat, & tumorem elevat, irritabit sua qualitate, ac proinde expellitur à natura, antequam convulsionem excitet.

Respondetur hoc non ita contingere: nam potest tam citò in tanta quantitate fluere, ut non sit tempus sensibilis Medico antequam excitet convulsionem, & sua quantitate obstruat. Vel possumus dicere cum Petr. Garcia quod licet bilis accedat ad nervos, aut eorum exortum, vel cavum, non expelletur motu convulsivo: nam talem modum expellendi quæ moveri potest; nervus autem non movetur secundum se. Sed contra hoc mihi videtur quia cum musculus sit pars affecta in convulsione, ut diximus, si ad eum accedat portio bilis, non est cur non irritetur sua qualitate, & cum possit moveri, non est cur bilem non expellat, ac proinde antequam possit facere convulsionem expelletur.

CAPVT VIII.

An Tetanus sit convulsio.

COMMUNITER Auctores enumerant tres species convulsionis, scilicet Emphrothotonos, Opisthotonos, & Tetanus, in presenti autem capite de Tetano erit sermo, an scilicet sit vera convulsio. Et quidè videtur quod non: nam convulsio, vera est contractio musculorum versus suam originem: sed in tetano nulla est contractio, imò potius membrum tetano laborans rigidum apparet, quod contrarium est convulsioni & contractioni, ergo Tetanus licet conveniat cum convulsione in ratione generica pravæ figuræ, tamen contrariatur ei, quatenus in Tetano non est contractio, sed membrum rigidum, & in convulsione est vera contractio, & membrum rigidum non est. Aliqui ad hoc respondent quod licet in Tetano de facto non sit contractio, est tamen causa de se valens contractionem facere, quæ de facto non facit ratione impedimenti, scilicet quia contraria pars est affecta, & sic musculus contrarius, resistit contractioni alterius, quo fit ut uterque musculus habeat causam sufficientem valens contractionem facere in Tetano, & tamen mutuo se impediunt, & sic pars rigida maneat in Tetano.

Nobis tamen dicendum est, tetanum esse veram convulsionem, quod sic probo: nam licet membrum rigidum in eo appareat, & quiescere videatur, verum est quod ibi est actio musculi, licet pars immobilis sit, cum autem nulla sit actio musculi præter contractionem, inde est quod in tetano uterque musculus de facto agit, & contrahitur, pars tamen rigida apparet immota, ex eo quod cum musculi contrarij simul agant, & contrahantur, sese mutuo impediunt, & ita pars non potest moveri, neque cedere in aliquam

partem, licet in utroque musculo sit vera contractio de facto facta à solo morbo; operatur enim ejus causa detinendo partem in illo situ. Hinc clarè intelligetur tetani definitio, si dicamus, *Tetanus est cum partes invite in contraria retrahuntur à musculis oppositis*. Ex quo etiam facilè intelligitur tetanum vocari convulsionem compositam, ex eo quod in tetano concedimus contractionem in utroque musculo opposito, ratione cujus pars tetano affecta rigida apparet, licet musculi contrahantur.

CAPUT IX.

Quot sint species convulsionis ratione partis.

AUTORES omnes conveniunt in assignandis speciebus convulsionis ratione partis, & dicunt esse tres. Prima est quando caput vergit ad thoracem, & dicitur *Emprostotonos*. Secunda quando caput vergit ad spatulas & posteriores partes, & dicitur *Episthotonos*. Tertia species est quando ad nullam partem vergit, sed rigida manet, & dicitur *Tetanus*.

Sed contra istam communem & à nobis defendendam doctrinam arguunt sic: nam ex dictis solum colligitur quod sint tres species convulsionis spectantes ad caput: at sic est quod etiam in aliis partibus convulsio reperitur: ergo respectu earum aliæ diversæ species convulsionis statui debent.

Respondetur quod sub illa divisione comprehenduntur convulsiones omnium partium; nam illa divisio est in omnem illam partem quæ antè, aut retrò, aut versus nullam partem vergit; cum autem hoc conveniat omnibus partibus, nam vel antè convelluntur, vel retrò, vel rigidæ manent, & sic omnibus partibus illæ species convulsionis sunt communes; ponunt autem Autores exemplum in capite, quia convulsiones ejus sunt manifestiores, & magis obviæ sensibus.

Dices secundò; caput non solum vergit, antè & retrò, & ad nullam partem quando rigida manet, sed etiam vergit ad latus versus humeros; ergo si ex eo quod vergit antè & retrò, duas species statuunt Authores, etiam ex eo quod vergit ad latus, alias duas statuere debent.

Respondetur illas contractiones versus latus fieri ab eisdem musculis à quibus aliæ contractiones versus partem anteriorem & posteriorem fiunt; undè fiunt quod cum omnes hujusmodi contractiones ab eisdem musculis fiant in omnibus his tantum sunt illi duo musculi affecti, ac proindè dum species ratione partis affectæ enumerantur, tantum duas enumerat, licet motus & inclinatio partis sit diversa, quando est versus humeros quàm quando est versus anteriores aut posteriores partes. Quod autem non sint diversi musculi ponendi ad omnes diversos motus partium, constat; nam ab eisdem musculis brachium movetur sursum & deorsum, & circulariter; ergo idem continget in capite & in quolibet alio membro.

CAPUT X.

An in vulneribus capitis convulsio fiat in latere opposito, & paralysis in principio, & habeat causam aliquam ex dietis.

OC CASIONEM huic dubio dedit Hippocr. nam lib. de vulneribus capitis dum recenset illorum signa mortalia, dicit: *Plerisque enim nervorum distensio in altera parte corporis supernascitur: siquidem vulnus in sinistra capitis parte fuerit, nervorum distensio dexteram corporis occupat; si dextera capitis vulnerata sit, nervi in sinistra corporis distenduntur*. Quibus verbis clarissimè constat rationem dubitandi ab Hipp. insinuatam esse, quare scilicet hoc contingat. Ad quod advertit quod Hippocr. non vult semper contingere quod dextro latere affecto, vel vulnerato, sinistram convelli, sed ut plurimum, ut denotatur per illud verbum *plerisque*. Secundò nota ibi loqui de vera convulsione, & non de motu convulsivo.

Hoc ergo supposito, & prætermisso occulto consensu nervorum ad quod Peramatus reducit prædictum eventum; quia sine fundamento est. Accedamus ad placitum Gentilis qui ait causam hujus eventus esse, quia cum pars vulnerata sit debilis, non potest contrahi super materiam, sed subsidet & laxatur; pars verò distantior sicciore est, & ita potest contrahi: sed hæc ratio insufficiens est, quia non reddit rationem ob quam paralysis sit in parte vulnerata; nam licet non possit contrahi ob debilitatem, non idè sequitur non posse paralyti laborare.

Sed reddit rationem quare contingat paralysis in parte vulnerata: nam cum ad partem vulneratam currat quamplurima copia humoris, utpotè debilem quæ valet obstruere, & sic facit paralytim, ad oppositam verò partem minor copia humoris fluit, & sic facit motum convulsivum: sed hæc ratio etiam insufficiens est, quia non reddit rationem quare ad partem oppositam sanam aliquid debeat fluere.

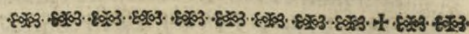
Sed ut ad resolutionem hujus dubij accedamus, nota sermonem esse, ut dixi, de vera convulsione. Secundò nota duobus modis posse intelligi excitari convulsionem ex ulcere, aut ortà inflammatione in parte ulcerata distendentèque secundum latum, vel quia postquam cepit apparere, evanuit tamen, & hoc est frequentius. Et ratio est quia cum in illis ulceribus tumores evanescent, intrò recurrunt, radicèsq; nervorum occupant, & fit convulsio. Quando ergo Hipp. inter lethalia signa vulnerum capitis posuit & assignavit convulsionem contrarij lateris, loquitur de illa quæ fit tumore non apparente perseveranter, nam si tumor, aut inflammatio appareat, potius est consentaneum rationi fieri in eodem latere convulsionem.

Sed dices: si parte exulcerata dextrà existente, potest fieri convulsio in sinistra, & è contrà

contrà cur parte posteriori exulceratâ, non fiet convulsio in anteriori, & è contrâ?

Respondetur partem dextram esse proximiorē parti sinistra; partem autem posteriorem esse distantiorē à parte anteriori, & sic parte dextrâ patiente vulnere pars sinistra afficitur, & è contrâ; non verò parte anteriori pars posterior patitur: nam aliàs in longinquam partem fieret consensus.

non est opus immediatam causam actionis læsæ rationem morbi habere, licet verum sit omne symptoma procedere à morbo mediatè, vel immediatè. Explicatum autem jam est quod ille motus deorsum sit præternaturam ex parte principij, non corpori ut gravi, nam ut sic, naturalis est, sed corpori in quantum animatum animâ sensitivâ.

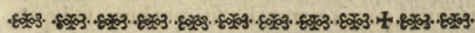

CAPUT II.

Ad quam facultatem spectet Tremor.

DISPUTATIO XXII.

De Tremore.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit Tremor.

INTER ea quæ solent evenire musculis, est tremor, qui secundum Medicinæ parentes est symptoma in actione læsæ proveniens à facultate debili.

Sed restat dubium sub quo membro actionis læsæ tremor sit; & videtur esse sub actione diminuta. Et probatur quia tremor procedit ex debili facultate ex omnium Medicorum sententia: sed quando ex tali facultate procedit hujusmodi symptoma, est læsæ actionis in diminutione: ergo si à debili facultate procedit, symptoma in actione diminuta est tremor.

Nobis autem dicendum est tremorem esse symptoma ex duplici motu compositum, sursum scilicet & deorsum, constatque duplici motore, gravitate scilicet ad motum deorsum, & facultate debili, ad motum sursum & sic tremorem partim esse actionem diminutam, quantum ad id quod fit à debili facultate, partim verò esse actionem depravatam quantum ad id quod fit à gravitate, ac proinde motus deorsum qui à gravitate fit est depravatus & erroneus, non auctus: dicitur autem erroneus in quantum fit à gravitate, vitio scilicet principij; motus autem sursum cum ex debili facultate procedat, non est dubium quin sit diminutus: cum autem tremor sit symptoma compositum ex duplici motu, sursum scilicet & deorsum, non erit mirum partim esse actionem depravatam, partim verò diminutam.

Sed dices: motus deorsum non est præter naturam: siquidem à gravitate quæ est principium naturale illius motus: ergo non habet rationem symptomatis in actione læsæ per depravationem.

Respondetur illum motum deorsum esse naturalem corpori in quantum grave est, non verò in quantum animatum animâ sensitivâ: nam juxta hanc rationē moveri ab alio principio, & non à gravitate; & licet verum sit habere rationem symptomatis, non tamen rectè infertur gravitatem illam habere rationem morbi, licet ab illa fiat immediatè, quia

SENTENTIA satis communis & recepta apud Autores antiquos est, tremorem esse symptoma facultatis animalis motivæ quæ spontè agit, & voluntariè. Hoc expressè tenent Galenus & Avic. quampluribus in locis, & præcipuè Gal. lib. de differ. symptom. cap. 3. & lib. epid. 3. part. 1. comment. 4. dum ita dicit, *Iam motus voluntarij qui secundum naturam obitur, una est forma qui tremor appellatur.* Idem etiam expressè fatetur quampluribus aliis in locis.

Sed videtur hoc non consonare cum dictis cap. præcedenti, ibi enim diximus tremorem constare duplici motu, sursum scilicet & deorsum, quorum quilibet fit à suo motore, ita ut motus deorsum fiat, à gravitate: sed motus factus à gravitate non est cur dicatur facultatis animalis motivæ esse, neque ullo modo voluntarius: ergo.

Respondetur quod licet quod in argumento proponitur est verum, tamen meritò dicitur tremor symptoma facultatis animalis, etiam secundum motum deorsum, quia quod gravitas moveat, tunc ex debilitate virtutis procedit, licet non efficienter: undè fit tremorem etiam quoad utrunque motum dici aliqua ratione nobis voluntarium, in quantum est in nostra potestate operari, vel secus; dicitur tamen motus ille deorsum invito animali fieri, quia postquam cepit animal movere sursum, tunc licet velit continere partem, in se ipsam, aut ulterius progredi motum, non poterit.

Sed dices non omnem tremorem factum mediis musculis & nervis esse voluntarium; nam duplex est tremor, unus perfectus & exquisitus, qui fit ex debili facultate & gravitate membri, ut est in senibus ut convalescentibus, qui motus est voluntarius, ut diximus: alius verò est motus tremulus omninò morbosus, fitque ex causa irritante quæ animalem facultatem cogit ad opus, & ex gravitate membri quæ contrarium motum (deorsum scilicet) cogit fieri: in hoc autem facultas animalis involuntariè movet, & dicitur talis motus convulsivus. Quod patet; nam talis motus non potest per voluntatem nostram cohiberi; neque eâ renuente non fieri, ac proinde non omnis motus factus mediis musculis, & nervis debet vocari voluntarius.

Sed licet non sit præter rationē motum illum convulsivum fieri à debili facultate quæ

irritata moveat mediis musculis, & à gravitate ipsius partis in motum deorsum inclinante, (licet habeat difficultatem, cum motus iste sit ad expulsionem causæ molestantis: quo pacto constat duplici motu altero à gravitate, cum iste non sit accommodatus ad expulsionem illam.) Nolo in præsentem contentionem facere an motus iste convulsivus qui reperiri solet in malignis febribus, possit dici verus tremor, quia potius quæstio de nomine quàm de re est. Sed nobis non placet dicere, quod si motus ille sit mediis musculis & nervis, sit involuntarius, sed potius necessarium voluntarium debere esse: nam facultas animalis semper operatur cum subordinatione ad cognitionem & ad actionem appetitûs sensitivi; & sic licet molestia & irritatio præcedat, ad illam semper hoc modo operatur, ac proinde facultas executiva motûs non potest in nobis fieri renuente voluntate, licet non postulet motus ille actum positivum voluntatis inclinantem ad eum; unde colligimus motum illum convulsivum mediis musculis factum non fieri in nobis necessarium, adhuc si præcedat irritatio, dummodò caput bene valeat; siquidem voluntas nostra ex irritatione non necessitatur.

Undè deducimus non esse inconveniens musculos quamvis sint instrumenta voluntarij motus pati aliquod præter voluntatem, ut in vera convulsione contingit, quia nos non quærimus passionis causam, sed agentem quæ si facultas animalis sit, non potest facere motum in nobis renuente voluntate.

Nobis dicendum est in præsentem talem motum muscutorum in quantum non cessat ex voluntate nullo modo fieri à facultate motiva animali, neque secundum totum, neque secundum partem, sed fieri à causa naturam, nempe ab humore, aut tenui aliqua substantia immèdiatè, quæ effectivè movet partem intra quam includitur, humor verò ille aut tenuis substantia movetur à facultate naturali expellente quæ præcedente sensu objecti operatur; hoc autem non est inconveniens, ut patet in fibris naturalibus quæ moventur ad expulsionem in ventriculo, & in intestinis præcedente sensû tactûs irritatione: non ergo est inconveniens facultatem naturalem expellentem mediâ sensû tactûs irritatione operetur, dummodò talis motus non subordinetur per se imaginationi, & appetitui, ad quem motum ea parte quæ est deorsum, non implicat juvari etiam à gravitate ipsius membri. Denique constat hunc motum convulsivum differre à convulsione, quia ista à solo morbo, nullâ operante facultate fit.

CAPVT III.

An Tremor fiat à duplici motore, an ab uno.

ANQUAM certum in hoc dubio suppono sermonem esse de vero tremore, & non de motu convulsivo; an scilicet fiat à duplici motore; estque ex-

pressa Gal. mens, in tremore esse motum fursum factum à facultate debili, ita ut ob ejus debilitatem nec possit progredi motum fursum, neque in eo sistere, ac proinde deorsum movetur à gravitate membri naturali, vel quandoque à gravitate præternaturam humoris indebiti, in ipsa parte ponderantis; quot fit ut in tremore sit duplex motor, & duplex motus, unus deorsum in quo sisteret pars, si non esset facultas intendens motum fursum tanquam principium efficiens ejus, & alter fursum factum à sola facultate.

Undè fit quod licet motus deorsum fiat à gravitate ipsius partis naturali quæ nullo modo habet rationem morbi, tamen optimè à Galeno dicitur tremorem fieri à natura, hoc est à facultate secundum motum fursum, & à morbo secundum motum deorsum, non quia gravitas partis naturalis sit morbus, sed quia satis est ut ille motus sit symptoma fieri ab aliquo principio ratione morbi, & quia gravitas ibi non moveret nisi adesset morbus, ex quo virtus motiva animalis debilitaretur, idè dicitur fieri à morbo, remotè tamen & occasionaliter, licet fiat à gravitate efficienter & immèdiatè, quæ morbus non est, nisi fiat à gravitate humorum extensum in musculis, pondus præternaturam facientibus in partibus, tunc enim gravitas illa morbosa, & præternaturam erit.

Ex Medicis solus Gentilis de Fuligineo non convenit cum Gal. sed affirmat quod licet in tremore sit duplex motus, fursum & deorsum, non tamen fit à duplici motore, sed ab uno, nempe à facultate: Et probat quia additio resistentiæ in mobili supra virtutem motoris, non facit distinctum motum, sed eundem motum facit tardiozem: sed gravitas illa quæ est in tremore est additio resistentiæ mobilis; ergo solum ex illa fiet motus à facultate tardius, non verò fiet diversus motus.

Sed Respondent aliqui satis acutè, quod quando additio resistentiæ superat virtutem motoris, tunc fiet alius motus; si verò non superet, licet sit additio resistentiæ mobilis, solum faciet motum tardiozem, ac proinde in tremore gravitas superat virtutem facultatis, & sic fit ille motus diversus deorsum à gravitate, & non à facultate.

Tamen contra istam solutionem possumus insurgere: nam oportet explicare si in motu deorsum vincit gravitas à quo postea crescit virtus animalis, ut moveat fursum, & à quo etiam diminuitur, ut vincat gravitas; à nullo certè videtur hoc fieri: nam virtus est reddita debilis propter morbum; hoc autem eodem modo se habet: ergo semper virtus movet debilis, ac proinde non est unde crescat ut faciat rursus motum fursum postquam est victa à gravitate faciente motum deorsum.

Ad hoc in quo tota est difficultas Respondent aliqui facultatem in illis qualitatibus reperari non aliter ac facultas vitalis in pulsu intermittenti, parvis illis quietibus reparatur, & rursus intendit motum, & arteriam movet quam tempore quietis non poterat movere; sic ergo facultas animalis quando in motu deorsum factum à gravitate quiescit, reparatur, & sic rursus facit motum fursum. Sed licet ab his Autoribus assignetur occasio

in qua reparatur virtus, non tamen explicatur quo pacto fiat. Et ita nobis cum Gal. dicendum est, contingere quia impedimentum quod erat ad virtutis descensum, variatur in ordine ad ipsam. Itaque aliquando vincitur virtus propter magnam obstructionem & integram, quo fit ut tunc fiat motus deorsum à gravitate, aliquando verò non vincitur virtus, ex eo quod obstructio non est integra, & ita virtus potest communicari; quo fit ut conante facultate, se excitet ut causam obstruentem, quodammodo expellat, & sic influxus possit communicari, ita ut contra gravitatem rursus sursum moveatur pars à propria facultate.

Hinc ergo constat rigorem non fieri à duplici motore: nam non constat duplici motu; non enim constat motu deorsum; siquidem cum rigor totus sit ad expulsionem materiae, & motus deorsum ad id non conducatur, inde est quod talis non sit in rigore, ac proinde non nisi unicus motus, scilicet facultas, licet verum sit quod etiam duplex motus ab eodem motore fieri potest; tamen quod dicimus est, in tremore duplicem illum motum non fieri ab uno motore, sed à duplici.

Quod sic probò: nam ille duplex motus sursum scilicet & deorsum, non potest fieri ab uno motore, quia non à gravitate, siquidem hæc non potest movere sursum corpus cui inest, neque à facultate animali motiva: nam si potest movere altero motu contrario, non est cur non possit continuare priorem, vel saltem in eo sistere, & sic vel continuabit motum sursum, vel in eo sistet; non verò faciet motum deorsum. Dices majus robur virtutis requiri, ut continetur motus sursum, quam ut fiat motus deorsum, quia ad hunc juvat gravitas, ad illum resistit; tamen contra est, quia saltem poterit retardare motum deorsum, ne tanta celeritate fiat: sed cum experientia constet fieri secundum proportionem gravitatis id non contingit; ratio autem cur non possit fieri à facultate uterque motus, est quia non esset major ratio cur unus quam alter fieret: nam dispositio præternaturam eadem remanet quoad utrumque motum. Neque valet dicere utrumque motum esse voluntarium cum mediis musculis sit factum, & ideo pro voluntate hunc vel illum exerceri: nam contra est; nam motus deorsum multoties sit repugnante voluntate: nam quando volumus movere brachium sursum ob aliquem finem, tunc motus deorsum ad nihil conducit, sed potius est impedimentum ad consequitionem finis, & sic est præter voluntatem; manet ergo esse duplicem motorem.

CAPVT IV.

*Quis morbus reperiatur in Tremore,
& quas causas habeat.*

CUM omne symptoma à morbo nasci debeat, quærimus in præsentia à quo morbo tremor nascatur: licet etiam ipse tre-

mor qui symptoma, est habeat etiam rationem morbi instrumentalis in situ mutato. Sed dubio breviter respondemus morbum à quo procedit tremor non esse unum, sed diversos, tot nempe quot possunt debilem reddere facultatem, & virtutem animaleam sicut obstructio, aut aliquid aliud, ut patet in senibus & convalescentibus, in quibus ob debilitatem virtutis tremores fiunt: constat etiam in eis qui portant aliquod onus majus quam rectè, possint vires ferre.

Circa causas à quibus potest tremor causari, dicit Avicen. esse tres, aut ex parte virtutis, aut instrumenti, aut utriusque simul. Primum contingit quando virtus debilitatur, aut propter passiones animi, aut propter consumptionem spirituum, aut propter obstructionem impediendam communicationem virtutis ad sensum & motum, ratione cujus manet improporcionata facultas cum pondere, & sic fit tremor. Secundum contingit per vitium instrumenti, ut si mollescit ab humiditate, aut frigore quod debilitat nervos, aut spiritus, aut nimie exiccetur, ita ut non obediat reflexioni facile. Denique causa ex parte utriusque contingit, quando simul istæ duæ adsunt. Et hæc de hac Disputatione.

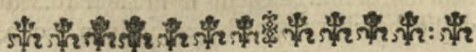

DE AFFECTIBVS Oculorum.

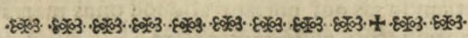
T clarius in affectionibus oculorum procedamus, advertere debemus oculum posse pati morbum ut pars similis est, ut quando aliqua distemperie præternaturam afficitur, & etiam potest pati ut instrumentalis pars est, ut quando meatus obturatur propter inflammationem, aut scirrhum, & quid simile, quod contingit malo oculis non apparente. Denique aliud vitium est cum nihil aut exiguum splendidi spiritus à cerebro in oculis descendit; nam cum mediis spiritibus virtus ad sensum & motum communicetur, nihil mirum quod deficientibus spiritibus visio lædatur.

Rursus advertere debemus visionem tripliciter lædi posse, vel ablatè, ut contingit in cæcitate, in qua si nihil prorsus in oculo apparet, dicitur Græcè *Amacrofsis*, quæ accidit, aut propter obstructionem nervorum opticorum compressionemque, aut quia virtus à cerebro deficit; vel depravatè visio fit, quando scilicet apparent videri objecta quæ non sunt, quam affectionem Græcè appellant *Pororasim*. Quod si contingat ob crassum humorum inter crystallum, & tunicam corneam, dicitur *Cataracta*; denique potest diminutè lædi visio, & dicitur *Ambliopia*, five imbecillitas; cum ergo lædatur visio propter nervos opticos, tunicas, humores malè affectos, & propter vitia spirituum, sigillatim de his agendum est; & initium sumimus ab affectibus tunicarum.

DISPUTATIO XXIII.

De Affectibus tunicae adnatæ.

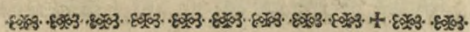
CAPUT PRIMUM.

De Ophthalmia.

EX morbis quibus tunica adnatæ, idest tunica externa quæ constituit album oculi, solet affici, est ophthalmia, Latine lippitudo dicta, quæ definitur, *Est inflammatio tunicae adnatæ.* Ubi adverte, nomine inflammationis non phlogosim, sed verum humorem intelligi. Duplex solet inter Medicos dici ophthalmia seu lippitudo, una propria quæ vera inflammatio est tunicae adnatæ; alia impropria quæ perturbatio dicitur, vel ophthalmia incipiens quæ non in vero tumore consistit, sed rubedine oculi cognoscitur, & à causis externis frequenter excitatur, ita ut multoties auferatur, hoc ipso quod causa externa auferatur, qualis solet esse aer, insolatio, & aliæ similes: Et hinc fit quod cum perturbatio seu ophthalmia incipiens non sit morbus consistens in vero tumore, quod sit morbus distemperie calidæ & humidæ cum materia, idest cum humore. Sed adverte humorem illum descendente ad tunicam albam externam adnatam dictam, & ruborem causantem in albo oculi non esse sincerum sanguinem quartum humorem, sed aliquid massæ sanguinariæ descendere; & cum quartus humor, in illa, est in majori quantitate, viget ejus color rubor; & sic apparet rubedo in oculo, non quia solus quartus humor descendat, quia non erat major ratio cur ille quàm reliqui humores descenderent, sed ob rationem dictam.

Hinc constat veram ophthalmiam consistere in vero tumore, ac per consequens esse, morbum instrumentalem, vel temperamenti cum fluxu humoris, ut quis voluerit opinari. Denique alius affectus tunicae adnatæ est qui dicitur *Chemosis*, qui solum per magnitudinem à lippitudine differt; nam in chemosi major inflammatio quàm in lippitudine est.

CAPUT II.

De Pterygio.

ALTER morbus solet evenire tunicae adnatæ qui *Pterygium* dicitur, qui nihil aliud est quàm caro dura similis nervo supercrescens in tunica adnatæ ad modum unguis, & ut plurimum incipiens à lacryma-

li; quod his verbis explicuit Avicennas *fen 3. lib. 3. tract. 2. cap. 22.* dicens, *Est additio conjunctivæ, & velaminis continentis oculum, incipiens secundum plurimum à lacrymali, & currens semper super conjunctivam.*

Sed oportet explicare quis morbus sit pterygium. Et dicimus breviter esse morbum in numero aucto, læderéque actiones, & quia contractionis oculi motum impedit, tum etiam quia precipitando totam pupillam contegat; ex quibus prior læsio est quantum ad motum, & secunda quantum ad sensum, quia scilicet cum sit corpus opacum, facit umbram, & idè obtenebrat. Ex quibus planè constat esse partem viventis.

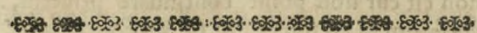
Deindè alius est morbus qui huic tunicae tribuitur, & dicitur *hypophasma*, idest quando ex ictu aut percussione rumpuntur venæ hujus tunicae adnatæ, taliter ut exeat sanguis: qui morbus licet aliis partibus corporis conveniat, tamen quia frequenter contingit in hac tunica, illi tribuitur; posse etiam fieri à causa interna, ut à fervore sanguinis, asserimus.

Hypophasma.

DISPUTATIO XXIV.

De Affectibus tunicae corneæ.

CAPUT PRIMUM.

An ex mutatione coloris hujus tunicae, & cum humores fluunt diversi coloris, lædatur visio.

RO intelligentia totius disputationis oportet advertere tunicam corneam lædi quoad visionem, vel quia inspissetur, vel quia incrassetur, vel quia humectetur, vel quia colorem mutaverit, eò quod talis tunica est tenuis, dura, densa, & splendida, & sic per crassitiam, aut inspissitudinem opacitatem contrahit, & sic est impedimento quo minùs recipiatur intrinsecus lumen in parte elicitive visionis; ratione verò humiditatis fit visio caliginosa, eò quod partes ab illa laxantur & concidunt inter se, sicque adumbratio contingit, & visio fit læsa.

Sed quod majorem difficultatem habet in presenti cap. est explicare an per mutationem coloris hujus tunicae, aut cum humores fiunt diversi coloris, lædatur visio. Et partem affirmantem videtur tenere Gal. & probat similitudine de sensu gustûs: nam si quis intra sensum gustûs habeat saporem amarum; omnia externa quantumvis dulcia sint, apparent amara; ergo eadem erit ratio de colore in sensu visûs, ita ut si in ejus organo sit unus color, objecta omnia apparebunt talis coloris.

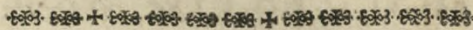
Sed his non obstantibus contraria sententia tanquam vera est nobis sustinenda. Et probatur primò quia Aristot. in quibusdam tunicis

tunicis oculorum posuit colores, & tamē experientia constat non videri omnia externa ejusdem coloris: ergo idē tenendum est de mutatione coloris tunicae corneae. Dices, verum esse si tunicae praedictae in quibus adest aliquis color, essent elicitive visionis, sed cum non sint, nihil probat argumentū. Tamen cōtra est, quia species objectorum ita recipiuntur in aliis partibus quae sunt ante humorē crystallinū, sicut in ipso, ac proinde variabunt ipsam visionem per variationē speciei; ergo si non cōtingit in casu posito; neq; continget variatio, quamvis tunica cornea afficiatur quolibet colore.

Deindē, quia licet imaginatio sit potentia existens in organo corporali habente qualitates naturales, ista non impediunt imaginari res alias sicut sunt, neque apparet res ejusdem naturae cum illis, sed diversas res sicut sunt in se potest imaginari: ergo sic cōtinget in sensu visus, licet praedicta tunica quolibet colore afficiatur. Deindē quia in visu extensio potentiae non potest impedire cognitionē extensionis objecti; ergo neque alia, licet realiter in organo sint. Neque valet si dicas extensionem esse sensibile commune, quod non producit propriam speciem, colorem vērō maxime, & sic oportet denudari à natura sensibilis proprii. Tamen contra est quia saltem percipitur per modum diversum; ergo si species alicujus objecti visibilis proprii impeditur ab entitate coloris existentis in oculo, ita species modalis sensibilis cōmunis debet impediri ab aliquo simili existente in oculo, hoc autem non contingit, ergo neq; illud. Denique quia quodlibet objectum producit in sensu diversam speciem sui propriam; ergo licet in organo v. g. sit color niger, nihil obstabit quominus objectum repraesentet propriam sui speciem.

Dices: quando videmus objectum per vitrum viride, ita apparet objectum; ergo per colorem medij modificatur species propria objecti. Respondetur ibi nullam esse modificationē neq; illo modo fieri, sed idē apparet objectū viride, quia ille color medij mittit specie ad oculū efficaciorē quā aliud objectū, trahitque potentiam ad sui cognitionem, & alter color non videtur, vel remissē. Sed pro cōpleta intelligentia advertere oportet duobus modis posse intelligi reperiri in oculo aliquem colorē praeternaturā, vel mutato teperamento cui debeatur color ille, aut fluente humore participe coloris; quolibet autem ex his modis laeditur visio, sed non propter colorem ibi productum sed ratione temperamenti vitiati, ita ut licet talis color ibi non produceretur, eodem modo esset laesio in visu. Quapropter sentimus cōtra Vallef. colorem oculi non esse morbum, quia nō laedit per se visum, sed potius esse symptoma in qualitate mutata. Hinc fit quod licet in his qui morbo regio laborant omnia externa quae videntur appareant pallida, non est quia color sit supra hanc tunicam pallidus, neque quia hujusmodi color supra tunicā videatur, sed quia exit vapor pallidus extra qui facit sui visionem producendo speciem sui coloris. Sed contra videtur, quia etiam lumen posset foras exire & facere apparere omnia objecta lucida. Unde ad rationem contra nos primò factam dicimus, ibi non impediri sensationem objecti dulcis, sed quia tunc sapor amarus producit

species acriores & potentiores ac sapor dulcis, tunc quia objectum dulce valde remissē sentitur, veluti deobscuratur praesente sensatione intensiori objecti amari

CAPUT II.

De ulcere corneae tunicae, & aliis morbis ejus.

TUNICA cornea exulcerationem pati potest ex qua aliquid aquosi humoris foras effunditur: neq; de essentia hujus morbi est quod modò agamus, cum constet esse in soluta unitate, quod non solum contingit tunicae corneae, sed & uveae. Sed dubium est an staphyloma sit affectus hujus tunicae corneae, an potius uveae. Et licet apud Aëtium inveniatur duo loca quae videntur contrarij, tamen certum est staphyloma quod in prominentia tunicae simili acino seu grano uveae consistit orta à corrosione aut ruptione tunicae, esse affectū primariò competens tunicae corneae, ut communiter omnes Autores referunt, & secundariò affici tunicam uveam, eò quod mutet situm naturalem.

Staphyloma.

Alter affectus solet à Medicis poni qui dicitur albugo, estque juxta communem sententiam de natura cicatricis quae existens in ipsa tunica, visionem laedit, de quo effectu dubitatur sub quo genere morborum comprehendatur, & dicimus non esse neq; in numero aucto, neq; diminuto, cum licet verum sit, quod pars tunicae amittatur, tamen cum cicatrizatur, acquiritur alia loco illius, & sic laeditur visio, vel diminutē, vel ablatē, & morbus à quo procedit, est in qualitate secunda, ut densitate & crassitie, de quibus suo loco erit sermo.

Albugo.

Sed adhuc dubitabis cur dicatur albugo morbus proprius tunicae corneae, cum etiam cicatrices possint in aliis tunicis & partibus inveniri. Respondetur quod licet verum sit quod in aliis partibus sint cicatrices, tamen quia solum in tunica cornea videntur referre albū colorem, proprius hujus tunicae, albugo dicitur morbus; dicitur autem cicatricem in tunica cornea referre colorem album, quia fit praedicta tunica ex semine, & etiam cicatrix quae juxta naturam partis fit, & cum majori densitate, & sic apparet cicatrix alba.

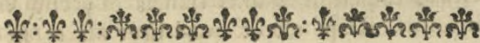
Deindē numeratur inter affectus hujus tunicae Carcinomia, quae nihil est quàm cancerum, dicitur autem proprium hujus, quia frequentius in tunica cornea fit quàm in aliis. Sed an id sit verum examine indiget, pro quo adverte ex pluribus causis posse contingere partem aliquam cancro affici. Primò ob molliem & laxitatem partis; sic enim apta est ad recipiendum, ob quod facilius mulieres incidunt in hunc tumorē, & praecipue, circa ubera. Similiter ex situ partis provenit major aptitudo ad hunc affectum; ut in partibus inferioribus quàm in superioribus facilius contingit, ceteris paribus; siquidem gravis humor aptior est ad descensum quàm ad ascensum; tum etiam latitudo viarum facit ad praedictum

Carcinomia.

ctum cancrum. Et deniq; quod postquam humor receptus est in parte, plurimum inculcatur, intiméque adhæreat, ita ut propter prohibitam ventilationem fiat cancri materia, quæ aptitudo licet non sit ad recipiendum, est tamen ut quæ recepta est materia, sit accommodata ad cancrum. His ergo notatis dico quod licet ex parte mollitiei, & vasorû, tunica adnata sit aptior, ut in illa recipiatur humor, tamen aptitudo tunicæ corneæ superat; nam ab densitate majorē contingit frequentius exulcerari, quia excrementa minus expurgantur: similiter materia cancri semel recepta magis detinetur, & ad putredinem est accommodatior; quæ aptitudo ad cancrum superat alias: & sic quia frequentius contingit in tunica cornea, dicitur carcinomia affectus illius.

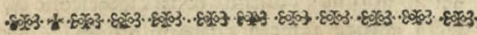
Hypopyo.

Alter affectus tunicæ corneæ dicitur Hypopyon, & dicitur talis quando in hac membrana, vel sub ipsa pus continetur, & quia ad formam unguis solet generari propter locum in quo cõtinetur solet Hypopyon nominari unguis, licet non propriè ut pterygium. Sed cū hujusmodi pus etiam possit generari in aliis tunicis; quærimus rationem ob quam dicatur morbus corneæ. Et dicimus id fieri quia pus ad sui generationem requirit putredinē, quæ facilius fit in illa parte ubi adest prohibita ventilatio: cū ergo minus ventiletur humor sub cornea, ob ejus densitatem facilius ibi putrescit humor, & postea in pus mutatur, atque idē ob frequentiam dicitur Hypopyon proprius affectus tunicæ corneæ. Dicitur à Gal. toto genere contra naturā, & cõmuniter nominatur symptoma tertij generis, quia retinetur quod excerni debebat. Similiter Gal. dixit etiā habere rationē morbi in numero aucto, quia licet nō lædat visionē quatenus numerus auctus est, sed quatenus opacitatem efficit, & sic impedit visionem, tamen ratione numeri aucti impedit motum oculi, propter pondus, sicut lapis, in vesica; quod autem non sit viventis pars nihil facit ad rationem numeri aucti, ut *suprà* diximus.

DISPUTATIO XXV.

De morbis tunicæ uvæ.

CAPUT PRIMUM.

De Mydriasi, & Phthisi.

ORBI hujus tunicæ quidam pertinent ad foramen illius, alij verò ad corpus ipsius tunicæ, de quibus suo ordine agemus, & prius de affectionibus foraminis, inter quas una est mydriasis quæ cõsistit in dilatatione pupillæ majori quā secundum naturam debetur, quā affectione ita visus læditur, ut omnia quæ conspiciuntur ab ipsis, minora quàm sunt appareant. Morbus autem à quo prædictū symptoma procedit, est in mala conformatione civitatis, cum pupilla extendatur magis quàm pro natura expedit, quod verū est, si vel talis major dilatatio sit orta ex principiis generationis, si vel à causa morbosa, quia etiā vitia quæ ex principiis generationis cõtrahuntur, possunt habere rationē mor-

Mydriasis.

bi ut *in lib. de morb. & sympt.* dixit P. Garc. Modus verò læsionis qui reperitur in visu præsentem hoc affectu, est in actione diminuta, vel ablata aliquando, quod contingit quia cū cavitas sit major facilius dissipatur spiritus animales, & potissimū ab externa causa, ut si quis aspiciat lumē, quia scilicet dispersa virtus minus resistit ab quod qui habent oculos prominentes sunt debiles in visu eò, quod virtus est magis distributa & partita sit infirmior: cū ergo oculus ad videndum indigeat qualitate spirituum animalium, sit ut hac dissipatā lædatur visio, vel diminutē, vel ablatē juxta majorem, vel minorem dissipationem.

Sed dubitationem habet id quod diximus in principio quæ scilicet sit causa ut in hoc affectu objecta appareant visui minores quā sunt in se. Circa quod aliqui affirmarunt idē id cõtingere quia in dilatata pupilla species magis extenditur, & sic objectū apparet minus, sicut quando angustior est pupilla, quia species minus extēditur, apparet objectū majus. Quod probant exemplo: nam cū quibusdam specillis objectū apparet majus, cū aliis verò minus: sed hæc ratio nulla est: nā extensio sola speciei major, vel minor non potest conducere ad hæc diversitatem, ratione specillorum; nam exēplo constat cum eisdem specillis in quibus species servat eandem extensionem, aliquibus hominibus videtur unum objectum minus, & ab aliis videtur idem majus; ergo non stat diversitas in majori, vel minori extensione speciei.

Alij verò affirmant id cõtingere ob dispositionē spiritū: nam dilatata pupillā, spiritus est magis dispersus, & sic species rei visibilis non potest in eo multiplicari, ita ut faciat ibi terminationē, ob quam rationem non potest res videri in aère, & videtur in aqua, & sic cū ob hanc rationem species in spiritu non possit multiplicari, sit ut objecta diminutē videantur, & minora quàm sunt, sicut ex opposito ex cõstrictione pupillæ res apparet major, quia ob multam spiritus coadunationē species potest multiplicari multum, quia ex tali coadunatione, spiritus fiunt quasi densi, quod ostendunt exēplo, nā in serenitate hyemali minutissimæ apparent stellæ, quia earū species possunt recipi terminativè propter aëris grossitiē; in serenitate verò æstatis stellæ non apparēt ob raritatem aëris. Causa autē hujus necessariò debet esse debilitas secundū omnes Autores, licet in modo quo prædictus evētus cõtingat discordent. Sed contra istam sententiā sic argumentor, quia spiritus non potest acquirere tantam densitatem, ut terminet speciem, ita ut rectā viā ultra non transgrediatur. Deindē quia dato casu quod possit acquirere densitatem, sequeretur impedire visionē; nam si sint spiritus rectā viā cum parte similari, ubi est potentia & species, tunc si in spiritu terminaretur, nō posset rectā viā producere speciem in potentia, sicut si ante potentiam poneretur aliud corpus potens terminare, ut aqua, aut speculum: ergo etiā dato quod possint acquirere spiritus densitatem sufficientem, impediretur visio; ac proindē non dissolvitur quod inquiritur.

Alij verò cum Gentili affirmarunt contingere apparitionem objecti minoris quàm sit in se propter debilitatem cõtractam ex dispersis spiritibus, non ita ut hæc sola sufficiat ad prædictum

prædictum effectum, sed quia debili existente facultate, imbecillitas ipsa facit, ut palpebræ contrahantur in angustâ, & sic cum ex angustâ inspiciant, exiguam magnitudinē vident, quia cōpressis palpebris fit angulus minor. Sed contra istam sententiam sic argumētor, quia idem effectus sequeretur, si debilitas fiat ob aliam causam, & non ob dispersionem spirituum contractam ex majori dilatatione pupillæ. Præterea, quia etiam sequeretur in bene valentibus objecta apparere minori quā sunt in se, quod est contra experientiā. Sequelam probō, quia species tunc dicitur terminari in angulū, quia partes magis uniantur quod magis accedunt ad oculum, & sic cum proportionaliter magis uniantur quod magis accedunt, idē dicunt apparere objecta minora quādo palpebræ comprimuntur: sed eodē modo contingit in bene valentibus; nam quod species magis accedit ad potentiā, magis unitur, cum antea fuerit magis dispersa: ergo si ob maiorem unionē objectum repræsentant in minori extensione (quod falsum est) etiam in bene valentibus, omnia objecta apparebunt minora quā sunt.

Capivaccius verò contra hanc rem tenet eandem dubitationem posse excitari in bene valentibus qui percipiunt objecta minora quā sunt in se propter multam distantiam. Et sic ratio quæ convincit ad hunc eventum cōvincit ad alterum. Capivaccius idē asserit idē contingere, quia cum objectum est valde distans, non agit secundum omnes partes in crystallinum, & spiritus, & sic apparet objectū minus, sic ergo in dilatatione pupillæ, spiritus, ut potè minus uniti, minùs patiuntur, objectum apparet minùs. Sed hæc solutio non solvit quod inquiri dubium: nam cum totum objectum distans valde videatur, & non est major ratio cur hæ partes non mittant speciē quā alia, totum objectum videtur: & idē ob hanc rationē nō apparet minus. Ratio verò quare objecta valde distantia appareant minora, est quia objectum visibile usq; ad certam distantiam producit certum modum sensibilis communis; nempè extensionē, tūncq; videtur objectum tantæ extensionis, sicut est, post illam verò distantiam producit alter modus numero diversus, qui repræsentat minorem extensionem objecti, idē q; apparet minor: neq; solum talis modus est in specie impressa, sed in expressa. Sed adhuc hæc sententia non videtur locum habere in nostro casu, nam modus sensibilis illius communis, non ita variatur ex dilatatione, aut angustia pupillæ.

Alij verò dicunt objectum distans videri minùs extentum, quia species sunt remissiores, & imperfectiores, & ita licet repræsentetur totum objectum secundum omnes partes extensionis (cum ut dicebamus non sit major ratio unius quā alterius) tamen quia remissè & imperfectè repræsentantur, idē apparet objectum minùs, sicut in condensatione sunt omnes partes quæ erant antea, tamen redactæ ad minorem locum. Sic ergo dicunt quod in dilatatione majori pupillæ objectum apparet minus, quia priùs species producuntur in spiritu quā in potentia: cum verò sit valdè rarus ob dispersionem dictam producit in potentia speciem objecti valde remissam, sicut quando producitur ab objecto valde distanti, & sic apparet minùs extentum.

Sed prædicta doctrina supponit speciem priùs produci in spiritu, & hanc producere aliam impotentia, quod non est verum: nam si agens naturale ita potest producere effectum in parte distantiori, ut effectus productus in parte proximiori non sit totalis causa ipsius productionis in parte distantiori, ita etiam in productione specierum poterit contingere, & sic non producet speciem aliam remissiore in potentia species quæ est in spiritu rarefacto, cum sit virtus in efficiendi, ut eam producat in potentia in majori intensione. Cum hoc tamē nos Petrus Garcia nihil peculiariter dicit quod solvat dubium positum. Tamen contingere ob remissionem specierum, & improprietatem earum cum potentia, eò quod hæc sit debilis, ratione resolutionis spirituum, probabilius iudico, & eadem est ratio quando objectū apparet minus ob distantiam magnā. Dices quia symptoma læsæ actionis est hoc in quo objecta apparent minora visui, ac sunt in se, & dicimus cum Petro Garcia esse in actione diminuta: nam non est depravata aucta talis visio, ut constat; neque est depravata erronea, cum non versetur circa alienum objectum, ac est reverà: ergo talis erit actio diminuta, licet fiat alter quā pro naturæ modo, quia hoc non tantum est proprium actionis depravate, sed diminute: nam omnis actio diminuta fit aliter quā pro naturæ modo.

Causæ mydriasis sunt quæ faciunt tensionem in tunica; hanc autem tensionem à duplici causa aiunt fieri communiter, vel ob tumorem in dicta tunica, ratione cuius tensionem patitur versus latus, sicut contingit in convulsione ex repletionem, vel causatur à siccitate, ratione cuius partes magis densantur, & inter se magis uniantur, & sic medium foramen majus redditur: idem facit humor distendens partem, eamque replens, licet non faciat tumorem.

Alter morbus ponitur ab Autoribus præcedenti oppositus, qui vocatur Phthisis, Latine verò tabes, qui nihil est quam foraminis contractio, seu angustia præternaturalis prædictæ tunicæ. Ex quo constat esse morbum in conformatione oppositus præcedenti: nam ille est in majori amplitudine foraminis vevæ, iste verò in majori angustia. Læsio quæ reperitur in hoc affectu est depravata aucta, licet ab aliquibus dicatur in hac affectione objecta apparere majora quā sunt in se. Sed hujus rei causam indagare ita difficile est, sicut indagatio contrariæ causæ, de quo nihil Petr. Garcia; advertere tamen oportet aucta hanc visionem non dici læsionem in ordine ad naturam visionis absolutè, sed in ordine ad peculiare individuum, quod ante habebat foramen dilatatum, & postea constringitur, & sic licet visio intensiori modo fiat, dicitur contra naturam, quia nascitur ex angustia quæ est contra naturam huic individuo.

Causæ hujus mali sunt laxatio, vel distensio talis tunicæ, ratione cuius foramen fit minus; inter has etiam recenset Petrus Garcia siccitatem esse causam contractionis hujus. Sed meo iudicio videtur contrariari, eò quod dixit folio 468. columna secunda in medio, ubi dicit siccitatem quamlibet esse causam majoris foraminis, eò quod contractæ & densatæ partes quæ sunt ad latus, foramen fit majus.

CAPVT II.

De Hypochysifive suffusione.

SUFFUSIO etiam pertinet ad prædictum foramen pupillæ, vel tunicæ uveæ, quæ ueluti diffusio humoris in partem quæ afficitur est, & vulgo nostro dicitur *Cataracta*; pro cuius exacta intelligentia advertere oportet quod suffusio absolute non est unus, morbus cum in ea affluxus humoris inueniatur, obstructio etiã cavitatis seu foraminis, & humor ipse qui potest facere morbum in numero aucto, & densitas seu opacitas, siue sit secunda qualitas spectans ad temperiem, siue ad pororum obstructionem, in quo iudico suffusionem probabilius consistere morbum constituentem suffusionem, impedireque uisionem quatenus impedit ingressionem specierum visibilium, usque ad humorem crystallinum, eò quod partes perforatæ quæ sunt versus latera non sunt aptæ ad recipiendas species visibiles secundum profunditatem, ut possint commodè usque ad humorem crystallinum produci.

Alia quæ docet Gal. c. de suffusione, non uidentur aliena à ratione: nam dicit quod si totum illud foramen à crasso illo humore obtenebratum non sit, sed aliqua pars ejus pura supersit, singula externa non uideri deterius, cum non sit quod impediatur ingressum speciei per illam partem puram. Rursus dicit quod plura simul non potest uideri, quod est uerum, si alia objecta præter unum ponatur ad latus, & non respondeant parti perforatæ, secus si ponantur lineã directã, ita ut foramini respondeant. Ex quo patet quod si totum foramen occlusum est, uisio erit ablata; si uero non erit diminuta, quoad extensionem objecti, quia tantam extensionem percipiet objecti uiam; quanta correspondet foramini.

Causæ suffusionis si sit incipiens, erunt flatus; si sit confirmata, humor crassus, etiam si eadem accidentia suffusionis possint etiam accidere ex humore albugineo crassiori facto; frigiditas uero solum erit causa remota in quantum potest facere concretionem. Pars denique affecta est foramen tunicæ uveæ, vel spatium quod correspondet illi foramini.

CAPVT III.

De Imaginationibus.

INCIPIENTEM suffusionem aut prælium ejus uocauit Avicen. imaginationem, quia sunt ibi apparitiones quædam propter uaporem contentum ante humorem crystallinum, & definit ita, *Sunt colores qui sentiantur coram uisu, ac si ipsi sint mixti in aere.* Ubi talis explicato traditur per symptomata quod in hoc affectu reperitur: morbus à quo procedat est sicut in suffusione, humor scilicet existens ante humorem crystallinum, lædens uisionem, siue quia obstruit, siue quia facit numerum auctum, ut quis uoluerit philosophari; eademq; est pars affecta ac in suffusione, quo fit ut juxta diuersam naturam humoris diuersa appareant ante oculos; nam quandoque apparent pili, quandoque culices nigrescentes, quandoque muscæ apparent quæ

uolare ante oculos uidentur; juxta sententiam uero Avicennæ. læsio fit ob impedimentum ad ingressum specierum visibilium, ratione flatus crassi qui non est subiectum capax illarum.

Læsio quæ reperitur in hoc affectu, dicitur deprauata erronea, quia id quod intus uidetur, apparet extra uideri, & in hoc fit error, cum hoc tamen uerum sit, hoc non esse uitium in imaginatione; nam non sufficit error in potentia antecedenti, ut fiat etiam in actione subsequenti potentie, cum possit hæc corrigi. Differentia autem uersatur quando hujusmodi apparitiones reperiuntur in laborantibus phrenitide, ac quando reperiuntur in affectu oculorum, de quo loquimur: nam in illis non solum diu, sed etiam noctu & in tenebris sunt dictæ apparitiones; in hoc uero affectu non aliter nisi quando uident taliter affectu sunt apparitiones.

CAPVT IV.

An ea quæ existunt intra oculum ut causent accidentia suffusione similia uideri oporteat.

SI attendamus Philosophis & S. Thomæ circa difficultatem hanc quæ plus Philosophiæ quam Medicinæ continet, uidebimus esse receptam & satis communem sententiam existimantium: ea quæ sunt intra oculum, uideri posse: quod præterquam quod uidetur docere S. Tho. *quæst. de ueritate*, ubi dicit ipsummet lumen quod oculis inhæret, uideri posse, etiam alij Philosophi docent, ut sunt Coimbricenses, Toletus, & alij: Et ratione probant, eò quod in tenebris dum oculus mouetur uideat proprium splendorem: similiter à paritate, quia gustus percipit illud quod est intra organum, & sonus etiã percipitur intra organum auditus: ergo & similiter uisus poterit percipere illud quod est intra oculum.

Nos tamen in hac re dicimus id quod est intra oculum non posse uideri ab eadem specie directa, siue sit ex his ex quibus oculis constat secundum naturam, siue contra naturam; specie autem reflexa, ut si ponatur speculum, nullus dubitare potest id posse contingere.

Ratione probatur nostra sententia, quia quando aliquid uidetur per propriam speciem, necessariò debet uideri ejus magnitudo, figura, & situs, quæ sunt sensibilia cõmunia, & sine quibus propria sensibilia percipi non possunt: sed nihil horum sensibilibium communium sentimus ex uapore illo: ergo non sentitur per propriam & directam speciem.

Respondebis hæc omnia uideri, quia aliquando apparent muscæ & alterius figuræ & certæ magnitudinis, id quod referunt qui tali affectu laborant: tamen contra est, quia non uidentur per positivam & propriam speciem tunc; nam color albus tunicæ adnatæ etiam secundum illam partem quæ directè respicit foramen tunicæ uveæ, non uidetur; ergo neque uidebitur uapor qui est intus inter corneam tunicam, & crystallinum. Patet quia tunica adnata magis distat ab humore crystallino qui elicit uisionem, quam uapor existens inter corneam & ipsum crystallinum, & tamen adhuc secundum illam partem correspondentem foramini uveæ non uidetur; ergo

neque humor vel vapor prædictus videbitur, ac per consequens non ob dictam rationem causantur accidentia suffusioni similia.

Præterea quia ut appareant videri accidentia suffusioni similia, idest ut appareat videri extra quod non est, sed intra, non est necessarium videre quod est intra; nam una ex causis hujus apparitionis est cicatrix quædam quæ reperiri & fieri potest in cornea, aut vitium quod potest contrahere humor albugineus, ut constabit *infra*: Sed prædicta non videntur: ergo non oportet videre ea quæ sunt intra ut prædicta accidentia causentur suffusioni similia.

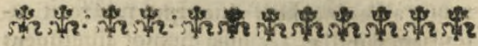
Sed adhuc manet difficultas quæ scilicet sit causa ut prædictus vapor existens in foramine illo juxta humorem crystallinum non videatur. Et ratio difficultatis est, nam objectum illud producit spem sui in parte elicitiva visionis actione transeunte (defectu cujus illud quod inhæret tali parti non videtur) deinde propter propinquitatem non impeditur; siquidem color producit speciem sui in parte contigua æeris; ergo similiter humor vel vapor in parte contigua oculi interiori poterit producere sui speciem. Neque ex parte recipientis est aliqua repugnantia, cum sit capax speciei & ex alia parte nihil est quod impediat productionem ejus, neque defectus medij externi impedit ad productionem talis speciei: ergo videtur nihil deficere, ut prædictus vapor vel humor intra oculum existens videatur.

Dubitationi respondet noster Petrus Garcia tunc non videri vaporem seu humorem prædictum, quia spes illa & improporcionata ex parte modificationis à sensibili communi, nempe à præsentia illa locali valde proxima, nam sicut rectè intelligitur, non sentiat propter exiguam extensionem, ita etiam ob talem præsentiam localem valde proximam redditur inepta species ad visionem.

Undè ad illud quod adducitur ex S. Thoma, nempe lumen quod inhæret in oculo videri posse, dicimus tunc non esse lumen quod videtur, sed spiritum animalium videri, qui lucidus est, & confricatione oculi exit extra, & sic lumen ejus potest videri. Neque etiam repugnat id contingere quiescente oculo, ut constat ex Galeno, exemplo illius qui laborabat affectu imminentis suffusionis: nam tunc etiam exit spiritus.

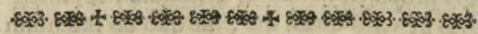
Ad secundum respondetur ibi fieri comparationem sensus visus ad sensum gustus & auditus: nam quemadmodum suffusione laborantes judicantur extra esse, quæ intra oculum continentur, ita gustandi facultas, dum in ejus organo est, aliquid imbutum, judicat saporem illum esse in re quæ extra effertur: & idem est de auditu; tamen ob hoc paritas non debet esse omnibus; nam gustus & auditus possunt percipere objecta quæ sunt in ipso organo, quia requirunt immutationem realem ante intentionalem, secus verò visus, & sic ea quæ intra oculum sunt, percipi non possunt. Ratio autem cur in suffusione fiant apparitiones dictæ, est aut quia vapor ille qui intus est, impedit externam illuminationem, aut ingressum specierum secundum omnes partes objecti, & sic ante oculos apparere

videntur muscæ & alia similia, eò quod ratione vaporis impediens ingressum specierum secundum omnes partes objecti, objecta appareant minora, & veluti obtenebrata, quia imaginatio tunc decipitur circa prædictorum objectorum apparitionem.

DISPUTATIO XXVI.

De affectibus oculorum qui visionem lædunt ratione humorum oculi.

CAPUT PRIMVM.

De his quæ pertinent ad Albuginem.

OSTQUAM de affectionibus tunicarum egimus hucusque, restat agere de illis quæ ad humorem pertinent, & primò de his qui sunt humoris albuginei qui potest pati duos morbos, quantitatis continui, unum in quantitate diminuta, alterum in quantitate aucta, eò quod diminuat, vel augeatur prædictus humor albugineus; quod si contigerit ut omninò auferatur, erit morbus in numero diminuto: læditur visio per augmentum humoris albuginei, quatenus impedimentum est ut humor crystallinus recipiat lumen, ut oportet in tanta scilicet intentione sicut expedit ad visionem.

Sed dices humor albugineus est diaphanus ex se & subiectum capax luminis: ergo quantumvis crescat, non impedit, nec faciet opacitatem in crystallino, ac proinde videtur non lædere visionem, quatenus impedit receptionem luminis requisiti in humore crystallino.

Respondemus idem esse dubium quod quæri solet cur res quæ sunt in profunditate magna aquæ, non videntur; etsi non sint profundæ videntur, & viderentur si medium non esset aqua, sed ær qui minùs densus est quàm aqua, posito quod omnes partes aquæ sunt ejusdem rationis, & ita non erat cur esset impedimentum ad visionem rei existentis in profundo aquæ. Respondeo idè non videri, quia cum sint plures partes aquæ in tanta copia non illuminatur id quod est in profundo sicut expedit, quia plures partes impediunt illuminationem ob suam densitatem; quod non contingeret si medium esset ær, quia hic magis capax illuminationis est; adè ergo possunt multiplicari partes aquæ, ut distantiore ab illuminante, exiguum aut nullum possint recipere lumen; ær verò optime posset; quia magis capax. Sic ergo augmentum humoris albuginei qui majoris densitatis est quàm aqua, ob profunditatem majorem, adè remissum lumen producat in crystallino ut non sufficiat ad perfectam visionem; quod si augeatur humor, non per additionem novæ

partis ejusdem humoris, sed per permixtionem alterius substantiæ turbidæ, melius fiet læsio, quia impediatur illuminatio crystallini.

De læsione quæ contingit quando humor albugineus minor est, est quod dicamus & dicimus idèd per diminutam quantiratem humoris albuginei lædi visionem, quia facit angustiam pupillæ, & quia humor albugineus est datus in custodiam crystallini, quo fit ut si diminuatur crystallinus, recipiat intensius lumen quàm exposcit ad perfectam visionem, & sic lædatur, èd quod ab intensiori lumine resolvuntur spiritus qui ad visionem valde conducunt; undè fit ut prædicti laborantes diminutione humoris albuginei plus videant noctu quàm die, quia lumen noctu est magis proportionatum & remissum, & sic melius fit visio quàm die, in quo ob intensum lumen fit spirituum resolutio, & sic visio fit læsa diminuta.

Quæres quæ sit causa ut si quis existens in magno lumine, se transferat ad locum tenebrosum, statim non videt quousque transeat aliquod tempus.

Respondetur idèd esse quia potentia ipsa corporalis non patitur tam subitas mutationes circa extremè opposita; obscurus enim locus requirit magnam potentiæ attentionem, quæ non potest poni post visionem lucis majoris, èd quod ratione luminis magni dissipantur spiritus, & sic debilior est virtus, ob quod non potest statim ponere attentionem requisitam ad visionem objecti in obscuro loco positi; & licèt videat objectum, si iterum ad locum lucidum revertatur nihil facit contra nos, quia minor virtus requiritur in loco claro quàm in obscuro ad percipienda objecta. Denique apertè intelligitur, quod per crassitiem majorem, & tenuitatem prædicti humoris lædatur visio, sicut etiam læditur per crassitiem majorem & tenuitatem crystallini, èd quod vel impeditur receptio luminis, vel ingreditur in majori intensione quàm exposcit humor.

CAPUT II.

An vitia quæ contingunt ratione humoris vitrei, lædant visionem.

RIMO supponendum est humorem vitreum præstare nutrimentum humoris crystallino, ità ut illius defectu contabescat humor crystallinus, & malè præparatus existat. Ex quo fit ut vitium humoris vitrei non lædat visionem primò & per se, sed ratione alicujus quod crystallino noxam facit, ex eo quod præbet ei nutrimentum, & sic nocet quatenus non præbet alimentum, siquidem visio fit in humore crystallino postquam est vitreus.

Dices: etiam ex vitio aliarum partium non læditur visio, nisi quia aliquid patitur crystallinus, cum ejus actio sit læsa: ergo non lædunt per se quantumvis afficiantur cætera partes.

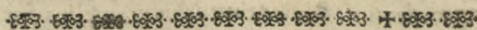
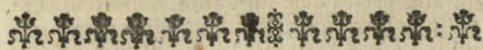
Respondet Petrus Garcia quòd si afficiantur aliæ partes quæ sunt ante humorem crystallinum, iste non recipit aliquid positivum, sed aut privatur lumine, aut speciebus; ac verò ex vitio humoris vitrei aliquid positivum comparat. Sed solutio non placet, quia quando læditur visio vitio vitrei, propterea est tabes quia non tribuitur alimentum; ergo etiam læditur per privativum, existente vitio in humore vitreo, ac proindè si iste non lædit per se, neque reliquæ partes oculi existentis ante humorem crystallinum lædunt per se.

CAPUT III.

De vitis quibusdam humoris crystallini.

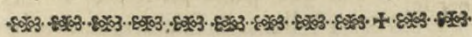
CUM humor crystallinus ex sua natura sit levis, splendens, talèque situm & figuram ac magnitudinem habeat, talèque temperamentum potest in his omnibus vitium comparare, & sic plures morbos pati potest, & similiter in tenuitate, & crassitie, & in soluta unitate morbum pati potest: hæc quidem omnia nota sunt. Alius est affectus qui dicitur *Glaucoma*, quod nihil aliud est quàm mutatio humoris crystallini ad glaucum colorem qui tendit ad albedinem; in quo omnes conveniunt, & actio quæ læditur est depravata: nam in hoc affectu aliter quàm sunt percipiuntur objecta, cum omnia appareant ejusdem coloris, ac humor crystallinus; undè fit esse symptoma in qualitate mutata, quod per se ipsum non lædit actionem, sed ratione morbi à quo procedit hujusmodi color glaucus qui est in temperamento.

Sed à quo causetur talis color in humore crystallino, est quod dicamus, nam alij à siccitate causari affirmarunt, alij verò ex frigida & humida distemperie ortum ducere asserunt; sed possunt componi prædicta placita, si dicamus quod per frigidam & humidam distemperiem intelligunt causam remotam, humorem scilicet pituitosum qui non per alterationem causat dictum colorem, sed per se ipsum; nam habet colorem album, & ità repræsentatur: qui verò dicunt à siccitate causari, intelligi debent de resolutione humoris albuginei, ratione cujus talis color sit in crystallino.

DISPUTATIO XXVII.

*De his quæ contingunt vitio
spirituum, circa læsionem
visionis.*

CAPUT PRIMUM.

*An ex nimia quantitate spirituum
læso fiat.*

RIMo supponere oportet ut certa ab incertis separemus, non esse quæstionem de læsione actionis visivæ, quando fit, aut quia non mittuntur à cerebro

in partem elicivam, aut non recipiuntur in parte, quia impedita est via; solum ergo procedit dubium an ob nimiam multitudinem spirituum existentium in ipsa parte elicitiva visionis, lædatur visio. Circa quod plurimum fuit sententia existimantium, spirituum multitudinem lædere visionem quatenus non ita liberè & expedite moventur, ita ut deferant species objectorum ad extra existentium; & quia conculcantur circa oculum, & quia aliquando sunt causa obtenebrationis ob eorum multitudinem: præterea quia cum deferant species per motum, ratione multitudinis eorum motus impediti potest, ac proinde multitudo potest esse causa læsionis in visu.

Nobis tamen dicendum est quantitatem nimiam spirituum nunquam lædere visionem. Et ratione sumitur, quia cum spiritus sint ex sua natura valde tenues, & facile dissipabiles, nunquam possunt pervenire ad tantam quantitatem ut lædant; nam antequam perveniant, aliqui resolvuntur; neque est eadem ratio de aliis humoribus crassis, nam cum difficile resolvantur, suffocationem causant, & tensionem in parte, vel in cavitate in qua congeruntur. Neque ex eorum multitudine timenda est conculcatio, idest unio eorum maxima in aliquo loco; nam hæc non contingit nisi aliqua alia substantia accedat simul, ut contingit in vehementi timore aut tristitia. Deinde illud quod dicitur de motu spirituum ad deferendas species nihil facit; nam etiamsi non moverentur, species poterant produci usque ad partem elicivam per continui alterationem. Præterquam quod ex multitudine non ita impeditur motus eorum, ut valeat facere læsionem. Denique calor qui à spiritibus producitur non potest esse tam intensus ut disterperet partem, eò quod spiritus animales non sunt adeò calidi, ut hoc possint facere.

CAPUT II.

*Ea quæ sumuntur ex parte modi
substantiæ spirituum quas causas
habeant.*

SIX modis substantiæ quos spiritus possunt comparare, sunt tenuitas & crassities, sub quibus comprehendebat Avicenna turbulentiā & splendorem. Et aggrediens explicare causas tenuitatis, primò numerat siccitatem, sive quia hæc consumit humidos & crassos vapores, sive quia disponit ad ignem simul cum calore; ignis autem tenuior est aliis. Aliam causam tenuitatis spirituum addit ipse Avicenna, quæ accidit ex eo quod majus lumen videatur, & similiter eandem tenuitatem causant quæ album colorem habent, & quæ splendent. Ratio verò quare ratione luminis attenuentur spiritus est propter tenuitatem quam causat, ratione sui effectus, medio scilicet calore. Altera verò causa scilicet albus color, causat tenuitatem, non quidem per speciem intentionalem quam producit, neque per realem, cum color nullam producat, sed quia ratione luminis disgregat visum, eò quod ex illo reflectatur lumen majori intensione quàm oporteat, & sic producens calorem, alterat & dissolvat, & sic attenuat.

Sed insurgit dubium unde contingat intensius lumen produci per reflexionem in eadem parte medij. Et videtur difficile id fieri; nam illa major intensio non potest produci à lumine existente in corpore opaco, impediente, ut à pariete v. g. nam cum agens agat uniformiter difformiter, lumen existens in pariete est remissius quàm quod est in aère contiguo parieti; ergo non potest intendere lumen magis intensum. Præterea neque ab agente potest fieri illa major intensio, cum sit idem agens ac antea eadem virtute operante; ergo sicut antea non potuit producere in medio majorem intensiōnem, neque eam poterit producere, quamvis sit corpus impediens transgressionem lucis ad majus spatium.

In presenti ergo quæritur à quo fiat illa major intensio lucis in medio, quando est reflexio? Respondetur illam majorem intensiōnem fieri ab agenti quod intensius agit in remotum quàm in propinquum si ex parte passivi remotioris sit major dispositio, quæ ratione Luna intensius illuminatur à Sole quàm aliæ partes orbis propinquiore, eò quod ob ejus densitatem magis est disposita ad lucem intensiorem recipiendam; sic etiam ob densitatem quæ est in corpore opaco major quàm in aère medio ibi producit agens intensius lumen.

Sed contra hoc est, nam si partes illæ medij possunt recipere intensius lumen à lumine parietis, aut speculi, etiam poterunt recipere à primo illuminante; si autem non recipiunt ab hoc propter indispositionem, neque recipient ab illis. Respondetur partes medij recipere majus lumen, quia proximiores sunt parieti quàm agenti illuminantis, & sic

quia

quia partes parietis sunt aptiores, producit agens majus lumen in illis quàm in partibus medijs quæ si essent magis propinquæ, & juxta illum intensius illuminarentur, & sic non illuminantur ab agente, quia non sint capaces lucis intensioris, sed quia non sunt ita propinquæ ut majorem intensionem luminis possint recipere. Undè clarè constabit ex corpore habente albedinem fieri luminis reflexionem, & sic major intensio ratione illius producitur, à qua spiritus attenuantur & separantur.

Contingit autem visum delectari & bene se habere respectu colorum mediorum, & malè se habere respectu extremorum, quod idè evenit, quia non omnes colores sunt æquè dispositi ut reflectatur lumen, ac proindè colores medijs ita se habent ut ex illis reflectatur lumen proportionatum quod non dissipat, neque lædit spirituum substantiam.

Advertere tamen oportet id quod dicitur de colore nigro non habere locum, scilicet congregare visum; nam cum talis congregatio debeat fieri per motum localem, non est in tali colore quod sit effectivum illius; ac proindè nobis videtur dici colorem nigrum congregare, quia non disgregat, non quia aliquid positivum efficiat. Aliam causam adducit Avicenn. tenuitas spirituum, scilicet coarctatio, vel unio spirituum, quæ per se non potest subtiliare spiritus, sed per accidens, ex eo quod cum magis uniuntur, magis calefaciunt partes, & humiditates resolvunt, quo fit ut siccitas resultet quæ valeat subtiliare spiritus.

Denique advertere oportet rationem ob quam qui vident lucem postquam egressi sunt à loco caliginoso, læduntur, esse quia organum ratione loci adquirent dispositionem contrariam ab illa quæ requiritur ad visionem sine læsione. Denique causa ingrossationis spirituum est humiditas & aggregatio non ita vehemens, ut per accidens, si sit in subiecto robusto causet tenuitatem ratione majoris coloris, ut dictum est.

*** + ***

CAPVT III.

De alijs modis, quibus debilis fit visio ex parte spiritus, & quas habeant causas.

ALENUS noster i. de causis Symptomatum cap. 2. plures combinationes spirituum videtur facere ratione quarum visio perficitur vel læditur. Prima combinatio est quando spiritus est plurimus & purus, in quo casu ea quæ longissimè absunt videntur & perfectè; nam multitudo confert maximè ad majorem virtutem & dispositionem, & sic cum majoris virtutis sit videre remota, ea videt existente multitudine; puritas verò confert ad exactam visionem, non quidem ratione dispositionis productæ in parte, sed potius quia spiritus etiam habent rationem medijs, si autem clarus sit, & non turbidus, videt perspicuè; si verò non, turbidè videt.

Secunda combinatio est, quod si paucus est spiritus & purus, quæ propè sunt, exactè dignoscit, quæ verò procul adsunt, non videntur, quia ex tali vehementi motu, adè subtiliantur spiritus, ut resolvantur, præcipuè cum pauci sint, èd quod minùs resistunt; potest tamen oculus sic dispositus videre propinqua, quia illi spiritus manent, èd quod à tali motu utpotè exiguo, non patiantur talem resolutionem.

Si verò quærat aliquis à quo subtilientur spiritus, idèst quo pacto fiat fortior motus in humore crystallino, & spiritu quando objectum est remotum.

Respondetur quod quando objectum est remotum, plures partes medijs sunt illuminatæ; ex quo fit ut fortius illuminetur oculus, & moveatur, & sic fiat subtiliatio & resolutio.

Sed dices contra hoc: nam solutio de partibus medijs illuminati solum videtur habere vim, quando objectum quod videtur est opacum, non verò quando diaphanum est; nam sic partes luminosi aëris quæ sunt ultra corpus diaphanum concurrunt cum alijs quæ ante corpus sunt, & sic faciunt illam subtiliationem & resolutionem quantumvis objectum diaphanum propinquum sit, & sic erit similis ratio, ac si remotissimum esset objectum. Præterquam quod sententia Avicenn. solum habet locum in opinione affirmantium lumen requiri ex parte medijs ad visionem; non verò in alia etiam probabilissima, quæ affirmat lumen requiri ex parte objecti.

Sed quæret aliquis quæ sit causa ut senes aliquando videant remota objecta, non verò proxima, & è contrà. Ad quod satisfaciendum notare prius oportet visionem posse vitari ex tribus, nempe ex objecto, ex medio, & organo potentia, sub quo spiritus etiam comprehenduntur. His ergo notatis, dicimus idèd contingere senes videre objecta aliquando remota, & non proxima, quia oportet proportionem quandam servari inter speciem & potentiam, sicut in actionibus alijs inter instrumentum & causam principalem. Est autem impropertio ex parte intensionis speciei, quandoque etiam ex parte præsentia localis quæ est sensibile commune, ita ut licet ex parte medijs sit eadem proportio, aut ex parte speciei, potest deficere proportio requisita ex parte situs & præsentia, & sic non videri objecta.

Quæret aliquis ulterius quænam sit causa propter quam senes melius videant cum specillis ocularibus (vulgo *antogos*) quàm juvenes? Quidam respondent idèd contingere, quia senes habent internum lumen exiguum, cum ocularibus autem suppletur defectus luminis, eo quod suo fulgore & densitate ad id conducunt, juvenes verò cum habeant internum lumen sufficiens, externo lumine hebetantur. Sed contra est quia si ob majorem lumen id contingit, sequeretur quod semotis ocularibus, si ab alia causa produceretur tam intensum lumen, viderent ita clarè & perfectè senes sicut si existerent ocularia, quod est falsum. Nos autem dicimus id contingere ob proportionem speciei visibilis cum tali potentia, quæ proportio fit ex eo quod
fiat

fiat per tale medium, & hoc constat in duobus, debilem visum habentibus qui non vident eisdem ocularibus; ergo ex eo quia sunt proportionatum medium respectu unius, & non respectu alterius: hæc autem proportio quam acquirit species visibilis ratione mediæ aliquando consistit in intensione, aliquando in extensione specierum; aliquando verò reducitur ad entitatem individualem speciei ornam ex tali medio magis proportionato huic potentia potius quam illæ.

CAPVT IV.

De Nyctalopia.

SONAT idem nyctalopia ac noctis cæcitas, definiturque ab Avicenna *fen 3. lib. 3. tract. 4. c. 5.* sic, *Est ut evanescat visus in nocte, & videat in die, & debilitetur in fine ejus.* Contingit autem in sanis plurimis hoc contingere, sed non in tanta intensione, & tam citò contingit sicut in laborantibus nyctalopia, ita ut si sani minùs vident noctu medio lumine exiguo, qui patiuntur dictam affectionem adhuc minùs & citiùs non vident. Ex quo clarè constat esse symptoma actionis diminutæ.

Sed causas à quo prædictum symptoma procedit oportet perpendere. Pro quibus advertere oportet immediatam dispositionem à quæ procedit esse illam in qua oculus ad videndum indiget plurimo lumine, & quia hoc reperitur diu, minimè verò noctu, contingit noctu non videre, diu verò sic. Causas autem Avicennas enumerat, imprimis grossities & multitudo; hæc in humore albugineo, illa verò tam in albugineo quam in crystallino humore; nam ob multitudinem humoris albuginei (ut *suprà* diximus) fit ut requiratur intensius lumen à quo illuminetur: & similiter causat prædictum symptoma crassities tam in dictis humoribus quam in spiritibus ob eandem rationem; sed quia crassities dicta pendet ex humoribus, mirum non est si conveniat in hoc affectu evacuatio aut per sanguinis missionem, aut per expurgationem; fit etiam nyctalopia ex parvitate humoris albuginei, & siccitatem incrassantem spiritus, aut humores.

Sed dubitat Gentilis an cum dilatatione pupillæ possit hoc symptoma reperiri.

Respondetur quod cum una ex causis dilatationis pupillæ sit multitudo humoris albuginei, ex hac parte, ut dictum est *suprà*, poterat contingere; tamen cum ex alia parte hoc ipso quod dilatatur pupilla, sit major spirituum segregatio & dissipatio, non potest ferre lumen diei, & sic ex hac parte non potest compati prædictum symptoma cum dilatatione pupillæ; qui verò habet pupillam angustam, optimè fert lumen & sic potest videre diu, non verò nocte.

CAPVT V.

De opposito vitio nyctalopia.

VITIVM oppositum nyctalopiae est quando quis diu non potest aliquid videre, videt tamen noctu, quod ita verum est ut taliter affecti adhuc noctu non videant, si Luna appareat. Hucusque de symptomate, nunc de causis est quod dicamus, quæ sunt aut parvitas spirituum, aut eorum subtilitas, licet ambo quandoque simul possint inveniri, sufficit tamen quælibet ex his causis ut ex illa sequatur vitium prædictum. Et ratio est: nam à lumine diei resolvuntur spiritus & dissipantur, vel ob eorum tenuitatem, vel ob eorum parvitatem, & sic virtus debilitatur, & non potest ferre lumen diei, ac proinde diu non vident; noctu verò spiritus magis uniuntur, & perseverant, quia non est lux quæ valeat resolvere & sic noctu vident, non verò diu.

Similiter potest hoc vitium contingere propter parvitatem humoris albuginei & propter maximam raritatem tunicarum: fit enim ut ratione hujus non possit virtus ferre lumen diei, quia ab eo dissipantur spiritus, & sic contingit videre noctu non diu; ab his etiam causis.

Advertere tamen oportet quod in his in quibus prædictæ causæ non sunt in tanta intensione, contingit ut diu videant in umbra, ubi est minor lux quæ non valeat dissipare; in tenebris verò nulla potest esse visio, quia ad hanc necessariò requiritur lumen; differt verò umbra à tenebris, quia hæc dicunt privationem totius lucis, illa verò dicit privationem luminis intensi, non verò remissi, & sic in umbra possunt videre.

Alia affectio oculorum est quæ dicitur Myopia, in qua laborantes non vident nisi objecta ponantur juxta oculos; quæ contingit ob magnam debilitatem quæ vi morbi potest contrahi, estque hæc affectio incurabilis, & frequenter à nativitate fit.

CAPVT VI.

De diminutione radij, & Altumar, idest albedine vincente.

DE his affectionibus suo ordine dicemus, & circa primam, scilicet diminutionem radij, Gentilis tenet nomine illius duo posse intelligi, aut diminutionem virtutis visivæ, cujus hoc symptoma est, ut videat oculus quæ sunt prope, non verò quæ sunt remota; quod fit ex causis ab Avicenna numeratis, scilicet ab inflammatione spiritus, & nimia calefactione & coruscatione; ratione cujus spiritus resolvuntur, & sic debilitas in virtute fit, & sic solum objecta quæ prope sunt valent percipere; splendor enim totum id facit, licet non per se, medio tamen calore; sed si in hoc sensu intelligatur Avicennas, diminutio radij pertinet ad debilitatem visus, de quo jam diximus.

Alio modo per diminutionem radij, intelligit talem modum per quem quidam splendor ante oculos videtur; contingit autem ex eo quod spiritus plurimum lucidus exit foras extra oculum, & sic potest talis lux videri, ut contingere solet in percussionibus oculorum, & etiam juxta hunc sensum contingit ut in diminutione radij oculus videat quæ sunt prope, non verò quæ sunt remotæ. Et ratio est quia tunc spiritus quando inflammationem & conuersionem patitur, habet plurimam lucem internam, in aspectu verò rerum quæ distant propter plurimum lumen medij, lumen internum adeò augetur, ut ipsum oculus non possit ferre, quia spiritus dissolvuntur, & disgregantur, & ideò non videt objecta remota, quando verò objectum proximum est, non augetur lumen internum, & non fit dissipatio, & sic videtur objectum. Sed an ex lumine medij hoc contingat, ut fiat prædicta intensio & læsio, *suprà* examinavimus.

Alij tamen solutionem prædicti eventus inveniunt, scilicet, quod cum spiritus exeant ante oculos, taliter ut videantur splendores, minuitur eorum quantitas; sed dum parvus est spiritus, est debilis virtus quæ non sufficit ad visionem objecti distantis, & sic ad proximi objecti visionem, ac proinde ob hanc causam talis eventus contingere potest; deinde aliquando illa apparitio splendoris significat charabitus, seu phrenitidem; nam bile putredinem subeunte in cerebro inflammantur spiritus, & adeò commoventur, ut exeant ante oculos.

Alter affectus erat Alumar, idest albedo vincens, quæ ex Avicenna. quandoque accidit ex lumine vincente, aut albedine quando aspectus assiduatur in nive, aut in aliquo alio objecto albo, ut non videat nisi parum, & videat illud ex proximo, & non ex remoto ob debilitatem spiritus, & cum aspiciat colores, imaginatur quod super eos sit albedo, ex quo patet duplicem modum læsionis inveniri, una in actione diminuta, quia solum videt res quæ prope sunt; altera in actione depravata: nam quoscumque colores, videat apparet ei videri albedinem; & ita objectum videtur aliter quàm est in se: sed quia hæc procedunt à causa externa & procatartica, non habent rationem symptomatis, nisi ibi producat morbus, quod non est necessarium; nam omnia quæ sunt posita, sine morbo esse possunt.

Sed ex his quæ diximus juxta Avicenna. doctrinam, nempe apparere quodlibet objectum album in Alumar, ex eo quod aspectus assidue in nive, videtur species visibiles servari in potentia absente objecto, quod difficile inter Philosophos apparet: nam actio sensus externi est intuitiva quæ necessariò versatur circa objectum actu existens, aliàs erit abstractiva, deinde quia si brevi tempore conservantur prædictæ species visibiles, (etiam longo tempore debent conservari; cum non sit causa corrumpens eorù; nam imprimis non defectu conservantis, si enim aliquo tempore possunt conservari sine illo, longo etià poterunt; neque defectu subjecti, si tale permaneat, neque ratione contrarij cum tale non habeat species visibiles; neque defectu termini, cum non sit relativa quæ verè dicat habitudinè secundum esse ad terminum aliqùe, ergo ex nullo capite videtur posse deficere,

re, ac proinde si durat per parvum tempus, potest longo tempore perdurare.

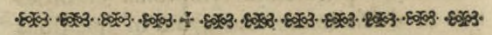
Nobis tamen dicendum est species visibiles posse perdurare absente objecto per tempus aliquod: quod præterquàm quod est expressum ex Avicenna. & Gentili, probatur ex Philosopho *lib. 3. animæ c. 2.* dicente, *Quocirca sensibilibus ipsis semotus insunt in sensu instrumentis, sensus, imaginatione scq;.* Et *cap. 3. ejusdè lib. asserit, Atq; nobis, quod quidè paulò antea dicebamus, clausis etiam oculis visa videntur, atque apparent.* Quibus verbis clarè constat absente objecto, vel sensibili posse idem objectum sentiri ratione speciei in potentia remanentis. Neq; quod adductum est in contrariù nos cogit; nam ad primam rationem dicimus non requiri ad cognitionem intuitivam, objectum esse actu præsens, sed satis esse, ut secundum se dicat ordinè ad existentiam, etiam si sub quavis differentia temporis objectum cognoscatur. Ad secundum responderetur non omnia pendere æquè à sua causa efficienti in conservari, sed quædam quæ neque momento temporis durant ut lux, alia verò quæ pro aliquo brevi tempore durare possunt, & tamè postea paulatim desinunt, ut impulsus, & species visibiles, & sic mirum non est absente objecto per aliquod breve tempus objectum videri.

Alij verò Recentiores respondent species visibiles adhuc absente objecto pendere à conservante; nam in vehementi objecto virtute luminis refracti, imprimatur aliqua qualitas physica oculo, quam Aristoteles appellavit commotionem, aut motiunculam, hæc autem qualitas physica deficit paulatim, ex eo quod nativa virtute reducitur oculus ad proprium & naturale temperamentum, & sic durant species per parvum tempus absente objecto.

DISPUTATIO XXVIII.

De læsione visionis quæ contingit vitio nervorum opticeorum.

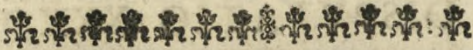
CAPUT UNICUM.

De gutta serena.

VT præsens dubium clarius fiat, supponere oportet nervos opticos seu visivos dici illos per quos spiritus animales perveniunt ad oculos, & virtus ad videndum à cerebro communicatur, & inter omnes nervos qui sunt in nostro corpore, solum hi manifestam habent cavitatem, ad quid autem oportuit cavos fieri, diximus *lib. de parte naturali.* Hoc ergo supposito constabit clarè quod si impediatur via hæc per quam spiritus & virtus ad visionem communicatur, lædetur necessariò visio, & dicitur tale symptoma gutta serena, seu *parentosis*: hoc autem vitium pluribus modis contingere potest, aut propter obstructionem horum nervorum, aut propter compressionem ab aliquo tumore præternaturam, aut propter siccitatem magnam, aut propter humiditatem, seu mollitiem facientem ut partes concidant & impediunt cavitatem. Totum quod notum fecit Galenus. *lib. 4. de locis affectis, cap. 2.* ubi dicit quod ubi non apparet

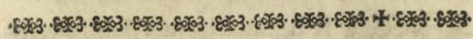
in oculis aliquod malum, & sensus cernendi deperditus est, certum est causam esse aut humorem obstruentem, aut inflammationem &c. ubi videtur insinuare quod quando est vitium prædictum in nervis opticis, nullum est vitium in oculis; quod ita est intelligendum, ut quando est in nervis opticis tale vitium, nullum sit in oculis ita manifestum, sicut illud quod provenit ex humore obstruente, aut qualibet alia causa impediende cavitatem prædictorum nervorum; non verò in illis non esse aliquod malum: nam certum est tale esse deficientibus spiritibus, qui per alios nervos non possunt communicari, cum optici solum nervi sint cavi, & non alij, ut supposuimus. Ex quo facile colligi potest quis sit morbus à quo tale symptoma procedit, non est enim unus, sed plures, ut constat ex *suprà* dictis in hoc cap. dum fecimus mentionem de modis quibus hoc vitium contingere potest.

Causa verò hujus læsionis in visione est defectus spirituum animalium. Contingit autem pluries obstructio nervorum opticorum laborantibus, & quando eam incipiunt pati, videant splendores ante oculos. Ratio verò hujus est quia cum spiritus lucidi sunt, & ex alia parte fluat humor ad cavitatem nervorum per quam transeunt spiritus, impelluntur, & foras exeunt, & sic splendores apparent.

DISPUTATIO XXIX.

De affectibus qui oculis contingunt propter musculos quibus moventur.

CAPUT PRIMUM.

Quot sint muscoli oculorum.

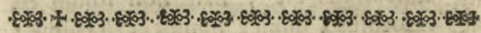

RO hujus rei completa intelligentia nota primò quandoq; in oculis lædi sensum, quandoque motum, quandoq; utrumque. Nota secundò necessarium fuisse oculos habere musculos, & quia oportebat volutario motu moveri, & talis motus fit medio musculo; & ulterius quia oculus nõ potest aspicere nisi visibilia quæ sunt in recto, vel secundum rectitudinem: nam objecta quæ sunt ad latera, vel fursùm, aut deorsùm videri non possunt nisi directè ponantur; si verò oculi carerent motu, talia objecta non viderentur; oportet ergo illum habere.

Nota tertio (ut numerum musculorum inveniamus) plures esse motus quibus oculus potest agi; nam & potest oculus moveri versus nasum, & ad extra versus aures; & rursus versus supercilia, & tãdè deorsù versus malas. His notatis cum oculus ad quemlibet ex his

motibus indigeat peculiaribus musculis, & motus sint quatuor, etiam erunt quatuor muscoli quibus potest oculus moveri: Et rursus cum etiam videamus oculum circumagi & circumvolvi, oportet alios duos ponere ad talem obliquum motum.

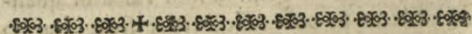
Sed præter hos solet poni alius qui circumdat nervos opticos juxta radicem eorum, & dubitatur an sit unus, vel plures: sed oportet examinare prius an qui circumdat tales nervos sit verè musculus: Et dicimus probabilis esse non esse verè musculum; nam partis cujusque natura ex nullo alio melius cognoscitur quàm ex operatione: sed nullam experimur operationem voluntariam, neque spontaneam illius: ergo non est musculus. Minor probatur, cum non laxentur, neque contrahantur eò quod ex vi suæ formationis in ulteriorem situm non possint progredi. Et confirmatur, nam si possent progredi aliquando, nobis constaret de illa majori contractione, quod non fit: præterea quia si esset in nostra potestate illa contractio, oculi mutarent situm, & exirent extra. Denique probatur ex usu prædictæ partis circumdantis nervos opticos; nam data fuit, ut sua firmitudine esset tutela mollissimorum nervorum, quales sunt optici; ne rumperentur in vehementibus lapsibus in caput. Deinde alter usus ejus est ut infixi oculi respiciant objectum, idest ut firmet oculum in ordine ad objectum: sed ad hæc omnia non oportuit talem partem esse musculum, sed sufficit esse ligamentum; nulla ergo apparet ratio ut dicamus musculum esse.

CAPUT II.

De usu musculorum oculorum.

EX capite præcedenti constat quatuor poni musculos ad diversos illos motus; fursùm scilicet & deorsùm, &c. etiam constat alios duos poni obliquos ad motum circumvolutionis oculorum. De quibus est dubium an sint necessarij; Vallesius affirmavit hos necessarios non esse, sed motus circumvolutionis oculorum optimè fieri à quatuor prædictis musculis rectis, eò quod laxentur alteri, & alteri contrahantur. Nos tamen dicimus ab ipsis non posse fieri motum circumvolutionis; nam si moveatur oculus successivè musculis rectis ordine quodam, talis motus non potest esse in circulum sed in quadratum: sed constat oculum circulariter perfectè moveri: ergo hic motus non fit quatuor illis musculis; sed necessarij sunt alij duo obliqui ut circumvolvantur oculi.

CAPUT III.

De Strabismo.

ERTUM est musculos oculorum pati easdem affectiones sicut muscoli aliarum partium, sed in præsentia ob peculiare symptoma quod inducunt quando afficiuntur, de illis agere decrevimus. Est ergo strabismus

bismus convulsoria affectio musculorum vultuum moventium, juxta Pauli doctrinam: nomine autem convulsiois intelligit tam veram convulsionem quam retractionem musculi oppositi; sit autem hæc retractio aut propter convulsionem musculi, aut propter Paralysem ejusdem: si autem contingeret quod omnes convellerentur, esset tonica actio. Ex quo constat ex parte oculorum esse morbum instrumentalem in situ mutato, ex parte vero musculorum est idem morbus ac diximus contingere aliis musculis, pars vero affecta sunt musculi oculorum.

Cum ergo constet in strabismo lædi motum oculorum, cum non possint moveri versus oppositam partem quæ est contractio; dubium est quo pacto lædatur visio in hac affectione; & dicimus cum Galen. quod quando oculus movetur ad superiora, aut ad inferiora, facit quod res una appareat duplex; quando autem movetur ad duo latera, non facit nocuum aliquid in visione, sed solum modus depravationis dicitur sit quando ad superiora, aut inferiora sit circumvolutio; quia verò sæpè contingit, ut sola perversio oculi ad latus non reperiatur quin simul sit perversio sursum aut deorsum; nam difficile sit perversio ad solum latus, cum oculus circularis sit; inde fit quod aliquando duplicatum appareat objectum quædo oculus ad latus pervertitur.

Sed ut clariùs constet id quod in dubium positum est, oportet priùs scire quæ sit causa propter quam dum oculi bene se habent, quælibet res non appareat duplex. Et ratio difficultatis est; nam non solum est duplex oculus, duplex humor crystallinus; sed etiam est duplex species & duplex visio, & terminus ipsius in quolibet oculo propria: ergo quælibet res videtur apparere duplex: contrarium autem experientiâ constat: sed quæ sit causa quærimus. Et dicimus parum referre, cujuslibet objecti esse in oculis duplicem speciem, & duas sensationes, ut una res duplex appareat; nam cum hoc stat, ut objectum videatur in eadem distantia, & in eadem locali præsentia, idèoque videtur objectum unum. Ad quod valde facit quod dixit Galen. pupillas scilicet esse in eodem plano; nam sic axis oculorum in ordine ad objectum servat rectitudinem; & inde procedit quod quando elevatur unus oculus, aut alter deprimitur res geminari videatur; nam nõ habent rectam axem ad situm objecti, oportet enim ad perfectam & non vitiatam visionem species venire ad oculum seu ejus axem per lineam proportionem servantem secundum rectitudinem; quia verò hæc rectitudo servatur oculis perversis versus aliquem angulum, fit ut res gemina non videatur quando ad latus sit circumvolutio; sicut quando ad superiora, vel inferiora movetur.

Sed contra solutionem Autoris est argumentum, quia ponamus objectum versus aliquem oculum, ita ut proximius sit magis uni quam alteri, ut in hac figura tunc lineæ non protrahuntur æquales, neque habent rectum axem, neque triangulus perfectus potest deduci; tum etiam quia in posita figura constat non servari rectitudinem linearum per species objecti ad oculum; ergo in

hac figura & quando ad latus circumvolvitur oculus, objectum debet apparere geminum, & non solum quando ad superiora, aut inferiora movetur.

Quæres iterum: cum in ebriis objectum unum appareat duo, & dicimus contingere propter motum vaporum à quo species modificantur, & sic ob agitationem unum apparet duo, sicut quando movetur aqua, figura Solis apparet duplex, quod totum diximus *cap. de vertigine*, deceptionem scilicet contingere propter medium.

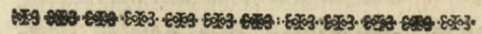
Quæres iterum quæ sit causa ob quam cum digitus ponitur supra nasum in medio oculorum, aut quodlibet aliud objectum, licet oculi bene se habeant, & sint in statu naturali, tunc unum objectum apparet duo.

Dicimus idè contingere quia ex eo quod digitus sit in medio duorum oculorum, impeditur visio totius objecti à quolibet oculo, & solum videtur à quolibet oculo secundum medietatem objectum, idè secundum partem superficiei sibi correspondentem, & ita apparent duæ superficies, & duo corpora. Plures sunt oculorum affectiones quæ ad angulum eorum spectant & ad palpebras, sed quia nihil peculiare continent, ab eis supersedere decrevimus.

DISPUTATIO XXX.

De affectibus aurium.

CAPUT PRIMVM.

Quot modis lædatur actio audiendi.

PRO intelligentia dubij advertere oportet quod sicut in oculis est pars determinata, nempe humor crystallinus qui visionis est elicivus, cæteræ verò partes quæ in oculo sunt, solum præstant usum; sic in auditu est quædam pars determinata quæ auditionem elicit, scilicet finis meatûs audiendi ubi nervo dilatato conjungitur, & reliqua quæ extra ipsum sunt præstant usum auditioni. Deinde notare licet auditionem lædi aut propter vitium nervi qui à cerebro procedit, aut propter aliam partem quæ constant aures, aut propter vitium cerebri; & non solum potest pati auditum per consensum cum cerebro, verum cum aliis partibus, ut cum dentibus, in doloribus scilicet eorum, aut cum ipsi primò nascuntur, quod evenit ob maximam communionem nervorum gingivarum cum nervis auditûs, & hinc meo videri, oritur ille veluti dentium stridor auditu sono aspero.

Supposito ergo quod auditus potest pati per consensum cum cerebro defectu virtutis ab eo communicandi, & etiam potest consentire cum aliis partibus per receptionem alicujus nocivi, aut inutilis, restat jam quod

de læsione actionis audiendi agamus, & quidem potest esse actio auditus ablata, cum nihil audit, diminuta etiam cum minus audit quam pro natura illius, ut si solum audiat sonos maximos & vehementes, & in minori distantia. Denique depravata, cum apparet aliquis sonus extra qui revera non est, sed solum motus circa membranas cerebri tales imaginationes creet, quod accidit in tinnitu, seu sibilo aurium, ut dicemus. Idem symptoma est quando quis inæqualiter audit, ita nunc aliquis audit vehementer, licet submissè res dicantur, postea verò minimè audit, nisi magno sono sint; quod arguit aliquam mutationem in organo, non intemperici, neque humoris, neque solutionis continui; nam non fieret mutatio tam citò ratione humorum, & sic consonum mihi videtur esse statum existentem intra porum, qui citò discedit, & sic citò est prædicta mutatio.

Sed quæret quis quæ sit illa pars quæ nomine finis meatus audiendi, dicitur à Galen. quam diximus esse auditionis elicivam; & videtur per eam non intelligi nervum; nam audit ubi nervo dilatato conjungitur, manifestum ergo fit per eam partem elicivam auditionis non intelligi nervum: præterquam quod nervus ille solum est per quem virtus communicatur à cerebro.

Respondetur Galen. per finem meatuum audiendi intelligere præcipuam partem auditionis elicivam, quæ est aer congenitus ibi.

Sed hoc verum mihi non videtur, nam in omni actione debet esse aliqua pars similis illius elicitiva: sed aer non est pars, ergo non elicit auditionem. Tum etiam quia actionis vitalis debet esse agens vitale: sed tale aer non est, ergo. Quare probabilius est dicere organum auditionis esse nervum secundæ conjugationis in utraque aure expansum, qui alteratur ab aère illo delatori speciem soni.

CAPUT II.

In quo proponuntur quidam affectus aurium communes cum aliis partibus.

PRÆTER affectiones communes quas patitur auris, una est dolor, de cujus essentia & causis jam diximus; sed in hac re existimamus, quod hæc pars non laborat sensatione dolorifica, ut organum audiendi est, quia ad auditum non spectat, sed ad tactum, prout ibi existit; est tamen actio depravata, ut ostensum est.

Est etiam commune auribus eruptio & exitus sanguinis quod est symptoma tertij generis, in his quæ excernuntur. Etiam solent pati aures ulcera, quorum natura consistit in soluta unitate. Patiuntur etiam exitum puris qui est etiam symptoma tertij generis, & hoc non solum contingit vitio aurium, ut ex earum ulcere aut inflammatione: sed nullo in eis vitio existente contingit, quando scilicet cerebrum expurgatur per aures, tanquam per

vias; tunc enim nullo affectu laborant, & cerebrum solet à morbo liberari, ut tenet Hipp. lib. 6. aphor. text. 20. ubi inquit, *Caput dolenti, & vehementer laboranti, pus, aut aqua, aut sanguis effluens per nares, aut per os, aut per aures, solvit morbum.* Possunt etiam generari vermes in auribus cum non repugnet ratione loci; erit tamen morbus tunc in obstructione, non in numero, quia non fit læsio ratione numeri aucti, licet in intestinis ita fiat. Potest etiam dici symptoma in retentis contra naturam. Potest similiter esse in auribus morbus instrumentalis impediens cavitatem ratione alicujus corporis, ibi existentis, qui eatenus lædit auditionem, quia species perveniunt ad potentiam in tanta remissione, ut improporcionatæ sint ad auditionem, remissio autem fit ratione corporis impediens speciem soni in eâ intentione quâ producitur.

Potest denique pati inflammationem auris, quæ valde acutus morbus est, juxta illam Hipp. sententiam lib. 3. prognost. text. 13. *Aurium (inquit) dolor acutus, cum febre continua ac vehementi, difficilis est; periculum enim delirij mortisque imminet.* Et ratio hujus est quia cerebrum maximam habet communionem cum parte interiori aurium. Nec mirum est hanc partem pati tam acerbos dolores, cum nimis exquisito constat sensu, sub quo verò genere morborum inflammatio contineatur, & quod symptoma dolor fit, constat ex propositis in capitibus præcedentibus.

CAPUT III.

De sibilo & tinnitu aurium.

AVICENNAS fen 4. lib. 3. tract. 1. cap. 9. sic tinnitum aurium definiuit, *Est vox, quam homo incessanter audit exterius, & ejus comparatio ad auditum, est comparatio imaginationum, & tenebrarum, quas videt homo absque causa exterius ad oculum.* Undè, sicut suffusio oculorum est actio depravata erronea, eò quod taliter affecti res externas videant quæ revera non sunt, ita tinnitus aurium est actio depravata erronea, eò quod vox quæ continuò eis videtur sonare, revera non est; ac proinde Averroës vocavit tinnitum, auditum phantasticum, quia neque fit à rebus quæ sonum efficere possunt, neque per conveniens medium, scilicet aërem externum, per quem debent deduci species soni ad auditum.

Sed advertere oportet similitudinem tinnitus cum suffusione non tenere in omnibus, nam in tinnitu oportet sonum positivum ad intra percipere; error verò stat in eo quod ad extra esse videatur, in suffusione verò non percipitur aliquod objectum intra, ut diximus, sed solum sunt accidentia illa, vel visiones suffusionis, quia non videtur extra objectum sicut est, sed definit videri juxta id quod est intra oculum impediens secundum certam figuram: at verò in tinnitu non contingit depravatio, quia objectum extra non sentitur sicut est; sed quia extra apparet sen-

Explicatur ratio quare appareant accidentia suffusionis similia.

tiri, quod non est. Ulterius maxima cum diligentia advertere debemus, illud sonum quod sentimus intra aures esse verum sonum. Neque oportet opponere dixisse Aristotelem in omni sono tria reperiri, percussus & quod percussus, ut medium quo fit percussus; nam hæc conditiones non sunt necessariae ad quemlibet verum sonum, sed cum illis sunt corpora paratiora ad sonum efficiendum. Quod autem illa tria realiter diversa non sint necessaria, sed sufficere diversitatem secundum rationem, constat in sonis ex ventis agitata, & in undis aquarum, & in virgæ motu dum percussit aërem, ubi non sunt illa tria corpora realiter diversa: ergo sonus ille qui in tinnitu contingit est verus sonus intra factus qui fit à flatu intra se movente, quod sufficit ad verum sonum, sicut de sono qui fit ex ventorum agitatione diximus. Ex quo constat errorem tinnitûs qui consistit in eo quod id quod verè sonat intra, appareat sonare extra, non esse errorem imaginationis, sed auditûs, aliàs non poneretur inter actiones ejus depravatas.

Quæret aliquis, quæ sit causa ob quam clauulo foramine aurium digito, aut alio corpore, sentiatur sonus, secus verò si id non fit.

Respondetur quod aër qui est in cavitate auris (non qui est pars viventis quæ dicitur substantia aërea elctiva auditionis) sua levitate sursum movetur, impedito verò à digito seu quolibet alio corpore resilit ad latera, & fit sonus, quia aër percussit aërem, ita ut quædam pars habeat rationem medij, & alia rationem corporis percussantis, & solidi aurium habeat rationem corporis percussis, quo fit ut sint omnes conditiones requisitæ ad verum sonum, ac proinde hac dicta ratione contingit. De parte affecta in hoc symptomate nulla est dissensio; siquidem omnes farentur non esse opus eam affici intrinsecè morbo, sed sufficere affici cavitatem auris per se, aut per consensum.

Circa causas est quod aliquid dicamus, sed quæ communiter adduci solent, sunt duæ, nempe flatus seu vapor cui non patet exitus, & partis exquisitus sensus ad audiendum; de flatu nullus dubitat esse causam immediatam qui suo motu efficit sonum; flatus verò habet ortum à morbo in distemperie frigida consistente; idest minùs calida quàm possit discutere. Ex quo fit ut depravata auditio non fiat à morbo immediate, sed mediâ retentione atûs præternaturam.

Secunda causa videtur majorem habere difficultatem: nam potiùs acuties sensûs minùs debet errore in perceptione objecti, ergo talis auditionis depravata non potest esse causa. Dicimus acutiem sensûs non esse causam adæquatam talis auditionis, sed conducere ad illam, quatenùs multoties si talis acuties non esset, non sentiretur objectum, & sic est causa; etiam potest contingere quod existente acutie sensûs, & nullo interveniente flatu, sonus exiguus sentiatur: nam potissimum talis sonus solet fieri ex motu membranarum cerebri, aut juxta illas, intervenire tamen oportet aër aut spirituosa substantia in quo sonus recipiatur tanquam in medio, aër tamen iste non postulat remedia medica, & sic

suprà diximus contingere sonum nullo interveniente flatu; solâ acutie magnâ sensûs existente; morbus autem à quo tunc tinnitus procedit, si motus cerebri non sit major quàm pro natura debetur, est distemperies calida & sicca in organo auditûs, ratione cujus talis acuties sensûs fit, & licet hæc possit fieri à principio generationis, nihil obstat quominùs dicatur morbosa dispositio.

Denique debilitas facultatis naturalis aurium conducit ad tinnitum, quatenùs eâ sic existente generantur flatus qui valeant facere sonum; hæc tamen causa non est distincta ab illis quas posuit Galenus.

*** + ***

CAPUT IV.

De Surditate & gravi auditu.

SUPPONERE in hoc capite priùs oportet surditatem & auditum gravem maximè distingui; nam illa dicitur actionem audiendi undequaque abolitam, ita ut surdi dicantur qui nullos sonos audire possunt, neque magnos & vehementes; iste verò constituitur eò quòd qui gravi auditu laborant, magnas voces aut sonos difficulter audiunt, exiguos verò aut in magna distantia factos, minimè; unde constat surditatem esse symptoma consistens in actione ablata, & gravem auditum, in actione diminuta. Sed cum surditas sit duplex, una quæ est à nativitate, & altera quæ ex tempore, propter aliquem morbum est contracta; quæritur cur auditus maximè ab ortu naturæ lædi potest, & dicimus, idèò contingere quia instrumentum auditûs magis patitur & læditur dum fœtus est in utero quàm instrumenta aliorum sensuum; tum etiam quia auditus habet nervum maximè proximum cerebro, cui excrementum possit communicari per viam satis manifestam, qualem idèò non habet nervus qui ad videndum est accommodatus.

Surditas juxta omnium Medicorum consensum fit per consensum cum cerebro, aut propter vitium alicujus particulæ, ut gingivarum, dentium, aut eorum qui constituunt organum, aut vitio foraminis; & etiam posse pati auditum per consensum cum pulmone pro certo habeo. Sed causæ surditatis & gravis auditûs quædam sunt externæ, quædam verò internæ inter primas ponitur vehemens aliquis sonus; nam vehemens sensibile ex Philosopho corrumpit sensum non productione speciei, sed reali facta in organo immutatione; et si cum sono moveatur aër, si ille sit vehemens, adèò pellitur usque ad interiora aurium, ut organum labefactet; similiter ponitur crassus ventus, auster ab Hippoc. lib. 3. aphor. text. 5. ubi dicit, *Austri auditum hebetant*; & text. 17. *Austrina constitutiones dissolvunt corpora & humectant & auditum obtundunt*. Et ratio hujus est quia ob crassitiam aëris obstruitur foramen aurium, & sic impeditur ingressus specierum; aut quia humiditate ipsius aëris tollitur ab organo certa siccitas requisita ad operandum.

Inter

Inter causas internas solet poni internus sonus : sed hic non potest causare surditatem, sed solum erit impedimentum quo minus alij soni remissiores audiantur , dum intra est talis sonus : deinde alia solet adduci causa , nempe crassities illius membranæ quæ appellatur septum , dividitque primam cavitatem à secunda , & alio nomine appellatur tympanum , & ducit ortum ex portione duræ meningis. Denique non solum à quolibet humore crasso obstruente surdi possunt esse homines , sed etiam ab humore bilioso , ut testatur Hipp. lib. 4. aphor. text. 28. ubi dicit, *Quibus sunt biliosa dejectiones ; facta surditate, cessant : & quibus surditas adest , biliosis dejectionibus cessat.* Quibus verbis clarè constat humorem biliosum raptum ad aures posse facere surditatem , & per discessum ejus libertantur ægri.

odores remissius percipiuntur à potentia quàm pro natura debentur, vel depravatè , si odores fraudulentos percipiat qui inventi non sunt, aut si pravos odores percipiat ut optimos, & è contrà , fit autem hoc modo depravatè actio olfactûs , quia in sensu aliqua substantia vel succus viriosus continetur quæ evaporet usque ad organum , ubi fit actio , & sic res optimi odoris apparent mali odoris, non aliter quàm in sensu gustûs ob succum in eo contentum omnia objecta diximus apparere de sapore illius substantiæ quæ continetur intra organum , sic ergo contingit actio depravata in sensu olfactûs.

Contingit autem ablatio & diminutio in hac actione propter obstructionem & impeditionem in via nasi per quam deferuntur species rei odorabilis ad partem ubi est sensus olfactûs quæ dicitur organum illius , sive sit in interioribus ventriculis cerebri , ut major pars Medicorum affirmat , sive in pellicula nasi tanquam in parte similari elicitive actionis ; in quolibet verò placito semper erit verum per impeditionem factam ab humore , aut inflammatione , aut à quolibet alio corpore, impediri communicationem specietum objecti odorabilis , quia etiam impeditur inspiratio aëris medio quo deferuntur species ; non enim olfacimus nisi inspirando , ut constat experientiâ. Advertere tamen oportet, quod quando dicimus depravari actionem olfactûs eò quod percipiat odorem fraudulentum quod inventum non est, ita debet intelligi sicut de tinnitu aurium diximus sentiri verum sonum intrâ , & talem extrâ apparere , quod reverà extrâ non erat ; sic similiter intrâ percipitur odor talis naturæ ob aliquem succum ibi putrefactum , qui extrâ nullo modo est , & ita dicitur fraudulentus in hoc sensu.

CAPUT V.

De Sordibus aurium.

SORDES aurium ponuntur etiam inter causas quæ valent obstruere foramen earum , & ita adhiberi solent remedia quibus extrahi possint ; & communiter tales sordes appellantur cera ob similitudinem quam cum ea habent, consistentiam & modum emplasticum. Diciturque excrementum amarum quo cerebrum secundum naturam expurgatur per aures ; ita ut si deficiat in tali excremento amaritudo , cerebrum non esse secundum naturam significat ; talis amaritudo nascitur ex exigua quadam putredine amara quæ in statu humoris naturali fit ; & non ob commixtionem humoris biliosi cum illis excrementis quæ per aures expurgantur ; nam si ita esset , etiam prædicta amaritudo contingeret in reliquis excrementis , quibus cerebrum expurgatur per nares , aut alias partes , quod non est ita. Solet autem contingere ut sordibus existentibus dulcibus , sit signum mortale in his qui sunt prope mortem quod est verum si dulcedo fiat eo quod tunc exhaletur calidum proprium , ob quam causam deficit illa parva putredo à quo fit amaritudo , & sic non apparent sordes amari , etiamsi positiva non sit dulcedo nisi quando est mixtio sanguinis.

CAPUT II.

De Polypo , Ozæna , &c.

POLYPUS dicitur tumor præternaturalis in naribus obortus , qui talis dicitur ob similitudinem in carne cum quodam animali ita dicto , propterea quod sit carnis mollis & fungosa , & in figura rotunda , cujus essentia non est diversa ab essentia aliorum tumorum qui sunt toto genere præternaturam , quod indè manifestum fit , quia sine præcedenti ulcere potest quis incidere in polypum.

Alter est morbus narium , qui dicitur ozæna , qui est ulcus in naribus putredinosum ex fluxu acrimiarum humorum proveniens ; & de ejus essentia constat esse in soluta unitate. Deinde fluxus sanguinis per nares dicitur hæmorrhagia , sive talis fluxus fiat per se , sive per consensum patientibus naribus , essentiam hujus affectionis constat esse symptoma tertij generis in his quæ excernuntur præternaturam ; morbus autem à quo procedit non est unus , sed plures , ut diximus cap. de hæmorrhagia

DISPUTATIO XXXI.

De Viuis narium.

CAPUT PRIMVM.

De modis læsionis sensûs olfactûs.

ACTIO olfactûs , sicut & aliorum sensuum , potest lædi tripliciter , vel ablatè si omninò deficiat , vel diminutè , si

morrhagia thoracis & pulmonis. Cum autem solis hominibus contingat fluxus sanguinis per nares, queritur ratio hujus in presenti, & dicimus idem esse quia alia animalia habent vasa magis crassa & densa, & similiter cutim; quæ omnia jvant ad retentionem, & sic frequenter solis hominibus talis fluxus contingit, licet non sit impossibile aliis etiam animalibus competere.

CAPVT III.

De Sternutamento.

STERNUTAMENTUM ex Avicennæ doctrina est motus cerebri quo movetur ad expulsionem & expurgationem illius quod molestat. Ex quo sequitur esse symptoma in actione depravata, quia fit mediâ irritatione talis expulsio & modus motus. Sed cujus facultatis sit symptoma, restat quod dicamus: Et licet aliquibus visum fuit esse facultatis naturalis expultricis, nobis tamen dicendum est esse symptoma facultatis animalis quæ mediâ cognitione operatur, & movetur ad expulsionem, sicut de motu epileptico diximus, cum etiam sternutamentum vocetur epilepsia parva. Pars affecta est cerebrum, licet sufficiat nares solas pati; nam hoc solo præcisè movetur cerebrum ad expulsionem ejus quod nares molestat; nec mirum, nam thorax etiam movetur in expulsionem ejus quod molestat pulmonem; morbus autem à quo procedit est ille qui fit à causa irritante; utrum autem fieri possit sternutamentum à siccitate, constabit, si quis in memoriam revocet ea quæ diximus *capite de epilepsia*, & quæ dicemus *capite de singultu*, in quibus partem affirmantem probavimus.

CAPVT IV.

De Catarrho, Coryza, & Gravedine.

CATARRHUS est excrementitij humoris ex capite in subjectas partes descensus; forritur verò diversa nomina ratione diversæ partis in qua fluit humor; nam si fluat per nares, dicitur *gravedo*, aut *coryza*; si in fauces & palatum, dicitur *distillatio*, sive *catarrhus*; si denique in asperam arteriam, aut ejus membranam interiorum, dicitur *raucitas*, sive *branchus*; cum hoc tamen bene stat ut generali significatione dicatur *catarrhus*, fluxio humoris à cerebro ad quamlibet partem ex dictis: similiter quatenus dicit fluxum humoris seu distillationem est symptoma tertij generis, in his quæ excernuntur immodicè præternaturam.

De morbo à quo prædictum symptoma procedit est quod dicamus. Et primò cer-

tum est distemperiem calidam, cerebri esse morbum à quo procedit *catarrhus*, eò quod à calore attenuentur & liquefiant humores, & sic facillè fluant per dicta loca. De distemperie frigida cerebri etiam constat esse morbum à quo prædictum symptoma procedit; sed de modo quo id facit dubium est. Circa quod dicimus quod ratione frigiditatis in cerebro, fit in ejus substantia quædam condensatio, ratione cujus partes & pori comprimuntur, & sic humor imbibitus exprimitur, & fit *destillatio*, seu *catarrhus*. Neque credendum est posse vivo animali congelari cerebrum; hoc enim non dicimus, quia valde distinctum est congelari & densari; neque ex hoc colligitur etiam humores à tali frigore densari, & sic ineptos remanere ad fluxionem; nam potest frigus externum non alterare in tanta intensione humores, sicut cerebrum, eò quod resistant magis, vel ob aliquam aliam causam, & sic fiet prædicta expressio, & humores non concretescent, seu reddentur incapaces ad fluxionem; si verò frigus in tanta sit intensione ut non solum faciat densationem seu concretionem in cerebro, sed in humoribus, nullo modo erit talis affluxus humoris neque *catarrhus*.

Humiditas etiam idem potest facere, eò quod potest laxare humores, & eos reddere aptos ad fluxionem, sed non facit id frequenter sicut calor & frigus, quæ quia frequenter id faciunt, de eis solum facit mentionem Avic. De siccitate etiam queritur an id possit facere, & dicimus non implicare aliqua ex parte; nam eatenus frigiditas valet facere prædictum symptoma, quia condensat partes cerebri, & sic facit expressionem humoris contenti in poris cerebri: sed hoc idem valet siccitas facere, licet non ita frequenter; ergo ab illa non implicat fieri *catarrhum*. Cum hoc tamen verum est ut si in eadem intensione aut majori alteret ipsos humores, alterat substantiam cerebri, reddere illos incapaces ad fluxionem, ut etiam de frigiditate diximus.

Potest etiam fieri ex repletionem morbum instrumentalem facientem in venis & cavitatibus cerebri; similiter frigido existente cerebro fit, eò quod non resolvat vapores ad ipsum ascendentes, & sic in aquam convertantur, sicut convertitur in alembio illud quod ascendit in forma vaporis, in aquam.

DISPUTATIO XXXII.

De Morbis faciei.

CAPUT VNICVM.

De morbo spasmo cinico dicto, orisque tortura.

QUIS torsura communiter solet dici *vide Peri. Gar. cia. super hanc* convulsio canina, quia canes dum conantur mordere, nasum & os in latus movent, &

quæstio- ubi plures inuenies solutio- nes inco- gnitas. & oculum & partes faciei; & quia ita contingit in oris tortura & appellatur, & sic definitur ab Avic. *fen 2. lib. 3. tract. 1. cap. 15.* dicente. *Ipsa est morbus officialis in facie, propter quam trahitur pars faciei ad partem non naturalem, & alteratur forma ejus naturalis & removetur bonitas obviationis utrorumque labiorum, & ambarum palpebrarum ex parte.* Sed advertere oportet quod licet oris tortura procedat ex paralyfi, aut convulsione quæ secundum se habent rationem symptomatis, cum quibus etiam est morbus conjunctus, ut *suprà suis capitibus* diximus, tamen præter hunc est etiam alius morbus officialis dictus ab Avicenna qui consistit in situ oris mutato. *Causas hujus mali Capitibus de Paralyfi, & Convulsione* diximus, in præsentem tamen dicimus causas immediatas torturæ oris esse paralyfim aut convulsionem unius lateris, ita ut quando pars unius lateris paralyfi laborat, contractio fiat versus partem sanam; quando verò convulsione, fit contractio versus partem eorum.

Sed tota difficultas stat in hoc, an verum sit quod dum una pars faciei paralyfi laboret, pars sana trahat ægram, & quando laborat convulsione, pars ægra trahat sanam versus se. Pro affirmativa parte stat Gal. qui *lib. de causis morb. capite 7.* videtur id expressè tenere.

Pro negativa parte stant Avic. & Gentilis qui affirmant non esse necessarium neque certum partem sanam trahere ad se ægram paralyfi laborantem: Et probant; nam licet in sana sit virtus trahendi oppositam, potest contingere ut fluat humor in partem paralyfi laborantem aded in magna copia, ut ponderet & resistat tractioni alterius partis sanæ oppositæ; imò non implicat tantum esse affluxum humoris ut potius ægra trahat sanam: ergo si fluat humor ad partem ægram quæ faciat proportionatam resisten- tiam tractioni alterius partis, remanebit facies in sana figura, etiamsi altera ejus pars paralyfi laboret. Poterunt tamen conciliari hi Autores, ita ut primum dogma intelligatur esse verum quando in parte ægra nullum sit impedimentum ratione cujus resistat tractioni partis sanæ.

Sed adhuc dubium non manet solutum: nam etiamsi nullum sit impedimentum in parte paralyfi laborante, videtur non posse trahi versus sanam. Probatur antecedens: nam facultas quæ pars sana operatur, est animalis quæ mediâ cognitione, & apprehensione operatur: sed parte contrariâ laborante paralyfi, non est aliquid ratione cujus altera pars teneatur elicere motum contractionis, præsertim cum in hominibus fiat, sal- tum non repugnante voluntate: ergo non videtur certum partem sanam trahere ad se ægram paralyfi laborantem.

Neque valet si Respondeas musculum non solum contrahi voluntatiè, sed etiam naturali impetu, ut contingit si mortuo homine abscindatur musculus; tunc enim contrahitur; ergo idem poterit dicere vivo animali partem sanam trahere ægram veluti emortuam, facultate naturali & impetu per modum naturæ ad contractionem. Sed contra est,

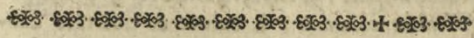
quia non est finis ad quem natura posuerit talem facultatem per modum naturæ ad contractionem, non ergo est ponendus. Præterea quia si in quolibet musculo esset naturalis impetus ad contractionem, sequeretur ut quando una pars faciei voluntariè moveretur, esset in opposita naturalis repugnantia, quod est contra institutum naturæ: nam laxatio oppositi musculi est necessaria, ut alter contrariæ partis contrahatur.

Unde nobis videtur dicendum quod ex eo quod una pars paralyfi laboret, non fieri contractionem in opposita, nisi opposita laboret convulsione aliqua, aut moveat alteram, voluntariè se contrahendo; tunc enim pars quæ paralyfi laborat manebit contracta quousque sanitati restituatur: nam ita affecta non potest contrahi ut redeat sana ad priorem suum situm naturalem, tunc enim sana jam est contracta, & ægra non potest contrahi, quia resoluta est, & sic manebit vivens in illa figura quousque pars ægra sanitati restituatur.

DISPUTATIO XXXIII.

De Affectibus lingua.

CAPVT PRIMVM.

De natura usûque linguæ, & modis quibus lesionem patitur.

LINGUÆ usus juxta Avic. doctrinam multiplex est; nam confert ad conversionem cibi masticati, id est ad motum cibi ab una parte oris in aliam; & ad edendam vocem locutionemque, & ad gustandos sapes. Ex quo licet colligere linguam voluntariè moveri, & duplici sensu esse præditam, nempe gustûs quo percipiat sapes, & tactûs quo etiam percipiat qualitates tangibiles eorum.

Sed quæres an lingua possit seorsim pati symptomata unius sensus sine alio, taliter ut lædatur actio gustandi, & non tangendi, & è contrâ. Et dicimus id posse contingere, nam tangibiles qualitates sive primæ, sive secundæ, possunt dolorem in lingua facere, sed talis dolor est symptoma actionis tactûs; ergo poterit lædi actione gustûs perfectâ remanente; & è contra, nam experimento constat linguam circa sapes malè se habere, & tamen rectè sentire qualitates tangibiles, ergo bene potest in lingua esse symptoma circa actionem unius sensûs, quin sit circa actionem alterius, etiamsi mediis eisdem nervis fiant tales sensationes.

Sed dubium manet an diminutè, aut ablattè possint lædi, unam scilicet sine altera, propter virtutem receptam à cerebro, aut propter partis temperamentum. Circa quod

Galenus tenet majorem perfectionem requiri ad gustum quàm ad tactum, & sic sicut ostendebat in eadem exquisita parte motum posse inveniri sine sensu, non è contrà, ità ait posse esse actionem gustandi sine actione tangendi, non tamen è contrà. Sed si dictis stemus à Galeno, non est idem aliam actionem perfectiorem esse alterà, & indigere majore virtute ad operandum, & sic licèt actio gustandi sit perfectior, non idè debemus colligere posse inveniri sine actione tactus, quia non indè colligitur indigere majori virtute ad operandum: neque est unde constet indigere majori virtute à cerebro unam actionem quàm aliam.

Sed dicimus crebriùs lædi actionem gustus quàm tactus, èd quòd illa requirat necessariò humiditatem, non quidem ut priùs sentiat (nam in casu in quo esset in organo æqualis humiditas ac in aliquo objecto gustabili, sine dubio fiet gustatio, & tunc non fiet sensatio humiditatis) sed quia laxat poros, ut possit substantia saporosa ingredi; & sic patet posse lædi crebriùs actionem gustus quàm tactus; siquidem aliquid peculiare est requisitum ad operationem gustus quæ non requiritur ad operationem tactus. Sed si dictis stemus à nostro Petro Garcia, videtur debere concedere etiam calorem & siccitatem eodem modo conducere ad actionem gustandi, sicut humiditas. Sequela probatur, nam ipse fatetur *disput. 19. cap. 3. fol. 401. infra medium secundæ columnæ*, à calore & siccitate causari paralytim propter laxationem, hæc sunt ejus verba. *Hæc laxitas (ut alibi monstrabo) est raritas quæ multò meliùs fit à siccitate, &c.* Sed non alio modo humiditas conducit ad gustum nisi quatenùs laxat, ergo eodem modo conducunt calor & siccitas, ratione substantiæ ingredientis per poros. Quare mihi videtur dicendum idè gustum requirere humiditatem, quia facit quod substantia gustabilis fluida fiat, & sic faciliè ingrediatur per poros, & quia reddit cibum lentum, ut faciliè adhæreat linguæ, quâ adhæsione meliùs actio sequitur: quod constat in his alimentis quæ humida & fluida sunt quæ statim sentiunt absque humectatione salivæ.

Undè in gustandi actione potest esse actio diminuta & ablata, & depravata sicut de reliquis sensationibus dictum est; tunc enim fit actio depravata quando lingua est impleta extraneo humore, ità ut alia objecta quæ de novo percipiuntur, appareant amara, aut salsa juxta naturam humoris implentis porositates linguæ; stat autem depravatio in eo quod licèt in hoc eventu sentiatur qualitas saporosa, tamen quia sensus judicat talem qualitatem reperiri in objecto quod extra accedit ad gustum; idè fit depravatio, ut *suprà* tetigimus. Cum hoc tamen bene stat ut sentiatur sapor talis naturæ qualis est humor implens poros absque eo quod objectum externum de novo percipiatur, èd quòd cum ipsa saliva, aut aliquo alio gerente vices objecti commisceatur talis humor, tunc enim stat depravatio in eo quod licèt sentiatur qualitas quæ reverà est, tamen non quando oportet, neque quando expedit naturæ animalis, tunc

enim non se habet modo naturali ità affectum.

CAPUT II.

De locutione & quibusdam vitiiis ejus.

ERTUM primò est locutionem esse concessam hominibus, ut possint manifestare suos conceptus, & nihil aliud esse quàm vocem articulatam, aut vocis per linguam explanationem juxta Aristotelem, *se- ctione 11. problem. quæstione prima*, Cum igitur vox sonus sit ex ipso Aristot. *lib. 2. anima cap. 8.* locutio etiam sonus erit, aut plures sonos, ut dicemus *infra*. Deindè certum est locutionem propriam quæ ad nihil est quàm ad significandos conceptus mentis ratione dirigente, & cognoscente, solum competere hominibus; vocem autem emittere etiam competit aliquibus brutis; propterea tamen loqui, dicere non possumus, cum non sit idem locutio propria & rigorosa, ac vocis emissio; nam locutio præter vocis emissionem & articulationem, dicit ordinationem quandam, & directionem internam quam bruta non habent; hinc etiam deducimus vocem; (idest instrumenta soni) esse à natura, non verò vocem esse à natura, prout est significativa, quia ut sic pendet à diversa hominum institutione. Locutionem verò non esse à natura dicimus, sed per disciplinam comparari, quod nullo argumento quàm eo quod sumitur ab experientia potest probari: videmus enim pueros non loqui nisi disciplinati fuerint antè; si autem ità contingeret ut ab initio ortus non disciplinarentur, haud quaquam loquerentur, signum ergo est locutionem non esse à natura, sed disciplinâ adquiri.

His ergo jactis, advertere oportet quod etiam in locutione reperiuntur tres modi læsionis; nam ablata quando quis ea totaliter privatur, ut in mutuitate, in quo affectu potest salva reperiri vox: læditur etiam locutio diminutè quando quis loquitur cum difficultate, & talis affectus appellatur ab Aëtio, *Anzinoglossis, tetraab. 2. serm. 4. cap. 36.* Hi autem affecti quidam sunt à nativitate, cum scilicet membranæ inferiores quibus lingua innititur, duriores & mutilæ à natura sunt productæ; alij verò ità sunt affecti non à nativitate, sed à morbo, scilicet propter incurvationem linguæ præcedente ulcere, aut cicatrice durâ sub lingua relicta; qui autem ità sunt, difficulter locuntur; denique est in locutione depravatio, ut quando balbutiem habet conjunctam; hæc autem tribus modis contingit; nam aut non potest statim proferri oratio, sed cogitur homo repetere aliquam syllabam, & tale vitium dicitur titubantia; alter modus est quando quis non potest totam dictionem integram proferre aut exprimere, & appellatur blebitas; denique alter modus blebitatis est, cum

cum scilicet non potest homo proferre unam literam, sed pro una profert aliam, ut pro R, L, ut cum vult dicere triticum, dicit tiliticum, quod vitium proprie dicitur depravatio: Arist. autem circa hoc affirmat quod ad literarum explanationem, & ad sermonis expressionem lingua debet esse mollis, lata & absoluta, quia sic melius potest contrahi, dilatari & bene firmari; quibus omnibus locutio & expressio fit perfecta, & absque vitio aliquo.

CAPUT III.

De mutuitate, & ejus causis.

EX precedenti cap. constat mutuitatem actionem esse ablatam quae potest causari aut vitio cerebri, quando scilicet laborat apoplexiâ propter defectum virtutis animalis à cerebro communicandae ad sensum & motum necessarium requisitae, aut potest contingere mutuitas vitio alicujus partis requisitae ad locutionem, ut si muscoli linguae paralyti laborent, aut convellantur, tunc enim impeditur motus linguae, & sic fit mutuitas.

Dubitabis an etiam inter causas mutuitatis ponatur surditas, ita ut surdi à nativitate necessarium sint muti & dicimus id non esse necessarium, neque è contrâ mutum esse surdum, licet utrumque simul esse posse certum sit. Probatur, quia ut Anatomici testantur, ad radicem linguae veniunt nervi ex tertio pari & ad linguam ex septimo, ad auditum verò venit ramus ex quinto pari; quae diversitas est sufficiens, ut actio unius laedatur sine laesione alterius. Et licet verum sit ex quinto pari furculum quendam non exiguae magnitudinis in aurem inseri, & ex eodem pari, portionem exiguam in linguam & laryngem; tamen haec communicatio non est sufficiens ad oppositum affirmandum, quia rami sunt diversi, & humor imbibi potest in uno, ut faciat laesionem in proprio sensu; & non in alio. Praeterea quia vitium potest provenire ex affectione propriae partis similis, ergo tunc erit laesio in una actione, & non in alia, quia potest esse vitium in una parte similari elicitiva actionis, & non in alia.

Sed dices: locutio fit mediâ disciplinâ: sed qui surdus est à nativitate, nequit disciplinari; nam mediâ auditione deberet fieri: ergo qui surdus est, nequit loqui.

Respondetur aliter posse hominem disciplinari quam per voces: nam possunt excitari homines quantumvis surdos à nativitate per scripturas, eò quod discant scribere, & res ipsae quae characteribus significantur, indicentur digito, excitenturque ad prolationem per motum linguae earum rerum quae characteribus ipsis correspondent; tunc enim loquuntur absque necessitate disciplinae per auditum, optimè ergo potest esse laesio in una actione quin sit etiam in alia.

*** + ***

CAPUT IV.

De quibusdam aliis affectibus linguae.

INTER affectiones linguae ponitur ranula quae tumor est inflammatus sub lingua ad similitudinem ranae, contingitque frequenter in pueris, & ab eo impeditur motus linguae, cujus essentia enumeranda est juxta naturam aliorum tumorum. Praeterea linguae magnitudo immoderata tam à nativitate quam vi alicujus morbi, ut tumefactione, ratione cujus acquirit majorem locum quam antea, licet non adquirat novam partem substantiae, est alter affectus, ratione cujus laeditur locutio, quia scilicet non potest, ita exactè moveri lingua. Deinde etiam est altera affectio, abbreviatio linguae, sive à principio generationis, sive ab spasmo, sic contracta. Alij etiam sunt affectus, ut quando lingua exit extra os, & etiam exulceratur, sed quia nihil peculiare continent, ab eorum inquisitione abstinemus.

DISPUTATIO XXXIV.

De Ore.

*** + ***

CAPUT PRIMUM.

De numero partium oris, & de dentium natura.

S pluribus partibus constat, aliis externis, internis aliis. Prioris ordinis sunt labia, posterioris sunt dentes, gingivae, palatum, larynx, mandibulae lingua, & tonsillae; omnes istae partes patiuntur plures morbos, sed quia non in omnibus est quod dubitationem habeat, solum de his quae spectant ad naturam dentium erit disputatio, quia plura continent scitu digna.

Dens igitur solet ita definiri, *Est os maxime durum, frigidum & siccum, intus cavum, sentiens, venis & arteriis & nervis constans, ad preparandos cibos ventriculo.* Sed antequam ad id quod majus est progrediamur, advertere oportet contra aliquos Autores, dentes esse veras partes viventis, quod ex eo constat quia nutriuntur vera nutritione, quod ex eo probatur quia venae & arteriae ad ipsos dentes distribuuntur more aliarum partium, quod in nulla excrementitia substantia contingit. Neque praedicta distributio est ad nutritionem aliarum partium proximarum, cum singulae venae ad cavitatem cujusque dentis tributa sint. Neque obstat

CAPVT III.

An ossa sentiant.

VERIOR pars in hac re est, ossa non sentire, quod præterquam est expressum à Philosopho *lib. I. anima, cap. 7.* ubi ait, *Ea quæ sunt simpliciter terrea, ut ossa, nervi, pili, nihil sentire videntur.* Ratione probatur, nam nihil potest sentire quin à cerebro communicetur virtus: sed non est unde constet communicari ossibus, cum nulli sint nervi in illis inserti per quos virtus à cerebro communicari debebat: ergo. Haly abbas conatur satisfacere dicendo non probari ossa non sentire ex eo quod non habeant nervos, nam etiam si non habeant venas nutriuntur & augentur, & sine arteriis recipiunt spiritum vitalem, ergo similiter non erit mirum quod sentiant, etiam si nervis careant, eò solum quod ad exiguam distantiam communicetur virtus sine nervis insertis in ossibus; nam satis est nervos esse in periostio. Hoc enim nihil valet, nam alia est ratio de sensu, ac de nutritione: nam ossa per virtutem quam habent naturalem possunt trahere ex proximis partibus alimentum quod præparant, ut fiat aptum ad nutritionem, etiam si in ipsis venæ non inserantur, & similis ratio est de spiritibus vitalibus. At verò cum virtus ad sentiendum quæ est in nervis exiguæ sit activitatis, non potest similem producere in illa distantia; & hoc constat, experimento aliarum partium quæ sunt extra calvariam, ex quibus nulla sentit quæ nervum non habeat insertum; si verò posset sentire in tanta distantia sicut ossa habent illum, non oporteret in partem ita inseri.

Deinde, ossa non sentire comprobatur aliis rationibus quibus utitur Galen. nam ossa sunt veluti stabilimentum & sedes omnium partium, & veluti propugnaculum seu murus, ex quo colligere possumus non sentire: nam si corpus defendunt ab injuriis, malè fecisset natura si illis tribuisset sensum cum quo molestia afficerentur. Tum præterea quia pondus totius corporis quod sustinent læderent. Deinde quia experientia constat sectione facta in osse non sentire cum molestia aut dolorosè, ergo signum est non habere sensum. Neque valet dicere cum Hippocr. 2. *aphor. text. 46.* *Duobus doloribus non eandem partem infestantibus, vehementior obscurat minorem.* Dum autem secatur aut uritur os, simile quid patitur periostium, quod habet exactiorem sensum, & sic in eo excitatur major dolor qui obscurat ossis dolorem. Sed contra est, nam experimento constat detracto periostio ab osse, etiam si secetur, aut uratur, nullum objectum sentire, ergo ex eo quia facultas sentiendi ossa non habent.

CAPUT IV.

De causa finali dentium.

DENTIUM plures assignant fines partiales, inter quos masticatio & elaboratio alimenti quæ fit in ore non habet infimum locum, ita ut ex dentibus aliis conducant ad sectionem alimenti, ut sunt primi acuti, alij verò ad emolliationem, ut sunt lati. Deinde roboris gratia sunt institutum ad invadendum, tum ad defendendum. Rursus conducunt ad verborum rectam articulationem litterarumque aliquidum expressionem, quod colligitur ex læsione actionis quæ contingit per defectum dentium conductum ad verborum seu litterarum expressionem, ut tenet Gal. *lib. I. de usu partium, cap. 8.* rursus conferunt dentes ad firmitudinem linguæ dum movetur, aut aliqualem æris retentionem.

Sed non solum hos usus habere dentes credimus, sed alios ad longitudinem vitæ pertinentibus, ut tenet Hippocr. *lib. 2. epidem. sect. 6. text. 2.* ita ut asserat quod qui habet dentes raros & in minori numero, minoris sit vitæ quàm qui eos non habet raros. Ratio autem hujus assignatur ab eo; nam ex raritate dentium ut plurimum significatur os utriusque mandibulæ esse densum, & similiter os cranij compactum, quia humidum non fuit ita obediens virtuti firmativæ ut possit facere extensionem; quando autem caput ita se habet, fuligines & alia hujusmodi non rectè extrà mittuntur; cum autem retinentur, putrescit cerebrum, & sic brevis vita contingit: sed quam connexionem habeat raritas dentium cum dentitate ossis mandibularum & cerebri non explicavit, nisi dicamus in illo eventu plurimam partem consumi materiæ accommodatæ ad dentium generationem in illorum ossium productione, sicque fieri dentes minores & raros. Tum præterea quia significant robur seu debilitatem facultatis naturalis, & sic ex hac parte longitudo aut brevitatis vitæ potest mensurari.

Tandem advertere oportet quod in masticatione debemus considerare & motum elevationis, & compressionis qui fit mediis muscularibus facultate animali operantibus, & præterea peculiarem actionem dentium, quæ illam comitantur; estque manducatio actio vitalis ratione principij à quo procedit: nam fit ille motus ab imaginatione & appetitu & anima; immediata verò actio quæ fit à dentibus non est vitalis aliter, & licet verum sit ipsam comestitionem secundum totam substantiam fieri à non vivente, etiam cum motu locali simili & actione dentium, non tamen secundum illum modum quo fit ab animali, modus autem propriè consistit in eo quod diximus.

CAPUT V.

De numero morborum dentium, & de singulis in particulari.

AFFECTUS dentium qui communiter à Medicis enumerantur, sunt dolor, corrosio, defædatio seu nigrities, mobilitas, & hæmodia, fissura, nimium augmentum, fractio, stridor, vermes, tumores etiam præter naturam, & morbi temperamenti, sicut & solutæ unitatis; sed de omnibus his non agemus, sed solum de illis quæ sunt peculiæres; & quidem quando de dentium dolore fit sermo, constat intelligi debere de parte circumvicina, cum ipsi non sentiant, vel quia in ipsis est objectum seu causa quæ sentitur ab alia parte: sed circa explicationem hujus symptomatis, causasque ejusdem immorandum non est, cum jam sint dictæ.

Advertere etiam oportet dentes valde paratos esse ad fluxiones, nam quilibet eorum cum ossè maxillæ facit veluti quemdam articulum cui non alligantur ossa ligamenti durioribus, veluti in aliis articulis, sed nervulis, quos juxta Gal. sententiam recipiunt per radices qui valde sentientes sunt. Similiter per radices, venas & arterias recipiunt, nam ob firmitudinem oportuit dentibus alimentum communicari. Tempora autem consensus cum dentibus habent, & sic solent condolere, quod habet fundamentum & causam in ea portione nervorum tertie conjugationis quæ exit ex calvaria, & illa coarticulantur mandibulæ, quæ distribuitur in tempora & radices dentium, indeque compassio prædictarum partium procedit.

Præterea inter ea quæ dolorem excitare solent poni solet dentitio, id est exitus dentium extra gingivas ob quam causam inter morbos puerorum nominatur, ut Hippocr. 3. *aphor. text. 25.* licet eorum augmentum sit secundum naturam; potest enim in alia parte morbum causare, & dolorem excitare: verba sunt hæc: *In progressu vero cum jam dentire incipiunt gingivarum pruriginis, febres, & convulsiones, alvi profusio.* Advertere etiam oportet esse maximam communionem inter dentes & aures ob nervos quintæ conjugationis à cerebro descendentes, quapropter in curatione doloris dentium in consuetudine est positum medicamenta auribus instillare, & ob eandem communionem sæpè fit permutatio affectionis dentium in aurium affectiones, ut insinuat Hipp. 5. *epidem. text. 41.*

Cæterum ex morbis quos dentes patiuntur qui pertinent ad distemperiem & tumores præternaturam, necnon ad solutionem unitatis, non habent aliquid peculiare quod indigeat in præsentis animadversione.

De inflammatione seu tumore dentium, licet aliqui fuere qui affirmant eam pati posse quando fit per congestionem alicujus recrementi devenientis ad nutritionem, non verò per fluxionem, ita ut à vasis magnis in exiguos fiat delatio, & ab his in porositate;

nam hoc ossibus repugnare dicunt. Tamen ad naturam tumoris seu inflammationis parum referre judico ab hac aut illa causa fieri, ac proinde existimo quod dentes non possunt veram pati inflammationem; nam hæc à Gal. dicitur tumor cum rubore, dolore, & renitentia: sed ossa non sentiunt, neque dentes; ergo in his non potest fieri dolor ac per consequens, neque inflammatio, & sic quando inflammari docet Galen. non verè, sed per similitudinem eò quod præter dolorem cætera alia possunt reperiri.

Deinde dentes ex corrosione possunt pati perforationem quæ morbum in soluta unitate facit & in cavitate vitia in quantum cavitas fit ubi non debebat esse; fit autem hujusmodi corrosio ex humiditate, vel humore ibi putrefacto qui dentem valet putrefacere; vel ex eo quod humor qualitatem acrem & mordacem acquirat, non ita ut istæ qualitates valeant producere sui similes, sed ex eo quod prædictæ substantiæ tenuitate partium corrodere valent, eò quod penetrant & excavent si non putrescant, aut urant, quæ actio, productione primarum qualitatum prius fieri debet.

Nec mirum est dentes posse putrescere, & non uri ab igne, etsi tantæ activitatis sit; nam potest esse resistentia major in aliquo passo respectu unius agentis potentioris, quam respectu alterius minus efficacis, dummodò affectus sint dissimiles naturæ; certum enim est os, aut testam, facilius frangi quam comburi ab igne, & dentes comminui facilius quam putrescere, non ergo est mirum ignem comburere dentem non posse, quia huic affectui maximè resistit, bene tamen putrescere, aut corrodi, quia minorem habet resistentiam respectu hujus affectus.

Sed quæres quæ sit causa ut incipiente corrosione in dentibus non sit dolor, & postea ulterius progrediente sit dolor, & tandem majori existente cesset dolor.

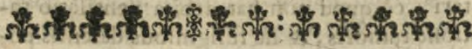
Respondetur primò corruptionem non tangere nervum in quo inseritur dens, & sic cum non sit sensus, non est dolor; dum ulterius progreditur accedit ad nervum, & sic dolorem causat, cum sit pars valde sentiens; at dum corruptio magis procedit, solet cessare dolor, quia factò majori orificio humor qui fluit expurgatur optimè, & non detinetur, & sic neque molestum sensum causat.

Diminutio dentis potest contingere, vel à principio generationis, vitio virtutis formatricis, aut defectu materiæ, vel quia detrahitur portio ejus; in quocumque enim eventu est morbus in quantitate diminuta; si verò totaliter deficiat dens, morbus est in numero diminuto, & actio vitiata procedit in masticatione, quod autem multoties dens non acquirat eandem magnitudinem ac ille qui decessus est, procedit ex debilitate facultatis, sicut non crescere quando abscissus est ex debilitate ipsius procedit. Morbus huic oppositus est in quantitate aucta, dente existente majori, & à principio generationis potest oriri, ratione cujus vitium etiam in masticatione reperitur.

Stridor dentium nihil est quàm motus convulsivus factus à musculis maxillam moventibus

ribus irritatis, seu molestatis, quod symptoma est facultatis motivæ animalis, rigorosè tamen affectus dentium non est, dicitur tamen talis quia ad motum, illum sequitur sonus in dentibus qui sentitur, à quo sumit denominationem.

prædictarum partium, in qua sunt aliqua accidentia quæ non sunt in aliis, ut dolor & color partis.

DISPUTATIO XXXV.

De Angina.

CAPVT PRIMVM.

Quenam sit essentia Anginae.

ANGINA si nominis etymologiam sequamur, ab agendo seu suffocando dicitur, qui morbus peracutus est. Est tamen dubium sub quo genere morborum comprehendatur. Circa quod aliquibus placuit esse, vel consistere in inflammatione; sed cum constet ex omnibus Medicis esse quandam anginam ex luxatione vertebrarum colli quæ in inflammatione non consistit, videtur falsa prædicta opinio. Ad quod satisfacere conantur dicendo esse prædictam anginam notham, seu per consensum, non legitimam. Contra quod stat validum argumentum; nam in ea sunt signa omnia pathognomonica anginae: ergo à qualibet causa nascatur, vera erit angina legitima.

Dicendum tamen nobis est morbum immediatum sub quo angina continetur, esse vitium cavitatis gutturis consistentis in angustia ejus, sive talis angustia fiat tanquam à causa seu morbo mediato ab inflammatione, sive à luxatione vertebrarum colli, semper tamen est verum vitium in cavitate diminuta esse in anginosi, ob quod eis imminet suffocationis periculum, definitur tamen frequenter per inflammationem, quia ab ea frequenter contingit.

Sed examinare oportet an debeat dici vera angina ea quæ sit ex luxatione vertebrarum colli, siquidem in ea omnia symptomata videntur reperiri, scilicet difficultas respirandi à qua suffocatio imminet, quæ etiam advenire potest ob alias plures causas à Gal. enumeratas, scilicet ab humore impediante ingressum aëris, vel à spasmo seu convulsione muscutorum gutturis, & à pluribus aliis, quibus videtur omnia hæc anginas dici debere.

Sed si doctrinæ & communi Medicorum consensui stemus, dicere debemus solum consuevere nominari anginam eam quæ sit suffocatione eveniente propter inflammationem partium gutturis, ita ut non quamlibet angustiam ex qua eadem symptomata eveniunt dicatur angina, sed quæ vi inflammationis prædictarum partium evenit, ac proinde solum ob similitudinem ad hanc dicitur angina ab illa quæ ex luxatione procedit, cuius non est ulla ratio, sed solum hominum placitum qui voluerunt vocare anginam illam suffocationem quæ fit ex inflammatione

CAPVT II.

De speciebus Anginae.

LURES species anginae Autores numerare solent, nam quando ex diverso humore diversas constituunt species, ita diversa species anginae constituatur quando humor pituitosus à capite in fauces descendit, quod tempore hiemis & veris frequenter solet contingere; ab illa scilicet quod humor calidus & biliosus fluit in prædictam partem, quod frequenter ætate & autumno solet contingere, cur autem ex aliis duobus humoribus, aliæ duæ species non constituantur, dicemus postea.

Alio modo videmus dividi anginam ab Hipp. in tria membra, quæ divisio ex magnitudine periculi venit desumenda. Prima species est in qua celerrimus interitus evenit, ea scilicet in qua nihil conspicuum apparet in faucibus, aut in ore, attamen in ea est vehemens dolor & orthopnæa, idest recta respiratio, meritò verò hæc periculosissima est, eò quod fit in ea magna angustia, quod dixit Hipp. lib. 1. prorrhe. text. 14. *Fauces dolentes absque humore cum implaciditate strangulantes, supra modum pernitiosæ.* Quia cum nihil in ipsa appareat, existimare oportet intra gutturis corpora inflammationem adesse, ratione cujus strangulantur. Secunda verò species est quando dolor similis est alteri speciei dictæ, non tamen tanta est difficultas respirandi, ut cogat ægrum rectâ cervice respirare, sicut in prima, quia non est tanta angustia & inflammatio in musculis gutturis, est tamen inflammatio & rubor in faucibus, quæ quidem species exitialis est, etsi paulò longior ac præcedens, utpotè in ea est magna respirandi difficultas. Tandem tertia species est quæ caret magno dolore & difficultate respirandi cum inflammatione faucium, & cervicis, gutture nequaquam patiente quæ minùs periculosa est, cum symptomata minoris sint momenti.

Alia divisio communiter solet afferri ratione partis affectæ in quatuor membra; nam si inflammetur guttur (quod est asperæ arteriæ pars summa constans tribus cartilaginibus) secundum musculos internos dicitur Synanches; si secundum externos musculos dicitur paracynanches: Si autem fauces inflammentur secundum duplicem partem, externam scilicet & internam, duplicem aliam speciem constituunt, ita ut inflammatio interna earum dicatur Synâches; extra verò paracynâches, dicuntur fauces pars illa quæ mediat inter orificium glæ & asperæ arteriæ.

Aliam speciem assignavit Aretheus quæ non est angina vera, sed solum suffocatio quæ ab eo explicatur per mutationem spiritûs in calidissimum & siccissimum, quod potest evenire à causa externa vi vaporis venenosi, vel aëris, & meliùs si habeat qualitatem adstringentem, etiam à causa interna potest fieri, non

non solum quando venenum in corpore generatur, quod suffocationem pariat, sed mutatione spiritus in calidissimam & siccissimam naturam, propter quem usum tanta sit necessitas respirationis, ut non sufficiat, sed brevi tempore suffocationem homo patiat; videmus tamen hoc non repetiri in febre ardentissima, etiamsi nimis calefiat cor, non est tamen præter rationem mente concipere majorem indigentiam & necessitatem respirandi cujus defectu suffocetur animal, sed melius videtur si dicamus contingere quia aer qui debebat ventilare corrumpitur ab humore intus existente, vel à maligna qualitate simul cum calore, quæ non necessariò reperiuntur in febre quantumvis ardente.

CAPVT III.

Quæ pars afficiatur in Angina.

SA T I S commune & certum in hac re est, partem affectam in angina esse guttur, & fauces quarum inflammatio ab omnibus angina dicitur, quia cum quælibet illarum symptomata pathognomonica reperiuntur; sed cum suffocatio quæ præcipuum signum est, nullà existente affectione in pulmone, inveniatur, signum est ullatenus esse affectionem pulmonis, ut aliqui sine fundamento voluerunt. Neque ad id facit esse aliquam speciem anginæ in qua nihil apparet, quantumvis lingua comprimitur, id est non apparet tumor: Ex hoc tamen non colligitur affectum esse pulmonem, sed partem profundiorum laryngis esse inflammata, quæ cum profunda sit, ad visum non patet. Rursus licet in anginæ speciebus ardor sentiat in pulmone, non proinde patitur, & pars affecta vocari potest, quia ibi non existit inflammatio. Sed hac existente in faucibus vel gutture, non fit attemperatio pro necessitate usus, cum impedita sit cavitas, per quam ingredi debet, ac proinde à fuliginibus ibi detentis, fit ardor in pulmone. Neque sanguinis missio ex venis mammarum intentum probat, quia cum propter suffocationem calefiant istæ partes, detractio sanguinis refrigerabuntur, & periculum suffocationis minus imminet, solum ergo prædictæ partes afficiuntur.

CAPVT IV.

De causis & signis Anginae.

MI S S I S causis externis à quibus hoc malum potest excitari, de quibus non est opus in dubitationem trahere, de causis internis dicimus ab omnibus humoribus fieri posse anginam. Et de sanguine certum est, de bile etiam constat, cum in faucibus & gutture possit fieri erysipelas, quod licet non elevet partem in magna quantitate, tamen

eo existente non ita proportionatè & commodè fit attemperatio per respirationem ac debetur, & sic timenda est suffocatio; reliqui etiam humores, etsi frigidi sint, non est cur non faciant tumorem in faucibus, aut gutture quæ pars affecta dicitur, & ex alia parte anxietas & incendium potest excitari, eò quod non fiat debita ventilatio ratione tumoris, & sic fuliginibus detentis potest incendium excitari, quamvis non putrescerent humores frigidi, inflammationem, seu tumorem causantes.

Sed dices: Angina est morbus acutus: sed si fiat ex pituita, non fit acutus; siquidem ejus motus non erit velox, neque accidentia & mala citò apparebunt; ergo Angina non fit ex pituita.

Respondetur ex tali causa talem morbum non dici acutum, nam aliquando in quatuor dies prolongatur, anginam verò tunc esse acutum cum exquisita est, & à calido humore oritur; quæ verò angina ex pituita fit, dicitur à Fernelio notha; hæc autem febris est expers, & sine robore & ardore fit, per destilationem pituitosi humoris in fauces, vel in cervicis musculos.

Circa signa manifestantia talem affectum dicimus esse difficultatem respirandi, & deglutendi difficultatem non ita, tamen ut ambo in qualibet angina necessariò reperiuntur, sed unum aut alterum, & multoties, imò frequenter utrumque simul juxta diversitatem partis affectæ, quâ ratione Hippocr. lib. 6. de morb. vulgarib. part. 7. text. 1. docuit esse quandam anginæ speciem in qua solum æger deglutire non poterat, quod explicans Vallesius, dixit, id est qui non aliter quàm in deglutitione noxam sentiebant, eò quod apostema erat malignum, & in postrema lacerti parte erat, & sic cum eo non erat constrictio anhelitus, nisi cum deglutitio erat.

De dolore an necessariò in qualibet angina reperiatur, facilis est solutio; nam cum ab omnibus humoribus fieri hætenus dictum sit, si fit ex pituita & melancholia, non erit dolor, cum experientiâ constat omnes tumores ab his humoribus factos dolore carere: ergo etiamsi tumor sit in faucibus, aut larynge, erit ejusdem naturæ. Quando verò Autores dolorem esse necessariò docent, de angina exquisita veniunt intelligendi, quæ ab humore fit calido: de febre verò jam diximus aliquam posse esse anginæ speciem, licet notham, in qua non fit.

Circa difficultatem deglutendi est quod dicamus cum ægroti res liquidas difficilius deglutiant, quàm solidas; & dicimus ex eo esse, quia necessaria est major compressio ad res liquidas deglutendas quàm ad solidas, ob quod salivam non possunt deglutire, res verò solidas sic. Cum autem major compressio sit difficilius ratione inflammationis, hinc constat facilius deglutire res solidas ægrum. Sed hoc omninò certum non apparet; siquidem in omnibus non est verum; nam contingit aliquos melius deglutire res solidas, aliquos verò melius res liquidas. Causam ergo hujus querimus, & dicimus ratione partis affectæ id fieri: nam si muscoli laryngis afficiantur, res solidæ difficilius transglutuntur,

tur, eò quod ad harum transglutitionem necessarius est motus sursùm laryngis & linguæ cibum impellentis jugulum, & sic larynge affecto difficilis fit rei solidæ transglutitio; dum verò radix linguæ magis patitur, deterius potum deglutimus, eò quod ejus transglutitio, potius scilicet, magis fit per motum linguæ, seipsam intra deprimendo, quàm per motum laryngis, & sic linguæ radice laborante deterius res liquidas deglutimus: ad omnia tamen deglutienda motus gulæ æquè est necessarius.

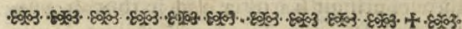
Sed quod restat examinandum, quâ ratione fit ut in quadam angina periculosissima orthopnoea dicta, ægri melius erecta cervice respirent, ita ut cogantur erecta cervice respirare. Cujus rationem dedit Gal. nam si tales jaceant supini, meatus gutturis clauditur magis, collo thoracæque secundum anteriores vertebrae concidente supra dorsum & cervicem; si verò erectus sit, meatus magis patet, per quem aër ingrediatur, & sic oportet erectâ cervice ægrum jacere, ut respiratio fiat melius.

quod respiratione trahitur, sed in quantum ille qui pellitur, detinetur ad verberationem & articulationem faciendam; ex quo differt à tussi, quia hæc fit solum expiratione aëris. Denique advertere oportet; laryngem, esse partem organicam præstantem usum ad vocem. Partem verò similem elicivam esse ligulam quandam cum qua habet similitudinem lingua, quæ est in fistula artificiali: cuius naturâ describit Gal. 7. de usu part. cap. 17. Nervos etiam esse necessarios ad vocem formandam certum est, cum mediis illis virtus ad motum musculis communicetur; illi verò sunt qui recurrentes nominantur, & inseruntur in musculis laryngis & similiter qui in musculos thoracis inseruntur necessarii sunt, sicut & ipsum pulmonem ad id facere experientia manifestat: nam qui eo carent, neque respirant, neque vocem emittunt. Linguam verò est necessaria solum ad vocem dearticulatam, non verò ad vocem seu sonum quæ sine articulatione fit.

DISPUTATIO XXXVII.

De his quæ spectant ad respirationem.

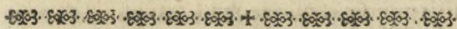
CAPVT PRIMVM.

Quid sit respiratio, & à qua facultate fiat, voluntaria, an naturali.

DISPUTATIO XXXVI.

De vocis natura.

CAPVT UNICVM.

Quid sit vox; quot sint ejus instrumenta & modus leſionis.

V à definitione incipiamus, Vox est ictus aëris (apud Aristotelem 2. anim. cap. 9.) respiratione attracti, quæ quidem ab anima fit ea quæ in his partibus collocatur, ad eam quæ gurgulio appellatur, cum imaginatione aliquid significandi. Ubi intellige vocem formaliter, non esse ictum aëris, sed causari sonum ex ictu aëris attracti per respirationem; qui quidem aër ad duo deservit, primò ad attemperationem caloris nativi ipsius cordis, secundariò verò ut esset materia vocis, eique deserviret: fit etiam ab anima, quia hæc mediâ imaginatione, & appetitu movet instrumenta ad attrahendum aërem inspiratione, debet etiam esse cum imaginatione aliquid significandi; non quia oporteat omnem vocem esse significativam rei, sed quia est ostensiva conceptus animi, in eam partem quæ gurgulio appellatur. Ubi adverte quod hæc pars non est simpliciter necessaria, quia plures sine gurgulione emittunt vocem, eò quod percussio non fit in eò, sed in cartilagine: solum ergo conducit ut melius formetur vox. Ex quo patet causam efficientem vocis esse facultatem animalem mediâ cognitione operantem & mediis musculis tanquam instrumentis, ita ut sit in nostra potestate eam emittere vel non emittere.

RESPIRATIO sic communiter definitur solet, Est actio ex dilatatione & compressione thoracis, quibus trahitur aër, expelluntur fuligines, à facultate secundum naturam operante ad refrigerationem caloris & generandos spiritus. Sed quod difficultatem habet à qua facultate fiat, an à naturali, an verò ab ea quæ est subiecta voluntati in sua operatione, hoc est an fiat à facultate animali. Ad quod supponere oportet voluntarium sumi dupliciter, primò prout procedit à voluntate quæ potentia spiritualis est, vel liberè, vel necessariò, de quo voluntario non est nostra disceptatio, cum in brutis inveniat respiratio, & non voluntas. Secundo modo sumitur voluntarium pro spontaneo, sic definito à S. Thoma cujus principium est intra, cum additione scientiæ. Arist. verò fit cujus principium est in ipso agente sciente singula: de hoc verò voluntario procedit quæstio, an scilicet respiratio sit actio spontanea, an verò merè naturalis.

Circa quod non defuere qui merè naturalem actionem esse voluere, eo quod in dormientibus fit, & quia tussis est respiratio vehementis, & tamen non est voluntaria, cum positâ causâ molestante, eam cohibere non possimus. Et confirmatur ex eo quod in actionibus voluntariis contingit lassitudo si nimio fiat usu, ut constat in motu progressivo, sed toto vitæ tempore non contingit in respiratione defatigatio: ergo.

Sed adverte materiam vocis esse aërem respiratione mediâ attractum, non secundum Henricum Laureæ Medicæ Tom. III.

Alij dixerunt actionem esse mixtam voluntariam & naturalem, illam quatenus fit medijs musculis, hanc quatenus muscoli constant venis, nervis, & arteriis, & medijs istis cor communicat virtutem ad motum, & ex hac parte naturalis dicitur. Alij dixerunt esse animalem ratione instrumentorum, naturalem verò ex parte finis cogentis talem motum fieri. non certa mensura, ordine & tempore, quod in actionibus omninò voluntariis non invenitur; siquidem pro libertate efficiuntur in quolibet tempore & occasione. Alij voluere esse voluntarium ratione musculorum moventium thoracem; naturalem verò propter motum ipsius pulmonis; nam iste cum non habeat musculos, naturaliter movetur, & quia talis motus originem ducit à corde.

Sed advertere oportet in præsentis dubium non esse de fine respirationis: nam hunc esse naturalem seu à natura impositum, nemo hucusque dubitavit. Dubium ergo solum procedit de facultate quæ concurrat ad hanc actionem, an sit merè naturalis, an animalis seu voluntaria. Rursus noto motum thoracis à corde non dimanare eò quod dum dilatatur thorax, septies dicat Gal. dilatari cor, & quia experientia constat, ut ipse testatur, quod si denudetur cor & manu comprimatur, animal non privatur neque voce, neque respiratione; & idem contingit si arteriæ quæ in thoracem inseruntur ligentur. Ex quo constat talem motum à corde non dimanare & sic calor influens sit necessarius tanquam commune principium vel principium ad omnes actiones. Constat deinde, quia in actionibus merè naturalibus nulla est defatigatio, neq; remissio ratione divertentiæ animæ, neque negligentia, secus verò in animalibus & voluntariis: sed constat actiones cordis & arteriarum non fieri diverso modo, ex eo quod mens sit occupata & distracta circa aliud objectum, respirationem verò negligentius fieri, ut *disp. de phrenitide* satis probavimus: ergo ejus actio voluntaria, & non naturalis est; siquidem advertentiam requirit, ut debito fiat modo.

Dicimus tertio motum thoracis non esse compositum ex voluntario & naturali, eò quod motus compositus fit duplici genere instrumentorum; ut constat in expulsionem urinæ, & ventris inferioris exoneratione, fit enim fibris transversis & musculis abdominis; sed in respiratione seu motu thoracis nullæ apparet fibræ, sed solum musculi, ergo solum fit uno genere instrumentorum, ac per consequens actio non est mixta: sed licet hoc sit verum, non videtur optimè probare argumentum; nam motus localis necessarii non petit fibras, ut in cerebri motu constat, atq; adeò potest quis respondere motum thoracis fieri etiam à facultate insita naturali sine fibris, & sine cognitione operante. Neq; contra hoc aliquid valet dicere quod cessante cognitione & appetitu, aut renuente voluntate, cessat actio, quod si esset alia facultas naturalis, non fieret: non inquam valet; nam quando duo se habent ut causæ partiales respectu alicujus effectus, qualibet cessante, cessat totus effectus, ac per consequens nihil probat argumentum; & sic licet non probeatur motum non esse naturalem ex parte, quia

non fit medijs fibris, alia ex parte potest corroborari tertia nostra conclusio: nam quoties aliqua est causa partialis alicujus effectus, ei debet aliquid correspondere in effectu, aliàs sine necessitate multiplicantur: sed in motu thoracis nihil est quod possit tribui causæ operanti naturaliter; præterea quia si talis facultas naturalis concurrat, eâ ablata cessaret talis motus thoracis quod nunquam contingit; imò quavis ratione se habeat, si ad eam se habeant bene, sine ulla sit læsione: ergo.

Dicimus quarto respirationem esse actionem voluntariam solum, quod testatur Gal. *lib. de motu musculorum cap. 5.* ubi affirmat nullo alio modo cognosci actionem esse voluntariam quam ex eo quod possit retardari, citius, crebrius, aut rarius fieri, quod totum in respiratione invenitur. Et confirmavit *cap. 6. citati lib.* historia illius barbari qui cum vehementi ira esset concitatus, humi prostratus cohibita respiratione se interfecit; ergo est in nostra potestate, ac proinde voluntaria. Quod confirmatur ex eo quod fit medijs musculis qui instrumenta voluntarij motus dicuntur. Neque valet dicere hac ratione solum probati in nobis solum esse voluntariam & liberam, secus in brutis in quibus non est libertas; nam solum voluntas habet locum & dominium supra actiones spontaneas, & non supra alias, & sic ex eo quod in nobis cohiberi possit, inferimus esse omninò spontaneam & animalem quod solum de brutis affirmamus; nam cum in illis non sit voluntas & liberum arbitrium, non potest cohiberi respiratio, ad hoc autem ut aliqua actio sit in nobis voluntaria & libera, non requiritur quod præcedat deliberatio, & consilium, ut fiat, sed satis est voluntatem non renuere, ac per consequens actus positivus voluntatis non requiritur, ut constat in motu progressivo qui omninò voluntarius est, & tamen sufficit ad ejus elicentiam voluntatem non renuere.

Sed dices contra Gal. conclusionem: si respiratio est actio voluntaria, fieri nequit ut ea cohibita pereat vivens, sicut non perit ex eo quod alia actiones voluntariæ cohibeantur.

Responderetur aliquas esse actiones liberas nulli deservientes ut deambulatio, locutio, aliàs verò esse voluntarias, deservientes tamen affectibus corporis, ut manducatio est actio libera, & tamen si per multum cohibeatur tempus, vivens perit, quia ad nutritionem deservit, sic respiratio ad attemperationem caloris nativi deservit, & sic solum per parvum tempus sine noxa cohibetur. Neque contra nos facit quod dicunt, scilicet quod si intenti sumus circa aliud objectum, respiramus; ergo sine cognitione aut sensatione præcedenti fit, facile namq; responderetur: nam quando valde magna est diversio, non fit respiratio, ut contingit in phreniticis usquequum finis crescit, & objectum, vel finis respirationis valde instat, & cognitio est; quando plura facimus, respiramus etiam simul, quia non deficit omninò cognitio pro respiratione, quæ ita velox est, ut videatur multoties non præcedere.

Deinde contra nostram conclusionem effaciter insurgo, nam respiratio est actio voluntaria quæ non solum prærequirit actionem internam,

hac re dico primò thoracem moveri motu proprio & voluntario, nam non moveri ad motum pulmonis constat, ex eo quod habet musculos proprios, sed si à se non moveretur, ad nihil essent necessarii; ergo. Et confirmatur, nam musculus abscissis cessat thoracis motus; sed si ad motum pulmonis moveretur, non cessaret, vel si partialiter ab eo fieret; non omninò cessaret; constat autem experientià cessare, ergo.

Dicimus secundò, pulmonem non moveri motu voluntario, quia non habet musculos quos diximus esse instrumenta motus voluntarij.

Dicimus tertid, pulmonem moveri motu priùs thorace, & ad hujus motum; non quidem per alligationem, idest quia pulmo sit alligatus thoraci, ac proindè moveatur sicut moveretur lapis alligatus brachio dum brachium movetur: sed pulmo movetur ad motum thoracis, quia priùs requiritur quod thorax moveatur, ut successione ejus quod evacuatur, pulmo moveatur, hoc est ad replendum vacuum: à quo verò moveatur difficultas est quæ coincidit cum philosophica difficultate, scilicet quando aliquod corpus ad replendum vacuum movetur, à quo moveatur. Et cum communi opinione dicimus moveri à virtute corporis quod discedit; itaque quantitas habet vim à natura propria ut trahat corpus sibi contiguum ne detur vacuum; sic ergo dilatato thorace movetur pulmo ab illo, vel ab alio corpore contiguo quod deserit locum, in compressione verò movetur pulmo quia thorax comprimitur & pellit illum à loco in quo est.

Quod autem pulmo moveatur dicto modo probatur: nam perforato thorace, ità ut per vulnus ingrediatur aër, cessat motus pulmonis, ergo movetur à thorace gratià vitandi vacuum.

Respondet Averroës negando consequentiam, quia potest cessare motus pulmonis quia refrigeratur frigidò aëre ingrediente per vulnus, ob quod, etiam si haberet propriam virtutem motivam, non operaretur cessante fine; tamen contra est, quia statim quod thorax tale vulnus patitur, cessat pulmo à motu, & quamvis longo tempore maneat aëris ingressus, (quo potuit sufficienter refrigerari,) statim quod clauditur digito, aut quovis alio corpore, incipit moveri pulmo, sed tam citò non potest cessare frigus; ergo signum est moveri ratione vitandi vacuum. Confirmatur præcipua ratio, nam sectis musculis, vel nervis qui inseruntur in musculos thoracis, cessat hæc pars à motu, & similiter pulmo: ergo iste ad motum illius movetur.

CAPUT III.

An respiratio fiat solo motu septi transversi.

COMMUNIS satis Medicorum sententia est, septum transversum esse solum instrumentum respirationis naturalis quolibet alio secluso musculo, vel instrumento: sed hæc solum deservire quomodocumque præternaturam & ordinem naturalem re-

spiremus. Quod non caret difficultate: nam in respiratione duplex invenitur motus, alius qui dicitur inspiratio quo dilatatur pulmo, alius qui dicitur expiratio, quo comprimitur. Ex his verò motionibus, licet possit intelligi inspirationem fieri solius septi motu, non tamen expiratio, nam quilibet musculus solum unum habet motum, nempe contractionem, ità ut quando debet laxari ex contractione oppositi procedit, ut patet in motu brachij; sed septum transversum non habet musculum oppositum, ex cujus contractione possit laxari; ergo non potest concurrere ad naturalem expirationem, & consequenter non erit voluntaria, quia nullo fit musculo ex cujus contractione septum laxetur. Sed posset aliquis respondere verum esse quod probat argumentum, ac per consequens expirationem neque à facultate fieri, nec medio musculo, sed sola decidentia à gravitate ipsius musculi tanquam ab efficienti; quod autem septum cesset à tensione, est causa per accidens veluti remotio prohibentis.

Sed contra hanc doctrinam est non leve argumentum, quia gravitas movet corpus cuius est, deorsum ex propria natura: sed compressio thoracis non est deorsum, ergo non fit à gravitate. Minor probatur, quia homine erecto existente, vel in qualibet positione, ità ut compressio fiat sursum, fit compressio thoracis: sed si à gravitate fieret, non fieret quando corpus est in ea positione ut compressio thoracis fiat sursum, ut contingit in positione quam vulgus vocat *boca avaxo*; ergo non fit à gravitate, quo eodem argumento probatur contra Valles. neque talem motum compressionis juvari à gravitate etsi talis motus est deorsum, etiam contra Valles. constat non esse cur juvet gravitas usque ad naturale cavum, & non ulterius, cum gravitas semper in locum inferiorem faciat corpus inclinare. Præterea sequitur respirationem secundum utramque partem non esse spontaneam seu animalè actionem, quod est contra Gal. id expressè affirmantem seu absolute & absque distinctione. Præterea etiam cum sit necessarium tanquam removens prohibens quod tensio septi auferatur & laxitas inducatur, ut expiratio fiat, videtur impossibile, cum ut dictum *suprà* est, non sit musculus contrarius cujus contractio laxet septum: ergo. Neque valet tensionem cessare à gravitate, quia imprimis hæc non sufficit, ut constat in aliis partibus: deindè quia si non fuit sufficiens ut impediretur motus contrarius, neque erit sufficiens ut non conservetur terminus illius.

Quidam sunt arbitrati expirationem fieri per contractionem musculorum abdominis qui videntur habere aliquam cum septo oppositionem ad quorum contractionem laxatur septum, & expiratio fit: hoc tamen aperte contrariatur Gal. lib. de dissect. musculorum cap. 23. ubi affirmat abdominis musculos non esse necessarios simpliciter ad expirationem naturalem, sic ait *Thoracis etiam contractioni, aliquid conducunt nonnunquam abdominis musculi*; ergo sentit non esse simpliciter necessarios ad expirationis motum, cum dicat *nonnunquam aliquid conducere*.

Neque placet opinio asserentium aliquos musculos

musculos ex intercostalibus concurrere ad thoracis contractionem in expiratione naturali, ita ut compressio thorace laxetur semper septum; non inquam hoc valet, sed potius Galenus contrarium voluisse constat ex 8. lib. de anatomicis administrationibus cap. 5. sic ait, *Secūda spinali medullā, musculos intercostales dicit reddi immobiles, respirationem verò fieri solo septo; quippè hoc solo inquit quodvis animal in parvis respirationibus vivit: cum verò majoris respirationis usus suboritur, aut exercitio, aut febre, aut vehemēti aëris calore, aut alio quodam affectu digesto, necessitas est diaphragmatis functioni intercostales subvenire.*

Nobis tamen dicendum venit expirationem non fieri ex contractione alterius muscoli oppositi septo, sed tam inspirationem quam expirationem ab ipso fieri septo, eò quòd ipse habeat plures & diversos motus contractionis juxta diversas fibras, quibus gaudet: & licet frequenter contingat ex Gal. musculos non habere nisi unicum fibrarum genus, tamen non tollit quo minus aliquos eas habeant, nam secundus musculus eorum qui scapulas movet, habet plures fibras; siquidem movet illam sursum versus occiput, & deorsum ad octavam thoracis costam, & ad latus versus vertebrarum regionem, semper tamen unus motus est, illius nempe contractio, aliter minime; non ergo mirum est quod in septo diversæ inserantur fibræ, ratione quarum plures valet elicere contractionis motus, ita ut ratione unius fiat inspiratio, & ratione alterius expiratio eliciatur, taliter ut per contractionem unius partis fiat laxatio in altera absque ullo opposito musculo. Ex quo manifestum fit compressionem thoracis habere intensionem & remissionem, & non fieri à gravitate decidentiam faciente, ita ut sicut in motione non naturali compressio suscipit magis & minus, ita similiter in motione naturali, talis motus potest esse intensior & velocior in uno quam in alio juxta diversos fines instigantes diversos juxta diversam naturam repertam in hominibus diversis.

CAPUT IV.

Quibus partibus constet respiratio.

U A T U O R esse in respiratione partes sicut & in pulsu, compertum est apud Galenum pluribus in locis; nam in respiratione est duplex motus, alius qui dicitur inspiratio, alius verò qui expiratio nominatur; est similiter duplex quies, altera externa, quæ terminus est motus dilatationis thoracis, altera interna quæ terminus compressionis ejusdem morus thoracis dicitur. Inter has verò hæc communiter solet assignari differentia quod motus sint partes per se & principales respirationis, quietis verò per accidens.

Hinc communis solet oriri difficultas, an scilicet quietes sint per se intentæ à facultate sicut & motus: sed quia dubitatio hæc ad

lib. de pulsibus spectat, in præsentī ab illa susperfedere decrevimus, & solum in præsentī aliqua ex his quæ communia sunt pulsui & respirationi attingam.

Dubitari ergo potest ex motu duplici in respiratione reperto quis sit prior dilatatio thoracis, an compressio. Circa quod Gentilis de Fuligineo affirmat priorem esse compressionem, ipsā dilatatione tam in corde quam in respiratione, eò quòd in prima viventis productione vivens producit quoad calorem temperatissimum, & sic non est opus refrigerio, ratione aëris dilatatione attracti; si enim aër attraheretur & refrigeraret cor, sine dubio eum distemperabit, quod non est concedendum; debet ergo compressio prior esse, quia calor intra terminum naturalem producit fuligines quæ debent & petunt expelli, quod idem contingit in respiratione: ergo tam in respiratione quam in pulsu motus compressionis prior erit.

Sed juxta sententiam nostri Petr. Garcia qui affirmat calorem febrilem ab interno principio cordis dimanare, ita ut causæ quas Medici recensent sint per accidens, oportet asserere dilatationem tam cordis quam thoracis esse priorem, eò quòd talis calor sit in primo instati in corde ante fuliginum quamlibet productionem. Modò ergo juxta Gal. opinionem solvere debemus difficultatem. Aliqui affirmarunt dilatationem esse priorem, eò quod in morientibus ultima est expiratio; ergo dum incipiunt vivere, prior est inspiratio. Cui poterit aliquis respondere dicendo nihil probare: nam in morientibus motus ultimus compressionis non fit à facultate, sed à gravitate ipsius membri, & sic potius probari in morientibus ex motionibus à facultate factis ultimam esse dilatationem, seu inspirationem: nam compressio quæ postea subsequitur fit solum à gravitate.

Sed possumus respondere primam rationem non esse universaliter veram, sed debere intelligi in solis morientibus morte naturali, in quibus calor naturalis adeò remissus est, ut non indigeat refrigerio, sed solum expulsio fuliginum magis instet; in quo casu videtur esse verum compressionem esse ultimum motum. Sed licet hoc ita intellecto sit verum, nihilominus non convincit arguties: nam nullam dependentiam, neque connectionem habet; non ergo bene sequitur in morientibus est ultima compressio, ergo incipientibus vivere est prima dilatatio.

Sed ut res melius absolvatur, nota nos in præsentī loqui juxta communem philosophiam dicentium naturalia corpora in primo instanti produci in statu naturali dispositionis qualitativæ, quia hæc debet produci à forma supposita materiā sine aliquo accidenti existente in ipsa: nam si sequamur opinionem satis probabilem dicentium plura accidentia in materia prima subjectari, & eadem numero quæ fuerunt antea remanere post generationem novam, dubium non est posse produci vivens de novo cum aliqua qualitate contra naturam existente in materia cum quantitate propria; cum autem possit esse excedens calor, iste petit in principio cordis dilatationem, & sic in hoc casu erit prior.

Absolutè ergo loquendum videtur esse efficacius argumentum ad probandum dilatationem esse priorem, dummodò vivens in instanti primo generationis cum omni dispositione qualitativa naturali supponatur, quia nulla causa excogitari potest propter quam à facultate formatrice cor, aut thorax producantur in situ & termino dilatationis, cum non sit ita secundum naturam sicut habent illæ partes compressionem, ita enim situm magis naturalem quàm dilatatæ habent: ergo dilatatio necessariò erit prior, etiamsi priùs urgeat finis compressionis, quia compressio fieri nequit quin priùs thorax dilatetur.

Et hinc fit in morientibus non esse certum ordinem quoad motus respirationis; nam in aliquibus ultimus motus est exspiratio, in aliis verò inspiratio, juxta diversitates finium qui prope mortem contingere possunt; nam alij moriuntur ob distemperiem nimiam calidam, in quibus erit ultimus motus dilatatio. Alij ob suffocationem in quibus potest esse compressio ultimus motus, eò quòd dum comprimitur thorax, non possit ulterius dilatari, quia pro illo instanti tanta fuit fuliginum multitudo, ut interficere valuit.

Dices: cordis calor dum major est moderato, producitur à fuliginibus: ergo priùs est esse fuligines expulsionem petentes per compressionem, quàm calorem attemperationem exposcentem per dilatationem, ac per consequens prior erit dilatio compressio.

Respondetur concedendo antecedens & negando consequentiam: nam calor qui indiget refrigerio à minori copia fuliginum producitur, quàm sit copia fuliginum quæ petit expulsionem per compressionem, & sic priùs erit dilatatio, quia fuligines quæ valent producere calorem petentem refrigerium per dilatationem, non exposcunt expulsionem per compressionem, usque dum sint in majori quantitate.

Quæri ultimò potest quæ ex quietibus quæ in respiratione reperiuntur sit major. Circa quod Vallesius dixit internam esse majorem, quia facultas vel pars magis quiescit. Quod videtur falsum, cum dicamus in utraque quiete operari facultatem, ideòque nobis videtur dicendum non posse certam regulam assignari, sed illam quietem esse majorem cujus contrarius finis minùs urgeat: hoc autem juxta diversas naturas compensari debet.

CAPUT V.

Quibus moveatur thorax, in respiratione non naturali.

CERTISSIMUM est musculos thoracis tam internos quàm externos fuisse datos propter respirationem, non tamen naturalem; nam hujus solùm septum est effectivum, ut diximus: dubium ergo in præsentem est an supposito quòd in thorace sunt & musculi interni & musculi externi, necessariò unico solùm motui thoracis deserviant, vel solùm unico & determinato.

Circa quòd Vesalius tenet tam internos quàm externos solùm deservire motui expirationis, inspirationem verò à solo septo fieri.

Contraria tamen sententia verior est, & expressa Galeni, nempe musculos externos thoracis deservire inspirationi, internos verò expirationi, quòd præterquam quòd est expressum in Galeno *lib. 2. de motu musculorum*, est etiam Avicennæ *fen. 1. lib. 1. doct. 5. cap. 16.* & similiter ex Anatomia constat ex modo quo prædicti musculi inferantur sumpto argumento.

Rursus dubitari potest, an saltem in respiratione violenta, aut quavis alia quiescente septo transverso, solo motu intercostalium, possit contingere respiratio. Circa quòd Vallesius partem negantem tueretur, quia existimat septum ad quamlibet respirationem esse instrumentum simpliciter necessarium, & sic licet possit dari respiratio solo septo agente sine musculis intercostalibus, non tamen è contrà, quia solùm illi sunt necessarij, cum opus est flatu.

Nobis tamen dicendum venit posse respirationem esse solis musculis intercostalibus agentibus; nam si verum est ad majorem respirationem conducere etiamsi septum quiescat, poterunt dilatationem & compressionem facere in thorace. Et confirmatur; nam omnes musculi moventur in nobis propriè & voluntariè; ergo similiter septum, ac proinde ejus motus poterit cessare nobis volentibus quantumvis thorax moveatur.

Dices id verum esse absolutè, tamen si homo semel decrevit thoracem movere, oportet uti hoc instrumento, sicut bene potest quis liberè cessare à motu musculorum manùs; si verò semel decrevit movere manum, oportet musculus illis uti. Sed contra est, quia septum non est instrumentum necessarium ad quamlibet respirationem, sed ad naturalem, musculi autem manùs sunt necessarij ad quemlibet illius motum, & sic non tenet paritas.

Dices iterum: musculi intercostales conducunt ad magnam respirationem, septum ad parvam: sed magna non potest dari sine parva, cum eam præsupponat; ergo necessariò semper præsupponitur motus septi.

Respondetur respirationem magnam quæ fit per majus spatium præsupponere parvam, id est, quæ fit per minus spatium: tamen ridiculum est existimare, quòd si musculi intercostales possunt per magnum spatium movere, non possint per minus, & ita per idem per quòd potest septum: quòd indè constat, quia in violenta expiratione nimis contrahitur thorax, & usque ad locum ad quem comprimit septum, ergo ad inspirationem sequentem, si violenta debet esse, concurrent musculi intercostales: ergo respiratio illis solis fieri potest.

CAPUT VI.

De dyspnœa, idest difficultate respirandi in genere.

UM respirationis plures sint causæ, respiratio ex pluribus potest lædi, & ut rectè methodo incipiamus, primò notandum venit difficultatem respirandi seu dyspnœam actionem esse læsam quæ quidem pati potest ablationem quoad sensum, saltem vel diminutionem, vel depravationem: hoc ergo prænotato, Galenus enumerat unam speciem difficultatis respirandi, quam vocat sublimem, in qua laborans movet totum thoracem, in parte scilicet anteriori usque ad jugulum, & in utroque latere usque ad humerum, & in parte posteriori usque ad scapulas. In quo advertas; quæso, non esse idem respirationem esse sublimem & magnam, nam sæpè debili existente virtute contingit moveri omnia instrumenta respirationis, & tamen tunc non est magna respiratio, utpotè magnitudo est differentia familiaris facultatis robustæ, non est ergo idem respirationem esse sublimem & magnam.

Ut ergo cognoscamus causam læsæ respirationis in memoriam revocare oportet tres esse causas continentes respirationis, facultatem scilicet, instrumentum & usum: & quidem primò cognoscemus læsam esse respirationem propter usum auctum si pulsus perpendamus: nam si magnum, crebrum & celerem tangimus, usum esse auctum cognoscimus, & respirationem læsam, ob hanc causam inferimus, è contra verò si pulsus rarus & tardus.

Dubium. Sed inquiri solet cur Gal. ad cognoscendum calorem auctum cordis, posuisset priùs expirationem quàm inspirationem: nam per hanc attrahitur aër ad refrigerium cordis, & per illam fuligines expelluntur; pari ergo ratione videtur quod ostendant cordis incendium.

Respondetur facilè, quod ex vi expirationis magnæ & confertim factæ, necessariò colligimus multitudinem ustarum fuliginum quæ effectus sunt caloris maximique incendij; at verò ex multa inspiratione non licet colligere necessariò intensiorem caloris, cum possit esse ob alium finem, scilicet regenerandi spiritus; undè certius signum demonstrans incendium est exspiratio quàm inspiratio.

Sed inquiri solet cur quando usus est valde auctus, exspiratio vel spiritus exsufflando fit.

Respondetur breviter expirationem quæ exsufflando fit solùm distingui à simplici expiratione, penes hoc quod illa fit cum sono, secus hæc; hoc autem contingit ex eo quod illa fiat cum majori vehementia & impetu, quo fit ut fiat sonus.

Præterea omisâ difficultate respirandi quæ fit ob aliquam instrumentorum angustiam, quia nihil difficile continet, docet Galen. quòd quando difficultas respirandi nascitur ex debili facultate, contingit ut nul-

la in ore facta exsufflatione per nares solùm exsufflemus; quod si alæ vel pinæ narium comprimantur, vel dilatentur, ait esse efficax inditium prostratæ facultatis & imbecillitatis virium, quod debet ità intelligi, ut non solùm ex debilitate facultatis, fiat hujusmodi motus alarum narium; nam certum est quòd si usus augeatur, & viæ sint contractæ, ità ut finis non satisfaciat per exsufflationem per os, necessariò etiam erit hujusmodi motus alarum narium, utpotè sunt instrumenta naturalia respirationis per cujus constrictionem attrahitur major quantitas aeris ad refrigerium, & per dilatationem major copia fuliginum molestantium pellitur; ergo hujusmodi exsufflatio non est signum solius facultatis debilis: sed omnibus aliis positis quæ facultatem debilem demonstrant si sequantur motus alarum narium, indicium efficax est debilitatis facultatis.

Una ex præcipuis differentiis læsæ respirationis, est respiratio magna & rara, quam ut proprium & inseparabile signum delirantium & eorum qui à mente alieni sunt, ponit Galenus. Quæ doctrina intelligenda est quantum attinet ex vi delirij; nam optimè potest cum delirio conjungi alter affectus cujus causa sit potentior, & sic apparebit respiratio alio modo, ut si cum delirio inflammatio plevræ conjungatur, in quo casu parva & crebra erit respiratio. Sed adverte hanc doctrinam esse intelligendam in his quæ citra causam procacitatem contingunt, nam per ingentem tristitiam contingere potest eadem divertentia quæ inest delirantibus ob quam respiratio fit magna & rara.

Rursus, alia est differentia respirationis læsæ, scilicet parva & crebra, cujus duas causas adducit Gal. dolorem scilicet & inflammationem, nomine istius quemcunque tumorem calidum intelligit, vel phlogosum, eò quod ratione doloris & inflammationis, non potest dilatari thorax sufficienter pro usûs satisfactione, & sic necessariò apponit celeritatem & crebritatem; undè, si quis velit voluntariè ferre dolorem, sine dubio respiratio erit magna, & similiter quando urgentia respirationis exhibet majorem molestiam quàm causa doloris, erit magna respiratio. Poterit esse alia causa parvæ & crebræ respirationis, nempe compressio & coarctatio instrumentorum respirandi, propter eandem rationem; nam vi compressionis non possunt dilatari pro satisfactione usûs, & sic ad satisfactionem parvos & cerebros motus eliciunt; & similiter similis respiratio potest contingere ab debilitate facultatis ob eandem rationem.

Sed apparet dubium, cur scilicet existente dolore, eò quod dilatatio fiat major, fiat major dolor; videtur enim difficile: nam dolor solùm crescit, vel aucto sensu, vel auctâ causâ, vel conditione. Primum eodem modo manet, etiam si magis dilateret thorax, nec secundum, nam non est unde crescat solutio continui vel distemperies, solùm per majorem dilatationem. Neque tertium, nam per illum majorem motum thoracis, vel augetur solutio continui intensivè, vel extensivè; si extensivè non erit major dolor, sed erit dolor idem in pluribus partibus, hoc est

in partibus aliis in quibus antea non erat : si intensivè , implicat quòd sit major dolor ; nam solutio continui consistit in defectu unius indivisibilis ; ergo implicat quòd sit major : nam quomodolibet sit, solùm defectu indivisibilis fit, qui non suscipit magis & minus.

Respondet Petr. Garcia quod rigorosè loquendo in ordine ad indivisibilia optimè probat argumentum, attamen cum hoc stat ut in casu posito dolor sit major ; nam per majorem dilatationem thoracis partis discontinuæ, magis distant localiter, quo fit ut aliquod corpus de novo ingrediatur, ne detur vacuum à quo major immutatio realis produciatur, & intensior species.

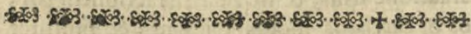
Sed meo videri dubium semper manet in sua vi; nam si vi hujus immutationis majoris realis sentitur major dolor ; ergo vel quia est nova solutio continui, & hæc non faciet dolorem majorem intensivum, sed extensivum; dicere autem eandem solutionem continui fieri majorem, est impossibile ; nam non suscipit magis & minus, ut paulò antea diximus : ergo. Sed fortasè possumus respondere in alia parte vi majoris dilatationis fieri solutionem continui majori impulsu & intensiori & celeriori motu, & sic sentit vivens intensiorem dolorem in alia parte quæ antea non sentiebat.

Denique aliam speciem læsæ respirationis Galen. enumeravit in qua veluti quadam brevi quiete intercipitur motus thoracis : hanc appellavit spiritum offendentem, & quandoque fit inspirando, quandoque expirando, & frequenter iste respirationis modus contingit in pueris flentibus, ut sit ad modum pulsus caprisantis. Hujus respirationis causas adducit Gal. usum auctum cum debilitate facultatis, & vitium instrumenti, vel per duritiem, vel per aggravationem quod significavit per convulsionem musculorum thoracis, ita ut in hac respirationis læsæ specie, & in ejus causis philosophandum sit quemadmodum in causis pulsus caprisantis.

DISPUTATIO XXXVIII.

De Vitiis pulmonis.

CAPUT VNICVM.

De Asthmate.

ROSTRAM de læsione respirationis in genere egimus, meritò de asthmate tractamus; siquidem species princ. palissima est respirationis læsæ, sicque ab Avicenna describitur, *Est aegritudo pulmonis cum qua patiens non invenit excusationem ab anhelitu frequenti.* Itaque est symptoma respirationis consistens in crebritate

immodica sine febre, ex passione pulmonis. Oportet autem attendere Antiquos solùm attendentes ad crebritatem immodicam respirationis, nomen asthmatis inducere, de qua appellatione nulla ratio à priori reddi potest, nisi quia sic voluere ; appellatur autem asthma aliquandò crebra & magna respiratio, aliquandò verò crebra & parva, non quia non dilatetur arteria juxta usum auctum, imò multoties magis, sed quia licet dilatetur ob quod dicitur magna, semper tamen aër qui attrahitur est in parva quantitate propter constrictionem & oppressionem instrumentorum, ob quod dicitur parva respiratio, semper tamen crebra dicitur, ratione cujus, ut dixi, asthma appellatur.

Cum autem hujusmodi affectio sit symptoma in actione læsa, oportet scire quæ sit. Et breviter dico esse depravatam, eò quòd cum in asthmate parum aëris ingrediatur ad satisfaciendum usui, fuligines magis irritant, & sic depravatè fit actio, eo modo quo actiones pertinentes ad facultatem expultricem dicuntur depravatè, ex eo quod præcedat irritatio à qualitate molestante ; cum hoc tamen bene stat quod licet impropriè dicatur etiam actio diminuta, non quia facultas ita operetur, sed quia aër ingreditur in parva quantitate ob morbum præexistentem.

Diximus laborantes hoc morbo sine febre esse, quod intelligendum est quantum ex vi hujus affectionis, nam non oportet humorem causantem hunc affectum putredinem subire, ac proindè si putrescat humor, erit febris per accidens, tamen erit in hoc affectu, quia etiam si ea non esset, symptomata propria asthmatis fierent.

De morbo à quo nascatur restat quod dicamus, & dicimus, immediatum morbum à quo fit esse in cavitate vitiata, vel impedita, sive sit ex obstructione, sive ex compressione, sive ex subsidentia, & licet Avicennas morbi complexionis in hoc affectu mentionem fecerit, intelligendus est de morbo mediato, quod non negamus.

Circa partem affectam constat ex Avicenna esse pulmonem, sed quæ pars ejus patiatur, est dubium, & dicendum nobis est cum communi consensu, esse asperam arteriam; eam enim compressà, vel alio modo impedità, non ingreditur aër sufficiens ad refrigerium cordis, quo fit ut propterea dicatur parva, ut diximus, & crebra quia ob necessitatem refrigerij parum detinetur in quietibus.

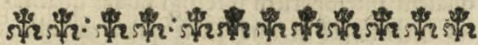
Sed dices : etiam per arteriam venalem ingreditur aër ad refrigerium cordis ; ergo eam vitiatà symptomata asthmatis sequentur sine dubio.

Respondetur negando sequelam : nam licet esset crebra respiratio usu aucto, nihilominus non diceretur parva, eo modo quo in asthmate : nam ingrederetur aër proportionalis dilatationi & usui aucto, quando arteria venalis vitiatur, vel comprimitur ; asthma autem constituitur per crebram respirationem citra plurimam aëris tractionem.

Citra causas ejus dicimus causam frequentiore esse humorem crassum cavitatem asperæ arteriæ, vel bronchia pulmonis occupantem, etiam si verum sit ab humore tenui,

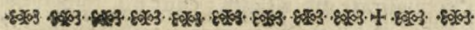
& à vaporibus crassis ibi existentibus causari quandoque posse.

Dubium tamen potest esse an à debilitate facultatis fieri possit asthma, & negativè Respondemus, quia debili existente facultate non potest fieri dilatatio thoracis magna quoad intrinsicum, sed parva, sed ad verum asthma requiritur necessariò dilatationem ita esse, & quod aër attrahatur in parva quantitate, & improporcionatus, ergo à debili facultate nequit fieri, & propter eandem rationem vitio existente in musculis intercostalibus & in septo transverso non fiet verum asthma, quia dilatatio quoad intrinsicum nequit fieri magna, licèt sit crebra ob usum auctum. Quando ergo alias causas præter has adducit Avicennas, loquitur de spurio asthma, non de vero,

DISPUTATIO XXXIX.

De Tussi.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Tussis, & ad quam facultatem pertineat.

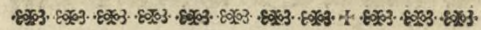
VICENNAS sic tussim definiuit, *Est ex motibus quibus expellit natura nocumentum à membro aliquo.* Ex qua definitione aperte constat esse symptoma facultatis motivæ quæ expellit motu locali id quod nocet. Galenus verò sic tussim describit. *Est vehemens exsufflatio quâ plurimus spiritus pellitur.* Quibus definitionibus suppositis facile cognosci potest tussim esse symptoma in actione depravata, quia facultas suppositâ irritatione alicujus nocentis movetur ad expulsionem illius motu illo depravato, non aliter quàm in diarrhæa & dysenteria, & asthma, ut *capite præcedenti* explicuimus, constatque ex Galeno *lib. septimo aphorism. commentario 51.* ita. *Sicut enim tussis symptoma quoddam naturale est ad expurgandas eas, quæ sunt in pulmone, asperas arterias, &c.*

Sed oportet scire cujus facultatis sit actio læsa. Et quidam affirmarunt pertinere ad facultatem naturalem expultricem, idque non alia ratione probant nisi quia expulsio est actio facultatis naturalis expellentis: sed tussis est actio quâ natura intendit expulsionem; ergo est actio facultatis expellentis. Sed licèt aliquibus videatur tussim partim esse actionem voluntariam, partim naturalem, dicendum nobis est tussim pertinere ad facultatem animalem motivam, ac proinde esse actionem voluntariam, sicut respiratio. Hanc veritatem comprobant quamplurima Avicennæ & Galeni testimonia quæ

Henriquez Laurea Medica Tom.III.

brevitatis causâ omitto. Et ratione probatur, quia tussis fit eisdem instrumentis ac fit respiratio, nempe à musculis thoracis, ergo est voluntaria. Præterea quia ea quæ à facultate naturali pelluntur, attenuantur, ut melius fiat expulsio: sed quæ tussi pelluntur non semper debent attenuari, sed reduci in mediocrem modum substantiæ quando nimis crassi, aut tennes sunt, quia expulsio fit medio aère qui nec penetrat crassum, neque movet nimis tenuem substantiam, quia hæc cedit ad latus; ergo diversa facultas est effectiva tussis à naturali expultrice, quia diverso modo operatur.

Accedit ad hoc quod tussis possit à nobis cohiberi, quod omnimodam voluntarietatem significat. Et ut hoc notum fiat, advertite in tussi & esse causam molestantem præsentem parti quæ pati debet, & esse sensationem molestantem, & tandem actionem vel motum ipsius thoracis; Ex his autem neque præsentia causæ voluntaria, neque sensatio illius, nam tactus præsentem objecto cum conditionibus requisitis liberè non sentit. Solum ergo dicimus motum illum thoracis esse voluntarium in quo tussis consistit, licèt fiat præsuppositâ irritatione, & violentiâ aliqua sicuti in respiratione contingit, in qua licèt cum noxa potest animal cessare à motu, ac proinde tussis & respiratio sunt actiones voluntariæ, & possunt cohiberi, licèt cum aliqua noxa, ex quo solum inferitur non esse tamen voluntarias sicut motus crurium, aut manuum, quia hujusmodi sine aliqua noxa omninò cohibentur à nobis.

CAPVT II.

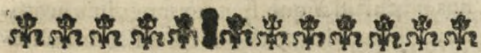
Quæ pars afficiatur in tussi, an hæc sit pulmo necessariò.

OSTQUAM in præcedenti dubio de causa effectrice tussis diximus, eamque esse thoracis musculos affirmavimus, in præsentem partem quæ necessariò in tussi debet pati explicare necessum est, & licèt aliquibus videatur quod ad tussim spuriam seu illegitimam quæ per desiderium tussendi explicatur, non sit necessarium pati pulmonem, sed sufficere musculos thoracis pati, ita ut per inæqualem intemperiem in eis tussendi cupiditas sit, non aliter ac contingit in rigore, tamen nobis dicendum est omnem tussim fieri per affectionem pulmonis necessariò: nomine autem pulmonis debet intelligi aspera arteria per quam ingreditur aër, sive patiatur per se, sive per consensum. Hanc nostram conclusionem quamplurima Galeni & Avicennæ testimonia exornant, & ratione potest comprobari, quia tussis est motus factus à facultate animali motiva ad expulsionem nocivi medio aère: ergo solum illa pars debet affici per quam transit aër; atqui solum per asperam arteriam ingreditur aër; ergo solum illa necessariò

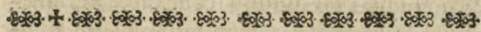
HHh cessariò

durius efficitur. Et licet Gal. in hac curatione usus fuerit remediis calidis & siccis, non idem taxandus est, quia non adhibuit hæc tanquam contraria causæ hujus morbi facientis concretionem, sed ut sua tenuitate lapillus concretus frangeretur, non aliter quam in lapide renum, similibus medicamentis utuntur Autores.

DISPUTATIO XL.

De Peripneumonia.

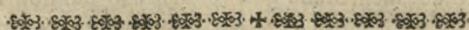

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Peripneumonia, & à quo humore fiat.

PERIPNEUMONIA est quidam affectus qui denominationem sumit à parte affecta, nempe à pulmone, ita ut inflammatio pulmonis peripneumonia, seu pulmonia dicatur. Ex quo planè constabit in quo consistat morbi essentia, & sub quo genere collocari debeat, & tandem quæ sit pars affecta. Ubi nota nomine inflammationis verum tumorem debere intelligi, & non phlogosim, seu ardorem, ut in Phrenitide proprio cap. diximus.

Sed dubium esse solet utrum peripneumonia possit fieri ab omni humore, & licet aliquibus videatur non posse fieri à bile ob ejus tenuitatem, attentâ etiam substantiâ pulmonis quæ mollis, tenuis & laxa est, ac proinde bilis cum humor subtilis sit, facile fluit, ac proinde non potest facere moram sufficientem ut tumorem eleuet; tamen nobis dicendum est quod etiam si frequenter ab humore pituitoso, & grosso fieri nos doceat Galenus, tamen posse optimè fieri à bilioso, ut ipse testatur, & ab sputo in hac affectione colligit fieri posse à bile, utpotè hæc per tussim evacuatur in peripneumonia. Præterea quia quædam sunt species bilis quæ majorem crassitiem habent quam sanguis biliosus, ut patet de bile vitellina, quæ uisione generatur ex flava. Sed qui negant fieri hunc affectum à bile, concedunt fieri à sanguine bilioso; ergo vel fieri ab utroque humore est concedendum; vel à nullo fieri. Hanc sententiam expressit Galenus pluribus in locis ubi affirmat pulmonem in hac affectione erysipelate laborare.

CAPVT II.

In quo explicantur modi quibus Peripneumonia generatur, & signa ipsius.

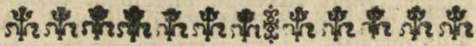
PERIPNEUMONIA dupliciter generari potest, vel præcedentibus aliis morbis, ut maximis fluxionibus, dolore pleuritico, anginâ, aut anhelationibus; cum enim pulmo propter suam laxitatem, & spongiositatem facile retineat, & recipiat; inde est quod plerumque prædictis morbis præcedentibus tanta in pulmonem fluat materia, ut tumor in ipso fiat, & febris excitetur, ac proinde peripneumonia. Etiam potest fieri per permutationem horum morborum, non ita ut simul maneat, sed quod cessantibus illis, in pulmonem fiat fluxio humoris, & tumorem eleuet, & pulmonia fiat, permutato morbo alio in hanc affectionem, juxta quod dixit Hippocrat. 1. aphorism. text. 11. *A morbo laterali pulmonis inflammatio, malum.* Quod non debet intelligi quia malum sit eo quod antea erat morbus tantum lateralis, & jam peripneumonia, sed quia peripneumonia est acutior morbus, cujus causa vicinior est cordi, utpotè pulmo vicinior est. Similiter potest generari pulmonia non præcedente alio morbo ex eo quod per congestionem paulatinam fiat tumor, sicut in qualibet alia parte, ex eo quod plurimum alimenti attrahatur, & non possit totum converti in substantiam.

Sed dubitationem habet id quod insinuant communiter omnes, quare scilicet frequentius pleuritis permutatur in pulmoniam, & pulmonia rarissimè permutatur in pleuritidem. Siquidem utriusque est eadem via, per quam materia potest communicari, tamen rationem reddit Galenus quare id contingat, nempe quia dum pulmo dilatatur attrahit à partibus circumvicinis, & à levibus arteriis: at verò quando mediâ compressione expellit, non mittit ad easdem partes, sed per os & guttur expellit, ac proinde rarè in pleuram mittit materiam. Nos tamen huic rationi Galen. addimus aliam rationem, quæ sumitur ex natura pulmonis ad facilem receptionem, & ex debilitate facultatis expultricis ejus. Adde ad illam primam Galen. rationem quod os & guttur est commodior via ut tussim expellatur, id quod pulmone molestat, ac proinde frequentius materia infestans pulmonem per os expellitur.

De signis est quod dicamus, & ea ponit Gal. lib. 4. de locis, nempe difficultas respirandi cui angustia & gravitas conjuncta est, febris acuta, & pulsus quandoque mollis, quandoque durus propter diversitatem causæ: nam si humor frigidus & humidus, mollis; si calidus & siccus, durus est pulsus. In hac affectione dolor est gravans, eò quod substantia pulmonis sensu careat, ac proinde

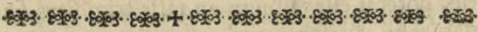
solùm membrana quæ substantiam pulmonis succingit sentit gravitatem & pondus, & sic modus doloris fit cum gravitate & pondere, ac per consequens gravans nuncupatur.

Denique alterius signi mentionem fecerunt Autores, nempe de rubedine maxillarum, quod ex eo est quia maxillæ carnosæ sunt, & raræ, ob quod facilius recipiunt quàm aliæ partes; & propter rectitudinem quam habent cum pulmone vapores calidi elevantur, & ruborem magnum faciunt, aliter quàm in febribus ardentibus; nam rubedo quam ut signum peripneumoniæ tradunt Autores, est similis illi quem vulgo vocant *planchas coloradas*.

DISPUTATIO XLI.

De Sanguinis sputo & reje- ctatione.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit, & à quo procedat.

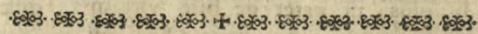
ICERT sputum sanguinis possit procedere ex affectione plurimum partium, tamen quia solet habere ortum ex quibusdam affectionibus pulmonis, in præsentem de hac affectione tractare decrevi. Et suppono primò distinctionem inter sputum & fluorem, quod sputum est expulsio in parva quantitate, fluor verò est expulsio in plurima quantitate: quo supposito sic sputum definitur, *Est expulsio parva & crebra sanguinis per os voluntariè facta*. Ubi adverte, quod dicitur parva, non quia per sputum non possit expelli plurima quantitas sanguinis absolutè, sed quia plurima quantitas nequit unico sputo pelli; sed à fortiori si per sputum pellitur, in parva quantitate debet fieri, licet possit esse plurima per plures expuitiones. Dicitur etiam crebra, quia non fit sputum sanguinis morbosum semel tantum unico die, ac proinde ut morbosum existimeretur, cum aliqua crebritate fieri debet. Ubi adverte in præsentem non loqui de sputo sanguinis quod contingit dum quis laborat plevritide, vel peripneumoniâ; sed de illo qui contingit citra hos morbos.

His presuppositis, sputum est symptoma in excretis, quia elicitur id quod debebat retineri, sed antequam videamus à quo morbo procedat, scire oportet quot modis possit affici pars ut ex illa sanguis fluat. Et dicendum cum Galeno nobis est tripliciter, id posse contingere, vel per anastomosin, idest ex eo quod oscula vasorum aperiantur, vel per diapedesin, idest per transcolationem vasorum, vel per diæresin, idest per divisionem eorum; divisio autem vel potest

fieri per ruptionem, vel per contusionem, vel per vulnerationem, vel tandem per erosionem. Hoc ergo supposito aliqui affirmarunt morbum à quo sputum sanguinis procedit esse in soluta unitate, solum quod probant ex eo quod neque apertio vasorum, neque transcolatio potest fieri quin sit per solutionem continuitatis: ergo.

Nihilominus dicimus non esse unum genus morbi id à quo sputum sanguinis procedit, sed quandoque esse in soluta continuitate, quandoque in vitata cavitate. Quod facile probatur: nam oscula vasorum nulla mdicunt in se continuitatem naturalem: ergo in eorum apertione nulla continuitas solvitur, sed solum contiguitas; ergo tali vitio existente in vasorum osculis, erit sputum sanguinis quin præcedat solutio continuitatis. Idem patet in diapedesi: nam talis affectio fit per transcolationem vasorum, vel resudationem, quod per nimiam eorum raritatem contingit, sicuti & apertio osculorum vasorum fit, vel ob impetum sanguinis ad oscula, vel ob laxitatem, vel ob eorum imbecillitatem, vel alia hujus generis.

Ultimò quæres quæ actio sit læsa in sputo sanguinis, & dicimus quod vel sermo potest esse de illa actione mediâ quâ pellitur sputum postquam exivit à vasis, & hæc est actio facultatis animalis morivæ quâ voluntariè pellitur sputum, vel potest esse sermo de illa actione quâ sanguis exit à vasis, & hæc juxta Capivacium est actio læsa facultatis retentricis vasorum; vasa enim à sua natura habent facultatem retinendi, & sic videtur quod quando ab illis exit sanguis, sit actio ablata in retentrice eorum. Nobis tamen videtur etiam esse actionem læsam facultatis expultricis vasorum rejectionem sanguinis, non quidem quod necessariò simul retentrix & expultrix in hoc affectu necessariò lædantur, sed posse fieri vel per actionem ablatam retentricis vasorum, ut optimè Capivacius, vel per depravatam actionem facultatis expultricis; nam vitio sanguinis, sive in qualitate, sive in quantitate, eo solum quod pars irritetur expelli contingit, sed in eo casu non læditur retentrix; nam optimâ existente si fortiori est expultrix, præstabit suum effectum etiam si retentrix majori conatu quo possit retineat; ergo optimè potest fieri rejectione sanguinis per vitium cujuslibet ex dictis facultatibus.

CAPUT II.

*De partibus unde solet expui sanguis,
& de signis quæ illas ostendunt.*

CERTUM est apud Autores sanguinem per os excerni ex pluribus partibus; nam aut ex capite per palatum descendit, aut ex ipso palato, & gingivis, aut ex faucibus, columela, aut œsophago, ventriculo, jecore, mesenterio, thorace, aspera pulmonis arteria, & ex ipsa pulmonis substantia.

Signa ergo quæ ostendunt quæ pars sit affecta ad quatuor reducuntur, scilicet ad modum excernendi, (sub quo etiam licet intelligere si excretio sit cum dolore aut secus) vel ex quantitate illius quod excernitur, aut ex substantia, & illo quod simul cum sanguine expellitur, aut tandem ex corporis dispositione, quantum ad modum quo excernitur. Primum dico quod si sanguis excernatur cum tussi, certum est pati aliquod instrumentum respirationis saltem per consensum; nam hoc ipso quod parte aliqua existente affecta, ut jecur, vel lien, potest sursum usque ad pectoris cavitatem mittere sanguinem, quo fit ut perveniat ad asperam arteriam, & tussi excernatur, ac proinde excretionem esse cum tussi; non significat affectionem per propriam passionem necessariò in aliquo ex membris, vel instrumentis respirationis, sed sufficit ut per consensum patiantur. Membra autem, vel instrumenta respirationis sunt aspera arteria, pulmo, thorax, septum transversum. Quando autem instrumentum aliquid respirationis patitur per consensum, cognoscetur ex pluribus conjecturis, ut si ex capite descendat in asperam arteriam, cognoscetur an primariò labore caput ex rubedine faciei & ex consuetudine fluendi per nares; etsi per evacuationem illam sentitur in capite alleviatio alieus ponderis & ex aliis pluribus quæ conjectari possunt, & idem iudicium est faciendum si alia pars corporis primò affecta sit, servatis servandis.

Deinde in dubium est apud Autores quòd si simplici expulsionem pellatur sanguis, exit ab ore; etsi excreatione, à faucibus; si verò per vomitum, ex ventriculo excerni certissimum; ita tamen ut excretio per vomitum non significet necessariò pati ventriculum per propriam passionem, sed per consensum, potest enim ex aliqua primò affecta mitti in ventriculum, & sic vomitu excerni, quin ipse per se patiatur, ut de excretionem per tussim etiam notavimus: ubi adverte quod quando ex jecore, aut liene affecto sanguis fluit ad ventriculum, & per vomitum excernitur, tunc excretus sanguis est grumofus & niger.

Advertere tamen oportet ad cognitionem partium quæ afficiuntur ex modo quo excernitur sanguis; quod si pars affecta est aspera arteria, excretio fit cum minori tussi, ac si esset pars affecta pulmo, & adhuc cum majori tussi fit excretio, si fiat affectio in ipso thorace, quàm in pulmone. Ratio est quia expulsio fit mediis musculis thoracis, medio aère, quo fit ut quantò distantia sit major à quo pellitur, tantò cum majori difficultate fiat tussis, ac proinde major quando afficitur thorax, eò quod sanguis est in tepidiori loco, & sic concrefcit, & difficiliori pellitur modo. Etiam difficiliori modo pellitur si afficiatur ipsa substantia pulmonis, quàm si fiat affectio in vasis ipsius; nam difficilius permeat sanguis per oscula asperarum artiarum. Ex quo deducitur ut qui laborant ulcere pulmonis, aliquando non habeant spumum sanguinis; nam propter distantiam carnis pulmonis ab aspera arteria coit in grumos, & sic non potest transcolari.

Etiam partem affectam colligimus ex mo-

do doloris, aut si fiat sine illo; nam si absit dolor, pulmonem affici significat, utpotè cum careat sensu, dolore etiam caret; & si aliquis sentitur, est remissus, & non ratione sui, sed ratione membranarum cum quibus circumvolvitur. Aliud signum solet sumi ex qualitate ipsius sanguinis ad cognoscendam partem affectam, nam si fiat expulsio sanguinis, pauci, nigri, & grumofi, fit ex thorace tanquam parte affecta, ita ut licet thorax pars admodum calida sit, nihilominus cum sanguis extravasatur, non est agens intra cavitatem thoracis tantæ activitatis ac erat intra venas valens fundere & liquare, & sic in grumos reducitur, & concrefcit, licet non sit agens exuperans in frigiditate, sed minus calidum, quod patet in plumbo, & aliis metallis; nam juxta ignem liquantur, & separata concrefcunt, & tamen tunc non habent frigiditatem excedentem, cum si tangantur comburant: ergo sic in sanguine contingere debemus dicere.

Adverte tamen quod cum sanguis extra vasa sit minus calidus quàm intra, ac proinde adquirat aliquid frigiditatis à quo fit concretio, poterat esse dubium an talis frigiditas sit naturalis, & affirmativè respondeo; nam intra vasa sanguis ratione spirituum acquirit majorem calorem quàm ex sua natura postulabat. Præterquam quod etiam si concretio non fieret ab illo minori calore non valente liquare, poterit ratione loci in quo est, adquirere majorem frigiditatem quàm ex sua natura postulabat, & sic ab illo concrefcere.

Deinde si sanguis qui expuitur sit spumofus, signum est procedere ex pulmone, hoc est ex ipsius carne, nam ex venis non excernitur spumofus. Ubi adverte per sanguinem spumofum nos non intelligere sanguinem aliquam spumam commixtum; hic enim cum fiat ex aërea & statuoſa substantia, motu aut calore tanquam efficienti à qualibet parte sanguis hoc modo spumofus potest pelli. Quando ergo dicimus sputum sanguinis spumofum denotare carnem pulmonis esse affectam, loquimur de sanguine qui est totus quasi spuma, sumptâ similitudine ab ipso pulmone à quo sub illa forma & similitudine elaboratur, ipso pulmone in sanguine agente.

Sed dubium potest esse quare ex thorace niger exeat sanguis, & respondeo ex alteratione ibi facta reddi præternaturam, & sic adquirere illum colorem.

Ex quantitate sanguinis etiam sumitur iudicium ad partem affectam cognitionem; nam si sit in magna quantitate, ex pulmone fieri significat, ob ejus tenuitatem, & sic exiguo orificio exit plusquam ex aliis partibus; cum hoc tamen bene stat ut etiam si expellatur in parva quantitate possit affici pulmo, quia causa dirumpens potest esse imbecillis, vel corrosio in substantia pulmonis parva, & sic parva erit excretio.

Tertium signum sumebatur ex ipso modo substantiæ sanguinis & ex aliquo quod cum illo sanguine erat permixtum.

Quartum denique erat dispositio corporis præsens, aut præterita, sed quia de his nihil difficile nec scitu dignum tradunt Auto-

res, nihil de illo agit Petr. Garcia. Solum unicum dubium tangit, an scilicet ex signis à nobis *suprà* traditis possimus certò colligere aliquod instrumentum respirationis esse affectum per propriam passionem, & non per consensum: Et videtur quod non, hancque sententiam amplectimur; nam neque ex eo quod vomitu ejiciatur, neque tussi, ut diximus: nam communicatà causà ab alia parte in ventriculum, & in asperam arteriam, hoc fiet sine dubio; ergo ex hoc solùm sequitur laborare has partes per consensum, & non per primam passionem. Deindè excretum esse grumolum & nigrum non denotat thoracem laborare primariò; nam ex eo quod ab alia parte mittatur in cavitatem thoracis grumolus reddetur ex actione illius & niger, & expulsio fiet talis, non ergo videtur esse aliquod signum certò significans aliquod instrumentum respirationis laborare per propriam passionem, dum sanguis expuitur; solùm poterat esse dum excernitur spumofum in sensu *suprà* dicto, significare substantiam pulmonis laborare per se, quia nulla alia pars generat sanguinem spumofum nisi pulmo.

CAPVT III.

In quo quedam quæ ad prognosticum spectant in hoc morbo, explicantur.

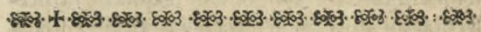
QUM dictum sit *suprà* sputum sanguinis procedere aut ex apertione osculorù, aut disruptione eorù, aut ex corrosione, in præsentia oportet aliquid tractare de his quæ spectant ad prognosticum. Et primùm est quod quando sputum sanguinis procedit ex apertione osculorum venarum, hinc est minùs periculosa & minùs mala, quia sine dolore fit, & quia hujusmodi vitium facilè emendatur, utpotè fit sine febre & sine inflammatione. Sed huic doctrinæ videtur contrariari Hipp. *lib. 4. aph. text. 27.* ubi ait *Sanguinem supra ferri, qualiscumque fuerit, malum.* Aliqui explicant illud verbum *suprà*, idest, per os, malum. Gentilis explicatio est quod sententia Hippocr. est vera non semper, sed ut plurimum esse lethalem, & præcipuè est pessima excretio sanguinis per os, si procedat ex corrosione, quia significat acrem, & mordacem humorem, ad quem est longum tempus necessarium ob ejus malitiam; aliter enim parvo tempore emendari nequit. Deindè excretio sanguinis quæ fit ex ruptura deterior est illà quæ fit ex apertione osculorum, & minùs quàm quæ ex corrosione procedit; nam potest esse timor ex abundantia illius quod excernitur, licèt aliàs possit prodesse alicui suppressæ evacuationi.

Quando autem ex pulmone elicitur sanguis, duo debemus timere, & superfluitatem excretionis, & ulcus imminens, ità ut si non cesset excretio, significet solutionem continuitatis perseverare; si autem hoc cum febre conjungatur, pessimum est, quod significavit Hipp. *7. aphor. text. 2. 5.* ubi ait, *Ex sanguinis spurto puris sputum malum.* Etiam periculosum est

si accedant febres, nam partem inflammatione affici est existimandum; inflammatio enim non solùm impedit curationem ulceris, sed facit quod ibi putrescat sanguis, & sic corrosio fiat major.

DISPUTATIO XLII.

De Phthisi.

CAPVT PRIMVM.

Quid si Phthisis, & sub quo morborum genere contineatur.

LICET varias phthisis aut tabis acceptiones communiter enumerent Autores, oportuit in præsentia relictis illam solam enumerare quæ propriè phthisis dicitur à Gal. & talis dicitur quando ex ulcere in carnositate pulmonis sputum elicitur purulentum cum febre continua, & extenuatione totius corporis. Sed dubium est an etiam dicitur phthisis si ulcus sit in thorace, vel in canna pulmonis. Et videtur exquisitam phthisim talem appellari posse, nam posito ulcere in thorace, vel in canna pulmonis, sequentur omnia signa pathognomonica quæ reperiuntur in phthisi ex ulcere in carne pulmonis; nam & esset sputum purulentum, & febris continua, & extenuatio in toto corpore ob easdem rationes, ac in phthisi enumerata à Galeno; ergo dicentur verè phthisis exquisitè etiamsi ulcus non sit in carne pulmonis. Sed si stemus doctrinæ Galen. & communi Medicorum consensui, sola exquisita phthisis est quæ ex ulcere in carne pulmonis originatur, & quia omnes hanc solam phthisim rigorosam consueverunt nominare, & quia Galenus dum sermonem instituit de phthisi, dixit sequi ad pulmonis ulcera insanabilia; cum autem ulcera carnis pulmonis sint difficulter sanabilia, secùs ulcera thoracis & cannae pulmonis, hinc est illam solam phthisim rigorosam esse nominandam, totum quod quæstionem de nomine esse censeo.

Secundum quod inquit quæstio est, sub quo genere morborum contineatur, & aliquibus visum fuit esse morbù compositum ex soluta unitate ex carnis amissione, utpotè viscus illud phthisis corrosione fit, hæc autem nequit intelligi sine carnis amissione. Sed hoc videtur falsum quantum ad carnis amissionem; nam licèt quando fit ulcus ex corrosione sit verum, tamen undè probant isti semper fieri corrosione, nam optimè caro pulmonis potest putrescere, & tunc non erit defectus carnis, sed solutio continuitatis, & distemperies aliqua antequam pus fiat; similiter potuit rumpi non solùm vas pulmonis, sed etiam ipsa caro, & ex hoc vulnere fieri ulcus genito pure, in quo eventa nullus erit defe-

CAPUT III.

De Signis phthisis.

SIGNA pathognomonica phthisis quæ communiter enumerantur sunt tussis, sputum purulentum seu cruentum, febris lenta, sive exigua cum totius corporis extenuatione: potest autem contingere ut sit vera phthisis, quin de facto sit spiritio purulenta, eò quod nimis incrassetur aut attenuetur materia, aut ob debilitatem facultatis, quod non tollit, quin sit signum pathognomicum phthisis; nam si deficit, est quia ab alia potentiori causa impeditur, ut aliqua ex dictis.

Sed dices contra assertionem: In empyematicis, sive suppuratis sunt omnia dicta signa pathognomonica phthisis: ergo non sunt propria phthisis: Antecedens constat: nam hoc ipso quod materia suppuratur in thorace, est tussis, exputio purulenta, est similiter febris lenta, à qua extenuatio oritur: ergo sunt omnia.

Respondetur hoc verum esse, tamen empyematici ultra hæc signa addunt aliquid, nempe fluctuatio materiæ quæ in phthisicis non est, ac proindè sufficienter separantur hi affectus, licet signa essentialia unius ingrediantur in symptomate alterius.

Secundò contra nostram sententiam dices: experienciâ constat ex destillatione à capite mutari humorem in pus in thorace, & sic adesse omnia illa tradita signa, absque eo quod sit vera phthisis. Huic objectioni respondet Garcia his solis signis non distingui hos duos affectus sufficienter, sed solum deberi distingui ex conjectura quadam facta ex præcedentibus, aut aliis quæ ex fluxione à capite solent reperiri.

Nobis videtur illum humorem descendentem à capite non posse facere extenuationem & febrem quin priùs faciat ulcus, ac proindè erit phthisis. Sed nota quod ex causis complicatis possunt esse omnia signa essentialia phthisis, tamen tunc non erit phthisis: sed affectionum complicatio, ut si excitaretur febris hectica, & cum illa complicaretur destillatio à capite in thoracem.

Advertere etiam oportet sputum in phthisicis non semper esse purulentum, sed aliquando cruentum, etiam quod evenit ex eo quod ulcus sit in vasis pulmonis, in quo casu cruentum & sanguineum erit: si verò ulcus sit in carne pulmonis erit purulentum. Nec hoc contrariatur Gal. dicente ex ulcere pulmonis sanguinem excerni spumosum, ac proindè non semper purulentum: nam facillimè solvitur eò quod licet cum purulento misceatur aliquid sanguinis, nihil reputatur comparatione ad sanguinem qui excernitur, existente ulcere in vasis. Et idem est de sanguine qui excernitur existente ulcere in vasis; nam licet aliquid purulenti habeat, est in parva quantitate, & sic tota excretio cruenta reputatur.

Unum ex signis essentialibus est febris lenta de qua quaeritur, an necessariò sit hectica; circa quod communis consensus est esse hecticam: nam verè phthisici ex ulcere pulmonis ex Galeno verè tabidi sunt: sed tabidi laborant febre hectica, ergo & phthisici. Nos tamen dicimus quod, vel sermo est si potest in principio esse phthisis sine febre hectica; & videtur quod sic, nam ulcere parvo existente in pulmone, non est necessarium statim communicari calorem in facto in corde, licet verum sit quod postea procedente affectu hectica febris fiat propter vicinitatem cum corde. Cum hoc tamen verum est extenuationem illam in toto corpore posse fieri à calore colliquante, & non esse necessarium semper fieri à febre hectica.

Sed quaeres quo pacto fiat hæc febris in phthisicis, & dicimus idè contingere quia aër qui transit per pulmonem ad refrigerium cordis plus calefit ab affectione pulmonis, & sic cor non refrigeratur, quod sufficit ut à calore fuliginum accendatur, & fiat febris. Præterea quia etiam elevantur vapores ex pure qui fit in pulmone, vapores autem cor calefaciant præternaturam.

Undè advertas, quaeso, quòd si phthisis fiat ex putrefactione in pulmonis carne, tunc reducatur ad febrem in continentibus; illa verò quæ fit in principio phthisis ex pure reducatur ad aliud membrum, scilicet in contentis usque dum progressu temporis fiat hectica, communicato calore in facto cordi. Unde etiam fit semper præcedere in phthisicis hanc febrem febre hectica; nam priùs est esse calorem in facto in pure quàm in corde, ex quo etiam pati esse in phthisicis complicationem duplicis febris, eò quod sit calor in facto in corde, & in pure, ob quod continget aliquantulum crescere febrem penes eo quod ex pure eleventur vapores calidiores in uno tempore quàm in alio, & sic aliquod incrementum febris fit, ita tamen, ut cessante pure etiam remaneret febris altera hectica per calorem in facto cordis, sicut in principio est calor in facto in pure & postea in corde.

Ultimò quaeres, utrum permanente ulcere pulmonis possit quis non solum carere sputo, sed etiam febre, & respondeo affirmativè; nam ex eo quod inducatur crusta in ipso ulcere, non erit sputio. Deinde remediis frigidis & humidis perveniet corpus ad infebriationem, ex eo quod cum in ulcere sit crusta, aër qui per pulmones transit, non calefiet, & sic non erit causa fovens distemperiam cordis, ac proindè manente ulcere pulmonis, neque erit sputum, neque febris, licet ab occasione qualibet quandoque & passim auferatur crusta, & iterum ægroti spuant cruentum & febricitent, ut passim expertus est Galenus.

CAPVT IV.

*An ulcera pulmonis sint insanabilia,
& in difficultate curationis supe-
rent, quæ sunt in thorace.*

ULCE^RA pulmonis quæ juxta Galeni doctrinam in principiis phthysicorum reperiuntur, insanabilia dicuntur ab ipso, non quia ipse sensisset impossibilem esse curationem earum (contrarium enim constat ex ipso in aliquibus historiis in quibus fateretur aliquos phthysicos liberatos fuisse,) sed quia difficillimam esse censeret, primò quia ut ulcera curentur, conglutinati debent; constat autem ad conglutinationem quietem esse necessariam, quam esse impossibilem in pulmone constat ex necessitate respirationis.

Secundò etiam, quia cum in his sit tussis, sit major dilaceratio in ulcere ob vehementiorem motum, vel ob aërem ingredientem majori violentia. Nam potest aliquis dicere tussim fieri per magnam compressionem thoracis, per hanc autem potius fieri in ulcere pulmonis conglutinationem, & sic ad violentiam aëris debemus recurrere.

Tertiò est difficillima curatio, eò quod medicamenta quæ possunt applicari transeunt per longum spatium, & sic eorum vires franguntur. Deindè quia ex motu sit major dolor ratione cujus est major attractio, & sic difficiliore conditionis redditur ulcus.

Quartò quia vel medicamenta sunt frigida, & hæc non possunt penetrare partem nisi tardissimè, vel sunt calida, & hæc nocent febrì, sicut si sunt sicca: si autem humida, nimis laxant, & impediunt conglutinationem: videtur ergo omni ex parte difficillima, licèt non impossibilis curatio: nam cum respiratio sit voluntaria, potest fieri sensim, & sic parvus erit motus pulmonis, quo habet locum curatio, licèt difficilis existat.

Ultimum quod inquirebat quæstio, est quæ ulcera habent difficiliorem curationem, ulcera pulmonis, an thoracis; & videntur æquè militare de utrisque rationes *suprà* traditæ pro ulceribus pulmonis: sed verè ulcera pulmonis sunt difficiliora, absolute loquendo, & cæteris partibus, eò quod substantia pulmonis sit magis rara, & sic facilè recipiat, ac proindè debiliori constet facultate quàm substantia ipsa thoracis; & constat etiam quia per tussim non fit dilaceratio in ulceribus thoracis eò quod hæc, ut diximus, sit ab aëre ingrediente cum majori violentia, qui quidem non tangit thoracem, sed pulmone-

DISPUTATIO XLIII.

*De affectu quem passus est
Antipater Medicus.*

CAPUT UNICUM.

Quisnam fuerit ille affectus.

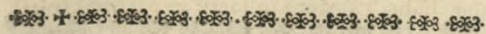

ALENUS lib. 4. de locis, cap. ultimo, enarrat historiam circa affectum quem passus est Antipater Medicus; asserit enim se tetigisse ejus pulsam, in eoque invenisse tam inæqualitatem collectivam seu in pluribus pulsationibus, quàm simplicem, seu in unica pulsatione, sine febre & sine difficultate respirandi: Interrogatus quo affectu laborabat, respondit Gal. pati obstructionem, seu angustiam in lævibus pulmonis arteriis, vel à crassis humoribus, vel à crudo tuberculo; neque laborabat suspiriosam orthopnoeam quia hæc est in asperis arteriis pulmonis. Iussit verò Gal. curari eisdem medicamentis quibus asthmatici curari solent, & transacto spatio sex mensium, difficultate respirandi & palpitatione cordis mortuum fuisse affirmat. Ex quo colligimus morbum à quo corripiebatur esse in cõpositione, in cavitate viciata scilicet, & partem affectam læves arterias pulmonis; causas autem duas recenset Gal. scilicet & humores crassi, & crudum tuberculum, quia frequentiores, non quia ab aliis humoribus, & à vaporibus crassis hujusmodi obstructio fieri non possit. Si autem doctrinam Gal. attendamus, non constat certè quæ sit causa ex illis duabus assignatis ab eo, quæ affectum Antipatris Medici causaret, & sic quod possumus colligere ex verbis ipse est, prædictum affectum causari ab humoribus crassis obstructuentibus, & angustiam facientibus in arteriis pulmonis; nã proposita illa duplici causâ, nempe crasso humore, & tuberculo; ita refert tunc ille respondens. *Oportuisset, inquit, me anhelosam orthopnoeam laborare: probabiliter dixi ipsum loqui, sed nondum verè, quippè cum ab hujusmodi causa orthopnoea fiat, humore crasso & lento non in lævibus arteriis, sed in aspera arteria collecto.* Ex quibus verbis colligitur apertè crassum humorem in Antipatro Medico in lævibus arteriis extitisse.

Sed apparet difficilè in Antipatro nullam esse læsionem in respiratione; nã arteriæ læves pulmonis sive venales, sunt deservietes ad attemperacionem cordis, utpotè deferentes ad cor: ergo existente in eis obstructione non ingrederetur aër sufficiens pro cordis attemperacione, & sic usus augeretur, & necessariò læderetur respiratio si tali affectu laborabat. Sed juxta nostram doctrinam certum est posse esse angustiam dictam in lævibus arteriis & non esse difficilè respirationem, quia licèt aër ingrediatur in minori quantitate, sufficiens tamè est pro augmento caloris, & sic non est difficilis; & sic poterat responderi in illo casu angustiam in regione cordis sentiri, non in respiratione usquedum impedimentum magis augetur quàm pro communi angustia.

DISPUTATIO XLIV.

De Empyemate.

CAPVT PRIMVM.

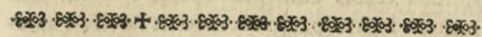
Quid sit Empyema, & in quo genere morborum continetur.

Primo quod inquit dubium incipientes dicimus propriè empyematicos dici qui intra cavitatem thoracis continent pus, & sic empyema *Est pus contentum intra cavitatem thoracis*, quod constat ex Hippoc. & Galen. pluribus in locis ubi hoc expressè affirmant.

Oportet tamen explicare quis morbus sit, & aliqui cum distinctione loquuntur: nam si sumatur impropriè empyema pro mutatione humoris facientis inflammationem in pus; tunc dicunt esse morbum in quantitate aucta: si verò sumatur empyema rigorosè pro pure contento in cavitate thoracis, dicunt esse morbum in numero aucto toto genere contra naturam, ad quod non est necessè quod id quod additur sit pars propria, sicut ad hoc ut sit morbus in quantitate aucta est necessè quod addatur pars quantitatis, sed sufficit quantitatem præexistentem extendi ad ulteriorem locum.

Sed nobis dicendum est juxta communem consensum, pus contentum in cavitate thoracis non facere morbum in numero aucto; nam non videtur quæ actio ibi lædatur ob solum numerum auctum, & sic solum facere pus morbum in cavitate vitiata obstruendo cavitatem thoracis, à quo actio fit læsa manifesta, nempe motus thoracis quoad compressionem læditur, utpotè impeditur compressio, ita ut non adquirat thorax terminum naturalem ob pus contentum impediens acquisitionem termini naturalis compressionis thoracis.

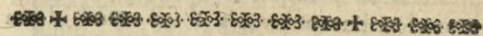
CAPVT II.

An ex pituita & quovis alio humore generetur verum pus.

CIRCA præsens dubium omissis his quæ ad præsentem institutum non pertinent, videtur pus non posse fieri ab aliis humoribus præter sanguinem quartum humorem, quia pus fit à calore & humiditate; nam medicamenta suppurantia calida & humida debent esse; unde fit quod humor melancholicus non possit esse materia ex qua fit pus utpotè frigidus & siccus, neque humor biliosus, quia licet calidus sit, nihilominus ratio siccatatis contrariatur qualitatibus facien-

tibus pus, & deinde propter tenuitatem conjunctam cum calore excedenti deflatur & resoluitur; nec humor pituitosus, quia licet propter humiditatem sit aptus, propter frigiditatem est ineptus; non ergo videtur possibile ex aliis humoribus præter sanguinem quartum humorem fieri pus, & quantum attinet ad bilem, tenet Valles. *lib. 4. de morb. vulg. comm. 42.*

Nobis tamen dicendum est verum pus (& non per similitudinem solum, ut aliqui dixerunt) posse fieri ex quolibet humore immediate; nam imprimis non est ratio neque experimentum quod probet à solo sanguine, & non ab aliis humoribus fieri; nam quod dicunt Autores de dissimilitudine primarum qualitatium reperta in tribus humoribus, non probat ex illis non fieri, sed tantum difficilius fieri, quàm ex sanguine quarto humore, ob quod asserit Philosophus, facilius converti elementa symbola quàm dysymbola, non quod dysymbola non convertantur, ac proinde dicta dissimilitudo non arguit repugnantiam, sed difficultatem. Deinde quia sedimentum, appendiculum & nebula quæ in urinis reperiuntur proportionem respondent puri; sed illa tria ex omnibus humoribus fiunt, ergo similiter potest fieri pus verum ex omnibus, neque valebit si dicas pus solum habere aliquam proportionem cum sedimento, distinguere tamen ab eo magnoperè penes majus pondus & alia, licet conveniat cum eo in accidentibus communibus, ut inesse album, læve & æquale, ac proinde etiamsi sedimentum fiat ex omnibus humoribus, non idem probatur de pure. Tamen non est unde constet talis diversitas in his substantiis; nam ab eodem instrumento fiunt, nempe à parte solida sive seminali, & medio eodem instrumento, nempe calore, & ex eadem materia; nam utraque substantia potest fieri ex sanguine, non ergo est ratio cur distinguantur. Deinde in probabiliori opinione affirmantium omnes humores immediate nutrire, sic insurgo; nam possunt putrescere; sed in tali casu non est unde repugnet actio media naturæ quæ intendat eos in se convertere (sive dicatur coctio, sive non, quod non est hujus loci) & ob eorum ineptitudinem formam mediam adquirant sedimenti; ergo ex illis omnibus potest fieri immediate.

CAPVT III.

An ea quæ continentur intra thoracem possint aliter quàm tussi expurgari.

CERTUM imprimis est ea quæ continentur intra thoracem per os expurgari mediâ tussi, quia familiaris valde via, ampla & commoda pro hujuscemodi excretionem est; sed dubium est quomodo pus existens in cavitate thoracis tussi expellatur. Et circa hanc rem Andreas Laurentius affirmavit pulmonem dilatatione sua trahere ad se pus contentum in thorace & compressionem illud pellere usque ad asperam arteriam, & sic tussi pellitur: sed hoc non est verum, quia cum dilatatur pulmo, potius attrahit aërem per aliam

viam expeditiorem: ergo ratione vacui non est cur attrahat pus existens in cavitate. Et sic nos dicimus per compressionem thoracis pus pelli in pulmonem & in asperam arteriam, & sic hoc modo excitari tussim. In presenti ergo dubium procedit utrum supposito quod dicta via sit conveniens naturæ & valde familiaris ad prædictam evacuationem sit alia via (non occulta, nam de hac non erat dubitandum esse, præsertim ex Hip. 7. aph. text. 54. ubi ait, naturam quandoq; per ossamittere humorem, & fieri abcessum) manifesta & patens: Et affirmativam partem ferè omnes antiqui & recentiores tuentur, quampluribus in locis in quibus expressè fateantur materiam contentam in cavitate thoracis excerni pluries per urinam, & per intestina, aut alvum, & præcipuè constat ex Hip. in coacis prænotionibus lib. 6. sect. 2. text. 4. ubi ait, *Suppuratis à pulmone pus per ventrem secedere, lethale.* Quibus verbis expressè fateatur pus occupans cavitatem thoracis posse expurgari per aliam viam manifestam citra os. Viæ autem per quas transit pus usque ad alvum & vesicam, sunt arteriæ læves pulmonis, mediis quibus transit etiam per latus, vel sinum sinistrum cordis, & postea descendat usque ad intestina per venam cavam per quam trahit, & cor sanguinem sui ad nutritionem, & licet hujusmodi arteriæ sint plenæ spiritibus & sanguine, optimè potest facultas expultrix pellere nocivum, scilicet pus, etiamsi sit mixtum cum optimo sanguine, & facultas retentiva retinere quod est optimum, ut contingit in febribus ardentibus, quæ solent terminari per ictericiam; nam licet humor biliosus sit permixtus cum sanguine, natura ipsum tantum pellit ad partes externas retinendo reliquum sanguinem. Neque ex eo quod transeat per cor, pus causat syncopem in corde, aut aliud grave symptoma, eò quod & quia brevi tempore existit in corde & paulatim, & sic exiguum in eò mutationem facere potest; neque enim quælibet putredo, aut vapor sufficiunt, etiamsi communicentur cordi ad causanda in eo talia accidentia, ut in febribus putridis constat, in quibus vapores putridi cordi communicantur, sed oportet ut ita fiat ut pravâ qualitate infestent cor, & non paulatim sed confertim.

✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠

CAPVT IV.

Qualis febris sit illa quæ in verè suppuratis reperitur.

Ro intelligentia quæstionis supponere oportet in presenti solum esse sermonem de febre quæ in suppuratis seu in empyematicis est, vi talis affectus, non de ea quæ potest sequi, hac vel illâ causâ existente complicatâ, vel de ea quæ potest accidere si à calore in facto existente in ipso pure inducatur, calor etiam in facto in spiritibus, vel in humoribus, vel in partibus solidis; nam certum est juxta diversitatem substantiæ habentis calorem in facto, excitari diversam febrem complicatam cum illa quæ ex vi talis affectus in suppuratis necessariò evenit: quæstio ergo præsens de hac procedit, quæ scilicet necessa-

Henriques, Laurea Medica Tom. III.

riò sit an hæctica, putridane, vel diaria.

Circa quod dicimus primò hujusmodi febrem dici hæcticam à pluribus, quia sine manifestis incrementis reperitur, & quia habitualis: sed falsò, nam hæctica propria debet dici quæ habet calorem in facto in partibus solidis, hoc est independentem à qualibet alia causa; sed constat in suppuratis pluries cessare febrem pure solum evacuato; ergo calor febrilis non erat in facto tunc in partibus solidis, sed solum in pure, ac proindè in hac affectione, non est febris hæctica necessariò vi hujus affectus, præsertim cum ab una, vel duabus horis ab assumpto cibo, non magis incallescant hoc affectu laborantes.

Neque prædicta febris est putrida, (ut alij affirmarunt, quia pender ex putredine puris, fuliginibus deductis ad cor) probatur primò quia in hac non est calor in facto in aliquo ex quatuor humoribus: secundò quia febris suppuratorum caret quatuor temporibus morborum, quod non contingeret si esset putrida. Denique quia quælibet febris putrida quæ non est continens, habet determinatos circuitus & repetentias, quibus caret febris propria empyematicorum: ergo.

Alij denique sine fundamento affirmarunt prædictam febrem esse diariam: Nos tamen dicimus febrem suppuratorum necessariò neque esse putridam, neque diariam, neq; hæcticam, sed contineri sub illa divisione quæ fecit Hip. in contentis, continentibus, & impetum facientibus. Et ex his sub contentis necessariò continetur, cum id quod habet calorem in facto, neq; sit humor, neq; spiritus, neque pars solida, sed altera substantia ut pus in se fovens calorem in facto; nam contentum non se habet ad cõvertentiã cum humore, ac proindè illa febris necessariò est in contentis; cum hoc tamen optimè stat ut ex hac causa habente calorem in facto in dies possit fieri hæctica, communicato calore in facto ab illa in partes solidas, in quo casu erit complicatio harum febrium sicut si communicetur calor humoribus, vel spiritibus in facto, erit etiam complicatio. Undè hujusmodi febris propria suppuratorum accidentalis & symptomatica potest nominari, sicut illa quæ oritur ex bubone, quia sicut quæ nascitur ex bubone auferuntur illo ablato, neque indigeat novâ curatione, ita illa propria suppuratorum, auferuntur expulso pure, neque indiget aliâ novâ curatione.

✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠

DISPUTATIO XLV.

De Plevritide.

✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠ ✠

CAPVT PRIMVM.

De appellatione Plevritidis, & de ejus definitione.

T promissis stemus, & suo ordine satisfaciamus ad id quod inquirat quæstio, primò certum est pleuritidem sumere denominationem à parte affecta in hoc morbo, scilicet à pleura, seu velamine

succingente costas : quod testatur Hip. pluribus in locis in quibus variis affectionibus impositæ varia nomina tum propter partis affectæ denominationem, tum etiam propter suam causam.

Secundò certum est pleuritidem sic ab omnibus Medicis definiti, *Est inflammatio membrana succingentis costas, pleura dicta.* Sed dubitant aliqui; an hic affectus sumatur pro inflammatione à Medicis, an pro dolore. Et dicimus esse quæstionē de nomine, nā utrumque in hoc affectu necessariò esse affirmant Autores omnes inflammationem tanquā morbum, & dolorem tanquam symptoma. Sed dubitabis an nomine inflammationis in definitione, debeat necessariò intelligi tumor præternaturam, vel sufficiat esse phlogosim, aut ardorem, sicut de phrenitide *superioribus disputationibus*, diximus. Communis sententia est in pleuritide necessariò debere esse verum tumorem, & non sufficere ardorem aut phlogosim, eò quod signa pathognomonica pleuritidis necessariò supponunt & indicant veram inflammationem, ut pulsus durus qui in morbo laterali laboratibus necessariò reperitur, quod non contingit in phrenitide, & lethargo; nam in his affectionibus optimè intelliguntur omnia sua signa essentialia sine vero tumore, ut *ibi* diximus: nam pulsus durus non est signum essentialiale phrenitidis, licet quandoque in ea inveniatur.

Undè fit quod pleuritis sicca dicta ab Hip. quæ citra fluxū humoris fit, eò solū quod pulmo magnoperè exiccatus fuerit, non esse verā & rigorosam pleuritidem, licet sit dolor in latere, & tussis, quia nunquā ex hac causa erunt omnia signa essentialia, taliter qualiter ad exquisitam & rigorosam pleuritidem requiruntur. In calce tamen adverte quod licet tempora pleuritidis communiter distinguantur ex sputo, tamen cū hoc bene stat ut sit verus tumor & inflammatio cujus sunt propria tempora ratione fluxionis materiæ, ut de aliis tumoribus diximus. Et licet non semper muteur in pus, indè non sequitur quod non sit vera inflammatio & tumor, quia solū tunc mutatur pleuritis in pus, quando resolutione, aut alio modo non potuit terminari, non aliter quàm de aliis tumoribus dictum est, secundum omnium communem doctrinam satis receptam.

*** + ***

CAPVT II.

De quo tumore intelligatur definitio pleuritidis.

RIMUM quod examine eget, est an necessariò pleuritis fiat ex humore, & apparet quod non, quia tumor potest fieri ex flatu & vaporosa substantia, sicut in pluribus partibus fit, ergo in pleura potest ita fieri, cū non sit aliquod inconueniens ex eo. Tamen nobis dicendum est, inflammationem constituentem veram pleuritidem non posse fieri ex flatu; nam omnia signa pathognomonica pleuritidis non possunt procedere dum inflammatio sit solū ex flatu, & non ex ali-

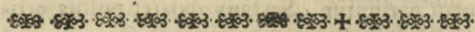
quo humore, nam signa sunt, febris continua, dolor pungens, difficilis respiratio, tussis, & pulsus durus. Ex his autem licet febris possit originari, vel adesse tumore flatuoso existente in pleura, eò quod vapores elevantes tumorem putrescant, & sic excitent febrem, saltem communicato calore cordi per continui alterationem. Deindè potest esse pulsus durus ratione tensionis factæ vi inflammationis in arteriis, est similiter dolor pungens; nam licet etiam sit dolor tensivus ratione flatuum distendentium partem, qui modus doloris est in quolibet tumore, tamen non potest negari quin vapores præter tensionem alterent partem sua qualitate, & sic causent dolorem pungentem. Similiter flatuoso tumore existente in pleura, est difficilis respiratio, quia quando fit tumor ab humore, idè est difficilis respiratio, quia ratione doloris instrumentum respirandi non distenditur adeò ut postulat usus auctus, & idè fit parva & crebra respiratio, sed similiter in flatuoso tumore est dolor in instrumento respirationis, scilicet in pleura, ergo eodem modo debet lædi respiratio. De tussi est major difficultas; nam si ea est à flatuoso tumore, sine dubio ab eo pleuritis vera fit, etsi tussis non est, apertè constabit non debere esse illam veram pleuritidem, siquidem ad illam non sequuntur omnia signa pathognomonica.

Et videtur veram tussim esse, hoc ipso quod in pleura est tumor flatuosus; nam tussis fit, ut superius diximus, ex causis quæ valeant impedire cavitatem asperæ arteriæ, quo fit ut non ingrediatur aër ut decet, & sic tussis fiat: sed ex flatuoso tumore in pleura dolorem causante fit angustia in aspera arteria, eò quod dilatatio fiat minor ratione doloris; ergo erit vera tussis, & per consequens vera pleuritis.

Nihilominus dicere debemus ex tumore flatuoso non excitari necessariò tussim, & sic non esse veram pleuritidem. Probatur, quia illa major angustia à qua tussis debet fieri propter dolorem tanquam occasionem facientem, ut thorax non dilatetur, ut expedit: sed hæc non necessariò sequitur existente dolore, nam si quis voluntariè velit ferre & pati dolorem sine dubio fiet dilatatio ut expedit, & per consequens nulla erit difficultas respirandi: ergo tussis non adest necessariò, existente tumore flatuoso in pleura dolorem faciente: sed est necessarium ut sit tumor ex humore, & quod resudet necessariò aliquid in asperam arteriam, ut necessariò fiat tussis vi tumoris, & inevitabiliter. Et licet ex tumore flatuoso possit in asperam arteriam aliquid transmitti, hoc ita parvum est ut non impediatur sensibilibiter, & sic non causat tussim ob ejus tenuitatem, ratione cujus non impedit sensibilibiter cavitatem.

De humore à quo causatur, dicimus frequentiori modo, & ut plurimum fieri ab humore bilioso, & ex sanguine tenuiori, eò quod sua tenuitate pleuram facilius penetrant, quia hæc nimis densa est, ob quod difficilius multò fit à pituita & melancholia, licet non possit negari ab illis posse fieri, ex quo nulla apparet contradictio; solū fit quod quando pleuritis sit ex humoribus crassis,

sis, plus temporis durat & diuturnior est affectus; an verò sola pleuritis quæ fit ex bile & tenui sanguine sit exquisita, dicam alibi.

CAPVT III.

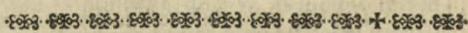
Quæ sit pars affecta in pleuritide.

TANQUAM certum imprimis supponere debemus, pleuritidem dici exquisitam & notitiam ratione causæ, ita ut si fiat ab humore bilioso & sanguineo, dicatur exquisita; si verò à pituitoso & melancholico, dicatur notha, seu spuria, quia accidentia remissiora sunt. Sed cum etiam sit certum ratione partis affectæ dici pleuritidem exquisitam & notham, in præsentem quærimus quæ sit quæ dicatur exquisita, & quæ notha ratione partis affectæ, ut ex indè constet quæ sit pars affecta in utraque pleuritide. Circa quod certum est quod quando inflammatio est in pleura seu membrana succingente costas, pleuritis est exquisita, dummodò primariò laboret; deinde commune satis etiam est quod quando musculi intercostales externi inflammatione laborant, sit pleuritis notha, dubium est de musculis intercostalibus internis, an eorum inflammatio sit exquisita pleuritis, & dicimus quod non: nam inflammatione existente in his, non est dolor pungens, ratione sui, sed ratione membranæ costas succingentis, quæ necessariò patitur per consensum, existente inflammatione in musculis internis intercostalibus; si autem ad hanc solam attendamus, dolor tantum erit pulsans, eò quod consistat arteriis. Sed nota quod quando dicimus existente inflammatione in internis musculis, disseminatis per pleuram, & eam succingentibus, necessariò communicari malum ipsi pleuræ, non ita debet intelligi ut metaphysicè, vel semper sit verum, sed quia frequenter contingat quòd affectis musculis afficiatur pleura, & hæc affecta afficiantur illi propter continuitatem quam habent; quo fit ut in hoc casu erit complicata pleuritis exquisita cum notha. Quod autem possit inflammatio esse in musculis internis, & non in pleura, & è contrà, constat, quia minor fluxio humoris requiritur ad inflammationem unius partis quam duarum, ac proinde cum humor possit in parva quantitate fluere, poterit inflammari una pars ex dictis, & non alia. Licet autem pleuritis notha quæ inflammatio est musculorum internorum intercostalium sufficiente distinguatur à pleuritide exquisita quæ inflammatio pleuræ est, penes eò quod in hac est dolor pungens, in illa non. Alium modum distinguendi affert Galenus scilicet quia cum faciat tantam tensionem inflammatio in internis musculis ac in pleura, utpotè hæc durior pars est, & sic dum intumescit, facit maiorem tensionem, ac proinde pulsus est magis durus in hac. Similiter musculis intercostalibus externis inflammatis etiam pulsus habet parvam duritiem,

ex eò quod sint magis distantes à corde, & sic parvam tensionem inducunt, ratione cuius parum durus est pulsus illis affectis.

De inflammatione septi transversi est quod dicamus, an sit pleuritis exquisita, & dicimus eam non esse, quia eà posità non sequuntur omnia signa pathognomonica veræ pleuritidis, utpotè deficit tussis quæ non sequitur quamlibet inflammationem septi, sed magnam, ratione cuius impeditur cavitatis asperæ arteriæ, & fit tussis. Hæc Petr. Garcia. Sed nescio quid possit respondere dum est inflammatio magna in septo; nam in illo casu adsunt omnia signa essentialia veræ pleuritidis: ergo. Aliud signum adducit ad ejus distinctionem, nempe quod septo inflammatione laborante, est retractio hypochondriorum versus superiora à principio morbi.

Denique dicimus inflammationem mediastini & pericostij quæ duæ tunicæ sunt succingentes costas, esse pleuritidem, saltem notham, quia non est ratio cur inflammatio musculorum externorum intercostalium dicatur pleuritis notha, & non inflammatio harum tunicarum.

CAPUT IV.

De signis Pleuritidis & causis eorum.

INTER signa pleuritidem ostendentia, alia sunt essentialia, ea scilicet quæ simul cum morbo necessariò incipiunt, & cum morbo desinunt; alia sunt accidentia quæ possunt simul cum morbo oriri, & non ita, sed postea, aut mox apparentia, & hæc sunt signa coctionis & cruditatis, aut salutis, aut mortis; & etiam hujus generis sunt signa critica; de omnibus ergo his est nobis agendum, & prius de pathognomonicis quæ quinque sunt juxta communem omnium consensum, dolor pungens, difficilis respiratio, tussis, febris continua, pulsus durus: ex his autem difficilis respiratio, febris continua, tussis, sunt communia peripneumoniæ; particularia autem & quibus distinguitur pleuritis à peripneumonia, est dolor pungens, & pulsus durus seu ferrans. Ex his autem signis quædam ostendunt affectionem, ut dolor absolutè morbum ostendit, quædam verò partem affectam, ut speciem doloris, scilicet esse pungentem, esse affectam membranam denotat. Sed adverte dolorem dici pungentem ad similitudinem cum punctione quæ in externis contingit, ad quem esse necessariam fortem penetrationem humoris in partem dicimus, ut pungens dicatur; non tamen est necessarium, ut placuit Avicennæ, quòd humor sit mordicans; nam licet talis non sit per penetrationem, esset dolor, & non aliter quàm pungens, ergo non est necessaria mordacitas in humore, licet eam habeat humor biliosus à quo frequenter hujusmodi dolor in pleura causatur.

Dicit deinde Avicennas in morbo laterali aliquando non sentiri dolorem pungentem,

nisi quando fit respiratio quod ex eo solet contingere, quia ratione motus ipsæ partes magis premuntur, & sic fit intensus dolor ratione solutionis factæ de novo cum majori impulsu; constat etiam in pleura inflammata non esse dolorem pulsantem, quia talis pars caret arteriis.

Alterum ex signis essentialibus erat læsa respiratio, quod non de quavis læsione est intelligendum, sed de parva & crebra; nam licet usus sit auctus, & hac ex parte debeatur magnitudo, tamen ratione doloris potest thorax dilatari, & sic apponit crebritatem ad satisfactionem usus aucti simul cum parvitate: celeritatem etiam non potest apponere ratione doloris; nam ratione velocitatis motus major fit dolor, & sic talis respirationis læsio est parva, quia ratione instrumenti vitiati nequit dilatari thorax pro usu sufficienti & est crebra, quia aliter facultas non potest satisfacere usui aucto: cum hoc tamen non nego habere aliquam celeritatem, sed omnem quam potest habere pro illo usu aucto nego; hoc autem signum læsæ respirationis tantum denotat aliquod instrumentum respirationis esse læsum, non autem pleuram. Alterum signum essentialiale est tussis quæ ex eo contingit non propter vicinitatem solam, sed quia pleurâ in inflammatione humoralis laborante, aliquid humoris refudat ad pulmonem, & ad asperam ejus arteriam, ejus cavitatem vitiantem; quo fit ut fiat necessariò tussis ex his quæ proprio cap. de tussi, & modo quo fiat diximus. Ad prædictam autem communicationem refudationis in pulmonem multum facit vicinitas pleuræ, & sic se habet ut conditio ad communicationem; cum hoc tamen verum stat posse esse tussim sine refudatione, ut in inflammatione flutuosa pleuræ dicimus, eò quod angustietur via respirationis, quia non potest sufficienter dilatari propter dolorem, sed tussis ex hac causa non est necessaria, ut diximus; nam si quis voluntariè velit ferre dolorem, sine dubio commoda fiet dilatatio, & non erit angustia in via respirationis, neque tussis. Nota tamen quod si via est obstructa, aut tunica nimis densata, tunc aderit dolor pleuriticus, licet actus non sit tussis, quia obstructio in via per quam debebat communicari materia pulmoni, est potentior causa, & sic nihil mirum ut tale signum essentialiale impediatur, ut de pluribus *suprà* dictum est.

Quartum signum erat febris continua, quæ necessariò sequitur inflammationem pleuræ, eò quod sit valde propinqua cordi, & sic vel per continui alterationem communicatur calor, vel fuligines elevantur calefacientes cor, & sic talis febris vel potest esse diaria, vel putrida penes communicationem caloris in facto in diversa materia. Unde quod ab aliquibus Autoribus dicitur defecisse in pleuritide aliquando febrem, vel intelligendum est de spuria ratione partis affectæ distantis à corde, ut sunt muscoli externi intercostales, vel de spuria ex parte humoris; nam si fiat inflammatio ex humore frigido, & non putrefacto, non erit febris, vel denique possunt intelligi Autores de febre quæ valde remittitur ratione alicujus evacuationis per sputum magne.

Ultimum signum est pulsus durus & serrans; durus, idest tensivus, propter inflammationem pleuræ à qua originantur arteriæ plurimæ, & sic distantia pleurâ ratione inflammationis per consensum arteriæ tensionem patiuntur. Serrans apparet pulsus propter inæqualitatem tensionis; nam ex eo quod aliquæ partes arteriæ sint magis tensæ, minus dilatantur, ac aliæ quæ minorem tensionem patiuntur, & sic serrans apparet pulsus.

Advertere tamen oportet in pleuritide verâ posse reperiri delirium ex eò quod pleura existente inflammata potest communicari cerebro humor vel distemperies, ratione cujus cerebrum patitur per consensum, & sic deliret pleuriticus. Adde quod id quod dicunt de pleuriticis, scilicet appetere vinum, licet aliàs cum non appeterent esse sine fundamento; nam neque id potest contingere ratione humoris, neque ratione partis affectæ, neque ratione debilitatis virtutis; nam hæc omnia possunt esse & existunt de facto absque eo quod ratione illorum sit talis vini appetitus, non ergo est concedendus in pleuriticis tanquam signum ejus.

*** i ***

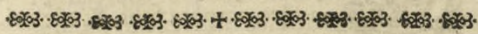
CAPUT V.

An morbus possit reperiri sine signis pathognomonicis, & signa, sine illo.

ICET videatur morbum non posse reperiri sine suis signis essentialibus, & præsertim pleuritis, ob quam in præsentia hæc quaestio proponitur, & intelligi debet de omnibus morbis, eò quod signa essentialia dicuntur quæ constituunt rem cujus sunt signa, & ab ea inseparabilia sunt; & similiter quia plura sunt signa quæ nunquam à suis morbis separantur, ut suppressio urinæ, lapide existente in vesica, difficilis respiratio in apoplexia, pulsus parvus in syncope, & sic de aliis; ergo idem est sentiendum de omnibus quia non est major ratio unius quam alterius.

Sed nihilominus dicimus optimè posse existere morbum sine suis signis essentialibus, & è contrâ, signa sine morbo; & præcipuè hæc veritas probatur in pleuritide; nam signa omnia possunt esse sine pleuritide: nam imprimis tussis potest esse ratione alicujus destillationis, febris etiam, eò quod humores putrescant in venis, pulsus durus, si inflammatio sit in qualibet alia parte; dolor pungens ex flatu crasso ingrediente poros membranæ succingentis costas, difficilis respiratio, crebra & parva, ex eò quod debilis sit facultas, & usus auctus. Sed in tali casu erunt omnia signa pleuritidis, & talis nullo modo dicitur talis; nam ad hoc ut talis diceretur, omnia signa illa deberent dimanare ab unica tantum affectione. Præterea constat sitim intensam & insatiabilem esse signum pathognomonicum febris ardentis, & tamen hæc potest reperiri sine illa, ex eo quod sit aliqua destillatio humida quæ illam siccitatem valeat obtundere. Et ratio à priori nostræ conclusionis

clusionis est, quia cum omnes morbi sint causæ naturales à quibus dimanant symptomatica essentialia, potest contingere quod causa aliqua potentior conjungatur quæ valeat producere effectum contrarium, & sic impedire alterum producendum ab altera causa, ut contingit in exemplo tussis & destillationis *suprà* posito: non ergo est mirum symptomatica posse existere sine morbo, & è contrà, licet verum sit, ut probat secundum argumentum aliqua signa essentialia non posse impedire, èd quod non possit conjungi causa potentior, quod non probat in omnibus idem debere contingere, quo manet solum argumentum. Et ad primum dicimus signa essentialia non esse constitutiva essentialiæ, sed potius eam supponunt constitutam, quia sunt effectus illius, ac proinde sine illa possunt esse, & è contrà; cum autem verum fiat quod dicantur essentialia, quia per illa essentialiam & naturam morbi cognoscimus. De symptomatibus assidentibus quæ solent reperiri in pleuritide, nihil est quod dicamus, quia nihil particulare continent.

CAPUT VI.

De signis temporum Pleuritidis.

PLEVRITIS sicut & alij plures morbi, habet quatuor tempora juxta communem omnium consensum, principium quod cognoscitur quod tussis est omnino sicca, & nihil expuitur, aut aquosum expuitur, sicut in principio februm putridarum urina est aquosa quæ responderet tussi sicca, aut perturbata, quæ responderet sputo aquoso; significat enim ultimam partem principij, in qua aliqua & obscura coctio invenitur. Augmentum est quando incipit expuere pauca cocta. Status seu summus vigor, quando sputum est multum & exquisitè coctum. Et tandem declinatio, quando similiter coctio adfuerit perfecta, quantitas verò quæ expuitur minor est quàm in statu.

Notare tamen oportet dici siccam tussim esse in pleuritide, non quia fiat à nuda distemperie, sed quia est sine sputo: potest autem contingere esse pleuritidem sine sputo, aut quia debilis sit facultas, aut qua materia sit nimis tenuis, aut nimis grossa, aut quia sit obstructa via per quam communicatur materia cavitati thoracis, & ob alia quæ possunt impedire expulsionem materiæ, & fluxum illius. Oportet autem examinare utrum in qualibet pleuritide sit necessarium præcedere tussim siccam, & partem negantem defendimus cum Petr. Garcia, eamque ex Galeno deducimus ubi numerans principium pleuritidis, dicit esse aut quando tussis est sicca, & nihil spuitur, aut quando sputum est exiguum, tenue, & aquosum. Ex quo deducitur principium hujus morbi posse compati cum sputo, ac proinde non est necessarium tussim siccam in eo semper præcedere.

Nec valet si dicas hoc esse verum in fine principij, sicut etiam urina est perturbata, ta-

men non probare in principio principij, vel in prima parte principij necessariò esse tussim siccam. Et confirmatur, quia signa temporum universalium suo ordine præcedunt sicut mutationes ex quibus procedunt; ergo sicut obscura coctio præcedit manifestam, & manifesta, perfectam coctionem, ita omnimoda cruditas quamlibet coctionem licet obscuram debet præcedere, quia omnimoda cruditas est terminus à quo incipit obscura coctio.

Respondetur materiam morbi non dici crudam in principio universali quando præcedit omnem alterationem, sed dicitur cruda quando putrida, & non victa à natura; sed potest esse putrida, & non victa à naturâ materiâ, etiamsi sit obscura coctio: ergo potest esse totum tempus principij cum obscura coctione, & sic non opus est tempus præcedere tussim siccam in pleuritide.

Alterum dubium est quare quando nimia cruditas est in materia crudo existente morbo, tussis in tali casu sicca sit.

Respondent aliqui idè esse, quia in principio nulla est resudatio plevræ in pulmonem; interrogati autem quare nulla sit resudatio, respondent quia in principio retinetur à natura, & postea dum est cocta expellitur: sed contra, quia ex hoc sequitur nunquam in principio aliquid expelli, quod est contra id quod *suprà* diximus. Dicunt ulterius non esse resudationem in principio, quia materia est nimis conculcata, & sic nequit expelli ad extremitates pororum. Sed contra est, quia etiam quando obscure coquitur, deberet esse talis inculcatio, quia etiam est principium morbi, & per consequens nulla expulsio debebat fieri; quod esse falsum, constat ex dictis: præterea, quia non est quod impediatur communicationem materiæ ad poros, præsertim cum ex Galeno constet in omni inflammatione mitti materiam à vasis magnis in capillares & poros.

Dicendum ergo nobis est in principio universali pleuritidis etiam quando tussis sicca est, aliquid licet parvum resudare ad pulmonem, aliter enim in hac affectione necessariò nequit fieri tussis, ut diximus dum signum esse essentialia explicavimus; resudatio autem continget ex eo quod rara sit membrana, efficiens verò à quo fit resudatio, est substantia à qua humor in plevræ mittitur, ad quod etiam juvat calor ipsius partis qui attenuat & liquat humorem; postquam verò materia est cocta, licet crassior reddatur, expellitur in majori copia, quia tunc est tempus, ut facultas expultrix operetur, & antea non, ob naturalem subordinationem harum facultatû.

In augmento verò illa portio materiæ est perfectè cocta taliter quod si non expelleretur, non acquireret perfectiorem coctionem, sicut in augmento februm putridarum contingit, ob quod securè in hoc tempore exercetur expurgatio.

Majorem tamen difficultatem habet explicare an in summo vigore pleuritidis materia sit necessariò suppurata, quæ scilicet actione hæc perfecta coctio in illa contingit, an supuratione quam actionem mediam inter putredinem & coctionem existimavit esse Galenus quam ut veram defendimus; non sit autem semper

semper huiusmodi suppuratio in pleuriticis quia impeditur sufficienter per expulsionem continuè factam : si autem hæc deficiat, sine dubio suppurabitur, ut docet Hip. lib. 5. aph. 1. 8. Si expurgatio intra decimum quartum diem non fit in pleuritide, suppuratur materia ; Actio ergo illa est actio quâ fit pus, & quâ fieret si non expurgaretur materia, quam mediam inter coctionem & putredinem vocavit Galenus.

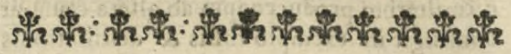
CAPUT VII.

Cujus lateris Pleuritidis sit deterior.

AD decisionem quæstionis notare oportet pleuritidem posse terminari tribus modis, vel per resolutionem, vel per suppurationem, vel per corruptionem; ex his melior est primus, quia citò liberat ægrotum : secundum locum habet terminatio per suppurationem, quia hoc modo aliqui liberantur, licet tabidi fiant; deterior verò omnibus est quæ per corruptionem terminatur. Hoc ergo supposito, licet aliquibus videatur deteriorem esse pleuritidem sinistri lateris, quia propinquior est cordi. Tamen re meliùs consideratâ, & factâ comparatione cæteris paribus, præter illud in quo fit comparatio, dicimus deteriorem esse pleuritidem lateris dextri; nam latus dextrum est calidius ob rectitudinem quam habet cum jecore, & sic valde paratum ad inflammationem. Et probatur ex Galeno lib. 2. de præfagatione ex pulsibus cap. 4. ubi dicit. *Qui habent sunt valenti & admodum diu in morbos non incidunt, periclitantur si incidant.* Adverte tamen hanc deterioritatem debere intelligi ratione principatûs partis, non quidem quod latus dextrum sit pars princeps absolutè, sed quod sit principalior ac latus sinistrum, & sic morbus illius erit deterior: unde constat hanc doctrinam esse veram cæteris paribus ex parte propinquitatis cum corde, nam si pleuritis sinistri lateris sit in parte plevræ propinquiori cordi, ac pleuritis dextri, sine dubio erit deterior : in quo casu non procedit quæstio, sed cæteris paribus ex parte loci, & ex parte causæ, & aliis, & sic quando Avicenna dicit esse deteriorem pleuritidem lateris sinistri, non est intelligendus de quacunque pleuritide lateris sinistri, sed de illa quæ majorem propinquitatem habet cum corde, quod nos non negamus, & in hoc sensu aptior est hæc ad resolutionem : in alio verò à nobis allato aptior est pleuritis dextri ad resolutionem quia calidior, & deterior erit, quæ in sinistro, ob corruptionem seu mortificationem partis ; nam cum debilior sit, minùs resistet ; cum hoc tamen verum fiat, ut licet pleuritis lateris dextri melior sit ad terminationem per resolutionem, est deterior ratione principatûs partis, ita ut hoc sit deterior in hac quàm in eadem sit optimum terminari per resolutionem.

Sed dices : resolutio debet fieri à calore partis : sed humor qui putrescit & inflammationem causat, est calidior parte, ergo non potest ab ea resolvi.

Respondetur resolvi vi medicamentorum resolventium, tamen calor major partis conducere ex eo quod dum calidior est, minùs habet frigiditatis retardantis resolutionem.

DISPUTATIO XLVI.

De quibusdam quæ ad cor spectant.

CAPUT PRIMVM.

An omne mortis genus contingat necessariò corde intemperato.

ER TUM imprimis in hoc dubio est, cor esse principalem partem principem ex his quæ in nostro corpore sunt, & esse originem & fontem innati caloris quo indigent necessariò partes ad sua opera exercenda ; cùmque etiam sit certum cor esse principium facultatis vitalis, & caloris vitalis, ita ut sua temperie actiones omnium partium perficiat, sit inde ut nequeat vivens perire quin cor laboret intemperie aliqua saltim originata ex defectu alicujus, sicut partes dicuntur interire saltim occasionaliter defectu caloris vitalis.

Secundò, quia actiones necessariò procedunt à temperamento partium similarium, licet unitas & partium compositio præstent usum actioni : sed actiones totius corporis ex temperamento cordis dependent, sicut ablatio ex intemperie ejusdem, ergo cùm actio cessat necessaria ad vitam, intemperatum est cor, quia deficit illi calor vitalis. Et licet verum sit, cessare actionem, & minui defectu eorum quæ præstant usum, ut de morbis oculorum satis constat, tamen hoc ipso quòd cessat actio necessaria ad vitam, necessariò debet pari cor intemperie aliqua originata, & occasionata ex defectu caloris vitalis qui necessariò deficit per dispositionem contrariam vitæ. Ex quo apertè deducitur mortem evenientem vi morbi, semper comitari intemperiem frigidam cordis, licet sit verum mortem naturalem evenire per intemperiem frigidam & siccam, quia ex Aristotele vita consistit in participatione calidi & humidis.

CAPUT II.

De morbis quos pati potest cor.

UM tria genera morborum communiter ab omnibus enumerantur, examinare in præsentem oportet, an cor ea omnia tria pati possit. Et circa distemperiem sive sit cum materia, sive sine illa, nullum apparet dubium, cùm constet in omnibus

nibus febribus continuè distemperie calidâ affici cum materia in febribus putridis, & sine illa in hæcticis, & similiter in marasmo distemperie siccâ, quam non solum per consensum, sed per propriam passionem potest habere cor.

Deindè dicimus cor pati posse morbum in mala conformatione, ex eo quod pati possit apostema. Sed advertere oportet hanc veritatem tantum de apostemate incipiente intelligi debere, non de confirmata: nam hæc non potest esse vivo animali, sed necessariò subito evenit mors, ratione hujus morbi, cum morbo tamen in temperamento non evenit subita mors.

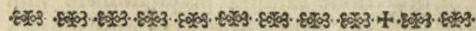
Sed quæres cur cor cum distemperie possit durare longo temporis spatio, & non cum inflammatione. Respondetur, quia cum inflammatione non solum est calida intemperies, sed humor qui impedit proprios motus cordis valde necessarios ad suam attemperationem, quo fit ut illis admodum impeditis ratione tumoris suffocetur calidum nativum à fuliginibus excedentibus, & contingit mors. Similiter pati potest cor tumores frigidos à quibus non evenit mors tam subita, præsertim pati potest hos tumores in tunica in qua cor est circumvolutum.

Sed de solutione continui est dubium, an illam pati possit cor, vivo existente animali. Ad quod dicit Galen. quod si solutio continui sit in carne cordis, possunt vivere per spatium unius diei ac noctis; si verò solutio continui penetret ventriculos cordis, minimè possunt vivere, præcipuè sinistrum ventriculum, quod idè est, quia ventriculus sinister continet sanguinem puriorem & magis spirituosum, quo fit ut si solutio continui ad eum penetret, evacuetur plus de spirituoso sanguine, & sic citius fiat mors. Advertere tamen oportet solutiones continui in corde esse incurabiles ob continuum ejus motum, qui potest esse diminutus, & depravatus, & ablatum, saltem quoad sensum.

DISPUTATIO XLVII.

De Cordis Palpitatione.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit cordis Palpitatio, & quomodo fiat.

ALENUS libro de tremore & rigore, capite 5. asserit palpitationem esse elevationem & depressionem præternaturam. Quibus verbis constat nihil aliud esse quam dilatacionem & compressi-

cionem præternaturam; de quibus dubium est à quo fiant; & imprimis de motu dilatationis inquirimus à quo fiat illa dilatacio præternaturam in palpitatione: & aliqui dixerunt fieri à levitate flatus faciente illum motum sursùm, ac proindè illam elevationem, quod quàm falsum sit constat ex eò quod si pars ponatur versus centrum, cesset palpitiatio, quod si ratione levitatis movetur, levitas deorsùm tendere non potest: igitur cum constet motum dilatationis præternaturam in palpitatione fieri, etiamsi versus centrum sit posita pars, indè est quod illa elevatio non possit fieri à levitate flatus. Nos ergo dicimus illum motum fieri à parte mittente, movente & impellente flatum à quo fit dilatatio, ac proindè talem motum non fieri à solo morbo, sed etiam à parte flatum movente, & impellente; etiamsi flatus à solo morbo generetur.

Non minorem habet difficultatem explicare à quo fiat illa compressio? Et certum est non fieri à gravitate ipsius partis, cum constet fieri illam compressionem quomodocumque ponatur ipsa pars, vel in qualibet positione, & sic nos dicimus duplici viâ posse defendi fieri illam compressionem, primò ab ipso aère resiliente secum trahente carnem ne detur vacuum, nam eodem modo ac pila resilit ex pariete per impulsum & impetum quem facit vincentem priorem, ità flatus dum primò movetur per impulsum receptum à parte mittente resilit à carne resistente, & sic dum aër iterum movetur ad partem à qua discessit secum trahit carnem ne detur vacuum, & sic fit illa compressio. Vel possumus dicere omnes partes habere propriam facultatem naturalem motivam ad proprium suum locum, ità ut ablato impedimento statim illum situm sibi connaturalem adquirant, ut patet quandò quis dilatat carnem manu sua, & postea illam relinquit, tunc quidem decidit à propria facultate, non quia partes internæ imprimant impulsum; nam non est unde constet hoc, neque contingit tunc compressio illius carnis, quia quandò dilaturatur, ingreditur aër, & quandò comprimitur, discedit aër, aut aliud corpus secum afferens carnem; nam potius caro dum comprimitur expellit tale corpus, cum constet tale corpus semper necessariò adesse dum caro est elevata: constat ergo utroque modo ex illis à nobis assignatis posse fieri illam compressionem in palpitatione cordis. Quandò autem contingit compressio primo modo ex dictis, talis motus est contra naturam ex parte principij efficientis, licet sit secundum naturam ex parte finis, cum adquirat pars suum locum naturalem. Quandò autem talis compressio à facultate naturali fit, etiam potest dici hujusmodi motum esse contra naturam; nam licet non fiat à morbo immediatè, sed potius à principio naturali, sufficit quod talis motus fiat occasionaliter à morbo præcedente efficiente dilatationem præternaturam.

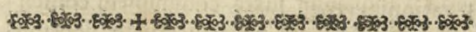
Sed solum restat scire sub quo genere symptomatum

palpitationem. Similiter per consensum eam pati potest ex eo quod vapores crassi & flatus cordi communicentur ab aliis partibus per arteriam magnam, aut per arteriam venalem. Neque ad hoc obstat quod sit via calidissima, nam potest distemperie frigidâ laborare, & sic non erit sufficiens, ut discutiat flatus. Neque obstat occlusio ostiolæ, seu valvularum arteriæ magnæ; nam hæ non sunt omnino clausæ neque per compressionem cordis impeditur transitus aëris; nam non aded comprimitur: ut non possit ingredi substantia flatulenta palpitationem cauans modo *suprà* explicato, neque tanta potest esse copia vaporum ut motum impediatur & suffocationem faciat: nulla ergo ex parte repugnat cor pati palpitationem.

DISPUTATIO XLVIII.

De cordis Tremore.

CAPUT PRIMUM.

Quid sit cordis Tremor.

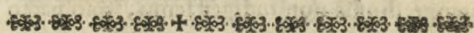

I R C A difficultatem positam primò venit notandum magnam inter Scriptores esse cõfusionem inter tremorem & motum tremulum, quod in causa fuit ut cordi, tremorem sine dubio concedant, ed quod à Galeno pulsus tremulum in eo cõcedatur. An verò in corde reperiat verus tremor, in controversia est, nam aliqui affirmant tremorem esse symptoma facultatis animalis motivæ voluntariè operante, & sic cordi haudquaquam competere, quod videtur etiam insinuati à Galeno, sed si modo motus quo fit tremor stemus, videtur cordi posse competere, quia in tremore duplex motus reperitur, alter sursùm à facultate factus, alter deorsùm à sola gravitate elaboratus. Sed uterque eodem modo potest fieri in corde: ergo. Minor probatur, quia non repugnat aded debilem esse vitalem virtutem ut vincatur à gravitate & pondere: sed in tali casu erit motus sursùm factus à facultate, & motus deorsùm factus à gravitate: ergo erit verus tremor.

Neque valet si dicas in tali casu motum compressionis fieri etiam à facultate, quia etiam brachium habet facultatem quâ moveatur deorsùm, & tamen quia gravitas ejus vincit facultatem, motus deorsùm fit à gravitate; solum ergo sic in corde compressio erit à sola gravitate, præsertim si ad compressionem tunc non urgeat finis. Dices iterùm quod quantumvis debilis reddatur vitalis facultas, non fiet motus deorsùm à gravitate, quia quandò sic est facultas, cessat à motu, & sic facit pulsus intermittentem; & licet pos-

fit vinci à pondere, & sic non quiescere, talis motus non fiet à gravitate quia non est deorsùm, sed compressionis qui necessariò fit à facultate vitali quantumvis debilis. Dices iterùm; ponatur cor, vel animal in eo situ, ut dilatetur cor versus superiora universi, tunc sine dubio compressio erit deorsùm, ergo in tali casu si gravitas vincat facultatem, talis motus erit à gravitate, & sic verus tremor erit in corde.

Sed poterit quis respondere quod adhuc in hoc eventu non est ille motus deorsùm à gravitate, quia cor secundum omnes partes comprimitur, & dilatatur à propria facultate vitali, & sic erit per accidens illa positio animalis ut motus dicatur fieri à sola gravitate; nam si secundum omnes partes movetur cor à propria facultate vitali, cur etiam non movebitur, etiam si illo situ & modo ponatur animal, ac proindè dicendum nobis est in casu argumenti, solam gravitatem non facere illum motum deorsùm; sive compressionis, sed fieri à facultate etiam si gravitas ad illum coadjuvet, quod parum refert, & per consequens non posse dici verum tremorem esse in corde si unus motus ejus à sola gravitate, & nullatenus à facultate debet fieri.

CAPUT II.

De causis Tremoris cordis.

D U P L I C I T E R potest cor pati tremorem, aut per propriam passionem, aut per consensum; utriusque affectionis frequentiores causæ enumerantur. Causæ tremoris cordis per propriam passionem frequentiores sunt, vel materia humorosa, nomine cujus non solum verum humorem intelligimus, sed statum & humiditatem seu aquositatem quæ solet intra pericardium existere; humor verò causat tremorem sive faciat inflammationem, sive secus; potest etiam causari à sensu vehementi, aut à distemperie nuda. Quandò autem fit per consensum, fit aut communicatâ causâ à toto corpore, ut in febribus pestilentibus, aut ab aliqua determinata, ut cum pericardio, cum ventriculo aut pulmone, quandò scilicet est obstructio in arteriis per quas debet communicari aër, & impeditur, & cum aliis partibus quæ vehementi dolore afficiuntur, & sic fit aliquandò in crisi dictus tremor cordis. His ergo positis, necesse est ut percurramus & examinemus omnes causas tremoris & à prima incipientes, primò ponitur inter causas internas humor, sive aqua quæ in pericardio continetur quæ etiam solet causare palpitationem.

Sed primum dubium est an hujusmodi aqua reperiat solum in corde morbofo, an etiam in corde benevalenti, & dicendum arbitror in corde benevalenti etiam reperiri, eo quod per potum parva portio aquæ ingrediatur per asperam arteriam,

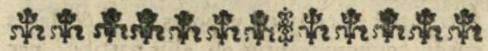
usque ad pericardium, attrahiturque à corde ad ejus attemperationem; cum autem sit in tam parva quantitate dum ingreditur per arteriam, non causat tussim, neque oportet esse quantitatem magnam aquæ semper; cum toties vivant animalia quia plurimum resolvitur, & pellitur per alias vias, quandoque verò potest esse in magna copia, ut quando causat palpitationem.

Alterca causa est acuties sensûs, in ipso corde quæ eatenus conducit ad tremorem, quatenus percipit causam quæ aliàs non perciperetur, & sic movetur ad expulsionem motu præternaturam. Sed hæc causa pender ex alio dubio, an scilicet, cor secundum suam substantiam habeat sensum, & dico cor in propria substantia non habere sensum, quia non habet in ea nervos disseminatos, sed solum in pericardio eos habere, idest in tunica succingente cor, sicut de substantia lienis & jecoris diximus, non habere sensum nisi ratione membranarum succingentium hujus substantiam. Quod autem membrana succingens cor sentiat, sufficit ut faciat motus tremulos eò quod irriteretur ab humore molestante membranam; undè constat hoc sufficere ut in corde sit verus motus tremulus.

Sed dices, si cor in suo motu dilatationis & compressionis non indiget sensu, quo pacto variatur motus ex sensatione molesta tunicæ, cor succingente.

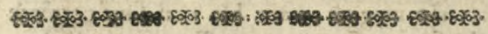
Respondetur ratione sensationis molestantis rei variare motum, etiamsi non indigeat sensatione ad proprium motum naturalem; quod satis difficile apparet, & alibi dicitur. Sed huic doctrinæ addere oportet posse fieri tremorem quin præcedat molesta sensatio, ex eo quod intra cor potest esse crassus flatus comprimens & impediens motum; in tali enim casu poterit moveri concitato motu ad auferendum impedimentum, non aliter quàm in motu naturali citra sensationem diverso motu movetur pro varietate usûs instigantis.

✱ Aliam causam tremoris adduximus, scilicet intemperiem sine materia, quæ si sit fiens, & etiam facta, eatenus causat tremorem, quatenus molestiam infert, eò quod debilitatem causet in corde, ac proinde ratione illius aliquid residuum permanet, & sic movetur cor ad ejus expulsionem; & tremulum facit motum, ex eo quod irriteretur ob varios motus; & cum ex alia parte debilis sit facultas, & non possit eos exercere, tremulos facit motus. Similiter ex abscessu in pericardio fit tremulus motus in corde, eò quod impediatur proprium motum, & aliquod nocivum ipsi communicetur ei molestanti.

DISPUTATIO XLIX.

De Syncope.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit syncope, & quo pacto differat ab aliis affectibus, cum quibus videtur convenire.

SYNCOPE est gravissimus affectus cum quo prope mortui ægri apparent, cum cor illo laborat, & sic definitur à Galeno 11. meth. cap. 5. Est præceps virium lapsus, idest subitus. Dubitarunt plures an ad syncopem necessariò requiratur quod fiat subito virium animalium lapsus: quod si loquamur juxta communem consensum, affirmativam partem tenere debemus cum Galeno; attamen si rem attentè inspiciamus, non est cur non nominetur syncope paulatinus virium lapsus, siquidem nulla est ratio quæ contrarium probat.

Sed quatuor sunt nomina quæ similitudinem aliquam habent, licet aliquo modo differant, scilicet virtutis exolutio, tremor, animi deliquium, & syncope; nam virtutis exolutio, est quædam debilitas quæ sensus & motus perturbantur, servantur tamen secundum aliquam proportionem. Deliquium verò animi majorem debilitatem continet, licet ab aliquibus pro eodem ac exolutio virtutis accipiatur: deinde tremor seu motus tremulus ex majori debilitate procedit, & tandem ex multo majori syncope nascitur, ita ut secundum magis & minus differant ex parte causæ, syncope & animi deliquium.

Rursus inquirens, an solum differant secundum magis & minus prædicti affectus, & dicendum esse arbitror etiam differre ratione partis affectæ, nam in animi deliquio primariò patitur cerebrum, eò quod possint deficere spiritus animales non deficientibus vitalibus, nec deficiente pulsu, ut constat quando præcipit Galen. sanguinem mittere usque ad animi deliquium, quod non fecisset si in animi deliquio necessariò pateretur cor: in syncope verò primariò patitur cor. Cum hoc tamen verum est ut in magno animi deliquio, etiam pati cor, licet non primariò; quando autem deficit quantitas spirituum necessaria pro toto, tunc primò patitur cor, quia illa passio communis retaliter non fit.

Sed dubitabis in quo consistat hoc symptoma, scilicet animi deliquium, an in defectu spirituum, an verò in retrocessu remanentium versus principium, scilicet versus cerebrum. Et dico quod licet retrocessus spirituum sit conjunctus cum animi deliquio, tamen non esse causam immediatam ejus, sed potius causam immediatam esse defectum ipsorum

forum in debita quantitate; nam defectu ipsorum posito, etiam si impediretur retrocessus spirituum remanentium versus cerebrum, sine dubio erit prædictum symptoma, quia deficerent spiritus pro actionibus animalibus, & tamen non erit retrocessus; ergo causa immediata erit defectus, non retrocessus.

Similis dubitatio potest fieri de syncope, an consistat in defectu spirituum vitalium, an verò in retrocessu eorum ad cor. Et eodem modo dicimus ac de animi deliquio, de syncope, ob eandem rationem; & quia retrocessus ad cor potius juvat pro actione quam pro ejus ablatione, in qua hæc symptomata consistunt. Advertere tamen oportet quod adhuc in retrocessu spirituum est maxima eorum præfocatio, & resolutio à causa infestante cor, ob quod actiones diminutè adhuc in corde sunt.

Dubitatur ulterius an animi deliquium includatur intrinsecè in syncope. Ad cujus resolutionem supponere oportet in syncope esse lapsum virium animalium, & vitalium, & esse affectum primò competens cordi, id est per propriam passionem, & cerebro per consensum, cum quo stat ut cum syncope necessariò conjungatur animi deliquium, eò quod patitur cerebrum per consensum cum corde. Pluribus autem modis potest dici cerebrum pati posse animi deliquium per consensum cum corde syncope laborante, primò propter defectum spirituum vitalium immediatè, eò quod calor influens cordis sit necessarius ad omnes actiones, etiam animales eliciendas, ac proinde illo deficiente, cessant etiam omnes actiones.

Secundò quia spiritus vitales se habent ut materia animalium, & sic illis deficientibus non fit nova regeneratio animalium, & qui sunt generati resolvuntur, & sic fit animi deliquium per consensum.

Tertio modo potest contingere per subordinationem quandam, ità ut retrocessu facto spirituum vitalium ad cor, animalium ad cerebrum etiam fiat ob subordinationem quandam quam dicunt. His ità suppositis, facilè est solvere quæsitum, dicendo animi deliquium non includi intrinsecè in syncope, neque esse partem illius; nam nullus dixit affectum per consensum sive per subordinationem cum alio, esse partem illius qui est per propriam passionem, licèt ità conjungantur ut existente uno, aliud sequatur.

Sed ulterius quæres, an animi deliquium præcedat necessariò syncope, & juxta nostram sententiam in qua diximus hos affectus pertinere ad diversas partes, & contingere affectu diversorum spirituum, facilè est intelligere non præcedere necessariò animi deliquium ad syncope, & in qualibet operatione existimamus hoc esse verum: nam licèt in gradibus intensiois id reperiat, ut non possit agens pervenire ad intensum quin priùs tempore accipiat remissum, si productio fiat in tempore, tamen in corruptione alicujus entis naturalis benè contingit ut corruptio plurium partium fiat simul, non præcedente corruptione cujuslibet minoris secundum tempus, quia potest agens applicari pluribus secundum extensionem, præsertim secundum

virtutem sufficientem; undè benè stat ut in syncope corrumpantur simul plures spiritus vitales, absque eò quod præcedat secundum tempus corruptio eorum, ex quibus propter defectum materiæ saltim mediatè poterat fieri animi deliquium. Si autem dicamus per defectum vitalium spirituum immediatè deficere actiones animales, quia spiritus vitales sunt principium commune necessarium pro omnibus operibus, dicere debemus semper animi deliquium præcedere ad syncope.

Ex dictis sequitur animi deliquium & syncope esse symptomata in actione ablata suarum partium; ità ut in corde sit actio ablata tam facultatis pulsiç quàm facultatis generantis spiritus; quæ quidem ambo resident in corde, & deficiunt à suis actionibus, eò quod deficiant spiritus necessarij valdè ad actiones adhuc suarum facultatum; morbus autem à quo hæc symptomata procedunt, est privatio qualitatis requisitæ ad actiones: juxta Gal. verò sententiam cum defectus spirituum non sit morbus, sed symptoma tertij generis, dicimus syncope non procedere à defectu istius requisiti immediatè, sed medio alio morbo, quid autem sit, dicimus postea.

CAPVT II.

An animi deliquium sit soporosa affectio.

CONCLUSIO nostra sit, quod etiam si in animi deliquio sit retractio spirituum animalium versus ventriculos cerebri, nihilominus non debet dici somno præternaturam laborare vivens (nam de naturali non est dubium quin in illo non sit) & ratio quæ à nostro Petro Garc. adducitur, est quia privatio sensus & motus non dicitur ad convertentiam cum somno; nam aliàs qui sunt proximi ad mortem propter extremum languorem facultatis, dormire dicerentur, quod est falsum, cum potius dicantur impotentes ad vigilandum; itaque ut aliqua affectio soporosa dicatur, requiritur esse in ea privationem sensus & motus propter motum impeditum spirituum animalium à causa præternaturam facientem morbum obstructionis. Sed reverà id videtur gratis dictum, & contra ejusdem doctrinam, *cap. de somno & vigilia*, ubi ait somnum fieri ob retractionem solam spirituum animalium.

Adhuc contra doctrinam Petr. Garcia nuper insinuatam militat argumentum difficilimum; nam inter species carni numeratur ab eo ea quæ fit per spirituum resolutionem ex ingenti aliquo dolore; sed carus est affectio soporosa, ut ipse fatetur expressè, ergo defectus sensus & motus qui fit in animi deliquio per conjunctionem spirituum, & eorum retractionem ad cerebrum, erit verus somnus præternaturam. Respondet Autor hanc assignatam non esse veram speciem carni, sed solum dici propter similitudinem, ac proinde non esse affectionem soporosam, sicut neque animi deliquium.

tionem saltim mediâ, mediâ scilicet attractiva naturali. Quod autem ad hujusmodi actionem concurrat facultas animalis constat, cum multoties per paralyum in musculis œsophagi eventem impeditur deglutitio; & præterea probatur, quia quando volumus devoramus, signum ergo est facultatem animalem ad prædictam operationem concurrere.

Dices: si deglutitio est actio voluntaria, & in nobis libera, cur existente inappetentiâ non fit.

Respondetur facultatem ventriculi & œsophagi quæ eadem est, esse subordinatam appetentiæ quæ in ventriculo ponitur, ac proinde quod appetit ventriculus, faciliter devoramus, secus quando non appetit. Ad quod valde facit quod dixit Gal. 3. *de fac. naturalib. cap. 8.* ciborum appetentiam præcedere ad deglutitionem ciborum. Advertere tamen oportet illam appetentiam cui diximus subordinari attractivam facultatem deservientem ad deglutitionem non requirere actualem sensationem objecti, & positivam, sed sufficere non habere repugnantiam ad cibum aut potum.

Sed quantum attinet ad instrumenta facultatis naturalis attractivæ quæ est in œsophago, deglutitioni deserviens, dico esse villos oblongos ad attrahendum, & latos ad expellendum, licet etiam villi lati conducant ad ipsam deglutitionem, protrudendo alimentum versus ventriculum; villi oblongi sunt in tunica interna œsophagi, lati verò in tunica externa: Et non est mirum ut lati villi concurrant ad expulsionem & attractionem, quia id faciunt eò quod incipient motum ex diversa parte; nam si incipient motum ab ore ventriculi, pellunt, si verò ab ore, detrudunt versus ventriculum. De villis transversis non est quod dicamus, cum in œsophago non sint necessarij, quia retentio ad quam conducunt non est necessaria, & si aliqua est, fit à villis latis, in quibus posuit Avicenn. virtutem retinendi licet parvam.

CAPVT II.

De vitiiis quæ pati potest gula.

UM gula seu œsophagus duplicem habeat usum, & esse viam per quam transit alimentum, & attrahat pellatque in deglutitione & vomitu, inde est quod secundum utranque munus affici possit. Secundum modum primum instrumentaliter per impeditionem cavitatis, impediens enim corpus causat læsionem in gula, aut propter angustiam, & hæc potest contingere, aut per propriam passionem, aut per consensum, ut quando contingit angina ex luxatione vertebrarum colli, aut quando ibi excitatur tumor aliquis præternaturam. Quoad alia munera quæ exercet gula, potest pati vitium in temperamento, & etiam in soluta unitate. Sed notare oportet quosdam laborantes ita se habere, ut deterius res liquidas & cum majori

difficultate deglutiant quàm solidas. Cujus rei potest esse ratio, quia ob debilitatem facultatis non possunt contrahi fibræ ad unum opus, & sic ad aliud: nam major contractio requiritur ad res liquidas quæ propter tenuitatem imbibi possunt, quàm ad solidas. Et si dicas fluxibilitatem juvare ad deglutitionem, etiam dicimus gravitatem rerum solidarum juvare.

Secunda causa hujus potest esse siccitas magna in cartilagine cooperiente caput asperæ arteriæ, nam sicca existente non cooperit sicut oportet, & sic tunc ingreditur res liquida & potabilis, & non solida, cum via non sit ita patens, ut possit ingredi, quo fit ut impediatur ob hanc causam transitus rei liquidæ per œsophagum seu gula, & per consequens res solida solum possit deglutiri.

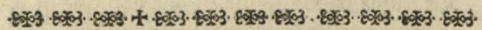
Tertia causa potest esse appetentia rei solidæ & non liquidæ. Potest etiam contingere impedimentum in deglutitione ex siccitate fibrarum gulæ, ratione cujus non possunt contrahi.

Ut ergo cognoscat Medicus an vitium in deglutitione proveniat ex debilitate solum illius partis, oportet ut attendat si æqualis est difficultas per totum œsophagum aut gulam sine aliqua mora, aut dolore; nam si ita evenit, sine dubio causa est debilitas in parte illa, sicut si erectâ cervice transeat sine difficultate, & non erectâ difficulter. Si autem est in via tumor aliquis præternaturam, non est æqualitas in transitu, sed in aliqua parte magis detinetur, cum ibi sit major angustia.

DISPUTATIO LI.

De his quæ spectant ad ventriculum.

CAPVT PRIMVM.

De partibus quibus constat, & earum usu.

OMMUNIS doctrina est inter omnes Medicos, in ventriculo esse duas partes potissimas, nempe os ejus cui appetentia tribuitur, eo quod sit pars valde nervosa, quia advenit ei ex nervis cerèbræ ramus, ob quod valde sensibilis est hæc pars propter necessitatem famis & sitis; in qua parte virtutem concoquendi licet parvam, concedunt Medici.

Altera pars præcipuè consideranda in ventriculo est fundum ejus cui tribuitur coctio, & est valde carnosâ pars in qua aliquâ appetentiam concedimus: unicuique harum partium unicam tunicam dedit natura quæ prædictâ vi pollet, in ore scilicet ventriculi tunicam nervosam posuit internam, in fundo

verò

Sed ut adducamus læsionem quam pati potest facultas retinens in suis actionibus, supponimus tunc facultatem retinentem esse secundum naturam, cum tempus complectendi alimentum coæquat cum tempore concoquendi. Hoc ergo supposito, actio retentricis potest lædi tribus illis modis dictis, ita ut si nihil retineat, sit ejus actio ablata; diminuta est quando non undique complectitur alimentum, nam cum habeat fibras à natura institutas oblongas ad retentionem, si undique non retinet, est quia non quantum expedit contrahitur pars secundum illas fibras, vel etiam est diminuta quando non tanto tempore detinetur sicut expedit ad coctionem; utraque autem debilitatem arguit in facultate.

Sed videtur actionem retentricis non posse esse minori tempore quam expedit, quia semper ex parte alimenti, & partis retinentis, omnia se habent eodem modo; ergo non est cur retentio non duret magis, cum in alimento nulla addatur major repugnantia, sed omittis pluribus dicendi modis, dicimus retentionem cessare quia fibræ mediis quibus fit, patiuntur à pondere per successivam receptionem impulsus à pondere causatus qui paulatim producit, & idè juxta majus, vel minus pondus durat retentio, vel non ex eo solum quod vincatur paulatim virtus facultatis ab impulsu.

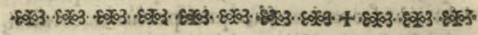
Advertere ramen oportet quod inter ea duo quæ indicant diminutam esse facultatem retinentem, scilicet non undique retineri alimentum, vel non debito tempore illud retineri; hæc ultima arguit majorem debilitatem facultatis, & posse separari etiam si ambo indicent debilitatem, licet intensiorem & remissiorem, constabit ex signis utriusque, nam imbecilli existente complexu, hoc est quod non undique complectitur alimentum, sunt fluctuationes cum sonitu & flatulentia, quandoque verò non justo tempore retinetur, fit celer excretio, & corruptela ciborum in ventre inferiori: ergo si signis his stemus, optimè unum ex his sine alio poterit reperiri. Depravatio verò actio facultatis retinentis, quandoque cum palpitatione quodammodo, aut convulsione, aut vibratu, aut tremore fit.

Similiter respectu actionis expultricis sunt tres modi quibus læditur actio; nam est ablata quando nihil excernitur, ut in ileo; diminuta fit actio quando fit excretio tarda, & depravata quando fit excretio antequam finiatur coctio, quod idem est ac celer excretio, ut contingit in his qui in declivi currunt qui non valent se sistere.

Denique circa facultatem alteratricem, seu coctricem ventriculi, etiam possunt inveniri omnes tres prædictæ læsiones in ejus operatione; nam si non coquat, dicitur ablata, si verò fiat longiori tempore quam oportet, diminuta dicitur; & tandem depravata, si alimentum mutetur in alienam qualitatem quam pro natura debet.

DISPUTATIO LII.

De fame & siti naturalibus.

CAPVT PRIMVM.

An aliqua fames & sitis sit secundum naturam.

UPPONO tanquam certum famem & sitim non esse contra naturam, eò quod sanitatè optima gaudentes, verè famescunt & sitiunt; si autem fames & sitis essent affectiones contra naturam, inducerent sensibilem læsionem in operationibus, & postularent auferri per medica remedia; constat autem hoc esse ridiculum, ergo nullo modo sunt præternaturam. Nec symptomata dici possunt, cum nullum morbum medicum seu sensibilem supponant qui postulet ablationem sui. Fames ergo & sitis naturalis dicuntur secundum naturam, quatenus procedunt à causis secundum naturam & inevitabiliter operantibus; & etiam quatenus sunt actiones à natura institutæ pro conservatione viventis, aliàs enim non esset cur natura ita formasset ventriculum tam acri sensu præditum; ut sentiret objectum famis, aut sitis. Et licet hæc sint sensationes dolorificæ, & ex hac parte malæ, nihilominus possunt intendi, licet non posse ut fines, tamen ut medium valde conducens ad nutritionem, & conservationem viventis. Possunt etiam dici secundum naturam, quatenus sunt operationes factæ à natura, id est à principio activo, licet præcedat aliqua passio corporalis; est tamen alia fames contra naturam quæ per remedia medica auferri postulat, ut quæ pender ex nimia frigiditate ventriculi, aut ex pituita acida. Adverte tamen quod licet dum vivens famescit, inanitum esse videatur, non tamen hoc sufficit, ut dicatur esse præternaturam, nam licet cum hac inanitione completè vivens non sit secundum naturam, non tamen potest dici morbosa, quia non procedit à morbo sensibili postulans sui ablationem.

Sed quæres an in fame sit appetitus similia, an verò contrariorum; circa quod si fames sit præternaturalis, certum est esse appetitum in ea contrariorum, de naturali est dubium, circa quod vel possumus loqui de appetitu animali cum cognitione operante, & hunc esse contrariorum asserit Gentilis, quia est ventriculus in dispositione non naturali, ut in frigida, sicut sitiens in calida; si autem loquamur de appetitu naturali non operante

cum cognitione, tenet esse similia, vel circa similia, quia suam conservationem quaerit ventriculus. Tamen contra est, quia si in ventriculo appetitu animali fameſcente, est aliqua qualitas vi naturalis quæ expoſtulet ſui ablationem, etiam appetitus naturalis non debet eſſe ad ſimilia, ſed ad contraria; probatur, nam ſi eſſet ad ſimilia, eſſet inclinatio ad id quo augetur qualitas ibi exiſtens: præterea quia ventriculus fameſcens non poſtulat ſui conſervationem, quin potiùs naturaliter inclinatur ad illius ablationem.

Sed reverà nobis dicendum eſt nullum appetitum ex his quæ ſunt in fame eſſe, neque circa ſimilia, quia alimentum, ut poſteà videbimus, non eſt ſimile diſpoſitioni illi internæ ex qua fameſ resultavit: neque circa contraria, quia neque eſt contrarium illi diſpoſitioni, niſi longiſſimâ ſignificatione vocetur contrarium, quatenùs per adventum illius tollitur quod antea erat, quod non eſt eſſe contrarium; neque ex eo quod perat fameſ ſeu ſitjs ſui ablationem, ſequitur eſſe contra naturam eo modo quod diximus, nam temperamentum ſenectutis appellatur à Gal. ſecundum naturam, & tamen petit reductionem & ablationem, ergo etiam ſi fameſ perat ablationem ſui, poſteſt dici ſecundum naturam modo à nobis dicto, & quia nullam facit ſenſibilem læſionem, licet cum ea malè ſe habeat aliquo modo.

CAPVT II.

Quot ſint in animali dum fameſcit naturaliter.

GALENUS *lib. de cauſis ſymptomatum, cap. 7.* circa rem hanc affirmat dum vivens fameſcit naturaliter, quinque reperiri: primum reſolutio, vel exinanitio, vel vacuatio partium earum quæ ſunt circa cutem; ſecundum eſt appetentia naturalis earum partium quæ exinanitæ ſunt, quæ non eſt peculiaris potentia, ſed inclinatio quædam tertium tractio partium ordine ſe conſequentium uſque ad ventriculum à quo partes proximæ ſugunt; quartum ſenſus ſuctùs; quintum & ultimum appetentia animalis. Sed ex his tria prima, animalia habent communia cum plantis, & in duobus ultimis differunt, nempe in appetentia animali, & in ſenſu ſuctùs, quo reliquæ partes ſugunt alimentum ex ventriculo.

His ergo ſuppoſitis ſic procedimus. Circa primum, à quo ſcilicet fiat vacuatio ſeu reſolutio, vel inanitio illarum partium quæ ſunt juxta cutem; & breviter dicimus cum Galen. fieri à calore nativo noſtro continuo agente in proprium humidum, & reſolvente: Et licet huiusmodi reſolutio à calore extraneo & ab aère ambiente juvetur, non tamen ulla ex his eſt cauſa neceſſaria, ſed ſolum noſter calor.

Sed contra dicta eſt argumentum, nam

non videtur oportere ut partes trahant alimentum, eumque ſugant ex ventriculo, priùs exinaniri; nam facultas naturalis eſt attrahens quæ non poſteſt non attrahere præſente objecto, utpoſe operatur in quantum poſteſt; ergo etiam ſi partes quæ ſunt juxta cutem non exinaniantur, ſua facultate trahent ab alijs uſque ad ventriculum.

Reſpondetur, huiusmodi facultatem operari propter finem, & ſubordinatione quadam; quo fit ut licet ex parte agentis, vel virtutis activæ omnia in quolibet tempore ſe habeant eodem modo, tamen ex parte finis, non ita contingit, ac proinde pro neceſſitate finis operatur, & ſic quando eſt inanita trahit pars, ſecùs verò quando non. Et licet magnes ſemper trahat, nihil facit contra nos; nam non eſt eadem ratio habenda de omnibus agentibus naturalibus.

Dices ulterius: ſequitur ex dictis in Athletis non reperiri fameſ illam naturalem, nam cum in his vaſa ſint adeò plena ſanguine, non patiuntur partes cutaneæ indigentiam ex qua debebat ſequi tractio.

Reſpondetur non eſſe inconueniens concedere in Athletis non eſſe fameſ excitatam ex hoc modo tractionis per partium cutanearum reſolutionem uſque ad ventriculum, cum ſit materia ſuperans in his in venis quæ poſſit attrahi pro ſatisfactione inanitionis, reperiri tamen fameſ in Athletis, ex eo quod ventriculus privetur alimento, aut indigeat chylo, ut ſi mittatur ad jecur ob indigentiam generationis ſanguinis: quo fit ut illa cauſa, ſcilicet reſolutio partium cutanearum, non ſit ſimpliciter neceſſaria ad fameſ naturalem ventriculi.

Ex quo licet advertere, quod licet fœtus in utero exiſtens non nutriatur per os, ſed per vaſa umbilicaria, laboreſ propria fame; nam licet ejus ventriculos non nutriatur ex chylo, nutritur tamen ex ſanguine, & cum ex alia parte habeat ſenſum in illo qualis requiritur ad fameſ, neceſſarium videret, quod per indigentiam ſanguinis fameſcat.

Tandem in fine hujus dubij advertere oportet, quod licet Galen. non feciſſet mentionem de ſiti naturali, non tamen debemus eam negare, imò potiùs debemus credere eaſdem cauſas quas propoſuimus circa fameſ competere ſine dubio ſiti naturali, & præſertim prima à qua cæteræ oriuntur; nam ob conſumptionem humidæ ſubſtantie fit attractio uſque ad ventriculum ab alijs partibus in quo eſt ſenſus ſuctionis, & poſteà appetentia animalis: quod autem ſubſtantia humida, hoc eſt aquea, non nutriat, nihil facit ut partes eam attrahant, ut conſtat in pluribus exemplis.

CAPVT III.

An essentia famis & sitis consistat in sensatione, an verò sit passio appetitûs.

UM famis & sitis affectiones dolorosæ dicantur à Gal. & hoc sit satis commune inter omnes Medicos, in præfenti dubio philosophari debemus juxta doctrinam communem de actione dolorifica, an scilicet sit actio formaliter sensûs, an verò appetitus sensitivi. Et ut imbuti generalibus præceptis ad peculiaria descendamus, de natura famis & sitis, imprimis supponere debemus, in fame seu siti & esse sensationem tactûs, & esse actionem appetitûs animalis quo fugit aut prosequitur objectum sensatum per tactum; hæc enim duo sunt peculiaria in fame & siti, nam in aliis tribus causis conveniunt cum plantis.

Hoc ergo prænotato, licet pro utraque parte sint rationes dubitandi quas omitto, quia potius ad naturam doloris quàm ad præfens dubium spectant. Dico in hac re famem & sitim formaliter consistere in actione appetitûs; sensationem verò suctûs præsuppositivi requiri ad famem & sitim, ac proinde quando communiter dicitur famem & sitim consistere in sensatione suctûs, intellige casualiter, formaliter verò ad appetitum pertinere suadent plures rationes quas omitto, quia alibi sunt adductæ, ubi annotavi esse quæstionem de nomine quæstionem illam quæ inquit an dolor pertineat ad sensum tactûs, an verò ad appetitum, vide in hac re super naturam doloris Primarium Nostri Doctorem Martinez in suo opusc. de reb. naturalibus, non naturalibus & contra naturam, cap. de dolore, ubi ad latum hæc omnia invenies.

CAPVT IV.

Quis actus sit appetitus.

UM duplex sit actus appetitûs, alter fugæ, & prosecutionis alter, inquit dubium an famis & sitis consistant in actu prosecutionis, an verò in actu fugæ ipsius appetitus. Ad quod supponere debemus in fame & siti esse actum fugæ quo fugit objectum dolorosum antea sensatum per tactum. Deinde est certum esse actum prosecutionis quo desiderat alimentum quo aufertur molestia illa, qui actus non differt à desiderio, cum sit per modum motûs in finem extrinsecum: quæstio ergo est an in hoc actu desiderij, an verò in illo quo fugit animal molestam sensationem consistat famis aut sitis.

Hoc ergo supposito, nobis dicendum consistere in ipso actu fugæ. Et probatur primò à simili de alterius cujusque doloris natura,

Henriquez Lawæa Medica Tom. III.

qui in actu fugæ consistit, etiam si in illis sit alius actus desiderij quo cupiunt liberari à tali molesta sensatione: ergo cum famis & sitis sint dolorosæ sensationes, necessariò consistunt in actu fugæ, etiam si desiderant alimentum quo auferatur illa molesta sensatio.

Advertere tamen oportet, quod quando Gal. dixit sitim esse appetitum frigidi & humidi, nomine illius debet intelligi fluidi, vel substantiæ potabilis; nam quando in alia parte sentiente est molestia à calore & siccitate, in illa est appetitus animalis frigiditatis & humiditatis, & tamen non laborat siti, oportet ergo esse appetitum fluidæ substantiæ, vel substantiam potabilem, qui solum est in ventriculo, & non in alia parte. De fame dixit etiam esse appetitum calidi & sicci, quod ita intelligi debet, ut sit appetitus illius quod habet aliquam consistentiam saltem in fine; nam licet in quantum est in reparationem substantiæ deperditæ dicatur humidum aliquo sensu, tamen quia compactam habet substantiam, dicitur siccum, prout contraponitur fluido, & in hoc sensu debet intelligi appetitus calidi & sicci; nam etiam si sit frigidum alimentum actu, tamen ex illo reparatur substantia calida, & idè dicitur appetitus calidi. Unde si stemus dictis Galen. solum in ventriculo erit famis & sitis vera, & forsitan si aliquis vult asserere esse sitim in faucibus & lingua, èd quod in his partibus est eadem tunica ac in ventriculo, eadem currere debet ratio de fame.

CAPVT V.

Cujus substantia defectu sequuntur famis & sitis.

FAMIS & sitis contingunt cum deficit in ventriculo aliquid; in præfenti ergo dubio explicare oportet quid sit id quod deficit, ratione cujus famis & sitis eveniunt, circa quod Vega tenet necessariò in ventriculo deficere non solum chylum, sed substantiam nativam, ut famis & sitis excitentur, & probat quia animalia degentia multo temporis spatio in latebris terræ, per multum tempus carent fame naturali: sed non est credibile tantum temporis durare chylum in ventriculo; ergo non solum per defectum chyli, sed alterius substantiæ, nativæ scilicet, succedit famis & sitis. Frivola quidem ratio, nam hujusmodi animalia abundant plurimis succis crudis & pituita quæ mutata in sanguinem, potest nutrire.

Quapropter mihi dicendum videtur solum per chyli defectum excitari famem. Probatur quia una ex causis famis supra à Gal. enumeratis est tractio partis à parte usque ad ventriculum ubi est sensus suctionis & c. sed partes solum attrahunt chylum & alimentum ventriculi; & non substantiam nativam; ergo per solum defectum chyli succedit famis.

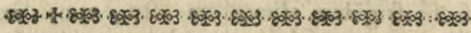
Secundò, quia licet maxima famis sit, sta-

tim cessat ab assumpto cibo ; sed tunc non potest reparari in tam brevi tempore nativa substantia; ergo solum quod causabat famem, erat chylosa substantia defectus.

Sed quæres utrum in fame & siti sit ordo prioris & posterioris, ita ut necessario vivens primò sitiatur quàm famescat, vel è contrà. Et respondeo inter has actiones nullum esse ordinem prioris & posterioris, sed tunc famem contingere priùs, cum substantia solida priùs deficit, tum verò sitim priùs sentimus, cum fluida substantia priùs resolvitur.

Dubitabis ulterius an simul possint esse fames & sitis. Et ratio difficultatis stat in eo quod fames procedit ex nimia frigiditate existente in ventriculo, sitis verò ex nimio calore; ergo videtur difficile aliquem simul habere sitim & famem.

Respondeo has qualitates posse esse in gradibus remissis, quo fit ut ambæ affectiones erunt, licet remissæ; vel dicito, posse esse simul in gradibus intensis calorem & siccitatem illum excitantem, famem & sitim, ac proinde simul erunt hæ affectiones in gradibus intensis.

CAPUT VI.

Quid sit quod sentitur in ventriculo ut objectum, dum famescit naturaliter, aut sitibundus est.

UIQUE rem contemplanti videbitur dubium nostrum facile solutu, nam cum fames & sitis sint actiones dolorificæ, sine dubio earum objectum erit aliqua ex qualitatibus primis, aut secundis tangibilibus. Sed adhuc manet difficultas ardua, nam cum plures sentiant dolores in ventriculo, & tales non sint fames, neque sitis, oportet examinare quid speciale est quod sentitur in fame aut siti. Circa quod communis sententia est sentiri corrugationem quandam in ventriculo in prædictis actionibus, quæ contingit ex defectu cibi & potûs, in qua corrugatione dicta debemus considerare motum localem partium, & solutionem continui factam ex illo. Ex his autem docet Vega sentiri in fame solam continui solutionem. Ratione probatur hæc sententia, quia non aliter calor tollit famem quàm laxando; ergo contractio erat quæ causabat solutionem continui, & objectum illius sensationis. Sed contra istam sententiam argumentor, quia in illa corrugatione solum possumus considerare duo, & motum localem & solutionem continui causatam ex ipso motu; sed imprimis motus localis non potest sentiri in fame, aut siti, cum sit sensibile commune qui sine proprio sentiri nequit. Similiter non potest sentiri solutio continui, quia solutio passiva in eadem parte in qua est, sentiri nequit. Præterea quia hæc solutio continui in fame & siti est ejusdem rationis quantum ad intrinsecam; unde si quis vexaretur fame, & assumeret potum, cessa-

ret fames, & si quis vexaretur siti, & sumeret alimentum, cessaret sitis, quod est valde absurdum. Neque ad id valet quod est diversa causa oritur solutio continui quæ est in fame quàm quæ est in potu; nam id per accidens est, quoad intrinsecum ipsius objecti quod sentitur si solutio est.

Alij verò affirmarunt in fame sentiri frigiditatem; in siti verò siccitatem. Sed contra est, quia sequitur, quod si aliquis sitibundus assumeret alimentum humidum, statim auferretur sitis, & si aliquis fame laborans assumeret aquam, vel potum calidum, statim desicere famem, quod est contra experientiam.

Alij verò tenent famem naturalem excitari ab humore melancholico naturali qui à liene in ventriculum mittitur, qui quidem sua frigiditate, seu, ut aliqui dicunt, virtute quadam suâ adstrictivâ facit corrugationem in ventriculo, & expressionem substantiæ alimentosæ, & sic famem excitari; objectum autem quod sentitur tunc, est frigiditas quædam, seu asperitas quæ in ventriculo remanet post talem expressionem; sed contra istam sententiam sic argumentor, quia experientiâ constat deficiente alimento in ventriculo sentiri famem: sed tunc non est objectum quod sentiatur aliqua qualitas prædicti humoris: patet, nam humor non fluit semper à liene ad ventriculum, neque ille qui semel fluxit semper perseverat; siquidem aut evacuatur, aut resolvitur: neque etiam est ratio aliqua quæ persuadet ut statim ac est defectus alimenti in ventriculo, lien mittat in eum humorem melancholicum; nam potest tunc lien non irritari, aut gravari ad talem expulsionem; non ergo videtur ratio quare inter prædictas partes ponamus talem consensum necessarium, ergo cum possit deficere alimentum, quando nulla portio talis humoris in ventriculo est, erit fames, quin ab eo causetur.

Uterius sic argumentor, quia qualitates quibus talis humor posset excitare famem, vel est frigiditas seu aciditas; & hæc non, quia per usum alimentorum frigidorum & acidorum in eadem intentione ac in melancholia, non tolleretur fames, sed potius magis excitaretur, quod videtur absurdum, & contra experientiam: vel qualitas excitans famem est virtus adstringens quæ reperitur in tali humore, & de hac potest confici idem argumentum de usu alimentorum adstringentium. Neque aciditas potest esse causa, nam hæc potius ad gustum spectat quàm ad tactum, & sic nequit sentiri in ventriculo.

Præterea quia non afferunt quid sentiat in siti naturali, nam dicere esse viam per quam jecur mittat in ventriculum bilem, sicut est via per quam lien mittat melancholiam, est præter rem, & ad libitum: præterquam quod si hoc esset verum, fierent molestæ affectiones & sensationes in ventriculo quas non experimur. Et denique contra prætraditas omnes sententias est argumentum difficile, nam non possunt explicari cur in aliis partibus sentientibus applicato eodem objecto quod dicunt sentiri in fame, ibi non sentiantur,

sentiatur fames, cum sit sensus tactus, & obiectum, & cetera requisita ad talem sensationem, certè videtur difficile rationem assignare. Cum hoc tamen non negamus humorem melancholicum si fortasse existat in ventriculo non juvare, sed quod dicimus est huiusmodi humorem non esse causam necessariam famis naturalis.

Sed nobis dicendum videtur in hac re sentiri quandam peculiarem qualitatem tangibilem dolorosam quæ habet ortum ex natura ventriculi ab eoque efficienter producitur, supposito defectu alimenti aut potus tanquam conditione, est tamen diversa hæc qualitas in fame, aut siti, ut colligitur ex effectibus diversis, ut sunt appetitus diversarum rerum, quia alia pars non habet naturam ventriculi à natura institutam in subsidium nutritionis, inde est quod solum fames in ventriculo reperiatur. Hæc autem qualitas quæ sentitur neque est prima, neque secunda ex his quæ talia à nobis dicuntur, sed esse primam alterius naturæ ab illis; sic enim lumen est qualitas prima, & sonus non est propriè secunda, neque prima ex quatuor, qualitas tamen quæ sentitur est talis naturæ ut inclinet peculiariter in appetitum alimenti, aut potus. Neque mirandum ut in fame hæc qualitas sit quæ sentitur, cum omnes ad hanc aut illam huic similem debeant reducere obiectum quod in siti sentitur huc, usque à nullo Autore assignatam.

Sed dices contra hanc conclusionem; nam cum hæc qualitas oriatur à principio interno ventriculi est formaliter in organo; ergo non sentitur, siquidem non potest producere speciem sui, sed si dicamus hanc qualitatem non indigere specie ut sentiat, sed ipsam qualitatem realem esse principium suæ sensationis, nullam habet vim argumentum. Tamen in sententia communi concedente species, dicimus non sentiri in parte in qua, sed à parte contigua; sed hoc habet difficultatem, nam qualitas tangibilis non sentitur nisi prævio affectu reali, sed nulla fit immutatio ab una parte ventriculi in aliam; nam una pars carnis, aut nervi non sentit molliem, aut duritiem alterius. Et ratio est quia cum nullam realem immutationem recipiat, neque speciem recipere valet; sed oportet aliquid prævium produci ab una parte ventriculi in aliam ut sentiat prædicta qualitas in fame. Quod autem producat, fatetur noster Petrus Garcia, & affirmat non posse certò determinare quid sit prævium quod producitur; quod quantum difficile sit, jam constat.

Advertere tamen oportet, quòd licet talis qualitas quæ sentitur in fame oriatur à natura ventriculi, deficit tamen per præsentiam alimenti, & producitur per defectum alimenti, non quia ventriculus mutetur quoad intrinsecum, sed quia est finis extrinsecus ad quem ordinatur fames, & sic illo posito cessat, & ablato producitur, sicut aliqui dicunt de vacuo, nam eo posito, concedunt aliqui in corporibus contiguis principium cõnaturale quo moventur ad replendum vacuum, ità ut illo posito fiat motus, & illo deficiente cesset, & tamen finis externus est. Cum hoc tamen bene stat humorem melancholicum, & alia

frigida conferre ad famem magnoperè, quatenus ad corrugationem conducit, quæ corrugatio conducit ad famem, quatenus est necessaria conditio ut aliqua qualitas dolorem faciat, sit autem illa corrugatio ab illa qualitate quam diximus, & sic non tollitur per aliquam qualitatem primam ex positis.

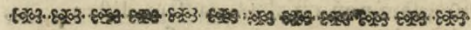
Sed in hac re mihi videtur dicendum probabilius esse existimare naturam ad actionem tam necessariam instituisse viam per quam lien continuo communicet melancholiam naturalem quæ excitet famem sua qualitate adstrictiva medià quæ facit corrugationem, & expressionem quæ conducit ad famem supposito defectu alimenti (sicut ait Petrus Garcia de qualitate illa occulta tangibili) tanquam conditione, ità ut posito alimento cum desticiat finis extrinsecus, non operetur humor melancholicus, neque adstrictionem illam faciat, vel quia obtunditur ab alimento; melius enim est assignare causam manifestam, licet cum aliqua difficultate quàm confugere ad qualitatem occultam cui quælibet operatio quantumvis difficilis pro libito potest attribui.

Verum tamen est adhuc manere insolutum quid sentiat in siti, & adhuc difficile est explicare in hac nostra sententia, in qua dicimus fieri famem ab humore melancholico misso à liene in subsidium famis in ventriculum, quod est obiectum quod ibi sentitur: tamen possumus respondere quod sicut in alia sententia in qua dicit Petrus Garcia humorem melancholicum conducere ad famem: tenetur assignare quid peculiare sentiat vi humoris talis, ratione cuius sit major fames, ità in hac nostra idem possumus assignare quod in illa Contrarij assignare tenetur.

DISPUTATIO LIII.

In qua continentur vitia, quæ circa lasam appetentiam ventriculi contingunt.

CAPVT PRIMVM.

De Canina appetentia.

APPEtentia sicut & reliquæ actiones potest pati ablationem, diminutionem, & depravationem: depravata actio vel potest esse ob nimiam cibi appetentiam, vel ob alienatum qualitatum desiderium; ex his ergo canina appetentia una est, quæ dicitur immodica ciborum appetentia, ità ut hac affecti cum ingerendis nimis cibos modum excedunt, ità ut se sustinere nequeant, inde est, quod gravato ventriculo his alimentis non potente sustinere molestiam ad vomitum se vertunt, quemadmo

quemadmodum contingit in canibus, ob quam similitudinem canina vocatur hujusmodi appetentia: contingit etiam sæpè si non vomant, ut fluore alimentum dejiciant. Ex quo constat esse symptoma depravatæ actionis pertinens ad facultatem sensitivam seu animale ventriculi; dicitur autem depravata, quia aucta est illa actio facultatis sensitivæ ventriculi, quâ sentitur immodicè objectum famis, cum qua consentit actio appetitûs ob connexionem quam habet cum molesta illa sensatione tactûs. Ubi advertas, quæso, ad id non esse necessarium quod communicetur aliquid à ventriculo in partem ubi residet appetitus, sed sufficit connexio & concomitantia quæ inter dictas potentias reperitur.

Cùm autem causetur hujusmodi appetentia ex acido succo & frigido, & ob nimiam resolutionem totius corporis, ratione cujus partes trahunt ex ventriculo & exinanitur, & statim resultat à natura ventriculi qualitas illa tangibilis dicta, in magna intensione, dicendum est morbum à quo procedit prædictum symptoma non esse unum, sed quandoque esse distemperiem frigidam, sive cum humore, sive sine illo, quandoque verò calidam distemperiem, quatenùs facit prædictam resolutionem, ex qua sequitur attractio à ventriculo, & sensûs, juxta ea quæ *suprà* diximus: vel possumus dicere calorem immodicum adhuc existentem in ventriculo causare famem caninam quatenùs resolvere valet humiditates & superfluitates, vel substantiam humidam & calidam, ex quorum defectu redditur ventriculus frigidus, & sic excitatur famis dicta. Semper tamen est verum quando excitatur famis dicta ob resolutionem partium ob quam fit attractio, & inanitio in ventriculo, quod patitur ventriculus, & morbo laborat per intensiorem illius qualitatis tangibilis quæ intensiori modo tunc sentitur, qui morbus aliquo sensu potest dici per consensum, quatenùs sequitur ad defectum ejus quo indigebat, in rigore tamen non patitur per consensum, quia invariato quoad intrinsecum resultat illa qualitas, ut diximus.

Tandem aliam causam addimus, scilicet vermes existentes in intestinis, aut in ventriculo; nam non ob aliam causam distemperies calida in toto corpore causat appetentiam caninam quia per attractionem partis à parte causat defectum alimenti in ventriculo; sed hoc idem faciunt vermes, etgo possunt caninam appetentiam causare. Ex quo licet conjectare ad prædictum symptoma non esse necessarium ventriculum pati morbum, sed satis esse morbum esse in corpore à quo medio alio symptomate procedat prædicta appetentia canina. Quando autem ex vermibus procedit morbus, vel sunt ipsi vermes, ut aliqui voluerunt, in numero aucto, vel ut meliùs aliqui, morbus est illa mala dispositio quæ est in corpore qua generantur vermes, quo fit ut hic morbus medio hoc symptomate in retentis præternaturam scilicet mediâ retentione vermium causet defectum alimenti à quo oritur actio læsa prædictæ appetentiæ caninæ. Etiam licet advertere non esse ne-

cessarium in hoc affectu esse vomitum illius quod devoratur; nam quando fit ex resolutione partium à nimio calore, potius fit attractio alimenti ex ventriculo, & inanitio in eo; non ergo est causa necessaria, sed contingens.

CAPVT II.

De fame quæ dicitur boulimos.

B O U L I M O S idem est ac magna famis quæ dicitur hoc nomine, quia boves eâ corripit solent, quapropter Avicenna appellat eam famem vaccinam. Est autem boulimos symptoma non simplex, sed compositum ex indigentia alimenti omnium partium corporis præter ventriculum, & ex diminuta, aut ablata actione appetitiva ventriculi; unde constat esse symptoma compositum ex actione depravata omnium partium corporis præter ventriculum, & ex actione ablata, aut diminuta hujus; contingit autem esse appetentiam ablatam, aut diminutam ob magnam frigiditatem, sive internam, sive externam mortificantem partem, licet etiam possit ita lædi ventriculus à distemperie calida ibi existente, licet non ita frequenter. Unde constat illam immodicam indigentiam partium esse symptoma procedens à morbo ventriculi, ratione cujus non assumit alimentum, unde partes trahant; in partibus verò talis defectus alimenti non est morbus, siquidem facultates naturales non patiuntur per consensum, ut *suprà* ostendimus. Sed existimo etiam posse dixi symptoma distemperie calidæ à quo fit illa resolutio alimenti, ratione cujus sequitur illa indigentia.

Constabit ex his satis distingui famem caninam & boulimum: aliqui tamen voluerunt semper famem caninam ad boulimum præcedere, eò quòd frigiditas intensa à qua fit inappetentia antè fuit remissa, & sic causabit famem caninam; sed licet frequenter ita fiat, non tamen est necessarium ita fieri Medicè loquendo, quia potest ita breve esse tempus, ut insensibile sit; unde etiam advertere licet in hoc affectu esse duplicem morbum, in distemperie calida unum, à qua fit resolutio, ratione cujus fit illa indigentia in venis, & in distemperie frigida alterum, à qua fit mortificatio illa & inappetentia. Ex quo pater ad hunc affectum non sufficere solam distemperiem ventriculi, tamen ut *suprà* diximus non implicat inappetentiam illam quæ est in boulimo, fieri à calore.

CAPVT III.

De fame, pica dicta, seu citta.

M I S S à nominis etimologia de fame dicta pica seu citta, ad id quod majus est oportet calamus extendere. Et primò fames

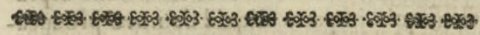
fames pica est symptoma depravatæ actionis appetitivæ potentiæ ventriculi quo res alienæ & diversæ naturæ appetuntur; quâ ratione hoc affectu laborantes appetunt multoties carbones, & alia aliena & contraria nostræ naturæ; hujusmodi autem affectus frequenter contingit in mulieribus pravis succis abundantibus, præsertim si menses sint suppressi, & etiam contingit in mulieribus prægnantibus, præcipuè in tribus primis mensibus, in quibus non est tanta attractio humoris inducentis hoc symptoma à foetu.

Difficilius tamen est explicare à quo morbo procedat hoc symptoma: ad quod prius oportet examinare causam hujus mali, & modum generationis illius, circa quod Galenus affirmavit causam esse vitiosum humorem imbibitum in tunicis præcipuè oris ventriculi. Sed adhuc restat ut explicemus modum quo ex imbibito illo humore fiat talis appetitus, hoc tamen pendet ex alio dubio, scilicet an talis appetitus sit ad contraria respectu humoris ibi existentis, an verò ad similia. Circa quod nobis dicendum est esse appetitum ad contraria illi humoris à quo causatur talis appetentia, vel pica famis. Probatur quia talis humor est præternaturam ventriculo & sensatio quæ in tali fame est, non est voluptuosa; ergo debet esse appetitus ad contraria. Patet consequentia, nam cum sit contranaturam, necessariò debet esse molesta, ac proinde debemus appetere ejus ablationem; constat etiam hæc veritas ex ipso Gal. lib. art. Med. cap. 63, dicente, *Mala verò temperatura, quæ ratione morbi ventriculum occupant, hoc differunt ab his, quæ naturales existunt, quia contraria, non verò similia appetunt.* Deinde quia aut sermo est de appetitu naturali, & hæc semper est ad contraria, nam semper est in subiecto inclinatio ad ablationem rei sibi præternaturali & molestæ, vel sermo est de appetitu animali, & hic etiam debet esse ad contraria; nam talis appetitus non solum sequitur actionem vel cognitionem sensûs interni, sed tactus existentis in ventriculo, ergo si tactus sensatio est molesta, actio appetitus erit ad dissimile, & non ad simile, utpotè non potest molestiam desiderare, & appetere.

Mihi tamen videtur dicendum omnem appetitum esse ad simile causæ excitanti talem appetitum; si autem est præternaturam, etiam erit appetitus, ad id quod est præternaturam viventi: si verò est causa excitans appetitum naturalis, erit appetitus ad id quod est secundum naturam viventi, & in hoc sensu est intelligendus Galenus quandò dixit *Mala temperatura in hoc differunt ab illis quæ talia non sunt, quod appetant contraria*, intellige contraria viventi, non tamen contraria causæ excitanti talem famem. Vallesius tamen ita interpretatur Galen. ut affirmet quod quandò dixit *Mala temperatura conducunt ut appetant contraria*, debet intelligi dummodò non sit redundantia horum pravorum qui imbibiti sunt in tunicis oris ventriculi, quia in tali casu semper est appetitus ad simile causæ excitanti talem appetitum.

Alij dixerunt sententiam Galen. esse intelligendam in intemperie fiente; tunc enim est

appetitus ad contraria, secus verò in intemperie jam facta; hæc enim semper ad simile excitat appetitum. Hæc sententia sicut & Vallesij est impugnata à Petr. Garcia proprio capite juxta verò doctrinam supra dictam à Petr. Garcia quandò in ventriculo est appetitus rerum alienarum à nostra natura, sentitur quædam qualitas tangibilis quæ causa est cujusdam dolorosæ sensationis quæ proprio nomine non potest nominari; cum autem humor præternaturam ibi retineatur, ibi est symptoma in tertio genere; producit autem à distemperie cujusdam partis ventriculi, aut alterius; undè morbus ibi erit in distemperie quadam orta à vitio illius humoris qui retinetur, à quo prædictum symptoma evenit.

CAPUT IV.

De inappetentia & cibi fastidio.

Inappetentia & cibi fastidium actiones læsæ appetitivæ potentiæ existentis in ventriculo sunt, & communiter à Medicis pro eodem usurpantur, ita ut inappetentia dicatur actio ablata, si universaliter contingat, si verò non, erit actio diminuta appetitivæ potentiæ, solum potest esse discrimen, ut omne cibi fastidium inappetentia sit, non verò omnis inappetentia est cibi fastidium; nam cibi fastidium postulat in ventriculo aliquid præternaturam, ratione cujus abominatur ea alimenta quæ utilia sunt. Cum quo optimè stat, ut cibi fastidium per inappetentiam explicetur tanquam per rationem superiorem in eo imbibitum.

Sed adhuc restat explicare an in cibi fastidio propriè dicto sit necessarius aliquis actus appetitus qui sit fuga & aversio, & dicendum nobis est cibi fastidium totale esse quandam inappetentiam cum actione ventriculi, & appetitus ablata; si verò inappetentia sit circa quædam alimenta, & non circa altera, erit tunc actio diminuta; hoc autem contingit quin necessariò sit aliquis actio appetitus aversionis, seu abominationis circa objecta utilia, & sibi similia; quod autem aliquandò aliqui respuant & avertentur alimenta, ex alia causa procedit, nempe quia taliter affecti auditis, aut visis mediâ internâ sensatione, aut alio sensu, perceptis alimentis, aut sola recordatione appetitus movetur ad talem actum, eò quod percipit talia sub ratione nocentis, solètque ventriculus moveri ad nauseam, aut vomitum, non quidem quia ventriculus aliquid recipiat de novo, sed propter subordinationem quandam, sicut res pessimi odoris solent subvertere ventriculum, nihil in ipso recepto; solâ etiam cognitione sensûs externi potest ventriculus illa pati ob eandem rationem; totum quod non sit necessariò in cibi fastidio, cum faciat illa aversio, quin ventriculus tactu suo percipiat aliquid de novo, ratione cujus hujusmodi aversiones fiant. Quæres undè est illa apprehensio objecti per modum nocentis, si tactus ventriculi non operetur. Respondeo ex eo quod non sentitur aliquid ex

Nisi sit aliquid quod ratione aversionis amittitur de novo excitata per cognitionem irritet in ventriculo, non potest esse talis aversio, ut c. de vomitu, dicemus.

indigentia

indigentia, quod incitet ad assumenda talia alimenta non prosequitur.

Ex his inferre licet, in cibum fastidientibus præter inappentiam & cessationem actionis ventriculi, posse esse rationem symptomatis in actione læsa depravata; nam jam diximus quod licet non sit necessarium in his reperiri illos actus aversionis, tamen quando reverà sunt, non potest negari quin sint actiones symptomatice in actione depravata; nam fastidiunt de alimento quod appetere debebant; hoc autem symptoma habet ortum à morbo quo laborat ventriculus dum laborat inappentiam, seu cibi fastidio; neque est inconveniens ab eodem morbo nasci actiones ablatas in una parte, & in alia inducere alium modum læsionis in actione depravata, quin in parte aliquid de novo producat; & hoc non per sympathiam, sed solum ob connexionem, & ob eandem causam contingere solet in his nausea & vomitus, quin sit aliqua irritatio de novo in ventriculo; Galen. verò neque Autor hunc modum, neque causam horum symptomatum non explicat.

✠

CAPVT V.

De quibusdam causis inappentia, & fastidij.

MISSIS pluribus causis fastidij, & inappentia, quia nihil peculiare difficile continent, ad eas quæ aliquid scitu dignum continent oportet animum erigere. Et primò Autores inter causas inappentia ponunt calorem, sive sit cum humore, sive secus, & frigiditatem si sit immodica, & nimis intensa; nam secus valet ad excitandam famem, ut dixi; sed quâ ratione hujusmodi causæ valeant facere inappentiam satis disputatum, & dubitatum est apud Scriptores, & ommissis variis modis dicendi circa hanc rem quos quisque videre potest apud Petrum Garciam, ad nostrum placitum percurrere necesse est. Et si stemus doctrinæ dictæ *suprà* de objecto famis, non erit difficile semitam à calumniis liberam invenire. Cum ergo objectum famis sit peculiaris qualitas tangibilis, dicendum est, idè frigiditatem (non immodicam, ut diximus) conducere ad famem, & quia expressionem alimenti facit, corrugationemque, & quia est dispositio, & conditio accommodata, ut illa qualitas intensior dimanet à natura ventriculi; quo fit ut illa sensatio, existente frigiditate dicta, fiat cum majori molestia, & sic fanes excitetur major illà existente quàm si non existeret. Calor verò idè impedit famem, quia laxat, & quia indispositio est ut illa qualitas tangibilis quæ est in fame resultet, & dimanet ab ipso ventriculo, & sic cum producat dispositionem contrariam ab illa quæ requiritur ad famem, causat inappentiam & cibi fastidium.

Rursus advertere oportet Avicennam inter causas prædictæ inappentia posuisse debilitatem jecoris, quod idè fecit quia in illo posuit facultatem concupiscibilem. Deindè

aliam assignat, scilicet consueta alimenta, talia enim dejiciunt appetitum; hæc tamen causa debet intelligi non in corpore temperato, & bene se habente quoad omnia, sed in corpore parato cadere secundum appetitum; quod ex eo est, quia in corpore bene temperato, & bene se habente secundum appetitum consueta alimenta conducunt pro conservatione illius quod secundum naturam est; at verò in parato corpore ad inappentiam alimenta consueta nocent, eò quod conducant ad illam intemperiem induendam quæ vi consuetorum alimentorum incipit produci. Aliam denique causam inappentia enumerant Autores, scilicet repletio, quâ posita, cum non sit necessitas tractionis, non fit succus, & sic non fit fames, idè verò non attrahunt partes, quando non sunt repletæ humoribus, & alimento, quia tunc natura est valde intenta in coctione & nutritione, & sic deficit ab attractione, quod difficile est juxta ea quæ de divertentia animæ diximus in actionibus animæ vegetativæ. Melius tamen, meo videri, respondebimus si dicamus repletionem existente deficere attractionem, quia tunc habet pars quiddam requiritur ad operandum juxta finem extrinsecum.

✠

CAPUT VI.

De siti contra naturam.

SITIS sicut & fames, alia est naturalis, alia præternaturalis; illa dicitur quæ sequitur causas naturales, ut est illa quæ post alimentum continuè sequitur, eò quod ratione illius humidum consumitur; alia dicitur præternaturalis, ea scilicet quæ causam præternaturalis sequitur, ut est ea quæ fit à calore & siccitate præternaturalis humidum resolvente, vel ab humore calido & sicco, vel falso. Ex quo sequitur sitim præternaturalis contineri sub omnibus generibus actionis læsæ; nam potest esse actio sitis ablata & diminuta, & denique depravata, non solum per augmentum, eò quod nimiam potionem appetant laborantes, sed quia varias & alienas potiones desiderant, ad modum quo de fame canina & pica diximus: quæ omnia sunt symptomata in actione læsa facultatis animalis; undè si causis sitis quas numeravimus stemus, constabit morbum à quo sitis præternaturalis procedit, aut esse distemperiem calidam, aut siccam.

Sed quæres an sola calida intemperies, vel sola sicca possit facere sitim: Et quidem in hac difficultate primò dicimus sitim morbosam posse produci solum per consumptionem humidæ substantiæ potabilis, absque eo quod aliqua siccitas ab extrinsecò producat in ventriculo. Probat: nam prædicta substantia potest deficere distemperie calidâ morbosâ existente in partibus prope cutem, & propter maximam resolutionem exiccatæ partes possunt trahere à ventriculo eodem modo ac in fame canina orta ex tali causa, in tali autem casu erit sicca distemperies non ab externa

terna causa, sed ab interno principio potest resultare per defectum humidæ substantiæ. Addimus ad hoc non esse necessarium calorem illum præternaturam producere aliquem gradum siccitatis morbosæ ut fiat sitis præternaturam: nam si ad siccitatem naturalem sufficit non produci aliquem gradum siccitatis, sed solum consumi humidam substantiam potabilem; si hæc consumptio fiat vi morbi calidi, sine dubio erit symptomata, & per consequens sitis præternaturam quin producatur vi caloris aliquis gradus siccitatis morbosæ, & ob eandem rationem siccitas potest hoc idem facere sine calore morbofo, quo manet solum dubium.

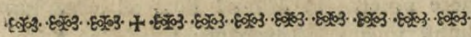
Dices; ad sitim est necessaria corrugatio: sed hanc non potest facere calor, nam iste laxat potius ex Galeno: ergo non potest causare sitim.

Respondetur dicendo illam corrugationem produci à qualitate tangibili quæ sentitur in siti; hæc autem est majoris efficacitatis ad faciendam corrugationem quam calor ad laxitatem; semper enim tenere debemus ad sitim, præter calorem aut siccitatem esse qualitatem illam tangibilem quam sentimus. Denique advertere oportet humores salios, biliosos, aut nitrosos non aliter excitare famem quam calefaciendo & exiccando, ratione *suprà* posita.

DISPUTATIO LIV.

De his qua pertinent ad facultatem expultricem ventriculi.

CAPUT PRIMUM.

De Singultu, quid sit, & quomodo fiat.

NTER ea quæ pertinent ad facultatem expultricem ventriculi, singultus est præcipuus affectus, qui sic ab Avicenna explicatur *fen 13. lib. 3. tract. 5. capite 19. Est motus diversus compositus sicut spasmus, constrictivus cum tensione dilatativa, existens in ore stomachi, aut toto corpore ejus, aut meri.* Oportet autem singula perpendere: Imprimis dixit esse motum diversum, quod ideo dixit quia erat contra naturam, & sic diversus à naturali, estque sermo non de motu rei quæ intra ventriculum movetur, sed de motu ipsius ventriculi, quia iste præternaturaliter movetur. Ex quo patet esse symptoma in actione læsa depravata, non solum quia aucta, sed quia erronea ex parte modi constat, cum neque sit diminuta, neque ablata; facultas autem quæ ita operetur est expultrix ventriculi

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

quæ movetur ad expulsionem rerum molestantium motu simili convulsivo, licet neque sit vera convulsio, cum hæc sit solum passio musculorum & in ventriculo tales non sint; & quia non est motus compositus ex contractione & dilatatione, sed tantum in retractione consistit, & denique quia solum fit à morbo, singultus verò à facultate fit; neque est motus convulsivus, cum etiam sit proprius solum musculorum: dicitur autem singultus convulsio, vel motus convulsivus; non quia verè talis, sed quia similis est motui convulsivo; hic autem motus contractionis & dilatationis similis convulsivo, sive causetur per inanitionem, sive per repletionem fiat, quia parte sentiente irritata fugit & facit motum contractionis, non solum ut fugiat à nocente, sed quia per ipsam contractionem se præparat pars ad ipsam expulsionem, ut experimento contingit, in his qui brachio pellunt lapidem; nam retracto brachio versus posteriora, fortius impellitur versus anteriora, similiter qui saltant prius contrahuntur, ut vehementiorem motum edant dilatatione; sic ergo in singultu contractio non solum fit ut pars fugiat à nocente, sed ut fortius pellat nocivum motu dilatationis qui postea sequitur, medio impulsu; non quidem sit expulsio in singultu per expressionem media contractione, sicut quando pellitur aqua existens in spongia, sed mediâ dilatatione per impulsum quem facit pars in rem molestantem.

Hujusmodi autem motus contractionis qui in singultu reperitur fit à fibris dispersis per totam tunicam illius tanquam ab efficienti. De motu dilatationis est major dubitatio, nam quando fit à siccitate ratione inanitionis, tunc qualitas inhærens non sentitur, & sic non est cur moveatur ventriculus ad expulsionem, cum nulla sit irritatio. Ob id affirmavit Avicenna quod quando singultus fit ab inanitione, contractio fit solum à siccitate, & dilatatio fit non ad expulsionem, sed quia natura contraoperatur alteri motui contranaturam; propterea quod ratione contractionis à siccitate facta fit sensus molestiæ ex solutione continui facta à siccitate. Sed quàm alienum sit hoc à ratione constat; cum tam compressio quàm dilatatio sint actiones depravatae facultatis expellentis, ac proinde ad expulsionem nocivi debent ordinari; quomodo verò id contingat in singultu ex inanitione, constabit *capite sequenti* quo solvetur dubium primo positum. Sed à quo efficienti fiat dilatatio non explicat Petr. Garcia, quia cum diversa ratio sit de fibris quàm de musculis, ut potè per contractionem unius dilatatur pars altera musculosa, at verò cum fibræ in ventriculo existentes solum habent unum motum contractionis, ibi non currit ratio eadem ac in epilepsia. Nam ibi dilatatio fit à musculis sicut & contractio, in singultu verò licet contractio fiat efficienter à fibris, dilatatio verò non videtur à qua efficienti fiat, neque explicat P. G. nisi dicamus esse aliam facultatem motivam in ventriculo quæ movetur ad expellendum per motum dilatationis medio impulsu communicato rei expellendæ.

Si fateamur esse in ventriculo aliam facultatem animale, quæ operatur supposita cognitione quin medicis musculis moveatur, neque

*fit volū-
taria, &
eandem
esse, inde
nulla erit
difficultas
si dica-
mus pal-
pitatio-
nem &
singultū,
& vomitū,
& nauſeam
feri à ſa-
cultate
animali
conſeque-
te gradū
ſenſuum
imperfe-
ctum, ad
quam nō
erit opus
mufculis.*

Dices : In ſingultu humor qui irritat & expelli debet, eſt intra tunicas ; ergo non poteſt recipere impulſum per dilatationem. Probat̄ quia corpus quod impellit alterum, non recedit ab eo, ſed potiùs accedit ut imprimat impulſum in illo, ſed per dilatationem cum pori & cavitates ſiant majores, partes magis diſtant ; ergo & magis recedunt latera ab humoribus ; ac per conſequens illo motu non impellitur humor, ſed potiùs ipſe decideret, vel reſolvitur, ſicut aqua exiſtens intra cavitatem ſpongix decideret ſi partes lateris fierent diſtantioreſ. Sed hoc argumentum adhuc habet eandem vim contra aſſerentes communit̄ motum convulſivum fieri à facultate irritata ad expulſionem. Reſpondetur tamen in utroque caſu, verum eſſe quod probat̄ argumentum ; ſi quandò dilatatur ventriculus, vel quolibet alia pars, partes ſolùm diſtarent per præſentiam localem, toto omnimodè quieſcente, tamen cum reverà totum moveatur, etiamſi pori dilatentur, accedit humor uni aut alteri parti, & ſic impellitur ratione impulſus ab ea producti. Ex quo fit & ex dictis poſſe dici in ſingultu contractionem fieri ante dilatationem eſſeque illam priorem hac, quia contractionem veluti præparatur pars ad faciendam expulſionem per dilatationem cum majori impetu.

Hinc etiam colligere debemus differentiam inter vomitum & ſingultum eſſe, quia in ſingultu humor eſt contentus intra tunicas, & ſic eſſe vehementiorem propter majorem affixionem quam habet materia nocens ; in vomitu verò materia eſt in ipſa cavitare ventriculi, & ſic non indiget motu tam vehementi, ſed cum minori impetu, ob quod in vomitu materia expellitur, non verò in ſingultu, etiamſi quod non expellatur poſſit eſſe alia cauſa. Neque ob hanc differentiam debemus exiſtimare ſolùm diſferre vomitum à ſingultu ſecundum magis & minus, nam ſingultus duplici illo motu conſtat à nobis explicato, vomitus verò non ; nam ut expellat materiam nocentem ventriculus per vomitum non oportet illum modum motus facere qualem in ſingultu ad quem dicebamus requiri contractionem ut meliùs fieret dilatatio & expulſio, & ut fugeret, rem moleſtantiem, nam in vomitu contractio non eſt neceſſaria, quia materia non eſt ità affixa ut in ſingultu, & quia nullus ex Medicis appellavit vomitum ſimilem motui convulſivo.

CAPVT II.

De parte affecta, & cauſis ſingultus.

RIMò indubitatum eſt partem quæ non habet principium motus localis non poſſe pati ſingultum, neque motum convulſivum, cum conſtet in prædictis affectionibus partes moveri localiter in expulſionem nocivi, instrumenta autem motus lo-

calis ſunt fibræ, aut muſculi ; etiamſi cerebrum ſine his moveatur localiter, tamen quia eſt principium undè derivatur virtus, natura dedit illi principium motus ſine prædictis instrumentis.

Hoc ergo ſuppoſito, certum eſt in ſingultu partem affectam eſſe ventriculum, vel ſecundum os ejus, vel ſecundum totum corpus ejus, cum quo tamen etiam eſt verum gulam ſeu œſophagum poſſe pati ſingultum, quia conſtat duplici tunicâ, & genera fibrarum ejuſdem rationis cum illis qui ſunt in ventriculo quantum ad uſum, & ſic viderur probabiliter poſſe concedi pati poſſe ſingultum : & licet uterus conſtet etiam fibris, & ſenſu, tamen non poteſt dici pati poſſe ſingultum, quia ſunt quædam ſymptomata & morbi qui accipiant peculiarem denominationem à parte affecta, licet ex natura rei non differant aliis, ac proindè licet in utero reperiatur ſimilis motus, tamen non dicetur ſingultus niſi talis motus ſit in ventriculo. Neque exiſtimare oportet pertinere ad thoracem ſingultum eò quod ſternutatione auferatur ; nam hoc contingit quia ex tam vehementi motu concutiuntur partes ventriculi, & ità pellitur materia ; ſic etiam uterus laborans ſuffocatione poteſt juvari ſternutatione, ergo optimè comparitur, ſingultum eſſe ſolam paſſionem ventriculi, & auferri ſternutatione.

Circa cauſas eſt quod dicamus, & primò certum eſt duas cauſas enumeraffe Galenum, repletionem ſcilicet & inanitionem ; repletio autem in tantum cauſat ſingultum in quantum ſua quantitate gravat ventriculum & irritat ad expulſionem : de inanitione verò eſt major difficultas quomodò id faciat, id eſt quomodò à ſiccitate quæ per inanitionem reſultat, in ventriculo fiat ſingultus ; & dicimus, omiſſis aliis quæ nihil utilitatis aſſerunt, à ſiccitate cauſari occasionaliter, quatenùs eà exiſtente in ventriculo contingere poteſt, ut aliquid fluat ad ventriculum, ut quandò evacuatio ſit nimia, & loco ejus ſuccedit, quod valeat irritare & facere illum motum, & quia aliquid in ventriculo manet, redditur receptâ ſiccitate acrius & mordax, & ſic irritat ; aut quia ob denſitatem quam cauſat in poris ventriculi magis detinetur aliqua ſubſtantia nociva, & ſic occasionaliter à ſiccitate cauſatur ; hoc autem ultimo modo etiam à frigiditate occasionaliter poteſt cauſari, quatenùs denſare poteſt poros, ratione cujus detineatur aliquid in ventriculo quod moleſtet, eſt etiam occaſio frigiditas, quatenùs reddit materiam magis contumacem ; ſimiliter tam calor quam frigus poſſunt cauſare ſingultum quatenùs poſſunt ſolutionem continui cauſare in ventriculo, & ſic inferunt moleſtiam ; ergo non repugnat in tali caſu ut irritent ad expulſionem, non aliter ac cauſatur præter has dictas cauſas ab humoribus acribus ſeroſis, & medicamentis ſtomachum mordentibus, ut contingit in his qui piper devorarunt, aut alterum calidum medicamentum ſumpſerunt, & deindè ſuper id calidam potionem biberunt. Ex quo patet omnes prædictas cauſas mediante irritatione & moleſtiâ cauſare ſingultum,

tum, undè etiam constabit non esse unum genus morbi à quo causetur singultus, sed plures, quos attentis causis quilibet potest conjectare.

CAPVT III.

De nausea & vomitu.

VT optimè naturam humorum perpendamus, oportet à definitione incipere. Circa primum sic Avicenn. vomitum definiuit, *Est motus ventriculi ad expellendum ex eo aliquod quod est in eo per viam oris*: Nausea verò est impetus ventriculi, vel inclinatio quædam rerentâ causâ ad vomitum, quæ quidem inanis & sine vomitu solet appellari. Hinc fit non distingui hos affectus secundum magis & minus, adhuc quia non semper procedit ex debilitate non expellere materiam, sed ob alias causas; solum ergo differunt accidentaliter, eo quod in vomitu fit expulsio materiæ, in nausea verò licet sit idem motus in ventriculo, tamen nihil expellitur; hinc fit esse symptomata in actione læsa secundum depravationem, nam constat non esse diminutam, neque ablatam. Fit ergo depravare ex parte modi quælibet ex his actionibus quia fit media irritatione, & quia fit aucta præternaturam, utpotè quælibet ex his actionibus fit intensior quàm naturaliter contingere solet; facultas autem quæ patitur est expultrix naturalis quæ mediâ irritatione pellit. Ex his facillè erit intelligere à quo morbo procedat; nam licet immediatè procedat, quia causa irritat ventriculum, & fit dolorosa sensatio quæ habet adjunctam solutionem continui, tamen præter hanc esse potest alter morbus considerandus vel ex parte quæ generat materiam, vel productus ab ipsa materia quæ molestat.

Sine difficultate assignatur principium effectivum dilatationis ventriculi in vomitu, & in singultu, & in nausea, & similiter in palpitatione, si concedamus tam ventriculo quàm cordi facultatem quandam animalem motivam quâ contrahuntur & dilatantur istæ partes ad expellendam causam molestantem quæ operatur suppositâ sensatione, & non indiget musculis; neque ejus operatio est nobis voluntaria, propterea quod sequatur gradum sensitivum tantum, & non sentivum rationalem. Vide ad hoc nostrum *Præmarium Emanuelem Martinez Suo tomo de rebus naturalibus, nonnaturalibus & contra naturam, opusculo de passionibus animi, in ultima quæst. in secunda parte*, ubi invenies rationem ob quam talis facultas debeat poni, & modum quo ab illa fiant affectiones cordis & ventriculi prædictæ.

CAPVT IV.

An vomitus sit evacuatio naturalis.

UM dictum fit juxta doctrinam P. Garc. vomitum esse symptoma in actione depravata facultatis expultrix, videtur dubiam impertinens; nam quod est symptoma, non potest esse naturale. Sed nihilominus dicere debemus vomitum posse dici naturalem & contranaturam. Dicitur naturalis quatenus illa actio fit instrumentis naturalibus à natura ad id destinatis, & à facultate quæ convenit viventi secundum naturam; ac proindè attento principio efficienti & instrumento, talis motus dicitur naturalis: sed quia licet hoc sit verum, est etiam verum, hujusmodi actionem esse læsam quia procedit à morbo, & fit irritata natura à causa præternaturam, ac proindè dicitur etiam ex hac parte contranaturam; advertere tamen oportet vomitum non fieri contractione fibrarum oblongarum versus os, quia hic modus repugnat ex parte formationis & adhærentiæ quam habet cum tunica interna; potius ergo fit à fibris transversis existentibus in tunica externa, ac proindè licet per eandem viam & per eandem tunicam possint fieri de glutitio, & vomitus, non tamen eisdem instrumentis, fibris scilicet.

CAPVT V.

De parte affecta & causis.

CONVENIT inter Autores in vomitu & nausea partem affectam esse ventriculum, sed videtur quod licet in utraque affectione patiatur ventriculus non secundum eandem partem, nam in vomitu patitur secundum cavitatem, ita ut causa ibi existens evacuetur, in nausea verò patitur secundum tunicas, eò quod causa molestans ibi sit imbibita; propter quod in nausea fit impetus & inclinatio ad expulsionem, nihil tamen in ea expellitur; cum hoc tamen bene stat ut non patiatur necessariò in nausea ventriculus secundum tunicas; nam optimè potest materia esse in cavitate ventriculi, & propter debilitatem facultatis non expelli, in quo casu erit vera nausea.

Circa causas est quod dicamus omissis tamen aliquibus quæ nullam nobis afferunt utilitatem, ut de reliquis agamus, præmittere oportet tria esse consideranda in objecto vomitus, aut in causa quæ irritat ventriculum ad vomendum, & qualitatem, & quantitatem & aliena à natura, seu id quod à tota substantia est alienum. Neque id solum in vomitu debemus attendere, sed etiam in qualibet alia

expulsionem quæ fit præcedente sensu. Hoc ergo supposito restat quomodo quælibet causa ex his operatur, & quid producit in parte, ratione cujus inferat molestiam. Et quantum ad duas causas res est facilis; nam quantitate immodica sentitur pondus per speciem sui præcedente aliquâ solutione continui, quo fit ut facultas gravata & molestata moveatur ad expulsionem; præterea quæ qualitate mordaci irritant, etiam inferunt molestiam præsuppositâ aliquâ continui solutione: Quid verò producatur in parte à qua fiat talis sensatio, diximus jam *suprà*; major verò difficultas est, in eo quod dicamus quo pacto operentur ea quæ aliena dicuntur à nostra natura secundum totam substantiam, & quid producant in parte, quod pertinet ad libros de morbo & symptomate, ubi de hoc diximus.

Præterea advertere oportet inter occasiones vomitus poni à Medicis debilitatem facultatis retentricis; sed hæc sola non sufficit ad vomitum nisi expultrix operatur, nam ex eo quod non retineatur, corpus potest decidere à proprio pondere, tamen vomitu exire minime nisi pellatur per impulsum quod adhuc debet esse verum quando per locum inferiorem movetur humor; recipit enim impulsus ex eo quod contractione fibrarum pellitur; aliter enim non potest pelli & extra mitti à proprio pondere, eò quod via non sit accommodata per quam transeat proprio pondere. Positâ autem debilitate facultatis expellitur id quod antea non expellebatur, quia humor magis ponderat & irritat facultatem, nam non retinere, est occasio ut augeatur effectus realis, quod experientia constat in externis; si enim lapidem, vel ferrum digitis comprimam, ferè non sentio pondus; si verò supra ponam extensis digitis, sentitur major pondus, & molestia, ita ut non retinere sit occasio istius; sic ergo contingit debili existente facultate retinenti ut pondus qui antea non irritabat & molestabat ad expulsionem ob prædictam occasionem irriter.

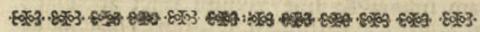
Dubitabis, à quo nascatur ut viso aut imaginato alimento horribili, multoties plures excitentur ad nauseam seu vomitum.

Respondetur hoc non fieri vi imaginationis tanquam causa, sed quia viso aut imaginato objecto horribili, major fit advertentia & attentio, ratione cujus molesta qualitas quæ antea non sentiebatur, ob attentionem sentitur; si autem in illo casu non esset quid molestans in ventriculo quod sentiretur, etiam si esset imaginatio, aut visio talis objecti, non excitaremur ad nauseam seu ad vomitum, quod idem contingit dum quis mingit ex eo quod videat alterum mingentem; hoc autem diximus *Disput. de morbis per consensum in responsione quarti argumenti.*

Cum autem non solum hæc affectiones sint per propriam passionem, verum etiam per consensum, & inter partes cum quibus ventriculus consensit, præcipua sit cerebrum, scire oportet, quare vulnerato cerebro statim sit vomitus bilis, nam licet concedamus inter prædictas causas certam commu-

nionem, oportet explicare unde proveniat, quod bilis perveniat ad ventriculum, statim ac cerebrum est vulneratum, unde fit vomitus, ut expressit Hippoc. 6. *aphor. text. 50.* his verbis. *Quibuscumque præscinditur cerebrum, his necesse febrem, & bilis vomitum supervenire.*

Causæ nausæ plures sunt; primò non expellitur materia, etiam si concitet ad vomitum, quia vehemens est retentrix facultas, aut quia parum irritat qualitas molestans, vel ex parvitate materiæ, parvâ enim existente, aut minùs irritat, aut non potest expelli, quia non potest recipere impulsus debitum ob suam parvitem, sicut in externis contingit non posse expelli aliquid corpus ob eam parvitem, nimirum quia non potest recipere impulsus.

CAPVT VI.

De Cardialgia.

COMMUNITER Medici os ventriculi cor solent appellare, juxta quam acceptionem asserunt cardialgiam esse affectionem cordis, id est oris ventriculi: advertere tamen oportet esse affectionem dolorosam, & non quamlibet; nam imprimis non est sicut fames, nam hæc est sensatio dolorosa in qua præcedit sensus succus qui non reperitur in cardialgia. Similiter non est quilibet ventriculi dolor, sed ille dolor qui habet ortum à pravis succis mordentibus os ventriculi, ita ut in ea sentiat morsus: ex quo patet cardialgiam esse symptoma in actione læsa depravata eo depravationis genere quo dolor quilibet, siquidem dolor est: cum hoc tamen stat ut pluries communicata causa cordi ab ore ventriculi ob communionem harum partium veniant in his affectionibus synopes & multoties febris, ex eo quod bilis flava ebulliat in tunicis ventriculi.

Hinc etiam constabit quâ ratione cardialgia distinguatur à cardiaca affectione; nam in hac non est dolor mordax necessariò, sed est affectio ventriculi in qua totum corpus languet & exolvitur vitio alio peculiari ventriculi ob dissipationem paulatim factam ipsius substantiæ ab humore venenoso; compatiens autem corde totum corpus languet: neque oportet ventriculum dolere ut cor trahatur in consensum, nam ex humore venenoso aliqua portio deducta ad cor spiritus corrumpit, & totum corpus languet quæ affectio ex lumbricis evenire solet qui halitu suo pravo causant hoc symptoma multoties. Ex quo colligitur hoc non esse symptoma in actione depravata ventriculi sicut cardialgia, sed est symptoma tertij generis quantum attinet ad defectum spirituum, vel substantiæ spirituosæ, eò quod evacuatur quod debebat retineri; unde sequitur virtutis debilitas & actio diminuta actionum. Solent hoc malo correpti anxios esse qui decubitus non ferentes, jacendi

diminuta coctione. Sed si attentè naturam ejus consideremus, constabit esse actionem depravatam sicut & nidorosam, nam aciditas est qualitas quædam multò diversa ab illa quam comparat alimentum dum sola diminuta coctione alteratur, & est aliena nostræ naturæ, aliàs non esset differentia inter illam quæ diminutè coquitur, & acorem comparat, ergo cruditas acida est actio depravata eo depravationis genere sicut nidorosa in qua fit mutatio in alienam qualitatem nostræ naturæ.

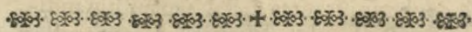
CAPUT II.

De morbo debilis actionis ventriculi.

FLURES causas à quibus coctio læditur enarrat Galen. *lib. 3. de causis symptomatum, cap. 1.* quia verò nihil difficile continent, eas omitto; modò verò quærò morbum à quo debilis fit coctio, seclusis autem his quæ extrinsecus possunt accidere, aut aliquo se tenente ex parte alimenti, excrementique, & morbo instrumentali. Certum in hac re est morbum à quo procedit debilis actio coctrix, esse in distemperie frigida; nam cum constet apud omnes coctionem fieri à calore naturali, juvariq; etiam ab humiditate, certum est à frigiditate vitari, & debilem fieri, & deinde à siccitate, quia istæ sunt qualitates illis duabus contrariis à quibus fit coctio.

Deinde dicimus etiam ab omni distemperie posse minui coctionem; nam cum requiratur proportionatum temperamentum in quo vigeat calor in certo gradu, ut recto & debito modo fiat, quò magis fiat deviatio à proportionato & debito temperamento, magis vitiabitur coctio & minuetur, eò quod ratione illius non possit alimentum acquirere qualitatem naturalem & conformem nostræ naturæ.

Aliqui Recentiores triplicis caloris alterantis ventriculum faciunt distinctionem, alimentalis scilicet, & influxi à corde & membris circumvicinis producti, & tandem alterius contracti ex semine & sanguine mentrui, qui in humido radicali conservatur, à quibus omnibus asserunt coctionem fieri, quia quælibet ex his diversum usum præstat in ventriculo per cuius defectum vitiatur coctio. Nobis tamen dicendum quod licet verum sit quod omnes isti calores conducant ad perfectam coctionem, tamen frustra ponuntur diversi usus in istis; nam cum omnes alterent & conducant medio suo effectu primario, calore scilicet, omnes eodem modo conducunt, & eisdem effectus præstant. Vide circa hoc Petrum Garciam, *sup. hoc caput folio 875.*

CAPUT III.

De morbo cruditatis nidorose, & acide.

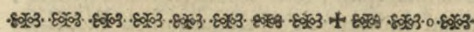
CONVENIUNT in hac re Autores citata morbum à quo fit cruditas nidorosa ventriculi, esse scilicet distemperiem calidam urentem alimentum, ratione cuius fit mutatio in alienam qualitatem; ad quod etiam valde facit siccitas quæ juvat ad ustionem, & quia auget vim caloris. Hæc est expressa assertio Galeni & Avic. & omnium Medicorum. Ad quam cruditatem etiam conducit dispositio ex parte materiæ, supposita tamen virtute efficientis alterantis quæ diversumodè alterando & putrefaciendo cruditatem prædictam causare valer.

Præterea etiam convenit inter Medicos acidam ventriculi cruditatem fieri à frigiditate; sed dubium est cur in ventriculo quandoque producitur crudum sine acore, quandoque cum illo, cum utrobique fit coctio diminuta, investigare autem oportet an hujusmodi cruditates fiant à diversis agentibus, & dicendum nobis est ex eo differre quod cruditas acida fit à frigiditate cum partium tenuitate, ob quod alimentum acquirit alium terminum; cruditas verò non acida fit ob debilem calorem non potentem perfectè coquere alimentum, ita ut acquirat qualitatem debitam & proportionatam viventi. Cum hoc tamen bene fiat acidam cruditatem fieri à calore ventriculi quemadmodum fit in aceto, ex vino & in fermento, & aliis rebus externis, quod fit quatenus ratione caloris vinum mutat formam substantialem, & transit in aliam naturam: sic ergo contingit in alimento, ita ut à calore ventriculi purrefiat, & mutet formam substantialem, transcatque in alienam naturam, quæ potest esse frigidi temperamenti naturalis, licet causa antecedens efficiens sit calor. Ex quo facile est intelligere quâ ratione ex calore ventriculi quandoque fiat acor, quandoque nidorosus sapor, aut amarus, quod provenit quia ex parte alimenti, aut ventriculi est aliqua alia qualitas ex qua redditur accommodatum temperamentum ad illam secundam qualitatem, aut aliam.

DISPUTATIO LVI.

De his quæ spectant ad affectus intestinorum.

CAPUT PRIMVM.

De facultatibus quibus constant intestina, an præter expultricem habeant alias.

IN QUAM certum in hac re supponere debemus hîc non esse questionem de facultatibus quas quælibet pars nostri corporis habet ad suam nutritionem, quæ quidem quatuor enumerantur,

tur, ministrantes dictæ: nam his indigere intestina ad suam nutritionem nullus dubitat. Solum ergo in presenti dubitamus de facultate movente fibras, cujus motus cæteras dictas actiones juvat.

His ita præjactis convenit inter Medicos omnes intestina habere facultatem expultricem quâ communia excrementa debent pelli, eò quod habeant fibras ad hunc motum accommodatissimas, & quia aliter fæces quæ sunt excrementa primæ coctionis non poterant expelli: in dubium autem est an præter hanc facultatem, sit etiam facultas attractrix quæ propriis fibris operantibus exerceatur; & dicendum nobis est in intestinis esse fibras, vel villos oblongos, quibus fit attractio chyli ad intestina: probatur imprimis quia ex hoc nulla sequitur implicatio, nec sequitur quòd intestina non validè expellant; nam facultas attractiva debilis est, & sic non erit impedimentum ad motum expulsionis; sicut ex valida facultate pellente intestinorum non colligitur jecur carere trahente, sic ex eo quod in ventriculo sit facultas pellens valida, non sequitur in intestinis non esse facultatem trahentem, præsertim cum non lædat retentionem ventriculi; nam idem inconveniens sequebatur positâ facultate trahente in jecore, & in aliis partibus, etiamsi sit expellens in antecedentibus; inconveniens autem nullum est, tum quia ventriculus, vel quælibet alia pars potentiùs retinet quàm alia trahat, præsertim in ventriculo in quo clausus est pilorus usque elaboretur chylus; & sic licèt valida esset facultas trahens in intestinis non traheret à ventriculo ante tempus debitum.

Dubitabis an etiam in intestinis sit facultas retinens, non quælibet, sed illa quæ motu fibrarum operatur. Respondetur negativè; nam non sunt fibræ ad hanc actionem determinatè, & probatur quia si talis poneretur, maximè ad retinendas fæces, sed hoc non, quia laxato sphinctere præter voluntatem decidunt, ergo non erant fibræ ad retentionem; aliam tamen facultatem retinentem ministrantem ad nutritionem deservientem, libenter & à fortiori concedimus, sicut & facultatem concoctricem in tenuibus intestinis ad quam sufficit transitus alimenti per intestina, ut in venis, etiam sufficit transitus sanguinis; præsertim quia via est stricta prioris intestini, & anfractus aliorum; hæc autem facultas coctrix est prima ex tribus quæ communiter enumerantur; nam ex Gal. intestina habent ferè eandem naturam cum ventriculo; ergo in illis facultas eadem est ponenda, ita etiam ut tenuia intestina nutriantur ex chylo, præsertim ob similitudinem tunicarum cum tunicis ventriculi; ex quo constat usum intestini tenuis esse distributionem chyli facerè. De crassis intestinis etiam dicimus similem facultatem coctricem habere, quia sunt ejusdem naturæ, undè qui afferunt clysteres nutrientes ad crassa intestina solum perducunt, concedunt necessariò posse illa in chylum mutari & ex illo nutriri; dum verò hoc non còtingit, nutriantur ex sanguine, non ex chylo ventriculi; siquidem non pervenit ad illa tanquam instrumenta distribu-

tionis, non tamen præcipuè facta ad colligendas & expellendas fæces.

CAPUT II.

De Lyenteria, sive intestinorum lævitate.

LIENTERIA ex Galen. lib. 6. aphor. comment. 1. Est velox exitus eorum quæ comeduntur & bibuntur: quæ talia dejectiuntur, qualia fuerunt devorata. Dicitur autem ab Antiquis talis affectio lævitas intestinorum, quia existimant intestina habere quandam asperitatem, mediâ quâ amplectuntur alimentum, amissâ autem hac, lenitas, vel lævitas in illis fit, ratione cujus non detinetur in illis alimentum, & fit velox excretio. Sed hæc nominis etimologia reprehenditur, ex eo quod in ventriculo est propria facultas à qua fit retentio; hæc autem deficit quia facultas non operatur non defectu asperitatis, & idem est dicendum de intestinis.

Hoc ergo supposito, & supposito quod in hac affectione omninò cruda dejectiuntur excrementa, facile est intelligere esse symptoma in excretis, quia videlicet excernuntur ea quæ debebant retineri; actio autem quæ læditur est ablata; siquidem nullam mutationem suscipit alimentum; sed cujus facultatis sic actio ablata, restat quòd dicamus; frequentissimè in hoc affectu aufertur actio facultatis retinentis, licèt possit contingere lienteria, quin temperies naturalis facultatis retinentis labefactetur, eò solum quod alimentum ita valde irriter ad expulsionem ut antequam operetur retentrix, expultrix facultas pellat alimentum, quin etiam ista labefactetur in sua temperie, & sic potest esse symptoma facultatis expultricis lienteria; oportet tamen in memoriam repetere quæ supra diximus, etiam defectu retentionis expultricem operari, quia magis irritatur: ratione ponderis occasionati defectu retentricis.

Cum hoc tamen licèt advertere quod si coctrix facultas ita esset debilis ut ejus actio esset ablata, omninò incoctum & crudum ejiceretur alimentum, tamen hæc affectio non diceretur lienteria; quia dejectio non esset celer, ita ut statim fiat ac devoratur; an autem dicatur lienteria spuria, quæstio de nomine est.

De morbo à quo hoc symptoma procedit dicimus non esse unum, frequens tamen est distemperies frigida & humida quâ vitatur temperies retentricis; potest etiam esse solutio continuitatis, eò quod exulcerata parte; alimentum eam tangens aded irritat ut incitet ad celerem illam excretionem; aliquandò etiam potest fieri à distemperie calida sua caliditate mortificante virtutem retentivam. Et licèt asperitas & rugositas ventriculi, & intestinorum conferant ad retentionem faciendam, nihilominus his ablatiis, non erit sufficiens causa ad celerem dictam excretionem alimentorum, nam ob actionem facultatis retinentis non pendentis ab asperitate & rugositate

gofitate sine dubio retinebitur alimentum , ac proinde non erit celer excretio , neque lienteria cum conditionibus requisitis.

De parte affecta est aliquid quod dicamus , & breviter dicimus , in hoc affectu necessarium debere affici ventriculum , & intestina ; nam cum in intestinis sit facultas coctrix , & etiam retentrix , (quæ non operatur mediis fibris , nam hanc negavimus *suprà*) certum est vitio non existente in intestinis , etiamsi sit in ventriculo alimentum , non excerni omnino crudum , neque celeriter , cum debeat recipere mutationem in intestinis , & idem dicendum est si intestina solum afficiantur ventriculo illaeso manente , oportet ergo à qualibet causa fiat lienteria , simul affici ventriculum & intestina.

Causa verò ob quam tenet Galen. in hac affectione esse bonum signum ructum acidum , est quia signum est alimentum aliquantum retineri in ventriculo , & calorem agere in illum , & sic quantum agitur ex vi lienteriae , est bonum signum , licet ex alia parte sit malum quatenus alimentum convertitur in alienam naturam quod satis periculosum est.

*** + ***

CAPUT III.

De Cœliaca affectione.

I quis attentè consideret ea quæ de lienteria diximus , facile naturam cœliacæ affectionis intelliget ; est enim cœliaca affectio quandò alimentum semicoctum & imperfectum excernitur : ex quo constat secundum magis & minus differre à lienteria ; ex quo etiam sit fieri per solum vitium actionis facultatis retinentis , quandò scilicet talis facultas diminutè operatur. Probatum : nam hac diminutè operante , excernitur alimentum semicoctum , & imperfectum ; ergo per solum vitium illius sequitur prædictum symptoma , quin alia facultas patiatur. Cum hoc tamen optimè stat posse fieri per vitium facultatis coctricis non potentis perfectè coquere ob ejus debilitatem , licet non contingat ex hac causa ita frequenter sicut ex debilitate retinentis facultatis : Probatum , nam debili existente coctrice alimentum semicoctum excernitur , & imperfectum , ergo erit cœliaca affectio per vitium illius. Pater quia hæc non requirit celerem esse excretionem sicut lienteria ; ergo per vitium coctricis fiet affectio cœliaca.

Aliqui verò affirmarunt excretum debere esse liquidum & putridum in hac affectione , ex eo quod detineatur alimentum in ventriculo , ibique cum non possit perfectè coqui ob debilitatem caloris nativi acquirit putrefactionem & corruptionem : sed quàm falsum hoc sit constat , nam non est de natura hujus affectus quod excretum sit putridum , neque hujus putrefactionis assignatur agens sufficiens , cum defectus caloris nativi id non faciat , eò quod affectus positivus causam requirit positivam. In calce tamen hujus capi-

tis , licet advertere , posse fieri cœliacam affectionem ex vehementia facultatis expellentis qui pellat ante perfectam coctionem , hoc ipso quod incipit materia coqui , & probatur ; nam si vomitus contingit ob facultatem expellentem fursum , multò melius continget deorsum.

*** + ***

CAPUT IV.

De diarrhœa , & quid sit.

DIARRHŒA est alvi fluxio diuturna sine inflammatione , aut exulceratione ; debet intelligi trium humorum alicujus ; nam quandò fluit sanguis , etiamsi citra ulcus non mereatur nomen diarrhœa , est symptoma facultatis expultricis naturalis intestinorum quæ quantitate , vel qualitate humorum irrita movetur ad expulsionem , licet verum sit debilitatem facultatis retinentis posse esse occasionem ad diarrhœam eò quod si cessat à retinendo , gravatur magis expultrix , & irritatur , tamen sine actione facultatis expultrices pellentis humorem ad extra hujusmodi affectio contingere nequit. Plures autem sunt morbi à quibus alvi diuturna fluxio potest excitari ; nam in compositione , ut quando obstructione aliqua procedit , aut intemperie , ratione cujus immodicus humor fit , aut præternaturam alteratur. Pars affecta in hac affectione sunt intestina non semper , sed aliquandò & merito , nam morbus à quo procedit , non est necessariò in illis , sed potest esse in alia parte laborante à qua mittatur humor in intestinis , & irretet ad expulsionem.

*** + ***

CAPUT V.

De dysenteria , & tenesmo.

Ro intelligentia dubij primò supponere debemus quatuor esse differentias excretionis sanguinolentæ quæ comitantur quatuor affectiones , una est quandò aliquis artuum abscissus est , vel si qui exercitationem dimiserunt ; nam cum in his abundet sanguis ultra quantitatem naturæ convenientem , cujus portio antea consumebatur in nutritione illius partis quæ deficit , vel consumebatur exercitio , dubium non est quin natura illum sanguinem redundantem pellat per ventrem inferiorem , eò quod ab illo molestetur & gravetur.

Secunda quandò ex jecoris debilitate aquosus excernitur sanguis similis loturæ carnis recens mactatæ.

Tertia est excretio sanguinis melancholici , splendentis , eò quod postquam in jecore convenientem fructum suscepit , gravat ; & cum non sit recta via per quam jecur eum expellat , retrocedit ad ventrem ; estque sanguis niger & splendens , quia permixtus ex sanguine & nigro humore , & admodum est coctus , & ratione cujus est splendor.

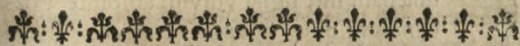
Quarta denique quandò paulatim & exiguè

quo tempore excretio fit, quandoque concreti, solétque simul excerni, quandoque pus, vel crustula, aut membranosa substantia.

His ergo prælibatis, dysenteria sic à Gal. definitur *lib. 3. de causis sympt. cap. 2. Est sanguinis excretio per intestina ratione ulcers ibi existentis*, ad quam dolores præcedunt, & in ipsa dejectione vehementi dolore afficiuntur ægroti. Ex quo facile deducere possumus dysenteriam esse symptomata in his quæ excernuntur toto genere contra naturam; morbus verò à quo fit est solutio continui; modus verò quo fit est cum humor mordax & acris corrodit intestina & facit alias quæ corrosio solutio continui quædam est, quo fit ut irriteretur facultas & moveatur ad expulsionem sanguinis. Contingit autem sæpè excerni humores acres & mordaces, & non sanguinem, eò quod non adhæreant, neque morentur per tempus sufficiens, ut faciant in intestinis corrosionem & continuitatis solutionem, in quo casu solùm erit diarrhœa & non dysenteria usquedum faciant ulcus in intestinis.

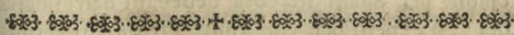
De causis est quod dicamus; circa quod omnes fatentur fieri ab humoribus acris & mordacibus erodentibus, ità ut effectus non dependeat à causa, sed illà ablata ulcus perseveret. Sed dubium est an possit fieri à frigore. Circa quod dicimus frigiditatem posse esse occasionem, ut sequatur dysenteria, eò quod ratione illius possunt pelli versus intestina humores acres & mordaces qui ulcus facient, tum etiam quia ratione illius, plura excrementa pituitosa & viscida possunt congeri in intestinis, ibique adhærere, ratione cujus putrescant, & pessimam comparent qualitatem, & ulcus faciant, quod nihil præter rationem continet.

De tenesmo restat quod dicamus, qui tantum differt à dysenteria ratione partis affectæ quæ in tenesmo est intestinum rectum. Sic definitur, *Est vehemens deficiendi cupiditas cum tensione*. Cupiditas autem major est in tenesmo quàm in dysenteria, eò quod ulcus est in intestino recto, quod quidem est destinatum, ad dejectionem & ob hoc est præditum acuto sensu. Morbus à quo procedit est ulcus, quod indicat cruenta dejectio cum dolore. Procedit autem illa immodica deficiendi cupiditas propter fixationem & permanentiam causæ, pituitosæ scilicet & substantiæ mucosæ quæ adhæret & exulcerat intestinum rectum; si enim facile humor labatur minimè hoc fiet.

DISPUTATIO LVII.

De quibusdam doloribus intestinorum.

CAPVT PRIMVM.

De colico dolore.

COLICUS dolor de quo in presenti capit. agimus, sumit denominationem à symptomate, dolore scilicet, & à parte affecta, intestino videlicet colon dicto, *Henriquez Laurea Medica Tom. III.*

quod secundum ex crassis intestinis est; hoc autem est quod frequenter contingit, quia hæc vox *colica*, absolute communis est ad illicam, ità ut non implicet eundem dolorem, & ab eadem causa, existentem in intestino colon, existere in intestino ileon, frequenter verò diversi dolores constituuntur ob diversitatem partium quarum sunt affectiones. Ex quo facile erit intelligere quis affectus sit dolor colicus, est enim symptoma in actione depravata spectans ad tactum, vel appetitum, sicut alij dolores. Duo autem symptomata in colico dolore considerantur, dolor scilicet, & difficilis exitus eorum quæ consueverant excerni secundum naturam per inferiorem ventrem, quæ possunt ab eadem causa, nasci diverso modo afficiente intestina; nam in quantum solvit continuum, facit dolorem, in quantum verò obstruit claudendo viam exitus, facit retentionem, & similiter quandò fit à flatu distendente, ex ipsa distensione potest utrunque procedere; nam erit dolor ratione distensionis solventis continuum, & erit retentio eorum quæ debebant excerni, quod faciet aliud symptoma in tertio genere, ex eo quod cum ad expulsionem sit necessaria contractio, hanc impedit distensio. Advertere tamen oportet non esse necessarium ad dolorem colicum esse morbum in cavitate magna; nam si causa sit intra tunicas, erit dolor colicus.

De causis est quod dicamus, potest enim fieri ab humore pituitoso & crasso, à flatu, & ab humore bilioso, & ab inflammatione intestini, non implicat etiam fieri ab humore melancholico, licet rarò, & non ità frequenter; potest etiam à pituita vitrea causari, ut testatur Galen. in ipso evenisse, quæ omnes causæ quatenus valent distendere & solvere continuum, prædictam affectionem causant, vel existentibus in cavitate ipsius intestini colon, vel in poris, vel venis ejus, licet iste sit acutior & difficilior; in qualibet autem ex his partibus existat causa, faciet solutionem continui, & distensionem ex qua sequatur retentio, & sic fiet dolor colicus legitimus.

Cum igitur hac affectione correpti tali modo doloris soleant affici, ut videantur terebro perforari, oportet scire an iste modus doloris spectet ad crassum tantum intestinum, an etiam ad tenue: pertinere ad crassum tantum tenet Gal. expressè *2. de loc. affect. cap. 4.* quod amplecti debemus.

Quæritur etiam cur pituita illa vitrea existens in intestinis non calefiat, sed post excretionem frigida sentiat, cum aded caleant nostræ partes.

Respondetur idè hoc contingere quia inter pituitam & nostras partes, est actio & reactio ratione cujus calor partium vincatur, & ità exiguus maneat ut non possit calefacere sensibiliter illam pituitam, ità ut vincat suam frigiditatem, quo fit ut frigida sentiat.

Secunda causa colici doloris est bilis quæ sua mordacitate causat dolorem: sed dubium cur bilis si facit forsan majorem dolorem quàm in dysenteria, in hoc affectu non facit corrosionem, sicut in dysenteria.

Respondetur quod in colico dolore bilis non prolabitur per cavitatem intestinorum, sed per tunicas ipsas earum vasa; si autem per cavitatem prolaberetur, & detineretur per tempus requisitum,

tum, sine dubio faceret corrosionem. Sed contra, quia si humor sit in solis vasis tunicae, non poterit sentiri qualitas dolorifica & mordacitas in tunicis intestinorum, quia humor distat ab illis, & realis dispositio requiritur, requisita ad receptionem illius speciei, quæ in subiecto distanti non recipitur; si verò dicas talem humorem biliosum existere in poris, urget argumentum supra factum; cur scilicet ibi non faciat corrosionem sicut in dysenteria. Respondetur unum ex duobus dici posse, aut quod tunc bilis calore nimis alterante facit dolorem mordacem, & non corrosionem propter partis resistantiam; aut quia excitat dolorem imbibita in poris distendendo singulos, non autem facit corrosionem, quia est exigua portio applicata poris, cum divisa sit materia per poros, major autem quantitas requiritur ad corrosionem partis quam ut distendat poros.

De inflammatione & ventositate jam diximus quomodo dolorem causent, & retentionem excrementorum, ratione scilicet tensionis, vel obstructionis id faciunt. Tandem licet advertere huiusmodi dolorem; tam in parte dextra quam sinistra posse esse ob positionem intestini coli.

CAPUT II.

De iliaca passione, sive volvulo, & parte affecta ejus.

HÆc affectio sicut & præcedens nomen accipit à parte affecta, scilicet ab intestino tenui quod dicitur ileon; dicitur etiam volvulus à symptomate quodam, quia volvi videtur intestinum ad similitudinem chordæ, ita ut supra umbilicum tumor aliquis emineat; in hac autem affectione sunt duo symptomata, & dolor, & omnimoda excrementorum retentio; sunt etiam duo morborum genera; nam quantum ad suppressionem est symptoma tertij generis in retentione eorum quæ debebant excerni, & nascitur à morbo in compositione, scilicet ab obstructione maxima impediente viam. Erit etiam solutio continuitatis à qua dolor fiat, est etiam in hac affectione ablata facultatis expellens, non quidem quod hæc lædatur necessarid in suo temperamento, sed ob obstructionem impediendent viam quominus possit excerni excrementum.

Sed aliqua sunt scitu digna. Primum an solum hæc affectio in solo ileo intestino reperitur; & omissis diversis placitis Autorum, & Galeni qui pro utraque parte stare videntur, dicere debemus huiusmodi affectionem posse contingere per similem causam afficientem intestinum colon, & omnia intestina crassa. Constat imprimis quia iliaca passio solum à calida distinguitur penes eo quod nihil aliud est iliaca quam colici affectus intensio, distinguuntur ergo penes magis & minus; ergo per affectionem unius partis fieri possunt, ac proinde affecto intestino crasso, ileon dicto fiet iliaca passio. Probat deinde ratione, quia affecto intestino crasso eodem modo ac tenui ileon dicto, in prædicta affectione sequuntur omnia signa essentialia iliacæ affectionis; ergo potest contingere affecto intestino crasso. Antecedens probatur; nam stercore nimis indurato in intestino crasso, aut orti ibi

inflammatione, ita ut omnino impediatur via, in tali casu erit dolor, & tormina & consensus cum ventriculo, ita ut stercus vomatur, ergo poterit fieri iliaca affectio per affectionem intestini crassi.

De causis, tempus est jam quod dicamus; præcipua autem est inflammatio, aut tumor quilibet in aliquo ex dictis intestinis, licet frequenter contingat ex inflammatione in intestino ileon dicto, eò quod in eo sint plures venæ ramificantes, & sic plus sanguinis abundet; succedit autem prædictum symptoma à prædicta causa, eò quod inflammatione seu tumore existente in dictis partibus, impeditur cavitas per quam faeces debebant descendere, & sic retinentur, quo fit ut sit dolor vehemens, & quod ab intestinis vehementer retundentibus pellatur sursùm ad ventriculum à quo statim per vomitum expellitur; frustra enim aliqui attractivam vim concessere ventriculo, in ordine ad faeces, cum nullus sit finis, neque peculiaris usus ad quem id fiat.

Dicimus deinde pituitam crassam & lentam posse causare iliacam passionem, quin faciat tumorem in prædictis intestinis; nam potest sua qualitate ita obstruere & occupare vias, ut impediatur omnino motus stercoris ad locum inferiorem, præcipue cum maximè possit adherere ob suam crassitatem & lentorem; in quo casu erunt omnia signa pathognomonica huius affectionis; si tamen videatur difficile tale impedimentum fieri ab hoc humore, quin faciat inflammationem, poterit vocari iliaca spuria, pro illa verò sententia videtur stare Hippocrit, libro 6. aphorism. text. 44. ubi dicit. *Quibus ex stillicidio urina ileos supervenerit, intra septem dies moriuntur, nisi febre superveniente urina satis effluerit.* Ex quo constat posse fieri à crassis & frigidis humoribus; nam si ex inflammatione fieret ileos, non posset illi esse remedium febris adveniens.

CAPUT III.

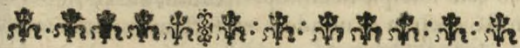
De signis ilei morbi.

DUo inquitimus in hoc capite; Primum quænam sint signa volvuli absolute; secundum quod signum sit ad cognoscendum an patiatur tenue intestinum, an crassum. Circa primum dicimus; signum pathognomicum & indefectibile in volvulo esse quod nihil descendat ad inferiora, eò quod clausa omnino sit via per quam descendat; voluerunt etiam aliqui stercoris vomitum esse signum essenziale huius affectionis, eò quod cum via sit clausa per quam stercorea debebant descendere, opus est expelli per vomitum. Ut autem veritas huius signi pateat notare oportet modum quo in prædicta affectione vomitur stercus.

Dico ergo quod intestina dum secundum naturam se habent, conjunguntur ut expellat deorsum initio sumpto à parte superiori; cum autem sint aliqui affectus contra naturam quibus versus partem inferiorem excrementa non possunt pelli, incipit motus constrictionis ab inferiori parte, & sic trudit versus superiora, & sic usque ad ventriculum.

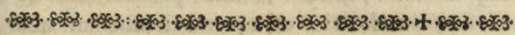
lum. Irritationem autem esse necessariam, vel ex acrimonia, vel ex pondere certum est, cum aliter non possit pellere per viam non consuetam, ex quo fit adhuc in omnibus morituris non reperiri stercoris vomitum; nam aliqui possunt interire aliis accidentibus antequam talis vomitus veniat: undè quæ sito responderetur, non esse vomitum signum pathognomicum iliacæ affectionis, cum non sit opus à principio esse, nam potest esse affectio, & nondum esse irritationem, quæ præsupposita sit vomitus. Ex dictis etiam licet advertere falsè aberrare qui affirmant multoties clysterem evomi cum stercore, nam si via est oclusa, ità ut stercus versus inferiora non potest pelli, quo pacto clyster potest transire ad superiora nisi fortassè causa sint fæces induratae quæ vi clysteris possunt laxari, & sic clyster simul cum fæcibus potest vomiri.

Aliud quod quærebamus erat, quo signo debeamus deprehendere ileum à colico diversum esse: Et dicimus quod quando afficitur ileum est assiduitas vomitionis, & potus non potest contineri, in his; id autem contingit ob majorem consensum quem dicit ileum cum ventriculo quàm colon.

DISPUTATIO LVIII.

De lumbricis intestinorum.

CAPVT PRIMVM.

Quid sint lumbrici præternaturam, & à quibus causis fiant.

CIRCA primum quod inquitur quæstio, dicimus vermes intestinorum esse morbum in numero partium toto genere contra naturam, eò quod ratione aucti numeri lædunt actiones; neque dubium est posse esse causas aliorum morborum, ut solutionis continuitatis, & similiter aliorum symptomatum sunt causæ, alia etiam ratione possunt esse symptomata in his quæ præternaturam retinentur.

Sed circa causam efficientem lumbricorum est dubium, & quidem cum ex semine non generentur, videtur generari per putredinem non alio modo ac animalcula in univerfo per putredinem generantur, ità ut ex pituita putrescente per ipsam actionem putredinalem in nostro corpore, vel in intestinis generari doceant Avic. & Gal. Alij tamen asserunt non sufficere putredinem solam non facere vermes, sed per coctionem etiam fieri, quod probant quamplurimis Gal. & Aristot. autoritatibus: quæ verò ratione fiant hæc animalia per coctionem & putredinem, est difficillimum, quod traxit Autores in varios dicendi modos quos quisque apud Petr. Garciam videre potest *super hoc caput*, omissis tamen illis brevitatibus gratiâ, nobis videtur dicendum, separata materiâ per putredinem, & separata causâ putrefaciens materiam à calore remanente coqui alia coctione, juvari que ab externo aliquo, & hoc auxilium appellatur collectio & rectificatio virium ab Autoribus, quâdò diversa placita circa rem hanc tradunt; ante putredinem autem non potuit fieri generatio ver-

mium, quia fortior est causa putrefaciens, quàm causa concoquens quæ post putredinem producit suum effectum, & juvatur à calore Solis, vel influxu cœlesti. Hæc sunt quæ circa hunc philosophandi modum possunt dici: sed contra Aristotelis sententiam plura se offerunt; nam si vermes coctione generantur, ad quid facit quod præcedat corruptio putredinis; si dicas, ut corruptatur forma mixti antecedens, contra est, quia non minus deficere potest per ultimam dispositionem conducentem pro generatione vermium quàm per putredinem: ergo frustra est putredo antecedens. Neque valet si dicas putredinem concurrere partialiter ad generationem vermium simul cum coctione: nam contra est, quia ex Philosopho, putredine nihil potest generari, ergo neque partialiter potest concurrere ad dictam generationem.

Nobis tamen videtur dicendum generationem vermium in intestinis esse similem omnino generationi animalium qui ex putrefactione terræ communiter dicuntur generari, ità ut ex dispositionibus passivis, & ex his quæ ab efficienti sive universali, sive particulari producuntur, resultet quædam dispositio ad formam mediam horum animalium, non per se intentam ab agenti, sed per accidens resultans ex dispositionibus aliquibus ab agente productis pro introductione propriæ formæ, & ex aliquibus quæ sunt in passivo, ità ut cœlum suo influxu sit agens producens formam viventis, in his animalibus, quæ per accidens generantur, ità tamen hoc debet intelligi, ut corpora cœlestia à se non valeant producere formam viventis tanquam causa principalis, ut potè est illis imperfectior, atque adeò non recurrere debemus ad intelligentiam moventem corpora cœlestia, quia prædicta substantia Angelica tantum applicat per motum hujusmodi corpora, quin eis tribuat virtutem, ac proinde tenemur recurrere ad Autorem naturæ tanquam ad causam universalem concurrentem hujusmodi productionibus per concursum debitum juxta existentiam, ac proinde in generatione vermium juxta causam efficientem eodem modo philosophari debemus, quàm in generatione cæterorum animalium quæ communiter ex putrefactione terræ generari dicuntur: nam licet in viventibus sit principium perfectius ipsis vermibus, tamen cum ab eo non generentur per se intenti, sed per accidens, inde est aliud agens esse assignandum productivum formæ præter viventem.

Causam materialem restat examinare. Circa quam certum est generari ex materia pituitosa frequentissimè, idque constat expressè ex Avicenn. licet non sit ratio quæ probet non posse ex aliis humoribus putrefactis; nam id quod dicitur de colore nihil valet, cum non sint omnes vermes albi; & licet ità essent, hujusmodi color potest etiam provenire vi propriæ formæ, non verò semper est reducendus ad materiam quæ præcessit, cum ejus forma pereat per putredinem. Quandò ergo dicitur non fieri ex amaris & acidis, quia his medicamentis potius vermes moriuntur, debet intelligi non fieri ità frequenter ex amaris, ac ex pituita, quod libenter fatemur.

CAPVT II.

An lumbrici generentur in solis intestinis.

DETUR in solis intestinis lumbricos generari, quia ibi generantur ubi putrescunt excrementa, & non ubi alimenta coquuntur: sed in solis intestinis putrescunt excrementa, & in ventriculo alimenta coquuntur, ergo in solis intestinis generari debent.

Nihilominus contraria sententia est nobis sustinenda, & probatur primò quia in aliquibus partibus corporis quamplurimum animalium generantur, ut refert Galen. pluribus historiis, ergo similiter in ventriculo possunt generari. Et confirmatur; nam ubi reperitur causa efficiens & materialis alicujus effectus, & locus accommodatus, sine dubio producet: sed in ventriculo hæc omnia reperiuntur pro generatione vermium; ergo in illo sicut in intestinis generantur. Probatur per partes: nam ventriculus est locus accommodatus, præsertim cum habeat eandem tunicam cum intestinis, & nulla sit ratio quæ oppositum probare possit. Deindè non implicat pituitam putrescere in ventriculo; quæ materia est ad prædictam generationem. Et tandem efficiens potest esse ut calor partim concoquens, partim putrefaciens; ergo nulla ex parte implicat vermes in ventriculo generari, licet frequenter in intestinis generentur ob eorum circumvolutiones ob quas ibi magis detinetur materia, & excrementa, & sic putrescant. Ad quod accedit quod cum calor sit debilius in intestinis quam in ventriculo, difficilius coquet pituitam in eis adhaerentem, & sic facile corrumpitur & putrescit. Tandem licet advertere tres esse species lumbricorum; alij dicuntur longi, sive teretes, alij dicuntur lati & rotundi, alij verò parvi & minuti qui dicuntur ascarides.

DISPUTATIO LIX.

De vitis hepatis quæ ad distemperiem referuntur.

CAPVT PRIMVM.

De hepatica affectione.

M jecur non solum possit pati ut pars organica est, sed etiam ut similis, de morbis omnibus agere debemus tam intemperieci citra tumorem præternaturam quam cum ipso tumore, in præsentibus ergo de morbis quæ ei possunt evenire ut pars similis est, agemus; & primò de hepatica affectione dicta, quæ nihil aliud

est quam hepatis quædam debilitas circa sanguificationem citra necessitatem tumoris; ita ut in ea alvi sedimenta in qua nuper mactata caro, est abluta, similia esse videantur; cum hoc tamen bene stat ut possit complicari cum tali debilitate aliquis tumor, iste tamen non erit requisitus ad prædictam hepaticam affectionem; unde facile est colligere esse symptoma læsæ actionis diminutæ circa sanguinis generationem, ex qua procedit aliud symptoma tertij generis, quia excernitur aliquid quod debebat retineri. Facultas quæ patitur, est coctrix existens in ipso jecore, cum enim diminutè operatur, generatur sanguis similis loturæ carnis recens mactatæ; imperfectus quidem, sicut quandò ventriculus imperfectè coquit; quod symptoma pathognomonicum est hepaticæ affectionis, eò quod gravato jecore ab ipso sanguine imperfecto, statim ad intestina pellitur.

Advertere tamen oportet pro majori intelligentia quæstionis, tres modos cruditatis reperiri in jecore sicut in ventriculo, unus est quandò chylus nullam suscipit alterationem; alter quandò eam suscipit licet imperfectam, ita ut imperfectè coctum & nondum perfectam formam sanguinis acquirit, & tandem tertia quandò in alteram naturam mutatur. Ex his ergo si consideratio fiat, ut sunt actiones læsæ, deterior est prima, quia est actio ablata, aliæ verò non; si verò consideratio fiat ex parte illius quod productum remanet, ratione læsionis, deterior est depravata; nam deterior est aliquid in alienam qualitatem mutari & adversam naturæ, quam propriam qualitatem servare sine ulla mutatione, quia hæc minùs distat à sanguine naturali. Et licet illud quod fit in actione depravata sit extra actionem naturæ, nihilominus non est deterior in ratione actionis læsæ quam ablata, quia non potest negari quin aliquid agat facultas naturalis in illam actionem per quam chylus in alienam mutatur qualitatem, & sic deterior non est in ratione actionis, quia aliquid operatur facultas, & in alio casu nihil operatur.

Cum dictis tamen habet locum hepaticam affectionem fieri per diminutam actionem facultatis retinentis. Probatur, nam hoc ipso quod retinens non retineat tempore debito, ut coctrix operetur, sed cesset ab actione antequam coctrix perfectè coquat, in tali casu sanguinis erit excretio imperfecti & crudi, sicut quandò debilis est coctrix, ergo in tali casu erit hepatica affectio per solam læsionem retinentis facultatis. Ex quo constat partem affectam esse jecur secundum partem carnosam in qua est virtus coctrix; in venis autem mesaraicis si aliquam alterationem suscipit alimentum, est ratione virtutis jecoris ad illas se extendentis, & sic semper pars affecta debet esse jecur in hepatica affectione.

Denique restat jam quod dicamus morbum à quo prædictum symptoma procedit, & dicendum nobis est morbum esse quamlibet distemperiem, præsertim tamen frigidam, ratione cujus coctio læditur, & diminutè fit; frigidam enim distemperie existente, diminuitur calor maximè necessarius pro coctione. Quod autem possit fieri hæc læsio à qualibet distemperie constat, cum coctio fiat à proportionè omnium qualitatum quæ variatà diminuitur, aut vitiatum coctio. Advertere tamen oportet quod non quomodocumque vitietur temperamentum, erit sufficiens ut actio defi-

ciat, aut vitietur eodem modo; sed requiritur vel certa intensio, vel dispositio ex parte jecoris ob quam in hepatica affectione fiat prædictum vitium & mutatio in qualitatibus secundis, ita ut sanguis appareat cum illo colore simili loturæ carnis recens macata.

CAPVT II.

De malo corporis habitu, cachexia dicto.

CA CHEXIA nihil est quàm malus totius corporis habitus, juxta quod symptoma debet dici in qualitate mutata, cum omnes partes in hoc affectu, laxæ, molles, & albicantis coloris appareant; hoc autem symptoma procedit ab alio, nempe à læsa actione jecoris depravatæ, ratione cujus non generat sanguinem optimum, sed imperfectum & incoctum, & sic in toto corpore prædicta accidentia apparent; pars verò affecta est jecur, ut ex dictis satis constat.

Pro majori verò intelligentia hujus affectionis oportet assignare descrimen inter cachexiam & hepaticam affectionem. Et imprimis cachexia distinguitur ab anasarca, quod in hac non solum est morbus jecoris cum læsione actionis propriæ partis, sed etiam læditur nutritio partium extimarum sine peculiari morbi ratione in eis necessaria solum propter materiæ ineptitudinem; in cachexia verò non ita; differunt præterea ex parte ejus quod generatur, nam in cachexia est sanguis aliquantò aquosus, in anasarca verò pituitosus valde: differt præterea cachexia ab hepatica dysenteria, quia in hac sanguis ille imperfectus distribuitur tantum per venas mesaraicas ad intestina; affectio verò cachexia fiet ut vitio jecoris supposito, in quo convenit cum hepatica sanguis aquosus per genus venosum disperditur per singula membra, tamen non mutatur in eorum substantiam, sed veluti inutile excrementum manens immutatum, membra in tumorem elevat.

Solet in dubium verti an cachexia præcedat necessariò hydropem; Et partem negativam defendimus, nam licet distinguerentur secundum magis & minus, (quod non est verum ut de ascite & tympanite constabit,) tamen non erat necessarium præcedere sensibiler cachexiam; nam terminus totius intensiois requisitæ ad hydropem potuit fieri ita brevi temporis spatio, ut antea non esset cachexia sensibilis Medico: Idem dicendum est de anasarca; nam materia potuit etiam brevi tempore acquirere ineptitudinem ad nutriendum requisitam & à principio, quin præcedat cachexia, & sic non est necessaria in his affectionibus præcedentia.

materialis cujus causa est materia exuberans frigida, ingrediens membra & consequitur per eam, aut membra manifesta omnia, aut loca vacua partium in quibus sunt regimen nutrimenti & humores. Quo supposito constat in hydrope plura symptomata ab eodem morbo nasci, ita ut quæ habent rationem symptomatis respectu unius morbi, habeant rationem morbi respectu alterius symptomatis; sic ergo in hydrope quælibet materia est symptoma in his quæ retinentur, & debebant excerni quod nascitur ex morbo jecoris. Deindè ipsa materia si tumorem elevet, ita ut vi illius lædantur actiones, erit morbus in mala compositione, cum quo stat ut in ipsa parte tumefacta sit symptoma in qualitate mutata; cum hoc tam verum est posse esse verum hydropem sine morbo tumore, actio verò quæ necessariò læditur est virtutis sanguificandi.

Alterum quod proposuimus quærit, quanam sint hydropis species, & dicimus tres tantum esse desumptas ex diversitate materiæ: una est anasarca quæ fit ex pituita; secunda est ascities, quæ fit ex aqua; tertia verò est tympanites quæ fit ex flatu; ponuntur autem tres species tantum ex diversitate materiæ, quia non constat jecur producere suo vitio aliam diversam substantiam tumefacientem præter illas tres.

Nec valet si dicas quod sicut aqua & flatus in ventre inferiori contenta faciunt diversas species hydropis, sic etiam diversæ erunt si per venas distribuuntur in alias partes corporis; sed nihil valet, cum tantum esset differentia in tali casu ex parte loci; quòd si ab hoc sumatur differentia, tantum erunt duæ species; nam quædam est materia contenta in partibus quæ sunt sub cute, & est anasarca; alia verò est ex materia quæ continetur in ventris capacitate, & hæc est ascites & tympanites.

Quæres, cur sicut ex pituita fit hydrops, non fit ex reliquis humoribus. Ad quod primò dicimus nunquam visum esse generari tantam quantitatem bilis aut melancholiæ quæ tumidas reddat partes illas sub cute existentes, sicut reddit pituita. Præterea respondetur cæteros humores antequam ad tantam quantitatem perveniant, ut hydropem faciant, irritare ad sui expulsionem. De sanguine verò quarto humore dicimus, quod licet multa quantitas ejus generetur, non colligitur in uno loco determinato ubi fit aliqua ex duobus speciebus hydropis, sed fluit per venas, cum sit humor valde familiaris nostræ naturæ, ob quam causam non exit extra ad partes sub cute existentes, ut in hydrope, ut etiam si tumidæ appareant, ut quando est plenitudo ad vasa. Tandem dicimus quod etiam si concederemus tantam quantitatem humoris fieri ex illis, non tamen diceretur hydrops; quia hæc dicitur à Medicis ab aqua sub cute, cæteræ verò materiæ, vel humores valde diversam habent naturam, & sic non causant hydropem.

CAPVT III.

De Hydropis natura & speciebus ejus.

MISSA nominis etymologia, quia nullius momenti est, sic Avicenn. definit hydropem *sen 14. lib. 3. tract. 4. cap. 4. Est egritudo*

CAPVT IV.

*Quenam sit pars affecta in hydrope, an
necessariò sit jecur.*

RA R T E M affectam in hydrope non esse necessariò jecur videtur probari primò quidem ex loco quem adducunt aliqui Auctores ex Galeno, in quo affirmat posse fieri hydropem per colloquationem: ratione etiam probant de tympanite, nam nullo vitio existente in jecore potest venter ita distemperari, ut ex alimento & excrementis tantam copiam flatûs generet, ut in tumorem ventrem eleuet; ergo in tali casu erit tympanites, sine vitio jecoris. Secundò quia solùm per vitium renum, ex eo quod ob debilitatem serum non trahant, tunc necessum est tantam feri quantitatem coacervari inter peritonæum & intestina, ut faciat tumorem qui dicitur ascites. Ergo. Tertio quia vitium sanguinis non solùm evenit per vitium jecoris, sed etiam vitio ipsius alimenti; ergo nullo vitio existente in jecore, solùm per vitium alimenti sanguis generabitur incoctus, & vitiosus, in quo casu erit hydrops, & non erit vitium in jecore.

Sed opposita sententia vera est, nempe in omni hydrope necessariò pati jecur, aut per se, aut per consensum: Et probatur, ratione quâ Gal. utitur, quia non potest aliqua actio lædi quin lædatur instrumentum: sed jecur est pars generans sanguinem: ergo quilibet defectus, vel læsio in ejus generatione necessariò debet supponere læsionem in jecore quod instrumentum generationis sanguinis est, ac proinde cum in qualibet hydropis specie sit error in generatione sanguinis, in qualibet patitur jecur. Dicere potest aliquis sufficere ut post genitum optimum sanguinem, mutetur in naturam alterius humoris ob partium frigidam distemperiem, & sic erit vitium in sanguine, quin lædatur jecur, sed quid dicendum ad hoc, constabit *infra*.

Argumenta omnia & auctoritates quæ contra hunc placitum adduci solent, unico fundamento solvit Petrus Garcia; scilicet quod licet vitio renum, & propter distemperiem alvi generentur aqua & flatus in sufficienti quantitate, ut faciant tumorem, nihilominus non dici tales affectiones hydropes, quia necessariam est pati jecur, juxta omnes Medicos qui ita voluerunt appellare solam hydropem affectionem in qua sint prædicta signa cum vitio jecoris.

CAPUT V.

*De loco ubi continetur materia hydropis,
& an sit opus præter jecur aliam
partem affici.*

QUANTUM attinet ad anasarcam, aliquibus videtur non tantum in ea esse affectum jecur, sed etiam opus esse facultatem nutritivam partium lædi intrinsicè, ita

ut in ea sint duo morbi complicati. Nobis tamen dicendum est quod licet casus sit possibilis, quod cum exiguo lapsu jecoris generantis pituitæ copiam, etiam nutritiva vis sit debilis, ut non possit suum actum exercere; in talique casu esse verum hydropem, tamen non esse necessariam in partibus illis peculiarem morbi rationem, ut sit verus hydrops; sed solùm per affectionem jecoris, ineptâ existente materiâ nutritionis ad recipiendam perfectam alterationem, sequitur omne id quod requiritur ad verum hydropem, & ob eandem rationem, nempe ob ineptitudinem materiæ, venæ non mutabunt humorem illum, (si qua est in illis facultas.) Ratio verò ob quam in anasarca non colligitur pituitosus humor, inter peritonæum & intestina; sed pervadit per vasa usque ad partes intimas corporis, est quia in via non est aliquod impedimentum, neque obstructio, aut quid coarctans, neque etiam ratione virtutis pellentis, aut trahentis est tanta debilitas quæ non sufficiat ad distributionem humoris.

Quantum verò attinet ad ascitem, videbimus præter distemperiem jecoris generantis illum aquosum humorem, non deduci talem aquosum humorem per vasa omnino, neque ad renes, aut vesicam, sed tantum colligitur in uno particulari loco; in præsentem autem quaritur ratio ob quam non feratur ad renes & vesicam, posito quod in his est facultas tractativa serosi humoris. Respondetur multoties aquosum humorem in ascite non delabi in renes & vesicam, aut quia eorum facultas trahens est debilis, aut quia via est obstructa, ratione cujus materia congeritur juxta jecur. Et dico quod etiam si tales partes nullo morbo laborent, solùm penes eo quod facultas expultrix jecoris sit debilis, sit ut aquosus humor congeratur juxta jecur, & non mittatur ad renes & vesicam.

Super est quod de alia tertia specie hydropis dicamus quæ dicitur tympanites quæ ex flatu fit, an scilicet hæc fiat per solam affectionem jecoris, quin aliæ partes necessariò afficiantur. Circa quod aliqui affirmarunt, necessariò ventricululum laborare distemperie frigidâ habituali, imò mesenterium & intestina; jecur verò laborare distemperie calida cum diminutione caloris nativi quæ valeat elevare flatus, & non resolvere, probant: nam si ventriculus non afficiatur, generabit optimum chylum; hoc autem accedente ad jecur, non potest efficere flatum; nam si jecur tunc laborat distemperie frigidâ, generabit crudum humorem; si calidâ, generabit bilem: ergo ut generet flatum oportet vitium esse in ventriculo quo generet chylum crudum, ex quo jecur possit elevare flatus in magna copia, ut faciat tympanitem. Nobis tamen dicendum est sufficere affectionem jecoris ad tympanitem; Probatur, quia si causâ efficiens est jecur illo morbo affectum, etiam si chylus sit optimus, illum producet, ac proinde efficiet flatus ex chylo pessimo. Patet: nam dispositio ad aliquem effectum non est opus præcedere activitatem efficientis.

CAPVT VI.

*Per quam partem aqua hydropicorum
ingrediatur ad locum determinatum
ventris.*

ER TUM imprimis in hac re esse debet partem affectam in affectione hac esse illam quæ continetur inter peritonæum & intestina, seu omentum: difficultas est quomodo aut per quam viam aqua ingrediatur in talem particularem locum. Iuxta quod non de fuere qui existimarunt talem aquosum humorem dilabi in talem locum per scissuras, seu solutiones continuitatis quas imaginantur in jecore, & ejus membrana peritonæo: sed quàm falsum hoc sit, constat primò quia sentiretur dolor vehemens saltim dum fiunt, cum habeant tales partes acutum sensum; hoc autem non est experimento cognitum. Secundò, quia simul cum aqua illa sanguis efflueret in cavitate illam, quod non apparet in dissectione, neque in evacuatione ejus qui ad sanitatem restituitur.

Nobis tamen dicendum est talem aquosum humorem dilabi in partem illam seu locum determinatum dictum ob resudationem factam per poros: quod autem pori sint sufficiens via ad talem congregationem probatur à simili de resudatione sanguinis per cutem sanam, quæ pluries contingit: probatur etiam exemplo puris quod in suppuratis exit inter thoracem & pulmonem; similiter experimur aliquando per ossa exire crassam materiam, quod totum fit exeunte materia per poros; ergo sic similiter in tympanite humor ille aquosus poterit in illum locum determinatum vergere, ibique congeri. Neque ex hoc sequitur in benevalentibus fieri hujusmodi collectionem & tumorem: nam natura non mittit semper per eam viam: sed quando ibi serosa humiditas commoratur juxta jecur quod propter imbecillitatem non potest mittere ad alias partes distantes, & magis opportunas; hoc autem non contingit tempore sanitatis. Neque sequitur reperiri hunc tumorem aquosum in his qui laborant suppressione urinæ; nam jecur si in hoc affectu bene valet, ut sæpè contingit, mittit urinam per viam quam potest longiorem; si verò debilis sit, & ibi moretur materia, fiet hydrops.

CAPVT VII.

*Quà distemperie laborat jecur dum fit
hydropis materia.*

COMMUNE & satis vulgare est inter Medicos fieri à distemperie frigida jecoris, quod probant ex eo quod humores facientes hydropem sunt infra sanguinem; ergo possunt fieri à diminuto calore, & consequenter à jecoris frigiditate: sed hæc ratio non convincit, quia materia hydropis non est infra sanguinem, ut sit via ad ipsum, sed potius aliena ab illius natura, quo fit ut non po-

stulet fieri à diminuto instrumento, calore scilicet. Sed quem sensum habeat hæc doctrina de jecoris frigiditate, dicemus *infra*.

Quod autem majorem habet difficultatem est, an hydrops possit fieri à distemperie calida jecoris: pars affirmativa videtur suaderi à Galeno *lib. 6. de locis cap. 1.* Et ratio est, nam febris quæ in hydrope perseverat, nequit fieri à distemperie quæ non sit calida: ergo. Præterea non est inconueniens quod à distemperie calida generetur frigida substantia: ergo quantumvis materia hydropis sit infra sanguinem, & sic humores frigidi sint, poterunt tamen fieri seu generari à distemperie calida jecoris. Antecedens in quo est difficultas probatur à simili, nam pituita est frigida, & tamen fit per coctionem à calore, similiter acetum est frigidum, & fit per putredinem à calore: ergo idem poterit dici de materia hydropis, esse scilicet frigidam & fieri à distemperie calida jecoris posse.

Sed tota difficultas stat in eo quod dicamus quomodo fiat effectus hydropis à causa calida, circa quod Vallesius *primo prognost. comment. 1.* tenet duobus modis posse affici jecur distemperie calida, alterà fiente, ut quando non est mutatum radicale, & nativum temperamentum jecoris; alterà verò factâ, in qua eversum est radicale temperamentum. Ex his autem intemperies facta calida est efficiens hydropis; nam cum coctio vel sanguificatio in hepate fiat à calore nativo, & talis sit diminutus in intemperie facta; secus in fiente; hinc est quod in illa vitietur sanguificatio, & generetur aqua, in hoc verò minime, eò quod nihil temperamenti, vel caloris innati sit amissum in jecore. Sed motus talis dicendi Vallesij non probatur. Primò quia intemperies calida jecoris est una numero quæ fit ex calore addito & innato: ergo siue intemperies sit facta, siue fiens, semper erit unum numero agens, cujus toti intensionem debet correspondere affectus, & non solum debet correspondere calido innato remanente in intemperie facta dicta à Vallesio.

Dices quod licet verum sit quod fiat unum calidum ex calore addito & remanente, siue sit fiens, siue facta distemperies, tamen cum productio humorum fiat à calore naturali, & hic remaneat in distemperie calida fiente, non verò in facta, indè est quod in hac vitietur sanguificatio, eò quod fiat à debili calore nativo. Sed cõtra est, quia substantiæ quæ faciunt hydropem, ut diximus, non causantur per diminutam coctionem facultatis quæ sit via ad coctionem perfectam, sed potius producuntur per depravatam actionem; cum in quavis specie producat substantia aliena à nostra natura; ergo non sufficit ad talem productionem calor nativus debilis, neque ex effectu colligitur necessitas talis causæ. Neque etiam videtur cur debilis calor innatus producat aquam in tympanite, quæ cum frigida sit, à frigore fieri debet. Neque est eadem ratio generationis aceti; nam istud generatur à calore per accidens, quatenus resolvere valet partes tenues calidas vini, quo fit ut frigeat; sed etiam si hoc modo generatur materia, vel aqua hydropis, non oportet everti nativum temperamentum, ut ait Vallesius, sed calor etiam si fiens ejusdem activitatis est ad resolvendum, ergo eodem modo à distemperie calida fiente, ac à distemperie facta producitur materia hydropis. Denique quia sequitur in hydropicis omnibus esse hepaticam affectionem,

tionem, cum hæc solum proveniat propter eversionem temperamenti radicalis, ratione cujus excrementa dejiuntur similes loturæ canis; cumque in hydropicis eadem hæc distemperies reperitur, erit cum hydrope complicata hepatica affectio. Respondere potest Vallesius hepaticam affectionem non solum fieri ob prædictam causam, verum ob debilitatem facultatis trahentis; hæc autem non est in hydrope necessariò, & sic in illo non est necessariò hepatica affectio. Sed contra est, quia jam *suprà* vidimus fieri hepaticam excretionem per prædictam diminutionem caloris nativi, ex eo solum quod impediatur distributio sanguinis per venas, ergo frustra requiritur debilitas trahentis.

Alij verò affirmarunt per calorem præternaturam fieri resolutionem partium calidarum, ratione cujus producitur quædam habitualis frigiditas in jecore à qua producitur aqua in ascite. Sed non videtur intelligibile; nam si homo labore febre, tunc nequit aqua fieri, cum hæc à frigore debeat produci, & talis non sit dum est febris; esse autem habitualiter nihil obstat, nam agens quodlibet agit solum per qualitatem quam habet actu, non per illam quam habet virtute seu habitu, sicut aqua calida per calorem, non per frigus quem habet, virtute vel habitu operatur.

Sed dicendum est cum P. Garc. non sufficere ad constituendas diversas species hydropsis ponere diminutionem caloris nativi, quia hoc est commune in omnibus speciebus, & sic aliquid peculiare est ponendum præter hanc diminutionem à quo producatur in una specie aqua, in alia flatus, in alia pituita: hoc autem reducit Petr. Garcia ad diversam jecoris temperiem & dispositionem, ratione cujus modò producit aquam, modò flatum, modò pituitam, vel humorem crudum. Sed quàm difficile intellectu sit, satis constat; mens enim ejus modum decidendi capere non potest: nam non explicat modum quo à diversis temperiebus fiat diversæ substantiæ & producatur. Nam si ait modò produci aquam à frigore, modò verò flatum à calore, oportet assignare modum quo hujusmodi intemperies id faciunt, ut ipse in dubium vertit. Præterea ad asserendum quomodò illæ tres species hydropsis simul fieri possint, & simul perseverare, posito quod à diversis distemperiebus, & contrariis nascuntur, docet has non consistere in indivisibili; sed habere aliquam latitudinem, quo fit ut intra intemperiem requisitam ad productionem unius substantiæ possit ingredi altera intra ejus latitudinem sine ejus variatione in productione; & sic simul produci possunt omnes; ad quod etiam facit diversitas materiæ & alimenti, ratione cujus producitur hæc substantia potius quàm altera. Alia dubia movet Petr. Garcia super hoc caput. Primum est quomodò existente febre, possit produci aqua in ascite: Secundum cur qui laborant hæctica febre, aut marasmo, non sint hydropici, posito quod in his sit consumptio calidi innati, tamen quia insoluta sunt, ab eis supersedeo, & aliam viam in hac re aggredi tentò cujusdam nostræ Scholæ Primarij *in suis manuscriptis*.

Docet ergo prædictus Recentior ascitem & tympanitem fieri à distemperie calida jecoris, non tamen ita ut ipsa per se conducat ad productionem aquæ, aut flatuum, sed quia per accidens id faciat, eò quod jecur ratione caloris ingentis, & præternaturalis (qui in eo præcedentibus febris

bus ardentibus solet perse verare) liquet chylosam substantiam, separétque serum à parte crassiori chyli, posteaque ab eodem calore referatis & apertis oculis & tunicis venarum, derivatur serum inter peritonæum seu omentum, & intestina; quo fit ut in tumorem elevet talem partem, & sic ratione caloris & siccitatis urentis, per accidens contingat feri separatio & congestio in talem partem, eò quod jecur maximam obstructionem patiat, ratione tumoris, ob quod non potest distribui pars serosa, sed in talem partem congeritur, indicium autem hujus congestionis est paucitas urinæ, eaque ignea & tenuis, sitis implacabilis, & excrementa indurata, quæ omnia denotant incendium jecoris; ex quo constat probabilitatem maximam habere hoc placitum.

Secunda occasio quæ ex exusto jecore generetur aqua, est quia vi caloris elevantur quamplurimi vapores ex illa materia humida ferventes, postea denique tangentes alias partes minùs calidas quæ ipsi vapores concresecunt, & in aquam convertuntur, non aliter quàm vapores qui elevantur ex olla fervente, operculum minùs calidum tangentes concresecunt, & in aquam mutantur: sic ergo in jecore exusto contingit, ita ut ratione actionis adquirant vapores seu serosæ substantiæ ratione liquationis acredinem quandam quæ conducit ad penetrationem sicut in aceto contingit, quo fit ut congeratur illa aqua inter peritonæum & intestina, & sic fiat ascites à calore. Estque efficax ratio ad probandum aquam non posse generari à frigiditate jecoris; nam hæc potius increasat chylum, & reddit illum contumacem, ac proinde ratione illius non attenuabitur & converteretur in aquam. Solum autem potest dici frigiditas causa ascitis, non quia ratione frigiditatis generetur de novo aqua, sed quia frigidà distemperie jecore laborante non trahit, aut lentè id facit, humorem aquosum, & indè gravatà parte per oscula vasorum aperta, in ventrem rejicit aquosam substantiam, hæc tamen causa ascitis est rarior & infrequens.

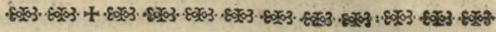
De tympanite est etiam certum fieri à calore & siccitate etiam si in majori intensione quàm ascites; fit autem ab intenso calore & siccitate, ratione cujus elevantur flatus calidi & sicci, seu exhalationes quæ ineptæ sunt ut in aqua mutantur, etiam si infrigidentur ab aliis partibus minùs calidis; cum hoc tamen benè stat ut rarò possit separari tympanites ab ascite, eò quod ex materia humida etiam elevantur vapores qui postea alterati à partibus in aquam vertuntur, & sic fit complicatio duarum specierum hydropsis; requiritur autem major calor in tympanite, ut fiat terrestrior materia ratione ustionis, & sic vapores sicci elevantur qui non possint verti in aquam. Hinc constat contra Petrum Garciam non esse necessarium in omni hydropsis specie lædi sanguificationem, nam aliàs in omnibus esset malus corporis habitus ex sanguine aquoso & incocto generato; constat autem sæpè contingere hydropicos esse tumidos in ventre, & tabidos secundum omnes alias partes: ergo.

Denique de anasarca dico quod quandò in ea totum corpus apparet tumidum, tunc causatur à frigida & humida intemperie, quandò verò solum venter tumescit, potest causari à calore & siccitate, non tam intenso ut in ascite & tympanite, sed remissiori, quatenùs aliquas partes humidam chyli resolvit, & alias coagulat, & illas

illas reddit crassas & lentas, ratione cujus non distribuatur, sed semicoctus in ventrem descendat, eò quod vasa per quæ debebat distribui sunt occlusa ob affectum inflammatorum jecoris.

DISPUTATIO LX.

De vitii compositionis jecoris.

CAPVT VIII.

Quæ species hydropis sit deterior.

MISSIS variis modis dicendi, quia nihil difficultatis continent, dicimus ex speciebus, ascitem esse deteriorem. Probatur quia illa est deterior species quæ fit à majori frigiditate: sed ascites fit à majori frigiditate, quàm tympanites & anasarca, quia aquosus humor frigidior est quàm pituita, & flatus: ergo ascites arguit majorem extinctionem caloris innati, ac proindè deterior est species; accedit ad hoc quod communiter dicitur ab omnibus Medicis, nempe in anasarca aliquandò mittendum esse sanguinem; in aliis verò speciebus nullus dixit: ergo anasarca non est deterior aliis duabus. Quòd autem ascites sit deterior tympanite, probatur quia flatus aliquem calorem indicant à quo eleuantur: ergo non arguit tantam frigiditatem ac ascites; præterea quia morbo eunte in melius, solet ex ascite fieri tympanites; ergo ascites est deterior. Probatur, quia non aliter in longis lævitatibus intestinorum laudat Hippocrat. ructus acidus, nisi quia signum est aliquam coctionem adesse: ergo similiter in ascite elevari flatus erit optimum signum, quia significant majorem aliquem calorem nativum à quo eleventur, & sic deterior est ascites quàm tympanites.

Sed dices: hydrops provenit defectu sanguificationis: ergo in illa specie cibi quo hæc fuerit magis frustrata, erit deterior; sed est magis frustrata in tympanite, utpotè flatus magis distant à natura sanguinis, quàm pituita & serosa substantia; nam illa dicitur sanguis non bene coctus, & humores sunt aqueæ naturæ: ergo videtur tympanitem esse deteriorem.

Sed hæc ratio nihil probat, nam non est undè colligat magis distare à natura sanguinis flatum quàm aqua: nam aer habet similem temperiem cum sanguine, & similiter flatus, ex quo fit ut ex parte solius effectus magis distet à sanguine aqua quam flatus; undè fit nullam difficultatem habere argumentum.

CAPVT PRIMVM.

De jecoris obstructione.

INITIS jam vitii distemperiei quibus jecur affici solet, ad eos qui instrumentales sunt gradum faciamus. Et imprimis de obstructione jecoris agimus in præsentis capite. Ad cujus exactam intelligentiam supponere oportet quod inter Medicos convenit, scilicet quatuor esse partes quarum obstructiones ad jecur referuntur.

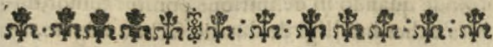
Prima est obstructio venæ portæ, & venarum mesaraicarum per quas chylus à ventriculo in jecur fertur, quibus obstructis, impedito transitu chyli, adsunt chylosæ dejectiones.

Secunda obstructio spectat ad venas, aut eorum propagines, quæ degenerant in cavam venam per quam sanguis coactus distribuitur, ex qua sequitur atrophia, quia impeditur via per quam communicari debet alimentum ad omnes partes.

Tertia obstructio existit in vasis per quæ bilis ad intestina descendit, & felleum foramen constituunt, ut contingit in icteritia laborantibus.

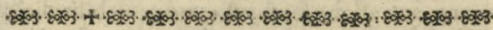
Quarta denique cum pori ipsius carnis jecoris, aut extrema vasorum illam disseminantium obstruuntur; quas quatuor sub duabus comprehendit Avicenn. quando dicit, *Oppilationes hepatis accidunt in carne hepatis, & quando accidunt in venis quæ sunt ab ipso.*

Ex his autem propriè & simpliciter talis de qua agimus est quarta: nam aliæ non petunt specialem curationem sicut quarta; sed communis est una curatio tribus illis; quod autem illæ tres dicantur secundum quid obstructiones jecoris constat, ex eo quod quælibet ex illis debet reduci ad proprium caput cui primò & per se convenit symptoma ex illa procedens, ut obstructio venæ cavæ ad atrophiam; & obstructio venæ portæ & mesaraicarum ad fluxum ventris chylosum. Quarta verò nulli alteri potest reduci nisi ad jecur quæ peculiarem exposulat curationem. Hæc autem obstructio jecoris est vade diversa ab aliis, nam aliæ fiunt à crassis & lentis humoribus; obstructio verò jecoris fit quia ejus substantia in magnitudinem augetur tactu nostro cognoscibilem, eò quod humor replens poros carnis jecoris magnitudinem & tumorem faciat, ratione cujus fiat compressio & obstructio in aliis cavitatibus, ita verò hæc doctrina est intelligenda ut tumor habeat rationem causæ conjunctæ prædictæ obstructionis, non verò rationem morbi; quia tumor non impedit generationem sanguinis optimam, cum hæc solum tribuatur temperamento carnis jecoris quod per tumorem illum non vitiat, quia cum tumor illo non est necessariò cõjuncta distemperies quæ lædat actiones, etiam si possit progressu temporis comparari.

DISPUTATIO LXI.

De affectibus vesicæ fellis.

CAPVT VNICVM.

De Ictero citrino.

UPPONERE primò debemus cum Galen. esse tres species icteri, quarum duæ sunt simplices, scilicet altera quæ fit ex bile, & altera ex melancholia; alia denique tertia est composita quæ ex utroque humore commixta est: sed quidquid sit de hoc, primò dicemus de ictero, qui fit ex bile de qua Paulus sic loquitur *Est effusio bilis per totum corpus.* Avicenn. verò de utraque specie simplici sic scripsit, *Icteria est alteratio corporis facta ad citrinitatem tendens aut nigredinem, propter cursum humoris citrini & nigri ad cutem.* Ex quo satis constat esse symptoma in qualitate mutata; nam totum corpus in prima specie ad citrinum colorem declinat, quod fit propter cursum humoris ad cutem qui per imbibitionem causat talem colorem, non quia illum producat, cum color non sit qualitas actiua, & licet talis color sit naturalis humori iuxta cutem se moventi, nihilominus dicitur symptoma in qualitate mutata, quia diffunditur in locum non consuetum, ratione cuius in ambitu corporis apparet de novo diuersus color, etiam si reuera non sit productus, ut diximus, sed solum sit humor habens talem colorem, imbibitus in partibus cutaneis; ad quod non est necesse quod putrescat, nec de facto in illis partibus putrescit, cum constet quod si putresceret, fieret febris proportionata illi humori; inhaeret ergo quod ut fiat icterus citrinus, non est necesse quod putrescat humor.

Sed quæres quare non putrescat bilis in ictero sicut contingit in erysipelate & herpete. Aliqui dicunt esse quia in ictero humor movetur versus poros qui sunt loca naturalia humoris, & sic non putrescit; sed nobis non placet, quia quærimus à quo conferretur. Respondent à nullo alio quàm ab ipsa parte existente in medio pororum. Quod si hoc est verum, etiam poterit conservare humorem qui excedat ipsam partem; deinde quia defectus illius partis, non est sufficiens ut prædictus humor putrescat, cum sit putredo effectus positivus qui requirit causam positivam: propterea dicendum nobis est non putrescere prædictum humorem in ictero, quia cum sit in cute, & prope ipsam, non accedit causa putrefaciens quæ requiritur, præsertim quod ventiletur ab aère externo.

Quæres ulterius quare in ictero seu morbo regio, non sentiatur rigor.

Henriquez Laurea Medica Tom. III.

Respondetur idè esse quia licet humor moveatur per vasa quæ aliquem sensum & sufficientem habent, ut sentiatur objectum irritans, aut mordens, usque ad cutem, nihilominus non fit rigor, quia huiusmodi actio requirit partem musculosam, utpotè rigor est concussio facta mediis muscenis, ac proinde cum venæ non sint partes musculosæ, neque habeant facultatem quæ mediis illis operetur, non fit rigor, dum in ictero per venas movetur humor, etiam si sit sufficiens sensus in illis ad percipiendum objectum molestant.

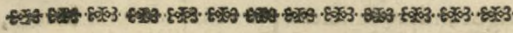
Solum restat examinare à quo morbo nascatur tale symptoma, constabit tamen si causas internas perpendamus: imprimis supponere oportet icterum citrinum posse procedere aut vitio jecoris, aut vesicæ fellis, aut totius corporis: vitium hepatis non est unum à quo icterus nascitur, nam potest fieri à distemperie ejus calida, ratione cujus uberior fit generatio bilis quàm oportet; & sic non est mirum illà redundante, intra vasa mitti ad cutem; tum etiam contingere potest icterus ob debilem virtutem expulsivam jecoris originatam, vel à distemperie, vel à morbo aliquo instrumentali; deinde ab obstructione, vel inflammatione jecoris, ratione cuius impeditur expurgatio bilis, è quod obstructa & impedita sit via, vel ab humore, vel inflammatione.

Contingere etiam solet & frequenter, vitio vesicæ fellis, ut quandò trahens ejus facultas est debilis; sic enim non trahitur à vasis in sufficienti quantitate, & redundat, & ad cutem pellitur. Addit Avicenn. etiam contingere ob fortitudinem virtutis trahentis; nam cum trahatur in magna copia, adeò redundat in vesica, ut eà plenà existente, non possit trahi à venis, è quod ità distenditur, ut non possit comprimi ad tractionem ob plenitudinem in ipsa existentem; quandò autem ita contingit, ut propter nimiam distensionem non possit pellere vesica, ac proinde neque trahere, ibi est morbus compositionis si contingat ex obstructione meatuum; si verò ex debilitate facultatis expultricis contingat prædicta distensio, erit morbus in temperamento; contingit autem tunc icterus medio alio symptomate videlicet retentione illius humoris facientis distensionem.

Denique potest contingere distemperie calidà existente in omnibus vasis, ratione cuius bilis generetur in majori quantitate, sicut de jecore diximus. Ex quo constat posse contingere icterum quin jecur vitietur, non solum vasis laborantibus distemperie calidà, sed etiam quandò per crism talis humor biliosus expellitur ad cutem.

DISPUTATIO LXII.

De vitis lienis.

CAPVT VNICVM.

In quo de morbis lienis agitur, & præsertim de scirrho.

LIE N sicut & jecur potest pati morbos tam in temperamēto, quàm in compositione, de quorum generatione in præsentī nihil dicemus; nam ab eisdem causis & eodem modo, ac in jecore generantur; tumores autem cum sint parvi, nullo modo possunt cognosci tactu, & sic ad ratiocinium recurrere debemus, ut tam de tumoribus quàm de obstructione, & reliquis morbis integram habeamus cognitionem; quod etiam est verum adhuc in tumoribus magnis; nam licet tactu cognoscantur, nihilominus si ratiocinationem non conjungimus cum tactu, imperfecta evadit eorum cognitio.

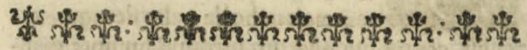
Quo ergo præsupposito, licet lien pati possit omnes tumores, frequenter afficitur scirrho, quia nutritur sanguine valde crasso: hoc autem ita est intelligendum, ut attrahat ad sui nutritionem sanguinem crassum, & nutriatur illo attracto ex tenuiori, & postea ex crasso remanente fiant tumores scirrholi in liene; quapropter tales solent nominari lienosi, juxta Avicennam; undè scirrhi naturam declarare operæ pretium erit. Est igitur scirrhus tumor durus *contranaturam, sine dolore & sine sensu, impediens motum.* Ubi nota durum dici quod resistit tangenti; molle verò quod cedit in se se, non ut aqua, quia licet cedat tangenti, non cedit in se se, sed fluendo in aliam partem, quare mollis non dicitur, quia tangenti discedit, vel refluit ad latera; undè ad hoc ut aliquid cedat in se ipso, requirit consistentiam & coalitum, & difficilem partium separationem.

Notate tamen oportet durum dici tripliciter: primò pro tenso, quâ ratione corpora quæ habent aliquam cavitatem, & replentur, tenfa seu dura dicuntur, & medicamenta quæ illam tollunt, dicuntur laxantia. Secundò aliquid dicitur durum quod à siccitate acquirit quemdam modum substantiæ, ratione cujus non solum dicitur siccum, sed durum, & medicamentum quod tollit hanc duritiem, verè dicitur emolliens. Tertio aliquid dicitur durum quod concretum est à frigore, & medicamentum quod tollit concretionem dicitur liquans. Ex his autem acceptionibus solum illud dicitur propriè durum quod à siccitate habet qualitatem prædictam, & illud molle quod ab humiditate eam habet. Hoc constat ex communi omnium usu; nam lapidem appellant durum glaciem concretam & utrem plenum & tensum, & sic propriè dicitur emolliens quod duritiem contractam à siccitate tollit, ut contingit in scirr-

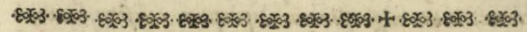
ho, licet etiam à frigiditate possit fieri in liene, ac proinde quandò in definitione ponitur tumor, durities debet intelligi de duritie facta à frigore, & siccitate, non de illa quæ fit tensione solum.

Dividunt deinde scirrhum omnes Autores in exquisitum, & non exquisitum: vocant primum qui est sine sensu & dolore, quia frigiditas materiæ tollit id quod est necessarium ad sensum, & hunc vocat Galen. incurabilem: secundus dicitur qui est sine dolore, aut exiguus, tamen cum aliquo sensu, est tamen curabilis, licet difficile, quilibet tamen ex his vocatur scirrhus. Dicitur tamen in definitione impedire motum secundum partem oppositam, quia ratione tensionis, musculi non possunt moveri.

Tandem circa causas dicimus non solum fieri ex humore melancholico, sed etiam ex humore pituitoso crassiori & lento, frigidoque, ut passim docet Galen. pluribus in locis: dicitur autem exquisitus qui solum ab uno humore fit; nothus autem seu spurius qui ex his permixtis fit.

DISPUTATIO LXIII.

De lapide renum, & vesicae.

CAPVT PRIMVM.

Lapis qui in his partibus generatur quid sit præternaturam.

SUPPONERE tanquam certum in hac re debemus, quod licet nephritis propriè de lapide renum dicatur, tamen largiori significatione pro qualibet affectione illorum sumi solet; certum est etiam in pluribus partibus corporis posse lapidem generari, sed frequentius in renibus, aut vesica hominis, in reliquis verò animalibus non nisi rarè contingit, licet utantur crassioribus & turbidis aquis, quia satis patentem viam habent per quam crassa illa materia ex qua lapis fit, expurgatur; in hominibus verò cum anfractus & viæ sint angustiores, mirum non est, quòd frequenter contingat in renibus aut vesica lapidis generatio.

Sed redeamus ad dubium quod quærit quid sit præternaturam in nostro corpore genitus lapis. Et dicimus cum Petr. Garcia esse morbum in numero aucto, & etiam secundum aliam considerationem esse symptoma tertij generis, quia supponit alium morbum à quo generetur, nempe distemperiem aliquam contra naturam. Similiter secundum aliam considerationem habere potest rationem causæ, quatenus valet excitare dolorem. Sed ut intelligamus à quo morbo ortum ducat quandò habet rationem symptomatis in tertio genere, explicare oportet à qua causa fiat lapis. Et quantum ad materialem ex qua fit, certum est esse materiam crassam & lentam quæcumque illa sit. Et cum hæc conditiones frequenter in pituita reperiantur, idèd sæpè Autores illius fecerunt mentionem, & meritò, quia habet crassitiam, & lentorem ut detineatur, & fiat lapis.

De causa efficienti est major controversia; sed dicimus esse calorem qualitas instrumentalis, mediâ

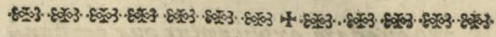
mediâ quâ lapis generatur, quatenus per resolutionem totius humidi existentis in materia crassa facit indurationem in remanente, & sic lapidem efficit. Hæc sententia est expressa Galen. & Avicenn. & Hippocr. quampluribus in locis, ubi expressè id fatentur. Neque credendum est à frigore & calore simul fieri lapidem, neque à frigore solum vivo animali potest fieri. Totum quod impugnat satis doctè Petr. Garc. in hoc cap. Quod autem à solo calore fiat in nostro corpore probatur, quia solum sunt duæ causæ facientes concretionem, calor scilicet & frigus: sed à frigore nequit fieri illa concretio, utpotè vivo animali tanta frigiditas non potest esse quæ valeat facere concretionem: ergo non à frigiditate: sed à calore fit lapis; cum hoc tamen est verum quod etiam si concretio fiat à calore excedenti, & præternaturam, nihilominus non oportet esse igneum, & valde urens; nam cum effectus non solum nascatur vi efficientis, sed etiam ad illum dispositio materiæ coadjuvet, inde est quod cum materia ex qua fit lapis, sit valde crassa & lenta, valde conducit ad concretionem, & sic non est necesse calorem esse igneum, nisi dum materia non est ita disposita, ut conducatur ad concretionem ipsam.

Dices: si lapis fit per actionem calidi humidi solventis existentis in materia, & siccitatem producentis in ea: ergo in curatione optimè procedet Medicus si utatur medicamentis humidis emollientibus. Respondetur his medicamentis non uti Medicos, non quia non profunt calculis; nam in externis videmus lapidem, aquæ guttulis reddi mollem longissimo temporis spatio, & sic idem continget in lapide renum: tamen quia requirit longum spatium temporis, idè Medici, medicamentis habentibus partes tenues utuntur, quibus fit desitio lapidis.

De parte affecta dicere est necessum, idèst de parte ubi lapides generantur. Et dico generari in carne & in cavitate renum, licèt facilius in hac quàm in illa; neque ad hoc obstat habere hebetem sensum; nam solum tempore quo generatur & deijcitur est dolor pungens, quod fit ratione membranæ, nam tempore quo ejicitur, cum ad cavitatem accedat, in membrana quæ ibi est, excitat divisionem; at verò ante dejectionem & post ejus generationem solum sensum gravitatis inducit. Neque oportet cavitas ut generetur, nam solum per adhesionem carni, potest generari; & postea per cavitatem ad ureteres duci; & sic per urinam excerni.

Restat tamen aliquid de generatione arenularum dicere, & dicimus generari à calore exiccante ex materia crassa, sicut lapides; contingit autem generatio arenularum discontinuarum in tam minimas partes, quia materia non habet lentorem & viscositatem, ratione cujus partes non servant continuitatem, qualem in lapide, contingit. Sed dices: si materia fit continua, etiâsi non habeat lentorem à quo discontinuatur; Respondetur quod quandò materia non est simul, sed successivè per minimas partes applicatur, non est dubium tunc generari arenulas, quandò verò est tota simul, idèst generantur arenulæ, quia defectu humiditatis consumptæ discontinuantur partes, non quidem quod ipse defectus sit totalis causa; sed occasio seu conditio, in ipso verò transitu continuitatem amittunt: nam amissâ humiditate, facilè discedunt partes inter se; pars au-

tem in qua generantur, vel est ipsa renum caro, vel cavitas; nam positâ materia in qualibet parte ex his, & distemperic prædicta, non est ratio quare in qualibet parte non producantur.

CAPUT II.

De lapide vesicæ peculiariter.

ICET Medici proprium caput faciant de lapide vesicæ, non tamen defuerunt qui negarunt in ea generari, sed solum à renibus ad illam pervenire. Probant in ea non posse de novo generari, quia ut ex materia crassa & lenta fiat lapis, debet ibi detineri tempore idoneo: atqui hujusmodi humores in vesica detineri nequeunt tempore opportuno, ut lapis generetur, eò quod cervice vesicæ benè se habente, expellit simul cum urina omnem materiam grossam, & grum sanguinis; videtur ergo ibi non posse generari. Sed si veritati & prædictis principiis stemus, non est cur non possint generari de novo lapides in vesica; nam in ea est sufficiens calor, ut materia posita idonea, & cum dispositionibus dictis in superiori, cap. fiat prædicta generatio, & ex alia parte potest detineri materia tempore idoneo, ut si facultas expultrix, vesicæ sit debilis, aut si meatus cervicis oclusus est tumore aut caruncula, aut si propter suum pondus humor petat fundum ventriculi; non ergo repugnat in vesica talis generatio, quod autem sufficiens sit calor, ita est certum, ut dicamus sufficere calorem naturalem suppositâ dispositione materiæ, & non solum in vesica, id est certum, verum in renibus etiam, quia utriusque eadem est ratio; sed non ita frequenter contingit ex calore naturali quàm ex illo qui est præter naturam, sed rarè ab illo: & licèt verum sit quod quò materia est crassior, difficiliorem patiatur resolutionem, & sic videatur agens validum necessarium in majori intensione quàm calor naturalis; id tamen verum non est, quia in materia crassa minor resolutio sufficit ad concretionem; hæc autem aliquandò potest fieri à calore naturali, licèt rarè; ex hoc autem non colligitur continuè in omnibus pueris debere generari lapides, quia non omnes habent æqualem calorem in intensione: neque in omnibus est similis materia in lentore & crassitie; si verò sint hæc omnia æqualia, erit generatio in omnibus. Ratio autem quare in pueris frequentius fit lapis in vesica quàm in senibus, est quia expulsio urinæ ex vesica fit mediis musculis operante facultate animali: facultas autem hæc est debilis in pueris; nam constat minori impetu urinam pellere; quo fit ut eorum vesica non rectè expurgetur, sed aliquid semper maneat subsidens crassum; quo detento facilius generatur lapis: at verò expulsio urinæ ex renibus non fit facultate animali, sed naturali, hæc autem cum robusta sit in pueris, facilè expellit, & sic rarè pueri generant lapides in renibus, secus senes.

CAPUT III.

*In quo quædam explicantur quæ ex signis
& differentia morboſi lapidis
ſumuntur.*

RÆTERRISSIS aliquibus signis quæ circa lapides renum & veficæ traduntur communiter, in præſenti de aliquibus erit fermo, quorum cauſa certa non invenitur: & imprimis circa diſtinctionem doloris renum à dolore colico ex parte temporis, tenet Avicenn. diſcrimen eſſe quod dolor renum fit fortis tempore vacuitatis, in quo alleviatur dolor colicus, quod idè dixit Avicenn. non quia cibo exiſtente in ventriculo, & præſertim in inteſtinis dum tranſit, non cauſet aggravationem, & pondus, & ſic etiam tempore repletionis, eſt dolor renum fortis, imò & colicus in hoc ſenſu: ſed cum dolor renum non ſolum augeatur per repletionem cibi in ventriculo, & in inteſtinis, ſed etiam ex repletionem venarum, poſtquam alimentum in ſanguinem mutatum eſt, & diſtribuitur, ratione cujus renes gravantur, & comprimuntur, quia vaſa replentur: quo tempore colici dolores remittuntur, qui erant aucti ratione excrementoſæ ſubſtantie, & ſic vacuatâ cauſâ ceſſant, ac proindè quando dixit Avicenn. *Renalis dolor fit fortis tempore vacuitatis*, debet intelligi, quando tam ventriculus quàm inteſtina vacuata ſunt chylo, & diſtributio ſanguinis ex illo facti, & tunc colicus alleviatur in ea hora, quia inteſtina dum diſtributio ſanguinis fit, non comprimuntur.

Sed contra concluſionem eſt, quia ex ea ſequitur repletione, & non repletione exacerbari dolores, probatur, quia ſi non eſt cibus in ventriculo, eſt dolor fortis ratione ſanguinis in venis; ſi verò eſt cibus, eſt dolor fortis ratione illius, & excrementi: ſed quando eſt cibus, non eſt ſanguis, & quando eſt ſanguinis diſtributio, non eſt cibus; ergo ſemper erit fortis dolor, ac proindè ex hac parte non eſt differentia ut à dolore colico diſtinguatur.

Alterum dubium eſt, cum contingat sæpè urinam ſupprimi, aut puriorem reddi; undè contingat hoc exiſtente lapide in uno rene tantum, cum fit alter per quem poſſit tranſire æquali craſſitie & multitudine.

Reſpondeo non poſſe ex alia cauſa contingere, niſi quia oſculum per quod ingreditur urina in veficam ſit obſtructum, aut aliquid ultra alterum renum quod impediēbat tranſitum, & ſic vel erat ſuppreſſio, vel pura mingebatur, aliter verò nullo oſtio exiſtente in via urinaria, & in uno rene id non contingit, altero ſolum vitiato.

Dubitabis ulterius, an ex arenulis excretis certò poſſimus præſagire lapidem eſſe in renibus, aut vefica. Et partem negativam defendimus, nam materia ex qua arenula generantur eſt magis divulſa, & minùs unita & glutinoſa quàm illa ex qua lapides generantur: ergo non hoc ipſo quod eſt materia idonea ad generationem arenularum & excernuntur, debemus præſagire eſſe lapidem, præſertim cum ad hujus generationem requiritur major mora temporis, ſive à debili fa-

cultate expellente, ſive ab obſtructione quæ omnia poſſunt deficere, quando arenulæ excernuntur, ſolum autem ex arenulis excretis debemus timere lapidem futurum. Præterea, quia etiam per urinam poſſunt excerni arenulæ quæ generari poſſunt in venis & in jecore, in quo caſu nullo modo poterunt eſſe præſagium lapidis. Solum ergo poſſunt eſſe ſigna ut diſtinguamus dolorem nephriticum à colico; nam ſi appareant arenulæ in ſubſidentiis, id debemus conjectare, præſertim ſi antea urina præceſſerit depurata.

Denique advertere oportet ſigna quæ tradunt Autores ad diſtinguendum, an lapis ſit ex renibus, an ex vefica; nam lapis renum eſt ruber, in vefica verò albus, vel cineritiuſ, & non ſolum major, ſed majoris duritiei. Sed reverà hæc omnia ſigna non ſunt ita certa ut per ea diſtinctio prædicta cognoſcatur: nam color poteſt in utraque parte idem acquiri, cum poſſit eſſe efficiens in eadem intentione, & materia eadem, & ob eandem rationem poteſt acquirere in utraque parte eandem duritiem: ſolum ergo ſunt ſigna diſtinctiva, quia frequenter eveniunt.

CAPUT IV.

*An lapidis exiſtentis in renibus aut
veſica, ſit aliquod ſignum
pathognomicum.*

QUOD conſtet ex dictis quid ſit ſignum pathognomicum, in præſenti in hoc non immoramur: ſed circa rem propoſitam dicimus non dari tale ſignum neceſſariò demonſtrans lapidem eſſe in renibus, aut vefica, quod ſcilicet inhæreat perpetuò, & ſolis eis conveniat. Hæc concluſio manifeſta fiet ſi percurramus omnia ſigna quæ ab Autoribus tradi ſolent. Primum de ſitu partis dolentis nihil valet, cum ob proximitatem partium, taliter cum colico deobſcuretur, ut impoſſibile ſit tales dolores diſtinguere ratione loci, ubi ſentitur dolor. Neque ſignum ex ſpecie doloris aliquid valet; nam aſſerunt dolorem renum eſſe gravantem dum lapis eſt in illis: conſtat enim quod ſi laborant inflammatione, aut obſtructione, eſſe etiam in illis dolorem gravantem; ergo talis ſpecies doloris non eſt ſignum eſſentiale demonſtrans lapidem. Neque ex arenulis poteſt ſumi certum ſignum, ut c. *præcedenti* diximus. Neque urina aquoſa eſt ſignum certum; nam poterit obſtrui via ab humore craſſo, quo fiet ut tenuis & depurata mingatur ob humorem obſtruentem & impediētem tranſitum illius quod craſſum eſt in urina: ergo non eſt tale ſignum eſſentiale. Aliud ſignum ab aliis aſſertur, nempe quando excernitur per veficam ſanguis aquoſus. Sed id verum non eſt, cum non ſemper excernant ſanguinem, niſi quando acutus aut exaſperus eſt lapis, & præterea quia ſanguis poteſt excerni per urinam ob alias cauſas. Neque eſt undè conſtet debere eſſe aquoſum, cum ruptio à lapide facta non eſt cur non extrahat ſanguinem depuratum. Neque ſtupor in crute regione poſiti renis calculo laborantis: neque retractio teſticuli ejuſdem lateris, ſigna eſſentiaſia ſunt lapidem demonſtrantia, quia hæc poſſunt venire ab obſtructione, aut inflamma

inflammatione renum : neque illud quod de vomitu dicitur ab aliquibus , aliquam habet vim , cum in dolore colico hujusmodi vomitus contingat.

Denique neque ex syndrome omnium horum signorum certò possumus colligere renes lapide laborare ; nam omnia dicta simul ferè nunquam sunt , ac proindè ex Galeni sententia in hac re existimare debemus non esse cognitionem certam talis affectus , sed solum conjecturabilem. Gal. autem eam solum cognovit postquam propinavit medicamentum aptum ad comminuendum lapidem , & postea in urinis sabulosa quædam conspexit.

CAPVT V.

An lapidis existentis in vesica sit certa cognitio , & per signa pathognomonica.

PORTET sigillatim signa omnia quæ ab Autoribus traduntur ostendentia lapidem vesicæ recensere , ut videamus an ex illis aliquod sit signum essentialiale , ex quo certam cognitionem possumus habere. Primum signum quod tradunt est urina tenuis & subalbida : sed talem esse , non est , utpotè potest talis reddi non solum ex lapide vesicæ obstructis , & impediens transitum substantiæ crassæ , sed etiam per obstructionem viæ ex alio quolibet : præterea quia existente lapide in cavitate vesicæ , & non in collo ejus , aut in foramine , urina erit crassa , quia via non est impedita : ergo tale signum verum non est : neque urinam esse arenosam , lapidem certò significat , cum *ex supra* dictis constet posse oriri à renibus , aut posse generari arenulas in vasis , & postea excerni per urinam.

Neque pruritus molestus pudendi lapidem denotat ; nam talis potest procedere ex humore molestante , sicut etiam frequens erectio ipsius pudendi , ita ut irritatio , vel humoris , vel lapidis sit occasio ut laborantes contrectent pudendum manibus , & sic fiat erectio illa frequens occasionaliter tantum à causa pruritus faciente ; undè constabit talem erectionem certò lapidem vesicæ non ostendere. Similiter exitus ani ponitur ut signum , quandò lapis est adeò magnus , ad cujus expulsionem apponitur maximus conatus quo laxantur ligamenta illius partis , & sic exit anus. Sed noster Petrus Garcia asserit se vidisse hominem habentem in vesica sex lapides notatu dignæ magnitudinis , ita ut quatuor essent magnitudine nucis , & tamen nunquam passus est exitum ani : ex quo constat falsitatem signi.

Neque ex suppressione urinæ , neque ex dolore gravante id colligere debemus ; nam hic potest procedere ex alia causa , & similiter illa , præterquam potest esse lapis in vesica . & urinam non esse suppressam , imò neque tenuem , si lapis sit in cavitate , vel in parietibus vesicæ. Alterum signum aliqui ponunt , ut si antea fuerit suppressa urina , & postea immisso cathetere effluat : sed neque hoc tale signum non est , quia ex caruncula in via existente , aut facta ibi obstructione à crassis humoribus , aut grumo sanguinis , idem pos-

sumus experiri , ac proindè cum nullum signum ita essentialiale sit , ut ex eo certam cognitionem habere possumus de lapide existente in vesica ad conjecturas fugere debemus , & sic Medicus debet respicere vitam & causas antecedentes , & comitantes , ex quibus meliori quo poterit indicio conjectare poterit de hoc malo.

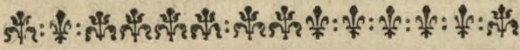
CAPUT VI.

An cum Medicus ignorat aliquem morbum , possit commodè aliquod remedium exercere.

POSSE Medicum ignoratâ essentiâ morbi aliquod remedium exercere , methodicè procedendo , pro certo habemus. Probatûrque imprimis ex indicatione sumpta à juvenibus , & nocentibus : nam si ignorato morbo nihil esset agendum , perperam esset positum remedium illud ad illius cognitionem , si hujusmodi remedium exhibetur ignorato morbo , cum sit ad ejus cognitionem inveniendam. Secundò probatur ex ipso Galen. qui *lib. 2. de locis affect. cap. 5.* fatetur se ignorasse an morbus quo laborabat , esset nephriticus , an verò colicus , & postea aliquibus medicamentis adhibitis , cognovit neque lapidem fuisse causam , neque in ureteribus , neque in renibus locum laborantem fuisse , sed in intestinis potius crassioribus : postea verò fatetur se usum fuisse clystere ex rutaceo oleo : ergo ex sententia Galen. constat posse Medicum exercere aliquod remedium ignoratâ essentiâ morbi. Et ratio est : nam ob similitudinem quam habent , solent multoties ignorari morbi ; similes verò morbi habent curationem quodammodò similem , & sic per illud quod habent commune , curatio incipi debet. Deindè quia inter indicationes aliæ sunt priores , aliæ posteriores , & inter has ultima est quæ sumitur ex essentiâ morbi pendens à causa ; ergo bene potest aliquod remedium exerceri in principio conveniens , etiam si non cognoscatur qualis sit essentia. Tandem quia essentia morbi , magnitudo , & acuties , diverso modo cognoscuntur ; nam essentia cognoscitur signis pathognomonicis ; magnitudo ex magnitudine eorum , & tandem acuties ex crebritate paroxysmorum & laboribus , citò advenientibus. Ex quo patet posse nos cognoscere aliquem morbum esse acutum ignoratâ ejus essentiâ : ergo tunc poterit Medicus consulere victûs rationem tenuem , & cognitâ magnitudine ex acuties ipsa à qua magnitudo nequit separari ; ignoratâ etiam essentiâ morbi , viribus constantibus , poterit Medicus sanguinis missionem consulere : quandò verò dicimus acuties , cognitâ , cognosci magnitudinem morbi , debet intelligi non de magnitudine essentiæ morbi ; nam hæc solum per magnitudinem signorum essentialium quæ essentiam demonstrant , cognoscitur : debet ergo intelligi de magnitudine secundum malignitatem. Et licet ibi in particulari non cognoscatur magnitudo , sufficit tamen eam in genere cognoscere , ut sanguinis missio exerceatur.

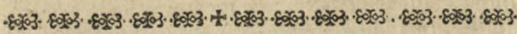
Secundò pro certo etiam habemus posse Medicum methodicè exercere remedium , non solum ignoratâ

ignoratâ essentiâ, sed & causâ, quod fecit Galen. historiâ *suprà* relatâ, existimavit enim ibi causam esse lapidem renum, & erat pituita vitrea. Deindè probatur: nam si aliquis corripiatur morbo comitiali, etiam si ignoret ejus causam esse, aut bilem, aut pituitam, aut melancholiam, tunc cessandum non est; nam ex quacunque fiat causâ, tunc fieri debent remedia communia revellentia à capite ob communes indicationes. Ulteriùs, quis neget etiam si ignoretur causa doloris, posse Medicum uti remediis anodynis: ergo. Etiam ignoratâ parte affectâ potest Medicus methodicè exercere aliquod remedium, ut in prædictâ historia fecit Galen. Præterèa laborante quis inflammatione internâ, etiam si ignoret esse in plevra, an in pulmone, statim debet sanguinem mittere, sumptâ ratione ab indicatione communi: ergo. Cùm hoc tamen verum est Medicum non debere ignorare omnia, sed aliquid cognoscere ad morbum pertinens; nam si omnia ignoret, absque dubio nihil debet facere curativum.

DISPUTATIO LXIV.

*De Symptomatibus contingentibus
circa urinæ excretionem.*

CAPVT PRIMVM.

De Diabete.

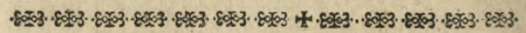

MISSA nominis etymologia, diversa quæ circa hunc affectum Auctores adducunt, ad id quod majus est accedimus. Est igitur Diabetes celer excretio per urinam ejus quod bibitur in majori quantitate & copia, sine mutatione, aut alteratione aliqua: In qua affectione tria sunt consideranda, primum celer excretio ejus quod bibitur, in quo assimilatur lienterix seu lævitati intestinorum, in qua fit celer excretio ejus quod devoratur eo modo ac devoratum fuit: secundum quod debemus considerare est immodica copia substantiæ excretionem. Tertium denique & præcipuum est immodica sitis, quæ procedit ex maxima tractione substantiæ potabilis, & ejusdem excretionem: nã defectu hujus vasa renis sunt exiccata & arefacta, & sic trahunt à jecore & ventriculo qui exinanitus appetit potum; in quo convenit cum canina appetentia. Advertere tamen oportet quod quandò dicimus in diabete esse celerem excretionem in majori quantitate ejus quod bibitur sine mutatione aliqua, debet intelligi quod hoc semper contingat dum est in vigore summo: nam in principio hujus affectus potest contingere, ut detineatur per aliquod tempus, & postea emittitur urina in seri formam; sed serum differt à potu, ergo non semper illud requiritur, sed quandò morbus est in summo vigore.

Ex his constabit quantum attinet ad urinam excretam, esse symptoma in tertio genere consistens in his quæ excernuntur in immodica quantitate. Quantum verò attinet ad celerem transi-

tum, existimare oportet esse symptoma actionis læsæ facultatis renum, sicut quantum ad sitim, est symptoma ventriculi. Sed dubitationem habet cujus facultatis sit symptoma ille celer transitus, cum scilicet ita dejicitur potus ac est assumptus. Circa quod imprimis est certum facultatem trahentem renum, esse læsam, ita ut eorum actio sit depravata aucta; nam aliter substantia potabilis & serosa non veniret ad renes tam citò. Deindè certum est facultatem retentricem renum esse debilem, & ejus actionem ablatam; aliter enim ita celer excretio non esset ejus quod bibitur, si renes retinerent. De expultrice facultate renum etiam dicimus lædi, nam non sufficit trahentem immodicè trahere, nisi postea gravatâ facultate expultrice ob nimiam copiam aquæ & serosæ substantiæ pellat statim, ita tamen patitur ut non vitietur ejus temperies, sed quasi per consensum patiatur solum per aggravationem.

De facultate coctrice est majus dubium, an scilicet necessariò debeat lædi in diabete: & videtur dicendum sufficere attrahentem esse depravatam, & retentricem ablatam, expultricemque depravatè operari: nam his ita existentibus fit celer excretio ejus quod bibitur in majori quantitate, eo modo quo est bibitum sine aliqua alteratione; ergo non est necessarium debilem esse coctricem; sed sufficit ut coctrix non operetur quod attrahens nimis attrahat: sed licet quantum attinet ad potum hoc sit verum, tamen quantum ad serum quod attrahitur ex venoso genere, videtur coctricem lædi; nam quod coctrix non sit debilis, non apparet possibile, quod serum tam crudum & incoctum attrahatur.

CAPVT II.

*A quo morbo nascatur diabetes, & quæ
pars afficiatur.*

CERTUM imprimis est circa præsens dubium, morbum à quo procedit diabetes esse intemperiem calidam renum, ratione cujus fit nimia & inordinata attractio substantiæ potabilis & serosæ, posteaque gravatâ facultate fit excretio celer absque immutatione aliqua, ut diximus, *precedenti cap.* Sed in præsentem dubium majus est an à distemperie frigida possit evenire prædictum symptoma. Et negativam partem defendimus; nam frigiditas non potest conducere ad attractionem illam immodicam necessariò requisitam, imò potiùs ad contrarium conducit: ergo videtur impossibile frigidam distemperiem facere diabete. Solum ergo possumus dicere frigiditatem solum conducere ut si vasa irritata pellant circa renes, isti recipiant, hæc tamen non erit diabetes legitima, quia ad hanc requiritur ut fluat epota substantia statim, bene tamen erit cruda urina ob hanc causam.

Circa partem affectam docet Galen. renes esse: sed licet hoc certum sit, etiam est certum pati vesicam urinariam debilitatem in retentricem; nam si renes laborant tali debilitate, & vesica bene se habeat secundum retentricem, non fiet excretio celer: ergo opus est retentricem vesicæ etiam lædi.

Dices sufficere gravari vesicam nimia quanti-

tate substantiæ porabilis & serosæ, & sic expelli; quo fit ut non sit necessaria debilitas retentricis in renibus. Tamen contra est, quia idem possemus dicere in renibus, nam poterant gravari quantitate attracta, & sic expellere sine vitio retentricis ullo. Sed tamen vitium in retentrice ram in renibus quàm in vesica reperiri pro certo habemus, cum in hoc affectu non sit necessaria magna quantitas aquæ & feri gravantis has partes, ut citò expellantur, sed quælibet parva quantitas expellitur; quo fiet ut si tunc renes & vesica quoad retinentem facultatem benè se habeant, non expelletur celeriter; ergo tale vitium requiritur.

Sed restat dubium an ad diabetem sufficiat distemperies calida in renibus, an verò sit necessarium aliam partem hæc distemperie affici. Et dicimus necessarium esse jecur eâ distemperie affici, & non sufficere renes solum laborare calidâ distemperie; nam quandò inflammatione tenentur, afficiuntur magna distemperie calida: sed tunc non est diabetes; ergo aliquid aliud requiritur; hoc autem existimamus esse distemperiem calidam jecoris, ità ut ipse in hac affectione debeat pati, non solum quandò urina sit similis potui, sed quandò excernitur in majori quantitate. Et ratio est quia jecur est pars ubi generantur humores secundum naturam, & serum etiam in eo producitur, ergo ad hoc ut in diabete copiosior sit urina, supponit copiosioreri feri generationem in jecore, ac proindè videtur in hac affectione jecur pati. Similiter ex distemperie calida renum & totius generis venosi, potest fieri diabetes per liquationem, & separationem feri à calore factam, tamen hoc non est necessarium, ità ut sine eo prædicta affectio non possit fieri.

la celerrima affectio in attractione, quod est verum, non tamen negat Gal. vesicam attrahere urinam à renibus, vel saltim ab ureteris.

Dubium est an in vesica sit facultas retinens urinam, non quidem de retentione ad nutritionem necessaria; nam de hac non est dubium, sed de illa quæ fit mediis fibris, quam etiam concedimus; cum natura dedit instrumentum ad id, nempe fibras obliquas ad hoc munus destinatas: præterquam quod hoc expressit Gal. l. 5. de usu part. c. 11. Neque obstat quod aiunt de musculo claudente collum vesicæ; nam si iste paralyti afficiatur, excernitur urina præter voluntatem: ergo non videtur necessaria facultas retinens; nam nunquam fit talis excretio per solum vitium talis musculi, nisi patiantur villi obliqui, vel tanta sit quantitas quæ superet virtutem retentricem, & ità fiat excretio prædicta.

Aliud dubium est an facultates quibus dicta munera exercentur, sint omnino operantes modo naturali, an etiam concurrat facultas spontè agens: Et de retentrice certum est fieri, non solum actione illa fibrarum obliquarum, sed etiam musculo claudente collo (sphinctere dicto) operante in nobis ex voluntate. Quod constat ex eo quod retineamus urinam dum volumus; & patet etiam ex usu illius musculi circumdantis collum, qui talis ut ad eò retineatur urina ne fluat, ut diximus, eò quod claudat orificium & meatum. Sed major est difficultas de expulsionem urinæ, an scilicet fiat solum agente facultate naturali. Et partem negativam defendimus, dicimusque esse actionem voluntariam ea parte quæ requirat laxationem musculi claudentis vesicam qui dependenter à nostra voluntate operatur, ac proindè expulsio urinæ partim est actio naturalis, partim verò voluntaria.

Sed dices: musculus tantum habet unicum motum scilicet contractionis qui fit dum retinetur urina: ergo si laxatio ejusdem musculi est necessaria ad expulsionem, videtur non fieri ab eodem musculo operante dependenter à nostra voluntate, cum usus ejus sit contractio solum. Respondetur laxationem musculi claudentis os vesicæ fieri per contractionem musculorum abdominis, & sic laxatio est actio voluntaria in nobis: præterquam hæc veritas constat, quia urinam reddimus dum volumus; vel possumus respondere prædictæ difficultati, dicendo quod etiam si musculi oppositi non essent, per quorum contractionem laxatio in altero fieret, fieret prædicta laxatio ex impetu facto ab intra ad expulsionem, ratione cujus prædictus musculus laxaretur, seu dilataretur, ac per consequens fieret urinæ excretio.

DISPUTATIO LXV.

De his quæ pertinent ad vesicam urinæ.

CAPVT PRIMVM.

Quas actiones circa urinam habeat vesica in statu naturali.

AD perfectam cognitionem actionum quæ læduntur circa urinæ excretionem, oportet prius examinare quas actiones habeat vesica dum est in statu naturali circa urinam. Ad quod supponere oportet tres esse genus fibrarum in vesica; aliæ enim sunt fibræ rectæ ad attrahendum destinatæ; aliæ transversæ ad expellendum, & tandem aliæ obliquæ ad retinendum. Sed adversus id quod dicimus esse in vesica fibras longas ad attractionem urinæ stat Gal. lib. 6. de loc. aff. cap. 2. ubi ait, *Verum vesicam non trahere à renibus, quemadmodum neque intestina à ventriculo*: ergo videtur veram non esse nostram sententiam. Respondetur tamen ibi loqui de affectione diabetica in qua non sufficit attractio vesicæ, ut fiat illa

CAPVT II.

De accidentibus quæ circa actionem urine contingunt.

SYMP TOMATA quæ circa actionem urinæ communiter ponuntur, sunt ischuria, stranguria, seu stillicidium, & dysuria. Ex his autem ischuria juxta Galenum est omnimoda urinæ suppressio, sive fiat vitio vesicæ, sive vitio renum. Stranguria seu stillicidium est cum guttatim & veluti stillatim excernitur urina, sive fiat cum dolore & conatu, sive secus; differt autem stillicidium urinæ ab incontinentia, quia hæc fit spontè citra voluntatem, illud verò

minimè, quia fit mediis musculis abdominis. Tandem dysuria est urinæ difficultas, in qua magno dolore pellitur, sed non guttatim, sed copiosè, & solet comparari dysentericæ, sicut stranguria tenesmo. Ex dictis facile est colligere omnia dicta sub tertio genere symptomatum contra naturam contineri, in excretis scilicet, aut retentis contra naturam.

Circa actionem læsam restat quod dicamus; & quidem de ischuria dicimus in ea actionem esse ablatam, siue nimis læsa facultate contingat, siue aliquo alio vitio morbofo impediatur actio. In stranguria seu stillicidio actio est diminuta, si attendamus ad id quod excernitur; tamen si attendamus ad illam in quantum pars irritatur & conatur, est actio depravata, utpotè quia cum dolore, aut difficultate fit, semper tamen quod ex debilitate facultatis procedit, est actio diminuta.

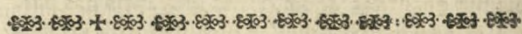
Sed ut ea quæ de ischuria dicta sunt, apertiora evadant, & morbi à quibus procedit tale symptoma cognoscantur, aliqua sunt advertenda de suppressione urinæ; imprimis duas causas communiter enumerat Gal. suppressionis dictæ. Prima aut plenâ existente vesicâ; secunda cum ipsa nihil continet; nam tunc existimare oportet, aut renes, aut ureteres obstructionem pati; ultra has causatur suppressio urinæ, si sit ablata actio attrahentis facultatis in renibus, tum etiam si sit obstructio in venis emulgentibus, quæ via sunt per quam transit urina, omninò supprimitur. Denique impedita via per quam communicatur alimentum à ventriculo in jecur; nam cum non sit materia ex qua possunt humores generari in jecore, nec fit seri generatio, ac proinde supprimitur urina; si autem jam præsupponatur urina generata, suppressio tantum fit per læsionem in aliquo instrumento necessario ad excretionem urinæ; non verò ob hanc causam ultimam, neque ob læsionem alterius partis; quo fit satis cuidam autoritati Gal. ubi asserit ob ultimam causam non fieri urinæ suppressionem, quod est verum suppositâ jam urinæ generatione, ut diximus.

Dum verò urina est in vesica, contingit etiam suppressio, vel propter resolutionem excretoriæ virtutis, idest ob defectum expultricis virtutis, aut propterea quod urinæ fistula sit constipata, idest sit obstructa, aut impedita, quo fiet ut qualibet ex his causis positis postquam urina est in vesica supprimatur; deinde bene se habente facultate expellente naturali potest supprimi urina, eò quod deficiat sensus in vesica; nam ipso ablato à qualibet causa impediatur communicatio virtutis ad sensum, deficiet irritatio & sensatio objecti molestantis, defectu cujus deficit actio facultatis animalis, & per consequens supprimitur urina; nam ejus excretio non solum fit facultate naturali operante, sed etiam animali. Ratio verò ob quam plenâ existente vesicâ, fiat suppressio, est quia ratione distensionis factæ, non potest contrahi vesica, impeditâ verò contractione, impeditur necessariò excretio. Aliam denique causam adducit Gal. nempe convulsio musculi circumdantis collium, sed quia hæc rarò contingit, illius non fecit mentionem inter alias causas.

DISPUTATIO LXVI.

Quæ continet plura pertinentia ad instrumentum generationis.

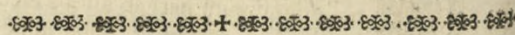

CAPVT PRIMVM.

De necessitate & differentia utriusque sexûs.

PRÆTERMISSIS aliis difficultatibus quæ circa principia generationis poterant adduci, quia non sunt hujus loci; oportet supponere in hac re primò aliqua esse animalia quæ sunt tantum ex femine, aliqua verò quæ ex illo non fiunt, & tandem alia sunt quæ mediam naturam habent, & quandoque fiunt ex femine, quandoque non. His ita suppositis, dicimus necessitatem utriusque sexûs in his quæ necessariò fiunt ex femine per generationem, esse ob perfectionem prædictorum animalium; tum etiam propter propagationem eorum: nam mas institutus est ut sit origo motûs & generationis, fœmina verò ut communicet materiam, & forsan ut semine suo habente virtutem activam, concurrat ad generationem sexûs; utrumque autem principium simpliciter necessarium est ad generationem, ita ut sint in rerum natura mas & fœmina generationis gratiâ: non habent autem animalia perfecta utrumque principium activum & passivum conjunctum, sicut plantæ quæ ex semine fiunt, quia non oportebat omni tempore permixtum esse utrumque sexum, sed solum tempore coitûs, eò quod ultra generationem est aliquod opus perfectius in animalibus perfectis, & sic opus fuit ob hanc majorem proportionem non esse generationem ita assiduam. Ex his constabit generationem fœminæ non esse monstruosam quamvis sit imperfectior viro, ut affirmavit Aristoteles; nam etsi imperfectior sit, fuit intenta à natura propter necessitatem utriusque sexûs, præsertim in opinione dicentium esse in femine principium activum ad generationem, in quo casu certum est intendi per se ab agente sicut masculus.

CAPVT II.

De Priapismo, & causa naturalis erectionis colis.

PX affectionibus quibus potest pati membrum virile, duo communiter enumerantur à Gal. scilicet priapismus & gonorrhœa: prioris explicat naturam dum dicit 3. de loc. affect. cap. 6. esse priapismum permanentem colis auctorem, aut tumefactionem. Similem definitionem tradit lib. 9. de composit. medic. per locos cap. 9. Est, inquit, auctio pudendi stabilis in longitudinem ac orbem tumefacti, circa rei venereæ appetentiam. Imò addit citra acquisitionem caloris; sed licet sumptâ occasione

sione ex rebus venereis, aut ratione calefactionis contingat pudendorum erectionem, aut tumefactionem dictam, nihilominus non vocabitur priapismus, quia solum habentibus talem tumefactionem & erectionem stabilem, & permanentem Galen. tale nomen imposuit. Ex dictis constabit sub quo genere morborum contineatur, cum sit absque dubio tumor præternaturam causatus ex flatu crasso distendente colen, cum etiam stat colen esse partem affectam, cum nullum aliud membrum erigatur; huiusmodi autem affectus potest contingere per propriam passionem, si ibi generetur flatus, & per consensum, si ei communicetur à venis, vel à qualibet alia parte. Aliquibus visum fuit priapismum esse communem affectionem masculis & fœminis, quod erit verum si fœminæ habeant similes partes, ac viri solum positione dissidentes, nam in tumorem elevabitur prædictum membrum propter eandem causam, ac in viris diximus.

Sed majoris difficultatis est, quænam sit causa efficiens naturalis erectionis membri virilis. Quidam reducunt hunc effectum ad spiritum seu flatuosam substantiam distendentem & tumefacientem virile membrum; ad quod facit valdè imaginatio; cum ratione illius ad pudenda moveantur spiritus, ut tenet Vallesius.

Nobis tamen dicendum est, erectionem illam naturalem involuntariam in membro virili fieri ab aliqua facultate ad id connaturali data tali membro, ita ut membrum illud non quia repletur spiritu flatuoso, intumescat, sed quia distenditur à propria facultate repleatur spiritu illo flatuoso: Ex quo constabit spiritum seu flatum crassum valde conducere ad talem erectionem. Probat hęc sententia ratione, quia quoties datur finis & instrumentum in rerum natura, debet dari facultas quæ operatur medio isto propter illud: sed finis est generatio, & instrumentum est membrum virile ad illum accommodatum: ergo debet dari facultas in hac parte quæ operatur, & faciat prædictam erectionem naturalem, necessariò conducenem ad generationem.

CAPUT III.

Quæ facultas sit, quæ talis motus sit, naturalis, an verò animalis.

CUM constet ex superiori capite præcedenti, priapismum fieri ab aliqua facultate in illa parte operante, restat nunc examinare an prædicta facultas sit naturalis, an animalis. Et quod non sit naturalis, videtur probari, quia si talis esset, nunquam cessaret ab opere, si non impediretur; constat autem contrarium nos experiri: ergo, quod verò sit animalis videtur probari ex eo quod illa erectio, vel tumefactio sit medio instrumento animali, scilicet mediis musculis: ergo.

Sed videtur nobis dicendum, in prædicto motu utramque facultatem reperiri partialiter, illum integrantes, animalem, & aliam quæ modo naturali operatur; quod autem sola animalis non sufficiat probatur, quia existente parte bene temperatâ, nullòque morbo laborante, non potest animal erigere, etiam si imperet ere-

Henriquez, Laurea Medica Tom. III.

ctionem: ergo ille motus non est omninò spontaneus; neque solâ operante animalis facultate fit. Quod verò facultas animalis concurrat ad prædictum motum, probat ratio *suprà* posita de musculis mediis quibus fit actio. Constabit etiam si attendamus S. Thom. & Aristoteli, talem motum erectionis non esse simpliciter voluntarium, eò quod fiunt interveniente quadam alteratione naturali, quæ non subjacet imperio rationis, & antecedit appetitum, & fit ex motione spirituum versus eam partem. Undè patebit ad rationem primò positam; nam cum indigeat hæc facultas naturalis quæ ibi operatur aliqua qualitate naturali quæ excitatur ad opus, & hanc non habet semper, & sic non semper operatur, quia per subitum timorem discedunt spiritus, à quibus contingit illa alteratio & erectio.

CAPUT IV.

An seminis excretio fiat ab aliqua facultate, & quænam sit.

RO certo imprimis habeo seminis excretionem fieri ab aliqua facultate; nam si ab spiritu, vel flatu impellente fieret, ut aliqui dicunt, interrogo à quo movetur spiritus, vel flatus, nisi ab aliqua facultate: ergo si hoc ita est, verisimilius est, dicere ipsum semen à facultate moveri immediatè.

Circa secundum quod inquitur quæstio, dico primò talè facultatem quæ excernitur semen non esse animalem spontè operantem, quia in nobis expulsio seminis non est quandò volumus, tum etiam quia non operatur pars expellens solo musculo. Non autem explicat quæ sit illa facultas, sed solum dicit etiam aliquandò in expulsionem seminis operari facultatem expultricem, quia non est major ratio cur dum ex ventriculo aut jecore chylus, aut sanguis moventur, pellant, & non in motu seminis, cum ibi sint omnia requisita, ut talis facultas operetur, ac proindè sit decisio seminis eodem modo ac dejectio cæterorum excrementorum.

Modum autem excretionis seminis oportet explicare. Et dicimus fieri per tensionem vasorum similem convulsioni, ratione cujus exprimitur semen ex vasis, non tamen citra facultatem expulsivam. Et licèt antea non sentiretur irritatio, sentitur tamen existente tensione & erectione membri. Ratio est quia, aut tunc semen contentum in vasis magis unitum est & intensius operatur, aut partes sentientes de novo applicantur, undè fit ut licèt antea non sentirent mordicationem, postea possint. Ex quo patet vasa feminaria esse partes quæ pellunt, non pudendum, quia solum se habet ut via.

Sed quæres à quo efficienti fiat ille motus tensionis; communis modus dicendi est, fieri in viris & fœminis per modum convulsioni ex repletionem facta à semine seu spiritibus; nam vasa illa distendant secundum latitudinem, & abbreviantur secundum longitudinem, neque secundum parietes vasorum fit major applicatio, & ita pellunt; cum hoc tamen est verum fieri à duplici illa facultate naturali & animali, eo modo quò paulò *suprà* diximus.

Constabit etiam quomoddò in dormientibus & vigilantibus ratione imaginationis effundatur semen; ex eo enim accidit, vel quia ratione vehementis imaginationis movetur semen, aut quia potentia motiva executiva habet cum imaginatione quandam sympathiam, ut istà operante illa moveatur.

CAPVT V.

De voluptate quæ reperitur in seminis emissionem.

ACTENUS nullus dubitavit quàm maximam esse voluptatem in excretionem seminis dum morbo non laborant partes, & ex omni parte & latere bene se habent, quod fecit natura provida propter finem generationis & propagationis, ità ut homines & bruta non solum appetant actum venereum & excretionem seminis ob deonerationem sicut appetunt excretionem urinæ, & aliorum excrementorum, sed ob voluptatem quam habent in effusione seminis recordatione facta sensationis voluptuosæ, quod non solum in hominibus est verum, sed etiam in brutis, licet verum sit ante primam ejaculationem solum moveri ad coitum ob deonerationem sicut ad expulsionem urinæ, ut diximus; postea verò cum jam perceperunt voluptuositatem recordatione facta ob eam moventur ad coitum. Contingit autem in his partibus hæc voluptuositas, & non in venis & arteriis, dum per eas moventur humores, & spiritus, quia dedit natura testibus & vasibus seminalibus exactiorem sensum, quæ conditio necessaria est, ut sit illa voluptuositas, ut *infra* explicabimus.

Quæri solet in quo sit major voluptas dum effunditur semen in viro, an in fœmina. Et dicimus in hac re non posse universaliter responderi; nam ad delectationem debet respici, non solum objectum voluptuosum, sed etiam dispositio ad perfectiorem sensationem, cum autem hæc in omnibus non sint æqualia, idè certa regula & universalis esse non potest. Restat tamen explicare quomoddò fiat huiusmodi sensatio voluptuosa. Aliqui affirmarunt esse ob reditum ad statum naturalem, sicut expulsio urinæ dum faciebat distensionem. Hæc tamen causa nulla est, nam dum pars redit ad naturalem statum, non est quid positivum voluptuosum quod sentiat, sed solum deficit molestia, ut patet in excretionem urinæ; nam tunc non sentitur positiva voluptas, cum nullum sit objectum voluptuosum, sed solum deficit sensatio molesta, & ità nobis videtur dicendum voluptatem illam in effusione seminis contingere ob qualitatem quandam secundam quæ sentitur connaturalis illis partibus, ex qua sensatione voluptas fit; illa autem qualitas non est verè pruriens, sed similis pruritu, quia pruriens qualitas est dolorosa; ad prædictam autem sensationem requiritur titillatio quædam tanquam conditio ut fiat prædicta sensatio, nam species illa non producit nisi præcedente titillatione, & motione illa sicut in externis in motu illo quæ vulgò vocatur *cofchillas*, non faceret objectum æqualem voluptatem, si omnino quiesceret, sed oportet ut moveatur, sic in effusione seminis contingit.

CAPUT VI.

An liceat Medico pro salute in aliquo eventu exhibere remedia ut excernatur semen, aut consulere.

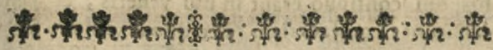
RÆSENTEM dubitationem breviter explanabimus si attendamus ad id quod est excretio seminis; non sunt facienda mala, ut indè eveniant bona, docet commune proloquium: sed excretio seminis est peccaminosa, & contra naturam, quia est effusio instrumenti generationis: ergo nullatenus est consulenda, nec præcipienda à Medico, etiam si tota salus ab ea dependeat. Si verò scissione vasorum seminalium posset extrahi semen, sicut sanguis, tunc licet & tutò poterit Medicus uti illa evacuatione, sicut ista utitur, quia in tali casu illa effusio non erit peccaminosa.

CAPVT VII.

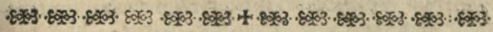
De Gonorrhœa.

ALENUS *lib. 6. de loc. aff. cap. 6.* ita eam definit, *Gonorrhœa est seminis excretio invita, quam involuntariam quoque nominare licet, citra pudendi tensionem.* Aliam tamen speciem Gonorrhœæ adducunt Autores in qua fit seminis excretio involuntaria cum pudendi tensione, hæc verò improprie dicitur talis, & in epilepsia correpis reperiri solet; tandem aliam speciem impropriam enumerant, ut quândo irritatione præcedente fit excretio propter nimiam quantitatem, aut qualitatem aliquam præternaturam.

Advertere tamen licet, quod licet in Gonorrhœa sit objectum voluptuosum quod sentiat, & sit sensatio sufficiens & conditio ex parte motus, tamen in illa non est voluptas, quândo effunditur semen, quia sicut ad dolorem requiritur subita mutatio, ità ad voluptatem requiritur subita effusio; in Gonorrhœa verò fit effusio paulatim. Ex hoc constabit esse symptoma in his quæ excernuntur contra naturam, estque actio ablata retinentis facultatis; de parte verò affecta non est dubium quin sint vasa seminalia, in quibus semen jam genitum servari oportebat; non verò hæc affectio est passio pudendorum, quia solum se habent ut via, & non solum in viris reperitur, sed in fœminis, quia etiam fœminæ habent vasa seminalia, imò in his frequentius contingit, quia semen tenuius est, & magis aptum ut fluat.

DISPUTATIO LXVII.

De his quæ ad uterum spectant.

CAPVT PRIMVM.

An uterus verè moveatur secundum locum.

SIT in hac re prima conclusio, uterum moveri localiter secundum naturam, quod imprimis constat ex eo quod habeat fibras sicut ventriculus, & alia plures partes: sed omnis pars quæ fibris constat potest moveri localiter: ergo uterus movebitur. Præterea quia in conceptu adeo complectitur semen ut os uteri seu matricis sit valde clausum, & in partu aperitur ad expulsionem foetus, sed clausio & apertio sunt motus locales: ergo uterus potest moveri localiter.

Dico secundò, uterum non moveri sursum versus jecur & præcordia; nam tota ratio ob quam aliqui affirmant moveri sursum & propter finem, quia scilicet exiccatus uterus ascendit versus jecur ut humectetur: sed ad hoc non erat necessarium sursum ascendere, cum habeat proximam vesicam in qua humida substantia continetur, & sic ab illa poterit accipere id quo indiget. Præterea quia cum uterus habeat vasa per quæ possit attrahere sanguinem dum valde exiccatus est, frustra propter hunc finem recurrimus ad motum sursum uteri versus jecur, & septum transversum.

Dico etiam adhuc ascensu morbofo non posse uterum usque ad ventriculum ascendere: quod ex eo constat, quia si quis in mulieris dissectione conetur uterum manu sursum trahere, non poterit usque ad ventriculum ducere, quin ligamenta disrumpantur; multò ergo minùs fieri poterit per morbosam contractionem, cum hoc tamen bene stat ut deorsum prolabi possit ad os pudendi, ità ut laxatis acetabulis, decidat quia ab utero in os pudendi est minor multò distantia. Illud verò quod adducunt Contrarij pro experimento nihil probat, scilicet apparitio globuli juxta ventriculum, nam talis globulus potest esse ex flatuoso corpore ascendente, aut quia aliqua pars ex ascensu uteri pellatur, & illa aliam per continuitatem usque ad ventriculum, & ità ibi appareat globulus.

Dicimus ulterius uterum esse partem foeminae, & non animal distinctum ab ea, ut aliqui voluerunt, & imprimis constat à paritate de membro virili de quo nullus dixit esse animal distinctum à viro, sed partem ejus; vocatur tamen uterus quasi animal, vel ob similitudinem dicitur animal ob ejus motum, licet sit inobediens, cum rationi non subjiatur: dicitur etiam animal à S. Thoma, quia est principium vitæ quod etiam convenit membro virili, nam ex membro genitali virtus exit feminis; & præterea in utero fit conceptio & vitam foetus acquirit.

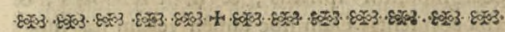
Explicare tamen oportet in præfenti quæ sit

causa quare in curatione hysterica affectionis, utero applicentur odorata, & partibus superioribus ut naribus prævalè olentia, & quare etiam si valde odorifera partibus superioribus applicentur, solent incidere mulieres in hanc affectionem. Aliqui dicunt ex eo esse quia res odorifera laxant & aperiant vias suâ caliditate & tenuitate partium, & sic utero applicatis fit retractio matricis & vaporum sursum ascendentium: sed cum res etiam pravi odoris possint habere prædictam caliditatem & partium tenuitatem, videtur ratio infirma; affirmant deinde pravis odoribus partibus superioribus applicatis foeminas liberari à prædicta affectione, quia ad expulsionem eorum utpotè molestantium cerebrum concutitur, & ità pellit vapores, quæ ab utero in partes superiores elevantur: alij verò reducunt hoc ad peculiarem sympathiam quam habet uterus cum odoriferis rebus, & antipathiam cum prævalè olentibus.

Nos autem dicimus verum esse quod quandò optimi odores apponuntur naribus sursum, & versus eam partem uterus, vel ut meliùs dicam, vapores moventur, contra verò si pessimi sint. Et ratio est quia habet uterus naturam valde connexam cognoscitivam odoris, quæ communiter appellatur sympathia, non est tamen propriè talis; hæc autem subordinatio in omnibus non est eadem, & sic omnibus mulieribus non contingit hæc affectio; appositis naribus rebus odoriferis.

Sed dices: si uterus non sentit odores, cur movetur illis infra appositis; nam apposito aliquo extrinseco, si uterus eodem modo se habet sicut antea, non est cur moveatur.

Respondetur quod licet uterus odores non percipiat, tam bene percipit aliquam qualitatem tangibilem quæ cum illis est conjuncta, ob quam terros illos vapores fugit, optimos verò prosequitur; quæ autem sit hæc qualitas, certò non potest explicari, neque de ea habemus proprium nomen: hujusmodi autem uteri motus usque ad partem quam petit, fit mediis fibris, neque opus est concedere aliam facultatem naturalem in utero motivam quæ sine fibris operetur.

CAPVT II.

De uteri strangulatione & hysterica affectione.

NON defuere qui in hac re existimant uteri suffocationem, seu hystericam affectionem non esse morbum ipsius uteri, neque symptoma ab illo procedens; sed sola causa morbi laborare; ità ut sit propria passio cordis; ex eo quod ab utero in cor elevantur vapores terri & maligni qui spiritus vitales resolvunt, & sic syncopem causant: deinde cum à corde in singulas partes distribuuntur spiritus quibus operantur; & isti sint consumpti, inde est quod cor & uterus mutuo patiuntur per consensum; cor recipiendo ab utero pessimos vapores; & uterus à corde defectum, & spirituum carentiam. Sed hæc opinio est falsa; nam si causa morbi est in utero, necessariò debet producere morbum, & priùs in parte proxima quam in remota, ac proinde uterus debet morbo affici, & priùs quam cor; neque ex eo quod vitio uteri patiatnr cor syncopem, de-

bet vocari hysterica suffocatio, sicut non vocatur suffocatio syncope, sive sit per propriam passionem, sive per consensum cum ventriculo, aut qualibet alia parte.

Restat explicare quo morbo labore uterum in hysterica affectione, circa quod aliqui affirmarunt esse morbum in situ mutato, eo quod uterus sursum moveatur, vel ad latera, quo fit ut comprimatur septum, & laedatur respiratio, & praefocatio contingat, & omnia accidentia hystericae affectionis, eò quod spasmetur, vel convellatur uterus versus superiora: sed licet ob dictum morbum eveniant omnia accidentia dicta, tamen non esse necessarium ut praedicta accidentia eveniant, certissimum est, ut postea probabimus.

Alij affirmarunt esse duplicem morbum, alterum in situ mutato, & alterum materialem. Alij affirmarunt esse distemperiem frigidam uteri; nam semen in utero paulatim coactum, aut alia materia putrefacta perfrigeratur, & frigiditatem transmittit ad cor & cerebrum, quibus refrigeratis eveniunt praedicta accidentia. Alij dixerunt morbum esse in obstructione vaporum: sed licet multoties talis obstructio sit, tamen non est morbus necessario praecedens praedictum symptoma; nam seclusa qualibet obstructione in vasis illis, dantur omnia signa essentialia strangulationis uteri: ergo. Antecedens constat, nam potest putrescere semen secundum quantitatem naturalem existens, adeo pessime, sicut quando abundat quantitate: sed tunc erunt omnia signa hystericae affectionis, & non erit obstructio, licet detineatur ibi aliqua substantia ex dietis; ergo sine praedicta obstructione erit haec affectio.

Nobis tamen dicendum est morbum à quo procedit praedictum symptoma esse ex illis qui dicuntur à tota substantia, ex quo possunt oriri tam prava accidentia qualia apparent; nam ratione putrefactionis in semine aut menstruo detento, acquiritur qualitas quaedam venenosa à tota substantia operante irruente in cerebrum & cor, unde tam prava accidentia sequuntur ratione vaporum qui eleantur simili qualitate praediti à quibus corrumpuntur spiritus, & fiunt synopes, & alia accidentia. Cum hoc tamen verum stat hujus putredinis dari aliquam causam, & aliquem morbum, erit aliquando distemperies à qua semen putrescat, vel sanguis menstruus, & postea acquirit malignam illam qualitatem à qua immediate fiunt praedicta accidentia; unde merito aliqui dixerunt semen & sanguinem menstruum se habere ut symptoma tertij generis, quia retinentur praeternaturam, & postea se habere ut causam aliorum symptomatum. Tandem advertere licet id quod dixit Galen. aliquando sanari hanc affectionem nullo remedio apposito utero, quia id quod productum est in illo à tali causa, pendebat ab illa in conservari, atque ideo illa ablata auferatur.

CAPVT III.

De causis hysterici affectus.

CONVENIT inter omnes, causas hystericae affectionis esse duas, semen scilicet retentum, & sanguinem menstruum, eò quod affectio haec ut plurimum reperiat in viduis, & in

his qui continuo erant in usu veneris, & jam cessarunt; constat etiam ex eo quod evacuato sanguine, & semine excreto, cessat praedicta affectio. Neque ad hoc facit quod in praegnantibus non sit haec affectio, & tamen est sanguinis retentio; nam sanguis non quomodocumque causat hysterica affectionem, sed ita putrefactus ut adquirat malignitatem aliquam, & idem est de semine.

Licet ex dictis colligere praedicta symptomata in viris posse reperiri in retentione seminis, tamen non meretur in illis nomen hystericae affectionis, cum haec ab utero qui pars affecta est, sumat denominationem. Cum hoc tamen est verum rarissime in viris hanc affectionem reperiri, eò quod semen eorum est calidius, & sic non ita dispositum ad putredinem, sicut semen foeminarum quod humidum est valde: Et praeterea quia uterus est locus ubi excrementa totius corporis congeruntur, & sic facile putrescunt, ac proinde frequenter contingit in mulieribus, praesertim cum duae sint causae supra assignatae praedictae affectionis, & in viris tantum una, & sic rarissime ob dictas rationes in viris praedicta reperitur affectio.

Advertere tamen oportet hysterica affectionem non solum causari posse ex sanguine quarto humore, verum ex quolibet & tota massa sanguinaria, eo quod non sit cur non possit per putredinem acquirere malignam illam venenolam qualitatem, & irruere in cor & cerebrum.

Hinc etiam constabit à flatu etiam posse causari, quia videmus plures qui hac passione laborant, in illam incidere, quia aquam frigidam intempestive biberunt, aut aliquos flatuosos cibos gustarunt, aut acetum, aut in terra frigida sederunt, etiamsi neque tunc sanguis fuerit suppressus, aut à viris non abstinuerint. Et ratio hujus est quia flatus sua multitudine potest facere repletionem, & intumescantiam uteri, quod non solum est verum quando flatus fiunt à causa procatartica, sed etiam quando citra illam generantur vi alicujus affectionis uteri, ut debili existente ejus calore; quando autem fit à flatu, debet intelligi quantum ad uteri retractionem, non vero quantum ad alia symptomata; nam haec non fiunt nisi ex flatu genito & elevato ex duabus causis supra positis putredine correptis, & malignitate acquisita in illis; semper tamen est verum dum citra occasionem externam fit haec affectio, causas frequentiores esse tantum illas duas à nobis positas.

CAPVT IV.

Quomodo se habeant causae hystericae affectionis.

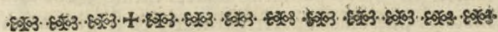
X dictis constat semen & sanguinem esse frequentiores causas hujus affectus, reliquosque humores, in praesenti vero restat examinare quomodo sint tales causae. Et quidem certum est in statu naturali non causare praedictam affectionem, sed solum dum putredinem subeunt, ut commune est inter omnes Medicos. Restat nunc examinare quare semen & sanguis

citò & promptè putrefiant; tùm etiã cur aded malignæ, ut veneni vires videantur comparare, circa primum aliqui affirmarunt quod quò aliquod corpus impermixtum est, & magis à contrarietate recedit, ed difficiliùs corrumpitur, quapropter elementa utpotè simplicia difficile corrumpuntur; lac verò, semen & sanguis facilè corrumpuntur quia multa compositione constant, & sic plura habent contraria, quæ intendant suam corruptionem, & hanc esse causam cur semen & sanguis citò putrefiant. Sed cùm omnia corpora mixta constant quatuor elementis, non est dubium quin habeant æqualia contraria quæ ex primis qualitatibus sumuntur, & sic non rectè explicatur causa ejus quod inquirimus; quapropter cùm ea corruptio de qua est sermo in præfenti sit putredo, & hæc fiat à calore præternaturali, inquirimus quæ sit causa ut sanguis & semen citò putrefiant, & dicimus prædictam causam esse reducendam ad peculiarem qualitatem secundam, ratione cujus facilè cedant corruptioni, parùmque resistent; hæc autem meo videri erit peculiaris modus substantiæ prædictarum causarum, ratione cujus parum resistent, & sic facilè putrescunt.

Alterum quod inquirebamus majorem habet difficultatem, quæ scilicet sit causa, ut semen & sanguis dum putrescunt & causant prædictam affectionem malignam, & adquirant venenosam qualitatem: Et quidem si juxta Galen. & aliorum Medicorum mentem loquamur, ex eo evenit quia dum aliquid est perfectius, deteriotem corruptionem adquirat, quia requirit causam potentiozem putredinem inducentem; cùm autem hujusmodi substantiæ, sanguis scilicet & semen perfectà valde sint, mirum non est quin malignè & pessimè putresciant. Sed si dictæ sententiæ stemus, solum sequitur intensiorem putredinem comparare prædictas substantias, quia perfectiorem & robustiorem causam putrefacientem exposcunt; cùm autem malignitas non mensuretur penes remissionem, aut intensionem putredinis, alià viã causa acquisitionis malignitatis est investiganda.

Circa hanc rem noster Petrus Garcia fatetur non posse invenire aliam rationem, nisi quia semen & sanguis sunt substantiæ similiorez venti, & sic magis patiuntur, quarum actio valde est necessaria, & ita symptomata majora apparent: cùm hoc tamen docet non esse necessarium semper quod quando putrescunt, adquirere illam venenosam qualitatem, sed aliquandò id contingere: meo tamen judicio possemus fortassè in hac re dicere nihil peculiare habere has substantias quàm alias ad prædictam malignitatem acquirendam si attendamus ad qualitates manifestas, & sic quod eam adquirant, frequenter contingere ob peculiarem putredinem quæ ibi producit, & ad quam valde facere debet dispositio peculiaris, vel aliqua qualitas secunda quæ reperitur in prædictis substantiis, ratione cujus sunt dispositæ ad prædictam malignitatem acquirendam per putredinem. Ad quod etiam faciet peculiaris vis efficientis sicut in febribus malignis, & pestilentibus solet contingere, in quibus vi putredinis generatur in humoribus, vel in sero eorum qualitas venifica cordi inimica, & hoc non fit semper, sed dum est talis modus putredinis & peculiaris dispositio in passo, quæ ad hoc conducatur; sic ergo possumus philosophari in præfenti casu.

Hinc fit semen posse putrescere non solum in cavitate uteri, sed etiam in vasis feminalibus & in glandulis: nam in qualibet parte ex his potest accedere causa putrefaciens potentior quamvis naturalis conservativa, quæ est in vasis, aut qualibet ex his partibus: ergo tunc putrescet necessariò. Advertere tamen oportet sæpè hystericam affectionem repetere per circuitus, quod potest contingere ed quod portio seminis, vel sanguinis quæ causat circuitus, excernatur, & postea alia portio de novo putrescat, & causet circuitum, & sic continget quin materia venenosa servetur in aliquo loco, & cessent accidentia tempore intermissionis: hoc autem modo existimamus non posse repetere per circuitus, quia non est locus in utero ubi servetur materia illa, quin causet continuò accidentia hystericæ affectionis.

CAPVT V.

De signis quæ reperiri solent in affectu hystérico, & eorum causis.

CUM in hystericæ affectione experiamur varia & plura symptomata, non solum in diversis mulieribus, sed in una & eadem, pro diversis temporibus, necesse est causas investigare, circa quod Mercatus tenet diversa symptomata fieri ob diversitatem putredinis, & hanc diversificari docet, vel ob diversitatem efficientis causantis putredinem, vel ob diversitatem loci in quo putrescunt humores, vel tandem ob diversam substantiam quæ putrescit. Sed nobis hæc doctrina non videtur rationi consona: imprimis diversitas efficientis non sufficit ad diversitatem specificam putredinis statuendam; nam omnia quæ putrescunt à calore tanquam ab efficiente putrescunt agente in humido: sed omnis calor est ejusdem speciei; ergo ob diversitatem efficientis implicat diversitas putredinis. Neque ratione loci, nam in variatâ causâ efficienti & materiali, à quibus effectus patrat, parùm facit quod locus varietur, cùm nihil faciat præter continere: ergo si varietur, si non, effectus erit idem. Tandem neque ex diversitate ejus quod putrescit potest contingere; nam omnia possunt eodem modo putrescere tam substantiæ perfectæ, quàm imperfectæ: ergo diversitatis putredinis nulla est causa stabilis, nisi dicamus in ipsa materia quæ putrescit, quandoque prædeterminari unum humorem, quandoque alium, & sic per putrefactionem juxta prædominantem humorem diversum, diversa qualitas venifica producit, & sic accidentium diversitas.

Etiã facit ad accidentium diversitatem multitudo materiæ; nam si pauca est materia, vapores pauci elevantur; si verò plurima, in magna copia elevantur: quo fit ut intensiora, aut remissiora accidentia fiant; ob diversam multitudinem. Etiã ad diversitatem accidentium facit diversitas partium quæ consentiunt cùm utero, quia scilicet recipiunt aliquid sibi nocivum; prædictus autem consensus fit ob communionem partium; sic uterus habet communionem cum cerebro, quia pars nervosa dicitur, & cum corde, quia pluribus disseminatur arteriis, & sic utero affecto

affectio præcipuè prædictæ partes patiuntur. Præterea cum totum corpus sit transpirabile, non erit mirum plures partes pati per consensum, eò quod vapores eis ab utero communicentur, & præcipuè partes vicinæ hoc habebunt, ut jecur & intestina & vesica, ut quotidie experimur in pluribus fœminis.

Sed jam opus est percurrere causas aliquorum quæ in hysterica affectione reperiuntur, & imprimis de retractione uteri ad superiora, vel ad latera; nam licet *suprà* dictum sit ad hysterica affectionem prædictam retractionem non esse necessariam, tamen aliquandò adesse nullus negabit, ideòque in præsentem causam hujus inquire licet: circa quod tenenda est Galen. sententia in qua asserit retractionem uteri contingere per repletionem venarum uteri, sicut convulsio, ità ut per repletionem distendantur secundum latitudinem, & abbrevientur secundum longitudinem, & sic uterum trahunt versus illam partem ad quam inclinantur, quod frequenter fit sanguine menstruo detento replente vasa, eaque distendente, & eadem retractio fiet si detineatur sanguis, vel semen clausis osculis vasorum, & sic multitudine sua causent tensionem in ligamentis uteri. Sed dubium est an hujusmodi uteri strangulatio possit fieri à siccitate, sicut etiam convulsio fit non solum repletionem, sed etiam exinanitionem à siccitate: & dicimus quod licet verum sit hanc strangulationem uteri non esse convulsionem, utpotè hæc est sola passio musculorum, tamen valde est ei similis, & ità si illa retractio fit per repletionem quemadmodum in vera convulsione, etiamsi ponatur siccitas sufficiens, in hac parte non est cur non producat suum effectum primum & secundarium, ac per consequens si valet facere retractionem in musculis, etiamsi ponatur in utero, causabit similem retractionem.

Sed Horatius Augenius existimavit naturam hujus affectus ad imaginationem depravatam spectare, eisque speciem melancholici morbi, quod probat eo quod hoc malo affecti citra causam procatartica timent suffocationem, & metu corripuntur de morte. Sed hæc sententia est falsa, imprimis quia non semper hæc affectio causatur ab humore causante melancholiam; præterea quia in his imaginatio non est depravata; nam timent de suffocatione, quia comprimitur septum transversum, & sic læditur respiratio; quâ ratione timent mortem & suffocationem, sed non sine ratione, & sic nulla est depravatio in imaginatione.

Sed oportet alia symptomata perpendere: sæpè enim contingit totum corpus in hysterica passione refrigerari; causam hujus querimus; dicimus ideò contingere, quia putrefacto semine & sanguine ibi detento, generatur qualitas venefica: & cum ex illa materia eleventur vapores ad cor illâ qualitate infecti statim dissolvunt spiritus, & inde deficit communicatio eorum à corde in reliquis corporis partes, quo deficiente refultat frigiditas ab interno principio partium. Advertere tamen oportet, non solum malignitate vaporis posse contingere suffocationem, sed etiam solâ multitudine; nam si vapores in magna copia irruant in cor, suâ corporaturâ illud suffocabunt, quin sit necessaria qualitas venefica.

Alterum symptoma quod invenitur in hyste-

rica affectione, est læsio respirationis, & pulsus. Circa quod dubium est an omninò possit deficere respiratio & pulsus in hysterica affectione forti: sed de hoc *cap. de apoplexia* diximus non solum posse deficere respirationem, sed etiam pulsus omninò, etiam insensibiliter per parvissimum tamen tempus, & quod eadem ratio militet de respiratione ac de pulsu, constat contra Vallesium: nam vivens per solum defectum pulsus & respirationis non deficit, cum sit quid privativum: ergo debet deficere per causam positivam quæ consequatur ad talem defectum: hæc autem aut est nimius calor, aut multitudo fuliginum; sed quælibet ex his causis indiget tempore aliquo ut valeat interficere, nam non agit in instanti, ac proinde toto illo tempore quo indiget agens ad agendum, vivet vivens omninò ablatâ respiratione & pulsu.

Sed oportet assignare causam quare in hysterica affectione lædatur respiratio, & pulsus, ità ut deficiat saltim quoad sensum. Aliqui dicunt ideò contingere quia refrigeratur cor, refrigerato verò corde, videtur cessare finis respirationis & pulsus, & sic ob hanc causam possunt deficere. Sed licet hæc sit Galen. sententia, tamen difficile intelligi potest ob hanc causam deficere, licet enim deficiat finis refrigerij, non tamen deficit finis ventilationis & regenerationis spirituum; ergo non deficiet respiratio in totum, cum restet finis cui deserviat, ut latè *cap. de apoplexia* manet probatum. Quapropter *ibi* diximus non cessare respirationem quia cessat finis partialis, sed quia tanta est obstructio in cerebro, ut non communicetur virtus musculis quibus movetur thorax, & sic deficiat respiratio, poterat deficere etiam quia potest deficere virtus sentiendi in nervis, & sic non præcedente sensu tactus, non potest fieri respiratio, in hysterica verò affectione læsio provenit ob compressionem magnam septi transversi quod instrumentum est respirationis, aut etiam vitio aliorum instrumentorum contingere potest.

Advertere tamen oportet hysterica affectione laborantes pluries incidere in syncopem, & in epilepsiam per consensum cum utero, quia scilicet vapores communicat cerebro & cordi causantes talia symptomata. Similiter solent melancholici affici ratione sanguinis detenti crassi & melancholici prædominantis, vel resoluta parte tenuiore & crassa remanente, ratione cujus ascendunt vapores ad cerebrum, & sic per consensum causant prædictam melancholiam citra occasionem externam.

CAPUT VI.

An aliquid simile veneno possit in nostro corpore generari.

DX omnibus Medicis tam antiquis quam modernis constat in nostro corpore posse generari aliquam substantiam similem veneno, id est quæ causet eadem accidentia, ac si venenum foret, & mortem acceleratam, idque nullo alio argumento probant quam pluribus exemplis in quibus constat ægrotantes citò perire, & similibus accidentibus infestari, ac si venenum

nenum assumpissent. Generatio hujus substantiæ similis veneno fit mediâ putredine, sed non quælibet, sed ex certa & peculiari, nam non quælibet febris putrida est maligna.

Sed quæret aliquis, undè contingere possit ut venenosa substantia possit latere in nostro corpore, citra aliquod damnum in eo per tempus aliquod.

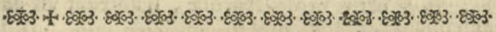
Respondetur id posse fieri, vel quia latet sub membro aliquo ignobili, postea verò dum irruit in membrum princeps, interficit statim, vel potest contingere quia est in parva quantitate, ita ut in dies per ejus augmentum valeat interficere, vel denique per consuetudinem partium adquisitam, possunt liberari aliquæ partes à noxa, ob quod communiter dicitur posse aliquas partes nutriri veneno.

Dubitabis ulterius an possit dari aliquod signum certum veneni assumpti: Et partem negativam ut veram defendimus, quia nullum symptomata potest nasci ex veneno assumpto, quod non possit etiam nasci ex veneno in nostro corpore generato; ergo nulla erit certitudo veneni assumpti. Constat consequens si signa in particulari cujusque veneni assumpti quis perpenderit; nullum enim est quod non possit tribui causæ genitæ in nostro corpore; ut de corrosione, putrefactione, & stupefactione, & præve olentia constat: nam omnia hæc à causis genitis in nostro corpore nasci possunt, ut constat de pluribus quæ hysterica affectione correptæ statim moriuntur, & corpus præve olet, & omnia dicta sequuntur signa.

DISPUTATIO LXVIII.

De his quæ spectant ad virginitatem fæminarum.

CAPVT VNICVM.

In quo consistat virginitas fæminarum, & an sit aliquod signum ejus.

I omnibus illis qui de re anatomica scripsere attendamus, constat nullam esse membranam in ore, neque in fundo, neque in medio matricis seu vulvæ in qua virginitas consistat, neque ad ponendam talem membranam, seu paniculum fuit in natura aliqua necessitas; imò si aliquam veritatem haberet, sine dubio aliquantulum resisteret specillo, sed specillum in profundum usque ingreditur sine ulla resistentia. Videtur ergo in matrice nullum esse paniculum seu membranam in qua virginitas consistat. Neque facit contra nos dolor & sanguis qui effunditur dum membrum virile ingreditur, quia hoc potest salvari absque positione talis membranæ, eo solum quod in tali parte concedamus coherentiam quandam partium

seu contiguitatem & consistentiam, seu naturalem coalescentiam illarum partium in quarum separatione sentitur dolor, & sanguis effunditur; quod ita verum existimat Petr. Garc. ut dicat quod si fortasè in aliqua virgine sit talis membrana, est morbosa in ea.

Secundum quod inquirebat quæstio est, utrum possit esse aliquod signum quo certo cognoscatur virginitas. Circa quod videtur esse locus sacre Scripturæ qui habetur *Deuteronomij 22* ubi accusatur quædam puella coram judice, eò quod vir ei odio habuerit, & accedentes pater & mater coram senioribus ostenderunt vestimentum sanguine infectum ex primo congressu cum viro. Ex quo deducebatur certò virginitas; ergo constat ex hoc loco effusionem sanguinis in primo congressu esse certum signum virginitatis. Sed nos dicimus nullum esse virginitatis certum signum, neque effusionem sanguinis; sed posse virginem esse absque illius effusione. Pro probatione adverte id quod diximus *capite precedenti* dum membranam negavimus: suppono etiam prædictam coalescentiam partium in qua posuimus virginitatem non esse eandem in omnibus, sed in tenellis major, in annosis verò minor; nam post tempus eruptionis mensium partes magis dilatantur, & propter majus desiderium cocundi, ostium uteri magis dehiscit. Unde constat primum congressum non esse æquè difficillem in omnibus mulieribus. Hoc ergo notato sic formo rationem: nam magnitudo membri virilis potest esse proportionata ostio uteri: ergo tunc non est cur in primo congressu effundatur sanguis, etiam si virgo fuerit; imò nullus aderit dolor. Antecedens probatur, quia in illo eventu nulla sit ruptio venarum: ergo non est cur fluat sanguis, præsertim in natu majoribus ob dictam causam; præterea quia non est inconueniens à principio generationis formatum esse os uteri majoris magnitudinis quam secundum ordinem communem.

Undè ad locum *Deuteronomij* dicimus quod Legislatores qui tulit eam sententiam, solum habuit rationem cum eo quod erat magis commune & universale, nihil curans de raro eventu. Præterea quia linteum illud sanguinolentum poterat esse ex alia causa, utpotè ex sanguine menstruo illa nocte effuso, & præterea potuit arte parari; ex quo patet tunc Legislatorem more communi judicasse, & non attentâ naturâ rerum, solum ex consuetudine vulgari; unde in sacra Pagina dicitur quod si puella aliunde convicta fuerit, ejiciatur foras, & in eam irruant lapidibus, & non præcisè per defectum linteï sanguinolenti. Et idem est dicendum de viri virginitate, nempe nullum de ea esse signum, nam omnia quæ reperiuntur in homine post usum veneris, possunt reperiri absque dubio sola ætatis mutatione.

DISPUTATIO LXIX.

*De his qua circa sanguinem
menstruum sunt*

CAPVT PRIMVM.

Quid sit sanguis menstruus.

SANGUIS menstruus dicitur ille qui singulis mensibus effluit in mulieribus per uterum, dum secundum naturam se habent, ut passim advertit Hippoc. & Gal. in quo conveniunt omnes; qui muliebris dicitur, eò quod in illis uberius eveniat hæc evacuatio quàm in aliis fœminis, quia scilicet homo constat temperie magis accommodata ad generationem.

Hinc non est difficile reddere rationem ob quam redundat sanguis ille in fœminis, & non in viris: duplici de causa id contingit: prima est causa efficiens quæ in mulieribus est minor, calor qui non valet discutere & dissolvere humores, sicut ille major qui est in viris: itaque non superat in fœminis sanguis, quia in majore quantitate generetur quàm in viris (è contrà potius est verum, cum viri temperamentum sit magis accommodatum ad sanguinis generationem) sed quia minùs discutiant & consumant quàm viri. Altera causa est finalis; idè enim superat in fœminis ob generationem & humanam propagationem, quia scilicet sanguis ille attrahitur ad generationem fœtus tanquam necessarius ad id, & sic causa hujus finis redundat; facit etiam valde ad talem redundantiam densitas cutis, ob quàm minùs resolvitur, & vita otiosa ob eandem rationem. Cum hac tamen doctrina est verum posse aliquas mulieres carere menstrua vacatione citra morbum aliquem, eò quod temperie constet calidiori quæ valeat resolvere, vel quia valde exercitatae sunt: cum quo bene stat posse concipere, eò quod à venis potest attrahi sanguis sufficiens pro formatione fœtus, quod non frequenter contingit. Doctrina verò *suprà* tradita debet intelligi de eo quod communiter & frequenter fit. Hæc menstrua evacuatio solet nominari flos, eò quod antecedit ad conceptionem, sicut flos arborum ad fructum; frequenter enim contingit ut mulier non concipiat antequam sit tempus apparitionis menstruæ purgationis, aut sit tempus accommodatum ad illorum exitum.

CAPVT II.

*An sanguis menstruus sit excrementum
peccans sola quantitate, an etiam
qualitate.*

VERA sententia in hac re est sanguinem menstruum dum mulier sana est esse tantum excrementum quantitate peccans, & non qualitate. Probat hęc sententia, quia sanguis ille super-

fluit in mulieribus, quia minùs absimitur in nutritione partium, quàm generatur pro ipsarum nutritione: ergo si illud quod fluit est quod superfluit à nutritione partium, tantum peccabit quantitate, & non qualitate. Probat etiam ex Aristot. lib. 2. de generatione animalium, cap. 5. dum reddit causam ob quam fœminæ pingues sint steriles, ait quia excrementum seminale in corpus absimitur; itaque fit ut illis menstrua desint. Ex quo clarè constat ut eadem sit materia menstrui & pinguedinis; non ergo peccat qualitate in muliere bene valente, secùs in muliere morbosa, & malum habitum habente.

Præterea quia prædictus sanguis generatur ab eodem efficienti, jecore scilicet, & ex eadem materia, sicut ille quo partes mulieris nutriuntur; ergo non magis peccat qualitate quàm alter. Denique quia ex illo fit fœtus, & nutritur in utero, & extra illum lacte ex illo facto in mammis alitur. Ex quo constat sola quantitate peccare. Ulterius quod venenosam qualitatem non participet, constat ex eo quod mulieres quibus per multum tempus sunt suppressæ vacationes, non sunt venenosæ redditæ, neque in illis ullum symptoma illius experitur. Cum hoc tamen verum stat quod sanguis qui in utero servatur dum fœtus ibi existit, & tempore partus propellitur, solet habere aliquam qualitatem præternaturam, quod ex eo est quia fœtus solùm attrahit ad sui nutritionem, sanguinem puriorem, & sic ex menstruo in utero attracto fœtus attrahit puriorem & tenuiorem, & remanet id quod est crassum & terrestre, impurumque.

Ex his deduco esse excrementum secundæ & tertie coctionis sanguinem menstruum, sicut semen, eò solùm quod redundat à nutritione jecoris, & reliquarum partium, quia superat à nutritione illarum; sed hoc ultimum verum mihi non videtur, eo quod id quod superat à nutritione aliarum partium jam non habet formam sanguinis, sed secundarum humiditatum, & sic si illud descenderet, sub illa forma deberet esse, quod non experimur. Quod autem solet obijci de aliquibus effectibus sanguinis menstrui, ut exiccatio herbarum, & ortus proles leprosa, si accedat vir ad fœminam, tempore menstruæ vacationis, nihil facit contra nos; nam primum est verum dum mulier non est sana; secundum est falsum, neque hujus est aliquid experimentum: Illud autem quod dicitur in sacris Literis peccatum esse accedere ad suam dum adest menstrua purgatio, non debet intelligi quia peccet qualitate, & proles fiat leprosa, sed quia dum mulier est in medio purgationis menstruæ, semen extinguitur, vel extra uterum rapitur, & hac ratione prohibitum est in sacris Literis. Illud autem quod dicitur de variolis & morbillis qui contrahuntur ex prima formatione facta ex sanguine menstruo, non est hujus loci disputare.

CAPVT III.

*Quo tempore incipiant & desinant
menstruæ purgationes.*

TERTIUM in hac re est non esse tempus determinatum eruptionis menstruorum in fœminis, sed pro diversa natura ante aut post fluxe incipiunt, ita ut qui constant mollitie carnis, abundantia

abundantia sanguinis, & laxitate meatuum, habeant menstruam purgationem ante duodecimum annum; in aliis verò usque ad decimumquartum non incipit fluere; in aliis verò qui paucum generant sanguinem, præsertim si casta sint; non incipiunt menstrua dictæ purgationes usque ad decimumquintum. Quod autem ut plurimum contingit est quod incipiant dum circa decimumquartum annum sunt fœminæ parum temporis ab hoc numero distantes, in quo tempore incipiunt elevari mammæ.

Quæret aliquis quænam sit causa ut à principio ortus non sint dictæ evacuationes menstruæ in mulieribus.

Respondetur in doctrina distinguendum partes calidi innati à partibus humidi radicalis, quod usque ad principium adolescentiæ plurimum est calor natus, & maxima evacuatio insensibilis; & sic non redundat sanguis qui possit fluere per uterum, cum plurimum à calido innato sit resolutum. Postea verò cum incipiat calor remitti, redundat materia, & succedit menstrua purgatio. Alio modo possumus respondere dicendo, quod materia quæ debuit redundare consumitur in augmento, usque ad illud tempus, postea verò minimè.

Denique neque est regula certa cessationis menstruorum; nam quibusdam cessat menstrua purgatio dum accedunt ad quadraginta annos, quibusdam verò dum accedunt ad quinquaginta, paucis verò dum ad sexaginta accedunt, quod evenit eò quod partes sicciore reddantur & frigidiores; sic enim generant paucum sanguinem, eò quod membra sint exsiccata.

CAPVT IV.

An singulis mensibus fiat secundum naturam hæc evacuatio.

CONVENIUNT omnes Medici in eo quod evacuatio menstrua fiat singulis mensibus secundum naturam in fœminis bene valentibus, quod ipsa experientia testatur quotidie; dubium est cur prædicta evacuatio non fiat quotidie, ut de evacuatione reliquorum excrementorum experimur: sed in illa servatur talis ordo, ut singulis mensibus quasi per periodos & circuitus repetat. Quidam id reducant ad solam causam finalem, idè quæ affirmant quod si quotidie fieret talis evacuatio, non appeteretur coitus, & sic cessaret finis generationis, ac proindè Natura provida ordinavit talem evacuationem singulis mensibus contingere.

Sed licèt in hac re plurimum valeat argumentum quod conficitur de finali causa, sicut & aliis; tamen oportet causam efficientem prædicti eventus inquirere: Et breviter dicimus idè esse quia licèt quotidie paulatim prædictus sanguis congeratur, non tamen in qualibet quantitate est sufficiens, ut irriter ad expulsionem, & sic usquedum per spatium unius mensis jam est congesta quantitas sufficiens ad iritationem, non sit prædicta evacuatio, non aliter quàm in febribus intermittentibus contingit repetentia: nam licèt qualibet horâ con-

geratur in parte mittente humor, non tamen repetit qualibet horâ, sed in illa in qua jam congesta sufficiens quantitas quæ valeat irritare pro expulsionem illius humoris, & disseminari per totum corpus.

Aristoteles affirmavit non esse parvi momenti Lunæ motum ad prædictas menstruas vacationes, in decretionem scilicet illius, quia tunc ob defectum lucis minor calor producitur eo tempore in aère, & consequenter in corporibus fœminarum, & ita illius humoris crudi est major copia; nam minus absumitur ob frigiditatem quæ est in corporibus fœminarum, ac proindè tempore decrecentiæ, seu coitus Lunæ (idèst principij mensis, qui coitus Lunæ cum Sole vocatur ab Antiquis ob eorum conjunctionem) menstrua purgationes solent fieri: cum hoc tamen bene stat posse fieri in plenilunio, eò quod eo tempore crescat sanguis; Certum tamen in hac re est; non esse tempus determinatum in mense ad prædictam fluxionem, sed in aliquibus quandoque anticipatur, quandoque postponitur & in diversis, diversis diebus mensis fit evacuatio, eò quod diversis consent temperiebus, & viæ in omnibus non sint æquè expeditæ, ac proindè non est ratio quæ cogat naturam uno statuto tempore hanc evacuationem moliri: nam licèt verum sit naturam singulis mensibus in bene valentibus congerere certam sanguinis quantitatem & servare, tamen non est in omnibus eadem copia, neque æquale temperamentum, neque eadem expeditio viarum, ut dixi, & sic in omnibus non est in eodem tempore, licèt in omnibus sit singulis mensibus.

CAPVT V.

Quot diebus secundum naturam debeat durare purgatio menstrua.

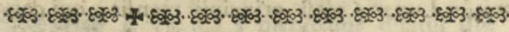
VARIA circa præsentem disputationem fuerunt placita, ita ut Aristoteles existimet purgationem menstruam durare dum est secundum naturam per spatium trium dierum; sed cum distinguat in tempore menstruæ purgationis principium, & medium, & finem, de aliquo ex his temporibus in quo majori impetu effluit sanguis, intelligi debet, ut in tempore medio.

Sed dices: videtur in tempore medio non effluere majori impetu; nam in principio fluit in majori copia: ergo si facultas sit fortis, in majori quantitate erit expulsio in eo.

Respondetur ex parte illius quod fluit, & ipsius facultatis optimè probare argumentum; tamen quia in medio viæ sunt magis patentes, eo quod laxentur, & ora venarum aperiuntur à sanguine qui effluit in principio, indè est in majori quantitate effluere in medio quàm in principio, propter lubricitatem viarum.

Sed ad rem nostram redeuntes, Vallesius affirmavit posse menstruam purgationem se extendi usque ad septem dies secundum naturam; quod colligit ex verbis Levitici 12. capite, ubi dicitur, *Mulier si concepto semine pepererit masculum immunda*

immunda erit septem diebus juxta dies separationis menstrua. Ex quo clarè colligitur ad septem dies se extendi posse omninò secundum naturam manente. Sed cùm Vallesius non legerit verba sequentia ipsius Levitici, ubi dicitur quòd si *feminam pepererit immunda erit duabus hebdomadis, juxta ritum fluxus menstrui.* Ex quo clarè constat ad decimum quartum diem posse extendi menstruam purgationem naturalem: cùm hoc tamen bene stat quantitatem sanguinis non posse esse unam in omnibus, sed diversam, pro diversa earum natura, ratione cujus etiam numerus dierum sit major, vel minor.

CAPUT VI.

An conveniens fuerit menstruam evacuationem fieri per uterum.

SENTENTIA Averrois asserentis fuisse convenientem menstruam vacationem per uterum fieri, ratione finis; cùm enim dictum sit foetum fieri ex sanguine menstruo, eoque nutrirì, conveniens fuit per uterum evacuari qui locus generationis est, ut tempore foetationis

ibi detineatur, ut ex illo fiat & nutriatur foetus; ita tamen est verum ut partes mittant sanguinem ad uterum, eò quod irritantur ab eo, non verò uterus attrahit ab omnibus partibus, ne alliceret ab eis illum qui foeminae non esset necessarius: tempore verò quo foetus est formatus, à foetu ipsa fit attractio prædicti sanguinis.

Quæres quo ex dictis tribus modis effluat sanguis in evacuatione menstrua.

Respondetur fieri per apertionem osculorum venarum gracilium quæ in uterum terminantur, eò quod graventur à quantitate & laxentur ab humiditate sanguinis. Advertere tamen oportet duo esse genera vasorum in uterum desinentium, quaedam in cavitate ipsius, & quaedam in cer vice uteri. Ex quibus per illa priora foetus sumit alimentum, & per posteriora quandoque effluit sanguis tempore prægnationis. In finè tamen hujus capitis advertere oportet uterum consideratum in ordine ad speciem in quantum in illo sit conceptio foetus, posse pati tria genera actionis læsæ, ex quibus ablata, vocatur sterilitas, & diminuta, ut generatio inchoata, & tandem depravata, ut generatio monstruosa: tum etiam uterus potest considerari in ordine ad individuum, in quo casu etiam potest pati omnia genera morborum.

